

MEMÒRIA

EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES

CASTELL DE MONTSORIU

Arbúcies – Sant Feliu de Buixalleu, la Selva

CAMPANYES 2014-2015

Autors: Jordi Tura, Joaquim Mateu, Sandra Pujadas, Gemma Font

Museu Etnològic del Montseny

El castell de Montsoriu (1925)

*Com és que s'aguanta allà solitari,
com és que es demostra així tan esquiú
a dalt d'eixa coma de mal arribar-hi
i enmig d'una selva senyor o captiu?*

*Si els roures l'esqueixen de tant arrelar-hi
I li obren esquerdes dins seu fins al viu,
els núvols amaguen son magne calvari
i els vents se n'emporten bocins fins al riu.*

*Marlets i finestres, llitera i armari
que feren un dia l'interior joliu,
catifes i sedes que feren d'estar-hi
hostal confortable en l'hivern ombriu,
són lluny, sense voltes, inhospitalari
és llar sense flama i sense caliu.*

*El llamp es vanava ahir d'arribar-hi,
el tro removia son cos, Montsoliu,
i esgranava amb ràbia el pobre rosari
dels rocs que bastiren el seu senyoriu.*

*A baix la riera l'esguarda, corsari,
i la torrentera el mira pensiu
com una quimera: espanta pensar-hi,
tan lluny de la molsa del seu regadiu.*

*Sorrut, dalt la coma, eixut, solitari,
esfinx orgullosa, orgull de sectari,
escolta la terra de baix com li diu:
Què et val la mar veure si no pots anar-hi?
Què et val ser a la cima i allà dominar-hi
i ser l'amenaça de tot Sant Feliu?*

*La torre esquerdada té un aire precari,
la volta s'enguerxa, un tros en desdiu
i l'àliga cerca un lloc per deixar-hi
la brossa que porta per fer-hi el seu niu.
Orgull de l'altura, orgull de corsari,
de vents i tempestes senyor, Montsoliu;
jo penso venir-hi, jo penso tornar-hi:
voldria guarir-lo de ser solitari.
Veient la mort seva jo aprenc com es viu.*

*Josep Aragay Blanchar
(Barcelona 1889 – Breda 1979)*

TAULA DE CONTINGUTS

MEMÒRIA	1
EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES	1
CASTELL DE MONTSORIU	1
<i>Arbúcies – Sant Feliu de Buixalleu, la Selva</i>	1
CAMPANYES 2014-2015	1
SITUACIÓ GEOGRÀFICA	6
NOTÍCIES HISTÒRIQUES	9
Les primeres ocupacions del turó de Montsoriu	9
Segles VIII i IX. Les primeres notícies de la vall d'Arbúcies en època carolíngia	12
El segle X. <i>La parroquialització de la vall i la primera notícia del topònim de Montsoriu</i>	18
Personatges notables de la vall al segle X i la seva relació amb Montsoriu	21
El segle XI. La primera menció documental del <i>Castro</i> de Montsoriu	23
La primera meitat del segle XII. <i>Els vescomtes de Cabrera i els afers de comtat d'Urgell</i>	29
De la segona meitat del segle XII a les darreries del segle XIII. <i>L'aplicació del model de castell amb pati central</i>	31
Les senyories menors presents en el territori de la vegueria de Montsoriu. <i>Senyories eclesiàstiques</i>	33
Les senyories menors presents en el territori de la vegueria de Montsoriu. <i>Senyories laiques.</i>	36
Segles XII-XIII. El terme del castell de Montsoriu: <i>la batllia o vegueria de Montsoriu</i>	40
El segle XIII. <i>Montsoriu com a cap i casal vescomtal</i>	42
Semblança de Bernat II de Cabrera	46
La família de Bernat II de Cabrera	47
Bernat II de Cabrera, home de gestes i sapiència	49
Fets bèl·lics i afers diplomàtics	54
Enemistats, traïcions i judici	58
Segle XIV. Les obres de fortificació de Montsoriu de la segona meitat del segle XIV dins el context de la política belicista de Pere III	60
Les funcions de Montsoriu al segle XIV: residència, centre militar i centre de recollida de la renda feudal	63
Montsoriu com a castell residencial	63
Montsoriu com a centre militar	66
Montsoriu com a centre d'aprovisionament i econòmic de la senyorial feudal	68
La revolta del Vescomtat i els episodis dels setges a Montsoriu entre 1365 i 1368	70
Segle XIV. El funcionament del Vescomtat de Cabrera a l'edat mitjana	75
Segle XV. Montsoriu a finals de l'etapa gòtica	80
Segle XV. <i>La relació del vescomtat de Cabrera i el Comtat de Mòdica</i>	81

Segle XV. La tardor de l'època medieval i l'inici del Renaixement. <i>L'abandonament del castell de Montsoriu</i>	83
Montsoriu a les darreries del segle XVI. <i>Alcaids i masovers, els últims estadants</i>	92
El segle XVII. El comtes d'Aitona i la venda del castell als Sarriera	94
El segle XVIII. <i>L'abandó definitiu de la fortalesa de Montsoriu</i>	96
El castell al segle XIX. <i>Refugi militar i font de llegendes</i>	97
El darrer terç del segle XIX. La descoberta romàntica del castell i els primers excursionistes	99
El segle XX. <i>El moviment excursionista i el retrobament amb la història de Montsoriu</i>	104
La segona meitat del segle XX. <i>Les primeres actuacions municipals</i>	112
TOPONÍMIA DE MONTSORIU	115
CRONOLOGIA DE MONTSORIU	116
INTERVENCIONS ANTERIORS	144
INTERVENCIONS RECENTS (2013)	195
Control arqueològic del Recinte Jussà i Fossat Nord	195
Camp de treball i excavació programada	198
PALEOAMBIENT	207
FAUNA	208
TASQUES DE RESTAURACIÓ I CONSOLIDACIÓ DE MONTSORIU, A CÀRREC DEL PATRONAT DEL CASTELL	214
EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGICA 2014-2015	221
Plans de treball i objectius de les intervencions. Campanyes 2014	221
Zones d'intervenció arqueològica	221
Plans de treball i objectius de les intervencions. Campanyes 2015	221
Zones d'intervenció arqueològica	221
Objectius intervenció arqueològica Camp de treball i programada 2014 i 2015	222
METODOLOGIA EMPRADA	224
Documentació del registre arqueològic	224
Recollida de material in situ	225
Treball de laboratori	226
Realització d'anàlisis i estudis sectorials	230
Recerca documental i històrica	231
EQUIP D'EXCAVACIÓ	232
RESULTAT DE LES CAMPANYES D'EXCAVACIONS 2014 - 2015	233
CONCLUSIONS GENERALS	255
Evolució i funcionalitat dels l'espais al castell de Montsoriu	255
Les primeres ocupacions del turó: ocupació ibèrica	255

Dades sobre l'ocupació altmedieval	256
Quin fou el motiu de la "nova" ocupació del turó de Montsoriu?	257
Primeres referències documentals de Montsoriu	258
El castell roquer de Montsoriu (segle X- primera meitat del segle XII)	259
Montsoriu a la segona meitat del segle XII i el segle XIII. El Castell romànic	263
Construccions i reformes arquitectòniques corresponents a les darreries del segle XII i la primera meitat del segle XIII	269
La remodelació arquitectònica de mitjans del segle XIV. El castell gòtic	278
Les obres de remodelació i fortificació de Montsoriu al segle XIV	278
La remodelació arquitectònica de Montsoriu mitjans del segle XIV. El castell gòtic	279
Dades referents als espais exteriors al castell al segle XIV	299
L'abandonament del castell de Montsoriu. Segles XV-XVI-XVII	300
Montsoriu al segle XVI. testimonis arqueològics de l'abandonament del castell	305
BIBLIOGRAFIA	315

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El castell de Montsoriu es troba situat en el límit dels termes municipals d'Arbúcies i Sant Feliu de Buixalleu (La Selva), a 41°46'58" de latitud Nord i a 2°32'30" de longitud Est segons el meridià de Greenwich.

Situat en un turó de 633 m d'alçada, forma part dels primers contraforts del massís del Montseny, just en el punt d'obertura de la vall de la riera d'Arbúcies i de la riera de Breda.

El turó de Montsoriu forma part del bloc muntanyós situat a l'extrem oriental del Montseny, anomenat conjunt del Turó de l'Home (1.706 m) i les Agudes (1.706 m), cim que juntament amb el turó de Morou (1.300 m) encerclen la vall de Santa Fe. Altres turons preponderants a la zona són el de Grenys (1115 m), Murgolers (951 m), Coll de Te (1007 m), Montfort (742 m), Maçaners (1232 m)... El turó de Montsoriu està vorejat al Nord pel torrent de la Geneta i a l'Est per la riera d'Arbúcies.

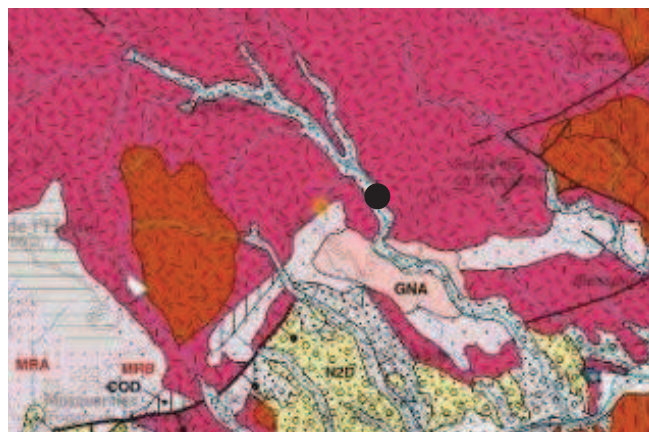
El turó de Montsoriu és **vèrtex geodèsic** (referència 298107002) a 612 m d'alçada.

1 - Situació del castell de Montsoriu. Foto satèl·lit 1 250000. ICC

Pel que fa al **sòl geològic**, el turó de Montsoriu forma part de la sedimentació originada en l'era Paleozoica, constituïda per materials cambro-ordovicians ¹. En el sector de Montsoriu dominen els micasquists, els esquists feldspètics, les corneanes calcosilicatades, els gneiss i les quarsites. La granodiorita és la roca intrusiva més abundant en el Montseny, en especial en les àrees entre Santa Fe, Arbúcies, Viladrau, Sant Marçal i també en el sector de Riells i Montsoriu. Té un color gris, i presenta una estructura granuda heterogranular, generalment de gra mitjà (3-4 mm) i sense megacristalls. A les fractures de la granodiorita sovint s'han format mineralitzacions de quars o calcita, especialment visibles en el turó de Montsoriu.

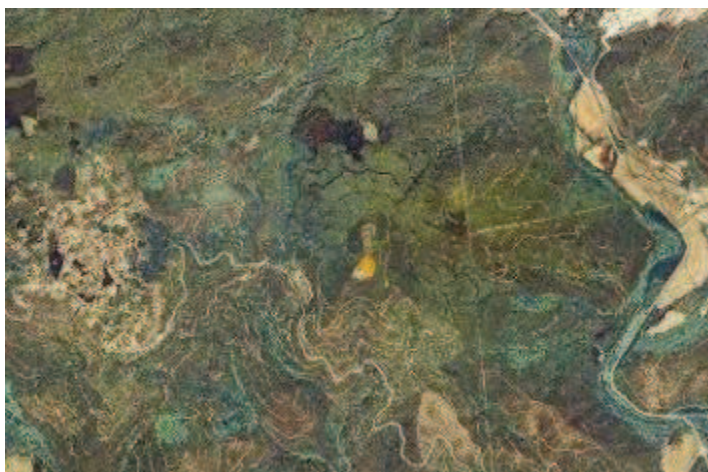
¹ Panareda, J. M.: [L'evolució de les grans unitats del paisatge del massís del Montseny. Directrius per a la gestió](#) [en format pdf, 7,88 MB] Estudis Complementaris del Pla Especial del Parc Natural del Montseny, 2006.

2- El turó de Montsoriu i les formacions geològiques. ICC

Actualment el turó és ocupat per una **vegetació** pròpiament mediterrània de bosc escleròfil, amb predomini d'alzines (*Quercus ilex*) i suros (*Quercus suber*). El paisatge actual és un paisatge mediterrani amb màquies i brolles, producte en cert grau d'incendis forestals, especialment el darrer de l'any 1994.

En el vessant de solei trobem la presència afavorida per l'home dels boscos de sureda. La sureda ben mantinguda forestalment és un bosc aclarit, amb un sotabosc pobre a causa de les estassades periòdiques. L'alzina hi és present, així com l'arboç, el bruc boal, el bruc d'escombres i d'altres plantes de les brolles silicoles (gatosa, estepa, matapoll...). Per altra banda, en el sector proper a Montsoriu i a les vessants baixes del turó trobem secundàriament plantacions de pi insigne (*Pinus radiata*), pi blanc (*Pinus halepensis*), així com també plantacions de pollancre (*Populus nigra*), als sectors propers a la riera. A la vessant obaga del turó i en sots humits hi trobem la presència testimonial d'algun castanyer.

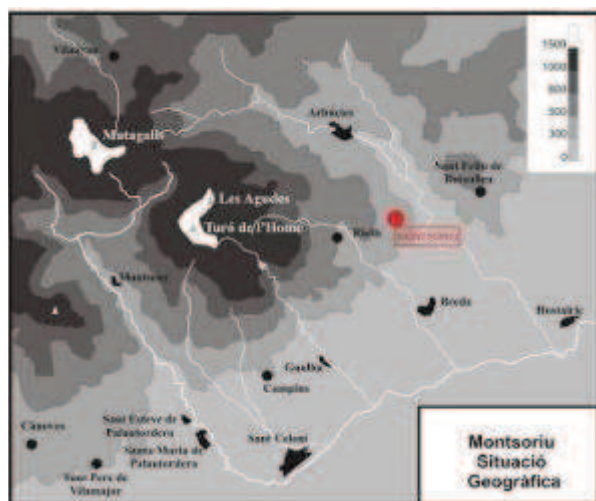
3- Turó de Montsoriu i vegetació de la zona, alzines i suros amb trams de vegetació de ribera i antics conreus avui ocupats per pinedes. ICC

La **situació privilegiada** del castell damunt del turó homònim li permet un excel·lent control sobre les valls de la riera d'Arbúcies i de la riera de Riells - Breda. La primera constitueix una unitat ben definida, ubicada al llarg d'una falla tectònica, situada en la zona de contacte entre els massissos del Montseny i Les Guilleries. La vall de Breda, pel contrari, és una vall secundària, que s'obre a partir de l'eix de la riera de Riells- Breda i del Repiaix, es troba paral·lela al curs baix de la riera d'Arbúcies (separada per la serra de Gaserans), disposa d'extenses planes molt aptes pel conreu, i està situada molt a prop del vital corredor entre el Montseny i el Montnegre que segueix la vall al·luvial de la Tordera.

La situació del castell al capdemunt de la plana de Breda i en una balconada natural sobre el tram mig de la riera o vall d'Arbúcies li ha permès jugar un paper preeminent al llarg de la història, en esdevenir un punt d'excel·lent control visual en aquest nus secundari de comunicacions entre les planes de Girona, la Selva, i el Vallès amb la d'Osona. És a dir, amb un domini visual d'una àmplia zona, que abasta per una banda la Depressió Prelitoral i la zona costanera a l'est, i per l'altra els massissos del Montseny i Les Guilleries a l'oest i nord. Per altra banda, Montsoriu es troba equidistant de les ciutats de Barcelona i Girona, a mig camí d'ambdues, prop del punt de confluència dels camins tradicionals de marina i d'interior en el tram mig de la Tordera.

Actualment, s'accedeix al castell per la carretera d'Arbúcies a Breda, trencant al km 7,5 que mena a la urbanització Fogueres de Montsoriu. Poc abans d'arribar al mas de Coll de Castellar, s'ha habilitat un aparcament i un punt d'informació del Parc Natural del Montseny. Des d'aquest punt cal pujar a peu seguint la pista forestal senyalitzada que porta fins al castell.

Els antics camins de pujar a Montsoriu des de Breda i Arbúcies es troben senyalitzats (PRC 201) des d'ambdues poblacions.

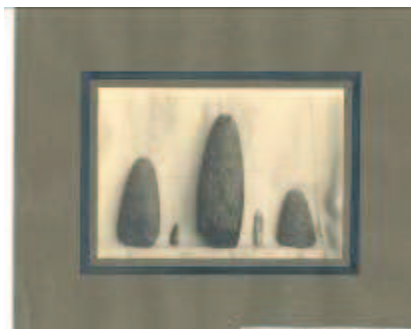
4- Situació geogràfica del Castell de Montsoriu

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Les primeres ocupacions del turó de Montsoriu

Les primeres dades històriques sobre l'ocupació humana del turó de Montsoriu, recuperades sota criteris arqueològics, ens parlen d'un establiment d'època ibèrica. No obstant això, l'aparició d'una destrals polida en el turó podria fer recular l'ocupació fins al neolític ².

Les destrals de pedra localitzades per Manuel de Genovart en la dècada de 1920 així semblen testificar-ho. D'aquestes destrals però únicament en resta la següent fotografia.

5- Destrals de sílex del turó de Montsoriu M. Genovart 1920-23 ³.

Les destrals de Montsoriu es trobaven també en relació amb altres aparegudes a la Serra de Gaserans (turó de la Gratadora), can Dorca (Arbúcies), la Feixa Llarga (Arbúcies)... testimonis indicatius de l'ocupació humana en aquest sector oriental del Montseny en un ampli període que aniria des de neolític fins a la primera edat del ferro. El poblament en aquest època es situa en zones mitges de la muntanya, no sobrepasant mai els 800-900 m.

En tot cas, **en època ibèrica** es trobava en funcionament un assentament en la part més enlairada del turó de Montsoriu, prop de l'actual torre de l'Homenatge. L'arqueòleg Miquel Oliva, en un treball de prospecció l'any 1952, esmenta la troballa de materials ibèrics en les seves proximitats:

*En la cima del monte donde se asienta el castillo medieval de Montsoriu (Arbucias) a 640 m de altura sobre el nivel del mar, y en sus vertientes próximas fueron recogidos por D. Miguel Oliva, varios fragmentos superficiales de cerámica ibérica roja, a torno, y otros ibero-romanos muy rodados.*⁴

Aquestes dades escadusseres sobre l'ocupació antiga del turó van ser confirmades en el transcurs de les excavacions de l'any 1995, moment en què fou possible localitzar i documentar arqueològicament un mur associat a ceràmiques comunes ibèriques. Les

² Les destrals de Montsoriu i de la serra de Gaserans molt bé podien pertànyer a moments anteriors a la cultura ibèrica o ser-ne contemporànies.

³ AHMA: Arxiu fotogràfic històric fons Predemocràtic VI.11 Exposició Castell de Montsoriu, organitzada per La Salle de Sant Celoni amb el patrocini de l'ajuntament de la vila. Destrals de pedra i sílex trobades al castell de Montsoriu. Autor: M. Genovart 1920-1923

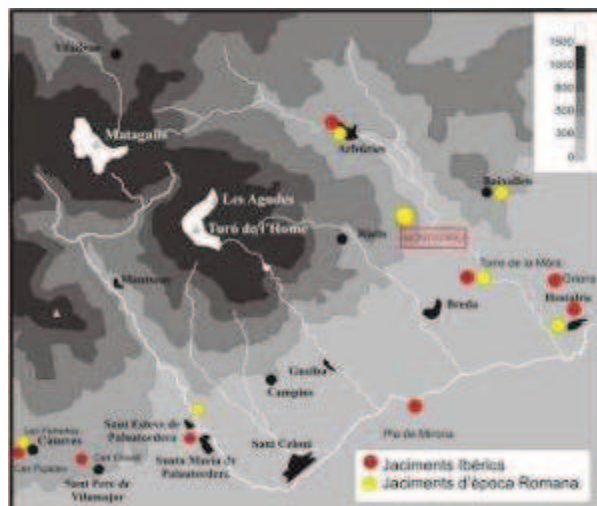
⁴ Oliva, M.: "La adquisición del Puig de Sant Andreu de Ullastret y los trabajos arqueológicos en la Provincia en 1952" Revista de Gerona, 7; p. -90. Gerona, Diputación de Gerona., 1955

característiques constructives d'aquest mur, així com la seva amplada de més d'un metre, semblen indicar que ens trobem davant d'una estructura defensiva, pertanyent a un petit poblat o recinte fortificat, les restes del qual foren gairebé enterament destruïdes en el transcurs de les obres de construcció del castell d'època alt medieval. La datació d'aquesta ocupació a Montsoriu, a partir de les escadusseres restes ceràmiques aparegudes, es podria situar a l'entorn dels segles IV-III aC.

6 - mur ibèric excavat al sector del Recinte Sobirà

Probablement, aquesta ocupació es trobava relacionada amb altres poblats ibèrics de la zona com el del turó del castell d'Hostalric (s II aC), el de mas Buixalleu (finals del s. V aC), el de Torre de la Mora (s V-III aC), o el del Turó de la Moneda. En tot cas, semblaria correspondre, donades les seves reduïdes dimensions, a una estructura defensiva i probablement vinculada al control visual dels camins d'accés a la vall d'Arbúcies i a la vall de Breda, així com dels camins careners de penetració a les pastures del Montseny i més enllà amb les vies de comunicació comercials i ramaderes en direcció a les planes osonenca i selvatana.

7- Jaciments d'època antiga al sector del Montseny. Autor: MEMGA

El desenvolupament de la cultura ibèrica, entre els segles V i I aC, en el context montsenyenc, indubtablement representarà un conjunt de canvis importants que afectaran el paisatge de la muntanya. Sembla bastant evident observant la seva distribució territorial dels assentament ibers documentats fins al moment, que una part important de les zones baixes del massís es trobaven ocupades i també sembla evident, tot i que no s'hagin trobat restes d'aquesta ocupació, que l'activitat humana en zones

altes (ramaderia estacional al Pla de la Calma, Santa Fe, Sant Marçal...) no hauria desaparegut, si no que de ben segur s'hauria mantingut i possiblement augmentat respecte a les etapes precedents. Sembla també del tot versemblant que tant per les seves dimensions, com pel nombre de jaciments, ens trobem en una etapa de creixement demogràfic, i en la que l'agricultura i els aprofitaments silvopastorals hi jugaren un paper determinant.

Així doncs, en el període ibèric ple, les zones de més concentració de troballes al Montseny es troben a la conca del Congost, en la zona propera de la plana de Vic (turó de Montgròs, castell de Tona i Malla), en la zona de les valls de la Tordera i Vallgorguina i a l'entorn de la vall de la riera d'Arbúcies, que es corresponen per una banda a l'ocupació humana en la prehistòria i també ala xarxa viària dels tres eixos principals de comunicació que envolten els cims del Montseny.⁵

És també important esmentar que el model d'ocupació i explotació del territori, no estava centrat exclusivament en l'existència de poblats, sino també en hàbitats dispersos, amb unes característiques que possiblement l'acostarien als models que trobem en època altmedieval. En aquest sentit, un cas paradigmàtic el constitueix l'assentament de Can Pons d'Arbúcies (finals del segle II aC - primera meitat del segle I aC) aixecat en un context de plena romanització, però amb importants testimonis de cultura material associats al món ibèric.

El sector de la vall d'Arbúcies es trobaria en el límit dels poblaments tribals ausetans per una banda i indiketes per altra, Bolós apunta la possibilitat que els límits de bisbats i comtats d'època carolíngia serien una pervivència de l'antiga organització territorial indígena⁶.

Amb la implementació de la **cultura romana** arribaren importants avenços en la major part dels àmbits econòmics i molt específicament en l'agricultura, tant a nivell tècnic com de producció. Observant el mapa del Montseny on es troben ubicats els jaciments corresponents a aquest període (que en termes cronològics situem entre el segle II aC i el segle V dC), s'observa una concentració importantíssima d'assentaments en les zones baixes de la muntanya a prop o directament situats sobre planes conreables (cas de La Garriga, amb la Vila de Can Terrers, el jaciment del Puig del Castell de Samalús a la zona de Cànoves, Santa Maria de Palautordera, Hostalric o Grions), molt a prop dels grans eixos de comunicació de l'antiguitat en aquesta zona: la via Augusta i l'entrada a la Vall del Congost (zona de pas cap a la plana ausetana). En un **vas Apolinar** s'esmenten totes les *mansio*, que es trobaven al llarg de la Via Augusta, que anava de Roma a Cadis, entre ells i properes al Montseny, trobem documentades *Seterras i Semproniana*. Corresponent també al període romà, caldria incloure la construcció del basament de la torre circular de Torre de la Mora (Sant Feliu de Buixalleu), reaprofitat en època alt medieval (finals del segle VIII-IX).

Montsoriu no presenta dades arqueològiques referides a l'ocupació en aquesta etapa històrica, malgrat que com hem vist són presents en el territori adjacent.

⁵ Garcia, A.: Arqueologia dels paisatges culturals del masís del Montseny. Dinàmiques històriques de la Preshistòria a l'Edat Mitjana, ICAC, Universitat Rovira i Virgili, 2013. P. 282

⁶ Bolós, J.: La Selva i el comtat de Girona abans de l'any 1000, Quaderns de la Selva, 14, Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners, p. 24

Segles VIII i IX. Les primeres notícies de la vall d'Arbúcies en època carolíngia

A nivell de la política europea del segle VIII, el territori de la vall d'Arbúcies i del Montseny formava part del regne visigòtic, del califat islàmic de Còrdova (715-785) i posteriorment del regne franc (comtat de Girona).

Des del 715, la zona del Montseny quedà inserida dins la **marca o frontera superior dels musulmans** que anava des de Narbona (capital de la Marca, i abans de la Septimània visigòtica) fins a Tarragona, passant més endavant la capitalitat a Saragossa un cop perduda Narbona. En aquest marc polític Girona tingué un paper certament important com a centre administratiu, religiós i militar a partir del 760 degut a la proximitat amb a frontera, que aleshores arriba a les Alberes.

A partir del 775 Girona i Barcelona es regeixen per un sol valí (cap militar) formant part d'un districte unificat. Sembla ser que el territori de la marca es trobava fortament militaritzat, dirigit per l'oligarquia del clan iemenita establert que defensava la frontera i gestionava els ingressos administrats dels balads o palaus, (possiblement utilitzant una infraestructura ja preexistent). Sulaiman, el valí del cap tribal iemenita que controlava aquest territori, més endavant vincularà els seus fills al govern de les dues ciutats, i mantenia bones relacions tant amb els clans àrabs, muladíes com amb els hispanogots pervivents de l'antiga oligarquia indígena.

El 776 Sulaiman es revoltà, com altres caps iemenites enfrontats als omeies de Còrdova i va prometre a Carlemany la submissió de la marca superior. Pocs anys després, l'any 778, els homes de la ciutat de Girona es lliuren a Carlemany. Aquest fet suposà el trasllat de la frontera de la Marca de l'Albera a la vall de la Tordera. La revolta però fracassa i entre 780 i 781 el poderós exèrcit de Abderraman aconseguí la submissió de la marca amb una forta repressió. La repressió comportà la fugida dels caps hispanogots cap a la Septimània on foren acollits per Carlemany, són els *hispanii* de les fonts franques, que a jutjar pels privilegis que aconseguíen de la cort franca havien de ser personatges prou importants. El 785 Girona s'entrega als francs però Barcelona no passà a mans cristianes fins el 801.

En la darrera dècada del segle VIII, el corredor de la Tordera suportà el pas continu d'exèrcits i ofensives militars entre els dos bàndols. Així, de nou l'any 793 el nou emir Hisham llança un gran atac de conquesta contra Girona amb maquinària de setge, que en fracassar continua en ràtzia fins Narbona ⁷. Aquest atac sembla que esperona Carlemany per fer avançar la frontera. El 795, un tal Joan llança una ràtzia contra el *pagus* de Barcelona i finalment el 801 Carlemany conquereix Barcelona, moment en què l'àrea del nostre estudi deixa de ser zona de frontera ⁸.

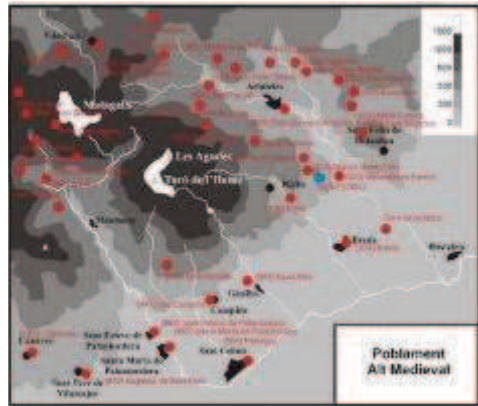
En aquest període, el lloc on es situa Montsoriu, es trobava en l'extrem SO del **comtat carolingi de Girona**, creat per Carlemany, i alhora extrem S i fronterer de la *marca, a mig camí de les ciutats de Barcelona i Girona*. Amb la presa de la ciutat de Barcelona pels francs al 801, la frontera es traslladà al Llobregat.

Així doncs **la línia fronterera o marca de la Tordera** jugà un paper cabdal entre el 778 i el 801, 25 anys tot just, però que al llarg del segle IX i X encara mantingué la

⁷ Bramon, D.: Nous textos d'historiadors musulmans referents a la catalunya medieval, Tesi UB 1998 p. 157

⁸ Girona de Carlemany 6. P. 29

funció de línia de rera guarda defensiva⁹. La dificultat de creuar aquest corredor natural a causa diversos passos d'aigua (riera de santa Coloma, Riera d'Arbúcies, la Tordera, riera de Gualba...) juntament amb la presència d' aiguamolls en el curs mig i baix de la Tordera dificultaven la circulació i obligaven, com a mínim durant una part important de l'any, a creuar el riu per un únic pas segur: el Pont Trencat de Sant Celoni, i seguir el traçat de l'antiga Via Augusta.

8- Toponímia alt medieval al Montseny. Autor MEMGA

El terme de Montsoriu es trobava doncs en zona de *pseudofrontera*, en la que encara al llarg de més 200 anys circulaven les tropes que realitzaren ràtzies cap a les ciutats de Barcelona i Girona que de segur afectaren el territori adjacent.

A **mitjans segle IX**, l'any 850 l'Emir de Còrdova envià un gran exèrcit encapçalat per Abd-al-Karim cap al territori de Barcelona on devastà els voltants i assetjà Girona. Més endavant coneixem nombroses ràtzies que afectaren especialment Barcelona però no tantes que arribessin fins a Girona i per tant, probablement no van afectar tampoc la zona propera al turó de Montsoriu. Segons Dolors Bramon, la ràtzia del 841 no afectà Girona sinó Vic i Taradell, però si que el 846 Girona fou atacada, sembla ser per un cristià anomenat Guillem (de Tolosa) amb ajut dels andalusins.

Encara ben entrat el **segle X**, una nova onada d'atacs afectà els comtats de Barcelona, Girona i Empúries (936). Finalment la ràtzia d'Almanson(982) s'estengué fins a Llinars del Vallès, Girona i Òdena, on es diu que conquerí la fortalesa de *Munt Fariq*, Girona i Òdena, i d'on tornà amb botí i captius. Aquest serà doncs el preludi de l'atac de Barcelona del 985 ¹⁰. Aquesta darrera ràtzia del 982 és probablement la que podem relacionar amb l'incendi que afectà la Torre de la Mora.

A més de les ràtzies musulmanes cal tenir present la incursió hongaresa de la primavera de 942. Els hongaresos provenien de la zona de la Pannònia que havien ocupat des del 896, eren nòmades amb un gran domini de la cavalleria. El 942 arriben a Hispania i entren pel Coll d'Ares al comtat de Besalú, el seu rastre de destrucció permet reconstruir el seu recorregut: Riuferrer, Prats de Molló, Camprodon, Sant Julià de Ribelles, Sant Feliu del Bac, Sant Pere Despuig, Sant Joan les Fonts Sant Andreu del Coll. Segueixen per Besalú, Albanyà i Banyoles. Girona resisteix, però saquegen Amer i Fonclara. Prenen el camí de Barcelona, destruint Santa Coloma *"pels nefandis paganis"*

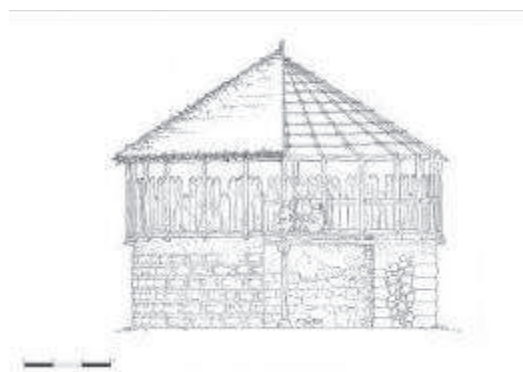
⁹ Monreal y Tejada, L.: La linea de castillos del Río Tordera, a: Castillos de España: publicación de la Asociación Española de Amigos de los Castillos, ISSN 0008-7505, Nº 71, 197 1, p. 32-39

¹⁰ Bramon, D.: Girona en els textos àrabs encara algunes novetats, Annals ieg vol XLII 2001. També a Bramon, D.: Nous textos d'historiadors musulmans referents a la catalunya medieval, Tesi UB 1998 p. 292. La identificació d'aquest topònim amb el castell del far de Llinars del Vallès és deguda a Benet: el procés, p.93-96 i a Bramon Almanson

que vocant ungulis". Barcelona resisteix però incendien el monestir de sant Pere de les Puel·les fora muralles. Arriben a Lleida i assetgen la ciutat, fan presoner el governador de Barbastre i quan en paguen el rescat se'n tornen. De tornada els derroten els francs al congost del Segre abans d'entrar a la plana de la Cerdanya. En la batalla hi moren el comte de Barcelona, el bisbe d'Urgell i comte d'Urgell.

No tenim constància de les tropes hongareses en el territori adjacent a Montsoriu però es probable que des de Santa Coloma prenguessin el camí romà passant pels peus del Montseny.

En possible relació amb aquest context històric a cavall dels segles IX i X, tenim el jaciment de **Torre de la Mora** (Sant Feliu de Buixalleu). Les excavacions arqueològiques portades a terme des del MEMGA en el jaciment, demostraren la construcció de la torre altmedieval a l'entorn del 890. Probablement relacionada amb el control i defensa dels camins i territori sud del comtat de Girona en temps de ràtzies contínues. La torre patí un incendi que la destruï completament. L'anàlisi del carboni 14 de les restes de fustes cremades aporten una datació entre les darreries del segle VIII i el segle X (779-980 - 95%), coincidint amb aquests episodis bèl·lics.

9- Torre de la Mora o del Far. Autor: F. Riart

El territori de la vall d'Arbúcies, on es situa el turó de Montsoriu, en aquests moments estava habitat i controlat per terratinents vinculats al poder carolingi. L'oligarquia terratinent donava protecció a "re pobladors" gots i hispanii que s'hi establiren, com és l'exemple dels *cerdans* (un grup) que s'esmenten en el precepte del 878 i que possiblement donaren nom propi al lloc dit Cerdà (*cerdanus*) al capdamunt de la vall de la riera d'Arbúcies. No obstant, la presència de població autòctona que havia perviscut és palpable a la documentació amb la pervivència de topònims com les *villam* de Riells i de Breda.

La documentació conservada del segle IX, bàsicament els preceptes carolingis i les donacions privades a monestirs i esglésies, ens informa que el sector oriental del Montseny era en gran part de domini reial com a terres del fisc, i que fou utilitzada pels monarques francs en el seu propòsit d'organitzar i controlar el territori a través dels seus delegats. Un **gran alou format per la vall de la Tordera**, propietat del revoltat comte Unifred fou donat al comte Sunyer i al bisbe de Barcelona Frodolí (878). Aquest alou i el precepte de donació ens donen les primeres dades documentals de molts dels indrets que més endavant formaran part del terme del castell de Montsoriu: Montseny, Sant Marçal, Arbúcies, Breda, Riells. De fet els nuclis dels termes dels castells de Montsoriu i Montclús-Les Agudes, documentats el s. XI, responen aproximadament als territoris atorgats pels reis francs. A Unifred li donà l'alou de Palautordera fins la Tordera (que inclou Santa Maria i Sant Esteve) des de Collformich a Palanca, de la Riera

d'Arbúcies fins els *Truliars*, de Collsabadell fins el cim del Montseny, exceptuant el que tenien els hispans i la donació al bisbe Frodolí, anterior, a qui dona la part més septentrional de l'alou: Campins, Riells, Breda i Cerdans. Cal recordar que el que es dona en aquests documents reials no són propietats de terres sinó els drets fiscals públics de tots els béns productius inclosos en les afrontacions.

No tenim dades de l'ocupació del turó de **Montsoriu** en aquest període carolingi, amb excepció únicament d'una indicació secundària com és el mateix topònim. Segons Coromines el nom d'origen germànic - visigòtic *Sigeric* es transformaria en Montsoriu.

A partir, però, de la **segona meitat del segle IX**, trobem les primeres notícies documentals sobre els topònims de la de vall d'Arbúcies. En un precepte atorgat per Carles el Calb al comte Sunyer II d'Empúries l'any 862 ¹¹ li cedeix uns béns de propietat reial en el *pagus* de Barcelona i a la muntanya del Montseny, on s'esmenta com a límit de la donació *el riu d'Arbúcies*. El nom d'Arbúcies torna a aparèixer junt amb el de Joanet, en delimitacions o afrontacions diverses, així, al 886 s'esmenten els "*confines Arbutie, de parte occidentis usque ad Iohannetum et de septentrione per rivulum qui vocatur Vallis Urcea*" ¹², i també en l'afrontació de la donació al bisbat de Girona de la vila de Sauleda al 899 ¹³. Per altra banda, el nom del veïnat de Cerdans apareix el 9 de setembre del 878, designat com a *vilardell* que s'anomena Cerdà al cim del Montseny ¹⁴. Aquest precepte del 878 és interessant en quan es documenta la concessió dels drets reials sobre una basta propietat que inclou els llocs de Riells, i els villes anomenades Breda i Campins, des del cim del Montseny i Cerdans fins al riu Tordera, en la que hi havia cases, horts, edificis, *casteïis* i villarets que es trobaven al peu del Montseny fins al camí de Girona i Barcelona. Ens parla per tant d'un sector ben poblat a redós de la muntanya.

Per altra banda, també podem intuir de forma indirecte el territori d'Arbúcies en el precepte de 878 com a límit nord oriental del territori del bisbat – comtat barceloní. Les terres aportades pel rei limiten doncs amb l'alou d'en Baró, junt a Riells i Breda. Baró és justament el nom del pare de Gairibert, el prohoms que el 923 edificà i feu dotació a favor de l'església parroquial de Sant Quirze d'Arbúcies, a partir de la possessió de terres i cases que heretà del seu pare. 40 anys separen aquests dos documents, un lapse que permet apuntar la hipòtesis que els dos personatges esmentats en aquests documents siguin la mateixa persona ¹⁵.

En general, tots els llocs que més endavant formaran part del terme del castell de Montsoriu s'esmenten en documentació a partir de la segona meitat del segle IX: Arbúcies (886), Breda i Riells (860/862 i 878), i la riera d'Arbúcies i el Montseny al 862. En aquests segles VIII-IX, aquesta banda limítrofa entre el comtat i bisbat d'Osona i el comtat i bisbat de Girona que comprèn les valls d'Arbúcies, muntanyes d'Osona (Sant Hilari, Osor, Vallors) i la vall de Santa Coloma de Farners, probablement com a indrets de refugi a redós del Montseny i les Guilleries, foren en principi més habitades que la mateixa plana central del comtat ¹⁶.

¹¹ D'Abadal, R. : Catalunya Carolíngia II, 1ª part, p. 355-358, 1926-1952

¹² Ibid Abadal Els diplomes carolingis p. 140 2007

¹³ ibid

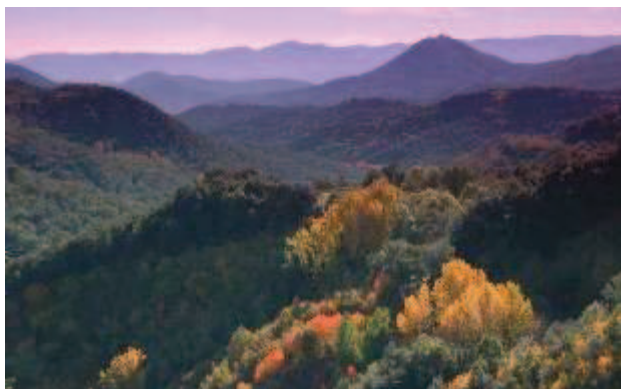
¹⁴ Ibid p. 68-71

¹⁵ PARDO I SABARTÉS, M.: *Mensa episcopal de Barcelona (878-1299)*, Barcelona, Fundació Noguera, 1994, p. 27-29

¹⁶ Bolòs, J.; Hurtado, V.: *Atlas dels comtats carolingis*. Girona. 2000. Pladevall, A.: *El poblament i la propietat de la terra als antics termes de Sant Hilari Sacalm i de la vall d'osor (s. X)*, Quaderns de la sElva, 6, CEC, Santa Coloma de Farners, 1993, p. 63

Els topònims presents en els documents carolingis del segle X mostren nombrosos noms de lloc que han perdurat al llarg de més de 1100 anys ¹⁷ amb una estructura de poblament estable que permet resseguir les compra-vendes de terres, molins, castanyedes... entre els petits propietaris i les grans famílies terratinents vinculades a l'oligarquia comtal ¹⁸, possiblement els límits de les jurisdiccions comtals arrencaven de l'època ibèrica o romana i van perdurar fins al segle carolingis sense grans canvis.

Des de l'any 894 el comtat de Girona passà a dependre del comte de Barcelona. Guifré el Pilós, amb la independència dels comtats de l'autoritat franca, convertí el territori de Girona en la frontera nord del domini comtal del casal de Barcelona, canviant d'aquesta manera l'estratègia geopolítica precedent.

10 - Vall de la Riera d'Arbúcies amb Montsoriu al fons

A finals del segle IX consta que la vall d'Arbúcies es troba situada en el **pagus de Girona**, en l'*apèndix de Palau de Felmiro (900)* ¹⁹, que segons Marquès fa referència a límit d'una parròquia o d'un castell, però no pas de viles. Malgrat que Arbúcies no es documenta encara en aquesta època cap castell ni parròquia, aquest topònim (Palatio Felmiro) sembla que seria un indicador d'organització administrativa i legal més antiga, identificat com a emplaçament hereu del domini fiscal visigòtic en possible vigència en el territori català al segle VIII ²⁰. Sembla pausable que les valls que apareixen en la documentació carolíngia podrien estar relacionades amb una unitat de domini en mans de l'autoritat pública, el comtes o en el cas de l'alou o *valle* d'Arbúcies en els vescomtes.

El Palau d'Arbúcies, com en molts altres casos de les comarques gironines ²¹ (el mas Tussell del Palau a Buixalleu en seria un altre exemple proper) es situa en el centre de la vall prop del curs fluvial principal, eix natural de comunicacions vers les terres d'interior. El mateix significat de Palau ens parla de la possible existència d'un edifici de caràcter senyorial des d'on s'exercia i organitzava el sistema públic de l'administració carolíngia (segles VIII i IX). El topònim Palau Felmir formaria part del grup de *palatium* o *pharus* que podrien formar part de l'antiga estructura territorial de l'estat emiral anterior al 801²². Darrerament, la historiografia accepta l'origen públic dels palaus que haurien tingut el seu origen o bé en la conquesta carolíngia o bé en un moment anterior.

¹⁷ Bolós, J.: La Selva i el comtat de girona abans de l'any 1000 Quaderns de la sevla 14 -2002-

¹⁸ Pladevall, A.,1993, ibid

¹⁹ Junyent, E.: Diplomataris de la Catedral de Vic, Patronat d'Estudis Osonecs, 1980 doc 30

²⁰ Martí, R.: *Palas i almúnies fiscals a Catalunya i al-Andalus*, "Les sociétés méridionales a l'âge feudal. Hommage a Pierre Bonnassie", Tolosa del Llenguadoc: 1999, p. 63

²¹ Canal, J.; Canal, E.; Nolla, J. M.; Sagrera, J.: Les villae de Constantí a Carlemany. Aportacions gironines a la qüestió de l'evolució i la transformació de les vil·les o termes rurals durant l'antiguitat tardana (segles IV-VIII) Annals de l'Institut d'Estudis Gironins 2006 vol. 47 p. 26

²² Folch, C.: p. 92

En el mateix document apareix per primera vegada el terme "vall" per identificar el territori d'arbúcies²³. En aquest període la vall, d'Arbúcies es trobava en l'extrem S-O del *pagus* o comtat de Girona, amb el Montseny i la muntanya d'Osona (Guilleries) de límits naturals. Podríem interpretar aquesta "vall" com a delimitació d'una administració inserida dins el comtat de Girona, que formarà part del terme o *apendicio* d'un antic palau que més endavant donarà lloc al terme del castell de Montsoriu (possiblement ja vinculats malgrat que no en tinguem constància documental explícita).

El document del 900 ens aporta encara més informació sobre el poblament de l'època: s'escriptura una venda feta per Got i Especiosa d' un quart d'una vinya que els compradors havien plantat i edificat, és a dir que s'havien repartit a través del sistema de la *complanatio*²⁴ (usual a l'època) a la vall d'Arbúcies en el terme de Palau Felmir, difunt, que fou. El terme edificat fa referència a la construcció dels murs que la protegien, però podria fer referència també a la feina de construir les feixes. Aquesta vinya afronta amb quatre vinyes més de quatre propietaris diferents (Sesolfo, Daniel, Taurello, Qiniberti), el que ens mostra una propietat aloera prou extensa (desconeixem les mides) i uns pagesos amb capacitat de comprar i vendre. El document es escriu pel prevera Usila.

Els mateixos esposos, Argelane i Elesia, van realitzar un seguit d'altres compres entre el 900 i el 910, entre elles trobem 4 compres més de peces de terra, terres de regadius, cases, horts, llinars, camps de cànem, per un preu total de 33 diners. A més, també en coneixem altres propietats, ja que alguns documents ens informen d'afrontacions "in terra de vos emptores". Les compres es fan a la parròquia de Sant Martí (Viladrau), al terme del castell de Taradell i sovint es cita la vila que en diuen Argila. L'any 924 el matrimoni realitza una venda, en aquesta vila i una altra, de cases terres i tres molins, per 100 sous (1200 diners). Sabem que tenien altres terres el 930 quan en una venda a la Vila Adrali (Viladrau) s'afronta "de mones partes in terra de Argela". El fet de trobar sempre els mateixos dos noms dels esposos, la proximitat geogràfica i temporal fa evident que es tracta dels mateixos personatges i ens dona una visió més clara del procés d'engrandiment terratinent que van dur a terme i de la gran suma monetària que havien reunit. No cal oblidar tampoc que ells o els seus antecessors donaren nom a una vila. Diem almenys una vila ja que trobem un mas Argila a la vall d'Arbúcies, en la dotació que fan els Umbert de Ses Agudes a Sant Marçal del Montseny el 1066 en el lloc anomenat Castanyer, "Kastaneario"²⁵. que podem associar al mas Argila que apareix en la capbreuació del monestir el 1555 on es reconeix tenir un predi al lloc anomenat pla d'en Castanyer que era possessió del mas Argila²⁶.

D'aquesta manera, podríem suposar que possiblement des d'abans de l'època carolíngia, i que va persistir al llarg d'aquest període, hi havia almenys dos nivells pel que fa a l'organització de l'espai; un terme ampli (que correspondria a la vall natural o territori: valle, pagi) on s'exercia la jurisdicció des dels *Palatia*, i diversos llocs de poblament que rebien el nom de *lloc*, de *villa* o de *vilar*²⁷. De fet, alguns dels topònims apareguts en l'acta de consagració de Sant Quirze d'Arbúcies del 923, semblen tenir

²³ El topònim Vall d'Arbúcies ens apareix en documentació posterior del segle X (900, 923) i especialment dels anys 1002 i 1053.

²⁴ Un propietari que no vol o pot posar en conreu un terreny li dona a un pagès per que ho faci, es posa en conreu un temps establert –sovint 5 a 8 anys- i en acabat es reparteix la terra –sovint meitat i meitat-

²⁵ Catalunya romànica vol. XVIII p. 390.

²⁶ ACA, Secció Monecals. Fons Benedictins vol. 806- 807 de la sèrie general

²⁷ Bolòs, J.: El poblament rural i urbà. Un país de frontera. "Del Romà al Romànic. Història, Art, Cultura de la Tarraconense Mediterrània entre el segle IV i X", Barcelona: 1999, p. 388

una arrel d'origen germànic (Loter, Felmir, Ulf, Dodó...) ²⁸. Es tractarien de comunitats vilatanes que probablement marcarien una continuïtat amb el món tardo antic o visigòtic, com també ho demostraria la pervivència d'advocacions antigues (Sant Nasari, Santa Maria, Sant Pere, Sant Quirze, Sant Iscle...), la qual cosa posa de manifest una estabilitat poblacional d'ençà del 900, com a mínim. Una estabilitat poblacional que ve confirmada per documents com la venda de peces de vinya, l'existència de cases amb cortals, camins, esglésie... com veurem en el document del 923.

El segle X. La parroquialització de la vall i la primera notícia del topònim de Montsoriu

L'antiga jurisdicció fiscal d'època visigòtica (o anterior) es degué mantenir a la vall en l'etapa carolíngia, al damunt de la qual s'implementà a partir del segle IX la nova **organització parroquial**. Un bon exemple de la implantació d'aquest nou sistema d'organització social és l'Acta de Consagració de l'església parroquial de Sant Quirze d'Arbúcies, redactada l'any 923 ²⁹, on s'esmenten una sèrie de topònims referents a masos, vilars i esglésies situats en el perímetre de la parròquia d'Arbúcies i entre ells alguns es situen en el vèrtex fronterer del turó de Montsoriu – Sant Feliu de Buixalleu. Com són els masos de Montsoriu i els masos *Juniari* (Juià) amb totes les seves pertinences, la casa (en el sentit d'església) de Sant Iscle amb les seves pertinences fins al molí Ferriol, el vilar anomenat Vaca Morta amb els seus termes fins al *Podio Dodoni* (Puig d'Ull) i la meitat del camp de Sant Segimon i masos de *Poses* (Les Poses) amb els seus límits, el mas de Mollfulleda amb els seus termes i el vilar Bodaixó amb els seus termes fins al coll de Rourell.

És precisament en aquest document d'inicis del segle X on apareix per primera vegada en la documentació el topònim Montsoriu (***ipsos mansos Monte Sirici***), topònim que ha esdevingut la primera notícia escrita del lloc de Montsoriu i una de les primeres notes històriques referides a aquest tipus d'unitats familiars d'explotació agrària a cens ³⁰ adherides a un possible territori castral (masos).

11 - Església de Sant Pere Desplà.

Els **masos de Montsoriu** apareixen com a límit sud del territori que conformava la rodalia de parròquia de Sant Quirze d'Arbúcies,. En cap cas, però, en aquest document del 923 es menciona l'existència d'un castell o torre dalt del turó. Hem de creure, per

²⁸ Bolòs, J.; Hurtado, V.: *Aties del comtat de Girona (785-993)*. Barcelona: 2000. p. 37

²⁹ Marquès, J. M.: *Arbúcies cristiana*. Girona, 1994

³⁰ El terme "mas" al segle X es deuria correspondre a una tinença a cens, tal i com esmenta Bonnassie: *Vocabulario básico de la historia medieval*, pp. 215-219.

tant, que amb anterioritat a aquesta data el castell encara no es trobaria terminat com a tal.

No obstant això, el poblament a les parts mitges i baixes a redós del massís del Montseny sí que es trobava ben establert i incipientment organitzat en parròquies des de finals del segle IX- inicis del segle X. La vall es deuria mantenir poblada (també amb possibles aportacions demogràfiques d'hispanos al segle IX) i hem de pensar que quan el bisbe de Girona, Guiu, confirma el terme (923) de la recent construïda església parroquial d'Arbúcies, l'organització social i la parroquialització de la vall era un fet reconegut públicament, doncs a l'acta de consagració s'esmenten un total de 7 esglésies preexistents.

Hem vist en el capítol anterior la notable presència de poblament en aquest sector oriental del Montseny, protegit per les mateixes muntanyes. No ens hauria d'estranyar doncs l'existència en aquest període (segles VIII-X) de petites esglésies o llocs de culte al servei de la població establerta. La majoria d'aquestes esglésies rurals es trobaven situades en planells elevats i fàcilment defensables o en petites valls al·luvials (Sant Pere Desplà, Santa Maria de Lliors, Sant Climent, Sant Iscle, Sant Segimon...). Dins d'aquest conjunt destacà ràpidament l'església de Sant Quirze, situada en un avantatjós emplaçament al capdamunt d'un meandre lleugerament alçat damunt la riera, just al centre físic de la vall i propera al lloc dit *Palatio*. A partir d'aquest moment, la nova parròquia instituïda substituirà l'antic ús de la paraula *vall* per a delimitar el territori.

L'església fou construïda a càrrec privatiu per Gairibert, segons s'esmenta en el document de dotació del 923, i amb la consegüent dotació de terres i una casa que delimita amb 6 propietaris més, es convertí en el nucli de la parròquia que absorbiria les altres esglesioles de la vall i esdevindrà així el pal de paller de l'incipient nucli urbà d'Arbúcies.

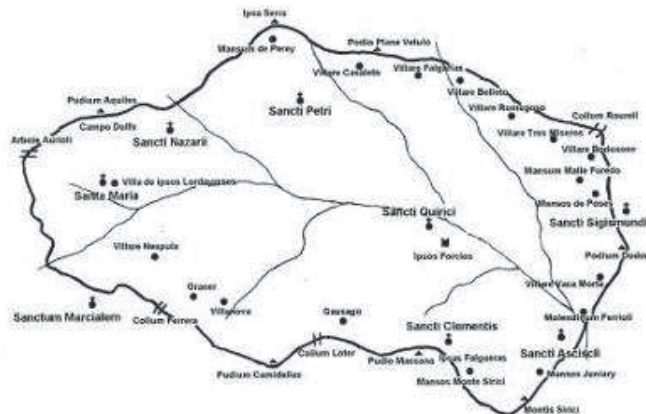
La consagració d'aquest temple es va fer el dia 6 de febrer de l'any 923. El bisbe Guiu de Girona fou vingut a Arbúcies a consagrar l'església, que sota l'advocació de Sant Quirze màrtir, Gairibert i el prevere Artemi dotaren abastament. Tots dos donaren llibres i objectes de culte. A més, Gairibert, donà a l'església parroquial un important alou que havia rebut en herència del seu pare, anomenat Baró, i que ja havíem vist esmentat en el document de donació de la propietat reial al bisbe de la seu de Barcelona Frodoí l'any 878 que delimitava precisament *iuxta alodem Baroni*.

Consta d'una casa amb corts i un predi situat junt a l'església, que afrontava a orient amb terres d'en *Belasco* i d'en *Durable*, a migdia amb el torrent del Vern, a ponent amb terres dels hereus mitjançant un camí, i a cers amb la riera d'Arbúcies. En un altre lloc donà un camp situat "*ad ipsos Forcios*" o les Forces, en el qual termenejava a orient, migdia i occident amb terres de *Ermeries* i a cers amb l'estrada pública. I finalment, una vinya que afronta a orient amb la vinya d'en *Durable*, a migdia amb la vinya d'en *Desiderio* a occident i a cers amb la vinya d'en *Felarii*. Tot sembla indicar que en aquest moment l'espai rural a l'entorn a l'església de Sant Quirze ja estava perfectament delimitat amb cases, camps, vinyes...

El bisbe de Girona per la seva part assignà el sosteniment de la nova parròquia amb els delmes i en fixà els límits de la seva extensió territorial, que abastava pràcticament tota la vall natural de la riera d'Arbúcies fins al vèrtex del turó de Montsoriu. La parròquia formava part alhora del bisbat i comtat de Girona. En aquest moment, en ple segle X,

l'organització religiosa i la política anaven unides de tal forma que resulta pràcticament indestriable l'una de l'altra en termes territorials ³¹.

L'escriptura també detalla l'extens perímetre o rodalia de la parròquia, on s'esmenta l'existència de set esglésies existents amb anterioritat a la que es consagra: Santa Maria de Lliors, Sant Marçal, Sant Climent, Sant Iscle, Sant Segimon, Sant Pere i Sant Nasari, totes quedaran dins la demarcació de la nova parròquia excepte Sant Marçal i Sant Segimon. A més, s'esmenten dues viles: Lliors i Vilanova. Vuit vilars: la Nespla, Vaca Morta, Bodaixò, Tres Misèries, Romegós, Belletes, Falgueres, i Casaleda, amb un altre de possible que correspon a Gausacs. El mot *vila* en el document sembla fer esment a un lloc delimitat, ja sigui un petit pla de mitja muntanya o unes feixes d'una naixent vall al·luvial aptes pel conreu, és a dir una petita agrupació de poblament rural. Segueixen els masos o agrupacions de masos: els de Montsoriu, de Juià, de Pous, Mollfulleda i de Parés, esmenta també el molí Ferriol i una xarxa de camins, entre ells el que mena a Sant Marçal que més endavant es coneixerà com a camí Marçaler. Tot plegat, ens perfila una vall ben estructurada amb pervivència de població fixa establerta en cotes de mitja muntanya, aprofitant els planells naturals de turons i zones de fàcil conreu agrícola de les petites valls al·luvials.

12 - Mapa toponímic de la vall d'Arbúcies al 923. Autor: J. Illa / MEMGA

La presència de formes de poblament estable, i amb topònims que han perdurat fins a l'actualitat, ens permet parlar de l'existència al segle X d'un territori ben delimitat legalment i estructurat sota la incipient organització parroquial, així com l'ocupació de les terres en base a sistemes productius basats en el *mas* com a unitat de producció i d'organització de la societat (masos de Montsoriu, mas Juià, masos de Les Poses...). De la mateixa manera, podem observar la pervivència dels *vilars* i de llocs de culte amb advocacions antigues com a exemples de nuclis de població que ens evocuen ocupacions d'època tardoantiga. Per altra banda, també esmenta l'existència de mecanismes per a la conversió de la producció agrària en producció alimentària, són els molins hidràulics com el molí Ferriol (avui Puig del Molí d'en Pol).

No és forassenyat situar el topònim dels "masos de Montsoriu" en l'actual pla de Fogueres de Montsoriu (la masia de Falgueres o Fogueres es documenta des de l'any 1036 ³²) mentre que l'església de Sant Iscle es trobaria en algun indret indeterminat entre els masos i el castell. L'església preromànica descoberta als peus de la torre de

³¹ Els noms d'Arbúcies i Joanet ja aparèixen en les limitacions del bisbat de Vic (978) "*ad terminos qui est inter Iohannettu et ipsa Elizeta, et pervenit in fines de Arbuties*". Cerdans i Joanet formaran part del comtat i bisbat d'Osona, mentre que Arbúcies ho serà de Girona.

³² AHMA: Fons Marquesos de Castellodorsius. 12 de gener de 1036. En la capbreuació de l'any 1313, Bernat de Falgueres de Montsoriu esmenta que en la data de l'any 1036 es fa la constitució remença del mas Falgueres de Montsoriu.

l'homenatge del castell de Montsoriu es situa cronològicament en aquest període històric, malgrat que documentalment no tenim cap referència de la seva advocació.

En la vall natural de la riera d'Arbúcies, en la seva part mitja i baixa s'hi establí una altra parròquia: la de Sant Feliu de Buixalleu. La parròquia de Sant Feliu de Buixalleu aglutinà poblament de pervivència molt antiga (com ho demostren la pervivència de restes arqueològiques d'època ibera en el turó homònim), i la continuada ocupació en el mas Buixalleu des d'època altmedieval, fan pensar en l'existència prèvia de població de caire disseminat que donaria el nom al rodal i permetria l'organització socioreligiosa d'aquest sector mig i baix de la riera d'Arbúcies. Per altra banda, les dades arqueològiques de l'assentament de Torre de la Mora també reafirmen l'assentament i control del territori a partir d'una estructura militar entre els segles IX i X.

Personatges notables de la vall al segle X i la seva relació amb Montsoriu

Un dels personatges més notables de la vall en aquest tombant del segle IX-X devia ser **Gairibert**, fill d'un prohoms dit, precisament, Baró qui ja posseïa l'alou d'Arbúcies en el darrer quart del segle IX. Gairibert fou l'encarregat de fer construir la primitiva casa de Sant Quirze d'Arbúcies en l'any 923, i aportà algunes dotacions de terres i una casa a la nova església, configurant així el nucli originari de la futura cellera o vila d'Arbúcies.

Dins el marc del context polític de l'època la ràtzia d'Al-Mansur del 985, de ben segur degué afectar els territoris propers, i fins hi tot a les famílies nobles i als terratinents que acudiren al reclam del comte Borrell II per defensar la ciutat. Moltes d'aquestes famílies patiren nombroses pèrdues, com fou el cas de la família vescomtal de Girona que amb la mort d'Odó *el levita*, i els seus germans Eldemar i Sesmon en el transcurs de l'atac a Barcelona, la família patí greus conseqüències successòries, recaient el títol en el darrer germà de nom Sunifred ³³, primer vescomte hereditari de Girona i futur pare d'Amat de Montsoriu.

També arran d'aquest afer bèl·lic trobem un altre personatge vinculat a la vall d'Arbúcies, concretament **Muç o Moció** l'any 986. Moció, fill de Fruià, esmenta en el seu testament els fets ocorreguts a Barcelona arran de l'atac d'Al-Mansur el 985, on esdevingué captiu a Córdoba. Després d'aconseguir la seva llibertat (previ pagament d'un rescat?) en arribar a Saragossa emmalaltí i féu testament abans de morir. De la gran diversitat de béns i possessions que s'esmenten en el codicil en deduïm que Moció degué ser un personatge important a l'època. La major part dels seus llegats són destinats a diverses esglésies, entre elles la de Sant Just Desvern a qui concedeix precisament un alou de la marca d'Arbúcies.

... Et ad domum Sancti Justi que est in Berce ipso suo campo in torrente malo [...] ipso suo alaudo de ipsa marca et de Arbutias cartam exinde fecissent ad uxori sue in tali uidelicet ratione ut tenuisset et possedisset omnibus diebus vite sue sine blandimentum et post obitum suum remanisset ad filios et filias quid esent et illas [•••].

³³ Rovira, M: *Notes documentals sobre alguns efectes de la presa de Barcelona per Al-Mansur (985)* a: Acta Mediaevalia, 1, UB, 1980, p. 39

13- Pergamí de la donació de Moció a Sant just Desvern. 986

És a dir, que dóna al convent de Sant Just, que és al Verç, el seu camp del Mal Torrent i el seu **alou de la Marca i d'Arbúcies**, sempre que s'estableixi documentalment l'usdefruit vitalici per a la seva esposa, i, a la seva mort, per als fills i filles que tingués³⁴.

Aquest personatge, Muç o Moció, probablement vinculat a la noblesa local d'arrel visigòtica, és important en la historiografia de Montsoriu, doncs serà molt probablement el seu fill, dit **Giskafred** qui farà donació d'unes terres situades en el terme o apèndix de Montsoriu al Monestir de Sant Cugat del Vallès al 1002. Esdevenint d'aquesta manera la primera notícia històrica de l'existència d'un castell al turó de Montsoriu.

Hipotèticament, podríem vincular l'alou de la marca i d'Arbúcies (*suo alauda de ipsa marca et de Arbutias*) de Moció que en feu donació al seu fill, amb l'alou que Giskafred diu que va rebre del seu pare de nom Moció i que situa al terme o apèndix dit de Montsoriu. D'aquesta manera la molt possible relació entre ambdós alous vindrien a ser la primera vinculació documental entre la vall d'Arbúcies (com a territori natural) i el futur terme castral o vegueria de Montsoriu.

Un altre personatge vinculat a la vall d'Arbúcies, en aquest cas de segona meitat del X és **Ingilrada**, (article MM) dona noble, el 971 vídua de Borrell (possiblement un fidel de Guifré el Pilós) que en el seu testament deixa un alou que té a la vall d'Arbúcies i que li pervingué dels seus pares.

Ingilrada deixa l'alou a la seva filla Aio. Sabem dels germans d'Aio, Fruià que rebé de son pare els béns i símbols del cavaller: elm, espasa i ausberg, i Borrell, segurament, bisbe de Vic. Les dates i els noms són suggerents, ja que coneixem a Moixó fill de Fruià, un antic captiu a Còrdoba que abans de morir feu testament en els que fa donacions de propietats al Penedès i a Arbúcies. Finalment Giscafred, fill de Moixó, que té béns a Olérdula i Arbúcies, el 1002 dóna un alou a Arbúcies Sant Cugat del Vallès.

Retornant als personatges de la nissaga vescomtal de Girona, En l'any 993 la vídua i mare dels germans de la nissaga vescomtal, Gerosòlima, fa testament amb l'esperança del retorn d'alguns dels seus fills del possible captiveri a Còrdoba. En el codicil dóna totes les seves propietats que tenia en els comtats de Girona, Osona, Barcelona,

³⁴ Torra, C.; Ochoa, J.: *El llegat del prevere Joan. Noves aportacions sobre els orígens documentals de Sant Just Desvern*. A *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs XI*. Centre d'Estudis Santjustencs. Sant Just Desvern, 2002. PP.5-49

Besalú, Empúries, Rosselló i Vallespir a Sunifred, però si els seus germans tornessin de la seva captivitat caldria dividir l'herència en parts iguals ³⁵.

El mateix any 993 el comte Borrell II redacta el seu testament on designa com a marmessors provinents del territori de Gerunda: **Seniofrezo vicecomes et Gozfredo et Lobeto et Amato...** ³⁶. Seniofred és sens dubte el vescomte de Girona i no seria forassenyat pensar que el personatge de nom *Amato* correspongui al seu propi fill, futur Amat de Montsoriu.

És interessant assenyalar, que en el context del territori del bisbat-comtat de Girona, les úniques fortificacions documentades en època carolíngia són ben escasses: Argimon (925), Forcadell (Blanes 1001) i **Montsoriu** (1002), situades totes en zona de *pseudo*-frontera en el segle precedent. En aquest període, des del segle X-XI, s'observa una sòlida estructuració del territori basada en parròquies a la que molt aviat s'hi sobreposa una altra xarxa territorial basada en els castells.

D'aquestes 3 úniques fortificacions conegudes, del tombant dels segles X a XI, passarem a partir del segle XI a l'aixecament de noves fortificacions en els territoris gironins, la majoria es troben documentades en els pactes, convinences i jurament de fidelitat que el comte Ramon Berenguer I va utilitzar per conformar el seu poder enfront dels senyors de la guerra protagonistes de la revolta feudal ³⁷. Així, a l'antic comtat de Girona l'any 1100 tenim únicament 36 castells enfront de les 125 parròquies (clarament el marc de l'organització del territori pre-feudal).

A partir del segle XII apareix una segona onada protagonitzada per cavallers i castllans, constructors de nous castells, i especialment noves cases fortes o *domus*, que tot plegat vindran a conformar el paisatge de 57 castells esmentats en el territori del comtat de Girona al primer terç del segle XIV.

El segle XI. La primera menció documental del Castro de Montsoriu

Hem vist com des d'inicis del segle X l'organització social del territori del castell de Montsoriu s'estructura en parròquies, Arbúcies, 923 i Sant Feliu de Buixalleu al 1018.

L'any 1018 es cita per primera vegada l'església de Sant Feliu de *Bursoleu* en la donació a la canònica de Girona. El 20 de novembre de 1018 Ermessen, comtessa de Barcelona i el seu fill el comte Berenguer Ramon I, juntament amb Pere, bisbe de Girona, Arnust Hug, comte d'Empúries i altres personatges de l'època van dotar a la canongia de la seu de Girona. Entre les diverses dotacions hi figuren 4 masos que foren aportats per Adalbert Ennegó situats en la parròquia de Sant Feliu ³⁸.

... et Adalbertus Ennegonis dedit IIIIor mansos cum illorum pertinentiis, qui sunt in parroquia Sancti Felicis de Borseleu, eidem domui.

³⁵ Udina, F.: El archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X. CSIC Barcelona, 1951 núm. 242 p. 432-434

³⁶ Udina, A.: Els testaments dels comtes de Barcelona i dels reis de la Corona d'Aragó. De Guifré a Joan II, Fundació Noguera, Barcelona 2001. p. 77

³⁷ Mallorquí, E.: Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, p. 142

³⁸ Gil, X: Diplomatarium... (op cit.) doc. 75 i 189. També a Martí, R.: Col·lecció diplomàtica de la Seu de Girona, doc. 332

La parròquia agregà dins el seu terme l'antiga església de **Sant Segimon del Bosc**, documentada ja el 923 i al 1138 com a parròquia (al 1244 apareix com a sufragània de Sant Feliu).

Malgrat aquesta incipient organització social però no s'esmenta encara l'existència del terme castral. En el context de campanyes militars i de ràtzies contínues que tingueren lloc en el segle X en els territoris de la Marca (942: incursió hongaresa que afectà amb virulència el bisbat de Girona, 982: campanya d'al-Mansur que conquerí el castell de Llinars del Vallès i arribà fins a les portes de Girona; 985: ràtzia d'al-Mansur a Barcelona), encara no apareix cap cita documental referida al turó de Montsoriu com a fortificació, malgrat que les dades ofertes pels testimonis arquitectònics que han perviscut fins els nostres dies, semblen certificar la construcció de la torre de l'homenatge i de la capella castral preromànica en aquest darrer quart del segle X.

No obstant això, la primera cita documental de Montsoriu apareix al tombant del segle XI, en ple procés de feudalització. L'**1 de febrer de l'any 1002**, en una donació d'un alou que féu **Giscafred, fill de Moció**, al monestir de Sant Cugat, situat en el **lloc de Montsoriu** o dins el seu terme. Aquesta apreciació sembla pressuposar l'existència d'un castell termenat amb el seu *apendice* o territori adscrit.

*In Dei eterni et Salvatori nostro. Ego Giskafredus, filium Mocione. Mágnum et satis nobis licitum esse videtur domum Dei edificare et de rebus meis honorare, audientes predicationes sanctorum Patrum quia elemosina ad morte liberat animam, cognoscentis me peccati macula honusta conpuncta divina pietatis, ut pius et misericors sit Deus in peccatis meis. Propterea trado atque concedo ad domum s. Cucufati cenobii, qui est fundatus in locum Octaviano; dono namque ibi ad predicto **domo atque trado alaudem meum proprium, quod ego abeo in comitatu Gerundense, in locum que dicunt Monte Suriz, vel in eius apendicio, sive infra eius terminis, et in Riello vel infra eius terminis et in valle Arbucias, vel infra eius terminis, id sunt kasis, curtis vel diversis edificiis, ortis, ortalibus, arboribus, pomiferis vel inpomiferis, terris, vineis, silvis, garricis, pratis, pascuis, ligna lapidis, regos, capudregos,, subtusregos, omnia et in omnibus quicquid dicit vel nominari potest. **Affrontat hec omnia: de orientis in extremitate de ipsos terminis de Arbucias supradictas, de meridie in flumine Tordaria, de occiduo in terminos de valle que dicunt Aqua Alba vel in sumitate de Monte Signo, de circi in terminos de comitato Ausonense.** Quantum in istas quatuor affrontaciones includunt, sic dono ad pre- dicto domo s. Cucufati omnia, quantum ibidem abeo vel habere debeo per ullaque voces, propter Deum et remedium anime mee, et de meo iure, dominio et potestate trado domo s. Cucufati supralibati vel eius cenobitantes, cum exiis et regressiis earum, sicut superius scriptum est. Advenit mihi hec omnia per genitores meos vel per quacumque voces...***³⁹

El lloc de Montsoriu, amb els seus masos documentats ja a inicis del segle X, devia formar part d'un terme ben definit, possiblement adscrit a l'apèndix territorial d'una *recent* construcció militar. Les afrontacions que trobem en aquest document coincideixen perfectament amb el límit natural de la vall d'Arbúcies.

El terme o territori de Montsoriu, en tot cas, es trobava establert i era reconegut públicament entre els magnats de l'època, doncs en el mateix any trobem la primera vinculació documental d'un personatge descendent de la família vescomtal de Girona amb Montsoriu.

³⁹ Rius: *Cartulari de Sant Cugat del Vallès; II*, pàg. 10. Barcelona, 1946

Així, el dia **3 de juliol de 1002** en un judici contra Sendred de Gurb per la retenció del castell de Queralt, entre els magnats que signen juntament amb la comtessa Ermesenda apareix **Amatus Soricensis** ⁴⁰. Segons J. M. Pons i Guri, Amat era el primogènit dels vescomtes de Girona: Seniofred i Auruca ⁴¹.

Al 1010, dins l'**expedició catalana contra el califat de Córdoba** hi participà **Amat de Montsoriu**, juntament amb altres magnats catalans. L'expedició de Ramon Borrell III i d'Ermengol d'Urgell, en companyia dels bisbes de Barcelona, Girona i Vic, va arribar a Còrdova per ajudar Muhammad II contra els berbers de Sulayman. En el curs de l'expedició, pel juny de 1010, la capital del Califat va ésser saquejada per un contingent d'uns nou mil catalans, d'entre el botí que s'endugueren a les terres del nord, diu la tradició que el vescomte de Girona portà **les relíquies dels sants Iscle i Victòria**. La devoció a aquests sants cordovesos a les terres de Girona té el seu origen, sembla ser, en temps visigòtics o almenys hauria perdurat des de temps anteriors a l'ocupació sarraïna. De fet ja en l'acta de consagració del 923 s'esmenta una **capella de Sant Iscle** prop del turó de Montsoriu.

Aquest mateix personatge ens apareix documentat en els anys immediatament posteriors. L'any 1011, **Amati Monti Soricensis** és citat entre els "primatum" que entengueren un litigi dirimit al Palau comtal de Barcelona. Pocs anys després al 31 de març de 1013, **Amatus Soricensis** intervé en una disputa, juntament amb la comtessa Ermessèn, i altres magnats, entre el cenobi de Sant Cugat i un particular pel terme de Calders ⁴².

Amat, intítulat vescomte de Girona, pren part en el consell Comtal i al llarg del primer quart del segle XI afegeix al seu nom la indicació de senyor de Montsoriu, prenent el nom de la seva possessió o alou més destacat i on probablement hi tenia residència. L'any 1016 es titula ja **Amat de Girona**, i el 1018 apareix com a Vescomte de Girona ⁴³ (*Amado Vicecomes* al 1020 i 1022 ⁴⁴).

Les nombroses cites historiogràfiques vinculant Amat de Girona amb la seva propietat de la vall d'Arbúcies i més concretament amb el castell de Montsoriu ens certifiquen que el territori castral de Montsoriu era ja en aquest segle XI de plena possessió de la família vescomtal gironina, com a mínim des d'inicis del segle XI (però molt possiblement ja a finals del segle X -985- en el moment del traspàs hereditari del títol vescomtal), i per raó de la propietat lliure del castell, i del seu terme, rebran una sèrie de prevendes feudals dels masos i habitants de la zona adscrits a aquest territori.

El títol vescomtal corresponia en origen a un antic càrrec funcional, delegat del poder comtal i al seu torn reial (monarquia franca). Els vescomtes actuaven com a representants públics de l'autoritat comtal franca en aquest territori o *pagi* de caràcter geogràfic i jurídic autònom que era la vall d'Arbúcies. En fer-se hereditari el càrrec de vescomte, a mitjans del segle X, i produir-se la patrimonialització de les funcions públiques, el seu caràcter funcional o representatiu del poder comtal públic es transformà en feudal i honorífic. Aquest fou el cas d'Amat, que heretà les funcions nobiliàries com a cap del casal vescomtal de Girona de la mà del seu pare Seniofred.

⁴⁰ Gil, X.: *Diplomatari d'Ermessen, condesa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058) Tesi doctoral UAB 2004. doc. 18*

⁴¹ Pons, J. M. "Document del vescomte Seniofred de Girona sobre Lloret", circular Archivo Histórico y Museo Fidel Fita, núm 12, Arenys de Mar, febrer de 1962, pàg. 10

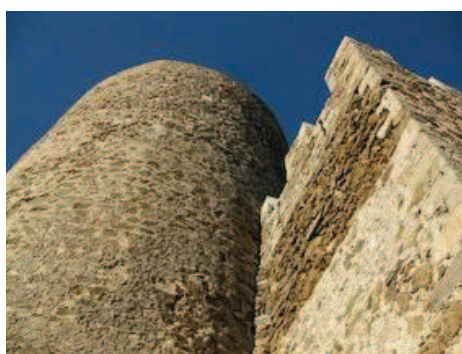
⁴² Gil, X.: *Diplomatari ... op cit. doc. 41*

⁴³ Feliu, G.; Salrach, J. M.: *Els pergamins de l'arxiu comtal de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I, II Fundació Noguera, Barcelona 1999 p. 684-685 doc 320*

⁴⁴ Gil, X.: *op cit, doc 95*

Possiblement des de finals del segle X quan la dignitat vescomtal passà a ser hereditària (981) el casal de Girona obtingué aquesta propietat de frontera com a terra pròpia. El vescomte Guiniguis Mascaró i el seu fill Sunifred inicien la llarga nissaga de vescomtes hereditaris de Girona. A partir de l'any 1002, *Amatus Soricensis*, anomenat també *Amatus vicecomites gerunda* ⁴⁵, fill del dit Seniofred, és el primer personatge documentat que gaudirà de la plena possessió i de la jurisdicció completa del terme o vegueria de Montsoriu ⁴⁶.

En aquest context, la nova noblesa designada per exercir l'autoritat en els diversos territoris, entrat el segle X, començà a adoptar, no el nom del comtat o *pagus* en el qual exercien llur càrrec, sinó el d'alguna de llurs possessions alodials o feudals, generalment la més important, com és el cas del vescomte de Girona Amat, que s'anomenà Amat de Montsoriu (*Amatus Castro Surice*) a inicis del segle XI ⁴⁷.

14 – Detall de la Torre Mestra del Castell de Montsoriu, un dels elements arquitectònics que ens han pervingut des d'època alt medieval. MEMGA

L'any 1017, apareix la **primera menció explícita de l'existència del castell** en un document procedent de la catedral de Vic: Ermessenda, comtessa i vídua del comte Ramon Borrell va actuar juntament amb altres magnats com, executòria testamentària del seu difunt espòs, mort el 8 de setembre de 1017. En aquest document apareix la signatura d'**Amato de castro surice** com a marmessor del difunt comte Borrell ⁴⁸, Amat també formava part del grup de **consellers** que donaven suport el govern d'Ermessenda comtessa vídua i usufructuària dels comtats i bisbats de Barcelona, Girona, Osona-Manresa, i **tutor del seu fill** Berenguer Ramon I.

A partir d'aquest moment, en la primera dècada del segle XI, no hi ha dubte de l'existència d'un *castrum* al turó de Montsoriu, fet que queda reafirmat per les seqüències estratigràfiques i troballes arquitectòniques d'època preromànica en el Recinte Sobirà del castell (capella, torre de l'homenatge i cisterna), que conformarien aquest primitiu nucli fortificat del qual n'Amat en prendrà en nom.

Per aquest període alt medieval es descobrí una interessant capella castral a Montsoriu. Es tracta d'unes restes arqueològiques definides per un absis de planta d'arc ultrapassat típic de l'arquitectura preromànica del segle X (ca 950). La **capella preromànica de Montsoriu**, de la qual en desconeixem l'advocació inicial, es troba relacionada arquitectònicament amb el primitiu castell roquer, concretament amb la seva torre mestra, datada constructivament també en la segona meitat del segle X. L'església es

⁴⁵ Gil, X.: op cit. doc. 18, 33

⁴⁶ Illa, J.: Els orígens de l'administració civil a Arbúcies. *Perxada*, 17: Ajuntament d'Arbúcies, 1999

⁴⁷ Ordeig, R. (Ed): *Diplomatari*, op cit doc 797

⁴⁸ Ordeig, R. (Ed): *ibid*

mantingué en ús al llarg del segle XI i previsiblement fins a la primera meitat del segle XII, com ho certifica la troballa de pintures murals d'època romànica en les parets de la capella. Finalment, a finals del segle XII el culte es traslladà a la nova capella romànica situada en el Pati d'Armes.

El 26 d'agost de l'any 1018 la comtessa Ermessenda de Barcelona i el comte Hug d'Empúries s'enfronten per l'alou d'Ullastret, entre els presents en el judici hi trobem altra cop **Amato vicecomite Gerunde** i el seu futur gendre **Geraldo Caprariensi** ⁴⁹.

Amat, serà el pare d'Albert Amat (1025-1029), que va morir sense descendència i a qui va succeir la seva germana **Ermessenda** de Montsoriu (c. 1018-1057), casada amb el castlà **Guerau I de Cabrera** l'any 1033 ⁵⁰.

Ermessenda i Guerau seran, l'any 1038, els **fundadors del monestir benedictí de Sant Salvador de Breda**, centre espiritual del territori del Vescomtat. Des d'aquest moment la història del castell de Montsoriu i de les viles i llocs que formaren el Vescomtat de Cabrera - Girona aniran intrínsecament lligades a la història de la nissaga dels Cabrera.

15 - Detall del campanar romànic de Breda

Ermessenda (ca. 1018-1057) i Guerau (ca. 1032-1041) tingueren un fill de nom Ponç, que prengué com a patronímic el nom del pare, per tant tenim a **Ponç I Guerau** vescomte de Girona. La família mantingué en aquesta època els contactes amb la cort de Barcelona, i especialment els vincles amb la família comtal, i el mateix Ponç I Guerau és identificat com **un dels "magnats de la terra"** present en la promulgació dels Usatges de Barcelona el 1068 ⁵¹.

Ponç Guerau es casà amb Ledgardis d'Àger, filla d'Arsendis de Fluvià i d'Arnau Mir de Tost, vescomte d'Àger i personatge cabdal en la conquesta de terres a l'islam en el comtat d'Urgell. D'aquesta manera la inicial casa vescomtal de Girona va afegir als seus dominis les terres i possessions dels Cabrera i, amb el matrimoni de Ponç Guerau i Ledgardis, s'hi afegixen les terres urgellenques d'Àger.

En aquest context polític, trobem a **Ponç I Guerau** de Girona fent costat al senyor Arnau Mir de Tost, el seu sogre, en els greuges que li presentà el comte Ramon V de Pallars en una data intermèdia entre 1047 i 1071, i és enumerat **el primer entre els**

⁴⁹ Feliu, G. ; Salrach, J. M.: *op cit.*

⁵⁰ Martínez A.: *Els vescomtes de Cabrera (1199-1423) proposta d'Estudi d'un llinatge nobiliari català de la Baixa Edat Mitjana*. UdG 2007 p. 78

⁵¹ Bastardas, J.: *Usatges de Barcelona*. Fundació noguera, Barcelona, 1984, p. 52

grans hòmens o magnats catalans en l'usatge 4.1 per sobre dels vescomtes de Cardona i Barcelona ⁵².

Entre els anys 1035 i 1050, en vida de la vescomtessa Ermessenda i del seu fill Ponç, es succeeixen una sèrie de **concòrdies o pactes**, primer amb la comtessa Ermessenda de Barcelona i més endavant amb el seu net Ramon Berenguer, en els quals juren fidelitat a Ramon Berenguer I comte de Barcelona, en totes les seves possessions ⁵³, excepte les que tenen com alou en el territori de Montsoriu. Aquests actes es situen en el context de de la revolta feudal en la qual la casa comtal de Barcelona reclamava la preeminència. Els vescomtes no obstant posseïren en plena possessió aquest sector oriental del Montseny i mai juraren fidelitat per aquestes terres que els hi eren pròpies. Fins i tot, com a **senyors eminents** subestabliren, cediren, donaren... a plena voluntat terres a altres senyories inferiors com a la rectoria d'Arbúcies, al monestir de Breda, als Montsoriu, als Palau-Dosrius, Santa Eugènia... configurant així una xarxa de relacions feudals estables vinculades directament a la senyoria eminent vescomtal, que provocarà la coincidència territorial de diverses senyories. Fou també un moment de gran creixement de les possessions eclesiàstiques, atomitzant-se en nombroses senyories (Sant Salvador de Breda, Sant Marçal (vinculat a la senyoria de Ses Agudes), les pabordies de Gener de la Seu de Vic, seu de Girona, Seu de Barcelona, Santa Maria de Ripoll i Sant Benet del Bages, Sant Cugat del Vallès, Sant Daniel de Girona, Sant To màs de Riudeperes, Santa Maria d'Amer, Sant Pere Cercada...

Un altre efecte rellevant d'aquesta etapa feudal fou la creació d'un espai d'immunitat (pau i treva) o **cellera** en l'espai contigu a l'antic cementiri adjacent a l'església parroquial d'Arbúcies, on es construïran a partir d'aquest moment els cellers que donaran lloc a les cases de la cellera de la vila d'Arbúcies medieval.

No ens ha d'estranyar doncs que la primera menció estricta de l'existència del castell com a tal es produeixi precisament en aquesta època de tensions senyorials. Així, en una donació d'un alou l'any 1053 apareix documentat l'existència en ferm del castell:

Et habent affrontationem ab oriente in castro Soriz nominatim/in eou monte in quo est condirectum prelibatum castrum... ⁵⁴

Cita que ens reafirma l'existència de la construcció militar en aquest segle XI.

Pocs anys més tard, al 1063, tenim notícia de l'existència del primer batlle de Montsoriu: Guillem Llobató. El 1094 trobem el testament sacramental de Guillem Llobató, jurat damunt l'altar de Santa Anastàsia, de la Seu de Girona, el qual morí a Tortosa d'una ferida, í que deixava a la canonja de Barcelona els béns que tenia a aquesta diòcesi, i al bisbe de Barcelona els alous que tenia a Terrassa. El mateix Guillem, el 1063 era batlle del castell de Montsoriu i com a tal promogué un plet reivindicant unes possessions del monestir de Sant Pol, que injustament retenia el prevere Armengol ⁵⁵

⁵² Feliu, G.; Salrach, J. M.: Els pergamins... *op cit.* doc 843 bis. També a Rovira, J.: usatges de Barcelona i commemoracions de Pere Albert, Barcino, Barcelona 1933 p. 53-54

⁵³ Ibid núm. 505 i 536

⁵⁴ ACV: Pabordia de Gener. Calaix 17, volum 3, pergami d'Arbúcies, num 1. i també a Coll, J.: El Castell de Montsoriu, Breda 1994, pàg 29

⁵⁵ Citació en estudi: ACB-Mas, loc.cit.vol.X,1131. Clariana, J.F.-"El marc històric" a "L'església romànica de Sant Pere de Riu"-Museu Comarcal del Maresme, Mataró 1992, p. 6. També ho diu en Pons i Guri en el seu article: El castell de Montpalau, pervivència de la jurisdicció d'un castell abandonat, on esmenta el document conservat a l'Arxiu Capitular de Barcelona (Diversorum pergami C(B) CA.I)

També cal destacar el paper d'aquestes terres, i amb elles les seves senyories, dins la política general dels comtats catalans, especialment en relació al comtat de Girona-Barcelona.

La primera meitat del segle XII. Els vescomtes de Cabrera i els afers de comtat d'Urgell

En general, el segle XII esdevingué una etapa de consolidació del procés de la revolució feudal que va tenir lloc el segle abans. La documentació escrita d'aquest període és relativament escassa. No serà fins a la segona meitat de segle en què s'escripturen els Usatges, esdevinguts norma jurídica d'afirmació de la potestat de Ramon Berenguer IV i de la seva voluntat de *princeps suprem*, però que és al mateix temps l'afirmació del gran poder dels nobles, a qui el Comte legalitza llurs drets consuetudinaris. En definitiva el segle XII, és un segle en el que continua el procés de senyorialització, la terra es va concentrant en mans dels poderosos i els pagesos en la seva majoria veuen disminuir la seva llibertat i augmentar les seves prestacions, esdevenen ja tinentes a cens de la terra, sovint amb mals usos adscrits.

Políticament, les relacions entre el vescomte i el comte de Barcelona continuaren sostingudes pels pactes establerts en el segle passat, i havien esdevingut amb el pas del temps vincles dèbils i que comportaven una situació favorable per una actuació més independent per part del vescomte en els seus estats i castells. La situació es mantingué tensa fins al regnat d' Alfons I, qui en certa manera incrementà el seu poder. D'aquest moment en tenim coneixement mitjançant actuacions concretes, com són les **convincences** signades entre els anys 1193 i 1199 amb Pons III. En aquestes, es manifesta l'interès d'imposar la potestat del Comte de Barcelona en el territori del Vescomtat.

T. N. Bisson considera que l'enfrontament entre el rei i la noblesa entre els anys de 1168 i 1213 ha esdevingut el primer conflicte institucional de la Història de Catalunya, on també hi participà el vescomte de Cabrera. En aquest context la voluntat d'Alfons I era de reorganitzar les vegueries amb la intenció de fer front a la noblesa i de controlar millor les seves rendes, fet que repercutí en l'administració dels castells i en el seu millor control, per part de la Cúria reial.

Al llarg del segle XII, el nucli originari vescomtal a l'entorn de la vall de la riera d'Arbúcies – plana de Breda s'anirà ampliant amb terres al Montseny i, sobretot, per raons d'aliances matrimonials amb el comtat d'Urgell.

Així, en les terres montsenyenques, l'any 1110 el bisbe de Girona Bernat Humbert, germà del senyor Guillem Humbert de les Agudes, qui havia obtingut la castlania de Montpalau en feu del comte Ramon Berenguer III, d'aquest havia passat al bisbe i el bisbe l'encomanà al vescomte Ponç Guerau de Cabrera amb la condició que quan el bisbe volgués el vescomte l'havia d'encomanar al nebot del bisbe i fill del difunt, Gausfred Humbert ⁵⁶. No obstant, la família Agudes – Montclús recuperà la senyoria i la mantingué fins al 1328 en què aquest territori passà definitivament a formar part dels dominis del Vescomtat.

⁵⁶ Marquès, J.M.: El Cartoral de rúbriques vermells de Pere de Rocanertí, bisbe de Girona (1318- 1324) Fundació Noguera, Diplomataris 46, p. 122

De la tercera línia descendent de la família vescomtal nasqué el vescomte de Girona i del Baix Urgell **Guerau II Ponç** (abans de 1105-1131), el qual tingué del seu matrimoni amb la lleonesa Gelvira, i com a primogènit, a **Ponç II Guerau de Cabrera** (m. 1162) (h.1122-1131) (1131-h. 1145), que arribà a ser **majordom del rei castellà Alfons VII** i conqueridor de diverses ciutats i terres a Castella i Andalusia, entre elles cal destacar Sanabria, Zamora (fou *Comite en Zamora al 1142*) i Almeria.

16- El comte Ponç Guerau de Cabrera – Ponce Giraldo de Cabrera extret del llibre *Privilegium Imperatoris d'Alfonso VII de Lleó i Castella*

A Ponç II, en el govern de les terres catalanes, el succeí el seu fill **Guerau III Ponç** (1145-1180), que fou el primer que canvià el nom del títol de vescomte de Girona pel de **vescomte de Cabrera**, títol que d'ara en endavant utilitzaran els seus descendents. Aquest Guerau III Ponç ha estat identificat com el **trobador Guerau de Cabrera**, que va escriure poesia en llengua provençal trobadoresca. Només es coneix un poema de Guerau de Cabrera, escrit pels volts de 1160, i intitulat *Ensenhamen*⁵⁷, on es mostra el panorama literari de Catalunya com no ho fa cap altre document de l'època.

El mateix Guerau III fundà el **monestir de Roca Rossa**, quan al 1145 cedeix l'alou de *Fredena* al monjo Bernat per bastir-hi una església en honor a Santa Maria. Aquest monestir està situat dins l'antic terme d'Hortsavinyà, avui en dia agregat de Tordera. El temple era d'una sola nau, amb absis rodó i volta ojival. Estava integrat per una comunitat de 6 monjos de l'ordre dels agustins. El temps de màxim esplendor d'aquest monestir el situem a finals del S. XII fins a la meitat del S. XIII. Els habitants de Tordera, Alt Maresme i Selva deuriem tenir gran devoció per la Mare de Déu, donat que es té constància de moltes donacions fetes al cenobi a canvi de les pregàries dels monjos i repòs etern en el seu cementiri. La família feudatària dels Montsoriu també feren nombroses donacions al monestir de Roca Rossa, com l'any 1209 quan Ponç de Montsoriu i el seu fill Guerau donen el mas Comadester de Gaserans i tot el que posseeixen a la parròquia de Santa Eulàlia de Corró (1219). Finalment, en època del prior Antic Roquer (1540) s'abandonà definitivament.

La línia successòria continuà en aquest segle XII amb el seu fill **Ponç III Guerau** (1161-h. 1199), i més endavant amb **Guerau IV Ponç** (h. 1199-1229), comte d'Urgell, vescomte de Cabrera i vescomte d'Àger.

⁵⁷ nom genèric donat als llargs poemes de contingut didàctic i crític, considerat una modalitat del sirventès

Durant aquest llarg període de vinculació de la casa vescomtal de Cabrera amb el casal d'Àger, sobretot al llarg del segle XII, els vescomtes estigueren més ocupats pels afers de les terres urgellenques i per la seva vinculació amb la cort castellana de Lleó, d'on sorgiren les branques castellanques dels Cabrera, que no pas per la gestió del patrimoni de Girona ⁵⁸. En el segle XII i XIII la família Cabrera mantingué els territoris del vescomtat sota control de castlans (els Montsoriu) i diversos batlles. De totes maneres, els interessos dels vescomtes també estigueren vinculats a les terres gironines, com ho demostra la fundació de **Roca Rossa** al 1145 o la construcció de diverses obres de fortificació al vescomtat com el castell d'Hostalric documentat també al 1145 que Ponç III va reconèixer tenir pel rei Alfons el Cast, al 1184.

De la segona meitat del segle XII a les darreries del segle XIII. L'aplicació del model de castell amb pati central

Des del punt de vista arquitectònic, Montsoriu, al llarg de la segona meitat del segle XI i la primera meitat del segle XII, sembla haver sofert poques modificacions. A aquesta realitat, indubtablement hi contribueix el fet que el centre del poder familiar el trobem ubicat a les terres lleidatanes, amb les lluites pel dret a la successió en el comtat d'Urgell. A partir de la segona meitat del segle XII, aquesta situació experimentarà canvis importants.

Pel que fa el castell de Montsoriu, que era possessió dels vescomtes en ple i franc alou sense dependència per tant del comte-rei, els afers polítics i l'establiment jurídic de la feudalització permeté que es convertís de nou el centre físic de poder del senyor. El castell fou reforçat i ampliat arquitectònicament com a mostra de la reafirmació del poder feudal que havien assolit els Cabrera al llarg dels dos segles precedents.

Així, entre la segona meitat del segle XII i inicis del segle XIII, s'iniciaran unes importants obres de remodelació del primitiu castell roquer que comportaran entre d'altres la **construcció del segon recinte del castell** i la fortificació de tot el cim del turó, inclosa l'àrea situada entre el castell i la torre de les Bruixes. S'estructuren així els dos recintes concèntrics, el Sobirà i el Pati d'Armes, amb una muralla perimetral profusament espitllurada i un pas de ronda inferior que protegia també el poblat fins a la torre de les Bruixes, configurant d'aquesta manera el gran castell del segle XIII **amb més de 600 m de perímetre murallat**. A l'interior es bastí la nova capella romànica dedicada a sant Pere, i en les excavacions s'han documentat els basaments de les bestorres del sector E així com restes d'un taller de forja, amb llar de foc i restes de combustió de massers.

No coneixem amb exactitud la causa que va portar als propietaris del castell, a iniciar la transformació del petit castell roquer d'origen preromànic, en la gran fortalesa del segle XIII. No seria de totes maneres del tot forassenyat pensar que aquest fet, s'hauria d'inscriure en un primer moment, en el marc dels conflictes entre Ponç III vescomte de Cabrera i el rei Alfons I.

La construcció (o refortificació) de la gran fortalesa de Montsoriu situada estratègicament entre els comtats de Girona i Barcelona, havia de suposar per força un nou focus de tensió entre la monarquia i els vescomtes, en un moment especialment delicat per les tenses relacions que mantenien, derivades en part pels conflictes al

⁵⁸ Pladevall, A (1972): op cit

comtat d'Urgell, i també com a símbol de reafirmació del poder feudal per part del vescomte davant la monarquia.

Des d'un punt de vista històric, de finals del segle XII podem destacar la referència documental de l'estada del primer rei d'Aragó i comte de Barcelona **Alfons II, el Trobador a Montsoriu**, el 1191. També en aquests anys de finals del segle XII es succeeixen una sèrie de signatures o concòrdies entre el Vescomte de Cabrera Ponç III Guerau i el rei Alfons I. Segons aquestes el Vescomte promet no aixecar-se en armes en contra del rei. Les **convincences entre els Vescomtes Ponç III i Guerau i els reis Alfons I i Pere I** es situen dins el marc general de reforçament de l'autoritat reial dins el món feudal. El comte- rei de Barcelona intenta esdevenir el principal senyor feudal i per això necessita la concòrdia de la resta de senyors feudals, entre els quals els Vescomtes de Cabrera n'eren una de les principals famílies.

Dins aquest context de convencions reials, l'any 1193 en la **signatura del contracte preliminar de Pau entre Ponç III de Cabrera i el rei Alfons I**, apareix citat el castell de *Montis Surici*, en lloc preeminent. Només un any després, el 1194 Ponç III, prometé al rei que ni el castell de Montsoriu, ni els altres que posseïa, s'aixecarien en armes contra el rei.

Carta in qua Pontius de Capraria promisit domino regi Ildefonso quod nunquam terrare domini regis exeat malum de castro de Muntsuriu ⁵⁹

Més endavant, també trobem la signatura de Ponç de Montsoriu (versemblantment castlà de Montsoriu) en un document del 1199, es tracta d'una nova conveniència feta entre Guerau de Cabrera i el rei Pere a propòsit de diversos castells ⁶⁰.

També fou obra del mateix Ponç III la inicial dotació de l'església romànica del castell de Montsoriu, dedicada a Sant Pere. El 23 de gener de 1198, en el codicil que feu Ponç III, vescomte de Cabrera, aprova la donació a **Sant Pere de Monte Soriz** de tota aquella propietat que té, i vol que li sigui afegit el necessari perquè sempre sigui allí establert un prevere. Més endavant, successives dotacions de Guerau IV, fill de l'anterior, (1205 i 1223) acabaren de bastir les propietats feudals de la capella de Sant Pere ⁶¹. Així, en el testament definitiu de Guerau IV de Cabrera, deixa al seu fill Guerau V el castell de Montsoriu i tot el que li pertany, així com tot el vescomtat de Cabrera. I per altra part, mana que sempre tingui instituït un sacerdot amb el seu escolà, a l'església de Sant Pere, i deixa a la dita església aquelles dues vinyes de Montsoriu, Riells i Viabrea i tot el que allí hi té i hi deu tenir.

És interessant també un document del 1255 en el que Bernat, vescomte de Cabrera, establí a la verge Maria de Montsoriu 15 sous anuals sobre alguns masos de l'entorn. El que significaria que existia un altar dedicat també a la verge, probablement sigui la capelleta lateral adjacent al presbiteri. Al 1279 Sant Pere de Montsoriu formava part de l'ardiaconat de la Selva i en motiu de la dècima de les croades pagava 21 sous i 7 diners. ⁶².

⁵⁹ Liber feudorum Maior, I pàg 434. (Barcelona, 1945)

⁶⁰ Ibid p. 439

⁶¹ Coll, J: El castell de Montsoriu, Breda, 1994

⁶² Rius i Serra, J. (1946): Rationes decimarum hispaniae, vol I, p. 75 i 103

Les senyories menors presents en el territori de la vegueria de Montsoriu. Senyories eclesiàstiques

Al llarg dels segles XII i XIII les formes de poblament estables dins el terme o vegueria de Montsoriu es fan presents en la documentació patrimonial i senyorial. Els masos i bordes que s'anaren assentant en replans propicis per l'agricultura, especialment en la zona coneguda com a rieral o prop de cursos d'aigua permanents, ho feren en terres de propietat eminent de diverses senyories feudals, ja fossin els Cabrera o el monestir de Breda com a senyors eminents, o altres senyories inferiors, eclesiàstiques o laiques feudatàries al seu torn de les suara esmentades.

Les senyories eclesiàstiques tingueren gran importància en el control de l'establiment pagès. Entre aquestes cal destacar el monestir benedictí de **Sant Salvador de Breda**, fundat per Ermessenda de Montsoriu i Guerau de Cabrera a inicis també del segle XI (1038) i consagrat al 1068, tenia drets importants sobre els termes de les esglésies d'Arbúcies, Lliors i Sant Pere Desplà, i també a Buixalleu, Gaserans i Grions ⁶³. En diverses dotacions inicials i en la butlla del papa Lluci III de 1185 es confirma al monestir la donació d'una sèrie d'esglésies i propietats, i entre elles s'esmenten els drets que tenia a la **parròquia de Sant Feliu de Buixalleu**, com a lot inicial de formació de les rendes del monestir⁶⁴. Nombroses terres i masos de Buixalleu estaven sota possessió eminent del monestir: mas Buixalleu (1185), can Pagès (1277), masos Fugaroles i Llopart (1322). Així mateix ocorregué amb la **parròquia de Sant Gabriel de Grions** (1185 i 1212) ⁶⁵. Igualment, la **parròquia de Sant Llorenç de Gaserans** (1027 ⁶⁶), fou donada al monestir de Breda juntament amb els masos del seu terme (mas Massaguer ⁶⁷). El bisbe de Girona, Guillem de Peratallada, en un document del 4 de juny de 1162, confirma pel monestir de Breda **l'església d'Arbúcies** (1185) **Lliors i Sant Pere Desplà** ⁶⁸. Ratificant les possessions del monestir en **el terme de Montsoriu**, el 29 de juny de 1183, el vescomte Ponç III de Cabrera i la seva esposa Marquesa d'Urgell, van fer donació al monestir de Sant Salvador de Breda, dels drets sobre diverses batllies que els vescomtes tenien a Osona i la Selva, entre els que trobem els masos situats al veïnat de les Orses o de Montsoriu ⁶⁹. I la mateixa confirmació la fa en una altra butlla, el papa Innocenci IV el 3 d'octubre de 1246 ⁷⁰.

Una altra senyoria eclesiàstica present en el terme de la vegueria de Montsoriu a Buixalleu era **el monestir de Pedralbes**. Es conserven èpoques o rebuts de pagament de la parròquia de Sant Feliu al monestir de monges clarisses des de l'any 1330 ⁷¹. L'adveniment de la vicaria de Buixalleu a Pedralbes correspon a les prerrogatives que va obtenir la reina Elisenda del papa Joan XXII, qui va disposar que diverses seus episcopals cedissin al monestir algunes vicaries juntament amb els seus rèdits sobre les rendes i fruits. Així, una part del donatiu de la seu de Girona al recent creat monestir

⁶³ Coll, J.: Breda històrica i actual, Breda, 1971, p 56

⁶⁴ A més de les esglésies de Sant Quirze d'Arbúcies, Santa Maria de Lliors i Sant Pere Desplà i de rendes escampades a Sant Feliu de Buixalleu, Gaserans, Grions, Maçanes, Reminyó, Horsavinyà, Tordera, Fogars, Pineda, Vallalta, Martorell, Maçanet, Vidreres, Sils, Caldes, Lloret, Salitja, Sant Dalmai, Aiguaviva i Cassà de la Selva i altres rendes a Peralada, Sant Andreu de Palomar, Cardedeu, Roda, Savassona, Tavèrnoles, Balenyà i Taradell i més enllà als comtats d'Urgell, Àger i Artesa. Marquès, J.: Monestirs..., p. 19.

⁶⁵ ADG 1340 (G-14, f. 138).

⁶⁶ Rius: Cartulari... (op cit.) núm. 505 testament de *Rotudis*

⁶⁷ AHFF 15/12/1735

⁶⁸ Coll, J. Breda històrica i actual, Breda 1971, p 56

⁶⁹ a més de rendes escampades a Sant Feliu de Buixalleu, Gaserans, Grions, Maçanes, Reminyó, Horsavinyà, Tordera, Fogars, Pineda, Vallalta, Martorell, Maçanet, Vidreres, Sils, Caldes, Lloret, Salitja, Sant Dalmai, Aiguaviva i Cassà de la Selva i altres rendes a Peralada, Sant Andreu de Palomar, Cardedeu, Roda, Savassona, Tavèrnoles, Balenyà i Taradell i més enllà als comtats d'Urgell, Àger i Artesa. Marquès, J.: Monestirs..., p. 19.

⁷⁰ Ibid p. 58

⁷¹ Castellano, A.: Pedralbes a l'edat mitjana: historia d'un monestir femení, Abadia de Montserrat, 1998 p.97

fou la rectoria de Buixalleu, que consistia en una pensió de 30 lliures sobre la rectoria ⁷², reservant-se únicament pel vicari una petita part de les rendes per a la seva manutenció i compliment vers el bisbat ⁷³.

El **monestir de Sant Pere Cercada** també tenia terres i possessions en el sector nord del terme de Buixalleu, prop del mas Mola d'Amunt al 1330 ⁷⁴.

El Capítol de la Catedral de Girona obtingué al llarg del segle XII nombroses terres a la comarca de la Selva. La gestió d'aquestes possessions es feia sota la divisió de les pabordies, en el nostre cas a la **pabordia del mes de novembre** li corresponia el cobrament de les rendes d'aquest mes al terme de Buixalleu. Dita pabordia posseïa un alou situat prop de la riera de Mollet (1291), amb el mas Font (1303) ⁷⁵.

Pel que fa a la part alta de la vall de la riera d'Arbúcies, trobem diverses senyories eclesiàstiques:

El monestir de Sant Marçal, fou fundat vers el 1050 per la família dels Umbert de Ses Agudes, la primera església fou consagrada al 1104 i el seu patrimoni incloïa 24 parròquies repartides pels pobles del massís del Montseny. A mitjans del segle XI, entre 1058 i 1066, els Ses Agudes, senyors dels castell de les Agudes i Miravalls, cediren al monestir de Sant Marçal els seus alous situats a la vall d'Arbúcies, amb totes les seves pertinences, i que es corresponen a als masos Planes, Desboix, Dalmau, Viader, Argila, Oller, Serra i la Figuera ⁷⁶.

Altres senyories eclesiàstiques amb presència en el sector d'Arbúcies foren **la Seu de Barcelona, Santa Maria de Ripoll i Sant Benet del Bages** amb possessions a Cerdans, **Sant Cugat del Vallès** a Montsoriu, **Sant Daniel de Girona** amb una borda a la parròquia d'Arbúcies, **Sant Tomàs de Riudeperes** amb una possessió a Lliors... Des de la Selva els monestir de **Santa Maria d'Amer** tenia el mas de la Cortina de Sant Miquel, **Sant Pere Cercada** tenia diversos dominis en la parròquia de Joanet.

Destaquem també, les senyories de la **Pabordia de Gener de la Seu de Vic** que des del segle X obtenen dotacions al terme d'Arbúcies. La Pabordia de Gener corresponia al cobrament de les rendes d'aquest mes al terme d'Arbúcies, i estava constituïda per 24 masos i bordes situats a les parròquies de Lliors, Arbúcies i Sant Pere Desplà.

Dins l'extens terme castral de Montsoriu l'organització de la societat en el segle XI s'establí en el marc de les **parròquies rurals**. Algunes d'elles aglutinaren poblament de pervivència molt antiga, com és el cas de Buixalleu, que amb la presència de restes arqueològiques d'època ibera en el turó homònim, i la continuada ocupació en el mas des d'època altmedieval, fan pensar en l'existència prèvia d'un nucli de població que donaria el nom al rodal i permetria l'organització socioreligiosa entorn de l'església.

Així, des del primer quart del segle XI, com a mínim, la població és agrupada dins la **parròquia de Sant Feliu de Buixalleu**, citada des del 1018. Formava part del bisbat de Girona (ardiaconat de la Selva i més endavant de l'arxiprestat de Santa Coloma de

⁷² Al 1320 la meitat del delme de la parròquia de Buixalleu era del bisbe de Girona, qui pocs anys més endavant el cedirà al monestir de Pedralbes. ADG G-7 f-83

⁷³ ADG: D-160 f-33

⁷⁴ AHMA Fons El Vilar – Mas Pons núm. 15

⁷⁵ AHMA: Fons El Vilar – Mas Pons núm. 3

⁷⁶ ACA MH vol 806-807 Fons Sant Marçal. El monestir de sant Marçal fou unit al 1097 a l'abadia de Banyoles. Al 1592 les seves rendes foren unides al col·legi de Lleida i més tard al de Sant Pau del Camp, fins al 1835

Farners), dins el marc del terme o vegueria de Montsoriu, sota el domini eminent dels Girona – Cabrera.

L'any 1082 es produí un fet històric que situà el Gorg negre de la Tordera, al seu pas pel terme de Buixalleu, dins els mapes de la historiografia catalana. Es tracta de l'assassinat de Ramon Berenguer II *cap d'estopes* en aquest indret després d'una cacera per aquestes terres. Des d'aleshores es coneix aquest indret com a gorg de Perxistor.

La parròquia agregà dins el seu terme l'antiga església de **Sant Segimon del Bosc**, documentada ja el 923 i al 1138 com a parròquia. Sant Segimon ha gaudit de molta devoció per part de la gent del rodal i ja des del segle XIV es documenten deixes en diners per la manutenció de l'església. Així per exemple, l'any 1307 Berenguera Buixalleu deixa un llegat en diners a Sant Segimon pels pobres i al 1331 Ermessenda del mas Bonet fa de deixa testamentària dos diners per les làmpades i candeles.

Per altra banda, en el castell de Montsoriu es descobrí l'existència d'una antiga capella d'època romànica. Es tracta d'una església situada en el Pati d'armes del castell edificada entre les darreries del segle XII i primer quart del segle XIII. Documentalment, la primera referència de la seva existència és de l'any 1198 en un codicil de Ponç III, on aprova la donació a **Sant Pere de Monte Soriz** d'una propietat i hi estableix un prevere. Mes endavant, en successives dotacions de Guerau IV, dels anys 1205 i 1223 ⁷⁷, es confirmen la institució d'un sacerdot i la deixa de dues vinyes situades a Montsoriu i a Riells.

A partir del **procés de parroquialització dels segles IX i X** en plena repoblació territorial, s'organitzà el territori de la vall d'Arbúcies. Es fixaren els termes parroquials definits per la introducció del *delme*, realitzat en el context d'una preocupació dels sobirans i els bisbes carolingis per dotar les esglésies rurals d'unes rendes mínimes. En aquest context, el 6 de febrer de l'any 923 el bisbe Guiu de Girona va consagrar l'església que sota l'advocació de Sant Quirze màrtir, el noble Gayribert acabava de construir per voluntat pròpia i a càrrec seu, a la Vall d'Arbúcies. El bisbe assignà pel sosteniment de la nova parròquia, que aquesta rebria els delmes i fixà els límits de la seva extensió. El mateix dia el noble Gayribert dotà l'església amb cases juntament amb la cort i terres que li pertanyien en haver-les rebut en herència del seu pare, dit Baró.

En aquest alou cedit a la recent consagrada església es construïren sagrers o cellers, petits graners propietat dels masos, on guardaven llurs collites, alguns es convertiren en cases o hospicis, on passaren a residir els fills cabalers dels masos i homes d'ofici (ferrers, boters...). En el capbreu de la rectoria de l'any 1343 ⁷⁸ es comptabilitzen 33 persones o grups familiars vinculats amb la senyoria de la rectoria, dels quals 7 corresponen a homes o dones de remença. En total apareixen 31 cases, casals o hospicis, alguns amb pati o feixes contigus, que es troben situats en l'alou de la rectoria en la cellera d'Arbúcies. Apareixen també 9 feixes o peces de terra i un mas (Morer sa Rocha) i una borda (Quadras) que són de pertinença de dita senyoria.

Des del segle X, les set esglésies esmentades dins la rodalia de la parròquia d'Arbúcies quedaren totes dins la demarcació de la nova parròquia en qualitat de sufragànies. Entre aquestes, les parròquies de Joanet (bisbat de Vic), Sant Pere Desplà (Bisbat de

⁷⁷ Coll, J: El castell de Montsoriu, Breda, 1994

⁷⁸ ADV Capbreu de la rectoria d'Arbúcies

Girona), Cerdans i Lliors (Bisbat de Vic) concentraven el major nombre de masos del territori de la vall. Els delmes de les parròquies de Sant Pere Desplà i de Lliors els posseïen la meitat els *milites* de nom Montsoriu, que més endavant revertiran en els Cabrera, i l'altra els Palau, més endavant per aliança matrimonial els Cartellà. En les parròquies de Joanet i Cerdans els senyors de Ses Agudes feren donacions d'alous a favor del monestir de Sant Marçal al 1058 ⁷⁹. En canvi la parròquia de Cerdans, dins el Comtat d'Osona i jurisdicció eclesiàstica de Vic, formava part al 1278 del domini dels Gurb, i passà per compra al 1319, amb tota la demarcació i drets parroquials, al monestir de Sant Llorenç del Munt. A mitjans del segle XIII formaven part de la batllia general d'Arbúcies sota domini i jurisdicció dels vescomtes de Cabrera ⁸⁰.

Les senyories menors presents en el territori de la vegueria de Montsoriu. **Senyories laiques.**

Cal destacar el gran nombre de senyories existents en el terme del castell de Montsoriu, en cadascuna de les parròquies. Al costat de les institucions eclesiàstiques titulars de dominis directes (pabordies, monestirs, esglésies parroquials, beneficiats...) hi havia una gran varietat de senyors laics, de membres de l'aristocràcia, senyors de castells, domus, cavallers... això donava lloc a un alt grau de fragmentació de les senyories, de manera que en alguns masos les rendes d'una mateixa palecel·la de terra quedava repartida entre diversos senyors directes. En el terme de la vegueria de Montsoriu trobem les següents senyories laiques:

Els Montsoriu

La complexitat de les jurisdiccions feudals provocarà però que diverses senyories coincidissin territorialment en l'aplicació de les seves prebendes en el mateix territori. Al llarg de la segona meitat del segle XI i la primera meitat del segle XII, el centre de poder familiar dels Cabrera el trobem ubicat a les terres lleidatanes, la vall i el castell era regit aleshores per una família de ***milites cognominada Montsoriu***, senyors de la casa forta o *domus* de Busquets ⁸¹.

L'alou de Busquets apareix en les donacions de terres per la fundació del monestir de Sant Salvador de Breda de l'any 1038. Els vescomtes mantenien la jurisdicció suprema sobre aquest alou i casa forta, a qui cobraven censos i drets dominicals. L'any 1265 Guerau, Vescomte de Cabrera en cobrava el dret d'alberga. La domus de Busquets, o magatzem (*stallio*), es mantingué com a propi de la família Montsoriu fins a mitjans del segle XIV, quan Bernat de Montsoriu en fa donació de nou al vescomte.

⁷⁹ ACA Fons Monestir de Sant Marçal

⁸⁰ Així consta en la reconeixença que fa el batlle Orri el 29 de juny de 1262, que té sota domini directe i en franc alou del vescomte de Cabrera, les batllies de jurisdicció i de sac, entre altres, la parròquia de Sant Mateu de Joanet AHMA Fons Llinatge Moixò

⁸¹ Família originada, possiblement, d'una branca segona de la família vescomtal de Girona, que també en el segle XI s'havien cognominat Montsoriu (*Amatus Montesurice*).

17- Torre d'en Pega

Altres documents ens parlen del senyor de Busquets, cavaller que residiria a la torre amb la seva família però que en algunes èpoques també sustentà el càrrec de sots-castellà del castell de Montsoriu: *És castlà major lo senyor de Grions e sots-castellà lo senyor de la casa de Busquets, e el castlà hi ha estatge, segons la convinensa entiga, he hay a tenir una guarda en la torre maior.*⁸²

Junt amb la castlania, els Montsoriu tenien el delme de la parròquia d'Arbúcies, Buixalleu, Riells, Desplà i Lliors. Així es documenta a mitjans del segle XIII, quan l'any 1243 Guerau de Montsoriu atorgà la meitat del castell de Montsoriu i la meitat dels delmes de les parròquies d'Arbúcies (sota feu dels vescomtes), Buixalleu i Riells al seu germà Ponç de Montsoriu⁸³. Pocs anys després, al 1269, a causa del pagament de la dot a la seva germana Agnès, atorga a aquesta l'altra meitat dels delmes de les parròquies d'Arbúcies, Sant Pere Desplà i Santa Maria de Lliors, és a dir parteix en dues parts equitatives l'antic territori format per la vall d'Arbúcies, també dit terme de Montsoriu o Batllia de n'Orri.

Agnès, casada amb Ramon de Cartellà i morta pels volts de 1289, cedí en testament a la seva filla Alamanda, esposa de Guillem de Blanes, les dècimes de les dites parròquies. El resultat d'aquesta divisió fou que bona part dels delmes que els masos del territori més pròxim al castell (veïnat de Fogueres i de la Geneta) paguessin els delmes als Blanes⁸⁴. Més endavant, al 1320 el mateix Guerau de Montsoriu reconeix que té en feu pel bisbe Pere de Girona l'altra part del delme que rep de la parròquia de Sant Feliu de Buixalleu⁸⁵. El 2 de juliol de 1289 Guerau de Montsoriu feu evicció a favor de Guillem de Farners de la venda dels seus drets sobre les parròquies de Cladells, Sauleda i Vallors pel preu de 3000 sous, com a garantia de dita venda deixa la quarta part del delme de Sant Feliu que rebia de mans de Pere Simon de Vilar, senyor de la Domus de Grions, en concepte de dot de la seva esposa Laura Vilar⁸⁶.

Els Montsoriu com a cavallers formaren part de diverses comitives dels reis catalans a la mediterrània. Així, Guillem de Montsoriu al 1230-40 concorregué a les conquestes fetes per Jaume I a Mallorca, Menorca i València, i el dit rei el féu ric-home. També Ponç de Montsoriu, cavaller, prengué part en la conquesta de València al 1238, com a recompensa pels seus serveis rebé 10 jovades de terra i una casa. Altres dades històriques són, al 1241 Ponç de Montsoriu es féu donat i confrare de la milícia del temple. Al 1280 Jeroni de Montsoriu era capità d'una galera a Nàpols. Francesc de Montsoriu era acompanyant de Jaume II al 1322 a Gènova.

⁸² Pladevall, J.: El comtat ... op cit.

⁸³ ADM còpia digitalitzada procedent de l'Arxiu Històric d'Hostalric núm.3397

⁸⁴ Marquès, J. M.: Pergamins de la Mitra, Arxiu Diocesà de Girona, 1984.

⁸⁵ ADG. Cart., f. 389rv. Reg.: B 471.

⁸⁶ Gifre, P.; Soler, S.: Els Farners...p. 80 doc 35

Els Cartellà – Dosrius

Els Cartellà, anteriors castlans de Dosrius (fins a principis del segle XIV es cognominaren Dosrius), incorporaren a mitjants segle XIII, pel casament de Galceran de Dosrius amb Elisenda de Palau d'Arbúcies, un patrimoni considerable radicat a Arbúcies, Riells i Sant Julià del Montseny ⁸⁷. Sobre aquest patrimoni, l'any 1313 Bernat de Dosrius-Cartellà i la seva esposa Agnès, fan reconèixer el seu domini directe que tenen amb: cases, terres, boscos i drets de pastura, a 80 arbuciençs entre propietaris i remences ⁸⁸.

El capbreu dels Castell Dosrius de 1313 és una excel·lent font històrica per conèixer l'organització territorial a la vall d'Arbúcies, dins el terme de Montsoriu. En ell hi apareixen 16 unitats familiars agropecuàries formades per masos i bordes, dels quals 8 corresponen a homes de remença. En el capbreu es declaren 59 peces de terra, entre feixes, peces més petites, solanes... i 10 plantacions de vinya. Destaca també la capbreuació de dues parts de bosc per pastura de glans en el turó de Montsoriu i 34 pagaments de censos de diversos propietaris per dret de pastura a la muntanya, possiblement derivat d'antics drets de pasturatge en terres públiques. Aquest sector de la vall d'Arbúcies es mostra doncs perfectament organitzada per a l'explotació dels recursos agrícoles i forestals, destacant l'alt percentatge d'explotació ramadera en base a pastures de semitranshumància en els boscos del Montseny oriental, possiblement vinculat a la pervivència dels emprius de Riells i Santa Fe.

Els Villena d'Horta i Santa Eugènia

Els Villena d'Horta i Santa Eugènia, senyors de la torre d'Horta, eren successors per aliança matrimonial dels Santa Eugènia, cavallers d'origen osonenc que eren els castlans o guardians de l'antic castell de les Agudes. Tingueren domini directe sobre una bona part del terme d'Arbúcies, fins que Pere de Villena d'Horta i Santa Eugènia les vengué a Joan Regàs i Miquel Regàs de Lliors entre els anys 1570 i 1581.

Els Santa Eugènia com antics castlans del castell de les Agudes i Miravalls foren feudataris dels Cabrera, hereus de Riembau II de Montseny qui llegà al 1275 els seus dominis de Montclús i Agudes-Montseny al seu oncle Ramon de Cabrera, senyor del castell d'Anglès i Brunyola i futur hereu del vescomtat després de la mort de Marquesa.

Els Malla

Per altra banda els **senyors de la domus de Grions**, surten documentats des del segle XII, quan al 1251 Pere de Malla era castlà dels castells d'Hostalric, Grions, Montsoriu, Malla i Adrad, i els seus hereus, Bertran i Berenguer de Vilar se'ls van repartir, quedant Montsoriu, Grions i Hostalric per a Bertran i els altres dos per a Berenguer, qui es va quedar també els masos situats entre el coll de Cerdans i Vic. El 1284 Simó de Vilar en casar-se amb Agnès, filla d'Arnau de Vilademany en rep 11.000 sous obligant els castells de Taradell i la força de Viladrau, ell assegura el dot obligant el castell de Grions i delmes de Grions i Hostalric ⁸⁹.

⁸⁷ 9 setembre 1317: Guillem de Vilamarí, bisbe de Girona, firma a Galceran de Cartellà, fill del difunt Bernat de Cartellà, que havia estat senyor de Dosrius, la donació de la meitat del delme d'Arbúcies, Sant Pere Desplà i Lliors. ADG VP f. 58

⁸⁸ Aquest domini passà el segle XV als Sentmenat i finalment als marquesos de Castellldosrius. Capbreu de Castellldosrius AHMA procedent de ANC 1133

⁸⁹ Puig, J de; Marquès J. M.: Els darrers documents del primer president de la Generalitat de Catalunya, Berenguer de Cruïlles (1359-1362) *Arxiu de Textos Catalans Antics*, IEC Vol. 27 (2008), p. 7-43

Bertran de Vilar, obtingué donació per part de Guerau IV de Cabrera de l'altra meitat de la castlania de Montsoriu, *perquè el posseeixi ell i els seus i els tingui una guarda a la torre major del castell i en temps de guerra una altra guarda més, i l'honor de Grions, Buixalleu i també el castell d'Hostalric, segons l'havia tingut Berenguer de Casiano al 1256*⁹⁰, a canvi del jurament de vassallatge. La nissaga dels senyors de Grions s'entroncà primer amb els cavallers de Montsoriu i a partir del 1386 amb la casa de Pinós, arran del matrimoni de Sança de Malany amb Bernat Galceran de Pinós.

18- Domus de Grions

Els senyors de la Torre de Grions, tenien sota el seu domini una sèrie de terres amb establiments de masos importants com el mas Pons de Sant Feliu de Buixalleu⁹¹, terres del mas Domènec del veïnat de la Vila⁹², el mas Agut, i del mas Busquets en posseïa la meitat del domini directe, l'altra meitat corresponia a Sant Salvador de Breda. El mas Pagès i els seus habitants també feien reconeixement a favor del senyor de la Torre de Grions en capbreus del segle XVI.

Històricament cal assenyalar el paper de control de la **torre de Grions** en els fets d'armes que tingueren lloc en aquest territori arran de la revolta del vescomtat de Cabrera contra el rei Pere III el Cerimoniós. El motiu de la revolta fou l'ajusticiament i la condemna a mort del vescomte Bernat II, fet que propicià l'aixecament de les forces del vescomtat contra el rei, dirigides pel seu fill Bernat III comte d'Osona. Al llarg d'aquest episodi on s'enllacen intrigues de cort, fets polítics i actes militars, Berenguer de Malla, procurador del vescomte Bernat III, fou l'encarregat de la defensa del castell de Montsoriu que es mantingué en rebel·lia des del 1367 al 1368. La torre de Grions situada estratègicament en el punt de contacte visual entre les fortificacions de la zona central del vescomtat oferia suport als defensors de Montsoriu i Argimon, així ho trobem notificat en una lletra del Rei Pere II datada a 13 d'abril de 1367:

Havem sabut que dels castells e fortalases del noble en Pere de Malany se han fets e es fan de nit faions o senyals als castells de Montsoriu e d'Argimon e a aquells qui per ell tenen los dits castells

Els Farners

També trobem testimoniatge de les possessions dels **senyors de Farners** en terres de Buixalleu a l'edat mitjana. Berenguer de Farners feu capbreu l'any 1339 sobre

⁹⁰ AHH: còpia digitalitzada ADM núm. 1291

⁹¹ AHMA Fons El Vilar can Pons any 1593 núm. 96

⁹² L'any 1350 Pere Pons rep en emfiteusi el mas Pons de mans de Constança vídua de Pere de Malany senyor de Grions. Al 1344, Francesca, vídua de Ramon de Malany, senyora de la Torre de Grions, signa en el document de la venda d'una feixa de terra feta per Pere Domènec i la seva muller, situada en el Veïnat de Vila, reservant-se els drets i el domini directe *pro indiviso*, corresponents a la dita Torre.

diversos particulars, on es confessen com a homes propis i solius Bartomeu de Canyamars i la esposa Guillemma de la parròquia de Sant Feliu de Buixalleu.

Els Adroer

En els límits de la parròquia de Sant Feliu amb el terme de l'Esparra, **el senyor de la casa de Roqueta** posseïa certs dominis (com el bosc de l'Esparra en el terme de Buixalleu) dels quals rebia censos. L'aliança matrimonial entre Bernat de Balbs i de Farners amb Caterina Adroer senyora de la Roqueta, l'any 1433, feu que en època moderna l'antic patrimoni de la casa forta de l'Esparra s'incorporés a les possessions dels Farners. Al 1562 Frederic de Farners, senyor de la força de la Roqueta, feu establiment a favor de Joan Pol, pagès, senyor útil del mas Pol de Sant Feliu de Buixalleu d'unes peces de terra que reconeix tenir sota domini directe de dita senyoria⁹³. Aquestes i altres terres foren motiu de disputa pel pagament de la tasca al senyor per part de certs pagesos del rodal (Pons, Mas, Pol, Rosés).

Segles XII-XIII. El terme del castell de Montsoriu: la batllia o vegueria de Montsoriu

En cada parròquia del vescomtat, o també en altres llocs sense ser-ho, es designaren les batllies. Aquestes eren administrades en nom del Vescomte per diferents batlles, o un mateix batlle n'administrava diverses, com també més endavant diverses parròquies formaren una sola batllia, que és el cas de la Batllia General d'Arbúcies.

Els orígens històrics de la batllia o vegueria de Montsoriu es vinculen a la preexistència d'una possible organització política emmarcada dins la vall natural d'Arbúcies des de temps tardo antics. Entesa aquesta com la delimitació geofísica que segueix el curs de la riera d'Arbúcies, des del punt del seu naixement a la vessant oest del massís de les Agudes fins a la seva desembocadura al riu Tordera, en el pla de Gaserans.

Dins aquest marc geogràfic, Montsoriu situat estratègicament en l'apèndix S-O de la vall, controlava perfectament els accessos a l'interior (i més enllà amb la Plana d'Osona i el prepirineu), ja sigui pel camí carener que resseguia el curs de la riera d'Arbúcies pel sector E, o bé els camins provinents de les muntanyes del Montseny.

Com a mínim des de mitjans del segle XI, el terme jurisdiccional de la vall d'Arbúcies es vincula al **terme de Montsoriu**, prenent el nom de batllia de Montsoriu, i més endavant batllia General d'Arbúcies o de n'Orri, formada per diverses parròquies, que comprenia pràcticament tot el terme del castell de Montsoriu⁹⁴. El domini inicial del terme del castell va correspondre als **vescomtes de Girona**, senyors de Montsoriu que més endavant s'entroncaren per aliança matrimonial amb els Cabrera. Tenien la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, mer i mixt imperi i qualsevol mòdica. És a dir la **jurisdicció completa**⁹⁵, amb poder per decidir sobre litigis, discòrdies, detencions..., en definitiva, el monopoli de justícia que proporcionava bons ingressos al senyor.

No és fins al segle XII que trobem la primera referència documental a la Batllia d'Arbúcies. El 29 de juny de 1183, el vescomte Ponç III de Cabrera i la seva esposa Marquesa d'Urgell, varen fer donació al monestir de Sant Salvador de Breda, dels drets sobre diverses batllies que els vescomtes tenien a Osona i la Selva. Entre aquestes

⁹³ Gifre, P.; Soler, S.: Els Farners... doc 476, 737, 794

⁹⁴ excepte Breda, Hostalric i Massanes

⁹⁵ Illa, J.: Els orígens de l'administració civil a Arbúcies. *Perxada*, 17: Ajuntament d'Arbúcies, 1999.

batllies s'esmenta la que té en Ramon d'Orri a les terres o béns propis del monestir i dels vescomtes situats a les parròquies de Sant Quirze d'Arbúcies, Sant Hilari Sacalm, Sant Feliu de Buixalleu i Sant Pere Desplà. També s'esmenta la batllia que Felip tenia en els béns de Sant Salvador de Breda, situats a la parròquia de Sant Feliu de Buixalleu i a la de Sant Quirze d'Arbúcies, en el lloc dit "Urceis", o veïnat de les Orses.

Els hereus de la família Orri seran els batlles naturals de la Batllia General d'Arbúcies, que més endavant també es dirà Batllia d'en Orri. El mas Orri surt documentat almenys des del 20 de juny de 1173. Els Orri eren pagesos de remença, homes propis sòlits i afocats dels vescomtes de Cabrera, no obstant això formaven part de l'èlit de la pagesia, eren a la vegada pagesos ben acomodats ⁹⁶. El batlle com administrador de béns i rendes, era l'encarregat de percebre els censos dels emfiteutes, exigir serveis personals dels camperols obligats a fer-los, cobrar lluïsmes i foriscapis.... Gaudia també de jurisdicció civil i criminal, bé que en un grau inferior amb el jutge ordinari.

Un document en data del 29 de juny de 1262, signat per Pere de Llagostera jutge ordinari del senyor vescomte Guerau de Cabrera, el batlle Orri reconeix que té sota domini directe i en franc alou del vescomte Guerau VI de Cabrera les batllies de jurisdicció i de sac que té en les parròquies de Sant Quirze d'Arbúcies, Sant Pere Desplà, Santa Maria de Lliors, Sant Cristòfol de Cerdans, Sant Pere Cercada, Sant Mateu de Joanet, Sant Miquel de Cladells, Sant Feliu de Buixalleu, Sant Martí de Riells, Sant Esteve de Viabrea, Sant Vicens de Gualba, Santa Maria de Breda, Sant Llorenç de Gaserans, Sant Gabriel de Grions amb els masos Vells de Santa Maria d'Hostalric, Sant Esteve de Massanes, Sant Andreu de Raminyó i el terme del castell de Montnegre ⁹⁷. La vila d'Hostalric i la parròquia de Fogars, quedaren excloses de la Batllia General d'Arbúcies ⁹⁸, que foren establertes a Guillem Olloner de Gaserans al 1261.

La jurisdicció de la batllia del castell de Montsoriu o General d'Arbúcies, tal i com s'esmenta en les Constitucions de 1358, s'estenia per les parròquies dels actuals municipis d'Arbúcies, Sant Feliu de Buixalleu, Breda, Riells del Montseny, Gualba ⁹⁹, Massanes, Hostalric, Fogars de Tordera i part de Santa Coloma de Farners. Va esdevenir la vegueria o demarcació més gran dins el territori del vescomtat de Cabrera. Era a més, a mitjans del segle XIV el cap i casal de la casa vescomtal de Cabrera ¹⁰⁰.

"Primerament lo Castell de Montsoriu és cap de ço qui solia ésser de Bescomtat de Cabrera e ara lo Veguer del bescomtat de Cabrera, ara's deu anomenar Vaguer de Montsoriu..." "És castlà major lo senyor de Grions e sots-castellà lo senyor de la casa de Busquets, e eel castlà hi ha estatge, segons la conuinensa antiga, he hay a tenir una guarda en la torre maior..També és de dit castell la parròquia de Santa Maria de Breda en la que el seu abat té dret a castell i altres atribucions, però els seus homes han de fer guaita i guardar el castell de Montsoriu i fer obres al dit castell com la resta de gent del terme.. les parròquies del terme de dit castell són aquestes: primerament la parròquia de Gualba, Viabrea, Riells, Santa Maria de Breda, Gaserans, Ramió,

⁹⁶ Al 1300 Arnau d'Orri aporta al seu casament amb Saura de Vilar la casa amb el quintà, el molí d'en Fogaroles, el mas Buixalleu, el mas Llopart, el mas Carrera i el mas Viader en la parròquia de St Feliu de Buixalleu, el mas Llorenç i la borda de Ripayàs en la parròquia de Sta Maria de Breda, i tota la seva batllia. Illa, J: Del feudalisme a l'edat moderna, Ajuntament d'Arbúcies, 2003, p. 125

⁹⁷ J. Illa: op cit. p.126

⁹⁸ ibid

⁹⁹ La jurisdicció de Sant Cugat sobre la vall de Gualba fou discutida pels Cabrera, fins que a la sentència de 1378 es resolgué que la plena propietat corresponia al monestir, però també s'especificava que el territori formava part del terme del castell de Montsoriu, per la qual cosa Gualba quedava sota la jurisdicció penal i militar dels Cabrera, que concediren als habitants de la vall el dret d'empara en cas de guerra en el seu castell de Montsoriu. Renau, X.: *Els orígens*, a: Història de Gualba, Ajuntament de Gualba, 2000, p. 43-44

¹⁰⁰ El 8 de juliol de 1358 es redactà el document intitulat "Les Constitucions dels Castells". Pladevall, A.: El comtat d'Osona a mig segle XIV, Barcelona 1972.

Maçanes, Grions, Buixalleu, Joanet, Arbúcies, Sant Pere Desplà, Cerdans i Lliors. En tot el terme de dit castell el comte té ple dret de castell i de comtat."

La batllia de n'Orri passà per herència a la família Negrell, originària de Massanes que passaren a establir-se a Hostalric. Documentats des del 25 de juny de 1365, en què Francesc Negrell capbrevà una peça de terra, la mateixa en que es construí el mas Negrell. El primer Negrell que ostenta el càrrec de batlle d'Arbúcies és Bernat, nebot de Joan Orri que pel seu darrer testament el deixa hereu de les seves propietats i de la Batllia General d'Arbúcies. I és a partir dels Negrell que es dirà també Batllia d'en Orri, i els batlles es cognominaran Negrell i Orri.

A més dels batlles generals, en el terme de Montsoriu, hi apareixen també els **batlles d'acapte**, designats directament pel vescomte. La batllia d'acapte es concedia perpètuament a un emfiteuta, però evidentment el senyor concedia el càrrec a un pagès de la seva confiança que fos capaç d'organitzar i assegurar la recollida de les rendes. Al 1330 es documenta l'assignació de la batllia de Montsoriu a Arnau Puig, junt amb l'establiment de la torre mitjana del castell, amb la obligació de recollir tots els grans de dit vescomtat i congregar-los en la batllia, a les seves expenses, i que de tots els grans que reculli rebí pel seu treball el redelme ¹⁰¹, exceptuant el blat de la batllia de Maçanet ¹⁰². Els Puig esdevindran part de la pagesia acomodada d'Arbúcies amb nombroses possessions de terres, molins i casal a la cellera.

Dins la demarcació del vescomtat de Cabrera, el conjunt de les batllies estava sotmés a nivells de jurisdicció superiors, on un **procurador general** tenia cura de la part econòmica i regia els batlles dels termes de cada castell, i un **jutge ordinari** era superior als altres jutges dels termes i funcionaris de l'administració de justícia.

El segle XIII. Montsoriu com a cap i casal vescomtal

A partir dels segle XIII – XIV el castell termenat és el marc feudal del senyor o dels seus agents des d'on administra justícia i alhora comporta unes obligacions als homes del seu terme: obres, guaites, refugi, sortides armades al so dels corns... Els castells en el territori del vescomtat de Cabrera van tenir un paper molt destacat en l'organització del territori i de la societat rural.

Montsoriu fou casal del vescomtes en aquesta època de ben segur, en trobem notes històriques en diversos actes dels vescomtes des d'inicis de la centúria. Així, el vescomte de Cabrera apareix com a magnat i conseller del rei Pere I de Catalunya en les Corts de Barcelona 1203 on s'aprovaren una sèrie de constitucions sobre pau i treva ¹⁰³. El mateix Ponç de Cabrera va recluir en el castell de Montsoriu el bisbe de Barcelona l'any 1203, així ho testimonia el document de donació de terres fet pel rei Pere a la casa de Scale Dei ¹⁰⁴:

*Isti termini fuerunt dati in tempore quo **Pontius de Cabrera cepit episcopum Barchinonensem et recludit in castro de Montsoriu.***

Caldria recular una generació per entendre el procés del conflicte entre el rei Alfons II i el comte Ermengol VIII d'Urgell. Guerau IV de Cabrera inicià una guerra que acabaria el 1236 amb el

¹⁰¹ El redelme, o part del delme que rebia el senyor, era un impost que es donava anualment destinant el seu import, en època feudal, al manteniment i guarda dels castells i al pagament dels seus alcaides.

¹⁰² ADM còpia digitalitzada procedent de l'Arxiu Històric d'Hostalric núm. 4461

¹⁰³ Miret i Sans, J.: Itinerari del rei Pedro I de Catalunya i II de Aragon Botetín RABL III (1905) p. 238

¹⁰⁴ Trenchs, J.: El Montsant y sus monasterios: colección diplomática, Doc. 30

reconeixement del seu fill Ponç com a comte d'Urgell, iniciant així l'etapa que la casa Cabrera governarà el comtat d'Urgell fins a la seva extinció al 1314 ¹⁰⁵.

Al segle XIII, el Vescomtat d'Àger i el de Cabrera que per més de 4 generacions havien anat de la mà de la família Cabrera, es separen. El 18 de setembre de 1223 **Guerau IV Ponç de Cabrera i 1r comte d'Urgell**, en retirar-se al castell templar de Gardeny, reparteix els seus estats i títols entre els seus diferents fills. Donà al seu fill primogènit **Ponç I d'Urgell el comtat d'Urgell** i deixa al seu segon fill **Guerau V de Cabrera (1229-1243) el castell de Montsoriu i les terres del Vescomtat de Cabrera**. En aquest punt, dues branques de la família es separen, la de Cabrera - Girona resta amb les terres de l'antic vescomtat de Girona i la de Cabrera - Urgell es situa en les terres lleidatanes i també castellanès.

19 - Segell de Ponç I d'Urgell i IV d'aquest nom de la casa vescomtal de Cabrera

Guerau V de Cabrera com a nou senyor del vescomtat va retre homenatge al bisbe de Girona al 1228. Un dels seus consellers fou Guerau de Montsoriu, un fill d'aquest de nom Guillem concorregué a les conquestes de Mallorca, Menorca i València i el rei Jaume I el féu ric - home. Guerau V de Cabrera Senyor de Montsoriu, va fer ofrena a Montserrat pel miracle ocorregut en una tempesta que estigué a punt de derruir les cases i torres del castell i que matà bèsties i persones:

Propter miraculum quodam factum intercessione Beate Marie Virginis in suo castro de monte Surricci. ¹⁰⁶

Aquesta pseudohistòria llegendària és interessant en quan ens emplaça la residència vescomtal en aquest primer quart del segle XIII en el Castell de Montsoriu. En el regest del document sobre la tempesta ens diu:

els llamps se succeïen ràpidament i colpien el castell i les cases de l'entorn; l'estrall era gran, algunes persones i animals geien ferits de mort, tot el castell amenaçava de tornar en ruïnes; en aquells moments d'angoixa el vescomte feu la prometença, i instantàniament cessaren els llamps, parà la pluja i el cel s'asserenà. Un any després de la mort del vescomte, el seu fill també Guerau, pujà a Montserrat, explicà el prodigi i en agraïment pujà a quinze lliures de prometença paterna ¹⁰⁷

L'altra gran qüestió que jugarà en favor de l'establiment de la residència a Montsoriu, serà sens dubte la seva **magnífica situació estratègica**, com a punt de control de comunicacions, davant les amenaces procedents del nord i exemplificades a la perfecció en la croada contra Pere II.

¹⁰⁵ Martínez, A.: El poder feudal i els seus agents i el territori. El vescomtat de Cabrera, CES, Santa Coloma de Farners, 2012, p. 15.

¹⁰⁶ El pare B. Ribas en la regesta d'aquest document explica com *estando en su castillo de Mont Suricio sobrevino tal tempestad, rayos y lluvia que cayeron sobre dicho castillo, sus torres y casas, y mataron a diferentes personas y bestias, y reclamando dicho vzconde a Santa maria de montserrat, prometió darle anualmente 10 libras de cera si cesaba tal tempestad, y en efecto cessó enteramente* (Arxiu de Montserrat. Annals de Montserrat ff 97v-98)

¹⁰⁷ Albareda, A.: Història de Montserrat. Monestir de Montserrat, 1931, pàg 34.

20- Muralles del segon recinte de Montsoriu i camí d'accés a la Barbacana. MEMGA

Aquest fet suposarà per al castell de Montsoriu, convertir-se de nou en centre físic del poder vescomtal Cabrera, i explica en part l'intens procés de remodelació que des d'un punt de vista arquitectònic afectarà al castell al llarg de la segona meitat del segle XIII, fins a esdevenir una de les principals fortaleses del Principat.

Guerau V vescomte de Cabrera (1229-1242), es casa amb Ramona de Montcada, de qui tingué tres fills, Gueraua casada amb el senyor de Montclús, Guillem, des del 1238, l'altra fill és el futur vescomte **Guerau VI de Cabrera** (vescomte entre 1242-1299) maridat amb Sança de Santa Eugènia, senyora de Torroella de Montgrí i finalment **Ramon de Cabrera**, qui va rebre per testament al 1242 la senyoria dels castell de Brunyola i Anglès, casat amb Alamanda de Centelles.

Guerau VI fou conseller del rei Jaume I i signà com a testimoni en l'acte de proclamació dels privilegis de la ciutat de Barcelona al 1274, juntament amb el seu germà Ramon de Cabrera ¹⁰⁸.

La successora de Guerau VI fou la seva jove filla primogènita **Marquesa I** (1278-1328), que restà sota tutela del seu oncle Ramon de Cabrera, senyor d'Ànglès. Es casà al 1282 amb **Ponç Hug IV, comte d'Empúries i Vescomte de Bas**. Aquest casament va unir de nou dos grans patrimonis.

El castell de Montsoriu era la possessió més prestigiosa de la que disposava el llinatge encara a les darreries del segle XIII, fou segurament per aquesta raó que al testament de 1278 el vescomte Guerau VI deixà en herència a la seva filla Marquesa *vicecomitatum de Capraria nostrum et castrum de Montesurico* ¹⁰⁹.

Pocs anys després, trobem una cita documental que ens fa entreveure la importància del manteniment i de la previsió d'obres al castell, quan al 1280 la vescomtesa Marquesa confessa haver rebut, mitjançant el seu procurador Berenguer de Bianya, de Guillem, abat de Sant Pol, 200 sous que foren esmerçats per a negocis útils a la dita Marquesa i al dit comte d'Empúries, **en treballs de fortificació i en queviures per a l'obra del castell de Montsoriu** ¹¹⁰, aquestes obres es podrien relacionar amb la construcció de la barbana i de les estances del sector nord est del recinte pati d'Armes del castell.

La capella romànica del castell ja es trobava bastida en aquesta època, dotada econòmicament amb terres i vinyes pel vescomte Guerau VI l'any 1298. Al 1306 hi havia instituït un benefici que ocupava Guillem de Rifà, presentat per Marquesa I al

¹⁰⁸ Udina, F.: Documents cabdals de la història de Catalunya vol. 1, Barcelona Fundació Catalana 1985. p. 138-139

¹⁰⁹ AHH: ADM Fons Cabrera i Bas r2962 II 8 II 10 rt 977 f 252

¹¹⁰ Coll, Jaume: El Castell de Montsoriu, p. 33 ACA, pergamins de Sant Pol núm. 458

bisbe de Girona, dos anys més tard fou Guillem Guerau de Verges qui obtingué el benefici per part del comte Ponç Hug el 1308 ¹¹¹.

Però la dada històrica més significativa d'aquest segle XIII és sens dubte la descripció de **Bernat Desclot** del castell de Montsoriu. El cronista reial, en referir-se a l'atac de Felip l'Ardit de França (any 1285), en el capítol CLIII de la seva Crònica ¹¹², descriu amb precisió fotogràfica l'aspecte de la ciutat de Girona preparada per a la defensa, i també comenta les diverses defenses o fortaleses que encara es mantenen sota el poder del rei català Pere el Gran.

*... mes totes aquestes forces se tenien encara per lo rei d'Aragó primerament Castellnou e Montesquiú, una altra força que és d'una dona que ha nom n'Estela de Casellnou, les quals forces són el Rosselló. Tenint-se encara en Empordà, primerament lo castell de Rocabertí, e Requesens e Carmanson, e lo castell de Lers e la força de Sant Salvador, e totes aquestes forces són del comte d'Empúries e d'en Dalmau de Rocabertí, e reclamavent-se per lo rei d'Aragó. E en Geronés se tenia, primerament la ciutat de Gerona, e lo castell de Besoldó, e Camprodon. **E en Vallès se tenia lo castell de Montsoriu, qui és un dels bells e dels nobles del món e és del comte d'Empúries**, encara lo castell de Montornès, qui es d'en Berenguer d'Entença. Exceptuades aquestes forces damunt escrites e anomenades, tots los altres llocs d'una jornada a enllà de Barcelona eren desamparats e havien lleixats ròncs, que nengú no hi era romàs, tant eren espaordits com oïren dir que els francesos tenien tot Empordà e que el rei d'Aragó se n'era vengut a Barcelona*

Amb motiu de la croada, Ponç Hug d'Empúries –propietari consort de Montsoriu- va instal·lar la seva família en el castell entorn de l'any 1285, el qual esdevingué el refugi familiar mentre el comtat emporità va estar en mans dels francesos "*Habuit autem refugium et praesidium in castro de Montsoriu*" ¹¹³

Marquesa I, vescomtesa de Cabrera i esposa de Ponç Hug d'empúries, era dama de virtuts, segons la dedicatòria que li és endreçada en la versió catalana de l'anomenada Bíblia de Sevilla:

"De Catalunya porta la flor / D'ensenyament e de valor, / De franquesa, de gay parlar... / De Déu li plats sovén parlar, Molt déjunar e molt orar". ¹¹⁴

Del seu matrimoni en nasqueren tres fills, Hug, assassinat el 1309, Malgaulí, que amb el nom de Ponç Hug V va succeir al seu pare en el comtat d'Empúries i Vescomtat de Bas, i no pas en el de Cabrera doncs la seva mare el va sobreviure, i una filla de la qual es desconeix la seva vida, Blancaflor.

En quedar sense descendència, després de la mort de Marquesa al 1328, el Vescomtat de Cabrera passà a les mans del seu cosí **Bernat I** de Cabrera, dit *el vell* (1328-1332), fill de l'oncle de Marquesa, Ramon de Cabrera senyor d'Anglès, Brunyola i Montclús, i per tant nebot de Guerau VI de Cabrera. Bernat I ja deuria dirigir el vescomtat a la mort de l'hereu de Marquesa doncs el trobem participant a les **corts de Montsó** del 1307 ¹¹⁵.

¹¹¹ ADG G-002-00843 i posteriorment al 1308 ADG G-002-01029.

¹¹² Bernat Desclot: Libre del rei en Pere e dels seus antecessors passats, 1288

¹¹³ Gesta Comitum Barcinonensium, a Cròniques Catalanes, pàg. 81, Barcelona 1925

¹¹⁴ Martí de Riquer, Història de la Literatura Catalana, II, pàg. 20. La cita la recull Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III. Pàg. 340.

¹¹⁵ ACA Cancelleria registre 47 f. 58 v i ss. En els corts de Montsó de 1307, dins el braç militar, en el grup de magnats (comtes i vescomtes) hi trobem Guerau i Bernat de Cabrera.

Bernat I el vell, es casà vers el 1290 amb Leonor González de Aguilar, i heretà el vescomtat al 1328 el qual ja feia molts anys que regia amb el nom de vescomte de Montsoriu, aquest mateix any traspassà el títol al seu fill **Bernat II**, i morí pocs anys després el 1332. Bernat II era casat (1319) amb Timbor de Fenollet filla del vescomte d'Illa, Pere VI de Fenollet.

En els primers anys del regir el vescomtat, Bernat II apareix en documentació referida a l'administració dels seus territoris, així per exemple, al 1330 estableix a Arnau Puig la torre mitjana del castell de Montsoriu i l'anomena batlle d'acapte, al 1335 dóna el consentiment a l'abat de Sant Salvador per treure llenya del bosc del castell per seu monestir....

Bernat II de Cabrera va viure entre el 1298 i 1364, és a dir bona part del segle XIV. Al llarg de la seva vida va ser testimoni i protagonista d'una època excepcional, de la qual els nostres referents més immediats són l'estil gòtic en arquitectura: l'època de les catedrals, per exemple és el moment en que s'inicia la construcció de l'església de Breda i la pesta negra. El segle XIV, després d'uns segles d'expansió és una època difícil, amb males collites, crisis alimentàries, davallada demogràfica, guerres. És però també època de floriment de les ciutats, de desenvolupament de les arts, les lletres i la ciència i d'expansió del coneixement geogràfic, especialment dins la Corona d'Aragó.

En aquesta època la societat era feudal, el poder el detentava un sector reduït de la societat a través del control de la terra i dels que la treballaven, de la justícia i de la força. Aquest grup no és homogeni, tenim l'estament eclesiàstic (bisbes i abats) i dins de la noblesa (laica) va des del primer dels nobles el rei, fins a cavallers amb capacitat tant sols de mantenir cavall i panòpia. Més de la meitat dels focs del camp gironí son sota senyoria jurisdiccional de la nobles laics, amb una estructura molt jerarquizada amb preeminència dels llinatges antics: comtes d'Empúries, vescomtes de Cabrera i vescomtes de Rocabertí. Bernat de Cabrera és per tant un membre famílies antigues, amb un fort sentiment de llinatge, amb poder sobre un gran territori, que abasta en aquest moment uns 14. 000 Km² amb vuitanta-set poblacions i que té com a cap i casal el castell de Montsoriu.

Bernat no només gestionarà el seu territori sinó que es posarà al servei del seu monarca, Alfons i Pere, el rei que permetrà assolir les majors quotes de poder de l'època, per finalment prendre'ls-hi i llevar-li la vida: Pere IV d'Aragó, III pels catalans tingué un regnat, convuls, ple de llums i ombres. Hi ha qui diu d'ell que és el darrer gran rei del casal de Barcelona. Fou el primer rei que s'intitulà rei d'Aragó, València, Mallorca, Sardenya, duc d'Atenes i Neopàtria, i el seu conseller en cap fou Bernat de Cabrera.

Semblança de Bernat II de Cabrera

Bernat II de Cabrera fou un home del seu temps, versat en les arts de la guerra i cultivat en lletres, a l'estil de la cort del rei Pere III. Aquest aspecte de la seva persona queda palès en la redacció de tractats organitzatius, un sobre l'armada catalana (ordinacions del fet de la mar) i l'altra sobre el territori del seu llinatge que manà redactar possiblement el seu fill Bernat III. Les *Constitucions dels castells i les Declaracions sobre el comtat d'Osona*, suposà l'estructuració dels dominis del territori del vescomtat de Cabrera i Bas. En aquest document apareix de forma destacada el castell de Montsoriu considerat *cap de ço qui solia ésser de Bescomtat de Cabrera e ara*

lo Veguer del bescomtat de Cabrera, ara's deu anomenar Vaguer de Montsoriu..." en aquest document també s'especifica l'organització militar del castell "És castlà major lo senyor de Grions e sots-castlà lo senyor de la casa de Busquets, e eel castlà hi ha estatge, segons la convinensa entiga, he hay a tenir una guarda en la torre maior. L'abat de Breda hi tenia dret de castell, és a dir de refugi: també és de dit castell la parròquia de Santa Maria de Breda en la que el seu abat té dret a castell i altres atribucions, però els seus homes han de fer guaita i guardar el castell de Montsoriu i fer obres al dit castell com la resta de gent del terme..."

Bernat II de Cabrera va rebre una formació eminentment militar però també gentil. Amb tota probabilitat visità la biblioteca del monestir de Sant Salvador de Breda. I al llarg de les seves estades a ciutats d'arreu prengué contacte amb el món refinat de l'època, concretament a la cort del rei Pere III, conegut per la seva promoció de la cultura: especialment d'obres literàries, però també poesia, astrologia i les arts en general. En aquest context, Bernat II, formà una biblioteca amb preferència per llibres de viatges en terres llunyanes, tant a la moda en aquell temps, i també llibres que servien per organitzar la vida en un castell i en l'armada, o be missals i llibres de dret. Així, l'any 1361 Bernat de Cabrera encarregà la còpia a l'escrivà de lletra rodona de Barcelona Joan Anglès varis llibres, alguns d'ells il·luminats i enquadernats amb tanques d'argent com¹¹⁶: *Liber conservationis sanitatis* d'Arnau de Vilanova, *Liber de doctrina et prudentia*, *De les Indies*, *Liber provinciarum magni imperatoris de Catay* de Marco Polo, *Compàs de la Mar* o *Llibre de les armades*, *Història de les terres d'orient* de Hayton, i un missal manuscrit en pergami i il·luminat.

La família de Bernat II de Cabrera

Conèixer la família d'en Bernat, no només ens acosta al context del personatge sinó que ens ajuda a entendre una política activa de pactes i aliances que sovint es confirmaven a través de casaments. Veurem com parents com oncles materns, sogres o nebots tenen gran influència en temes de successions, patrimoni i aliances polítiques.

Si parlem de la seva família, cal començar clarament per **Marquesa** cosina de son pare, que el féu procurador general del vescomtat i després hereu. Marquesa va senyorejar sobre un ampli patrimoni, rebé del seu pare el vescomtat de Cabrera i es casà amb Pons Hug comte d'Empúries. Marquesa fou una dona lletrada a qui es dedicà una versió catalana de la Bíblia De Catalunya porta la flor, d'ensenyament e de valor, de franquesa de gai parlar... ». Marquesa, mor sense descendència i llega el vescomtat a Ramon, el seu oncle que havia sigut el seu tutor en la minoria d'edat, i als seus descendents, seguint les voluntats del testament del seu fill Malgaulí. El mateix any de la seva mort, **Bernat** fill de Ramon, cedeix tots els drets que pogués tenir sobre Montsoriu i el vescomtat al seu fill Bernat II, el nostre protagonista. El **pare** de Bernat és un noble, senyor del castell d'Anglès, que rep la part del Montseny (Montclús) que restarà dins el Vescomtat a partir d'ell. que apareix a la documentació des de 1285 i fins 1332, data possible de la seva mort.

Elionor és la **mare** de Bernat, és una dama noble i rica, pietosa i amb sentit de llinatge, orgullosa de son fill Bernat. La trobem participant junt amb el seu marit en cerimònies d'homenatge i les qüestions financeres i gestionava el seu patrimoni personal de manera activa. La seva bona relació amb l'estament eclesiàstic i la seva capacitat econòmica li permeté construir una capella de Sant Gabriel i Miquel amb un

116 Iglesias, J. A.: El Llibre a la Barcelona del segle XV. Miscel·lània de textos medievals, vol. 7. Institució Milà i Fontanals, 1994, p. 225

bell sepulcre esculturat claustrat de la catedral de Girona. Elionor, de mare catalana (Berenguera de Cardona) i pare castellà (Gonzálo Yáñez de Aguilar) fou senyora del castell d'Anglès. El 1340 en morir sense descendència legítima els germans de Elionor, Bernat es troba davant la possibilitat de rebre en herència la senyoria d'Aguilar de la Frontera a (Còrdova), i aquest serà l'origen dels seus interessos i aliances a Castella.

21 - Elionor d'Aguilar. Sepulcre de la Catedral de Girona

En el moment de fer testament Elionor (1333) té un fill, Bernat, ja vescomte i tres filles, les seves **germanes**: **Marquesa**, abadessa del monestir de Santa Maria del Pedregal (monestir cistercenc fundat el segle XII prop de Tàrraga a l'Urgell), **Constança**, llavors monja del monestir de Vallbona, i **Elionor**, casada amb el noble Bertran de Castellet (que participà en l'expedició de l'infant Alfons per sotmetre Sardenya, sota l'ordre de Dalmau de Rocabertí on devia coincidir amb el seu cunyat)

La mare de Bernat fa deixes a 6 néts, Bernat i Ramon Berenguer, haurien de ser fills de Bernat, i apareixen també els fills de Elionor de Castellet: Jaspert (que és instituït com a tercer en la línia successòria per Bernat per senyoria Aguilar), Constança, Blanca (monja del monestir de Sextena) i Clara (monja del monestir de Pedralbes (morta 1389 i que té el sepulcre en aquell monestir).

Vers el 1320 Bernat II es casà amb **Timbor de Fonollet**, filla d'Esclarmunda i de Pere, l vescomte d'Illa i de Canet. Timbor és una dona noble i de caràcter, en la documentació la trobem juntament amb el seu marit, exercint de vescomtessa consort, però també a títol personal, com a senyora de Monclús ja que des que el 1336 Bernat li concedeix les rendes dels castells de Montclús, ses Agudes i Miravalls. De fet, vers 1338 abandona Montsoriu i vers 1340 es trasllada al castell de Montclús.

La influència de Timbor serà gran, d'entrada cal assenyalar que amb el seu casament es consolida una aliança amb la família Funollet. Bernat serà el cap principal d'un grup senyors que exerciran la seva influència a la cort reial, anomenats per alguns els rossellonesos. Bernat no és rossellonès però la seva dona sí, i al seu costat trobem sovint el seu sogre i el seu cunyat.

Timbor ajudarà el seu fill Pons econòmicament i serà finalment ella qui jugarà un paper important en la negociació del final de l'enfrontament entre el seu fill Bernat III i el rei, en motiu de la revolta del vescomtat, i especialment en la recuperació del patrimoni familiar pel seu nét Bernat IV de Cabrera, després I comte de Mòdica i defensant l'honor del llinatge dels Cabrera i sobretot els fills petits del vescomte Bernat III, mort el 1368 en el setge de Tordehumos, quan el seu fill que serà Bernat IV només tenia uns 11 anys.

Coneixem dos dels fills del matrimoni: Pons i Bernat. Pons el primogènit del matrimoni, hereu del Vescomtat de Cabrera fou **Pons IV**, que el 1341 obtingué la promesa de la

donació del vescomtat per causa del seu futur maridatge amb Beatriu Folch de Cardona i el 1347 **li concediren de forma definitiva el vescomtat a canvi de l'homenatge corresponent, en un acte celebrat al castell de Montsoriu**. Beatriu, la seva esposa, morí sense descendència el 1348 i Pons el 1349, potser de pesta i el vescomtat passarà el 1350 al segon fill mascle: Bernat III.

Si Pons semblava més inclinat a la gestió i a les finances, Bernat, sembla més inclinat a les gestes bèl·liques. Casat amb Margarida de Foix i Castellbó (filla del vescomte Roger Bernat III de Castellbó i de Constança de Luna), aportà al seu matrimoni una part de la ciutat de Vic i altres dominis dels Montcada a Osona). El trobem acompanyant son pare (ja almirall) a l'estol reial. Pere el Cerimoniós atorgà a Bernat III, en agraïment als serveis prestats a Sardenya i als de son pare, el títol de comte d'Osona. Acusat també del crim de lesa majestat, després de la mort de son pare, aixecarà en armes el vescomtat en contra del Rei, moment on cal situar una de les fetes memorables de Montsoriu: el llarg setge de Pere III. L'estirp continuarà amb un quart Bernat, que de nou assolirà un gran poder i significança en la història de la seva època.

Bernat II de Cabrera, home de gestes i sapiència

No cal dir que Bernat de Cabrera fou un home del seu temps, versat en les arts de la guerra i cultivat en lletres, a l'estil de la cort del rei Pere III. Aquest aspecte de la seva persona queda palès en la redacció de tractats organitzatius, un sobre l'armada catalana i l'altra sobre el territori del seu llinatge que manà redactar possiblement el seu fill Bernat III.

L'experiència en els actes de guerra, especialment a la marina catalana el duqué a escriure una sèrie de normes per organitzar els afers de l'armada reial, i així, després de més de 25 anys de gestes navals (des del 1323 al 1354), en tornar de l'expedició de l'Alguer redactà les **ordinacions del fet de la mar** en què organitzà la marina catalana. S'hi detallen les funcions i obligacions de la gent de l'armada, des de l'almirall (o capità general de l'armada), patrons, còmits... proers, timoners... ballesters, escrivans... fins als remers simples, en total més de 19 càrrecs descrits amb les seves funcions, els salaris, la disciplina, que regien en l'armada.

L'**Armada Reial del senyor Rei d'Aragó** fou la força naval pròpia del rei d'Aragó, i conjuntament amb l'Armada de la Diputació General de Catalunya, l'Armada de la Diputació General de València, l'Armada de Barcelona, l'Armada de València i l'Armada de Mallorca formaven les forces militars navals de la Corona d'Aragó, una de les més poderoses, sinó la que més, de l'edat mitjana al mediterrani.

Com a dada curiosa, us volem mostrar les laus o crides que s'havien de fer quan el rei posava el seu estendard en l'Armada Reial. Les Laus s'havien de fer amb gran solemnitat i les deia un mariner amb bona veu penjat de la perxa on s'hissava l'estendard reial. Les Laus del rei s'havien de cridar dues vegades, i les de l'Almirall, una:

In Nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti: Amen

Per molts anys la vida è la gran honor del molt Alt Poderós Princep è Senyor, lo Senyor en Pere, per la Gràcia de Deu, rey d'Aragó, de València, de Malorques, de Sardenya è de Córsega, è Comte de Barchelona, de Rossello, è de Cerdanya, que Deus salv è mantenga.

La gran victoria è la gran honor del molt Noble en Bernat de Cabrera, Capitá General del molt Alt, è molt Poderós Princep è Senyor, lo Senyor Rey d'Aragó, que Deus salv è mantenga.

22 - Llibre de les constitucions dels Fets de la Mar amb l'escut de la casa Cabrera

Pocs anys després al **1358**, sembla que el seu fill **Bernat III**, comte d'Osona redactà les **Constitucions dels castells i les Declaracions sobre el comtat d'Osona**, que suposà l'estructuració dels dominis del territori del vescomtat de Cabrera i Bas. És interessant subratllar l'existència també d'un altre llibre avui desaparegut intitulat el **llibre dels feus de Montsoriu** on s'aplegaven els documents que certificaven les infeudacions, establiments i convinences en el territori del castell, redactat també en la mateixa època.

En aquest document apareix de forma destacada el castell de Montsoriu considerat **cap de ço qui solia ésser de Bescomtat de Cabrera e ara lo Veguer del bescomtat de Cabrera, ara's deu anomenar Vaguer de Montsoriu...** en aquest document també s'especifica l'organització militar del castell "**És castlà major lo senyor de Grions e sots-castlà lo senyor de la casa de Busquets, e eel castlà hi ha estatge, segons la convinensa entiga, he hay a tenir una guarda en la torre maior..L'abat de Breda hi tenia dret de castell, és a dir de refugi També és de dit castell la parròquia de Santa Maria de Breda en la que el seu abat té dret a castell i altres atribucions, però els seus homes han de fer guaita i guardar el castell de Montsoriu i fer obres al dit castell com la resta de gent del terme.. En tot el terme de dit castell el comte té ple dret de castell i de comtat.**

Bernardí de Cabrera va rebre una formació eminentment militar però també gentil. Amb tota probabilitat visità la biblioteca del monestir de Sant Salvador de Breda. En la seva maduresa sembla ser que hi feu estada entre els mesos de març, juliol i octubre de 1342 i l'abril de 1345. I al llarg de les seves estades a ciutats d'arreu prengué contacte amb el món refinat de l'època, concretament a la cort del rei Pere III, conegut per la seva promoció de la cultura: especialment d'obres literàries, però també poesia, astrologia i les arts en general.

En aquest context, Bernardí, formà una **biblioteca**, de la qual en desconeixem la majoria de d'obres aplegades, però tenim notícia d'alguns dels llibres que es feu copiar a Barcelona. Bernat tenia preferència per llibres de viatges en terres llunyanes, tant a la moda en aquell temps, i també llibres que servien per organitzar la vida en un castell i en l'armada, o bé missals i llibres de dret.

Així, l'any 1361 Bernat de Cabrera encarregà la còpia a l'escrivà de lletra rodona de Barcelona Joan Anglès varis llibres, alguns d'ells il·luminats per Arnau de la Pena i enquadernats amb tanques d'argent per orfebres jueus de Barcelona, com Isaac Moment, aquests llibres eren:

Liber conservationis sanitatis d'Arnau de Vilanova

Liber de doctrina et prudentia,

De les Indies, Liber provinciarum magni imperatoris de Catay de Marco Polo

Compàs de la Mar o Llibre de les armades
Història de les terres d'orient de Hayton
Missal manuscrit en pergamí i il·luminat

D'aquestes obres destaquem el **Liber conservacionis sanitatis d'Arnau de Vilanova** (1238/40–1311) que va escriure obres molt importants per a la medicina europea medieval, com per exemple *Regimen Sanitatis ad regum Aragonum* o *Speculum medicinae*. Destaquen també els llibres de viatges, com el de Marco Polo, intitulat *De les Indies, Liber provinciarum magni imperatoris de Catay de Marco Polo* (Venècia, 15 de setembre de 1254 - 8 de gener de 1324) que va influenciar la cartografia de l'època, com l'*Atlas Català*, el mapa cartogràfic català més important de l'edat mitjana, atribuït al jueu mallorquí Cresques (1375). Destaca el llibre **Història de les terres d'orient de Hayton d'Armènia**, també dit *flor de les terres d'orient*, l'historiador J. Ainaud va relacionar el manuscrit de les *Històries de les Terres d'Orient* encarregat per Bernat de Cabrera amb un exemplar conservat a la Bibliothèque Nationale de Paris (Nouv. Cq. Fr 886), que conserva pintades les armes d'una de les branques dels Cabrera.

23 - Escut de la casa Cabrera al llibre de Hayton d'Armènic (BNF)

Al llarg del segle XIV, el castell esdevindrà el palau residencial dels Vescomtes de Cabrera. S'ha calculat que el conjunt del domini dels Cabrera pels volts del 1360 era de 4.071 focs o famílies, que podien correspondre a uns 20.455 habitants. Segons l'historiador A. Pladevall, aquesta xifra superava en molt els súbdits de la resta de senyors del país, que de mitjana no arribaven a les 2.000 famílies.

En aquest període el vescomte de Cabrera fou el gran **Bernat II, dit el jove, vescomte de Cabrera** (ca 1298-1364, vescomte entre 1328-1343). Bernat de Cabrera II va néixer a possiblement a Calatayud el 1298, i ja apareix a la documentació amb només 17 anys associat a la baronia del castell de Monclús, amb 25 el trobem per primer cop a la crònica de Pere III com a Bernardí de Cabrera, participant en la conquesta de Sardenya i poc després era procurador general del vescomtat per Marquesa de Cabrera. El 1328 rep del seu pare el títol de Vescomte de Cabrera, i després de participar al setge d'Algesires i una estada a Castella per reclamar l'herència de la seva mare, el 1347 Pere el reclama per ajudar-lo en la revolta dels nobles aragonesos.

Durant 40 anys Bernat és present en la vida política del regnat de Pere el Cerimoniós i en la seva Crònica. Casat amb na Timbor de Fenollet, esdevé el cap principal de l'influent grup dels *Rossellonesos* esdevenint el conseller principal del rei entre 1347 i 1364. Durant la guerra contra Castella, dirigeix atacs a fortaliseses i estols i es designat cap de delegacions diplomàtiques. El grau de confiança del monarca es reflecteix el 1350 quan li confia la curadoria de l'infant Joan, hereu al tron.

Bernat fou el cap suprem de l'Armada Reial i un gran estratega naval, clau en la guerra contra els genovesos en les campanyes de Sardenya. Fou, a més l'organitzador de la marina catalana amb la redacció *Ordinacions del fet de la mar*.

En la vessant més personal Bernat se'ns presenta com un conseller prudent i realista, un militar molt hàbil, especialment a la mar. És a més un home cultivat que forma una biblioteca amb llibres de viatges, religió, dret i fets d'armes. Un dels episodis que més ens acosta a la vessant humana del personatge són les desavinences amb la seva esposa, que refusa en tot moment les peticions del seu marit de tornar al castell de Montsoriu.

En la crònica de Pere El Cerimoniós s'esmenta que el propi rei anà a cercar a Bernat de Cabrera al monestir de Breda i li demanà ajut al 1347 a causa de les revoltes unionistes. Fou a partir d'aquest moment que la figura de Bernat II adquirí major paper dins la política de la corona catalonaragonesa i passà a ser pràcticament un privat. Dins els nombrosos càrrecs que va ostentar destaca el de capità general de l'armada naval, almirall català, conseller dels diputats del barç militar en les corts de Cervera de 1359, privat del rei Pere III i tutor de l'infant Joan ¹¹⁷, el futur rei Joan I.

La vida del vescomte Bernat és digne d'un relat cavalleresc, on es succeeixen les aventures cavalleresques en terres i mars llunyans, doncs comandà les expedicions navals a Sardenya de 1353 i 1354 amb la presa de l'Àlguer a més dels múltiples combats a Castella i Granada on lluità contra els sarraïns per ordre de Pere III amb sis galers i 300 cavallers catalans i aragonesos. El 1354 redactà les *Ordinacions de fet de la Mar*, després de la campanya de Sardenya en 1354 per encàrrech d'en Pere III.

24- Bernat II de Cabrera. Autor: F. Riart. MEMGA

Fets que es combinen amb estades puntuals entre els anys 1342 i 1350 al monestir de Breda, junt amb les intrigues polítiques i de cort, que finalment el conduiran a un judici acusat de traïció, i a la mort l'any 1364.

Al 1340 les relacions de Bernat II amb la seva esposa Timbor de Fenollet es veien del tot torbades. En aquest sentit, Bernat respon a la demanda de provisions i queviures que li fèu Timbor, que estava retirada a Breda, dient-li que estableixi el seu domicili de nou al castell de Montsoriu:

¹¹⁷ El rei Pre III escull Bernat de Cabrera, conseller i vescomte de Cabrera i Bas com a tutor del duc de Girona fins a l'edat de 15 anys. *Llibre Verd de la Ciutat de Girona* f. 90-94v. Títol Com en Bernat de Cabrera fo creat e elegit per lo senyor rey en nudriç del senyor duch e contenens i moltes coses e moltes provisions. R. d'Abadal: *Pere el Cerimoniós*, p. 92.

.. nostrum atque vestrum **domicilium in Castrum nostrum de Montesurico** transfere in quo iam aliis temporibus vos et nos etiamque predecessoris nostre per maiore parte convenimus conmorarii nos ea infantis...¹¹⁸

Bernat II de Cabrera féu heretament al 1347 a favor del seu fill **Ponç IV** (1342-1349), que ja exercia el vescomtat des del 1342, càrrec que va mantenir fins a la seva mort el 1349, quan el succeí el seu germà **Bernat III** (m.1368), casat amb Margarida de Foix.

En el sí del context de la política del Cerimoniós, el rei Pere III, afirma en la seva crònica que anà a cercar personalment a Bernat II de Cabrera al monestir de Sant Salvador de Breda per demanar-li ajuda urgent.

Possiblement aquesta interpretació del retir de Bernat de Cabrera a Breda és una visió subjectiva i interesada del monarca de presentar els fets, doncs sembla poc probable que Bernat es trobés veritablement reclòs a Breda en aquells anys (guerres a Sevilla i a Aguilar) ¹¹⁹. No obstant això, fou a partir d'aquest moment que la figura de Bernat adquirí un major relleu: el vescomte ajudà Pere IV a esclafar la revolta unionista (1347-1348) i passà a ser-ne **conseller permanent, pràcticament un privat**. Diu la crònica:

E, nós romanint així, e no havíem qui ens servís de majordom ne d'altres oficis de cavallers, diguem a mossèn Bernat de Cabrera, qui era ab nós e qui novellament havíem tret de Sent Salvador de Brea, e venc ab nós aquell viatge, on ell estava apartadament per fer vida solitària, que ens servís de majordom e així es feu. Soldevila, F. *Les quatre grans gròniques*, p. 1099

Dins la política expansionista de la corona catalano – aragonesa, Bernat de Cabrera tingué un paper important en la campanya de 1354 a Sardenya, com a **capità general**. La seva presència en la documentació generada per l'armada és constant i les seves decisions influïren en la majora dels aspectes organitzatius i en el plantejament tècnic i tàctic de l'estol que es preparava. El vescomte de Cabrera fou en gran mesura el cap visible i pensant de l'autoritat reial en les armades que es dirigien a Sardenya el 1353 i el 1354. Cal dir que Bernat de Cabrera va obtenir del seu càrrec de capità general beneficis de tota mena, augmentant així la seva influència i la seva riquesa. D'una banda, les **Ordinacions** ¹²⁰ que ell mateix redactà el 1354, establien que el títol d'almirall o capità estava gratificat d'un salari de 40 sous diaris, però havia de dur: "ses armes e ses companyes, segons son estament e sa honor", i dos "consellers". Si bé aquest salari, restades les despeses que se suposen a un capità, no semblaria donar un gran volum d'ingressos, sí que podem parlar de la circulació de grans sumes en forma de botí. Bernat de Cabrera tingué accés a la seva part del botí pres en la batalla naval de l'Alguer, que suposà uns ingressos de 27.480 florins. ¹²¹

Al 1356 el rei Pere III, per premiar la lleialtat de Bernat II de Cabrera i del seu fill en les campanyes contra els Genovesos i a Sardenya, creà al seu favor el **comtat d'Osona**, format pel Vescomtat de Cabrera i els castells de Montclús, Montpalau, Sant Iscle, Solterra, Vall d'Osor i el castell d'Anglès, pels termes de Sau i el castell de Taradell, amb la parròquia de Viladrau, pels castells de Voltregà, Torelló i Cabrera, pels llocs de Roda, Savellana, Barrés, Castelló de Bas i la Bastida de l'Infern, i el Vescomtat de Bas,

¹¹⁸ ADM còpia digitalitzada procedent de l'Arxiu Històric d'Hostalric núm . 2919

¹¹⁹ Martínez, A.: "L'agitat retir monàstic del vescomte Bernat II de Cabrera, a Quaderns de la Selva, 20, Centre d'Estudis Selvatans, 2008. p 43

¹²⁰ *Ordinacions sobre lo fet de la mar*, fetes per lo molt noble Bernat de Cabrera, Capità General de l'armada del senyor rey, com vench de Sardenya e hac vençut los genovesos en 1354

¹²¹ Orsi, M.: Les dotacions dels vaixells de l'armada de 1354, Drassana, 15. Museu Marítim Barcelona, 2007, p. 56-58

per la part reial de Vic i la que posseïa l'esposa de Bernat III, Margarida de Foix i pels castells reials de Gurb, Tona i Malla, i tots els altres llocs que el seu pare i la seva mare Timbor de Fenollet, o bé la seva esposa tinguessin a Catalunya. D'aquesta manera les possessions dels Cabrera s'estenien des de la vall d'en Bas i el Cabrerés fins al mar.

En aquests moments **el vescomtat de Cabrera**, en mans de **Bernat III** (1350-1368) arribarà a comprendre un territori de 14.000 Km², amb vuitanta-set poblacions, cinc viles murades, una gran abadia benedictina a Breda, quatre priorats més també de l'ordre de Sant Benet, quatre canongies agustinianes, un monestir cartoixà i un altre monestir femení de l'ordre del Cister ¹²². Un dels dominis més importants del Principat

Aquest ampli territori incloïa també nombroses baronies (Monpalau, Montclús, Montsoriu...), el govern de les quals se centralitzà des del segle XIV a la vila d'Hostalric.

Aquesta estructura de domini territorial estava presidida per Montsoriu tal i com es reflecteix en el document que porta per títol **Les Constitucions dels Castells**, redactat el 8 de juliol de 1358. Referint-se al castell de Montsoriu es pot llegir, entre molts altres paràgrafs:

Primerament lo Castell de Montsoriu és cap de ço qui solia ésser de Bescomtat de Cabrera e ara lo Veguer del bescomtat de Cabrera, ara's deu anomenar Vaguer de Montsoriu... És castlà major lo senyor de Grions e sots-castellà lo senyor de la casa de Busquets, e el castlà hi ha estatge, segons la convinensa antiga, he hay a tenir una guarda en la torre maior...

Bernat II fou un home de món, no tant sols les guerres i batalles el portaren a viatjar, sinó també les missions diplomàtiques li permeteren conèixer indrets i gent que encara avui ens sobta trobar a la documentació: pactar amb el rei del Marroc, o negociar amb l'emperador dels grecs, foren alguns dels encàrrecs que el rei li encomanà.

L'anomenada guerra dels dos Peres i la immiscuició del Cerimoniós en afers successoris castellans, comportaran la caiguda del personatge i finalment la seva mort. El fracàs de les negociacions amb Pere el Cruel i el posicionament de Bernat en favor de l'infant Ferran com a successor del rei castellà, afavoriran les intrigues en contra seu dels membres de la cort (la reina Elionor i l'infant Pere).

Finalment Bernat és processat i condemnat a mort el juliol de 1364. El caràcter de Pere III segurament tampoc no és aliè al seu final: Pere ordenarà l'infant Joan (que llavors té 13 anys) que sigui ell qui comuniqui la sentència de mort al seu antic tutor i mana també que un cop mort portin el seu cap en la seva presència.

Confiscades les seves possessions, el seu fill Bernat III revolta el vescomtat, i Montsoriu protagonitza un setge que encara ara perviu en l'imaginari de la contrada. Finalment serà la vella Timbor qui, a través de la negociació, aconseguirà recuperar el patrimoni per a la família Cabrera, en favor del seu nét Bernat IV, que esdevingué al seu torn un personatge de primer ordre

Fets bèl·lics i afers diplomàtics

Bernat de Cabrera arribà a ser un gran estratega, versat en afers de guerra i diplomàcia. Format com a cavaller de ben jove, s'embarcà a l'estol que l'infant Alfons d'Aragó organitzà per a la **conquesta de l'illa de Sardenya** al 1323 i 1324.

¹²² Pons, J. M.: 2002, 15-16

Format com a cavaller de ben jove, fins i tot havia intentat defensar l'honor del seu rei en un duel a mort contra Pere de Xèrica al 1336, de qui fou presoner arran d'una crisi diplomàtica entre el rei i la seva madrastra, a qui el senyor de Xèrica havia donat protecció i es negava a assistir a corts. Fou necessària la intervenció pontifícia per calmar el vescomte de Cabrera i posar fi a les tensions diplomàtiques.

En la dècada del 1340 lluità a Andalusia en el **setge d'Algesires** (agost de 1342 – març de 1344). I mantingué la presència en aquestes terres per motiu de la successió del senyoriu d'Aguilar de la Frontera, que extingit el llinatge dels Yáñez (a qui pertanyia per via materna) convertia a Bernat en candidat a aquella herència. En el contenciós obert entre el Cabrera i Alfonso Fernández Coronel el rei Alfons XI li atorgà el senyoriu extremen de Puebla de Alcocer, i terres i castell d'Herrera, Aznahrón i Chillón. Bernat de Cabrera cedí aquests territoris al seu fill segon a partir de 1345.

Retornat a les seves terres, al 1347 cedí el vescomtat de Cabrera al seu fill Ponç IV. El mateix any a causa dels fets de la **Unió aragonesa – valenciana** el mateix rei Pere el Cerimoniós se'l va endur a l'Aragó el 1347 i el va fer conseller particular, privat del rei. A la tardor de 1347, tornant de Saragossa, el rei Pere III el Cerimoniós explica així la seva arribada a les portes de Catalunya:

"E com fos en vista la Fraga, mossen Bernat de Cabrera nos dix:

-Senyor, vets aquell lloc?

E nós li diguem: -Hoc (sí).

-Doncs, de Catalunya és.

E nós en aquella hora diguem:

- O terra beneïda, poblada de lleialtat. Beneït sia nostre Senyor Déus, qui ens ha lleixat eixir de la terra rebel e malvada (Aragó) i punirem aquells qui hi miren mal (a Catalunya)".

Crònica de Pere III el Cerimoniós

Derrotà els nobles de la Unió d'Aragó a la **Batalla d'Épila** (1348) i poc després, a la **batalla de Mislata**, els de la Unió de València. la intervenció el vescomte de Cabrera esdevingué decisiva per atraure a part de l'aristocràcia del regne d'Aragó al bàndol reial i preparar el camí per la desfeta unionista d'Épila a l'estiu de 1348.

L'any següent el rei li confià la **curadoria de l'infant Joan** fins a l'edat de quinze anys i establí a la ciutat de Girona el centre de la seva tutoria (1350-54), i el 1352 rebé de nou el **vescomtat de Bas**.

Havia ja pres part en l'expedició a Sardenya de 1323-24, i 25 anys després al 1353 acompanyà el rei, amb el vicealmirall Mateu Mercet, a les expedicions a Sardenya, i la seva flota derrotà a la flota genovesa a la **batalla naval de Port del Comte**, en l'anomenada guerra contra Gènova.

Els dirigents de l'illa de Sardenya havien fet un pacte amb la república de Gènova, reunint 70 galeres per enfrontar-se a les d'Aragó, qui s'havia aliat amb la república veneciana, que aportava 20 galeres, a qui es van unir les 45 i els 4 llenys i 5 naus catalanes, guarnides cadascuna amb 400 homes de guerra. Aquesta batalla va tornar a donar a la marina catalana una supremacia naval en el mediterrani occidental, i en Cabrera fou rebut com a gran heroi, refermant el seu prestigi.

El combat, prop de la ciutat de l'Alguer, va donar el triomf a la confederació aragonesa-catalano-veneciana, doncs només van poder fugir 19 galeres enemigues, es feren més de 8000 morts i 3000 presoners, per part dels guanyadors es van perdre uns 2300 homes.

El 1351 Pere III entrà en **guerra contra Gènova**, al costat de Venècia, perquè els genovesos promovien revoltes a Sardenya. En aquesta guerra, els genovesos ocuparen

l'Alguer, d'on foren foragitats per l'estol català, capitenejats per l'almirall Bernat de Cabrera, el 1354. Més endavant Pere el Cerimoniós hagué de sufocar la rebel·lió dels Arborea a l'illa (1364-86). La guerra contra Gènova també provocà atacs a les poblacions costaneres del vescomtat com al 1355 en què Lloret i Blanes sofriren atacs i saquetjos per part dels genovesos.

Al 1353 Bernat II rep el comandament d'un estol contra els rebels sards. Fou per aquesta darrera expedició que Bernat fou recompensat amb la concessió del vescomtat de Bas ¹²³. En la **batalla naval de Port del Comte**, davant de l'Alguer, l'any 1353, Cabrera vencé de manera aclaparadora a l'estol genovès, recuperant tot seguit l'obediència de l'alguer, i reformint les posicions catalanes a Sardenya.

Bernat II de Cabrera tingué un paper important en la campanya de 1354, com a **capità general**. La seva presència en la documentació generada per l'armada és constant i les seves decisions influïren en la majora dels aspectes organitzatius i en el plantejament tècnic i tàctic de l'estol que es preparava. El vescomte de Cabrera fou en gran mesura el cap visible i pensant de l'autoritat reial en les armades que es dirigien a Sardenya el 1353 i el 1354. Bernat de Cabrera tingué accés a la seva part del botí pres en la batalla naval de l'Alguer, la suma total de 27.480 florins entregats pel rei en forma de botí és un clar exemple de la importància d'aquesta font d'ingressos ¹²⁴.

Per altra banda, dins la política peninsular, Pere III també protagonitzà l'anomenada Guerra dels dos Peres, amb Pere I el Cruel de Castella, el qual intentava recuperar els territoris murcians que havien passat al Regne de València. Durant el conflicte de la **guerra contra Castella** (1356-1369), Bernat dirigí fortaleses de frontera i estols de galeres, i encapçalà les delegacions diplomàtiques a Tudela (1357), Terrer (1361) i Morvedre (1363). Aquesta comesa acabà el 1375 amb el Tractat d'Almazán, sense vencedors ni vençuts. Els desastres d'aquesta guerra es van afegir a la Pesta Negra i altres de naturals, com una gran sequera i diverses plagues de llagosta.

Molts foren els combats duts a terme al llarg d'aquesta llarga guerra, entre ells destaquen els fets del 8 d'abril de 1359 quan Pere I dit el cruel de Castella va presentar l'esquadra davant el port de Barcelona a la que van sotmetre a setge. Però en Cabrera havia disposar les seves naus i els va ser impossible desembarcar. En aquesta batalla s'utilitzà l'armament de pólvora per primera vegada.

Bernat de Cabrera jugà un paper important en la defensa estratègica de la ciutat, al front de 10 galeres amb ballesters i la primera bombardera sobre una galera catalana, que va inutilitzar les galeres atacants ¹²⁵

E com fom en la dita ciutat de Barcelona, a pocs dies, lo dit rei de Castella fo personalment en la platja de la dessús dita ciutat ab quaranta naus entre grans e poques ab trenta galeres e alguns llenys armats. (...) Així que el dit rei féu sorgir tot son estol en la dita platja de la dita ciutat, en la qual platja havia deu galeres nostres bé armades e algunes naus, entre les quals una fort encuirada (...)

També dins les funcions diplomàtiques del càrrec polític de Bernat, al 1353 Pere III envià a Bernat de Cabrera a reclamar els drets de Constança – Anna de Nivea davant

¹²³ Hernández, X.: *Història militar de Catalunya, II*, p. 149-150

¹²⁴ Orsi, M.: Les dotacions dels vaixells de l'armada de 1354, Drassana, 15. Museu Marítim Barcelona, 2007, p. 56-58

¹²⁵ Rodón i Oller, F.: *Fets de la Marina de guerra catalana*, Barcelona (1898), p. 6

l'emperador dels grecs ¹²⁶, un xic més endavant al 1361 el rei atorga plens poders a Bernat com ambaixador per tractar amb el rei del Marroc.

El mateix any, 1361, negocià la Pau de Terrer i un cop signada, combaté per ordre de Pere III, juntament amb Pere I de Castella, els sarraïns de Granada amb 6 galeres i 300 cavallers catalans i aragonesos en l'acció contra Gibraltar. Però quan aquesta acabà Pere I de Castella tornà a envair Aragó i assetjà Calatayud, on feu presoner el seu fill: Bernat III, prengué Terol i assetjà València. Bernat II de Cabrera es va encarregar, juntament amb Alfons IV de Ribagorça de negociar la Pau de Morvedre, que no es ratificà.

Cabrera, contràriament a molts dels cavallers de la seva època, era dels que preferia una mala aliança que una bona guerra, i més tenint en compte el mal estat de les finances del rei català.

25- Batalles i delegacions diplomàtiques del privat del rei

Aquest és doncs, breument el convuls marc polític on cal situar les obres de fortificació del castell. Possiblement, Bernat II temia un atac per mar als seus estats per part dels enemics catalans, ja fossin genovesos o castellans, com ja havia passat a Blanes.

Dins aquesta política de reforçament de les estructures militars del vescomtat, l'any 1353 Bernat II de Cabrera i el seu fill Bernat III, afranquiren tots els habitants de la parròquia de Breda i entre ells anomenen a 27 caps de família "deslliurant-los de pagues, obres manuals, cavalcades i contribucions fets al vescomtat de Cabrera, sota el pacte, condició i retenció que hagin d'anar sempre que els vescomtes ho considerin convenient a defensar tot el vescomtat de Cabrera, que **facin guaita i guardia al castell de Montsoriu**, que participin en les obres d'enfortiment, contribueixin en el pagament de dites obres i que en temps de guerra entrin i hagin d'entrar al dit castell i allí introdueixen i reservin tots els seus bens mobles i sermovents" ¹²⁷.

És interessant aquesta cita doncs ens permet relacionar-ho arqueològicament amb la construcció i utilitat del tercer recinte fortificat del castell, el **recinte jussà**, que segurament tingué la funció d'albarcar de protecció per la gent de la contrada.

El castell també tingué la funció de presó, com en el cas de Guillem de Palafolls que el 8 d'abril de 1362 reconegué Bernat III de Cabrera, comte d'Osona, que tenia el castell de Palafolls en feu seu i per raó de "molts malificis que havia fet", i el comte prengué possessió del castell de Palafolls i **posà pres al dit Guillem en el castell de Montsoriu**.

¹²⁶ Ferrer, M. Teresa: Els catalans a la mediterrània oriental a l'edat mitjana: jornades científiques. IEC, Barcelona, 2003, p. 64

¹²⁷ Coll, J.: El castell de Montsoriu, 1994, p. 99

L'època de màxima puixança de la figura de Bernat II i alhora del vescomtat anà intrinsecament lligada a la història convulsa de la política de cort.

Enemistats, traïcions i judici

La gestió diplomàtica en la guerra amb Castella, especialment a partir dels pactes de la pau de Morvedre, situaren a Bernat de Cabrera en el punt de mira de les intrigues polítiques de la cort. Tot plegat deriva del posicionament de dos bàndols en la successió de Pere I de Castella, per una banda el sector del mateix rei de Castella i recolzat pel Cabrera: l'Infant Ferran (germanastre menystingut de Pere III el cerimoniós) i per altra el bàndol d'Enric el Trastàmara, recolzat pel rei català i especialment per la seva esposa la reina Elionor de Sicília. Sembla ser que els pactes obscurs d'assassinar el Trastàmara a canvi de la pau foren el detonant de la declaració de traïdor a Bernat de Cabrera.

De fet el mateix Bernat expressa la seva aliança amb l'Infant Ferran en les següents paraules:

MOSSÈN LO MAESTRE, TEMPS HA QUE LA MIA MORT ERE TRACTADA, E A LA VERITAT, EN AQUELLA ORA QU'EL INFANT MORI MORIRÀ JO

26- El cavaller Bernat II

En els darrers anys de la seva dedicació al monarca Bernat ja intuïa a causa de les seves accions diplomàtiques la seva fi, i al 1364 es refugia a Montsoriu, d'on marxa a Navarra per reunir-se amb el seu fill Bernat III. Sembla ser que els nobles aragonesos conspiraren contra ell i el malposaren contra el rei, raó per la qual hagué de fugir a Navarra, on el rei Carles II de Navarra el va fer presoner i el tornà a Aragó.

Bernat havia feu un canvi en l'actuació de la nissaga en afers de l'alta noblesa, possiblement des de l'època d'Amat de Montsoriu al segle XI en relació a la casa comtal de Barcelona i a Ermessenda de Girona, cap altra vescomte de Cabrera havia mantingut una relació tan directe amb els monarques catalans. La relegació de la gestió dels seus territoris en mans de procuradors, li va permetre dedicar-se a la política de la cort, o potser fou al revés la dedicació a la cort féu que considerés necessària la delegació del poder en procuradors. Malgrat tot, fou finalment la seva funció política que aportà conseqüències a tota la nissaga per a dues generacions futures

Retornant a la situació de Bernat al 1364, fou jutjat per crim de traïció i lesa majestat sense possibilitat de defensa. De fet al llarg dels 6 mesos que va durar el procés judicial no va conèixer mai les bases de l'acusació i per tant no es va poder defensar. Coneixem els pocs defensors de Bernat, que foren el monjo infermer de Breda Bernat Albert i

Guillem Guerau prevere del Bisbat de Girona, enviat a Barcelona per Berenguer de Malla, en defensa del seu senyor. L'abat Ferrer també es mostra defensor de mossèn Bernat.

Sotmès a procés, les nombroses aparences de culpabilitat contra ell i el seu fill determinaren la seva execució a Saragossa (1364). Fou ajusticiat a la plaça del mercat de Saragossa el 26 de juliol de 1364.

Trobam que lo dit mossèn Bernat de Cabrera és digne de mort i de perdició de béns. E declaram e volgum, ab plena deliberació del nostre Consell, que perdi lo cap e que los béns seus fossen a Nos confiscats

Les acusacions contra Bernat iniciaren un procés extraordinàriament afinat des del punt de vista jurídic, fent en relatiu poc temps, entre els mesos de març i juliol de 1364, supervisat per alguns dels consellers més influents del Cerimoniós, i estava destinat a complir una funció política: detenció de l'acusat, custòdia en presó, propagació d'acusacions irrefutables, condemna a la pena capital i l'execució pública i ritual. Tot plegat amb una forta càrrega simbòlica .

Pere III va disposar que fos el mateix duc Joan, de només 13 anys, que donés la notícia al condemnat. Es va preparar l'encontre en el palau de l'aljaferia de Saragossa, on Bernat de Cabrera va escoltar la sentència de boca de Beltran de Pinós, protonotari del Duc. Després el condemnat fou passejat per la ciutat i exposat a la humiliació pública, fins arribar a la plaça del mercat, on fou degollat. El seu cos fou exposat durant un dia i finalment enterrat en el cementiri del monestir dels framenors de Saragossa, excepte el seu cap que fou portat en presència del rei a Barcelona.

Tot i que una part dels seus béns fou restituïda després al seu nét Bernat IV de Cabrera, el seu procés no fou revisat ni fou rehabilitat del suposat delictes. El 1381 el rei va dir:

FOU AQUELL ALMIRALL HOME D'ELEVAT COR I GRAN CONSELL. LAMENTO ELS EXTREMS RIGORS TINGUTS AMB ELL, QUAN FÓREM PROVOCATS A INDIGNACIÓ I IRA. REHABILITO PER COMPLET LA SEVA MEMÒRIA I QUE RETORNI LA SEVA GRÀCIA AL NÉT DE MOSSÈN BERNAT.

Malgrat els fets narrats, tan Bernat II com el seu fill, Bernat III, i Comte d'Osona, foren uns personatges cabdals en la vida política i militar de la corona catalana en ple segle XIV. Ambdós surten representats en la **Diputació del General**, que adquireix el caràcter d'organisme amb jurisdicció sobre tot el Principat de Catalunya el 1359. Sota la presidència de Berenguer de Cruïlles (1359-1363), La Cort reunida a Cervera el 1359 nomena els següents diputats:

Braç eclesiàstic: Berenguer de Cruïlles, bisbe de Girona, Pere Arnau de Parestortes, prior de Catalunya de l'Orde de l'Hospital, Romeu Sescomes, paborde de Tarragona, i Arnau de Busquets, doctor en decrets i canonge de Barcelona.

Braç Militar: Bernat de Cabrera, comte d'Osona, cavaller; Hug de Cardona, vescompte de Cardona, donzell; Ponç d'Altarriba, cavaller, i Ramon de Peguera, doncell. Com a administradors del Braç Reial, foren nomenats: Pere Desplà, ciutadà de Barcelona; Pere de Carcassona, ciutadà de Lleida; Francesc Pavia, ciutadà de Girona, i Pere Borró, burguès de Perpinyà.

Es nomenaren també **quatre Consellers** dels diputats per braç:

Braç eclesiàstic: Pere de Clasquerí, arquebisbe de Tarragona; Hug Desbac, bisbe d'Urgell; Guillem Arnau de Patau, degà d'Urgell, i Galcerà de Montcorb, oficial de Girona.

Braç Militar: Bernat de Cabrera, cavaller, pare del Comte d'osona; Ramon d'Anglesola, senyor de Bellpuig, cavaller; Berenguer Despujol, cavaller, i Ramon Arnau Sacinera, cavaller.

Braç Reial: Romeu de Busquets, ciutadà de Barcelona; Pere de Muntanyana, ciutadà de Lleida; Arnau de Messina de la vila de Cervera, i Valentí Saperà, de Vilafranca del Penedès.

Segle XIV. Les obres de fortificació de Montsoriu de la segona meitat del segle XIV dins el context de la política belicista de Pere III

Des l'any 1347, tenim un dels documents més importants de cara a definir en un marc cronològic precís el gruix de les obres portades a terme en el segle XIV, es tracta d'una avinença entre Bernat de Cabrera i els homes de la batllia de Montsoriu per portar llenya i fer construir **un forn de calç per les obres de fortalesa del castell.**

D'acord amb els usos feudals de l'àrea del comtat de Girona, en les obres dels castells hi havia de participar els homes del terme castral amb llurs obrades, però aquesta càrrega només podia ser imposades per obres exteriors de la fortificació, com murs, àmpits, barbicanes i sageteres, mentre que de les obres interiors només s'admetia la de la cisterna. També s'hi comprenia la tragina de pedres o d'altres materials d'obra, així ho trobem en les usos i costums de Girona compilats pel jurista Tomàs Mieres ¹²⁸.

Les obres de Montsoriu suposaren la movilització dels homes del terme, especialment de les parròquies de Buixalleu, Viabrea, Riells, Arbúcies, Joanet, Lliors, Cerdans, Desplà i Gaserans, aquests contribuïren amb jornades de treball i tragí de materials per l'obra, sota la supervisió d'un mestre d'obres i possiblement del mateix vescomte Bernat II. El document de 1347 és interessant doncs ens permet situar cronològicament l'inici dels treballs al castell, i la seva durada prevista per 3 anys.

28 de maig de 1347

*Avengut fos entre lo senyor en Bernat de Cabrera (i) els homens de Gaserans, de Viabrea, de Riells, de Sant Feliu de Buixalleu, de Arbúcies, de Joanet, de Lliors, de Cerdans e de Sant Pere Desplà, que de aquests III anys primers vinents no sien tenguts de fer host ne cavalcade sino per exemccio de iustiae ho per deffeniment de vittam ne sien tenguts de fer auida ne de anar ab servents qui fossin tramessos per lo vescomte. Els homes dels dits lochs sien tinguts en los dits III anys presents (n)e son de tayllar e de portar lenya a I forn de calç consum aen aluo messions e quel forn sie de MM corteres o ha II quiscun consum sie de M corteres e que desò ne sien tenguts de fer altres messions ne altra cosa per aquesta raó. **E si ben aquesta calç nos met en obres de fortalesa del castell que en res deçó lo dit senyor nols sie tenguts per ço com es avinença feta entre els seus force.** Qui ho açó sie sens tot perjudici de les parts, així que passats aquest temps los homens no sien tenguts de fer açó nec dit senyor aitam poch ans tota aquesta cosa sie nulla e nona e per no neguna. E açó ferma lo dit senyor a mont sui en G. Sesgleya, en Bn des Pin, en A ses Rieres de Arbúcies, en Johan des Terrers de Cerdans, en G Palanus, en Pere Ferrer, en A de Soler de Joanet, en R Palagrí de Riells, en Bn sa Plana, en Jacme Pinol de Viabrea, en P Prat de Sant Feliu de Buixalleu, en G Subirani de Gaserans, en P des Puig de Gaserans.* ¹²⁹

¹²⁸ Mieres, T.: *De iuribus castrorum terminatorum*, c. 2 cf Pons i Guri: Les col·leccions de costums de Girona. Fundació Noguera, 1988, p. 325-326

¹²⁹ AHH ADM còpia digitalitzada úm 3404

Aquest document, ens dona prou claus per interpretar la magnitud del que es vol portar a terme, tant per les persones implicades, com per les dimensions del forn, com per la pròpia temporalitat: 3 anys de treballs

Però a més, aquí cal afegir un fet determinant, i és que aquesta avinença es traduirà realment en un conjunt important d'obres de reforma i ampliació. Sabem documentalment, que només un any després de la construcció dels forns de calç, **l'any 1348, la nova capella gòtica estarà construïda**. La data de la llicència per aixecar l'altar d'aquesta capella és el 18 de març de 1348 ¹³⁰.

Quina fou la causa de l'embranchida de les obres a Montsoriu en aquests anys centrals del segle XIV? Com es poden relacionar les obres de Montsoriu amb altres processos de reforçament militar a forteses del vescomtat?

Aquestes preguntes poden trobar la resposta en l'anàlisi de la complexa situació política exterior de la monarquia catalano aragonesa, en la segona meitat del segle XIV, en la qual la família Cabrera hi participà activament.

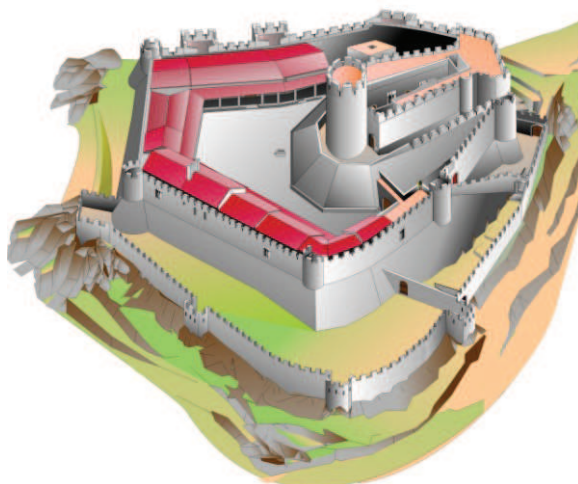
El regnat de Pere III es caracteritzà entre d'altres coses per una gran tasca organitzadora de l'administració i de renovació arquitectònica. Bernat en el seu vescomtat seguirà en aquesta mateixa línia. Ja hem vist com treballà la vessant organitzativa i de gestió del seu territori, i ara veurem la vessant constructora. Dins el vescomtat coneixem les gestions per potenciar el castell de Montpalau, Blanes, les feines de fortificació d'Hostalric i evidentment la gran reforma del castell de Montsoriu.

Bernat conegué un gran castell, el castell que apareix a la crònica de Bernat Desclot com "un dels bells e nobles del món .. e és del comte d'Empúries", és a dir de Marquesa.

Aquest castell tenia un perímetre espectacular que abastaria fins a la torre de les Bruixes i tindria ja els dos recintes que actualment coneixem com a Recinte Sobirà i pati d'Armes. En aquest castell, Bernat planeja una imponent fortalesa i un palau al nivell de la seva dignitat i la de la seva família. Les obres són fruit, d'un planejament meditat, ja que en una data tant reculada com 1330, en el document d'establiment del batlle Arnau de Puig s'explicita la voluntat de Bernat de construir una nova capella i en el seu emplaçament exacte, que coneixent la configuració del que serà el nou castell gòtic, vol dir que ja coneix el planejament general al menys del que actualment coneixem per Pati d'Armes.

La reforma s'efectuarà a partir de 1347 i almenys fins 1350, tal com ens mostra el document d'avinença entre els homes de la batllia del castell per portar llenya als forns de calç per a les obres de la fortalesa durant tres anys. El treballs anaren a bon ritme, i abans d'un any, març de 1348 es dona llicència per construir l'altar de Sant Pere a la "capella recentment bastida del castell de Montsoriu".

¹³⁰ ADG: U-11 F 25V

27 - Montsoriu, el castell gòtic

A partir de l'estudi arqueològic i arquitectònic sabem que la reforma promoguda per Bernat afectà la totalitat del castell i que el seu propòsit fou adaptar-la als nous temps. En aquesta època molts castells d'ocupació secular pateixen, o bé una reforma o bé un abandonament. En aquest cas Montsoriu era propietat de Bernat de Cabrera, militar expert que havia conegut campanyes militars i setges a castells i ciutats d'arreu de la península i la mediterrània i per tant coneixia de primera mà les darreres innovacions poliorcètiques. Cal tenir en comte també que en el regnat de Pere III es s'aixequen, reparen o amplien les fortificacions de ciutats i pobles arreu de Catalunya. També és un moment en que les comoditats que ofería un vell castell romànic no són les que l'època podia oferir les ciutats, on la rica burgesia aixecava nous habitatges amb ambients sumptuaris. Així no és d'estranyar que Bernat i la seva família volguessin dotar el seu vell castell amb les instal·lacions que calien per a la comoditat personal i per a les actuacions públiques: paviments, llars de foc, estances àmplies i il·luminades, i perquè no finestrals de festejadors amb vistes a l'espectacular paisatge del qual eren posseïdor. Qui sap si emmirallant-se amb el que el propi rei Pere havia fet en el palau reial major, on a la seva cambra hi obrí un gran finestral per contemplar del llit estant el mar.

És possible que el 1353 les obres no hagin acabat ja que afranqueixen els habitants de Breda a canvi entre d'altres coses de contribuir a les obres d'enfortiment i al seu pagament. Aquest no és un tema menor, ja que ja al 1347 Bernat tenia un deute de 133.294 sous barcelonesos de tern, que li gestionava el seu fill Pons i que podria ser una de les raons per les que les obres queden en alguns punts inacabades. Efectivament, alguna de les obres inicialment projectades i iniciades no s'acaben i s'opta per solucions ràpides. Aquest és el cas de les cuines. L'obra inicial preveia una sala quasi bessona a la contigua, el menjador. Per algun motiu es realitza el basament i la primera tramada de mur, i abans de col·locar la bastida per continuar alçat-la es decideix no seguir. La sala es tanca, fent-se molt més petita i resta un espai, amb un finestral de festejador inclòs sense acabar.

Tot i això, el resultat és un castell imponent. El vell castell romànic de gran amplitud, és reformat i redissenyat defensivament, seguint els precedents de les darreries del segle XIII i primera meitat del XIV promogudes per Marques. La intenció de la remodelació arquitectònica del segle XIV no és altra que donar prioritat al reforçament del nucli central de la fortalesa (Pati d'Armes i sobretot Recinte Sobirà) i prescindir del clos exterior, situat en la centúria anterior entre el castell i la torre albarrana de les Bruixes, al centre del turó. En el nou model de castell gòtic s'observa un nou plantejament en el

que es prioritzarà la compartimentació (en recintes concèntrics) dels àmbits defensius. El disseny dels tres recintes que formen el conjunt de la fortificació està concebut de tal manera que si un recinte era pres la resta del castell es pogués aïllar del sector inferior i donar protecció als defensors, sense que per l'obertura d'una escletxa en una muralla s'hagués de rendir tota la fortalesa

Així, es basteix el recinte Jussà, en el recinte Pati d'armes es desballesten parcialment els antics passos de ronda inferiors i muralles baixes que caracteritzaven el sistema defensiu de l'àmbit i es basteix la nova fortificació gòtica (doblant murs i sobre aixecant alçades), amb les edificacions del palau al voltant de la cisterna central. També en aquest moment es reorganitza de nou l'espai interior del recinte sobirà configurant-se en gran mesura com el veiem actualment.

Si Montsoriu com a palau tingué segurament poca vida, la gran fortalesa patirà en breu la gran prova de foc, que malauradament qui la projectà no podrà veure: els setges del castell efectuats entre els anys 1367 i 1368 per l'host de Pere III, que el castell i els defensors resistiren durant més de d'un any i mig, en diversos intervals de temps.

Bernat és decapitat a Saragossa el 1364, i els seus territoris confiscats pel rei. Llavors Bernat III, comte d'Osona i hereu alça en armes els seus castells contra el rei. La sufocació de la revolta per part del rei fou lenta i comença el març del 67. El rei ha d'anar prenent una per una les fortaleses, sota el comandament de l'infant Joan i el Senescal Bernat de So. Finalment només queden en peus els rebels de Montsoriu, defensat pel castlà major Berenguer de Malla. La primavera de 1368 es reemprenen les accions. Aprofitant una treva en la guerra amb Castella el rei reinicia el setge, que continua el mes de juny, amb la presència del rei mateix. Es coneix també l'existència d'algun tipus de maquinària de setge, ja que la documentació parla de "bastides". Durant el setge, els rebels, tenen la avantatge d'estar en territori propici i això fa que el setge sigui penós tant pels de dins com pels de fora. Així el novembre de 1368, arran de la mort del comte d'Osona, i davant les propostes del mateix rei, els assetjats oferiren, per mitjà del comte de Foix -oncle de la comtessa d'Osona- vuit capítols que tot seguit foren acceptats bé que amb alguna esmena pel rei Pere, sota el formulari *Plau al senyor rey*.

En definitiva, les defenses aplicades arquitectònicament vint anys abans per Bernat II de Cabrera compliren la seva funció de resistència durant un llarg període de setge i de nombrosos intents d'assalt. (ginys de guerra) Els fets històrics demostren així la utilitat militar i la gran previsió defensiva del vescomte en la realització de les obres de Montsoriu, esdevenint per tant un paradigma arquitectònic i de *praxis* poliorcètica dintre del conjunt dels castells catalans del segle XIV.

Les funcions de Montsoriu al segle XIV: residència, centre militar i centre de recollida de la renda feudal

Montsoriu com a castell residencial

A mitjans del segle XIV, entre els anys 1347 i 1350 es basteix pràcticament de bell nou el castell de Montsoriu sobre les estructures de l'antic castell romànic. Montsoriu és projectat com a paradigma de fortalesa inexpugnable de l'època. Bernat II de Cabrera (1298-1364, vescomte entre 1328-1343) i el seu fill Pons *dissenyaren* un castell amb les màximes avantatges que la poliorcètica del moment permetia. Configurant tot

plegat una residència a l'estil dels palaus gòtics, amb un gran pati central i cossos militars replegats sobre si mateixos amb alçades de murs de més de 20 m i envoltats, pel sector nord, sud i oest, per un fossat sec de 4 m de fondària màxima, mentre que un gran albacar protegia l'accés pel sector est.

Nombroses notícies històriques ens parlen de la funcionalitat residencial de Montsoriu en aquesta època. Al 1340 Bernat respon a la demanda de provisions i queviures que li feu Timbor, que estava retirada a Breda, dient-li que estableixi el seu domicili de nou al castell de Montsoriu: *...nostrum atque vestrum domicilium in Castrum nostrum de Montesurico transfere in quo iam aliis temporibus vos et nos etiamque predecessoris nostre per maiore parte convenimus conmorarii nos ea infantis...*¹³¹

Més endavant, el caràcter de residència del castell de Montsoriu queda clar en el procés judicial contra Bernat II de Cabrera i el seu fill Bernat III, comte d'Osona. El dia 16 de juny de 1364 la reina Elionor va ordenar inventariar els béns de Bernat II de Cabrera: *Deinde ibidem ad requisitionem dicti procuratoris fiscalis presicta domina Regina mandavit describi bona dicti nobilis Bernardi de Capraria et constat quod in bonis eiusdem nobilis est castrum de Montsoriu cum suis terminis et pertinentiis in quoquidem castro ipse nobilis suum tenet domicilium.*

També en el procés seguit contra el comte d'Osona hi ha referències a Montsoriu: Així un genovès apellat *micer Galeot*, estant a Sevilla, va dir a un testimoni de Barcelona "*era molt noble terra e que ell era estat II vegades a Muntsoriu e que era molt bell castell.*"¹³²

En aquest context, la funcionalitat residencial es fa palesa en la construcció del segon recinte del castell: el palau gòtic, projectat a l'entorn d'un pati central enllosat i envoltat per un porxo amb accés a les 10 estances perimetrals. La vida en aquest espai del castell es relaciona amb les activitats domèstiques i familiars: cuina, serveis, alcoves, religió, lleure... nombroses troballes arqueològiques ens parlen d'aquests aspectes més mundans de la vida de la família Cabrera en aquests àmbits del castell: agulles, didals, peces ornamentals del vestir, ferramenta de caixes, denes de collar....

Per altra banda, dins aquest àmbit pren una especial importància la religiositat. La presència de tres capelles al castell, una per a cada etapa arquitectònica de la fortalesa ja ens mostra la presència indiscutible de la religiositat en les formes de vida castrals. L'any 1198 apareix per primera vegada la capella de Montsoriu a la documentació escrita, on s'esmenta que estava dedicada a Sant Pere. Aquesta capella serà substituïda de nou a mitjans del segle XIV per la capella d'estil gòtic, que conserva els elements característics de finestral en ogiva, ull de bou, campanar d'espadanya i restes de l'enclavament d'un possible retaule d'altar.

Algunes dades documentals ens parlen també de les creences més personals dels vescomtes, així Guerau V de Cabrera, va fer ofrena a Montserrat pel miracle ocorregut en un tempesta que estigué a punt de derruir les cases i torres del castell i que matà bèsties i persones: *Propter miraculum quodam factum intercessione Beate Marie Virginis in suo castro de monte Surriiei*¹³³. El regest del document sobre la tempesta ens diu: *els llamps se succeïen ràpidament i colpien el castell i les cases de l'entorn; l'estrall era gran, algunes persones i animals geien ferits de mort, tot el castell*

¹³¹ ADM còpia digitalitzada procedent de l'AHH: n 2919

¹³² Bofarull, P: Col. Documentos ibid pàg 409.

¹³³ Ribas, B: Història de Montserrat (888-1258), p. 59

amenaçava de tombar en ruïnes; en aquells moments d'angoixa el vescomte feu la prometença, i instantàniament cessaren els llamps, parà la pluja i el cel s'asserenà. Un any després de la mort del vescomte, el seu fill també Guerau, pujà a Montserrat, explicà el prodigi i en agraïment pujà a quinze les deu lliures de prometença paterna ¹³⁴ Aquest relat és interessant en quan ens emplaça la residència vescomtal en aquest primer quart del segle XIII en el castell de Montsoriu.

Més endavant, al segle XV, per la festivitat de Sant Pere, i possiblement coincidint amb el moment de pagament dels censos als senyors del castell, es celebrava una festa molt concorreguda a Montsoriu. Així, en el transcurs de la Guerra Civil Catalana al 1462, la Generalitat manà que en el dia de Sant Pere, *Festa Major de Montsoriu*, no deixaren entrar ningú al castell, ja que degut a la festa hi acostumava a entrar molta gent... "*Och norresmenys son stat vists moços ab jaquetes trepades entorn lo castell e lo viscastellà qui es exit del castell comprat gallines, polls e ous, ço que acostumat no havien, siau avís*" ¹³⁵. El culte es mantingué fins ben entrat el segle XVI, malgrat que les preveres i beneficiats a partir d'aquest moment ja no resideixen al castell.

Un altre aspecte de la vida domèstica o residencial al castell té a veure amb la vessant més culte de la família i nogesmenys amb el lleure. En el context del territori del vescomtat, l'obra escrita de la cancelleria del vescomte Bernat II fou ingent i s'han conservat fins a nosaltres nombrosos llibres de corts de termes castrals i viles, redactats per notaris on apareixen notícies de la governació i regiment i administració de justícia del terme del castell al qual pertanyen. Sabem que en el castell de Montsoriu s'hi guardava bona part de la documentació escrita del vescomtat ¹³⁶ (llibres, lligalls i cartorals)..., com possiblement un *llibre dels feus de Montsoriu*, on s'aplegaven els documents que certificaven les infeudacions, establiments i convinences en el territori del castell, redactat a l'entorn de 1358 ¹³⁷.

Dins un castell hi havia també moments per al lleure: les festes i banquets, escoltar històries i cançons amb joglars i trobadors, la lectura, brodar, caçar i el joc. En general eren ben vistos aquells jocs practicats per la noblesa i destinats a fer un exercici intel·lectual o físic (bitlles, pilota, escacs, taula, ballesta, dards..) i mal vistos i sovint prohibits eren els que suposaven apostes, com els daus. La vida de la soldadesca en el castell deuria estar amenitzada per jocs, tant d'armes com d'entreteniment. Al castell s'han trobat mostres de tots dos tipus, elements de joc de taula com fitxes i també daus, en deixa constància l'absolució de l'abat de Breda als clergues que han jugat a daus (*taxillos*) dins el castell. ¹³⁸, a més de dos flabiols fets d'os.

En la societat medieval, dirigida pels homes, és fàcil pensar que el paper de les dones era reduït, sobretot als castells. Però és evident que les dones tenien paper destacat als castells i en l'administració de les senyories, a més de perpetuar el llinatge i l'educació dels fills. En aquest context el paper de la vídua de Bernat II, Timbor de Fenollet, n'és un bon exemple, tingué cura dels néts i del patrimoni fins a la restitució del vescomtat al seu nét Bernat IV al 1372. En línies generals, filar, brodar i teixir era ocupació habitual de les dames i en el castell s'han trobat nombroses agulles de cap, didals... que ens mostren aquesta activitat.

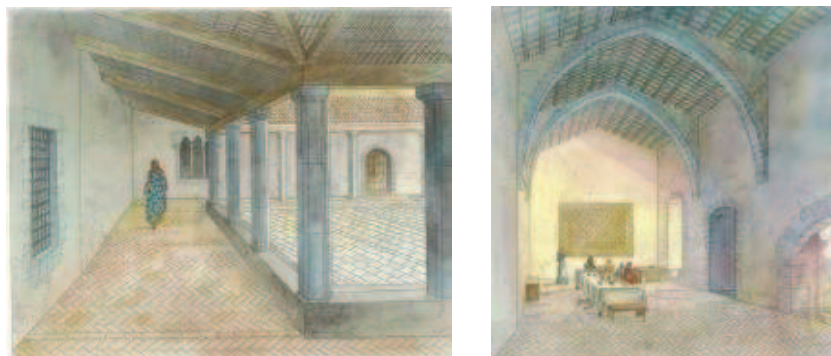
¹³⁴ Albareda, A.: Història de Montserrat. Monestir de Montserrat, 1931, p 34

¹³⁵ Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXI, p 209

¹³⁶ Bernat IV de Cabrera conservava documents en el castell de Montsoriu: *egregius vir (Bernardi) sit absens et in partibus ultra marinis, tamen propterea non est verum nec est verosimile quod titulos sive instrumenta secum per maria detulerit cum omnia instrumenta patrimonii quod idem nobilis et egregius vir tenet et possidet in his partibus sint in castro de Montsoriu (6/2/1399) Coll, J.: op cit. p 43 136*

¹³⁷ Biblioteca de Catalunya: AH caps 9, còpia del s. XV, a partir d'una altra de 1358, extreta del "Llibre dels feus de Montsoriu"

¹³⁸ ADG Llibre U-50 Full f 155v. U-050-00313

28- Recreacions del palau de Montsoriu. F. Riart

Montsoriu com a centre militar

La funció principal del castell fou des dels seus inicis a finals del segle X, la de control i defensa del seu territori. Aquesta funció condicionà en primer lloc el disseny arquitectònic de la mateixa fortalesa i també les formes de vida al castell, així les armes, màquines de guerra, sistemes defensius... tenen un paper preponderant.

Algunes notícies històriques ens mostren l'existència d'armes i municions al castell, especialment en moments de confrontació bèl·lica. Montsoriu provà la seva resistència en una de les comteses més recordades de la historiografia de la casa Cabrera, el famós setge dels anys 1367 i 1368. En aquest període la defensa del castell a càrrec de Berneguer de Malla suportà un intens setge on s'utilitzaren ginys de guerra, com per exemple les bastides, documentades al turó entre els mesos de maig i setembre de 1368 ¹³⁹. Un altre dels episodis bèl·lics que afectà Montsoriu, malgrat que ja parlem d'un període de la seva història en què els Cabrera se n'allunyaren, fou el de la Guerra Civil Catalana. La Generalitat manà: "*Item que dels bens del dit General sien donats al capità del Castell de Muntsuriu per defensa d'aquell, un caxó de passadors, una (a)roba de pólvora, L pessadors de leva, dos mertinets é XXX gansalles de fil de ballesta*" ¹⁴⁰

La funció militar comportava alhora una funció defensiva, que a Montsoriu pren una gran força mitjançant el propi disseny arquitectònic de la fortalesa. En el castell gòtic les sales del cos de guàrdia, els adarbs i terrats defensius, així com les torres i bestorres unides per poderosos murs amb talussos i protegits per fossats secs configuren en ple segle XIV un castell impenetrable que dins les seves funcions també serví per a resguard dels vassalls de la senyoria.

En aquest context, el 1353 Bernat de Cabrera i el seu fill Bernat III, vescomte de Cabrera, afranquiren els habitants de la parròquia de Breda deslliurant-los de pagues, obres manuals, cavalcades i contribucions fets al vescomtat de Cabrera, sota el pacte que hagin d'anar sempre que els vescomtes ho considerin convenient a defensar tot el vescomtat de Cabrera, que facin guaita i guàrdia al castell de Montsoriu, que participin en les obres d'enfortiment, contribueixin en el pagament de dites obres i que en temps de guerra entrin al castell i allí reservin tots els seus béns mobles i semovents ¹⁴¹. És interessant aquesta cita doncs ens permet relacionar-ho arqueològicament amb la construcció i utilitat del tercer recinte fortificat del castell, el recinte jussà, que segurament tingué la funció d'albacar de protecció per la gent de la contrada.

¹³⁹ ADG, Llibre U-57, full f 154v, i carta del rei Pere III signada en lo setge del castell de Muntsoriu en la bastida de Fitor a 17 dies del mes de setembre de l'any 1368. AVV. Processos Civils 1368

¹⁴⁰ Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXIII, p. 465. 19 de novembre de 1463

¹⁴¹ Coll, J.: El castell de Montsoriu, 1994, p. 99

De fet, ja uns anys abans, concretament al 1347, els homes del terme, especialment de les parròquies de Buixalleu, Viabrea, Riells, Arbúcies, Joanet, Lliors, Cerdans, Desplà i Gaserans, havien contribuït a les obres de fortificació per a la gran reforma urbanística de Bernat II de Cabrera, qui signa el document: *... els homes dels dits lochs sien tinguts en los dits III anys presents (n)e son de tayllar e de portar lenya a I forn de calç ... e quel forn sie de MM corteres E si ben aquesta calç nos met en obres de fortalesa del castell*¹⁴²

Aquest document, ens dóna prou claus per interpretar la magnitud del que es vol portar a terme, tant per les persones implicades, com per les dimensions del forn, com per la pròpia temporalitat: 3 anys de treballs continuats en la fortificació del castell. Però a més, aquí cal afegir un fet determinant, i és que aquesta avinença es traduirà realment en un conjunt important d'obres de reforma i ampliació. Sabem documentalment, que només un any després de la construcció dels forns de calç, l'any 1348, la nova capella gòtica estarà construïda¹⁴³. Malgrat tot, les obres encara deuen continuar cap al 1353 ja que és el moment de l'enfranquiment dels habitants de Breda a canvi, entre d'altres coses, de contribuir a les obres d'enfortiment del castell i al seu pagament.

Amb tot, el resultat dels treballs de remodelació de Montsoriu és un castell imponent. El vell castell romànic de gran amplitud, és reformat i redissenyat defensivament, seguint els precedents de les darreries del segle XIII i primera meitat del XIV promogudes per Marquesa. La intenció de la remodelació arquitectònica del segle XIV no és altra que donar prioritat al reforçament del nucli central de la fortalesa (Pati d'Armes i sobretot Recinte Sobirà) i prescindir del clos exterior, situat en la centúria anterior entre el castell i la torre albarrana de les Bruixes, al centre del turó. En el nou model de castell gòtic s'observa un nou plantejament en el que es prioritzarà la compartimentació (en recintes concèntrics) dels àmbits defensius. El disseny dels tres recintes que formen el conjunt de la fortificació està concebut de tal manera que si un recinte era pres la resta del castell es pogués aïllar del sector inferior i donar protecció als defensors, sense que per l'obertura d'una escletxa en una muralla s'hagués de rendir tota la fortalesa.

Un aspecte secundari de la funció militar del castell és la coerció que exercia el senyor feudal des de la talaia, aquesta queda palesa en la funció de presó. Així sabem Guillem de Palafolls que el 8 d'abril de 1362 reconegué Bernat III de Cabrera, comte d'Osona, que tenia el castell de Palafolls en feu seu, per raó de "*molts malificis que havia fet*", el comte prengué possessió del castell de Palafolls i posà pres al dit Guillem en el castell de Montsoriu.

29- Adarb Nord. F. Riart

142 ADM còpia digitalitzada procedent de l'AHH: n 3404

143 ADG: llicència per aixecar l'altar d'aquesta capella el 18 de març de 1348 U-11 F 25V

Montsoriu com a centre d'aprovisionament i econòmic de la senyorial feudal

El tercer aspecte de la vida dins un castell té a veure amb la vessant econòmica i especialment amb **l'aprovisionament de la renda feudal**, base del sosteniment de la senyoria.

L'existència de tres sitges amb capacitat per a més de 80 mil litres, així com un forn de pa, un celler i celleret en el recinte Sobirà. Però també un magatzem, cuines i cisterna de la bestorre, a més de la gran cisterna del pati central... ens parlen de la voluntat d'aprovisionament, especialment d'aigua, però també d'aliments conservats en tenalles, bótes, greixeres, pots, gerres i gibrells.

Pel que fa als productes alimentaris, segons el Llibre Verd del bisbe de Girona, estudiat per l'Elvis Mallorquí, entre 1362 i 1371, en les parròquies que formaven la batllia de Montsoriu es cobrava delme sobre el cereal, vi, lli, cànem, a més del de la carn i de l'oli i com a hortalises les cols i les escalunyes, també apareixen els formatges i la llana.

La part més quantiosa i que afecta més terres és l'anomenat delme major, generalment afecta els cereals i la vinya, però en el cas de la parròquia d'Arbúcies a l'oli.

Parròquies de l'ardiaconat de la Selva que formaven part de la batllia o vegueria de Montsoriu:

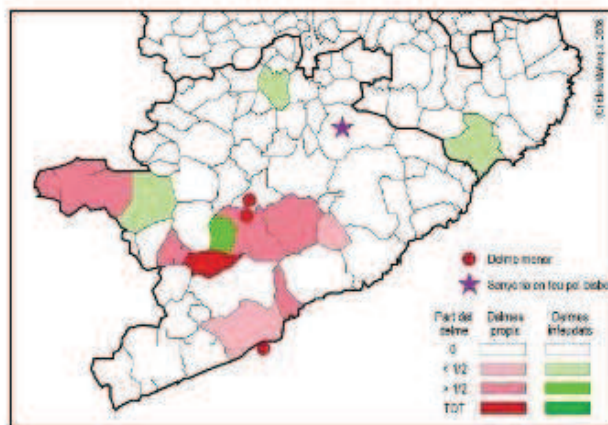
Arbúcies, Sant Pere Desplà i Lliors – cereals, vi, lli, cànem, cols i escalunyes, carn, oli.

Sant Feliu de Buixalleu (excepte Gaserans) – cereals, vi, lli, cànem, cols, llana, carn i olives i formatges.

Massanes – cereals, vi, lli, cànem i carn.

Hostalric i Grions – cereals, vi, lli, cànem, cols, carn i olives.

Mapa 10.11. Els delmes controlats pels vescomtes de Cabrera

30- Delmes controlats pels vescomtes de Cabrera. E. Mallorquí

Més de la meitat del delme de la parròquia d'Arbúcies ¹⁴⁴ era controlat pels vescomtes de Cabrera en total el valor calculat és de 40 lliures, de les quals la meitat estava en mans dels de Blanes (infeudat pel Vescomte) i l'altra meitat era controlada directament pel Vescomte, en canvi per la parròquia de Sant Feliu concretament de la decima

¹⁴⁴ El delme d'Arbúcies *decime majoris* el rebia mig el sr del castell de Balnes (20 lliures) i l'altre meitat en Dosrius, cavaller (20 lliures). El rector rebia el delme menor, del lloc de la reguera avall, una quintana d'un mas més la meitat del delme de tres masos .

superior o *decima majoris*: 1/3 delme inferior de Bernat d'Orri, batlle de sac de la batllia de Montsoriu, cobrava pels seus serveis el ¼ del delme major que sumaven 15 lliures. El total sumava 50 lliures per la parròquia de Sant Feliu de les quals el rector en rebia 20 lliures i 30 restarien en mans del batlle Orri, de les quals en cobrava el redelme com a pagament pels serveis.

Malgrat que és difícil calcular la part en espècies recaudada a través dels delmes que pertocarien al vescomte de Cabrera, si que podem deduir que aproximadament la meitat del delme de les parròquies de Sant Feliu i Arbúcies era controlat per la senyoria, mitjançant el batlle de sac de la família Orri.

Tots aquests productes possiblement serien emmagatzemats al castell, dins la funció de magatzem de les rendes de la senyoria. Les grans sitges del Recinte Sovbirà, d'un volum que sobrepassa les necessitats diàries dels habitants del castell, així com les cuines, celler, grans tenalles o àmfores... ens donen testimoni físic d'espais i atuells dedicats a la conservació dels aliments i a la recollida de tots els productes delmats (gram oli, carn...) .

Pel que fa l'aprovisionament d'aliments del castell, és evident que els majordoms exercien un paper destacat però també té relació amb la gestió de la senyoria i l'obtenció de recursos alimentaris en forma de renda feudal. De fet tant Bernat I dit el vell, com el seu fill Bernat II en els anys de regiment del vescomtat en nom de Marquesa ja havien destacat en l'organització del territori especialment en l'incentivació de l'economia agrària en base a l'establiment de molins, terres, boscos i pastures al habitants de la vegueria de Montsoriu a canvi de certs pagaments anuals.

Bernat II, tal i com havien fet els seus antecessors gestionà personalment els afers dels seus territoris, fet que ja ens demostra la implicació personal en la gestió i obtenció de rèdits econòmics de tots els territoris propis. Educad en els precedents del seus pares en la gestió de la baronia de Montclús, no ens ha de sobtar doncs que a partir del 1328, en el moment de la mort de la vescomtessa Marquesa i execució del testament en què nomena vescomte als hereus de Ramon d'Anglès, el seu oncle i avi patern de Bernat, recaient l'herència del vescomtat en el jove Bernat II, aquest segueixi amb el mateix model de gestió dels béns en els seus territoris. En el marc de la batllia de Montsoriu destaca, entre altres, l'establiment d'una torre mitjana a Arnau Puig l'any 1330 ¹⁴⁵ a qui nomena batlle d'acapte amb la missió de recollir el blat de tota la batllia i dur-lo al castell.

Per altra banda, en el cas de Montsoriu destaca el complex sistema d'abastament i **emmagatzematge d'aigua**, entès com element indispensable, no només per a la supervivència quotidiana dels habitants del castell sinó també com a element estratègic en temps de conflicte. L'ús del setge com a sistema de rendir el castell feia que la provisió suficient d'aigua i aliment fos un element militar de primer ordre dins el castell. Així el castell té un sistema de recollida d'aigua de pluja, utilitzant la mateixa distribució d'estances i inclinació de cobertes, canalitzacions de ceràmica, pous de decantació i cisternes, que li permetia acumular fins a 250.000 litres d'aigua a la cisterna central, a més dels altres dipòsits de què disposava.

145 ADM còpia digitalitzada procedent de AHH núm 1297, 3412

La revolta del Vescomtat i els episodis dels setges a Montsoriu entre 1365 i 1368

El maig de 1364, quan encara no era conclòs el procés que havia de posar fi a la vida de Bernat II de Cabrera, el Rei Pere III mobilitzava les hosts de la ciutat de Barcelona i vegueries i sotsvegueries de Barcelona - Vallès, Girona, Besalú, Bages, Berga i Berguedà i Camprodon, per tal de prendre a mà armada si calia la ciutat de Vic, amb el Comtat d'Osona i els Vescomtats de Cabrera i de Bas, i tenir-los en seqüestre i a les resultes del procés, cosa que no es va poder obtenir fins als darrers dies de juliol.¹⁴⁶

La vida del seu fill, **Bernat III**, comte d'Osona i vescomte de Cabrera i de Bas, no fou menys emocionant ni novel·lesca que la del seu pare. Educat en els afers de la guerra, estigué lluitant a Sardenya, junt amb el seu pare, i a Castella on fou fet presoner. El Papa Innocenci VI a Avinyó l'armà cavaller al 1355.

Més endavant arran de la mort del seu pare al 1364, i deslliurat del seu captiveri, en el procés contra el vescomte resulta categòrica la residència dels fills del comte a Montsoriu:

..trobà un correu qui portava una letra del dit comte a la comtessa, la qual lo comte Dosona feya a saber a la comtessa muller sua que ell se era rescatat ab lo Rey de Castella perquè ell la pregava que decontinent ab sos infants degué partir de Muntsoriu e que sen portàs tot ço que bo fos que no fes gran comun¹⁴⁷.

Pere III havia confiscat els seus estats i títols, però malgrat tot la major part dels súbdits del vescomtat restaren fidels al seu senyor natural.

L'estada de la família del vescomte en aquest any de revolta del 1365 es fa palesa en diversos escrits del vescomte adreçats a la seva mare Timbors i a la seva esposa perquè fugissin de Montsoriu:

*... comtessa mare sua que **ab los infants e ab tot lo moble que poguessen haver de Muntsoriu sen anassen...** ... sa muller sua que en se era rescatat ab lo Rey de Castella perque ell **la pregava que decontinent ab sos infants degues partir de Montsoriu e que sen portas tot es que bo fos...**¹⁴⁸*

A principis de la tardor de 1365, burlant la vigilància de Pere III, la família del Comte d'Osona Bernat III, la comtesa d'Osona i els seus fills Bernardí, Elionor i Joana, refugiats al castell de Montsoriu l'abandonen i en companyia del cavaller Ramon de Gurb, fugen de Catalunya, passen per Maçanet de Cabrenys on els recull Guillem Galceran de Rocabertí, conduint-los tots plegats a Illa del Roselló i després als dominis del comte de Foix, oncle de Margarida, per passar més tard a Orthez.¹⁴⁹

El 10 de desembre de 1365 fou signat un acord per l'alliberament del vescomte Bernat III per part del rei castellà Pedro el Cruel, mitjançant el pagament de 50.000 florins d'or i la penyora en hostatge dels seus fills (Bernardí, Elionor i Joana i del seu nebot Bernat Guillem d'Illa), però aquest conveni no s'arribà a complir. El vescomte fugí del seu empresonament però fou fet captiu en el seu pas pel riu Baiona i de nou portat a mans

¹⁴⁶ Pons, J. M.: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 66.

¹⁴⁷ Bofarull, Col. Documentos ibid, pàg 320. Extret de Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III. p. 343

¹⁴⁸ Bofarull, Col. Documentos ibid p. 17, 320

¹⁴⁹ Pons J. M.: Orígens de la Batllia ... op cit. p. 70.

de Pedro el Cruel, fins que finalment fou alliberat mitjançant diversos pactes, entre el que s'obligava al seu fill Bernardí a servir d'ostatge.

El comte tornà al vescomtat de Cabrera al 1366, després del seu captiveri, i es refugià durant breu temps a Montsoriu, des d'on alçà els seus estats en contra del rei. Veient que tots els seus estats havien estat presos pel rei decidí recórrer tot el vescomtat recuperant la fidelitat dels seus antics vassalls.

Segons el relat de JM Pons i Guri; "El comte d'Osona, ja lliure, de pas pel vescomtat d'Illa del Roselló fou acollit pels seus parents, i tot seguit entrà a Catalunya on, des de Maçanet de Cabrenys fins a les Planes d'Hostoles l'acompanyà Guillem de Galzeran de Pinós i en aquell punt, prengué la companyia del Prior de Santa Maria del Coll, i passant d'incògnit per Sant Hilari i Arbúcies, arribà al castell de Montsoriu. L'estada a Catalunya del comte d'Osona, només fou de poc més de quinze dies i, des de Montsoriu, conduït per en Jalmar de Tordera i en Guinard de Lloret, embarcà a Tossa i, desembarcat a Roses, seguí per Perelada i creuà el Pirineu per Montalbà. En lloc de retornar amb el rei Pedro de Castella, el comte d'Osona es va unir a Enric de Trastàmara i el seu fill Bernardí passà de la condició d'ostatge a la de presoner, i entregat a Pedro el Cruel, fou embarcat en la galera del patró Joan Gonsàlvez de la Marca, conduït a Sevilla i seguidament empresonat a Carmona. Al cap d'uns deu mesos de captiveri, Bernardí intentà d'evadir-se, per qual motiu fou reclòs al fons d'un aljub, on va romandre vuit mesos més.

L'historiador Pons i Guri també afirma:

Assabentat el rei de l'estada del comte d'osona a Catalunya, acollí la notícia amb indignació i prengué mesures de més duresa, obrint processos de pau i treva i posant en armes el Principat. El rei prou enfeinat amb els conflictes exteriors, no podent dominar del tot la situació de sublevació, es valia de represàlies i, el que fins aleshores fou segrest preventiu, va esdevenir confiscació del patrimoni de la casa de Cabrera, reforçada per la donació que el 25 de setembre d'aquell any féu a favor del seu infant primogènit.

A causa de noves, no sempre exactes, obtingudes per mitjà d'espies i correspondència interceptada, el rei temia, o potser ho feia creure, una invasió des de Castella, combinada amb l'ajut de l'infant de Mallorca des del Rosselló i alhora un alçament del mateix vescomtat de Cabrera. Berenguer de Malla, que regia els vescomtats de Cabrera i Bas com a procurador general del comte d'Osona, posava en estat de defensa els castells de Montsoriu, Argimont i Castelló de Bas." ¹⁵⁰

Mentrestant i davant la inseguretats de les seves terres el Comte d'Osona marxà a França on deixà la seva dona i fills a Foix, i s'enrolà com a mercenari en les tropes d'Enric Trastàmara.

El 20 de gener de 1367, el rei va disposar novament que es procedís contra el comte d'Osona i els seus valedors com a enemics declarats, que els seus béns i drets fossin confiscats i els súbdits i vassalls que en nom d'aquell tinguessin la comanda de castells tenien el deure de lliurar-los, puix que restaven absolts de tot jurament, homenatge o altres obligacions vers el que havia estat el seu senyor. ¹⁵¹

A partir d'aquest moment els fets es precipiten:

¹⁵⁰ Pons J. M.: Orígens de la Batllia... op cit p. 72.

¹⁵¹ ibid

El 21 de març de 1367, el rei mana al vescomte de Castellbó que marxi, amb 100 homes a cavall que té al Rosselló, a Hostalric, i d'aquesta manera assenyala les operacions previstes contra el castell de Montsoriu ¹⁵²:

Lo Rey – Vescomte. Nos sabento quel Comte Dosona es en Montsoriu e corre lo veçcomtat et va per tot a sa guisa, et és quels homens proveihit que vos an tots los C homens a cavall que tenits en Rosselló, vos en vingats tan tost a Hostalrich. E que aiximateix hi vinga mossèn Berenguer de Abella ab les hosts de Barchinona e de Cathalunya.

El 13 d'abril de 1367, el rei escrivia al dit Berenguer d'Abella que :

Havem sabut que dels castells e fortalases del noble en P. de Malany se han fets es fan de nit faions o senyals als castells de Montsoriu e d'Argimon e a aquells qui per ell tenen los dits castells ¹⁵³.

I acaba ordenant al dit Abella, que prengui les potestats dels dits castells.

El 16 de juliol de 1367 l'infant Joan, amb el Senescal Bernat de So, reduïa els rebels de la ciutat de Vic i tot seguit, fet seu el territori d'Osona i el Cabrerès, s'encaminava a posar **setge als castells d'Argimont i de Castelló de Bas**, amb les hosts que s'havia pogut aplegar malgrat la greu epidèmia que assolava el país. (...) Després de la seva caiguda en poder de les hosts reials, la fortalesa de Castelló de Bas fou enderrocada. El castell d'Argimont, tot i l'heroica resistència del seu cap Arnau sa Mascorda, també va ser pres per les forces de Bernat de So i enderrocada, de tal manera que només en restà la seva capella. **Tan sols hi havia en peus la rebel·lia del castell de Montsoriu, defensat eficaçment per Berenguer de Malla.** Les operacions militars es feien molt difícils i entretingudes, tant per raó dels accidents geogràfics de la privilegiada situació de la fortalesa com per l'existència de bastides i altres reductes a l'entorn del castell, que calia anar prenent un rere l'altre i que al cap de poc tornaven a ser ocupats pels resistents ¹⁵⁴.

El bisbe de Girona convocà les **Comunies** a finals d'any de 1367, ateses les convinences entre el rei i el bisbe sobre processos de pau i treva, contra els homes que tenien els castells d'Argimon i Montsoriu però no tingueren èxit. De fet ni els parroquians de Centenyas, Mieres, Montràs, Castellfollit i Sant Joan les Fonts, Cassà de la Selva, Sant Vicenç de Camós, Porqueres, Cassà, Caldes, Segueró, Sant Cebrià dels Alls i Sant Feliu de Boada acudiren a la crida i foren excomunicats pel bisbe. I molts altres tampoc no acudiren previ pagament dels serveis. Evidentment la comúnia fou un fracàs ¹⁵⁵.

Passat l'hivern del 1367, les operacions es reemprengueren a la primavera de l'any següent. El **4 de maig de 1368 el castell de Montsoriu continua en mans dels rebels**, com es diu en un carta del rei Pere III dirigida al lloctinent del governador general de Catalunya, en la qual se li diu que en el castell de Montsoriu hi ha persones estranyes que en ofensa de la seva reial majestat tenen ocupat el castell i en surten i retornen perpetrant morts, lladronicis i d'altres maldats, de forma que els caminants no poden transitar per aquest territori, creu oportú que surti host de Barcelona... ¹⁵⁶

¹⁵² Carreras, F.: Notes històriques de Sant Hilari ÇaCAlm, 1911. Document procedent de ACA reg 1217 foli 167

¹⁵³ Mirent i Sans

¹⁵⁴ Pons J. M.: Orígens de la Batllia... op cit. p. 73-74.

¹⁵⁵ ADG U-057-00659

¹⁵⁶ Coma V.: Los Vizcondes de Cabrera: condes soberanos de Urgel, condes de Mòdica y Osona, Vizcondes de Gerona, Bas, Àger y Montsoriu. Barcelona, 1968. p. 114

En la mateixa data que l'anterior en una altra carta dirigida a Jaume Verdaguer, lloctinent del Batlle General, el rei pretén formar un exercit de 1200 homes per assetjar Montsoriu, havent-se de concentrar a Hostalric, on prendria el comandament el mateix rei. Els homes havien d'ésser contractats per un termini de quatre mesos ¹⁵⁷.

Referent a aquests fets JM Pons i Guri escriu: "El 4 de maig del 1368, aprofitant una treva en la guerra amb Castella, el rei Pere decidí *d'anar poderosament envers lo dit castell et haver aquell a nostra mà per executió de justítia* i a tal fi, convocava de nou les hosts de Catalunya, fent reprendre el setge començat per les de la vegueria de Barcelona i el Vallès. A les hosts d'arreu dels llocs reials, hi eren afegits els serveis forçats dels homes dels termes dels castells de Montpalau, Montclús, Sant Iscle de Vidreres, Anglès i la Vall d'Osor, obligats a lluitar contra la seva senyoria natural. A l'acció, les hosts reials hi arribaren a fer **ús de ginyes de guerra**. Mentre duraren els preparatius del que ja era una veritable guerra, el rei anava prorrogant la celebració de les Corts que tenia convocades amb els valencians i les traslladava a Sant Mateu, com a lloc més proper a Catalunya. Foren tantes les prorrogues, que s'arribaren a celebrar noves corts a Barcelona abans que les del regne de València. ¹⁵⁸

El dia 22 de juny de 1368 Pere III escriu al veguer i batlle de girona i els mana que no trametin més de 70 homes de la batllia al setge de Montsoriu ¹⁵⁹.

El dia 23 de juny de 1368 pocs progressos havia fet l'exèrcit assetjador, ja que el rei ordena al veguer de Tortosa que els homes allistats continuïn a l'host ¹⁶⁰.

Els assetjats, ajudats per la pagesia de l'entorn, no tan sols tenien vitualles de sobres, sinó que arribaren a vendre caps de bestiar als mateixos assetjants més desproveïts, fet que provocà la indignació i la ira del rei. El setge, amb els seus alts i baixos, alguna vegada a presència del mateix rei Pere, durava encara la tardor d'aquell any 1368 ¹⁶¹.

Segons COMA SOLEY que contradiu la hipòtesi de COROLEU i FORGAS, "*que los defensores eran restos de las compañías blancas. Estamos convencidos de que se trataba de vasallos de los Cabrera, no sólo grandes conocedores del terreno, sino con leales amigos en los pueblos y masías de los alrededores. De todos modos hemos de recordar la declaración del arzobispo de Tarragona en la cual manifestaba que Bernat de Cabrera, el Vell, le habia dicho que **disponía de cuatro castillos que al menos resistirían cuatro años***" ¹⁶²

Sobre l'ajut de la gent de la contrada queda manifest quan el rector d'Arbúcies, Vidal de Clos, és acusat d'afavorir els rebels del castell de Montsoriu, i jura al Bisbe de Girona, en mà del notari Vicenç Carbonell, que no els socorrerà més ¹⁶³.

Pel que fa al Comte d'Osona, que ja havíem vist enrolat en l'exèrcit d'Enric de Trastàmara, contra Pere I de Castella, va trobar la mort en el setge de Tordehumos, prop de Valladolid, el mes d'octubre de 1368.

El 6 d'octubre de 1368, el rei remetia al senescal Bernat de So les bases per a una possible capitulació del castell de Montsoriu, segons les quals se sotmetria a plet

¹⁵⁷ ibid

¹⁵⁸ Pons, J. M.: Orígens de la Batllia ... op cit p. 74-75.

¹⁵⁹ AHCG, Lletres Reials

¹⁶⁰ Coroleu: Los fueros de Catalunya, p. 100

¹⁶¹ Pons, J. M.: ibidem, p. 75

¹⁶² Coma V.: ibid, p. 115

¹⁶³ ADG: Notaria Notularum 1329 - 1508 Referència arxivística: Llibre G-50 Full f 77rv

l'expropiació dels béns dels fills del comte d'Osona i, entretant, el castell de Montsoriu seria posat en *seqüestre* (*segrets*), precisament sota el comandament de Berenguer de Malla, o sia del mateix cavaller que l'ocupava i dirigia la rebel·lió en nom de la casa de Cabrera; serien alliberats de llur presó Ponç i Constança, fills del comte, i la comtessa d'Osona rebria guiatge per poder tornar a Catalunya, mentre que els assetjats del castell s'haurien de comprometre a acceptar la sentència i cessar tot seguit les hostilitats. Però, potser perquè els assetjats no es podien comprometre sense la conformitat del cap de la nissaga dels Cabrera, no arribà l'avinença, i tant la resistència com el setge del castell duraren sense interrupció.¹⁶⁴

Sabem també de l'estada del rei Pere III a Montsoriu per la signatura del monarca en una missiva a favor de Bartomeu Jançana (Gensana), donat de la capella de Santa Fe de Montseny, a la seva esposa i al seu bestiar guiatge o salconduit. La carta del rei Pere III consta com a "**dada en lo setge de Muntsoriu, en la Bastida de Fitor, a 17 dies del mes de setembre de l'any de la Nativitat del Nostre Senyor M.CCC.LX.VIII**"¹⁶⁵

Altres missives del rei Pere III al veguer, batlle i prohoms de la ciutat de Girona també esmenten la duresa del setge de Motnsoriu i demana que siguin enviats més servents al setge de Montsoriu¹⁶⁶

*En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, et cetera, als feels nostres los jurats e prohoms de la ciutat de Gerona, salut e gràcia. Sapiats que Nós aquells servents que.ls lochs nostres tenien e devien tenir en lo **setge de Montsoriu** havem ara reduits a menor nombre, en la qual reducció ne toquen ara a vosaltres ab Sant Feliu de Guíxols e ab los homens dels ciutadans e de l'Espital Nou e de la batllia de Gerona quaranta e dos servents, però que sien bé complidament pagats de mes en mes... Dada en Barchelona, sots nostre constrasegell primer dia de noembre en l'any de la nativitat de Nostre Senyor M CCC LX VIII Iacobus prothonotarius*

Finalment i de ben segur, després de la confirmació de la mort del comte d'Osona a l'octubre de 1368, es signà la capitulació:

*A les darrerries de novembre, els assetjats oferiren, per mitjà del comte de Foix -oncle de la comtessa d'Osona- vuit capítols que tot seguit foren acceptats bé que amb alguna esmena pel rei Pere, sota el formulari Plau al senyor rey. A conseqüència d'aquesta capitulació, foren alliberats de la presó de Girona tots els valedors de la casa de Cabrera presos en la revolta, els menors Ponç i Constança de Cabrera sortiren de l'empresonament de Perpinyà i foren posats a cura de la seva àvia Timbors, a la qual també li era llevat el confinament i pogué retornar a la dominicatura de Montclús, mentre que el castell de Montsoriu es considerava posat en seqüestre sota govern i potestat del que fins aleshores n'havia estat defensor Berenguer de Malla. Pel que feia als patrimonis, dominis i jurisdiccions confiscats s'havia convingut de sotmetre-ho a decisió de personalitats presidides per l'arquebisbe de Tarragona.*¹⁶⁷

Al 1372 la vescomtes àvia Timbor aconsegueix la restitució en la figura de **Bernardí IV de Cabrera**, baró de Montclús (1372-1423) (m.1427), nét de Bernat II, els béns confiscats als Cabrera: el castell de Montsoriu, el lloc d'Hostalric i tot el vescomtat de Cabrera, amb l'honor de Roda i Cabrerès a Osona, amb totes les viles i castells que Bernat II de Cabrera havia donat al seu fill el comte d'Osona (Bernat III) en contemplació del seu matrimoni, així com el castell d'Anglès i els castells i les valls i

¹⁶⁴ Pons J. M.: *ibidem*, p. 75

¹⁶⁵ Arxiu de la Vegueria de Vic. Processos Civils 4rt. 1368. Publicat per Pladevall A.: *Monografies del Montseny*, 5, p. 134

¹⁶⁶ Arnall, M. J.: *Les lletres reials a la ciutat de Girona*, 2 vol. Fundació Noguera 2000. Doc núm 300, 302, 303

¹⁶⁷ Pons J. M.: *ibidem*, p. 76

parròquies de Torelló, Voltregà, Cabrera, Sau i Osor i tot el comtat d'Osona, amb excepció de la ciutat de Vic. Al 1381 el rei Pere III restitueix a Bernardí el vescomtat de Bas.

Segle XIV. El funcionament del Vescomtat de Cabrera a l'edat mitjana

En època de Bernat II de CABrera, tal i com havien fet els seus antecessors gestionà personalment els afers dels seus territoris. DE fet des de la seva infantesa havia viscut de ben a prop la gestió de la baronia de Montclús. Molt abans que ell, ja els seus pares Bernat, dit el vell i la seva esposa Elionor apareixen en la documentació patrimonial de masos de la rodalia fent establiment de terres, i de monopolis sobre els recursos naturals com molins, boscos i pastures entre altres, fet que ja ens demostra la implicació personal en la gestió i obtenció de rèdits econòmics de tots els territoris propis. Així per exemple, els senyors de Montclús al 1310 estableixen una peça de terra al bosc de sant Fe (més endavant al 1330 establerta per Bernardí al mas Terrers), al 1312 un molí prop del mas Vilar, a la plana de Gallinans), al 1313 un altre molí a la mateixa riera a favor d'Arnau Puig, i com exemple d'aprofitament dels recursos naturals propis de la senyoria tenim la concessió al 1322 a perpetuïtat de l'ús de l'aigua de la Tordera, pel funcionament de 14 molins en contrapartida al pagament de 250 sous ¹⁶⁸.

Amb aquests antecedents no ens ha de sobtar doncs que a partir del 1328 (Montclús + Vescomtat), en el moment de la mort de la vescomtessa Marquesa i execució del testament en què nomena vescomte als hereus de Ramon d'Anglès el seu oncle ¹⁶⁹ i avi patern de Bernardí, recaient l'herència del vescomtat en el jove Bernat II, aquest segueixi amb el mateix model de gestió dels béns dels seus territoris.

Així doncs, en el moment de rebre l'herència Bernat II ja es trobava preparat per portar els afers de l'àmplia senyoria, i havia demostrat les seves dots de cavaller en la guerra (recordem la campanya d'Alfons a Sardenya 1323-24) i en la gestió del terme del castell de Montclús, i del mateix vescomtat, doncs ja des del 1327 Marquesa havia atorgat poders a Bernat i Bernardí de Cabrera per a fer homenatge al bisbe de Girona en nom seu per la declaració de 112 cavalleries, i al 1328 ¹⁷⁰ Bernardí, futur Bernat II, apareix com a procurador general del vescomtat en nom de Marquesa.

De fet en el primer terç del segle XIV Bernat II també apareix en afers de la universitat de Girona, i més properament en la gestió del patrimoni de la batllia de Montsoriu. Concretament, pel que fa a la vegueria de Montsoriu demostra tenir-hi una relació de proximitat especial, mantenint una forta relació personal amb el feu originari de la nissaga familiar dels Cabrera.

En aquest context, Bernat també enfortí els llaços de vassallatge dels milites i cavallers dels seus territoris, així en la dècada dels 1330 va rebre l'homenatge de milites com Gilabert de Cruïlles senyor de Peratallada (1332) ¹⁷¹, i del Batlle d'acapte de Montsoriu Arnau de Puig, a qui a més havia establert la torre mitjana del castell de Montsoriu ¹⁷²,

¹⁶⁸ Alguns masos més importants de la vegueria formaven part del domini directe dels vescomtes, com el mas Orri, i els seus habitats eren declarats homes de remença dels Cabrera ¹⁶⁸: mas Serrat en dividís amb el MSSB, mas Call, mas Baró avui Vilar.... successors del llinatge Agudes – Montseny, a partir de 1285

¹⁶⁹ Bernat de Cabrera i el seu fill Bernat, vescomte de Cabrera i hereu universal de Marquesa, comtessa d'Empúries, per raó de la donació del vescomtat i el castell de Montsoriu feta a Ramon de Cabrera, 1328 ADG

¹⁷⁰ ADG llibre: G-6 full: f 132rv llibre: U-3 full: f 142

¹⁷¹ ADG llibre: G-8 full: f 17v

¹⁷² AHH núm 1297, 3412

de Bernat Guillem de Foixà (1333) per un feu de 7 masos prop de Montsoriu ¹⁷³, o el reconeixement atorgat per Guillem de Blanes pel castell de Blanes i la dècima de la parròquia d'Arbúcies i tots el rèdits de la pa de Riudarenes (1333), també al 1339 Pere d'Hostalric reconeix al vescomte masos a Riudarenes, Arbúcies i Maçanet... aquest i altres reconeixements continus de senyoria demostren l'interès de Bernardí per establir forts llaços de vassallatge a la seva persona i títol nobiliari recentment rebut.

Les relacions amb els homes del vescomtat també queden paleses en la redacció de certes **concòrdies o pactes**, com per exemple la convinença amb els homes del terme de Montsoriu, així al 1347 Bernat de Cabrera feu concòrdia amb els vassalls de Gaserans, Riells sant Feliu Arbúcies joanet i altres llocs que no estan obligats durant 3 anys a fer host ni cavalcada, a canvi de fer obres al castell de Montsoriu, el mateix any es feu avinença entre Bernat de Cabrera i els homes de la batllia de Montsoriu per portar llenya a un forn de calç per les obres de fortalesa del castell ¹⁷⁴.

La relació directe amb els homes del seu feu principal de Montsoriu es mostra també en l'afranquiment del 1353 per part de Bernat de Cabrera i el seu fill Bernat III, vescomte de Cabrera, de tots els habitants de la parròquia de Breda i entre ells anomenen a 27 caps de família deslliurant-los de pagues, obres manuals, cavalcades i contribucions fets al vescomtat de Cabrera, sota el pacte, condició i retenció que hagin d'anar sempre que els vescomtes ho considerin convenient a defensar tot el vescomtat de Cabrera, que facin guaita i guàrdia al castell de Montsoriu, que participin en les obres d'enfortiment, contribueixin en el pagament de dites obres i que en temps de guerra entrin i hagin d'entrar al dit castell i allí introdueixen i reservin tots els seus bens mobles i semovents.

Bernat també va mantenir una intensa relació amb la comunitat religiosa de Sant Salvador de Breda, possiblement hi feu estada a intervals en els anys 1340 i al 1345 i atorgà consentiment a Gispert de Jafre, abat del monestir per poder tallar llenya al bosc de Montsoriu (AHH núm. 1300, 3416), Gispert de Jafre fou l'abat de Breda en l'etapa de la joventut de Bernat i no seria forassenyat pensar que mantingué una relació personal pròxima amb aquest personatge.

En el marc de l'organització social i econòmica del territori Bernat II de Cabrera obtenir del rei Alfons establiment de mercat setmanal i fira anual en el terme del castell de Montpalau al 1327, i va rebre l'autorització del bisbe de Girona per a fundar un Hospital a Hostalric al 1347 segons la voluntat de la seva mare Elionor d'Aguilar que apareix en el seu testament de 1333 ¹⁷⁵.

En el context del territori del vescomtat, l'obra escrita de la cancelleria del vescomte Bernat II fou ingent i s'han conservat fins a nosaltres nombrosos llibres de corts de termes castrals i viles, redactats per notaris on apareixen notícies de la governació i regiment i administració de justícia del terme del castell al qual pertanyen. No obstant amb el pas del temps s'han perdut nombroses fonts escrites, com per exemple els llibres de corts de Montsoriu però sabem que existia un **llibre dels feus de Montsoriu** a mitjans del segle XIV, redactat a l'entorn de 1358, que també s'esmenta en les constitucions del vescomtat ¹⁷⁶

¹⁷³ AHH núm. 1298, 3413

¹⁷⁴ ADM núm. 3404 28 de maig de 1347

¹⁷⁵ ADG llibre: D-157 full: f 18v

¹⁷⁶ Ramon de Sitjar, ciutadà de Girona, reconeix a Marquesa, comtessa d'Empúries i vescomtessa de Cabrera, que té en feu per ella i el vescomtat la meitat del delme de les parròquies d'Arbúcies, Santa Maria de Lliors i Sant Pere d'Esplà. Còpia del s. XV, a partir d'una altra de 1358, extreta del "Llibre dels feus de Montsoriu", de la vila d'Hostalric. Sant Pol de Mar BC

Durant la segona meitat del segle XIV, Bernat II de Cabrera va reestructurar els dominis del vescomtat de Cabrera i féu que Hostalric fos cap i centre de tot el vescomtat. El monestir de Sant Salvador de Breda fou el centre religiós i Blanes el port comercial i enclau de les galeres de guerra del senyor. Montsoriu sobresortí com a enclavament familiar, primera fortalesa del vescomtat i centre de la nissaga dels Cabrera en aquesta centúria.

El **Vescomtat de Cabrera**, estava estructurat a partir de castells termenats i batllies, des dels quals el senyor podia administrat justícia, ell mateix o el seu batlle al capdavant de la cort.

El territori del vescomtat, com ja hem indicat anteriorment, incloïa nombroses baronies, el govern de les quals s'havia centralitzat des del segle XIV a la vila murada d'Hostalric. En aquesta vila el Procurador General o governador del Vescomtat exercia el poder en nom del Vescomte, molt sovint fora de les seves terres sobretot a partir del segle XV. També hi havia un jutge amb jurisdicció en tot el vescomtat que assessorava el procurador, i un clavari general que tenia al seu càrrec la tresoreria i l'administració de rèdits de les diverses baronies que formaven el Vescomtat, a aquest clavari li passaven comptes els batlles dels diferents termes jurisdiccionals.

En l'àmbit local, dins el Vescomtat en cada parròquia es designaven batllies, que eren administrades en nom del Vescomte per un batlle. També es podia donar el cas que diverses parròquies formessin una sola batllia, com la batllia de n'Orri o d'Arbúcies que comprenia pràcticament tot el terme del castell de Montsoriu (excepte Breda, Hostalric i Massanes). El batlle, com a administrador de béns i rendes era l'encarregat de percebre els censos dels emfiteutes, exigir els serveis personals, cobrar els lluísmes... a més de la jurisdicció civil i criminal, en grau inferior al jutge ordinari del Vescomtat. El batlle era assistit per un assessor jurídic, per un escrivà de cort i per diversos saigs o agutzils.

A Hostalric, a més, hi havia la cúria jurisdiccional, amb l'escrivania i tots els funcionaris (notaris i escrivans). També des del segle XIII hi ha constància de l'existència d'una vila fortificada amb el seu mercat, aljama de jueus i cúria dels Cabrera, que fou des d'aleshores la capital administrativa del vescomtat.

Els òrgans de govern superiors obraven en nom del Vescomte de Cabrera, el qual tenia la plena jurisdicció, amb mer i mix imperis, de tal manera que els veguers i delegats reials no hi podien interferir.

Alguns nom de veguers procedents del terme de Montsoriu ens han arribat fins a nosaltres en la documentació, es tractaria d'Arnau d'Orri (del mas Orri) l'any 1229, Ponç de Montsoriu (de la casa forta de Busquets) l'any 1240, Bernat de Vilar (originari del mas Vilar i emparetat amb la casa forta de Grions) l'any 1298... en aquest segle XIII veiem que els homes de més confiança del vescomte procedent del terme de Montsoriu i acometien la funció de ser delegats del vescomte en aspectes polítics, fiscals, judicials i militars. Més endavant, en ple segle XIV, els descendents d'aquestes famílies es convertiren en capitans del castell de Montsoriu casa forta del vescomte. A partir del segle XIV aquesta figura serà substituïda per la del procurador General que afectava tots els dominis dle vescomtat.

El vescomte, com a senyor de ple dret de les seves baronies, a més del govern i de l'administració de justícia, dictava normes jurídiques pròpies o bé en assemblea amb els representats de les universitats o viles del seus vassalls o súbdits. Únicament tenia la limitació de no poder infringir el dret comú, els usatges o les Constitucions Generals de Catalunya.

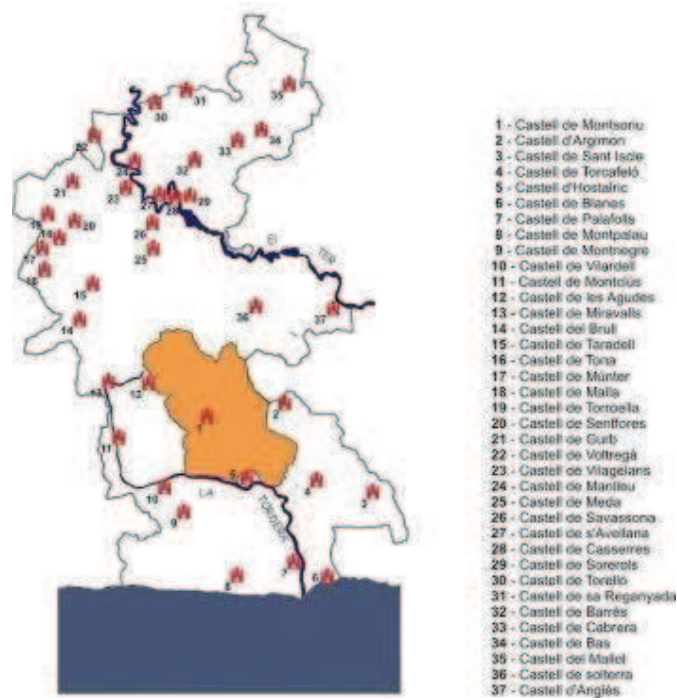
El vescomte podia convocar corts pròpies comparables a les reials, amb els seus propis estaments o braços del vescomtat. Així per exemple, Bernat IV convocà un total de tres assemblees al 1387, 1398 i al 1415. Al 1488 la néta de Bernat IV, Anna de Cabrera i el seu espòs Federique Enríquez convocaren unes corts o assemblea a Hostalric i hi assistiren 2 o 3 prohoms per cadascuna de les nombroses viles i batllies que componien el vescomtat. Els vescomtes demanaren una elevada quístia de 30.000 lliures, a canvi, com el rei en corts, el vescomte confirma o atorga privilegis en 'capítols' de formulació idèntica a les corts de Catalunya.

Es tractava doncs d'un petit estat quasi del tot independent, dins el mateix Principat, on el Vescomte esdevenia l'autoritat principal. Dins d'aquesta estructura administrativa i de poder feudal Montsoriu tindrà un paper rellevant.

Possiblement ja des del seu origen, entre finals del segle X i segle XI, el castell de Montsoriu controlava un ampli territori, més endavant anomenat terme, que comprenia les terres que formen la vall de la riera d'Arbúcies, des del punt de naixement d'aquesta a la vessant oest del massís de les Agudes fins a la desembocadura a la Tordera, en el pla de Gaserans.

En època plenament medieval, el castell de Montsoriu era el centre de la vegueria del mateix nom, que reunia dins seu les poblacions del rodal (que comprenia els termes dels actuals municipis de Breda, Arbúcies, Hostalric, Gualba, Riells i Viabrea, Massanes i Sant Feliu de Buixalleu). Va esdevenir la vegueria o demarcació més gran dins el territori del vescomtat de Cabrera. Era a més, a mitjans del segle XIV el cap i casal de la casa Vescomtal de Cabrera, seu de la defensa militar de les terres del vescomtat.

En ell hi tenien estada, a més dels vescomtes, els castllans o castellans que eren els encarregats de mantenir el castell en bon estat i de defensar-lo i fer-ne les guaites.

31- Mapa de situació dels termes castrals més significatius que formaven part del vescomtat de Cabrera al 1356. MEMGA

Els habitants dels pobles del rodal, amb l'excepció de Breda i Gualba que n'eren exempts, havien de contribuir en les obres de manteniment i remodelació del castell, treballant al castell els jornals establerts en els contractes d'establiment de les seves masies. El castell a més tenia la funció de protegir els pagesos i vilatans en cas de perill i acollir-los en el seu recinte per donar-los refugi.

També sabem per documents històrics que en el castell de Montsoriu s'hi guardava bona part de la documentació escrita del vescomtat (llibres, lligalls i cartorals), que contenien els llibres de comptes, de feus i altres referents a la vegueria i a la història de la família Cabrera. Bernat II de Cabrera era una persona culte i interessada per temes com la navegació, els viatges, legislació... L'any 1361 el noble Bernat de Cabrera contractava a Joan Anglès, escrivà de lletra rodona perquè li escrivís els llibres *De las Indias, Liber provinciarum magni imperatoris de Catay* de Marco Polo, *Compàs de la Mar o Llibre de les Armades*; pel preu de 15 lliures i 13 sous, i li donava 48 sous pels pergamins que li calien per a escriure-hi el *Liber conservationis sanitatis* d'Arnau de Vilanova i el *Liber de doctrina et prudentia* ¹⁷⁷.

El castell, en resum funcionava com a petit centre administrador del seu territori o terme, que era la vegueria de Montsoriu. Just per damunt seu dins l'estructura administrativa del vescomtat, hi trobem la vila d'Hostalric on com ja hem vist s'aglutinà el poder jurisdiccional i administratiu de tot el vescomtat.

Al llarg de la història del vescomtat també trobem documentades algunes iniciatives reials per imposar ordre i justícia sobre els nobles, el rei en aquests casos cerca el recolzament dels municipis. Així ho constatem quan al 1375 Pere El Cerimoniós comunica al veguer de Girona que el vescomte de Cabrera retè en la seva capital, Hostalric, a una noia que havia estat extreta a la força del castell de Santa Pau, i

¹⁷⁷ Iglesias, J. A.: El Llibre a la Barcelona del segle XV. Miscel·lània de textos medievals, vol. 7. Institució Milà i Fontanals, 1994, p. 225

ordena al veguer que es dirigeixi al vescomtat que reclami la detinguda i que en cas de "fadiga de dret" convoqui als homes de la vegueria per a rescatar-la amb "mà poderosa". L'oficial reial es desplaça a Hostalric acompanyat d'un escrivà i set saigs i mostra la carta del rei, rebent a canvi la negativa del procurador general del vescomtat. En aquest punt el veguer, seguint les lleis reials, es veu obligat a convocar les hosts de la vegueria, exhibint el "pannó reial", però es troba amb la resistència de la ciutat de Girona que no el volgueren seguir a l'oficial reial a les armes ¹⁷⁸.

Aquest fet històric ens mostra com els vescomtes gaudien de mer i mixt imperi en els seus dominis i podien jutjar els crims de lesa majestat, moneda falsa, adulteri, homicidi... mentre que la jurisdicció del veguer reial es trobava supeditada a la seva senyoria, sense possibilitat d'imposar-se. L'autoritat dels veguers reials en el territori del vescomtat de Cabrera era pràcticament inexistent, si no hagués estat per les comunies, un exèrcit format per homes d'església que a sol·licitud del veguer el bisbe podia convocar ¹⁷⁹.

Segle XV. Montsoriu a finals de l'etapa gòtica

La revolta del Vescomtat i el setge del castell en el darrer quart del segle XIV, marcaren un fort contrapunt en la història de la nissaga Cabrera i la seva vinculació amb les terres catalanes. El setge que havia durat, en intervals, quasi bé dos anys suposà un desgast econòmic i patrimonial pels Cabrera, aquest fet sumat a la mort prematura de l'hereu, el comte d'Osona, estroncà els plans per a la revisió de la sentència de Bernat II i la recuperació del patrimoni confiscat pel rei, que no fou retornat a la casa vescomtal fins 4 anys més tard, en la figura de Bernat IV de Cabrera, futur comte de Mòdica i nét de Bernat II.

En aquest període tenen lloc una sèrie de terratrèmols (sèrie olotina 1427-28 i 1448 que afectà també el castell de Llinars) que afectaren les estructures defensives del castell, especialment en el sector nord (cos de la sala noble del recinte Sobirà). Es difícil precisar amb exactitud l'efecte d'aquestes sacsejades a les estructures del castell però si que podem afirmar que patiren enderroc la sala noble del recinte sobirà i que al llarg de la primera mitat del segle XV s'efectuaren una sèrie d'obres per a condicionar aquest espai (contrafort) que afectaren també el fossat.

En el darrer quart del segle XV, el distanciament de la família és fa més palès, girant el ulls vers el comtat de Mòdica on establiren la residència definitiva a partir d'inicis de la centúria del 400. Així, a partir del primer quart del segle XV, Montsoriu inicià un lent procés d'abandonament, que es tradueix arquitectònicament, en la manca de grans reformes urbanístiques, i en un progressiu deteriorament del conjunt d'edificacions. És evident que després del trasllat de la residència dels vescomtes de Cabrera a Blanes entre les darreries del segle XIV i el primer quart del segle XV, Montsoriu perdrà una de les funcions principals per les quals es va construir (residència nobiliària). L'altra funció: la de fortalesa inexpugnable, també s'esvairà al llarg del mateix segle, arrel del desenvolupament de les noves tècniques militars, definides per l'ús de l'artilleria, i davant les quals poca cosa podrien fer els seus alts murs. Malgrat tot, la seva importància estratègica com a talaia i punt d'enllaç visual del territori farà que continuï sent emprat militarment fins ben entrat el segle XIX.

¹⁷⁸ Sabaté, F.: El somatén en la Catalunya medieval, *Clio & Crimen* núm. 3 (2006) pp. 239-304. ACA Reial Patrimoni. Mestre Racional 1491, fol 21r-22r

¹⁷⁹ Mallorquí, E.: Parròquia i soietat rural al bisbat de Girona, TDX p. 788

Segle XV. La relació del vescomtat de Cabrera i el Comtat de Mòdica

Des de l'any 1373 el patrimoni dels Cabrera és restituint pel rei en la figura de Bernat IV, dit Bernardí. Després de la participació de Bernat IV en les operacions militars de la corona a Sicília acompanyat del rei Pere III, aquest li restitueix el vescomtat de Bas el 1380.

Bernat IV prengué possessió de nou dels terme de Blanes, Palafolls i Montclús i des de l'any 1382 adquireix per compra al rei el terme de Palafolls i el mitx imperi sobre Blanes, de manera que aglutina sota la seva possessió eminent una gran franga de terra marítima que va des d'Arenys fins a Blanes, amb una àmplia sortida marítima als seus dominis.

Entre els anys 1381-1399 **Bernardí IV de Cabrera, I Comte de Mòdica** (Sicília), passa llargues temporades a Sicília, però Montsoriu continua mantenint un paper simbòlic i possiblement també residencial important. Doncs es té constància que Bernardí IV de Cabrera (que era a Sicília des de feia un any) conservava tots els documents del patrimoni que tenia i posseïa en aquestes parts catalanes, en el castell de Montsoriu:

*egregius vir (Bernardi) sit absens et in partibus ultra marinis, tamen propterea non est verum nec est verosimile quod titulos sive instrumenta secum per maria detulerit cum omnia instrumenta patrimonii quod idem nobilis et egregius vir tenet et possidet in his partibus sint **in castro de Montsoriu.***¹⁸⁰

D'aquest període, concretament de l'any 1385, tenim constància documental de l'expedició per part del Papa Climent d'Avinyò d'una butlla, dispensant el tercer grau de parentesc entre el vescomte i la seva segona muller, Timbor de Prades per tal de contraure matrimoni. El **segell del Papa Climent VI de la butlla**, en plom, va ser localitzada en el transcurs de l'excavació de l'embornal del Pati d'Armes.

Bernat IV de Cabrera, que en l'any 1390 i 1391 participa en la defensa del Principat contra la invasió del comte d'Armanyac i en accions de guerra a Sicília, on a canvi obté ser nomenat **Comte de Mòdica**. Fou **Almirall de Sicília** entre 1392 i 1400, i **capità General de l'illa** al 1398. En relació a aquest nomenament militar, el rei demanà una galera armada a Bernat de Cabrera que havia de portar des de Sicília per anar a Siria el 1398¹⁸¹.

Casat en segones núpcies amb **Timbor de Prades**, besnéta del rei Jaume II. Alguns historiadors diuen que en Bernat perseguia el regne de Sicília, doncs desenvolupà la funció de virrei a Sicília a la mort del rei Martí. De fet el títol de comte de Mòdica li va valdre com a recompensa per l'expedició a favor de Martí el jove entre els anys 1392-1393 a l'illa. Les relacions amb la monarquia sempre foren tibants però Bernardí serví fidelment el rei Alfons el Magnànim en diverses campanyes contra Gènova, Sardenya i Nàpols. Durant l'interregne pensava reclamar el tro de Sicília com a hereditari, doncs tenia pensat anomenar-se rei de Sicília abans que sortís la proclama del nou rei d'Aragó.

¹⁸⁰ Associació d'estudis d'Estudis Torellonencs, de Sant Feliu de Torelló, pergami de numeració vella 440, del 6 de febrer de 1399. Notícia extreta de Jaume Coll. El Castell de Montsoriu, Breda 1994. pàg. 43.

¹⁸¹ Ferrer, M. Teresa: Els catalans a la mediterrània oriental a l'edat mitjana: jornades científiques. IEC. Barcelona, 2003, p. 278. ACA Cancelleria reg 2166 f 124 r (1398, abril 2)

Bernat IV duagué a terme una important política de consolidació de les seves possessions al vescomtat de Cabrera des que al 1372 li fou retornat el patrimoni de la casa vescomtal, i just l'any 1373 entre en possessió del seu domini, començant per Blanes, Palafolls i Montclús. La intervenció en la política a Sicília li valgué la recuperació del vescomtat de Bas l'any 1380. Seguidament segueix amb la compra de la Vilanova de Palafolls, la vila i port de Blanes però aquestes compres suposen un increment de la pressió fiscal als seus súbdits.

Per aquest motiu convocà **assamblea general del Vescomtat** el **1387** en l'església parroquial de Blanes on en presència del propi vescomte, els síndics i representants dels llocs es presentaren diverses súpliques per demanar exempcions a canvi dels pagaments efectuats.

Al **1398 Bernat IV** va celebrar una nova **assemblea** a la riera de Blanes, on li són presentades 18 queixes formals dels seus súbdits. Algunes d'aquestes queixes tenen relació amb l'obligació de pendre part en les obres de fortificació dels seus castells, al que en Bernat IV respon:

Una de les propostes deia:

*Ítem, senyor que plàcia a vostra senyoria de moderar les obres axí de Hostalric com dels altres llochs per vós o per vostres oficials a nosaltres manades, de manera que ho puscham suffrir com adés sien fort carregoses*¹⁸².

La resposta taxativa del vescomte fou:

Més val obrar en pau asprau que perde's en guerra

Aquesta cita ens permet deduir la forta despesa en obres i en jornals per part dels vassalls en els castells del vescomtat en aquest període, especialment en la vila d'Hostalric, però que molt bé també podria estendre's a altres forteses com Montsoriu.

Al 1400 torna a Sicília on a més de Comte de Mòdica n'és el Mestre justicier. Participa en la guerra de Sardenya i un cop retornat a Catalunya al 1404 compra a l'hospital de Sant Joan de Jerusalem la jurisdicció de Sant Celoni.

El seu enfrontament amb Martí el Jove i la reina Blanca el feren empresonar en un sitja on al 1412 rep la notícia del Compromís de Casp. Bernat IV de Carbera era declarat partidari del comte d'Urgell, i féu present la seva protesta contra la resolució del Compromís per mitjà dels seus procuradors¹⁸³.

Finalment el nou rei, Ferran I, posà en llibertat al vescomte de Cabrera a les darreries del 1413, mercès a les peticions de la noblesa catalana i previ pagament d'uns 12.000 florins d'or i l'obligació de retornar a Catalunya i posar-se sota obediència del nou rei.

Així Bernat IV en retornar a les terres del vescomtat convocà una **nova assemblea amb els seus vassalls al 1415**. Finalment atorgà testament al 1419, trobant-se a Blanes, on estableix que si la seva mort esdevé al regne d'Aragó sigui enterrat a Sant

¹⁸² Pons, J.M.: Hostalric, capital i arxiu...a: Quaderns d'ela Selva, 14, CES, p. 14

¹⁸³ Pons i Guri: Producció de dret paccionat al vescomtat de Cabrera. Capítols dels anys 1387, 1398, 1415 i 1488. Revista jurídica de Catalunya XL, 1934 p. 114-137 Fundació Noguera

Salvador de Breda i si esdevenia a sicília ho sigui a Sant Giorgio de Ragussa, tal i com així fou.

Al 1420, es casà en terceres núpcies amb Cecília d'Urgell, germana del dissortat Jaume d'Urgell, príncep de Viana, esdevenint així la nissaga dels Cabrera clars defensors dels drets de Jaume d'Urgell en el contenciós per la successió al tro català contra Joan II.

Bernat IV de Cabrera I comte de Mòdica, morí de la peste al 1423 i fou succeït pel seu fill Bernat V Joan. En la seva tomba hi trobem la següent inscripció:

Tumulus Comitis Bernardi Cabrera vis primum domini comitatu lector amicae vis regum stirpem celebremque sophum siste pedem; claudit Bernardi tumba Cabrera hic voluit jacent molliter ossa sua

Segle XV. La tardor de l'època medieval i l'inici del Renaixement. L'abandonament del castell de Montsoriu

Bernat V Joan de Cabrera, vescomte de Cabrera i Bas i II comte de Mòdica (ca 1400. 1423-1466). La seva esposa Violant de Prades regia en absència del seu marit, els afers del Vescomtat de Cabrera amb títol de Lloctinent, i entre els anys 1425 i 1428 va establir la seva residència a Blanes.

En aquesta primera meitat del segle XV Bernat Joan de Cabrera era tingut pel més important dels barons gironins, fins i tot del Principat. Dins el conglomerat territorial del vescomtat de Cabrera i Bas i comtat d'Osona es comptabilitzaven més de 4000 focs, la meitat dels quals eren feudataris directes de la casa vescomtal. Uns 10.000 vassalls habitaven els dominis de Bernat Joan:

Los focs de la casa tatxada de Mossen Bernat de Cabrera segons lo quern se mostrava per Jaume Nicolau, son 4091 e mig, dels quals 693 pertanyien a l'església i uns 1296 a altres nobles, quedant així en 2162 pel vescomte de Cabrera (d'ells uns 300 del comtat d'osona. A aquest número cal afegir uns 200 focs del vescomtat de Bas, 160 de Palafolls i 50 del vall de Gualba ¹⁸⁴

El II comte de Mòdica tenia grans interesos econòmics a Sicília, gran centre productor de gra. Així, en la desembocadura al mar del comtat de Mòdica a Pozzallo, on antigament hi havia un "descarregador", els Cabrera van potenciar-lo amb la construcció d'altres magatzems. La funció principal del descarregador era la de **recollir la Gabella**, o sigui el cànon anual de gra que els feudataris rurals pagaven al comte, en blat. A més del port amb descarregador, i a causa dels freqüents atacs corsaris, Bernat de Cabrera, va obtenir del rei Alfons V el permís per a construir una torre de defensa. Al 1429 van començar les obres de construcció d'aquesta potent torre vorejada pel mar, de més de 30 metres d'alçada i coneguda com la **Torre Cabrera de Pozzallo**.

Els Cabrera, centrats en aquest segle XV en el comtat de Mòdica a Sicília esdevenen una de les nissagues més poderoses i influents de la corona. La fi del món medieval i l'aparició de l'humanisme es reflecteixen també en la forma de viure de la família vescomtal, allunyada ara del vell i inhòspid castell de Montsoriu per residir al seus palaus de mar (Blanes, Ragussa...). Els Cabrera entraren en contacte amb l'humanisme i el renaixement italià i ben aviat esdevenen uns mecenes de grans obres d'art.

¹⁸⁴ F. Montsalvatge: El vizcondado de Bas. Olot, 1898 p. 133-135

Un exemple del seu refinament en són les pintures encarregades per Sança Eximenis de Cabrera i de Foix en la **capella de Santa Clara de la Catedral de Barcelona**, al 1431. Sança, vídua del comte de Foix, era una dona forta i intel·ligent, filla del Vescomte Bernat IV de Cabrera i de Timbor de Prades, i per tant germana de Bernat V Joan, vescomte de Cabrera i II Comte de Mòdica. El seu sepulcre, obra de Pere Oller, és un dels més importants d'aquest escultor.

32- Detall del sepulcre de Sança de Cabrera, obra de Pere Oller a la capella de Santa Clara de la Catedral de Barcelona

Altre exemple n'és la taula que representa **Sant Jordi i la Princesa, obra de Jaume Huguet** c. 1459-1475, encarregada per Bernat Joan i Violant de Prades i que probablement es va instal·lar a la capella de Sant Giorgi de Ragusa on fou enterrat el comte. Al dors de la taula hi ha representat l'escut de la família Cabrera. A la taula esquerra de Berlín hi ha la figura d'un cavaller presentat per sant Joan Baptista, probablement Bernat V Joan de Cabrera, i a la de la dreta, una dama presentada per sant Lluís de Tolosa, que podria ser Violant de Prades, esposa de Bernat Joan de Cabrera.

33- Retaula de Sant Jordi i la Princesa de Jaume Huguet. Els patrocinarors de l'obra foren els vescomtes de Cabrera Bernat V Joan i Violant de Prades que apareixen aquí representats

L'abandonament de Montsoriu degué ser un fet inexorable en aquesta segona meitat del segle XV. L'allunyament dels vescomtes, primer a Blanes i poc després a Ragusa provocà el deteriorament físic de les velles construccions. Afectades possiblement també per calamitats naturals com el terratrèmols.

Així, entre 1426 i 1428, es produeixen una sèrie de **terratrèmols** d'alta intensitat, anomenats de la sèrie olotina, que també afectaren la parròquia d'Arbúcies i bona part de la comarca de la Selva. Es probable doncs, que també malmetessin algunes estructures del castell (gran esquerra en la sala gòtica del recinte sobirà i el possible

derrumbament de la sala noble superior). Villanueva en un fragment del seu llibre Remembrances del Monestir de Sant Salvador de Breda que va copiar, diu:

*Item en l'any MCCCCXXVII començà lo gran terratremol en aquesta terra car totes les sgleyas enderrocà. E començà en la vila o parroquia de Amer, e tira via de Hostoles e de Bas e de olot, Castellfullit e Camprodon, E ladon se obriren moltes boques en la parroquia de Loret qu'és sobre lo pont de anglès o de Amer*¹⁸⁵

No obstant això, encara per aquest segle XV es conserven **capbreus i actes de remença** de certs masos de la batllia on s'esmenta l'obligació de fer obres al castell. Així per exemple al 1437 el mas Ferrer de Sant Pere Desplà tenia l'obligació anual de pujar a fer obres i tragines al castell de Montsoriu, com a homes propis del vescomte:

*... item facio vobis annuatim pro predictis in **castro vuestro de monte sirico mediam opera et traginas pro ut est consuetum...***¹⁸⁶

Era castlà del castell Onofre Serra al 1460.

Paral·lelament, en aquest segle es documenten episodis de **bandositats al castell**, al 1456 les autoritats formularen queixes a la comtessa de Mòdica, dient que en el territori del Vescomtat de Cabrera deu o dotze persones es dedicaven a robar als que transitaven pel camí reial, els segrestaven i els tancaven al castell de Montsoriu, d'on no els deixaven sortir si no era a canvi d'un fort rescat.

Pel que fa al context de la política de la corona, el vescomte **Bernat V Joan** continuà la tradició familiar en la carrera militar marítima, i fou nomenat **capità general** de l'estol que anà de reforç a Nàpols al 1436-1438. També en la carrera política destacà com a **president del braç militar als Parlaments** de Barcelona i Tortosa al 1439-1442.

Entre els anys 1462 i 1472, període conegut com la **Guerra civil catalana**, el castell també fou seu de diversos episodis bèl·lics. Bernat Joan de Cabrera, destacat urgellista al servei de la Generalitat en esclatar la guerra, en morir Jaume comte de Viana, es situà posteriorment al bàndol de la reina la qual cosa li valgué l'enemistat dels dos bàndols. Tenia per ordre de la reina la missió de frenar l'avanç de les tropes del comte de Pallars al seu pas per Hostalric, però tot sembla indicar que es va deixar sorprendre, o bé que fou traït pels seus vassalls, i l'exèrcit del Principat que es va apoderar de la vila i castell d'Hostalric.

La guarnició del castell de Montsoriu, a l'inici de la guerra civil era pràcticament inexistent: el 23 de juliol, el comte de Pallars escrivia a la Diputació:

E seríem de parer provehissem en haver lo castell de Montsoriu al qual no estan sino dos o tres homens segons som certificats.

Al 1463 hi havia destacats només 10 homes al castell de Montsoriu:

*Fou feta deliberació e conclusió que sien anadits quatre homens a peu fiables per custodia del castell de Montsoriu ab lo stipendi acostumat dar als altres companys destinats a la dita custodia e despeses del General, així que ab los sis que ja hi eren sien X companys.*¹⁸⁷

¹⁸⁵ Fontserè, E.: Recopilació de dades sísmiques de les terres catalanes entre 1100 i 1906. Fundació S. Vives Casajuana, 1971, p. 124

¹⁸⁶ AHMA: Arxiu Patrimonial Mas Ferrer de Sant Pere (Arbúcies)

¹⁸⁷ Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXIII, p 386 i p 97.

El 19 de novembre, manà la Generalitat:

*Item que dels bens del dit General sien donats al capità del Castell de Munturriu per defensió d'aquell, **un caxó de passadors, una roba de pólvora, L pessadors de leva, dos mertinets é XXX gansalles de fil de ballesta.*** ¹⁸⁸

Durant la Guerra Civil Catalana el castell fou pres per les tropes del Principat, per passar finalment a mans reials al 1464.

En aquest període el castell, malgrat haver perdut la funció de residència de la família Vescomtal, devia mantenir-se encara en bon estat doncs, el 25 d'octubre de 1463, els Diputats de la Generalitat comunicaren al capità del castell que havien embargat les rendes de l'abadia de Sant Salvador de Breda, a causa que l'abat (Miquel Sampsó) era tingut per enemic del Principat, per tant, disposaven en una nota al Prior, addicte a la terra, que:

Per no venir en mans dels enemichs qui ofici de lladres mes que de bons guerres usen, el més prest per fer-se puixe vos e los monjos e preveres ab totes les coses així sacres com profanes e vitualles vos recolliau al Castell de Montsoriu on stareu segurament e fareu lofici devotament e sens temença alguna. ¹⁸⁹

Al 1465 **Pere de Portugal** va romandre a Barcelona des d'on es **dedicà a fortificar** Centelles, Manresa i Martorell, on havia posat per capità a Bernat de Marimon, així com els castells d'Hostalric i **Montsoriu**. Al 1466 el Conestable de Portugal (anomenat Rei dels catalans) llegà el castell de Montsoriu, que havia estat confiscat als Cabrera, al cavaller portugués **Diego Yáñez de Azambuja**.

Dídac Yáñez era un gentilhome al servei de la casa del duc de Coïmbra al qual li fou atorgat el castell de Montsoriu amb tots els seus territoris, la possessió li fou confirmada pel rei en el seu testament. El seu germà Pere obtingué el castell d'Hostalric. És curiosa la relació d'aquest personatge amb Cristòfol Colom, amb qui participà en expedicions de reconeixement de la costa nord africana.

L'anterior capità de Montsoriu, Joan Moner, assolí un gran èxit militar, més tard caigué en desgràcia i perdé la capitania, sembla que se l'acusà de cert crim ¹⁹⁰.

Entretant, al 1462 Bernat V Joan fou fet presoner i dut a Barcelona. La major part del seu patrimoni fou confiscat. Al 1463 participà en la batalla de Calaf al cantó del rei Joan II i fou erigit en gran Conestable. Fou empresonat i posteriorment alliberat al 1466, i s'anà a refugiar al seu comtat de Mòdica a Sicília. La seva muller **Violant de Prades** o de Cabrera restà a Catalunya, gestionant amb dificultat el patrimoni del vescomte.

Bernat V Joan morí poc després a Ragusa, deixà com hereu a Joan I de Cabrera i una filla de nom Isabel casada amb el comte de Cardona, Ramon Folch. Al 1471 morí la vídua Violant de Cabrera.

¹⁸⁸ Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXIII, pàg 465.

¹⁸⁹ Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXIV, pàg 273.

¹⁹⁰ Martínez Ferrando: Pere de Portugal "rei dels catalans": vist a través del registres de la seva cancelleria, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1936

Mentrestant en el decurs de la guerra civil, el rei Joan II pactà amb les forces nobiliària i el bisbe de Girona, partidaris de la Generalitat, i per mitjà de la corrupció i del pagament de certes compensacions incorporà a la corona bona part del territori de les comarques de Girona, la Selva i el Vescomtat de Cabrera.

Al 1464 el castell de Montsoriu és tornat al rei, i pocs anys després **al 1471 el rei Joan el vengué a Joan de Sarriera ¹⁹¹ i Bertran d'Armendàriz**, que ja havien obtingut nombrosos privilegis i possessions cedides pel rei en aquests territoris. La guerra finalitzà al 1472 i el rei com a guanyador confiscà nombrosos patrimonis a nobles que havien fet causa amb els sublevats. Encara en les corts de Perpinyà de 1479 es reclama el retorn d'aquests patrimonis confiscats a la noblesa afectada.

Bernat Joan de Cabrera morí al 1466 i fou enterrat a Sant Jordi de Ragussa com el seu pare.

Joan I de Cabrera (vescomte entre 1466-1474) havia nascut a Mòdica el 1425 i mai no abandonà l'illa per interessar-se pels afers del vescomtat. Fou Joan I de Cabrera qui acolliria Lluís Colom, germà del descobridor, a la seva cort de Sicília.

El seu fill **Joan II Bernat de Cabrera** també va nèixer a Sicília vers el 1460 i morí pocs anys després que el seu pare, al 1477 a la illa, succeint-lo en els seus comtats de Mòdica i Osona i vescomtats de Cabrera i Bas la seva germana **Anna I de Cabrera**. Joan II visqué sempre a Sicília. Joan I també havia deixat un fillastre anomenat Joan Climent de Cabrera, alguns autors creuen que fou precisament un fill d'aquest descendent de branca segona dels Cabrera, anomenat Antic de Cabrera es va casar al 1527 amb Anna de Colom i Ros, filla de Guillem Joan Colom, nebot del descobridor, vinculant d'aquesta manera les dues nissagues d'almiralls.

La cort dels Cabrera a Ragussa representà l'implantació de la nova filosofia humanista al si de les cases nobiliàries europees. Entre el 21 de juliol de 1480 i el 23 de març de 1481 el cosmògraf i secretari reial **Jaume Ferrer de Blanes** va entrar al servei dels comtes de Mòdica, després del casament d'Anna de Cabrera i Fadrique Enríquez, i va esdevenir íntim amic i assessor de Cristòfol Colom i dels reis catòlics en matèria de nàutica i cosmografia ¹⁹².

Anna I, vescomtessa de Cabrera i Bas, comtessa d'Osona i Mòdica, baronessa de Montclús i de Caccamo Calatafimi i Alcamo (1477-1526), va nèixer vers el 1466 era germana de Joan II i filla de Joan I i Joana Devèse. En morir el seu germà, Joan II, heretà tots els seus estats, inclosos els que tenia bloquejats a Catalunya. Pubilla a qui moltes cases nobiliàries pretenien com a enllaç matrimonial però que finalment el rei casà al 1479 amb **Fadrique Enríquez**, cosí del rei, almirall de Castella i comte de Melgar. Federique participà en fets d'armes de la monarquia i juntament amb el seu parentiu els donaren una situació preeminent en la cort.

¹⁹¹ AHH ADM núm. 2733

¹⁹² Coma, V.: Jaume Ferrer de Blanes y el descubrimiento de América. Imprenta Ortega, Barcelona 1952, p. 36. Torrent, R.: Jaume Ferrer de Blanes, els comtes de Mòdica i la descoberta del nou món XXIV 1978 p. 94

34- Anna I de Cabrera, pintura de Petro Ruzzolone a Santa Maria Alcamo

Montsoriu després del trasbals de l'època de la Guerra Civil, fou restituït al 1481 a Anna de Cabrera. Així al 1481 el rei Ferran el Catòlic mana que Joan Sarriera restituís als comtes de Mòdica, els castells, les viles i els llocs que tenia segrestats, recuperant 10.000 florins d'or i retenint-se el castell i la Vila d'Anglès, mentre no fos satisfet de les despeses per les **obres fetes en els castells de Montsoriu** i Hostalric.

La germana petita d'Anna I de Cabrera, de nom Isabel, va contraure matrimoni amb Bernardino segon fill de l'almirall de Castella, reforçant així el lligam familiar entre les dues nissagues i el rei d'Aragó de qui eren cosins germans.

Els Enríquez de Cabrera no visitaren les jurisdiccions de Catalunya fins al **1487-88**, quan es convocà **assamblea** amb els representants del pobles i batllies **del vescomtat de Cabrera** convocats a Hostalric. Serà la darrera Assamblea del vescomtat convocada de forma consuetudinària. Els vescomtes encara estaven en deute amb Joan de Sarriera pel pagament del deute sobre el vescomtat, per aquest motiu arribaren a un acord en què proposaren al ciutadà de Barcelona i representant dels Sarriera: **Guillem de Santcliment** com a procurador del vescomtat, qui a manera de pagament rebé els rèdits fins aixugar el deute. Un cop saldat aquest deute al 1490 nomenen com aprocursor a **Fernando de Jovara**¹⁹³, cavaller castellà casat amb Timbors de Cabrera, filla d'una branca segona de la casa Cabrera, de manera que regí els vescomtats com a **procurador i governador general dels vescomtats de Cabrera** i Bas durant 25 anys ininterrompudament (1495-1517). Governà des d'Hostalric com a lloctinent efectiu d'uns barons cada cop més allunyats.

El segle XVI i els procuradors de la senyoria

Després de passar per diferents mans al llarg de la comtesa de la Guerra Civil Catalana, el castell fou restituït el 1481 a Anna de Cabrera, casada amb l'almirall castellà Fadrique Enriquez, i el 1515 passà juntament amb el vescomtat al nebot del seu marit, Luís Enriquez. A partir d'aquest moment els vescomtes del nou llinatge, no són presents a les terres del vescomtat i la gestió la portaran els seus delegats o procuradors generals. Finalment, a causa de l'endeutament constant dels Enríquez de Cabrera, el vescomtat és venut a partir de 1566 i adquirit per la casa Montcada - Aitona, i així romandrà fins a l'extinció de les jurisdiccions senyorials.

Les dades arqueològiques ens permeten situar el procés d'abandonament definitiu del castell en el darrer terç del segle XVI. Justament, l'any 1570 el procurador del vescomte

¹⁹³ AHPB, Pergamins, núm. 693 (430 × 320 mm). Al dors: "Procura del negoció de mosén Juan Sarriera" (a. 1490);

Luís Enríquez de Cabrera mana al guarda del castell que tregui tots els béns del castell a causa de la propera presa de possessió del castell per part del capità anomenat per l'Aitona: ... *que dins tres dies primer vinents buyden y enamen lo dit castell, attes que el dit alguatzil real per encontro de dites tres reals executories del dit castell li ha posat en possessió lo dit Ill. Comte de Aytona o sos procurador, y per aquell es estat revocat de castellar o guarda del dit castell.*

D'aquest període final de Montsoriu gòtic ens ha arribat fins a nosaltres un extraordinari fons arqueològic format per més de 400 objectes ceràmics i no ceràmics, que ens mostren la sumptuositat de la vida domèstica al castell i ha permès documentar un conjunt excepcional de parament de taula i de cuina del castell de Montsoriu. Fragments de la vida quotidiana que foren abocats en un únic moment a finals del segle XVI en l'interior d'aquesta cisterna.

El conjunt d'objectes està format per la vaixella del castell, una cinquantena de serveis de taula (plats, escudelles, servidores, sitres, copes de vidre,...), els atuells de cuina i rebost (olles, cobertores, greixeres, greixoneres, bugaders, tupins, bacins, ganivet...) a més d'altres objectes de vidre (copes, gerres, setrills), metall (llàntia, didal, sivelles, ganivets, falç...), objectes de vida quotidiana (flabiols, daus, denes de corall...), i centenars de restes de fauna.

35- conjunt d'objectes que formaven part de la vaixella de Montsoriu

La vaixella de taula de Montsoriu procedia en la seva major part de tallers barcelonins, que produïen la típica pisa decorada en blau. També és de remarcar la importació d'algunes peces, tant de centres productors valencians (Paterna i Manises), així com dels tallers de Montelupo (la Toscana - Itàlia), caracteritzats aquestes darrers per unes produccions policromes molt apreciades a l'època. El conjunt de recipients de cuina, bàsicament olles de cuita reductora o terrissa negra, però també amb una notable presència de peces de cuita oxidant i vidrat de plom, semblants a les que segles més tard generalitzaran les terrisseries de Breda, és també realment extraordinari. Un conjunt de gran rellevància, és el format pels objectes de vidre, amb més de 30 objectes diferenciats. Una dada especialment significativa, ja que es molt inusual localitzar peces de vidre d'aquesta època i en l'estat de conservació d'algun dels exemples trobats a Montsoriu.

L'excepcionalitat de la troballa, és el gran nombre d'objectes i la seva diversitat, tant de procedències com funcional. A més a més, el fet que una part important d'aquestes peces es llencessin quan encara podien estar perfectament en ús -ja que molts atuells estaven sencers en el moment en què es varen abocar-, i el fet que aquest abocament fos fruit de l'acció d'un moment concret; confereixen a aquest fons unes característiques molt excepcionals, i el defineixen com una de les troballes més espectaculars localitzades a Catalunya que ens mostren els objectes de la vida

quotidiana en un gran castell entre el darrer quart del segle XV i el primer terç del segle XVI.

Fernando de Jovara va firmar un debitori a Joan Sarriera, batlle general de Catalunya, per la resta dels cinc mil cinc-cents florins que s'han de pagar per la restitució, feta durant el temps de les torbacions al Principat, dels castells i llocs que pertanyien a Enríquez de Cabrera, gran almirall de Castella, la seva esposa Ana Enríquez de Cabrera, comte i comtessa de Mòdica, al regne de Sicília, i vescomte i vescomtessa de Cabrera i de Bas, al principat de Catalunya, i Elisabet, donzella, filla dels difunts Joan de Cabrera i la seva esposa Joana, comtes i vescomtes d'aquests comtats i vescomtats.

En l'actual església del monestir de Sant Salvador de Breda trobem adossada a una paret lateral, la **làpida sepulcral** amb escultura d'alabastre en relleu del matrimoni format per Ferran de Jovara i Timbor de Cabrera: datada d'inicis del segle XVI ¹⁹⁴.

36- Ferran de Joara i Timbors de Cabrera al monestir de Sant Salvador de Breda

Des d'aquest moment el contacte entre els senyors de Cabrera i els seus vassalls va desaparèixer del tot, i la figura dels Procuradors Generals o delegats dels Vescomtes en les seves terres anà adquirint més poder. Els **Enríquez de Cabrera** preferien residir en el seu ducat de Medina de Rioseco i sobretot ser presents a la cort reial en la seva condició de *Gran Almirante de Castilla*. Fadrique Enríquez i Anna de Cabrera fundaren el convent i l'església de Sant Francisco de Medina de Rioseco al 1491. On Anna I fou enterrada el 1526.

37- Anna de Cabrera al monestir de Medina de Rioseco. Escultura en bronze

D'aquest matrimoni no en sortí descendència i el rei, altre cop, induí a Anna I de Cabrera a disposar totes les terres del Vescomtat a mans del nebot del seu marit *Luys Enríquez de Cabrera*, fet que ocorregué al 1515. El nou hereu Luís Enríquez era renebot

¹⁹⁴ Solà- Morales, M.: *Fernando de Joara y Timbor de Cabrera*, revista "Pyrene", segunda època, n.º 1, Olot, gener 1962, pp. 23-9.

d'Anna I de Carera i també del seu marit Federique Enríquez, doncs el rei féu casar també la seva neboda Anna II de Cabrera amb Luis Enríquez, VII almirall de Castella, III Duc de Medina de Rioseco (nebot de Federique Enríquez).

Anna II de Cabrera (1526-1565) va nèixer a Valladolid el 1508, era filla de Joan de Cabrera i de Rocabertí i d'Anna de Montcada. Neboda d'Anna I, a la mort d'aquesta heretà els béns sicilians del comtat de Mòdica i totes les possessions catalanes dels Cabrera. Fou la darrera descendent del llinatge dels Cabrera.

Amb Luís Enríquez de Cabrera, VIII Almirall Major de Castella i IV Duc de Medina de Rioseco, s'inicià la **nissaga dels Enríquez de Cabrera** que perdurarà uns 75 anys més com a possessors del Vescomtat de Cabrera, fins a la seva venda als comtes d'Aitona.

A la mort d'Anna I de Cabrera (1527), el seu marit Federique Enríquez volgué **pendre possessió efectiva sobre les seves jurisdiccions al vescomtat de Cabrera**, l'almirall atorgà procura especial a Joan de Villaroel i Joan de Jovara com a procurador. Així es constituïren a Hostalric els tres poders del vescomtat: **procurador general, el jutge ordinari i el clavari general** el 24 maig de 1527.

Comencen les diligències de presa de possessió de cada un dels termes jurisdiccionals, i el 29 de maig, **l'apoderat del Vescomte arriba a Montsoriu** on el rep el capità del castell Alfonso de Escobar que li fa entrega de la possessió a l'apoderat Villaroel, obrint la fortalesa i amb els acostumats juraments de fidelitat i homenatge ¹⁹⁵.

En aquest període sembla que es mantindrà a Montsoriu una petita guarnició, almenys durant la primera meitat del segle XVI. Al 1504 sabem que era capità del castell Martí Malianta, que firma rebut de 500 lliures a Jaume Ferrer, clavari general del vescomtat de Cabrera, per raó del seu salari d'un any, com a capità del castell de Montsoriu ¹⁹⁶. Entre 1513 - 1527 era capità **Alfons d'Escobar**. Al 1540 Alfonso de Escobar, donzell de Segovia i capità del castell de Montsoriu, fill d'Antonio Baena i Isabel, fa testament. Segurament fou substituït en el càrrec per **Pere de Bellista**, militar que apareix relacionat en el fogatge de 1553 de la parròquia de Sant Feliu de Buixalleu, amb el títol de **capità de Montsoriu**.

Els mateixos guardes del castell o alcalds eren els encarregats d'explotar el bosc del castell (1564-67):

... El bosque de Montsoriu y las tierras del castillo las ha acostumbrado siempre tener el alcaide de monsoriu, y el bosque le suele arrendar quando hay bellotas de 25 a 30 ll y las tierras son poca cosa y tambien las suele tener el alcaide ... el castillaje de monsoriu dice el que esta alli que nunca ha valido nada

Els Enríquez de Cabrera, al llarg del segle XVI, s'anaren endeutant. Carregaven els seus vassalls amb imposicions extraordinàries i aprofitaven fins a l'extrem les exaccions, no sense provocar les queixes dels vilatans i de les universitats del Vescomtat.

Luys I Enríquez de Cabrera, fill d'Anna II de Cabrera i de Luís Enríquez, es casà el 1570 amb Anna Mendoza. Morí a Valladolid al 1595. Finalment, els deutes i les contínues vendes a carta de gràcia a **Francesc de Montcada**, comte d'Aitona, faran

¹⁹⁵ Pons, J. M.: Les jurisdiccions dels vescomptats de Cabrera i de Bas, l'any 1527 . Revista de dret històric català , 1, 2001. P. 155-224

¹⁹⁶ Torrent, R.: "Jaume ferrer de Blanes, els comtes de mòdica i la descoberta del nou món" a Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, XXIV, Girona, 1978, p. 72

que aquest darrer s'apoderi dels territoris de l'antic Vescomtat de Cabrera i Bas entre els anys 1566 i 1574, pel preu de 273.000 lliures. Al 1574 adquireix el comtat d'Osona. El 1581 el rei Felip li concedeix el títol de Marquès.

38 Escut dels comtes d'Aitona amb escudet dels Cabrera conservat al museu d'Arenys de Mar

Aquesta dinastia, **Montcada- Aitona** perdurà al Vescomtat 240 anys més, fins a l'extinció de les jurisdiccions senyorials.

Amb el nou senyor, el govern dels territoris del vescomtat continuà a Hostalric, amb un procurador general al capdavant, un jutge ordinari i un clavari general, a més del notari que exercia d'escrivà públic. A Hostalric hi havia també l'arxiu del vescomtat i la presó.

Francesc I de Montcada confià al seu germà fra **Jaume Montcada** el càrrec de **procurador del vescomtat**, qui al seu torn era cap de l'orde de l'Hospital i per tant també era absent dels territoris del vescomtat, per aquesta raó a finals del segle XVI **la procura era a mans del jutge ordinari: Joan Germà** (1593-1600) qui curiosament apareix citat en l'obra Viatge a l'infern d'en Pere Porter, on posa a l'infern dit jutge per faltar al seu ofici, el càrrec de **clavari era exercit per Miquel Riera**.

L'any 1593 Francesc de Montcada, marquès d'Aitona, gran senescal d'Aragó i lloctinent del regne de València cedia en vida el comtat d'Osona i els vescomtats de Cabrera i Bas al seu fill **Gastó de Montcada**.

Gastó de Montcada, mestre racional de la corona d'Aragó, era lloctinent i capità general del regne de Sardènia en nom de Felip II. Quan rebé l'heretament del seu pare atorgà procura a **Jeroni i Merad Saportella** per tal que en nom seu rebessin **possessió de les terres del vescomtat**. El 26 de novembre de 1594 Jeroni Saportella des del castell d'Hostalric, on arribaren les persones convocades per tal acte. Aquesta vegada no es fa cap esment al castell de Montsoriu, encara amb alcaid al 1527 i que en aquest any 1594 sembla no tenir guarnició, doncs sembla que segons el document el castell d'Hostalric esdevé la major fortalesa del vescomtat ¹⁹⁷.

Montsoriu a les darreries del segle XVI. Alcaids i masovers, els últims estadants

¹⁹⁷ Pons, J. M.: Possessió del comtat d'Osona i dels vescomtats de Cabrera i de Bas en nom de Gastó de Montcada l'any 1594. id p. 291

Del període comprès entre les darreries del segle XVI i el segle XVII, són interessants alguns documents que ens exemplifiquen l'estat d'incipient ruïna en què es trobava el castell.

L'any 1575, Montsoriu, tot i haver iniciat el seu procés d'enrunament encara devia mantenir en un relatiu bon estat el seu perímetre de muralles, així com les portes d'accés. Pere Aimeric i Geroni Pasqual procuradors del comte d'Aytona manen a l'aguatzil d'Hostalric anar a Montsoriu amb un serraller i els porters reials per a pendre **possessió de la fortalesa**. Pedro de Bellista és el castellà del Montsoriu "que acostumen a estar en la present vila"...

*... i ates que dita porta esta tancada y que nomes hi ha tocat i cridat obriu al Rey ningú respongué per exemptio de dites... feu obrir dita porta per lo serraller ab clau de compte com millor y ab menos dany se puga et i així predits Joan Ribes, serraller, Joan Millars i Joan Bru porters reials, no podent obrir la tancadura per esser la porta fermada y altrament fou fet forat baix, y rompuda la pedra del llindar de dita porta per dit senyor alguatzil, mana entrar dins dit castell dits porters y serraller qui essent dins acabaren de obrir dita porta cum minor danno quo fierit potest ... // ... D. Lluís Enriquez de Cabrera dins duc de Medina de Rioseco, comte de Modica y vescomte de Cabrera y Bas dades en Barcelona a deu del mes de març proper passat fent manament a Pedro de Bellista a sert castella o guarda del castell de Montseriu per lo dit Ill. Don Luys Enriques de Cabrera eo **a Antoni ... habitant en dit castell que dins tres dies primer vinents buyden y enamen lo dit castell**, ates que el dit alguatzil real per encontro de dites tres reals executories del dit castell li a posat en posseessió lo dit Ill. Comte de Aytona o sos procurador, y per aquell es estat revocat de castellar o guarda del dit castell, y denou es estat creat en castella del dit castell mossen Miquel de Cartella donzell y per loctinent de aquell o guarda del dit castell Miquel Fuster habitant en lo mas de Orri, lo qual manament se fa a instancia dels noble y mag. Don Pedro de Aymeric y misser Hieronym Pasqual doctors en drets, procuradors generals del comte de Aytona. Dats en dit castell de monseriu a quatorze dies del mes de abril any mil sincents setanta*

És interessant la cita en què es mana al castellar de Montsoriu de buidar i marxar del castell, doncs molt probablement la descoberta d'un amagatall amb objectes de cuina i servei del castell en el transcurs de les excavacions del 2007 es troba en relació amb aquesta cita, en el context de canvi de propietaris del Vescomtat.

39- Troballa de la vaixel·la del castell procedent de l'interior de la bestorre E. MEMGA

En aquest context, el 11 de febrer de 1588, s'atorga:

*Llicència atesa la **ruïna de la capella del castell de Montsoriu**, de fer a Hostalric el servei del benefici de la mateixa.*¹⁹⁸

En un memorial **Francesc de Montcada** de l'any 1590, sobre les necessitats de reparació dels castells de Montsoriu, Palafolls i Anglès podem llegir:

¹⁹⁸ ADG: Llibre U-298, Foli F 137V

(...) el de Monseliu le fuy a ver, el qual anda deruiendose, y para repararse conforme han dicho los oficiales que le han visto se hauria de gastar mil y quinientos o dos mil escudos, lo que convenga para gora seria procurar de adovar los canales de la cisterna, que estan en algunas partes rotas, y reparar todos los texados y corredores, que l'agua como llueve se puede recoger en la cisterna o que vaia fuera, que no gaste la casa, y para este reparo solo hise subir alla oficiales y dixeron que para esso her menester quinientos o seis çientos escudos".¹⁹⁹

Malgrat tot el castell deuria estar habitat en algunes zones no enderrocades. I tenim constància de l'existència d'un guarda o castlà a Montsoriu entre 1594 i 1599. Pere Orta, és nomenat al 1594 per Gastó de Montcada:

7 desembre de 1594 ... Lo senyor misser Hieronym de Çaportella en el nom de procurador del dit Illm senyor Don Gastó de Moncada dins la notari y escrivania publica de la vila de Hostalric davant **Pere Orta sot alcayde del castell de Monseriu** construït dins la batllia de norri del dit vescomtat de Cabrera, en presentia de mi dit notari y ... , es astat cridat y pregat, ha dit al dit **Pere Orta sot alcayde** de dit castell de Monseriu com ell en dit nom inseguint y continuant als actes de possessio que per ell en dit nom fets dicta ... y entre altres coses del dit Castell de Montsoriu demanava ara de present i manava al dit Pere Orta sot alcaide de dit castell de Monseriu que en senyal de la dita possessio de dit castell de monseriu y de la traditio de dita possessio de aquella li donas y lliuras e integras les **claus de les portes de dit castell de monseriu**, y encontment lo dit Orta en dit nom de sot alcayde les n'ha donades, lliurades e integrades y les ha preses en mans y poder, y encontment ha tornades encomanar les mateixas claus al dit Orta y que aquelles migues de aquí al devant en guardia y quostodia en nom del dit Illm senyor Don Gastó de Moncada compte de Aytona y vescomte de Cabrera y Bas, creant de present y de nou al dit Orta en sot alcayde del dit castell de monseriu²⁰⁰

A través d'un altre document de l'any 1599, sabem que aquest any Montsoriu, estaria habitat per un guarda:

Item en Blanes a - del mes de Diciembre en poder del notario vendió a su S Viladecans el ius Iuendi del bosque de Montsoriu por precio de 400 libras con reservación del feudo y directa senyoria, y con censo de un puerco de pesso de 60 libras cada anyo, pagadero en Barcelona, y le da habitacion en el castillo con cargo de hazer la guarda y habitar-lo....²⁰¹

El segle XVII. El comtes d'Aitona i la venda del castell als Sarriera

El segle XVII s'inicià amb una greu epidèmia de pesta que afectà la vall d'Arbúcies al 1606 i un aiguat l'any 1617.

En Joan Momplet, pagès, deixà escrita una nota que diu "El tres de desembre de 1617 fouch **lo gran dilubi** que sen espalla lo pont de Arbucies hi també la casa que io ana feta nova a loulivar que la agi de tornar fer de soca rel, Ioanan momplet pages de arbucies hi aso ci per mamoria dels qui vindrans que sens recordian, avuy als 3 de desembre 1617 Arxiu del mas Marcús.

Entre 1615 i 1620 es documenten diversos episodis de fortes pedregades i tormentes en els pobles veïns del Montseny, sobretot al 1618 justament abans de segar. També al 1635 hi hagué un fort episodi de pesta a Breda. Tot plegat originà un embolcall de creences i pors a l'entorn dels mals endèmics d'aquesta societat (males collites,

¹⁹⁹ Memorial del sr Don Jaime de Moncada. AHH ADM 1008 L-37/2 p.446

²⁰⁰ Posesion q. C de los Vizcondados de Cabrera y Bas y sus Villas Parroquias y terminos tomó misser Geronimo de Zaporta en nombre del S. D. Gaston Marques de Aytona, Vizconde de Cabrera y Bas, desde 26 de Nov hasta 13 de Dic. De dicho año (1594). Not. Francisco Cortils

²⁰¹ AHH ADM 1008 L-37/2 p.672.

malalties...), algunes d'aquestes creences implicaven en la creació d'aquests mals a les bruixes, i de fet a Montsoriu s'originà ben aviat una aura de misteri al voltant de les encantades i sobretot del personatge de la bruixa Guilleuma.

L'altra gran mal de la societat del segle XVII fou el bandolerisme, entès com a fet criminal que delmava la ja de per sí empobrida societat pagesa. Alguns bandolers actuaren en aquest sector i fins i tot es refugiaren en el castell en determinades ocasions.

Pel que fa a la propietat del castell, de Gastó de I de Montcada va vendre a Joan Sarriera i Gurb, comte de Solterra, el castell de Montsoriu amb tot el seu terme i tots els drets jurisdiccionals el 15 d'abril de 1624. Així en el document de compra se'ns diu que Joan de Sarriera adquireix a Gastó de Montcada:

*... totum illud **castrum de Monsoriu** situm in Vicaria de Gerunda nunc **pro maioris parte dirutum et deshabitatum...***

L'estat d'abandonament i d'enderroc del castell no ens ha de sorprendre si tenim en compte els forts episodis de tempestes i pedregades documentades en aquests primers anys del segle XVII. L'arqueologia també referma aquesta hipòtesi d'abandonament del castell en aquest període.

La compra del terme de Montsoriu incloïa les parròquies d'Arbúcies, Lliors, Sant Pere Desplà, Cerdans, Joanet i part de Cladells i Sauleda, amb la batllia, la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, mer i mix imperi i mòdica, i tots els antics drets que tenia el vescomte. Amb la mateixa compra també hi anaven indrets com Espinelves, Osomort, Sant Julià de Vilatorrada i altres. La compra de la batllia per part dels Sarriera suposà una sèrie d'enfrontaments amb la família Regàs que eren els titulars de la batllia de sac.

No obstant, el castell es mantenia habitat en part per una família "de masovers", doncs en el llibre de baptismes de la parròquia d'Arbúcies es conserva la inscripció de l'infant Miquel Costa, el 15 d'octubre de 1629, fill de Joan Costa i Antiga Blanch *els quals habitaven en el castell de Montsoriu*.

Del segle XVII són també les primeres referències literàries sobre les visituds de l'antiga nissaga dels Cabrera, com és l'obra de teatre: **La próspera fortuna de Don Bernardo de Cabrera**, en *Doce comedias de Lope de Vega Carpio y otros autores, parte veinte y nueve* (Huesca: Pedro Blusón, 1634).

Al 1646 Joan de Saleta i Ponsich apareix com a senyor del Castell de Montsoriu ²⁰².

Pel que fa a l'ocupació militar del castell, en aquest segle XVII i dins el context de la **Guerra dels Segadors**, Montsoriu és ocupat per una part del terç d'irlandesos que servint al virrei Joan Josep d'Àustria canvien de bàndol i es passen a l'exèrcit del Rei de França (1654)

Durant el setge de Girona de 1653, el terç irlandès de Richard Grace, de guarnició a Hostalric, abandonà la plaça i es passà al bàndol francès durant el setge. Es refugià a Montsoriu i fou alliberat pels miquelets d'Arbúcies, concretament per Joan Campeny del grup del capità Pujol, que els conduïren vers el bàndol francès.

²⁰² Morales Roca, F. J.: Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Catalunya siglos XVI-XVIII

*Don Joseph Margarit luego que se vio sobre Girona, embió cartas secretas a los Catalanes de las villas y lugares de aquel Principado, exhortándolos a que se sollevassen y las mismas diligencias hizo con los Maestros de Campo y Sargentos mayores de los Tercios de Irlandeses, para que se passassen a servir en el Exercito del Rey de Francia, y entregassen las plaça que estuviessen a su cargo, como con efecto les entregaron las villas de Servià, Santa Engràcia, el Castillo de Sant Toal, el de Sant Feliu y otras de menos consecuencia. Pero la Plaça que estuvo muy cerca de que los irlandeses entregassen a los franceses (cosa que nos hubiera estado muy mal si se hubiera executado) fue la de Hostalrique, Plaça de armas de nuestro exercito. Lugar fuerte distante cinco leguas de Barcelona y ocho de Girona. Esta alevosia no surtió efecto, por ocasion de aver entendido el trato un sargento Castellano, el qual se descolgó por los muros de la villa y fue a Barcelona a dar aviso de lo que passava al señor don Juan de Austria. Su Alteza prometió a dicho sargento darle en nombre de su Magestat mil ducados de renta y un Habito de las tres ordenes militares. Y asimismo enbió su Alteza con gran diligencia 500 hombres de socorro los quales entraron en hostalrique a tiempo que ya iba el enemigo a tomar posesion de la plaça. **Los irlandeses que la guardecian temiendo el castigo que se les avia de dar por la dicha alevosia, se passaron a Exercito francés, juntamente con otras tropas que estavan por entonces en la Campaña que por todos hizieron de 800 soldados, algunos de los quales arrepentidos se han buuelto a nuestro Exercito, los demas se han quedado pertinazes sirviendo en el Rey de Francia,** Contra estos han publicado los irlandeses leales que militan debaxo de las vanderas del Rey Nuestro Señor en el Exercito de Catalunya, un Manifiesto en que los retan como a traydores alevosos, y los desafian a batalla campal como mejor ser verà por el dicho manifiesto que se imprimió en la Ciudad de Barcelona y saldrà a la luz despues de esta Relacion ²⁰³.*

Trobem una relació dels fets extreta de l'Arxiu Episcopal de Vic, del procés contra Joan Campeny on es certifiquen els fets:

"...me compta que se era trobat (Joan Campeny) a la presa del castell de Montsoliu y que lo dit Michel Pujol de Arbutias resta en lo Dit Castell en companyia de un capita portugues ab molts de altres pera guardar lo castell y ell dit Campeny y Isidro Vandrell de Blanes que ara servix a nos mon Rey companyaren los soldats irlandesos des de dit castell a la Armada francesa..."

A finals del segle XVII, al 1667 és té notícia de la venda a carta de gràcia feta per Isidro Matamala.

*pagès hereu del mas Matamala de la parròquia de St. Hilari de Sacalm, bisbat de Vich, al Rnd. Juan Saldoni Matheus prev. Rector de Arbúcias, Vd. layca et privada persona, de **tot dret del peix de la vila d'Arbúcias per raho del castellatge de Montsoriu**. Quinquagenta quinque libras bar.*

El segle XVIII. L'abandó definitiu de la fortalesa de Montsoriu

Al 1713 el castell o castlania estava en mans de la **família Matamala**, de Sant Hilari Sacalm, els quals vengueren a Quirze Pasqual la muntanya de Montsoriu i la Casa Nova del castell construïda en la plaça de les Bruixes.

Entre els anys 1713 i 1714 té lloc la **Guerra de Successió**, amb el **Combat d'Arbúcies**, el 12 de gener 1713, com a fet d'armes destacat. Una columna de 800 homes procedents de Mataró i Hostalric es dirigia a socòrrer les forces del General

²⁰³ Relación Verdadera de la Famosa Vitoria que ha tenido el Sereníssimo Señor Don Juan de Austria, contra las armas de Francia en el Sitio de Girona ... que fue a 13 de Octubre de 1652, hasta el socorro de Girona, que se dio a 24 de Setiembre deste Año de 1653.

Brahamonte amenaçada per l'aixecament violent d'Osona i del Lluçanès. Van fer nit a Arbúcies on tractaren de manera despòtica a la població que va enviar immediatament avís als pobles veïns de Sant Hilari, Viladrau, i Espinelves perquè vinguessin a judar-los. L'endemà al matí, al Pujol (Penyes d'en Grau Sala) es preparà una emboscada sota les ordres d'Esteve de la Creu, oficial del regiment de Sant Jaume, i dels paisans Francesc Puig i Isidre Pujató. Quan les tropes castellanques sortiren d'Arbúcies a primera hora del matí van caure a la trampa que els havien preparat i encara que van intentar defensar-se, només 200 homes van poder tornar a Hostalric. Les baixes foren més de 500, la majoria presoners entre ells 63 oficials un bon nombre dels quals **foren tancats al castell de Montsoriu** (segons J. Portals) i d'altres enviats al castell de Cardona.²⁰⁴

La batllia d'Arbúcies restava en mans dels **Comtes de Solterra**, els Sarriera – Gurb tenien la seva residència a la ciutat de Girona i Torroella de Montgrí i poc a poc anaren concedint privilegis a la vila d'Arbúcies entre els quals el de constituir-se com a universitat. Per altra banda, al 1757 el Vescomtat ja havia passat a mans dels **Ducs de Medinaceli**, per entroncament matrimonial entre aquesta família i els Marquesos d'Aitona, i aquests hi feien **obres de conservació**, a les quals estaven obligats a col·laborar els habitants del terme del castell. Així tenim que els habitants del mas Serrat de Breda eren obligats a fer vint jornals anuals, o els del mas Roig de Riells, que havia de prestar al Duc un jornal d'home cada quinze dies al castell²⁰⁵.

El castell al segle XIX. Refugi militar i font de llegendes

La primera notícia de castell de Montsoriu al segle XIX, és la referència que ens aporta el rector de Campins, en relació a la **Guerra del Francès**. L'estiu de l'any 1809 els francesos ocuparen la vila d'Arbúcies, provocant la fugida dels seus habitants cap a les muntanyes, arribant fins a la vall de Santa Fe. El relat del rector de Campins ens esmenta l'ocupació del castell de Montsoriu per les tropes franceses, que l'utilitzen com a punt de partida pels atacs a les viles dels voltants i a Hostalric on mantenien setge:

*Sr. Esteve Pagés, Comandante. El enemigo está dividido en varios campamentos, de los cuales uno es en Arbúcias y otro en el castillo de Montsoliu, de donde hace diariamente sus correrías en los lugares de Riells, Breda y San Feliu; y hasa llegó cuatro dias ha a las inmediaciones de Sta. Fe. Algo se ha reprimido su osadía por la insurrección de los somatenes de estos pueblos. Sin embargo, nunca ha desistido del bloqueo de Hostalric cuyas hogueras del enemigo se divisan todas las noches en Gaserans, Remiñó, Colfurmí, Massanas y Grions. En la casa del cura de este lugar está alojado el general francés, según me lo dijo el mismo Rector. Este mi curato sufrió un saqueo el 23 de enero. En San Celoni los últimos franceses que se han visto fue el 2 del que rige. Sin embargo, de quando en quando suben las guerrillas hasta las casas del camino real de Breda y Gualba. Por cuyo motivo, hállase la villa de Sant Celoni enteramente despoblada de sus vecinos; así como Breda, Arbúcias y todas las poblaciones de esta carrera. Queda para servir a Vd. Con buen afecto su atento capellán. QSMB. Juan Cervós, cura párroco de Campins, 9 de febrero de 1810.*²⁰⁶

La darrera ocupació militar que tenim documentada del castell fou en el decurs de la **primera Guerra Carlina** entre els anys 1833 i 1840, quan estigué ocupat per una companyia de la Milícia Nacional (Renter, 1984), fet que també va ocórrer en altres castells de la comarca com Farners i Blanes.

²⁰⁴ Portals, J.: *La Guerra de Successió al Montseny. Anys 1713-1714*, a: Monografies del Montseny 6, 23, Amics del Montseny, Viladrau, 2008. Mateu, J.; Tura, J.: *El combat d'Arbúcies...*, a: Quaderns de la Selva, 24, CES, 2012.

²⁰⁵ Arxiu Històric de Sils: *Capbreu de la casa Medinaceli*: capbreuacions del mas Serrat de Sant Feliu de Buixalleu

²⁰⁶ Portals, J. (1996): "Arbúcies, vila de pas, i Fogars, lloc de refugi a la Guerra del Francès" a: *Monografies del Montseny*, 11, Amics del Montseny, Viladrau

Entre els soldats de la Milícia Nacional destacats a Montsoriu hi havia **Pau Piferrer** (na. 1818 - m. 1848), destacat literat d'època romàntica que ens ha deixat una visió peculiar de Montsoriu i que transcrivim tot seguit com a evocació a una imatge romàntica i somiadora de les antigues runes del castell:

40- Pau Piferrer

A la del Montseny por el lado que mira a Hostalrich elévase un montecito de muy rápida pendiente. Parece que la naturaleza le aisló de las colinas cercanas, como si él solo fuese morada de terror y espanto. Pocos hay que sepan la verdadera senda para llegar á la cumbre, pues el terreno está sembrado de rocas blanquecinas que forman un contraste muy particular con la sombría obscuridad que sobre ellas esparcen encina añosas y corpulentos robles. Ocupa la cima un vasto castillo gótico del cual subsisten aun algunos lienzos de muro con dos torrecillas, al paso que una completa desolación confunde en las habitaciones interiores columnas derribadas, corredores en pié y arcos góticos que se dibujan en la atmósfera de resplandor de luna, como el puente aéreo de misteriosas apariciones. Es inesplicable el espanto que su presencia produce en aquellas comarcas... y no piensen mis lectores que ese terror sea sin fundamento. Todas las noches, mayormente cuando las nubes yacen sobre la cumbre de Montseny y los árboles ajitados por el huracán producen un bramido semejante al de los mares; al mismo punto en que el reloj de la vecina aldea con moribundo compás marca las doce... se ve brillar el resplandor de una luz, trémula, débil, sumamente roja, como la hoguera que ilumina las infernales y caprichosas facciones de las brujas en sus conciliábulos. Esa luz brilla un minuto inmóvil y después... impulsada por mano invisible cruza los aires trazando un semicírculo... Un grito prolongado sigue á su elevación... un alarido sobrenatural, un gemido del infierno que los vientos desencadenados conducen retemblando de eco en eco.. la luz desaparece y todo queda en silencio. Muchas son las tradiciones del país acerca esta visión nocturna. Unos dicen que el último señor de Montsoliu saqueó el vecino monasterio de monjes de san Benito, y que su alma divaga privada de reposo de la otra vida en expiación del crimen tan horrendo. Otras que Montsoliu fue la cárcel de las doncellas más hermosas precisadas allí dentro, como se deja suponer, á satisfacer los brutales apetitos de un señor feudal. Pero lo que se saca en limpio de tanta narración es, que hubo en aquellos tiempos, no sé el año, un barón llamado Roberto, señor de este castillo, conocido por su genio violento é impio corazón, en fin, el lector tendrá la bondad de trasladarse conmigo en el castillo de Montsoliu, entero como estaba en aquellos días, y sabrá la historia verídica de tantos misterios ²⁰⁷

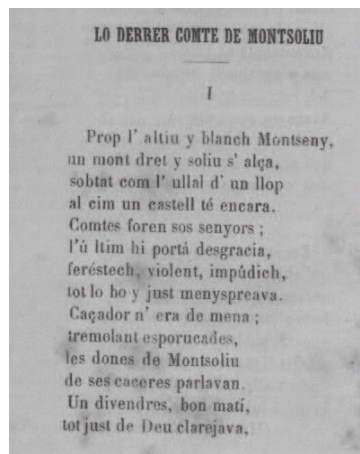
Al llarg de la postguerra que seguí la derrota carlina en la primera guerra de 1833 sorgeixen colles de bandolers – polítics integrats per homes que formen partides armades que cometen tota mena de crims. Una d'aquestes foren **els trabucaires de Ramon Vicens "Felip"**, combatent carlí i bandoler. En acabar la primera guerra carlina al 1840 marxà a França però retornà l'any següent amb una partida d'homes que

²⁰⁷ Piferrer, P.: El castillo de Montsoliu. Cuento. Revista de Gerona. Tom XII: Girona, 1985. (Facsímil de l'edició de 1888). : p. 233-242, 273-276, 326-329.

s'autoproclamaven bandolers polítics. El mes d'abril de 1842 es refugiaren a Montsoriu provinents d'Osor ²⁰⁸.

En el marc de les Guerres Carlines, la privilegiada situació i mirador del Castell de Montsoriu s'utilitzà per bastir un **Torre de telegrafia òptica**, que formava part de la secció d'Hostalric, que comprenia les torres de: Hostalric, Sant Jordi de Maçanet, Castell de Montsoliu (Montsoriu) i una darrera no identificada. Estigué en funcionament entre els anys 1850-1863 en el marc de les guerres carlines. L'oficial encarregat era un tal Joan Pastor ²⁰⁹.

L'any **1868 Eugeni Estassén** va escriure el primer poema intitulat **Lo Darrer Comte de Montsoliu**, publicat a l'Anuari Català (1875), on es glosa actes remences imaginàries a l'entorn del castell i l'enfrontament entre el comte de Montsoliu i el de Montseny.

41- Lo darrer comte de Montsoriu, obra de Eugeni Estassén. 1868

Al 1872, durant la **Tercera Guerra Carlina**, el 19 de juny hi hagué un enfrontament armat entre liberals i carlins en la zona del riera d'Arbúcies entre ca n'Horta i can Vilà fins a can Xacó. El mes de novembre d'aquest 1872 els carlins van trossejar la via del ferrocarril al seu pas per Sant Feliu de Buixalleu. El 23 d'abril de 1875 ocorregué un nou enfrontament entre carlins (General Savall) i liberals a la serra de Gaserans, entre el Turó d'en Blanc, els pins de la Gratadora i fins arribar al capdemunt del Bac d'en Toni. A Breda també hi hagué una escomesa. L'1 d'agost de 1875 va començar un altre enfrontament a la serra d'en Ramió (Casanova d'en Ramió) fins a cal Vigatà. L'enfrontament va continuar amunt fins a la zona de la Torre de la Mora. La zona quedà en mans dels lliberals. El comandament i l'artilleria estava situada en el turó de Santa Anna. En total es creu que hi havia per aquests encontorns 7 o 8 mil homes, és possible que alguns soldats es refugiessin al proper castell de Montsoriu.

El darrer terç del segle XIX. La descoberta romàntica del castell i els primers excursionistes

L'any **1873 Lluís Domènech i Montaner** va realitzar la **primera fitxa descriptiva del castell**, dins la col·lecció del COAC d'arquitectura medieval catalana, és tracta

²⁰⁸ Figueras, N.; Llinàs J.: Història de la Selva, 2011. P. 522-525

²⁰⁹ Buscató, Ll.: Exèrcit i control del territori. Hostalric i la telegrafia òptica a Catalunya, a: Quaderns de la Selva, 18, Centre d'Estudis Selvatans, 2006

d'una fitxa bibliogràfica amb dibuixos de Pere Domènech i Roura, en llapis sobre paper²¹⁰.

També l'excursionisme de la **Renaixença** quedà pres de l'aureola de misteri que desprenen les ruïnes ja consolidades de Montsoriu.

*La **Associació Catalanista d' excursions científicas**, ha fet últimament profitosas anadas á diversos punts interessants pera l' historia y l' arqueología, y últimament á Breda, Montsoliu, Arbucias y Hostalrich, de quals principals antiguetats s' han tret vistas fotogràficas que 's reproduiràti per medi de la heliografía, comensantse la co lecció artística de vistas de Catalunya que á son temps publicarà la Associació (La Renaixensa any 08 tom 1 núm. 03 15 de febrer de 1878)*

L'any 1879 **Artur Osona**, en la seva guia titulada *Excursió á la montanya de Montseny*, considerada la primera guia excursionista de Catalunya, ens diu que: **lo turista podrà admirar las ruinas del castell de Montsoriu**. El mateix autor l'any 1899 en una altra Guia Itineraria de la regió del Montseny y Guillerias, diu **que s'arriba a las grandiosas ruinas del castell de Montsoriu**.

Paral·lelament, comença la relació del castell de Montsoriu amb el món de la **fotografia**. Al 1876 un grup reduït de joves barcelonins funden l'*Associació Catalanista d'Excursions Científiques*. Al 1878 inicien la publicació en fascicles de **l'album pintoresch-monumental de Catalunya. Aplech de vistas dels mes notables monuments y paisatjes d'aquesta terra, acompanyadas de descripcions y noticias historicas y de guías pera que sían fácilmente visitats**, on es reproduïxen fotografies mitjançant heliografia, obra de Heribert Mariezcurrena i l'impresor fou Pau Riera.

*La entrega 5 del Album pintoresch-monumental de Catalunya que está publicant l' Associació catalanista d'excursions científicas conté **una vista heliogràfica del castell de Montsoliu**.*

42- Mariezcurena va pendre aquesta instantània del castell el 1878 i fou publicada en l'àlbum pintoresch de Catalunya

Al 1879 es va posar a la venda una nova sèrie amb fotografies d'Hostalric i Arbúcies: *Album pintoresch-monumental de Catalunya* amb 48 làmines. Al 1880 es començà l'edició de les *Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques ilustrades ab gravats*, on apareix un **dibuix d'Eduald Canibell de Montsoriu**.²¹¹

²¹⁰ COAC Col·lecció de fitxes descriptives. Fons Domènech Muntanyer 3.96 Montsoliu

²¹¹ Bassegoda, B.: Les primeres publicacions de l'excursionisme en català, *Revista Muntanya*, 879: Centre Excursionista de Catalunya, 2008. p. 30-35: fot. Iglésies, J.: Presència de l'excursionisme dins la cultura catalana, a: L'excursionisme a Catalunya 1876-1976, Fundació Carulla - Font, 1976, p. 21

43 - gravat d'Eudald Canibell. 1879

L'any 1879 una sèrie de socis de l'**Associació Catalanista** pugen al Montseny, entre ells **Antoni Massó** que en fa la ressenya, confessen que hi han anat pel seu valor pintoresc "*únic per què hi havíem sigut atrets*" (Massó, 1889).

En la revista **Renaixensa** (núm. 8, octubre de 1879) **Artur Osona** publica l'article *Una excursió al Montseny*

*Lo camí al eixir de Breda tira al N. O. vorejant la riera que porta 'l nom de la població y deixant sempre á la dreta lo turó y **castell de Montsoriu, abans guayta amenazador de l' encontrada y are inofensiu fantasma qu' esporugueix á la gent sensilla del entorns**; mes encare, pera nosaltres, retort dels temps gloriosos de la nostra historia, y particularment pera mon amich García y jo, recordansa falaguera d' una nit deliciosa, passada en companyia del senyor Mariezcurena, lo nostre consoci fotógrafo y d' un intrépit guía, en lo coll de Castellar, á l' ombra fantástica del castell projectada per la claror de la lluna, entorn d' una fumada llar, á la llum fungosa d' una teya y sentina contar ab la embadalidora senzillesa d' aquells habitants, llegendas y tradicions de la montanya.*

Al **1880 el Diari Català** (25 de maig de 1880) publica una excursió al Montseny, on la societat d'Excursions Catalana decideix de pujar a Montsoriu.

L'impacte de les ruïnes alteroses de Montsoriu és plasmat en el text de **Ramon Aràbia Solanas** de 1881. La seva descripció del castell és la suma del romanticisme, nacionalisme i religiositat.

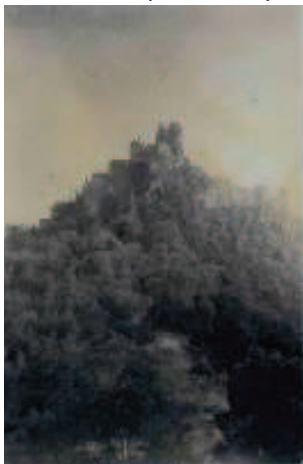

44- Ramon Arabia

Aquest autor escriu de Montsoriu l'any 1880 a l'Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana:

Quan se arriba a dalt y per entre los pilots de pedra y los punxosos esbarzers se penetra en aquellas estancias solitarias y obertas als quatre vents; quan se véhuen aquells gòtichs finestrals sense l'ayrosa columneta, aquelles altivas voltas enderrocadas, aquellas espayosas sitjas vuydas y respirant un baf sepulcral: l'anima se encobreix de dol y se sent com una anyoransa de patria. Afortunadament, una sola mirada defora las murallas reconforta l'esperit; la esplendent riera d'Arbucias, las hermosas planas de Breda y del Tordera, lo immens costellám del Montseny y las humils montanyas que á sos peus radian per tot Catalunya, ara com avans vihuen forta y robusta

vida. La obra humana tan superbiosa se desfà com pols, l'obra de Deu persisteix, immutable á través dels sigles. Mentres ell sia, no'ons faltará patria may.

45- Castell de Montsoriu . 1880

Al **1882 el Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya** publica el text d'Artur Osona intitulat. *Excursió al Gorg Negre de la Tordera i a Montsoriu*, on a més es publica un dibuix del castell.

Pau Piferrer, que ja hem esmentat com a milicià a la Guerra Carlina destacat a Montsoriu i en la seva obra conjunta amb Pi i Margall *España, sus monumentos-su naturaleza e història -Cataluña-* 1884, es contenen il·lustracions de Montsoriu entre altres monuments del Montseny.

Mereix un recordatori l'article publicat per **Sebastià Farnés** intitulat **Excursió a les Guillerias**, en la revista *Renaixensa* núm. 25 (1886), on recull algunes llegendes de la vall d'Arbúcies, entre elles la del general Maus i el castell de Montsoriu:

Maús.—*Era un general antich que en defensa de la terra contra los extrangers, quedá abatut y morts gayre bé tots los seus. EH y lo assistent fugiren per entre 'Is boscos y la fosca feu que l' assistent se perdé. Cap á mitja nit una foguera v fum lo guiá cap á Montsoriu, ahont trobá al seu general que li havia fet aquesta senya y allí fundaren lo castell, y després lo poble. Es d' advertir que á Arbucias hi ha un carrer que 's diu de Maús, que per tradició del poble es lo més antich de la població, situat en la part més aspra y alta de la mateixa.*

Lo castell de Montsoriu.— *S' hi conta la mateixa tradició de la mina que en lo castell d' Estolas. Lo rey moro va treure peix fresch á taula convidant á dinar al rey sitiador. Lo peix l' anava á pescar á la Riera.*

També **C. Cornet y Mas** en la seva *Excursión por Cataluña* de l'any 1888 parla de las románticas ruinas de Montsoriu.

Pau Piferrer publica El castillo de Montsoliu. Cuento. A la Revista de Gerona. Tom XII: Girona, 1985. (Facsimil de l'edició de 1888). : p. 233-242, 273-276, 326-329.

Ocupa la cima un vasto castillo gótico del cual subsisten aun algunos lienzos de muro con dos torrecillas, al paso que una completa desolación confunde en las habitaciones interiores columnas derribadas, corredores en pié y arcos góticos que se dibujan en la atmósfera de resplandor de luna, como el puente aéreo de misteriosas apariciones.

De l'any 1890, ens ha arribat també una descripció misteriosa procedent de l'obra *Las Guillerias*, escrita pel tinent topògraf de l'exercit espanyol **Juli Serra**:

... Hay ciertas noches, que según cuentan, aparece el castillo iluminado con fugaces resplandores, cual si una legión de diablos lo recorriera, antorcha en mano. Sin duda serán visiones de ilusos y rústicos labriegos, pero vaya usted a hacerles creer que los titilantes haces luminosos no son de diablos ni de antorchas, y que los inarmónicos sonidos no los producen brujas congregadas en aquelarre misterioso...

I la descripció del revelat d'una de les primeres fotografies del castell, feta pel tinent Carranza:

"Vaciamos en cantidad graduada el sulfato de hierro en la cubeta y esperamos el mágico efecto del baño en que se sumergía la placa consabida. Pronto algunas ligeras sombras pardas o negruzcas aparecieron en su lisa superficie, el líquido fué oxidando la capa gelatinosa, y poco a poco las sombras se convirtieron en manchas, las manchas se extendieron, adoptaron formas especiales de contornos cada vez mas definidos y al fin se transformaron en árboles, peñas, plantas murallas y torreones, sucediendose el desdibujamiento de trozos aislados por el claro oscuro de un cerro abrupto de vegetación selvática y un castillo escueto, conquistado por la naturaleza para afirmar en sus desbaratados muros las raíces de la yedra, de la encina o del romero."²¹²

46- Gravats de Montsoriu en l'obra de Juli Serra a partir de la fotografia del tinent Carranza. 1888

En la darrera dècada del segle XIX, il·lustres escriptors i intel·lectuals fan estada a la vall d'Arbúcies, des d'on realitzen excursions fins al castell.

Víctor Balaguer al 1891 en les seves pàgines d'opinió a la Vanguardia ja deia de Montsoriu ²¹³:

Que es uno de los que existen en Catalunya de más caracter y tambien de más belleza

En l'any 1892, **Santiago Rusiñol**, que feu estada a Arbúcies, realitzà una descripció del castell, juntament amb un dibuix, on s'exalta la visió romàntica de les ruïnes.

*Por fortuna el precipicio aquel era de lo mas bello que pueda verse combinado en materia de paisaje. Un prado terso y verde como un paño de billar, un lujo tropical de árboles, un riachuelo corriendo entre dos líneas de flores y las ruínas del castillo de Montsoliu en el fondo, para colmo de la alambicada poesía y romanticismo exaltado. Para la lírica no faltava más que la guitarra, y como Casas se encargó de su rasgueo, ejerciendo de voluntario trovador, aquello resultó una lámina de año treinta, con fuente, prado, plácida sombra y **ruínas góticas y de las más arruinadas. Porque el castillo de montsoliu es un modelo en su género. En ningún como en aquél hay tanta yedra escalando, tanta grieta; en ninguno tanto torreón caído, ni tanto musgo***

²¹² Tarrés, J; Rams, E.: Un viatge per les Guilleries i el Montseny. Rafael Dalmau Ed, 2002, p. 85

²¹³ Balaguer, V.: El castillo de Montsoliu, sus tradicionies, su etimologia, a: La Vanguardia 1 setembre de 1891

*dando patina a los amarillentos muros; en ninguno tan escarpada siluetat saliendo de espesura tan tupida y destacando de montaña más azul ni más espléndida. Para que nada falte para ser castillo de veras, no falta la tradición de la mina, de aquella mina profunda, que según cuentan, tenía todo castillo prudente y previsor, para en caso de situar subir por allí las provisiones. Dicen las gentes que les dijeron las crónicas que en un sitio que aquí hubo, cuando el sitiador creía encontrar a los sitiados muertos de hambre, el feudal de estas ruinas – que no lo eran entonces- invitó a comer a su enemigo, y añaden personas muy competentes, que entre otros manjares, sirvieron los de dentro a los de fuera pescado fresco, con gran admiración de convidados y mirones, que nunca faltan en estos casos de jolgorio, aunque haya peligro.*²¹⁴

47- El Castell de Montsoriu. Dibuix de Santiago Rusiñol

Altres literats de l'època com **Víctor Balaguer Cirera**, al 1897 en la seva obra *Al pie de la encina. Historias, tradiciones y recuerdos*, també fa esment de les runes misterioses del castell:

... en toda su belleza sobre la cumbre cónica del monte, aislado y soledoso, con su agria y pina pendiente, enlazado solamente por el llamado Coll de Castellar a las demás estribaciones del Montseny.

Altre exemple és l'obra teatral escrita al 1898 per **Joseph Abril i Virgili** i intitulada **Lo castell de Montsoliu, "legenda tràgica en quatre actes i cinch quadros en vers català"**. L'acció passa, segons l'autor, "lo primer acte entre selves de Montseny i Montsoliu, lo segon en lo castell de Montseny i los restants en lo Montsoliu". Fou estrenada, amb gran èxit, l'abril de 1898 en el Centre Moral-Instructiu de Barcelona, (Gràcia). Obra inspirada en *Les Joies de la Roser* de Frederic Soler.

El segle XX. El moviment excursionista i el retrobament amb la història de Montsoriu

El segle XX comença per una banda amb el recull d'obres poètiques i descripcions més o menys romàntiques i esporàdiques del castell, seguint amb la línia del segle anterior, aquest és el cas de poemes de **Anton Busquets i Punset (Ventijols de Guilleria, poesies montsenyencas: lo cant del castell - 1901)** o del polifacètic artista del noucentisme establert a Breda **Josep Aragay Blanchar**. El mateix Anton Busquets en un article publicat l'any 1902 en la revista Joventut (núm 130) esmenta el castell de Montsoriu com a lloc d'interès turístic dins la comarca.

²¹⁴ Rusiñol, S.: Otra vez en el carro. De Manlleu a Sant Feliu. A: La Vanguardia, 5 d'agost de 1892

Josep Lloreda, l'any 1902 publica un article a la revista **Catalunya Artística** (213 oct. 1902) intitulat Una Excursió al Montseny on descriu Montsoriu:

Aquest castell segons antics documents de l' Edat mitjana) qu' está situat al cim d' una gran montanya á la part del Mitj día d' Arbucias, ofereix un conjunt imponent per la grandiositat de ras runas, essent molt poétich per sa artística silueta que destaca per entre un bosch forsa atapahit, produhint en l' ànim del visitant una bellíssima emoció. Diu el cronista Desclot, referintse á 'n aquest castell que era en sutiempo uno de los más bellos y nobles del mundo. Pertanvia antigament á la noble casa de Cabrera, mes tart passá á de pendir de la Geheralitat de Catalunya, essent un deis baluarts de la causa del país durant las revoltas contra D. Joan II. En 1464 torná en poder del rey, que en 1471 lo vengué á Joan de Sarriera, traspasantlo després aquest á un altre noble. Avuy perteneix á Na Josepa Saleta, propietaria també de la Font Picant de Sant Hilan.

La **Secció Excursionista de l'Associació Popular Catalanista** (17 de febrer de 1907) i l'**A. E. Club muntnayenc** (28 de febrer de 1907) organitzen dues excursions des de Barcelona amb tren a Breda i pujada al castell. Pocs anys després, en la revista **Los Deportes** no. 537 (28 feb. 1910), es publicita que El centre autonomista de dependents del comerç i la indústria organista una excursió al Montseny i passaren per Montsoriu.

48- El castell de Montsoriu. Dibuix d'Antoni Ros i Guell. Calendari Cu-cut 1909

Dins el corrent artístic del modernisme, la revista satírica catalanista **Cu-Cut** publicà l'any 1909 en el seu calendari un dibuix **d'Antoni Ros i Guell** que s'identifica amb el castell de Montsoriu, obra d'aire romàntic i il·luminació crepuscular que caracteritzen l'obra paisatgística de Ros i Guell.

Mn. **Lluís Rovira i Benet** (Breda 1843-1915) va escriure dues obres literàries inspirades en la història del castell: *Mont-soliu y Breda...* (1914); *Moróu: llegendes aràbiges montsenyenes del temps mitjà* (1915)

L'historiador **Joaquim Miret i Sans** publica un article en la revista *L'estiuada* (21 ag. 1914) de Sant Hilari Scalme, intitulat *Els Sarrieres, senyors de Solterra i Sant Hilari* on fa un esment a la propietat del castell de Montsoriu pel senyor de Solterra al 1626.

Els reculls llegendaris de **Joan Amades** (1880-1959), en diversos volums, també ens endinsen vers el món imaginari i màgic que envolta el castell, una d'aquestes llegendes evoca el conflicte remença:

Un minyó vassall del senyor de Montsoliu va casar-se amb una de les noies més precioses de la rodalia. Per satisfer el vell tribut de vassallatge, celebrades les noces, el nuvi va presentar la

núvia al senyor. En clarejar, el nuvi va fer via al castell per recuperar la seva esposa. Els guàrdies del castell reberen el minyó amb mals termes, li digueren que el senyor encara no s'havia llevat i que hi tornés l'endemà. Amb males raons el feren passar tres dies.

El dia que feia quatre, el jove, encès d'ira, pujà al castell disposat al que calgués. En caure el pont, el propi senyor es presentà al portal i li lliurà la seva esposa amb paraules burletes i escarnidores. El noi es tragué la daga i travessà el cor del senyor de Montsoliu sense que els seus servents ho poguessin evitar. Mentre al castell regnava la major confusió i desordre davant del succeït, els nuvis van fugir muntanya avall. En arribar al poble tothom els esperava disposat a tirar-se al carrer en defensa de la raó del jove matrimoni. D'aquell moviment de poble va néixer la guerra dels remences, en què els vassalls van alçar-se contra el poder abusiu dels nobles i senyors.

Unes de les llegendes més populars avui dia, la de la **Bruixa Guilleuma** i la del tresor de gra i segó foren publicades al Butlletí de dialectologia catalana, núm. 15 (gen.-des. 1927) per Joan Amades, en l'article intítulat: Éssers fantàstics.

L'escriptor i pintor **Antoni Fuster i Valdeperes** va escriure diverses obres de teatre i contes. En el seu conte **La dama del retaule** (1919) hi té un paper destacat el castell de Montsoriu ²¹⁵.

En la revista **Catalunya social. Núm. 497 (24 gen. 1931)** es va publicà un fragment d'una novel·la inèdita de J. Civera Sormani: *El Sacrifici dels humils*, on surt un comte de Montsoriu.

Per altra banda, ja des d'inicis del segle XX són nombroses les excursions organitzades per diverses **Associacions Excursionistes** de Barcelona que puguen al castell per admirar les seves ruïnes. L'any 1907 la **Secció Excursionista de l'Associació Popular Catalanista** (17 de febrer de 1907) i l'**A. E. Club muntanyenc** (28 de febrer de 1907), el **Club Alpino Español** (21 de novembre de 1914) la **secció d'esports de muntanya del C. E. De Catalunya** (14 de maig de 1916) organitzen dues excursions des de Barcelona amb tren a Breda i pujada al castell. Entre aquestes, l'**Agrupació Excursionista Sant Celoni** escriu ²¹⁶:

Entre las ruinas del que fué grandioso castillo medieval pudiérose precisar el lugar que ocupaban la capilla y los calabozos. La torre del homenaje se conserva todavía en un relativo buen estado. Las demás dependencias del castillo se hallan en estado tan ruinoso que solo un arqueologo bien documentado podria dar indicaciones ciertas.

És també el moment inicial de l'aplicació de la **tècnica fotogràfica** en les excursions al castell, que ens ha permès obtenir diversos retrats de Montsoriu des d'inicis del segle XX.

Cal destacar també la proliferació d'imatges "turístiques" del castell a partir del primer quart del segle XX, en forma de postals que es venien als comerços i hotels que albergaven la primera arribada de turistes i hostes procedents de les grans ciutats a les viles d'Arbúcies i Breda, entre altres.

Aquest és el cas de les fotografies de **L. Roisin, Thomas, Mauri, A. Toldrà, Zerkowitz, Santiago Carreras...** entre tots ens documenten de forma

²¹⁵ Martí, D.: *La literatura i Arbúcies*, Perxada, 8. 1997 p. 37-40

²¹⁶ La Vanguardia 7 octubre de 1914

extraordinàriament fidel l'estat de les runes del castell i les estructures encara conservades. Les fotografies d'aquests mestres són una molt valuosa font de coneixement per a l'estudi arquitectònic i arqueològic de les restes del castell que ens han arribat fins a nosaltres.

49- Ruïnes del castell. 1912. autor: A. Toldrà. AHMA

51- Postal del Castell de Montsoriu.
Autor: Mauri. AHMA

50- Postal de la Torre de l'Homenatge del Castell de Montsoriu. Autor: Mauri. AHMA

52- Montsoriu des de Coll de Castellar. Autor: Mauri. AHMA

Per aquesta zona del Montseny, també fou bàsica i transcendental, l'activitat d'aixecament de plànols i estudis dels monuments, que feu el **Servei de Catalogació i conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona** a començaments del segle XX ²¹⁷.

Entre els anys 1914 i 1915 s'efectuaren una sèrie de fotografies, plànols i dibuixos del castell per part de Jeroni Martorell, cap del servei de catalogació i arquitecte que també es feu càrrec quinze anys més tard de les obres de restauració del claustre del monestir de sant Salvador de Breda l'any 1932, a càrrec de l'Associació d'Amics de l'Art Vell, amb Manel de Genovart i Dolors Callol al capdavant.

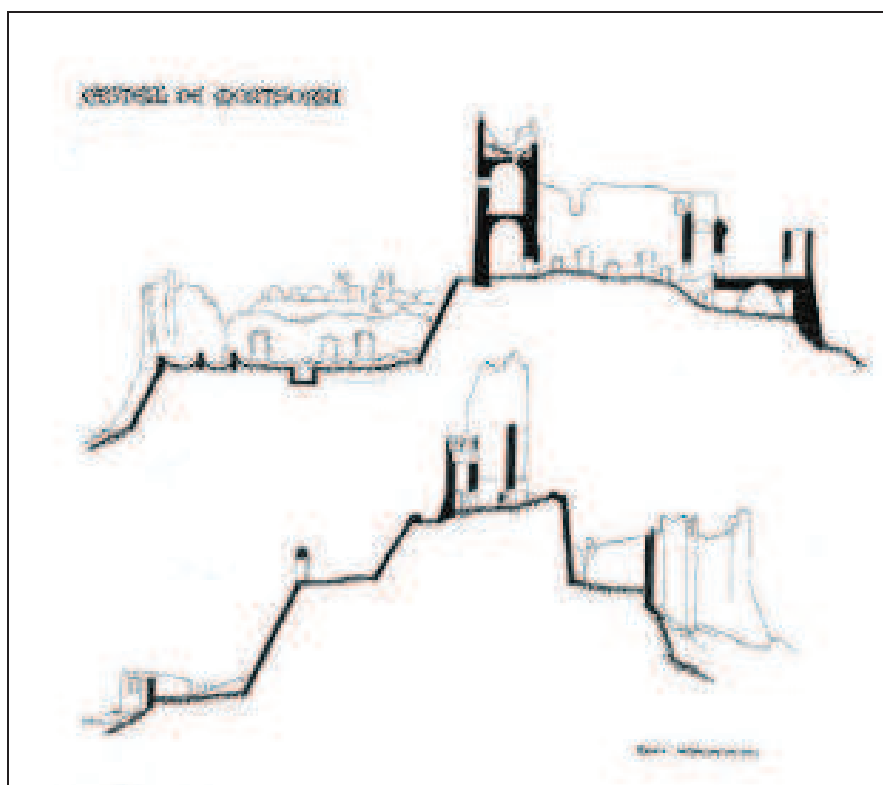

53- Sector barbacana. Foto Manel Cuyás 1914. Arxiu Diputació de Barcelona

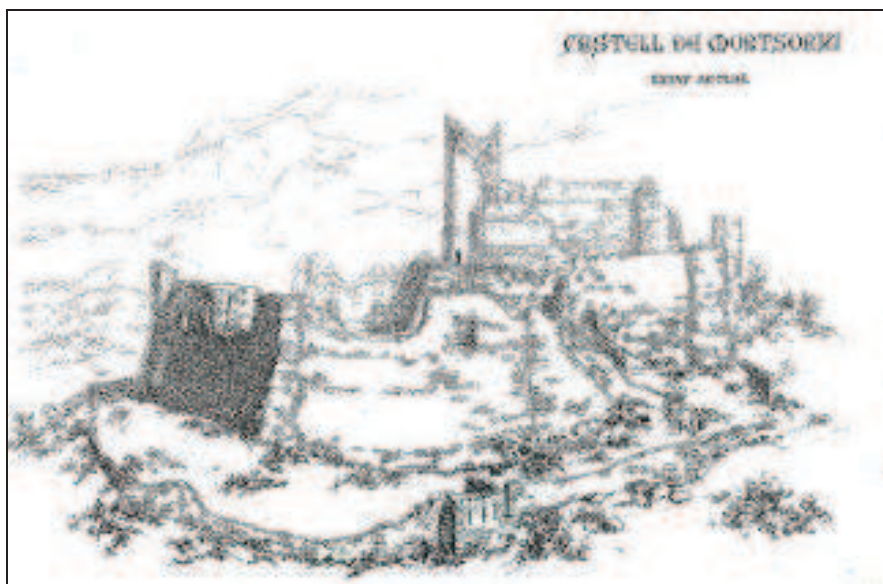
²¹⁷ El Servei va ser creat el 9 de juny de 1914 per la Diputació de Barcelona presidida per Enric Prat de la Riba, com a conseqüència de la "Memòria sobre la conservació i catalogació de monuments" feta per l'IEC. Era el primer organisme d'una administració pública espanyola dedicat a la salvaguarda, conservació i restauració del patrimoni monumental.

Aquesta ha esdevingut la primera intervenció científica al castell de Montsoriu. L'estudi de **Jeroni Martorell**, Director de la Catalogació de Monuments de la Mancomunitat de Catalunya, comprenia el dibuix arquitectònic de la planta del castell, així com dues seccions i un alçat amb perspectiva frontal. A més Martorell va elaborar el **primer projecte de restauració de Montsoriu**, on s'observa la voluntat de restaurar el castell en la seva totalitat, aixecant de nou els murs perimetrals dels tres recintes, coronats amb merlets i corseres a les torres.

A més dels treballs planimètrics, és de gran vàlua per l'estudi de les estructures aèries de Montsoriu el recull fotogràfic que féu J. Martorell entre els anys 1914-1915, en el qual es documenta perfectament l'estat d'abandó del monument, però també podem observar restes dels merlets superiors dels adarbs i muralles dempeus, a més del possible tercer pis de la torre de l'Homenatge que avui dia ja es troben enderrocats.

54- Seccions transversals i longitudinals. J. Martorell. (c. 1914). Arxiu Servei de Patrimoni de la Diputació de Barcelona

55- Alçat en perspectiva. J. Martorell. (c. 1914). Arxiu Servei de Patrimoni de la Diputació de Barcelona

Paral·lelament als estudis arquitectònics, els moviments excursionistes vinculats a la renaixença efectuaren nombroses sortides fins a Montsoriu partint de l'estació de tren de Breda. Així, en la revista **Gent nova** núm. 733 i 798 (18 des 1915; 17 de març de 1917) es proposa una excursió al castell de Burriac i una altra a Torroella de Montgrí, on s'esmenta de retruc la importància de Montsoriu.

L'any 1918, la revista **Stadium** núm. 286 (23 nov. 1918), publicita una conferència il·lustrada amb projecció de fotografies a càrrec d'enric Cubas, intitulada "El Castell de Montsoriu, son passat i son present". Aquest acta va donar lloc pocs mesos després a una nova excusió al Montseny seguint l'itinerari clàssic de Breda – Castell de Montsoriu – Riells i Gualba **Stadium**. No. 293 (1 feb. 1919).

La ruta o itinerari al Montseny, amb parada al castell de Montsoriu es comença a popularitzar en aquesta dècada dels anys 1910-1920, així per exemple en la revista **L'Intransigent** núm. 27 (20 de març de 1919) es diu que el **Grup Excursionista Rafel de Casanova** organitza una excusió al Montseny, per Breda, Coma Fosca, Coll de Castellar, Castell de Montsoliu, Feixa Llarga, Santa Fe, Gorg Negre, i Gualba.

56- Excursió a Montsoriu 1919. Autor: Antoni Homs. Arxiu Diputació de Barcelona

A més de la ruta paisatgística pel Montseny que comprenia el mirador privilegiat de Montsoriu, el castell és també presentat com una de les ruïnes del passat medieval de Catalunya, així en l'**Almanach de l'Esquella de la Torratxa. Any 1919**, se'ns diu:

Els aficionats a resseguir les despulles que resten de les grandeses medievals, tenen una bona colla de castells senyorials a Catalunya, algun d'ells encara ben conservat. Dels més a la vora de Barcelona podem esmentar el de Burriac. Un dels itineraris que poden seguir-se per passar-hi és aquest; Mataró, per Premià, Sant Bartomeu, turons de Sellecs i tornada per Granollers

El de Gelida, deixant el tren a la mateixa població pot seguir-se una bonica combinació cap a Puigdagulles, Ordal, Corbera i Molins de Rey

Al de Centelles, per Centelle stornant per Aiguafreda

Al de Montsoriu per Breda i Riells, retornant per Breda

Al de Palafolls, per Tordera i tornar per Hostalric

Al de Aranprunçà per Cornellà, Sant Climent i Brugués retornant per Gavà

La Mancomunitat de Catalunya inicià una activitat de catalogació de monuments. Josep F. Ràfols esmenta en el seu article a la revista **Vell i nou. Època 2, vol. 1, núm. 05 (ag. 1920)** la importància de la tasca d'aixecament de plànols:

*... Però no solament és la prova fotogràfica i el petit dibuix lo que's cerca i es col·lecciona, sinó que també (i ara majorment per l'encàrrec a la Direcció del «Servei» de formar el «Repertori Iconogràfic», com tota la secció «Espanya Monumental» de que aquest forma part a la futura Exposició de Barcelona) es va de dret cap a alçament de plànols i la reproducció a gran tamany de detalls decoratius de molts dels edificis que per llur importància ho requereixen. Els plànols aixecats fins al present, són els del recinte murat de Girona i del poblat de Sant Antoni a Calaceit (com a monuments ibèrics); de les fortificacions mitjuevals de Car dona, Hostalric, Montblanc, Pals, Santa Pau i Tossa; del castell musulmà de La Suda, a Lleida; deis castells cristians d'Albi, Arbeca, Bellcaire, Blanes, Benda, Cartellá, Castellet, Castellví de Rosanes, Gelida, La Bisbal, La Geltrú, La Pobla de Claramunt, Mala, Mar mellá, Monclús, **Montsoriu**, Palausacosta, Palausator, Peratallada, Pubol, Riner, Salas, Santa Coloma de D'arnés, Sant Martí Sarroca, Santa Cecília de Montserrat, Solsona, Tama rit, Torroella de Montgri, ...*

Pocs anys després de l'estudi arquitectònic de J. Martorell, l'any 1921 tingué lloc una conferència de **Cèsar August Torras**, considerat el primer promotor de l'excursionisme català, i una visita a les ruïnes del castell explicada pel mateix **Jeroni Martorell**. Es tracta de la *Primera Excursió Colectiva a Breda, castell de Montsoriu, Riells i Breda*, organitzada per l'**Associació Excursionista AVANT** el dia 22 de maig de 1921, i patrocinada per la **lliga de Societats Excursionistes de Catalunya**, constituïda l'any 1920 amb el propòsit d'intensificar les relacions entre entitats mitjançant l'organització d'una sèrie d'excursions col·lectives, essent la primera de les quals la que es va organitzar a Montsoriu l'any 1921 amb la participació de més d'un centenar d'excursionistes.

L'entitat **Amics de l'Art Vell**, associació privada dependent de l'Institut d'Estudis Catalans, per mediació del seu soci **Manuel de Genovart** resident a Breda des dels anys 1920, promotor entre d'altres iniciatives culturals de la restauració del claustre del monestir de Sant Salvador d'aquella vila, ja es preocupà per la situació de Montsoriu. A la memòria de l'entitat publicada el 1935²¹⁸ llegim:

Castell de Montsoriu.- El soci senyor Manuel de Genovart ens comunicà la conveniència d'atendre la conservació dels murs de l'antic castell de Montsoriu, els quals es trobaven amenaçats per l'exhuberant vegetació que se n'havia apoderat. Cridàrem l'atenció sobre aquest particular al seu

²¹⁸ Martinell, C.: Memòria de l'Associació d'Amics de l'art vell, 1935 p. 57

propietari, el senyor J. de Ribot, el qual amb diligència digna de lloança atengué la conservació interessada, malgrat les dificultats que porta en sí una obra d'aquesta faisó.

Bona part de les fotografies de M. Genovart féu al castell de Montsoriu entre els anys 1920-23 s'utilitzaren més endavant per elaborar **l'Exposició Castell de Montsoriu**, organitzada per l'Associació La Salle de Sant Celoni amb el patrocini de l'ajuntament de la vila, l'any 1973.

57- Exposició Castell de Montsoriu. Foto M. Genovart 1920. AHMA

Paral·lelament a la difusió científica en xerrades i treballs dels serveis de monuments, en aquest període del primer quart del segle XX es produeix una descoberta popular del castell, amb proliferació de nombroses excursions a peu des de Breda (on arribava el ferrocarril procedent de Barcelona) i Arbúcies (amb una important colònia d'estiuejants barcelonins) de colles d'excursionistes procedents majoritàriament de la capital catalana.

Així, entre 1920 i 1935 tenim constància de l'organització d'un munt d'excursions des de diverses agrupacions excursionistes fins al castell de Montsoriu. Entre aquestes, el **Grupo Excursionista y Deportivo Gironí** (2 abril de 1921), **l'Agrupació Excursionista 31** i el **C. E. Montseny** (20 octubre de 1922), el **Centre Excursionista de Barcelona** (30 octubre de 1926), el **Grupo Excursionista i Deportivo Gironí** (19 de novembre de 1926), **l'Agrupación Excursionista Júpiter** (29 de gener de 1927), la **Colònia escolar Barcelonesa a Arbúcies** (21 juliol de 1927 i 1 de setembre de 1928), la **colònia Escola de l'Ajuntament de Barcelona** (2 i 24 d'agost de 1928), el **Club Excursionista de Sans** (26 de gener de 1929), **l'A. E. De Gràcia** (18 gener de 1930), **l'A. E. Catalunya** (31 octubre de 1931), **l'A. E. La Punxal** (8 octubre de 1932), **l'Agrupació Escoltista** (22 octubre de 1932), **l'Agrupació Excursionista de Catalunya** (8 abril de 1933), el **Grup Saba Nova de Sans** (20 de gener de 1933), el **C. E. La Morella** (27 gener 1934), el **grup Nosaltres Sols secció Excursionista de Barcelona** (28 d'abril i 12 de maig de 1934), el **C. E. Bodamón** (2 de febrer de 1934), **Grup Excursionista PCG** (10 març de 1934), **l'A. E. Muntanya** (27 octubre de 1934), **C. E. Aliga** (19 octubre i 1 de novembre de 1935)... entre moltes altres, recorren les runes del castell. A més entre els anys 1932 i 1936 estigué en funcionament una **Associació Excursionista anomenada Montsoriu**.

No cal dir que aquesta intensa activitat excursionista i l'incipient "turisme" a la contrada s'estroncà del tot a partir de l'any 1936 arran de la Guerra Civil, i no seria de nou represa fins ben entrada la dècada dels 1960.

La segona meitat del segle XX. Les primeres actuacions municipals

No serà fins a la segona meitat del segle XX que la societat civil, i concretament els estudiosos de la història medieval fixen els ulls en les restes arquitectòniques de Montsoriu.

En aquest context, la primera actuació municipal a favor de la recuperació del Castell de Montsoriu és de l'any 1949 i es considera la **primera reivindicació formal cap al llarg camí de salvaguarda del monument per part de l'Ajuntament d'Arbúcies**. En aquell moment, l'ajuntament de l'època, en base al decret de 27 d'abril sobre protecció de castells espanyols, proposa al de Sant Feliu de Buixalleu i al de Breda d'actuar-hi conjuntament per a la seva conservació.²¹⁹

Des de l'estudi arquitectònic i projecte de restauració de Jeroni Martorell l'any 1914 Montsoriu no havia tornat a ser objecte d'investigació arqueològica – arquitectònica oficial fins l'any 1952, quan l'Institut d'Estudis Gironins, a través dels seus membres Miquel Oliva i Lluís Pericot, publicaren la troballa de ceràmiques iberoromanes al turó de Montsoriu en el decurs d'una recerca superficial en el turó.

²²⁰

L'any 1953 **Pere Català i Roca** publica a la revista **Destino** (núm. 804-808, gener de 1953) el seu article *Cataluña tierra de ruinas de castillos*. En la dècada següent les publicacions a l'entorn de la història del castell es succeeixen en diversos inventaris de castells i fortificacions al país²²¹, que recorren sovint a les fonts escrites de les investigacions medievalistes de l'IEC del primer quart del segle XX.

L'Asociación Española de Amigos de los castillos, *sección provincial de Barcelona* va elaborar l'exposició **Castillos de Catalunya** inaugurada el 24 d'abril de 1959 al saló del Tinell, on hi havia maquetes, plànols, armadures... En aquest moment es va editar uns sobres commemoratius de l'exposició on es reproduïa el perfil del castell de Montsoriu i molt possiblement es va exposar la primera maqueta del castell elaborada per en Genovart.

La primera campanya de caràcter popular per a la recuperació del castell neix de la iniciativa de **L'Asociación Española de Amigos de los Castillos**, que amb el seu sotspresident el capdavant, Lluís Monreal, endeguen a començaments de 1970 una campanya per a la recuperació de Montsoriu, al que qualificaren com una de les forteses més importants de Catalunya, tan pel seu valor històric - artístic com la seva ubicació estratègica. Luís Monreal havia escrit l'any 1971 un tractat sobre enginyeria militar medieval en el moment del seu ingrés a la Real Academia de Buenas Letras, on desenvolupa la tesis dels castells de la Tordera (Fluvià, Montclús, Montsoriu, Palafolls i Blanes).

²¹⁹ Rueda, J. M.: "L'ajuntament d'Arbúcies, anys 40", *Perxada 23, ajuntament d'Arbúcies, 2001*

²²⁰ Oliva, M.: "La adquisición del Puig de Sant Andreu de Ullastret i los trabajos arqueológicos en la Provincia en 1952" dins *Revista de Gerona*, núm 7; pàg. 83-92. Gerona, Diputació de Gerona., 1955.

²²¹ *Inventario de los castillos, fortalezas, recintos amurallados, torres de defensa y casas fuertes de la provincia de Gerona* (Oliva 1967-1969).o bé la magna obra de Català i Roca: *Els castells catalans* (Dalmau, ed. 1969)

El mateix any en un ple de l'Ajuntament d'Arbúcies del dia 24 de febrer es demana la seva cessió a l'Estat. Però, el 15-3-70, la "Delegación provincial de Hacienda" envia un escrit notificant que la petició no procedeix per ser el castell propietat de José de Ribot Batlle.

Hem de destacar també la importància que van tenir per la difusió de la història del monument dues exposicions que van tenir lloc a inici de la dècada dels 1970 a Sant Celoni i a Breda. Concretament el 6 de setembre de 1970 a Breda va tenir lloc a la benedicció de les obres de l'absis romànic de la parròquia, amb una **exhibició de documents relatius al castell de Montsoriu** (maqueta, plànols i fotos). L'exposició va anar acompanyada d'una conferència a càrrec de Luís Monreal de Tejada sobre la història i visicituds de Montsoriu. L'any següent, el 1971, els dies 1 i 2 de maig es va celebrar el **Día de los Castillos**, amb la visita comentada a tots els castells de la línia de la Tordera i una xerrada a Blanes a càrrec de L. Monreal.

En la Setmana Santa de l'any 1972 a Sant Celoni l'ajuntament va organitzar una **exposició sobre el castell de Montsoriu**. Es tractava d'una mostra composta per documents històrics, maquetes, fotografies i plànols del monument on intervingueren en el muntatge de l'exposició els ajuntaments de Breda i Arbúcies, i on col·laboraren l'arxiu del Museu militar del castell de Montjuic i l'Asociación Espanyola de Amigos de los Castillos a través del seu president Ll. Monreal, i l'aportació del sr Genovart que cedí la maqueta.

Una menció mereixen també el periodista Enric Casals i el fotògraf Martí Plana, corresponsals de diaris com la Vanguardia o el Diari de Griona, que en aquests incipients anys de la democràcia publicaren nombrosos articles reclamant la recuperació del castell de Montsoriu.

Els esforços per la recuperació del castell no es reempregueren fins a finals de la dècada dels 1980, arran de la consolidació en el món del patrimoni cultural montsenyenc del **Museu Etnològic del Montseny, La Gabella**. Aquesta activitat desembocarà en una reunió a dalt mateix del castell, a finals de l'any 1987, amb presència del Conseller de Cultura, sr. Ferrer, del Dir. Gral. del patrimoni sr. Mac, del coordinador del SSTT de cultura de Girona sr. Saqués, dels propietaris srs. Ribot, dels alcaldes d'Arbúcies, Breda, Sant Feliu de Buixalleu, Riells i Hostalric i de tècnics del Museu Etnològic del Montseny i del Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona.

A través de l'Ajuntament d'Arbúcies i del Museu en el seu moment s'elaboren diversos informes i propostes d'actuació i consolidació sobre Montsoriu els anys 1981, 1984 i 1987, essent el darrer encarregat pels SS.TT. de Cultura de Girona als tècnics del MEMGA. L'informe de 1987 comprenia aspectes com situació geogràfica, toponímia, notes històriques, recull de llegendes, descripció del castell, treballs realitzats, perspectives, propostes d'actuació i recull bibliogràfic. Una nova programació d'activitats fou elaborada el 1988 en col·laboració entre el CIAG (actual Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona), el MEMGA i el Servei de Restauració i Catalogació de Monuments de la Diputació de Girona. Un altre projecte de restauració fou tramès als SS.TT. de Cultura de Girona el 1989. La *Societat Catalana d'Arqueologia* presenta informes sobre Montsoriu els anys 1987 i 1991.

Des del Museu Etnològic del Montseny es madurà la idea d'endegar una campanya de sensibilització ciutadana, que seria impulsada per una Associació que aglutinés a totes

aquelles persones preocupades pel tema. Així el museu en reunió de Patronat de 4 de novembre de 1991, acordà iniciar els primers contactes per dur a terme la campanya. El resultat fou la redacció dels estatuts de la **Associació d'Amics del castell de Montsoriu**, que fou ultimada el dia 5 de març de 1992. L'Associació fou registrada amb el nº 2140, del Registre d'Associacions de la Generalitat, a la secció 1ª de Girona, amb data de 28 de Gener de 1993 i la seva seu social s'establí al Museu Etnològic del Montseny. Recollint aquesta voluntat i després d'una intensa campanya de sensibilització popular, amb la recollida de més de 10.000 signatures i el suport de més de 200 entitats culturals i científiques del nostre país.

58 - Campanya Salvem Montsoriu 1993. AACM

L'any 1998 es constituïa el **Patronat del Castell de Montsoriu**, sota la presidència del Consell Comarcal de la Selva, que és qui ostenta la propietat del castell gràcies a la cessió del seu darrer propietari Josep Maria de Ribot. En aquest Patronat s'hi van integrar els 4 municipis situats a l'entorn del castell: Arbúcies, Sant Feliu de Buixalleu, Breda i Riells i Viabrea; el Museu Etnològic del Montseny, l'Associació d'Amics del Castell de Montsoriu, la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Girona.

TOPONÍMIA DE MONTSORIU

La magna obra de l'*Onomasticon cataloniae* de Joan Coromines, ens aporta dades sobre l'origen germànic del mot. Segons l'eminent etimòleg, Montsoriu derivaria del genitiu germànic -IC, llatinitzat en -ICI i que ha donat llocs acabats en -IU. Per exemple: *Montsoriu*.

En aquest sentit, les cites documentals del segle XIV, *Montseriu i Montsoriu*, sembla que confirmarien l'opinió de Coromines, segons la qual *Montsoriu* derivaria del nom d'home germànic SIGIRIC, més tard derivat a SIRIC. Per tant tindrien: *Muntanya o Mont d'en Siric*.

No podem per tant, donar massa valor científic a la derivació del topònim *Monte Suricum* (1191) derivat d'una forma clàssica (clàssic *sorex* = rata), doncs no ens podem refiar de la forma *-sorice*, nom que quasi no ha deixat cap rastre en la toponímia catalana.

Per altra banda, en tractar-se el mot **Montsoriu** d'un topònim, l'etimologia popular ha actuat al seu damunt modificant-ne la forma (homonimització) i allò que era inexpressiu o sense sentit pels habitants del lloc en època moderna ("muntanya d'en siric" = Montsoriu), ara esdevé transparent i amb sentit. En el cas del mot Montsoriu hi ha hagut una substitució d'una unitat lèxica per una altra, així MONTSORIU (MONTE SIGERICI) ha passat col·loquialment a MONTSOLIU, probablement per la relació de la solitud de la muntanya.

Així doncs, la forma amb -l de Montsoliu és moderna i deguda a una etimologia popular (*Montsoliu* = Mont solitari), qualificatiu que escau molt bé al lloc actualment, malgrat que etimològicament deriva d'un nom germànic: Muntanya d'en Sigiric o Siric.

CRONOLOGIA DE MONTSORIU

DATA	SUCCÉS
778-801	Marca de la Tordera – 793 setge a Girona i ocupació sarraïna
862	Topònim Rio Arbutie (Precepte Carolingi)
923	Topònim – mansos Monte Sirici- <i>Acta de Consagració de la Parròquia d'Arbúcies</i>
942	Incursió hongaresa al comtat de Girona
982	Campanya d'Almansor fins al castell de Llinars del Vallès i Girona
985	Ràtzia d'Almansur a Barcelona. La família vescomtal de Girona hi va pendre part, perdent bona part dels seus membres excepta la vescomtessa i el fill Sunifred.
986	Moció esmenta en el seu testament l'alou d'Arbúcies: <i>Ipsa suo alaudo de ipsa marca et de Arbutias...</i>
1002	<i>Giskafredus filium Mocione</i> , va donar al monestir de Sant Cugat del Vallès, l'alou que " ego abeo in locum qui dicunt Monte Seriz, vel in eius apendicio, sive infra eius terminis, et in Riellos vel infra eius terminis et in valle Arbucias. <i>Cartulari de Sant Cugat del Vallès; II, pàg. 10. Barcelona, 1946.</i>
1002	3 de juliol de 1002: Judici contra Sendrer de Gurb per la retenció del castell de Queralt, entre els magnats que signen juntament amb la comtesa Ermesenda apareix Amatus Soricensis <i>X. Gil: Diplomatarium d'Ermessen, condessa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058) Tesi doctoral UAB 2004. doc. 18</i>
1010	Expedició dels comtes catalans a Còrdova. l'expedició de Ramon Borrell III i d'Ermengol d'Urgell, en companyia dels bisbes de Barcelona Girona i Vic, va arribar-se a Còrdova per ajudar Muhammad II contra els berbers de Sulayman. En el curs de l'expedició, pel juny de 1010, la capital del Califat va ésser saquejada per un contingent d'uns nou mil catalans, entre ells el vescomte de Girona
1011	1 de maig de 1011: Apareix citat el personatge - Amati Monti Soricensis -, entre els "primatum" que entengueren un litigi dirimit al Palau comtal de Barcelona; plet en el qual el monestir de Sant Cugat era una de les parts. <i>X. Gil: Diplomatarium d'Ermessen, condessa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058) Tesi doctoral UAB 2004. doc. 33</i>
1013	31 de març 1013: Amatus Soricensis en una disputa juntament amb la comtesa Ermessèn i altres magnats, entre el cenobi de Sant Cugat i un particular pel terme de Calders <i>X. Gil: Diplomatarium d'Ermessen, condessa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058) Tesi doctoral UAB 2004. doc. 41</i>
1017	12 de novembre de 1017: Ermessenda, comtesa i vídua del comte Ramon Borrell va actuà, juntament amb altres magnats com executòria testamentària del seu difunt espòs. En dit testament apareix Amato de castro surice com a marmessors del comte Borrell. Primera menció del castell de Montsoriu <i>X. Gil: Diplomatarium d'Ermessen, condessa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058) Tesi doctoral UAB 2004. doc. 66</i> <i>Ordeig, R. (Ed): Diplomatarium de la catedral de Vic (segle XI) Fascicle I Document 797</i>
1018	26 d'agost de l'any 1018 : la comtesa Ermessenda de Barcelona i el comte Hug d'Empúries s'enfronten per l'alou d'Ullastret mentre el comte Ramon Berenguer encara era menor d'edat, entre els presents en el judici hom hi troba amato vicecomite Gerunde i el seu futur gendre Geraldo Caprariensi . Aquest mateix Amat és identificat alhora com vescomte de Girona i senyor del castell de Soriu (Amato de Castro Surice), ja des del març de 1013 fins el juny de 1018. <i>A. Martínez: Els vescomtes de Cabrera (1199-1423) Estudi d'un llinatge nobiliari català de la Baixa Edat Mitjana. UdG 2007 p. 112</i> <i>X. Gil: Diplomatarium d'Ermessen, condessa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058) Tesi doctoral UAB 2004, p. 331 doc 72, 41, 57, 66, 71</i> <i>Feliu, G. ; Salrach, J. M.: Els pergamins de l'arxiu comtal de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I, II Fundació noguera, Barcelona 1999 p. 684-685 doc 320</i>
1020	En la donació que la comtesa Ermessèn fa a la Seu de Girona del seu alou a la ciutat hi figura com a signatari Amado vicecomes <i>X. Gil: Diplomatarium d'Ermessen, condessa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058) Tesi doctoral UAB 2004,</i>
1022	<i>Ermessèn executa junta mb la resta de marmessors testamentaris d'Udalard una nova clàusula del seu testament. Correspon a l'alou de Gualba que Udalard tenia en el comtat de Barcelona i que ara són donats al monestir de sant Cugat. Entre els signataris apareix Amado</i> <i>X. Gil: Diplomatarium d'Ermessen, condessa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058) Tesi doctoral UAB 2004</i>
1033	Ermessenda, senyora de Montsoriu i vescomtessa de Girona (ca.1018-1057) es casà amb el castlà Guerau I de Cabrera (ca 1032-1041) <i>A. Martínez: Els vescomtes de Cabrera (1199-1423) proposta d'Estudi d'un llinatge nobiliari català de la Baixa Edat</i>

	<i>Mitjana. UdG 2007 p. 78</i>
c.1035-1044	Ermessenda vescomtessa de Girona, filla d'Amat i Sança jura fidelitat a Ramon Berenguer I comte de Barcelona, en totes les seves possessions menys en aquelles que la comtesa Ermessenda de Barcelona tenia en el comtat i ciutat de Girona <i>Feliu, G.; Salrach J M.: Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I, vol II Fundació Noguera Document núm. 505 i 536</i>
1047-1071	Ponç I Guerau de Girona, fill d'Ermessenda de Montsoriu i Guerau de Cabrera, apareix fent costat al senyor Arnau Mir de Tost en els greuges que li presentà el comte Ramon V de Pallars en una data intermèdia entre 1047 i 1071, i és enumerat el primer entre els grans hòmens o magnats catalans en l'usatge 4.1 per sobre dels vescomtes de Cardona i Barcelona. <i>Feliu, G. ; Salrach, J. M.: Els pergamins de l'arxiu comtal de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I, II Fundació noguera, Barcelona 1999, p. 1393 doc 843 bis</i> <i>Rovira, J.: usatges de Barcelona i commemoracions de Pere Albert, Barcino, Barcelona 1933 p. 53-54</i>
	Ponç I Guerau es casà amb Letgardi de Tost, filla d'Arnau mir de Tost, adquirint d'aquesta manera el vescomtat d'Àger i de retruc els drets a lluitar pel comtat d'Urgell durant la joventut del rei Jaume I <i>Botet, J: Notes sobre vescomtes de Girona, Botelín de la Real Academia de Buenas letras de Barcelona V /1909-1910) p. 113</i> <i>Sobrequés, S.. Els barons de Catalunya... p. 45</i>
1038 - 1068	Ermessenda i Guerau, funden el Monestir de Sant Salvador de Breda , consagrat el 1068
1050	Ponç,I Guerau jura fidelitat a Ramon Berenguer I comte de Barcelona en tots els seus domini menys en aquells que tenia gràcies a la comtesa Ermessenda a la que respectaria mentre visqués <i>Feliu, G.; Salrach J M.: Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I, vol II Fundació Noguera Document núm. 517</i>
1053	Donació d'un alou, que "limita per orient, amb el castell anomenat Soriu". " Et habent affrontationem ab oriente in castro Soriz nominatum/in eou monte in quo est condirectum prelibatum castrum... " <i>Arxiu Capitular de Vic, Pabordia , gener. Calaix 17, volum 3, pergamí d'Arbúcies, num 1. J. Coll. El Castell de Montsoriu, Breda 1994, p 29</i>
1082	Mort de Berenguer II Cap d'Estopes al Gorg Negre de la Tordera (Gorg d'en Perxistor)
1120	El Papa Calixt II, confirma al monestir de Sant Cugat del Vallès les seves propietats i entre elles esmenta el monestir de Sant Salvador de Breda <i>-cum podio de Monte Sutille- Cartulari de Sant Cugat del Vallès, III, pàg 46.</i>
1145	monestir de Roca Rossa (1145). Guerau III de Cabrera cedeix l'alou de Fredena al monjo Bernat per bastir-hi una església en honor a Santa Maria. Aquest monestir està situat dins l'antic terme d'Hortsavinyà, avui en dia agregat de Tordera. En estar situat al cim de la muntanya i durant molts anys aïllat enmig del bosc, s'ha anat deteriorant. El temple era d'una sola nau, amb absis rodó i volta ojival. Estava integrat per una comunitat de 6 monjos de l'ordre dels agustins. El temps de màxim esplendor d'aquest monestir el situem a finals del S. XII fins a la meitat del S. XIII. Els habitants de Tordera, Alt Maresme i Selva deuriem tenir gran devoció per la Mare de Déu, donat que es té constància de moltes donacions fetes al cenobi a canvi de les pregàries dels monjos i repòs etern en el seu cementiri. Hi havia nobles i pobles dels voltants que feien donacions al monestir, tal i com consta en la documentació existent, així com masies: Mas Lledó (1195), La Júlia (1201), Can Miralbell (1216), Can Puiggermanal (1216), Mas Martí (1246), Can Puig del Mas (1276), Can Casellas (1282)... Finalment, en època del prior Antic Roquer (1540) s'abandonà definitivament.
1173	Guerau de Montsoriu i Ramon d'Orri foren testimonis de la restitució que feu Arnau d'Hostalric, el 20 de juny de 1173, del mas Franquesa, de Sant Cebrià de Fuirosos, al Monestir de Sant Salvador de Breda.
1191	El rei Alfons I de Catalunya estigué a -Monte Suricium- i allí atorgà un privilegi als habitants de Tuïr.
1193	Signatura del contracte preliminar de Pau entre Ponç III de Cabrera i el rei Alfons I, en que apareix citat el castell de Montis Surici, en lloc preeminent. Conveniencies
1194	Ponç III, prometé al rei que ni el castell de Montsoriu -Muntsurio- ni els altres que posseïa s'aixecarien en armes contra el rei. " Carta in qua Pontius de Capraria promisit domino regi Ildefonso quod nunquam terrare domini regis exeat malum de castro de Muntsuriu. <i>Liber feudorum Maior, I pàg 434. (Barcelona, 1945).</i>
1196-1229	Guerau IV de Cabrera (1196-1229), vescomte de Cabrera, vescomte d'Àger. Era en possessió del comtat d'Urgell subjecte als drets de la seva cosina Aurembiaix, comtessa d'Urgell. Es va casar (després de 1204) amb Eilo Pérez de Castro, senyora de la casa de Castro, filla de Pedro Fernández de Castro senyor de Paredes i de l'Infantado de León i la seva primera muller Jimena Gómez. Van tenir dos fills: Ponç IV de Cabrera, que esdevingué comte d'Urgell i vescomte d'Àger, i Guerau V de Cabrera, que succeí al seu pare al vescomtat de Cabrera.
1198	Consta que l'església del castell de Montsoriu, està dedicada a Sant Pere. El 23 de gener de 1198, en el codici que feu Ponç III, vescomte de Cabrera, quan aquest aprova a Sant Pere de Monte Soriz . tota aquella propietat que té i vol que li sigui afegit el necessari perquè sempre sigui allí establert un prevere.
1199	La Firma de Ponç de Montsoriu (versemblantment castlà de Montsoriu segons Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III. Pàg. 340) figura en un document del 1199 d'una conveniència feta entre Guerau de Cabrera i el rei Pere a propòsit de diversos castells. <i>Liber feudorum Maior, I pàg 439. (Barcelona, 1945).</i>

MONTSORIU - MEMÒRIA EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES 2014-2015

1200	En les Corts de Barcelona de l'any 1203, en el capítol de signatures després del signe del monarca apareix la de Guerau de Cabrera, entre nombrosos nobles assistents
1203	En la relació dels terme de Scala Dei aprobada pel prior de Barcelona es comenta uqe en temps de Ponç de Cabrera el bisbe de Barcelona fou retingut en el castell de Montsoriu: <i>Isti termini fuerunt dati in tempore quo Pontius de Cabrera cepit episcopum Barchinonensem et recludit in castro de Montsoriu.</i> Trenchs, J.: El Montsant y sus monasterios: colección diplomática, Doc. 30
1205	En el testament de Guerau IV de Cabrera, primer Comte d'Urgell, entre d'altres s'esmenta l'església de Sant Pere de Montsoriu (a la que deixa el mas d'Ot d'Orts i la Vinya... i vol que sigui allí, perpètuament establert un prevere) i el castell de Montsoriu (mana a la seva mare Na Marquessa, que per tota la vida tingui el castell de Montsoriu, amb tots els seus termes i pertinences, i que després de la seva mort passi al monestir de Sant Salvador de Breda en franc alou).
1209	Ponç de Montsoriu i el seu fill Guerau fan donació del mas de Comadester (Gaserans) a Roca Rossa.
1219	Ponç de Montsoriu i el seu fill Guerau donen a Roca Rossa tot el que posseeixen a la parròquia de Santa Eulàlia de Corró.
1223	En el testament definitiu de Guerau IV de Cabrera, deixa al seu fill Guerau el castell de Montsoriu i tot el que li pertany així com tot el vescomtat de Cabrera. Per altra part mana que sempre tingui institut un sacerdot amb el seu escolà, a l'església de Sant Pere , i si no ho haurà fet, deixa a la dita església aquelles dues vinyes de Montsoriu, Riells i Viabrea i tot el que allí hi té i hi deu tenir.
1228	Ponç IV de Cabrera o Ponç I d'Urgell (? - 1243), comte d'Urgell (1228-1243) i vescomte d'Àger (1229-1243). Fill i hereu de Guerau IV de Cabrera, fou el comte intrús del comtat d'Urgell que durant els primers anys del segle XIII s'enfrontà a Aurembiaix, hereva del comtat, pel domini del mateix. A la mort d'Aurembiaix sense descendència i després que el comte Pere I d'Urgell bescanviés amb Jaume I el Conqueridor el comtat per una tinença feudal a les Balears, Ponç reclamà al comte-rei català els seus drets sobre el comtat. Així fou com Jaume I li reconegué a Tàrrrega l'any 1236, però reservant-se per a ell les ciutat de Lleida i Balaguer. El 1242 Ponç ajudà econòmicament al comte-rei català i això li va permetre recuperar les ciutats de Lleida i Balaguer, que tornà a ser de nou la capital del comtat. El succeïren en el comtat d'Urgell els seus dos fills mascles: Ermengol IX i Àlvar I.
1228	Esriptura atorgada per Guerau, vescomte de Cabrera, a favor de Berenguer de Cheralto, en què confessa haver rebut d'aquest 270 marcs de plata pel castell de Montsoriu, honor de Fogars, delme de Sant Llorenç i molins de Riudarenes AHH núm. 3406
1228	Guerau i Ponç de Montsoriu, assistiren a l'acte de prestació d'Homenatge de Guerau V de Cabrera al Bisbe de Girona. Guerau de Montsoriu apareix com un dels consellers de Guerau V de Cabrera.
1230-40	Guillem de Montsoriu, fill dels barons de Montsoriu, concorregué a les conquestes fetes per Jaume I de Mallorca, Menorca i València. El dit rei el féu ric-home.
1236	Ponç de Cabrera és comte d'Urgell des de 1236 Guerau V vescomte de Cabrera, es casa amb Ramona de Montcada, de qui té tres fill, Guerau casada amb el senyor de Montclús, Guillem, des del 1238, l'altra fill és el vescomte Guerau VI de Cabrera maridat amb Sança de Santa Eugènia, senyora de Torroella de Montgrí i finalment Ramon, senyor dels castell de Brunyola i Anglès, casat amb Alamanda de Centelles
1238	Ponç de Montsoriu, cavaller, prengué part en la reconquesta de València. Com a recompensa pels seus serveis rebé 10 jovades de terra i una casa.
1239	Guerau de Montsoriu, fou testimoni, de la reconeixença que feu Bernat de Cartellà a Guerau de Cabera de tenir una alberga per ell a la torre o força de Maçanet.
	Una altra vegada és Guillem (segurament vol dir Guerau) Vescomte de Cabrera que demana protecció a Madona de Montserrat, i fa vot de donar deu lliures de cera anuals si l'allibera d'una tempesta temible. L'escriptura de donació conta minuciosament com sojornant el vescomte al seu Castell de Montsoriu, de cop esclatà un aiguat com mai no s'havia vist; els llamps se succeïen ràpidament i colpien el castell i les cases de l'entorn; l'estrall era gran, algunes persones i animals geien ferits de mort, tot el castell amenaçava de tombar en ruïnes; en aquells moments d'angoixa el vescomte feu la prometença, i instantàniament cessaren els llamps, parà la pluja i el cel s'asserenà. Un any després de la mort del vescomte, el seu fill també Guillem (Guerau), pujà a Montserrat, explicà el prodigi i en agraïment pujà a quinze les deu lliures de prometença paterna". <i>Anselm M. Albareda, Història de Montserrat. Monestir de Montserrat, 1931,pàg 34.</i> <i>Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III. Pàg. 349.</i> Història de Montserrat. Per Anselm Maria Albareda, Albareda. Anselm M. Editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.
1241	Guerau i Ponç de Montsoriu reben de Guerau V de Cabrera, el mas Aulen d'Hostalric (situat a Griens), el delme de Tordera i les tasques que el senyor de Fogars de Tordera té a la mateixa parròquia de Tordera. Ponç de Montsoriu (Monte Sorivo) es feu donat i confrare de la Milícia del Temple. Guerau de Montsoriu fou un dels marmessors del testament de Bernat de Cartellà.
1243	Donació atorgada per Guerau de Montsoriu a favor del seu germà Ponç de Montsoriu, de la meitat del castell de Montsoriu, la meitat dels delmes d'Arbúcies i la seva parròquia, Sant Feliu de Buixalleu, Sant Martí de Riells i les seves parròquies i el magatzem de Busquets AHH núm. 1281, 3397

1243	<p>Testament de Guerau V, vescomte de Cabrera, que pren per marmessors Pere de Malla, Guerau de Montsoriu i Ponç de Montsoriu; elegeix sepultura a Sant Salvador de Breda; llega al Temple 500 morabatins, a condició de que l'absolguin d'un vot que havia fet; al monestr de Breda, tres masos de Viabrea (...); a la seva esposa, 500 aurei de millora; al seu fill Guerau, el castell de Girona, els castells de Cabrera, Barres, Avellana, Vilagelans, Montsoriu, Hostalric, Montpalau, Sant Iscle de Vallalta, Torcafelló, Argimon i Blanes, la senyoria de Falgars i mitja possessió de Castella (...); al prenyat de la seva esposa, 500 morabatins i l'alou de Pineda, i mana que, si és mascle, es faci clergue, i monja si és femella. Substitueix al fill Guerau el fill Ramon, amb condicions especials per als castells d'Anglès i Brunyola (...) i per al castell de Montsoriu. Prega el sagristà de Girona, Guillem [de Montgrí] el seu germà Ponç, comte d'Urgell, Guillem i Pere de Montcada, Ramon Berenguer d'Àger, Guillem de cervelló i Bernat de Santaegúènia que defensin el testament. Còpia de 1282. <i>Notari: Guillem, prevere. Mides: 60 x 23 cms. Arxiu Diocesà de Girona</i></p>
1244	<p>Pel testament de Pere Malla, aquest deixa a Berenguer de Vilar, nebot seu, les castlanies de Montsoriu i Hostalric, segons ho tenia pel seu senyor Guerau de Cabrera.</p>
1245	<p>Guerau i Ponç de Montsoriu, junt amb P. Malla eren tutors de Guerau de Cabrera. Ponç de Montsoriu figura entre els testimonis del document fet a Barcelona, pel qual Jaume I, regulà l'elecció de jurats a València.</p>
1248	<p>Ponç de Montsoriu, compra dos masos a Riudarenes a Bernat de Palou. Bernat de Palou vengué a Ponç de Montsoriu la meitat del castell d'Argimont (segurament la castlania) i altres rendes i feus.</p>
1255	<p>Guerau VI de Cabrera establí a la Verge Maria de Montsoriu 15 sous anuals sobre certs masos de l'entorn.</p>
1256	<p>Guerau VI vescomte de Cabrera dona a Berenguer de Vilar la casa forta de Grions i les castlanies de Montsoriu i Hostalric. Donació feta per Guerau, vescomte de Cabrera, a Bernat de Vilario, del castell de Montsoriu, perquè el posseeixi ell i els seus i tingui una guarda a la torre major d'aquest castell, i en temps de guerra una altra guarda més, i l'honor de Grions, Buixalleu i també el castell d'Hostalric, segons l'havia tingut Berenguer de Casiano AHH núm. 1291, 3407</p>
1256	<p>Còpia de la donació feta per Guerau VI, vescomte de Cabrera, a Bernat (de Vilario ?) de la meitat de l'honor del castell de Montsoriu, tot l'honor de Grions i el castell d'Hostalric amb la condició que el dit Bernat li presti vassallatge AHH núm 1316, 3328</p>
1256	<p>Donació feta per Guerau VI, vescomte de Cabrera a Bernat de Vilario de diversos castells, entre ells el de Montsoriu (pergamí en mal estat) ... castrum de Montesuris cum militem que ipsum castrum tenet... et tenatis cum tempore indefferent unam guardam in ipso castro sciat in ipsam turre maiori que semper... et custodent ipsam turre maioris. Et si nos uel nostri succsserores habeamus guerram in ista terram a mediona sciticet usque oclusate tenantis in ipso castro aliam guardam et ita sunt sue tempore guerre AHH núm 3407</p>
1258	<p>Guerau de Montsoriu i Guerau VI de Cabrera, foren denunciats per Berenguer de Sant Celoni (ciudadà de Girona), perquè no li pagaven 11,700 sous barcelonesos que li devien.</p>
1259	<p>Guerau VI de Cabrera, reconegué a Arnau Bisbe de Barcelona de tenir en feu per a ell i els seus successors els delmes de diferents parròquies de la zona, es fa constar que els dits feus, ni l'esmentat Cabrera ni els seus successors no podran donar-los si no és a aquell que haurà estat senyor de Montsoriu (Monte Surico)</p>
1260	<p>Guerau VI de Cabrera i senyor del castell de Montsoriu donà a l'abat de Breda i al seu monestir alguns drets feudals i totes les cugucies que rebia dels seus homes i dones. Guerau de Montsoriu fou testimoni en l'escriptura d'acceptació de la donació de Llagostera.</p>
1261	<p>Guillem prevere de Sant Pere del castell de Montsoriu, sotassignà i clogué l'escriptura de donació o venda feta per Guerau VI de la Batllia d'Hostalric i de la parròquia de Fogars, a Guillem Alomar de Gaserans per 500 sous.(És el primer sacerdot de la capella que es coneix per el seu nom)</p>
1263	<p>Guerau de Montsoriu fou testimoni de l'acta de confirmació feta per Ramon de Cabrera de la donació que havia fet el seu germà Guerau de Cabrera del sagrat cos de Sant Iscle al monestir de Breda.</p>
1266	<p>Guerau de Cabrera, feu donació a Bertran de Vilar del castell de Montsoriu (la castlania) junt amb el cavaller que aquell tenia en feu seu.</p>
1269	<p>Guerau de Cabrera, feu heretament a Elionor, filla seva, esposa de Ponç Huguet, fill d'Huguet d'Empúries, comte d'Empúries, del vescomtat de Cabrera, la vila d'Hostalric, Montsoriu i el castell de Girona.</p>
1269	<p>Cartoral de Santa Maria de Roca Rossa. Mas Balluvini. Benefici de Sant Pere de Montsoriu En la donació que feu Pere Clavell, prevere, a l'església de Santa Maria de Roca Rossa, apareix com a signatari Anglès, clergue de l'església de Sant Pere de Montsoriu</p>
1269	<p>Berenguer de Lledó i la seva esposa Berenguera, de Tordera, fan heretament del seu mas, que tenen per Sant Feliu de Girona, a la seva filla Guillema, en vista al matrimoni amb Guillem, fill de Ferrer Bessó de Terrabona. Sig+num Berengarii de Ulmo, presbiteri et capellani Montis Surici, qui hoc scripsit die et anno quo supra. <i>ADG- ASF, perg. orig., 185 x 350 mm., carta partida, deteriorat.</i></p>
1278	<p>El castell de Montsoriu era la possessió més prestigiosa de la que disposava el llinatge encara a les darreries del segle XIII, fou segurament per aquesta raó que al testament de 1278 el vescomte Guerau VI deixà en herència a la seva</p>

	filla Marquesa <i>vicecomitatum de Capraria nostrum et castrum de Montesurico</i> <i>ADM Fons Cabrera i Bas r2962 II 8 II 10 rt 977 f 252</i>
1279	La Capella de Sant Pere de Montsoriu forma part de l'ardiaconat de la Selva Amb motiu de la dècima per a les croades, s'esmenta com a formant part de l'ardiaconat de la Selva la capella del castell de Monte Surico, que paga 21 sous i 7 diners. <i>Rius i Serra, J. (1946): Rationes decimarum hispaniae, vol I, p. 75 i 103</i>
1280	Marquesa, vescomtessa de Cabrera, filla de Guerau VI de Cabrera, i Ponç Hug, comte d'Empúries, confessen haver rebut, mitjançant el seu procurador Berenguer de Bianya, de Guillem, abat de Sant Pol, 200 sous que foren esmerçats per a negocis útils a la dita Marquesa i al dit comte, en treballs de fortificació i en queviures per a l'obra del castell de Montsoriu.
1280	El bisbe de Girona, Bernat de Vilert, acusà rebut a Agnès, vídua de Ramon de Catllar, de 300 sous per la firma feta a ella i a Geraldó de Montsoriu, germà seu, de la meitat del delme d'Arbúcies. Confirmació de Bernat bisbe de Girona a Guerau de Montsoriu, fill de Ponç de Montsoriu, difunt, de la meitat de la dècima de Sant Quirze d'Arbúcies. Així mateix confirma a Agnès de Castelario l'obligació antecedent que el seu germà, Guerau de Montsoriu, li va fer de la meitat de la dècima d'Arbúcies i certa part de la dècima de Sant Martí de Riudarenes, per la seva dot. AHH núm. 3399
1283	Marquesa, vescomtessa de Cabrera , muller de Ponç Hug (comte d'Empúries), feu donació a aquest del vescomtat de Cabrera, la vila d'Hostalric i d'altres coses, entre les quals s'hi deu entendre el castell de Montsoriu.
	(Marquesa). Era dama de virtuts, segons la dedicatòria que li és endreçada en la versió catalana de l'anomenada Bíblia de Sevilla: " De Catalunya porta la flor / D'ensenyament e de valor, / De franquesa, de gay parlar... / De Déu li plats sovén parlar, Molt déjunar e molt orar ". <i>Martí de Riquer, Història de la Literatura Catalana, II, pàg. 20. La cita la recull Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III. Pàg. 340.</i>
	Còpia de la donació feta per Ponç Hug, comte d'Empúries a Marquesa, la seva esposa, perquè posseeixi per vida l'úsdefruit del castell i vila d'Empúries, la vila de Tallada i la vila de Verges, l'honor de Sant Pere Pescador, el castell de Ciurana i la vila i parròquia de Roses, i 60.000 sous sobre el castell de Montsoriu AHH núm. 1294, 3409
1285	Atac de Felip l'Ardit. Segons la narració del cronista Bernat Desclot: "E en Vallès se tenia lo castell de Montsuriu, qui es I. dels bells e nobles del món e és del comte d'Ampuries. Montsoriu esdevé el refugi familiar dels comtes mentre dura la guerra. ... mes totes aquestes forces se tenien encara per lo rei d'Aragó primerament Castellnou e Montesquiu, una altra força que és d'una dona que ha nom n'Estela de Casellnou, les quals forces són el Rosselló. Tenint-se encara en Empordà, primerament lo castell de Rocabertí, e Requesens e Carmanson, e lo castell de Lers e la força de Sant Salvador, e totes aquestes forces són del comte d'Empúries e d'en Dalmau de Rocabertí, e reclamavent-se per lo rei d'Aragó. E en Geronés se tenia, primerament la ciutat de Gerona, e lo castell de Besoldó, e Camprodon. E en Vallès se tenia lo castell de Montsoriu, qui és un dels bells e dels nobles del món e és del comte d'Empúries , encara lo castell de Montornès, qui es d'en Berenguer d'Entença. Exceptuades aquestes forces damunt escrites e anomenades, tots los altres llocs d'una jornada a enllà de Barcelona eren desamparats e havien lleixats rònecs, que nengú no hi era romàs, tant eren espaordits com oïren dir que els francesos tenien tot Empordà e que el rei d'Aragó se n'era vengut a Barcelona . Soldevila, 1973
1285	Amb motiu de la croada, Ponç Hug d'Empúries –propietari consort de Montsoriu va instal·lar la seva família en el castell, el qual esdevingué el refugi familiar mentre el comtat emporità va estar en mans dels francesos " Habit autem refugium et praesidium in castro de Montsoriu " <i>Gesta Comitum Barcinonensius, a Cròniques Catalanes, pàg. 81, Barcelona 1925</i>
1293	Guerau de Montsoriu, cavaller, i Laura la seva dona, vengueren a Guillem Loreda, prior del monestir de Roca Rossa, el mas Aulèn, de la parròquia d'Hostalric, que el tenien en feu pels comtes d'Empúries. AHH núm. 1318, 3330
1306	Proceso de verificación en el que declara el vicario general del obispado de Gerona que pertenece a los Senyores Vizcondes de Cabrera el ius patronatus del Beneficio que el noble Guerau de Cabrera fundó con la invocación de S Pedro en la capilla del castillo de Monsoliu 6-12/10/1745 Dins del procés s'esmenten alguns dels clergues beneficiats de Montsoriu. Concretament a 19 de les kalendes de gener de 1306 Pere Saniats, clergue, renúncia al benefici de Sant Pere de Montsoriu davant el bisbe de Girona Berenguer Pocs dies després, a 17 de les kalendes de gener del mateix any de 1306 Guillem de Rifar, clergue, és presentat al vicari general del bisbe Berenguer de Girona com a nou beneficiat de Sant Pere de Montsoriu, per Marquesa comtessa d'Empúries. Instrument pres en poder del notari de Castelló Bernat de Jonquera.
1308	El bisbe accepta la renúncia de Pere de Saniats al benefici de la capella del castell de Montsoriu, 15 desembre 1306. ADG G-002-00841 Marquesa, comtessa d'Empúries, presenta Guillem de Rifà per al benefici de la capella del castell de Montsoriu, 16 desembre 1306 ADG G-002-00843 El comte Ponç Hug d'Empúries presenta Guillem Guerau de Verges per al benefici de la capella del castell de Montsoriu, 6 juliol 1308 ADG G-002-01029

1309	Còpia de cert manament donat per Ponç Hug comte d'Empúries i vescomte de Cabrera, dirigit al veguer de Montsoriu, Berenguer de Finestres, manant-li que fes pregonar que ningú en dia de festa donés de menjar a un altre que no fos pare, mare o fill, sota pena de 50 sous . AHH núm. 1295, 3410
1312	Arxiu de la Parròquia d'Arbúcies. Capbreu de 1312 Establiment del mas Castellar, per Bernat de Folgueres. S'esmenta l'església de Sant Pere de Montsoriu a qui han de fer la tasca de tots els fruits. <i>totum mansum nostrum sive bordam vocata Abeyl quas habemus et tenemus in parrochia antemdictam iuxta mansum nostrum Castellam cum quintanis et omnibus eius honoribus et pertinentiis redicatis ipsum cum omnibus suis honoribus et pertinentiis super manso nostro vocato Castellam --- et tascham fideliter de expletis Santo Petri de Montesirico</i>
1317	Guerau de Montsoriu, cavaller fill de Ponç de Montsoriu cavaller, promet compondre amb el bisbe una part del delme de Sant Feliu de Buixalleu. 11 juliol 1317 (PM núm. 738) <i>Arxiu Diocesà de Girona Llibre G-6 full, f 57V. Al 1320 un altre document: Guerau de Montsoriu, cavaller, reconeix tenir pel bisbe una part del delme de Sant Feliu de Buixalleu, 10 març (1319) 1320, (=CC f 389rv). Llibre G-6 full, f 86</i>
1318	Segons la sepultura dels Montsoriu, de Girona, de l'any 1318, que hi havia en el monestir de Sant Salvador de Breda, l'escut d'aquesta família porta "de güella; un mont florea i floreat d'or".
1319	Guerau de Montsoriu, cavaller, reconeix tenir pel bisbe una part del delme de Sant Feliu de Buixalleu, 10 març (1319) 1320, (=CC f 389rv). ADG G-006-03123 Llibre G-6 Full f 86 Guerau de Montsoriu (Monte Surayco), cavaller, el 10 de març de 1319, presta homenatge al bisbe de Girona, Pere de Rocabertí, per raó del delme de la Parròquia de Sant Feliu de Buixalleu.
1322 - 1327	Guerau de Montsoriu, fou testimoni del capbreu que feu la Prepositura del monestir de Sant Salvador de Breda de les cases Fogaroles i Llopart de Sant Feliu de Buixalleu. Francesc de Montsoriu acompanya el rei Jaume II en el seu viatge a Gènova. Bernat de Montsoriu, cavaller, l'any 1324, fou nomenat Senescal del Papa en terres del Piemont. Servé Robert de Nàpols contra els gibel.lins al temps que també ho feia Antoni de Cardona. Guerau de Montsoriu, cavaller, prometé al Bisbe de Girona (al 1327), Guillem de Vilamarí, que composaria amb ell els seus drets sobre el delme de Sant Feliu de Buixalleu.
1328	Bernat I de Cabrera féu donació al seu fill Bernat II (que seria gran privat del rei Pere III) de tot el dret que tingués en el vescomtat de Cabrera i en el castell de Montsoriu. Segons Montsalvatge, Bernat II tingué Montsoriu per Bressol. <i>Francisco Montsalvatge. Noticias históricas..., XIV. Pàg. 410</i> AHH núm 1296, 1528, 3411, 3696 A Arnau de Vivars, jurista i canonge de Sant Feliu de Girona. Comissió de la causa de Bernat de Cabrera i el seu fill Bernat, vescomte de Cabrera i hereu universal de Marquesa, comtessa d'Empúries, per raó de la donació del vescomtat i el castell de Montsoriu feta a Ramon de Cabrera, prenent com a escrivà Pere Maçanet, notari de Girona. Vivars haurà de lliurar la causa a Gispert Fulcarà, sagristà segon de la seu, o, en absència d'aquest, a Bernat de Bordils, professor de dret de Girona, 10 juny 1328 ADG U-003-01572
1330	Bernat , vescomte de Cabrera, establí i donà la torre mitjana del castell de Montsoriu i alguna terra i hort a Arnau des Puig, amb la condició que aquest hagués de llevar el blat d'acapte i els pollastres de la guàrdia. Establiment fet per Bernat, vescomte de Cabrera, a Arnau Puig d'una torre mitjana junt al castell de Montsoriu, amb cert pati contigu i una vinya anomenada de Bato i certa part d'un hort Establiment fet per Bernat, vescomte de Cabrera, a Arnau de Podio de una torre mitjana sita junta al castell de Montsoriu amb cert pati contigu, que limita a orient amb la vinya llarga de dit castell, a migdia en aquell pati que van establir a Guillem de Costa, a occident amb al vinya de Batto i al nord amb aquell castell, i una vinya anomenada de Bato i certa part d'un hort; tot amb les seves entrades i sortides amb qualitat d'edificar en dit pati, cases i domicili en domini i alou de dit vescomte, i amb que presti homenatge i vassallatge per ell i els de la seva posteritat i que porti tot el blat i blat de acapte que pertanyia a dit vescomte, i tots els pollastres que es pagaven per guarda per la seva pròpia persona , i estant malalt o impedit que ho faci portar per persona fidel i segura, amb la obligació de recollir tots els grans de dit vescomtat i congregar-los en la batllia, o a on se li mani amb les cavalleries necessàries i a les seves expenses, donant la civada acostumada, i que pugui prendre les cases que necessiti en qualssevol batllia per recollir els grans, pagant d'ells el camaratge, i li constitueix i crea a ell i als seus per batlles, i que de tots els grans que reculli rebí pel seu treball el reredelme, segons els altres batlles l'havien portat, exceptuant el blat de la batllia de Maçanet, i així mateix rebí el reredelme de dits pollastres. Tot el que li concedeix perpètuament per ell i en nom dels seus successors, i el llibera a ell i als seus de tota la host i cavalcada, quísties i servituds i de la ferma lleuda i altres coses, i així ho firma i dit Arnau promet fabricar la dita casa, i tot el demés d'aquesta carta, signat de J. De Fontcoberta notari AHH núm 2067, 4461
1332	Reconeixement de vassallatge i homenatge a Bernat, vescomte de Cabrera i als seus successors, fet per Arnau de Puig, batlle del blat d'acapte del castell de Montsoriu AHH núm 1297, 3412

1333	Reconeixement de vassallatge i homenatge a Bernat, vescomte de Cabrera i als seus successors, fet per Arnau de Puig, batlle del blat d'acapte del castell de Montsoriu AHH núm 1297, 3412
1335	Bernat II de Cabrera, donà el seu consentiment a l'abat de Sant Salvador de Breda, Gisper de Jafer, per a poder tallar llenya en el bosc de Montsoriu per a provisió del seu monestir. AHH núm. 1300, 3416 (any 1345)
1337	El mateix Bernat II, remeté a favor del seu fill Ponç (V) el castell de Montsoriu amb tots els seus termes.
1340	Requeriment fet per part de Timbor , vescomtesa de Cabrera, al seu marit Bernat perquè li subministrés més aliments per la seva subsistència en el monestir de Sant Salvador de Breda. A continuació hi ha la resposta en la que Bernat li diu: ... nostrum atque vestrum domicilium in Castrum nostrum de Montesurico transfere in quo iam aliis temporibus vos et nos etiamque predecessoris nostre per maiore parte convenimus comorarii triogantes nos ea infantis... ADM núm. 2919
1342	Citació i provisió del jutge comissionat pel rei Pere al bisbe de Girona perquè comparegui a Barcelona per exposar el que convingués sobre el plet que seguia contra el vescomtat de Cabrera pretenent el bisbe estar en possessió de portar els vassalls del vescomtat a l'exèrcit de Pau i Treva. ADM núm. 2723
1347	Pere El Cerimoniós afirma en la seva crònica que anà a cercar personalment a Bernat II de Cabrera al monestir de Sant Salvador de Breda per demanar-li ajuda urgent. Fou a partir d'aquest moment que la figura de Bernat adquirí un major relleu: el vescomte ajudà Pere IV a esclafar la revolta unionista i passà a ser-ne conseller permanent, pràcticament un privat. <i>E, nós romanint així, e no havíem qui ens servís de majordom ne d'altres oficis de cavallers, diguem a mossèn Bernat de Cabrera, qui era ab nós e qui novellament havíem tret de Sent Salvador de Brea, e venc ab nós aquell viatge, on ell estava apartadament per fer vida solitària, que ens servís de majordom e així es feu.</i> <i>Soldevila, F. Les quatre grans gròniques, p. 1099</i>
1347	Bernat II de Cabrera atorgà un document fet al castell de Montsoriu pel qual féu donació o heretament del vescomtat de Cabrera i moltes altres coses a favor del seu fill Ponç V, que ja exercia el vescomtat des de 1342, càrrec que mantení fins a la seva mort el 1349. Donació de Bernat, vescomte de Cabrera a Ponç, els seu fill, i de Timbor, en què li dona tot el vescomtat de Cabrera, tot i que es reté el castell de Montsoriu i el seu terme mentre visqui . AHH núm. 1585, 3523
1347	Avinença entre Bernat de Cabrera i els homes de la batllia de Montsoriu per portar llenya a un forn de calç per les obres de fortalesa del castell 28 de maig de 1347. <i>Avengut fos entre lo senyor en Bernat de Cabrera (i) els homens de Gaserans, de Viabrea, de Riells, de Sant Feliu de Buixalleu, de Arbúcies, de Joanet, de Lliors, de Cerdans e de Sant Pere Desplà que de aquests III anys primers vinents no sien tenguts de fer host ne cavalcade sino per exemcucio de iustiae ho per deffeniment de vittam ne sien tenguts de fer ajuda ne de anar ab servents qui fossin tramessos per lo vescomte. Els homes dels dits lochs sien tinguts en los dits III anys presents (n)e son de tayllar e de portar lenya a I forn de calç consam aen aluo messions e quel forn sie de MM corteres o ha II quiscun consam sie de M corteres e que desò ne sien tenguts de fer altres messions ne altra cosa per aquesta raó. E si ben aquesta calç nos met en obres de fortalesa del castell que en res deçó lo dit senyor nols sie tenguts per ço com es avinença feta entre els seus force. Qui ho açó sie sens tot perjudici de les parts, així que passats aquest temps los homens no sien tenguts de fer açó nec dit senyor aitam poch ans tota aquesta cosa sie nulla e nona e per no neguna. E açó ferma lo dit senyor a mont sui en G. Sesgleya, en Bn des Pin, en A ses Rieres de Arbúcies, en Johan des Terrers de Cerdans, en G Palanus, en Pere Ferrer, en A de Soler de Joanet, en R Palagrí de Riells, en Bn sa Plana, en Jacme Pinol de Viabrea, en P Prat de Sant Feliu de Buixalleu, en G Subirani de Gaserans, en P des Puig de Gaserans. A XXVIII de maig de MCCCXLVII devant Barthomeu Strany clergue del bisbat de Girona, en R Manala .. del dit senyor, en A dez Puig batlle del acapte de Montsoriu e daquesta cosa se feren II escrits partitis per letres a la una te lo dit senyor el altra en G Sesgleya per hora a tots los dits homens.</i> ADM núm. 3404
1348	18 de març. A Bernat de Cabrera i la seva esposa Timbors. Llicència de construir altar de Sant Pere a la capella recentment bastida del castell de Montsoriu. <i>Arxiu Diocesà de Girona U-11 F 25V</i>
1350	Amb la mort sense descendència de Ponç V, el vescomtat revertí al seu pare, que renuncià, junt amb el castell de Montsoriu, Hostalric, Cabrera i Roda, en el seu fill Bernat III de Cabrera, amb motiu del casament amb Margarida de Foix.
1350	Bernat II és nomenat tutor de Joan, duc de Girona. <i>R. d'Abadal: Pere el Cerimoniós, p. 92</i>
1353	Bernat de Cabrera i el seu fill Bernat III, vescomte de Cabrera, afranquiren tots els habitants de la parròquia de Breda i entre ells anomenen a 27 caps de família deslliurant-los de pagues, obres manuals, cavalcades i contribucions fets al vescomtat de Cabrera, sota el pacte, condició i retenció que hagin d'anar sempre que els vescomtes ho considerin convenient a defensar tot el vescomtat de Cabrera, que facin guaita i guardia al castell de Montsoriu, que participin en les obres d'enfortiment, contribueixin en el pagament de dites obres i que en temps de guerra entrin i hagin d'entrar al dit castell i allí introdueixen i reservin tots els seus bens mobles i sermovents.
1353	Expedició de Bernat de Cabrera contra els genovesos

1353	<p>Bernat II rep el comandament d'un estol contra els rebels sards. Fou per aquesta darrera expedició que Bernat fou recompensat amb la concessió del vescomtat de Bas.</p> <p><i>X. Hernández. Història militar de Catalunya, II, p. 149-150</i></p> <p>En la batalla naval de Port del Comte, davant de l'Alguer, l'any 1353, Cabrera vencé de manera aclaparadora a l'estol genovès, recuperant tot seguit l'obediència de l'alguer, i reformint les posicions catalanes a Sardenya (PERE IV, Crònica V, 19, 20, 21, 22</p> <p>Dins la seva experiència militar el vescomte ja havia combatut amb anterioritat a l'illa, durant la conquesta per part de l'infant Alfons (PERE IV, Crònica I, 35)</p> <p><i>M. Orsi: Les dotacions dels vaixells de l'armada de 1354, Drassana, 15. Museu Marítim de Barcelona, 2007, p. 56-58</i></p>
1354	<p>Bernat de Cabrera tingué un paper important en la campanya de 1354, com a capità general. La seva presència en la documentació generada per l'armada és constant i les seves decisions influïren en la majoria dels aspectes organitzatius i en el plantejament tècnic i tàctic de l'estol que es preparava. El vescomte de Cabrera fou en gran mesura el cap visible i pensant de l'autoritat reial en les armades que es dirigien a Sardenya el 1353 i el 1354.</p> <p>.. Cal dir que Bernat de Cabrera va obtenir del seu càrrec de capità general beneficis de tota mena que aixamplaren la seva influència i la seva riquesa...</p> <p>D'una banda, les ordinations que ell mateix redactà el 1354 establien que el títol d'almirall o capità anava acompanyat durant el servei a l'armada d'un salari de 40 sous diaris, dels quals havia de dur però: "ses armes e ses companyes, segons son estament e sa honor", i dos "consellers". Si bé aquest salari, restades les despeses que se suposen a un capità, no sembla donar un gran volum d'ingressos, sí que podem parlar de la circulació de grans sumes en forma de botí... Bernat de Cabrera tingué accés a la seva part del botí pres en la batalla naval de l'Alguer... la suma total de 27.480 florins entregats pel rei en forma de botí a Bernat de Cabrera és un clar exemple de la importància d'aquesta font d'ingressos.</p> <p>Queda constància d'un mestre remolar i un mestre d'aixa de Barcelona que el gener de 1354 viatjaren als boscos del vescomtat de Bas a cercar-hi fusta. Bernat de Cabrera, senyor d'aquests boscos (entregats pel rei quan accedir a manar l'armada de 1353; PERE IV, Crònica V, 15) de ben segur devia treure algun profit de la seva explotació (ACA R. P. M. R. Vol 642, fol 190v; ACA reg. 1400, fol. 52r</p> <p><i>M. Orsi: Les dotacions dels vaixells de l'armada de 1354, Drassana, 15. Museu Marítim de Barcelona, 2007, p. 56-58</i></p>
1354	<p>Ordinacions sobre lo fet de la mar, fetes per lo molt noble Bernat de Cabrera, Capità General de l'armada del senyor rey, com vench de Sardenya e hac vençut los genovesos en 1354</p> <p><i>Capmany i Montpalau, A.; ordenanzas de las armadas navales... pp. 77-96</i></p>
1356	<p>Campanya del Rei Pere el Cerimoniós contra Matteo Doria a Sardenya</p>
1356-1359	<p>Guerra contra castella</p> <p>Encapçalà estols per combatre a les costes catalanes els atacs castellans de 1358 i 1359</p> <p>Va dirigir les delegacions que el rei va enviar a pactar treves amb Pere I de castella a Tudela (1357), Terrer (1361) i Morvedre (1363). Foren aquestes delegacions de pau les que van desencadenar la campanya de desacreditació i posterior execució de Bernat II de Cabrera</p>
1356	<p>El rei Pere III, per premiar la lleialtat de Bernat II de Cabrera creà el comtat d'Osona, format pel vescomtat de Cabrera (i, per tant com a cap d'ell, el castell de Montsoriu) i els castells de Montclús, Montpalau, Sant Iscle, Solterra, Vall d'Osor i el castell d'Anglès; pels termes de Sau i el castell de Taradell, amb la parròquia de Viladrau; pels castells de Voltregà, Torelló i Cabrera; pels llocs de Roda, Savellana, Barrés, Catelló de Bas i la Bastida de l'Infern; pel castell d'Oris i el vescomtat de Bas, per la part reial de la ciutat de Vic i la que posseïa l'esposa de Bernat III, Margarida de Foix, i pels castells reials de Gurb, Tona i Malla, i tots els altres llocs que el seu pare i la seva mare Timbor de Fenollet, o bé la seva esposa tinguessin a Catalunya.</p>
1358	<p>El 8 de juliol de 1358 es redacta el document que porta per títol Les Constitucions dels Castells, referent al castell de Montsoriu es pot llegir, entre molts altres paràgrafs: "<i>Primerament lo Castell de Montsoriu és cap de ço qui solia ésser de Bescomtat de Cabrera e ara lo Veguer del bescomtat de Cabrera, ara's deu anomenar Vaguer de Montsoriu...</i>" "<i>És castlà major lo senyor de Grions e sots-castellà lo senyor de la casa de Busquets, e eel castlà hi ha estatge, segons la conuinensa entiga, he hay a tenir una guarda en la torre maior..També és de dit castell la parròquia de Santa Maria de Breda en la que el seu abat té dret a castell i altres atribucions, però els seus homes han de fer guaita i guardar el castell de Montsoriu i fer obres al dit castell com la resta de gent del terme.. . les parròquies del terme de dit castell són aquestes: primerament la parròquia de Gualba, Viabrea, Riells, Santa Maria de Breda, Gaserans, Ramió, Maçanes, Griona, Buixalleu, Joanet, Arbúcies, Sant Pere Desplà, Cerdans i Lliors. En tot el terme de dit castell el comte té ple dret de castell i de comtat."</i></p>
1358	<p>25 d'agost de 1358, quan Bernat III de Cabrera comte d'Osona sortí a incorporar-se a l'exèrcit que anava a defensar les fronteres del regne de València envaïdes pel rei de Castella, de pas per Arenys va fer posada al casal del Batlle Guillem Tria, on davant del notari de Montpalau atorgà procura al seu fidel cavaller Berenguer de Malla per tal que governés el Vescomtat en la seva absència i el representés en la Cort General de Catalunya que preveïa que seria convocada d'un moment a l'altre. Apèndix document XVIII. Arxiu Històric Fidel Fita.</p> <p><i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 65.</i></p>
1359	<p>La Diputació del General adquireix el caràcter de organisme amb jurisdicció sobre tot el Principat de Catalunya al 1359 1 Presidència de Berenguer de Cruïlles (1359-1363).</p> <p>La Cort reunida a Cervera el 1359 nomèna els següents diputats:</p> <p>Braç eclesiàstic: Berenguer de Cruïlles, bisbe de Girona, Pere Arnau de Parestortes, prior de Catalunya de l'Orde de</p>

	<p>l'Hospital, Romeu Sescomes, paborde de Tarragona, i Arnau de Busquets, doctor en decrets i canonge de Barcelona. Braç Militar: Bernat de Cabrera, comte d'Osona, cavaller; Hug de Cardona, vescompte de Cardona, donzell; Ponç d'Altarriba, cavaller, i Ramon de Peguera, doncell. Com a administradors del Braç Reial, foren nomenats: Pere Desplà, ciutadà de Barcelona; Pere de Carcassona, ciutadà de Lleida; Francesc Pavia, ciutadà de Girona, i Pere Borró, burguès de Perpinyà. Es nomenaren també quatre Consellers dels diputats per braç: Braç eclesiàstic: Pere de Clasquerí, arquebisbe de Tarragona; Hug Desbac, bisbe d'Urgell; Guillem Arnau de Patau, degà d'Urgell, i Galcerà de Montcorb, oficial de Girona. Braç Militar: Bernat de Cabrera, cavaller, pare del Comte d'Osona; Ramon d'Anglesola, senyor de Bellpuig, cavaller; Berenguer Despujol, cavaller, i Ramon Arnau Sacinera, cavaller. Braç Reial: Romeu de Busquets, ciutadà de Barcelona; Pere de Muntanyana, ciutadà de Lleida; Arnau de Messina de la vila de Cervera, i Valentí Saperà, de Vilafranca del Penedès.</p>
1360	<p>Venda atorgada per Guerau Castelarri, de la parròquia d'Arbúcies, a favor de Bernat de Cabrera, d'una vinya i camp de terra a la parròquia d'Arbúcies, prop del Puig del castell de Montsoriu, en un lloc anomenat de Cabrera, pel preu de 40 lliures barceloneses, salvat el directe domini del Sr Galceran de Cartellà i de Dosrius, en tots els terços, lluïsmes i foriscapis, i tot el demés de les collites de pa i vi que tenia el referit en dites terres, i al sr Guillem de Blanes sr del castell de Blanes un quart de dita dècima i al rector de l'església d'Arbúcies, la meitat de dita dècima i la primícia AHH núm. 2083, 4484</p>
Finals s. XIV	<p>Inventaris del segle XIV de les esglésies de la diòcesi de Girona, paleogràficament datat a finals del segle XIV 512 Capella sancti Petri de Montesorio in ipso castro, in parrochia. ^ Castillo de Montsoriu, <i>Arbúcies</i>. MC-506 (Archivo Diocesano de Gerona, <i>Códice T-119</i>, s. f.) 506 Capella sancti Petri de Montesorio in castro de Montesorio. Archivo del Capitulo Catedral de Gerona, <i>Libre d'Estatuts</i>, A-II, a-2, fols. 102-109. NOMENCLATURES DE LA DIÒCESIS GERUNDENSE EN EL SIGLO XIV, J. M. PONS GURI</p>
1362	<p>El 8 d'abril de 1362 Guillem de Palafoles reconegué Bernat III de Cabrera, comte d'Osona, que tenia el castell de Palafoles en feu seu. El mateix dia l'esmentat Guillem es posà en mans del comte d'Osona per raó de "molts malificis que havia fet", i el comte prengué possessió del castell de Palafoles i posà pres al dit Guillem en el castell de Montsoriu.</p>
1363-64	<p>Bernat II caigut en desgràcia davant del rei, es refugia a Montsoriu (el seu lloc de naixement, segons Montsalvatje).</p>
1364	<p>Bernat II deixa Montsoriu i és empresonat i processat a Saragossa.</p>
1364	<p>El maig de 1364, quan encara no era conclòs el procés que havia de posar fi a la vida de Bernat de Cabrera, el Rei Pere III mobilitzava les hosts de la ciutat de Barcelona i vegueries i sotsvegueries de Barcelona - Vallès, Girona, Besalú, Bages, Berga i Berguedà i Camprodon, per tal de prendre a mà armada si calia la ciutat de Vic, amb el Comtat d'Osona i els Vescomtats de Cabrera i de Bas, i tenir-los en <i>seqüestre</i> i a les resultes del procés, cosa que no es va poder obtenir fins als darrers dies de juliol. <i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 66.</i></p>
1364	<p>El dia 16 de juny de 1364 la reina Elionor va ordenar inventariar els béns de Bernat II de Cabrera: <i>Deinde ibidem ad requisitionem dicti procuratoris fiscalis presicta domina Regina mandavit describi bona dicti nobilis Bernardi de Capraria et constat quod in bonis eiusdem nobilis est castrum de Montsoriu cum suis terminis et pertinentiis in quoquidem castro ipse nobilis suum tenet domicilium . Bofarull, 1867</i></p>
1364	<p>El 27 de juliol de 1364, Bernat II, fou decapitat a la Plaça del Mercadal de Saragossa</p>
1364	<p>El 21 de març de 1367, el rei mana al vescomte de Castellbó que marxi, amb 100 homes a cavall que té al Rosselló, a Hostalric, i d'aquesta manera assenyala les operacions previstes contra el castell de Montsoriu <i>Lo Rey - Vescomte. Nos sabento quel Comte Dosona es en Montsoriu e corre lo veçcomtat et va per tot a sa guisa, et és quels homens proveihit que vos an tots los C homens a cavall que tenits en Rosselló, vos en vingats tan tost a Hostalrich. E que aiximateix hi vinga mossèn Berenguer de Abella ab les hosts de Barchinona e de Cathalunya.</i> Carreras, F.: Notes històriques de Sant Hilari ÇaCAlm, 1911. Document procedent de l'ACA registre 1217 foli 167</p>
1365	<p>4 de gener. Facultat a l'abat de Breda per absoldre els clergues que han jugat a "taxillos" dins el castell de Montsoriu. <i>Arxiu Diocesà de Girona: Llibre U-50 Full f 155v.</i></p>
1365	<p>El 21 de maig de 1365, el monjo Joan Carbonell procurador substituït del prior de Sant Pol, acompanyat de testimonis i l'escriptor jurat del notari reial Ferrer de Magarola, llegiren al batlle del terme de Montpalau els manaments del rei i l'infant i l'intimaren per al seu compliment, però el batlle se'n desentengué i fins i tot negà estar en exercici del càrrec. L'endemà intentaren fer la requesta en persona de la vescomtessa timbors a la qual atribuïren la condició de procuradriu de la seva nora comtessa d'Osona, l'acte que tingué lloc en una capella del monestir de Sant Salvador de Breda, on sojornava la vescomtessa, tornà a ser infructuós, car aquesta es negà a admetre la notificació i digué que no exercia la jurisdicció de Montpalau que li era atribuïda. Seguí una nova temptativa d'intima, aquesta vegada al procurador general Berenguer de Malla que era qui en realitat regia el vescomtat en nom del Comte d'Osona, i amb aquesta finalitat el monjo, testimonis i notari pujaren fins el castell de Montsoriu, i acostats a la fortalesa, de bell antuvi els sentinelles els impediren seguir avant, bé que després es concedí l'entrada només que fra Carbonell, restant a fora els acompanyants i, quan arribat a la presència de Berenguer de Malla, el monjo li intentà</p>

	<p>comunicar els rescriptes, el procurador general es negà a admetre'ls, ni tan sols escoltar-los. <i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed Aj. d'Arenys de Munt, 2005. pp. 68-69</i></p>
1365	<p>Entretant s'anaven tenint notícies, més o menys verídiques, sobre la situació del comte d'Osona, presoner a Castella, de qui els enemics de la casa Cabrera conjecturaven una traïdoria i el volien presentar com un <i>trànsfuga</i>, més que no pas com el captiu que era en realitat (El famós jurista Guillem de Vallseca, un dels instructors del procés continuat contra el comte d'Osona, en un informe deia: <i>Trànsfuga és appellat en Dret no tan solament aquell qui volenterosament lexa son senyor e se'n va a son enamich, ans aquell qui volenterosament se lexa prendre als enamichs, hoc encara aquell qui no's lexe prendre volenterosament, mas com és pres pot fugir e no ho vol fer.</i> <i>Bofarull: Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón, tomo XXXIII, p. 423</i> <i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 69.</i></p>
1365	<p>En el procés seguit contra el comte d'Osona hi ha referències a Montsoriu: Així un genovès apellat micer Galeot, estant a Sevilla, va dir a un testimoni de Barcelona "era molt noble terra e que ell era estat II vegades a Muntsoriu e que era molt bell castell. <i>Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXXII, pàg 409. Extret de Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III. Pàg. 343.</i></p>
	<p>En el mateix procés, "resulta categòrica la residència dels fills del comte a Montsoriu, segons un altre testimoni: "...trobà un correu qui portava una letra del dit comte a la comtessa, la qual lo comte Dosona feya a saber a la comtessa muller sua que ell se era rescatat ab lo Rey de Castella perquè ell la pregava que decontinent ab sos infants degué partir de Muntsoriu e que sen portàs tot ço que bo fos que no fes gran comun". <i>Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXXI, pàg 320. Extret de Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III. Pàg. 343.</i></p>
	<p>Un testimoni del procés, interrogat si sap que dit Galceran de Rocabertí haje fornits e sostenguts los castells de Muntsoriu, de Argimon et de Castello e faés altres tractaments contra lo Senyor Rey, dix que no". "interrogat si con lo comte Dosona vench a Montsoriu, vench nagun ab ell, et dix que aquest testimoni solament sens naguna altra persona quil companya a fi solament que pogues cobrar sa muller qui era en Gasconya ab la comteça e sos fills qui eren a Muntsoriu los quals ha cobrats. <i>Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXXIII, pàg 73. Extret de Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III. Pàg. 343.</i></p>
1365	<p><i>Colección de Documentos inéditos de la Corona de Aragón ACA XXXI</i> p. 17 comtessa mare sua que ab los infants e ab tot lo moble que poguessen haver de Muntsoriu sen anassen en... p. 310 :Muntsoriu Argimon e Castello e encara tots altres forces qui fossen entorn . E apres que faessen guerra guerrejada contra lo Senyor Rey e les seues gents... p. 316: partir de Muntsoriu e que sen portés tot ço que bon fos qui no faes quan comu et que no hagues pahor que no pogues pagar lo rescat ab que ella sen anas... p. 320 : ... sa muller sua que en se era rescatat ab lo Rey de Castella perque ell la pregava que decontinent ab sos infants degues partir de Montsoriu e que sen portas tot es que bo fos...</p>
1365	<p>A principis de la tardor de 1365. Burlant la vigilància de Pere III, la família del Comte d'Osona Bernat III, la comtesa d'Osona i els seus fills Bernardí, Elionor i Joana, refugiats al castell de Montsoriu l'abandonen i en companyia del cavaller Ramon de Gurb, fugen de Catalunya, passen per Maçanet de Cabrenys on els recull Guillem Galceran de Rocabertí, conduint-los tots plegats a Illa del Roselló i després als dominis del comte de Foix, oncle de Margarida, per passar més tard a Orthez. <i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 70.</i></p>
1365	<p>Acord d'alliberament del comte d'Osona signat a Sevilla el 10 de desembre de 1365. Sembla però que l'acord a què el comte d'Osona havia arribat amb Pedro el Cruel era el del seu alliberament mitjançant 50.000 florins d'or vell de Florència, pagadors en tres terminis i que, en tant no fos complerta la darrera de les pagues, estarien en ostatge, en poder del monarca castellà, els fills del comte, Bernardí, Elionor i Joana, i el seu nebot Bernat Guillem, fill del vescomte d'Illa, i s'hi afegia que el comte s'obligava a no fer la guerra contra Castella a no ser que fos en defensa del comtat de Barcelona. <i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 70.</i></p>
1365	<p>El conveni per l'alliberament del Comte d'Osona proposat el 1365 per Pedro el Cruel, no s'arribà a complir i la muller i els fills seguiren a Gasconya, mentre que el comte continuava en els alts i baixos de la seva ambigüitat en poder del rei de Castella, fins que se'n pogué evadir. Però de pas pel riu de Baiona, fou pres per homes d'aquella ciutat i entregat al Príncep de Gales, aliat de Pedro el Cruel, i, d'acord amb aquest, fou novament alliberat mitjançant diversos pactes, entre els quals hi havia el de lluitar a favor del rei castellà, i que seria ostatge del conveni Bernardí, fill primogènit del comte, i així Bernardí, procedent d'Orthez, fou constituït en rehen i posat a la guàrdia del senyor de Pruyans. <i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 70-71</i></p>
1366	<p>El comte d'Osona, cunyat de Roger Bernat, recobrant la llibertat del rei de Castella, havia tornat a Catalunya, on trobà, en virtut del procés que se li seguia per traïdor, que tots els seus castells i llocs havien estat confiscats. El comte s'apoderà de la seva antiga fortalesa de Montsoriu, des d'on corria el vescomtat de Cabrera, aconseguint que tornessin a sa obediència els homes que abans havien jurat obediència a la Corona. <i>Rafael Tasis, La vida del rei en Pere III, pàg. 296, Barcelona, 1954.</i> Segons el relat de JM Pons i Guri; "El comte d'Osona, ja lliure, de pas pel vescomtat d'Illa del Roselló fou acollit pels seus parents, i tot seguit entrà a Catalunya on, des de Maçanet de Cabrenys fins a les Planes d'Hostoles l'acompanyà Guillem de Galzeran de Pinós i en aquell punt, prengué la companyia del Prior de Santa Maria del Coll, i passant</p>

	<p>d'incògnit per Sant Hilari i Arbúcies, arribà al castell de Montsoriu. L'estada a Catalunya de del comte d'Osona, només fou de poc més de quinze dies i, des de Montsoriu, conduït per en Jalmar de Tordera i en Guinard de Lloret, embarcà a Tossa i, desembarcat a Roses, seguí per Perelada i creuà el Pirineu per Montalbà. En lloc de retornar amb el rei Pedro de Castella, el comte d'Osona es va unir a Enric de Trastàmarai quan el fet arribà a notícia del Príncep de Gales, per manament d'aquest, el seu fill Bernardí passà de la condició d'hostatge a la de presoner, i entregat a Pedro el Cruel, fou embarcat en la galera del patró Joan Gonsàlvez de la Marca, conduït a Sevilla i seguidament empresonat a Carmona. Al cap d'uns deu mesos de captiveri, Bernardí intentà d'evadir-se, per qual motiu fou reclòs al fons d'un aljub, on va romandre vuit mesos més.</p> <p><i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys de Munt. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 71.</i></p>
1366	<p>Assabentat el rei de l'estada del comte d'Osona a Catalunya, acollí la notícia amb indignació i prengué mesures de més duresa, obrint processos de pau i treva i posant en armes el Principat. El rei prou enfeinat amb els conflictes exteriors, no podent dominar del tot la situació de sublevació, es valia de represàlies i, el que fins aleshores fou segrest preventiu, va esdevenir confiscació del patrimoni de la casa de Cabrera, reforçada per la donació que el 25 de setembre d'aquell any féu a favor del seu infant primogènit.</p> <p>A causa de noves, no sempre exactes, obtingudes per mitjà d'espies i correspondència interceptada, el rei temia, o potser ho feia creure, una invasió des de Castella, combinada amb l'ajut de l'infant de Mallorca des del Rosselló i alhora un alçament del mateix vescomtat de Cabrera. Berenguer de Malla, que regia els vescomtats de Cabrera i Bas com a procurador general del comte d'Osona, posava en estat de defensa els castells de Montsoriu, Argimont i Castelló de Bas.</p> <p><i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 72.</i></p>
1367	<p>El 16 de gener de 1367, Pere III conferia al senescal de Catalunya Bernat de So el càrrec de defensor i governador en nom del mateix rei i del príncep del patrimoni que havia sigut del comte d'Osona.</p> <p><i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 72</i></p>
1367	<p>El 20 de gener de 1367, el rei va disposar novament que es procedís contra el comte d'Osona i els seus valedors com a enemics declarats, que els seus béns i drets fossin confiscats i els subdits i vassalls que en nom d'aquell tinguessin la comanda de castells tenien el deure de lliurar-los, puix que restaven absolts de tot jurament, homenatge o altres obligacions vers el que havia estat el seu senyor.</p> <p><i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 72.</i></p>
1367	<p>El 21 de març de 1367, el rei mana al vescomte de Castellbó que marxi, amb 100 homes a cavall que té al Rosselló, a Hostalric. <i>Coll, J.: El castell de Montsoriu, p. 103 ACA Cancelleria Registre núm. 1217 f. 167</i></p>
1367	<p>Diu Coma i Soley que al cap d'uns dies, veient la cosa mal parada, el comte d'Osona retornà a França</p>
1367	<p>El 13 d'abril, el rei escrivia al dit Berenguer d'Abella que "Havem sabut que dels castells e forteses del noble en P. de Malany se han fets es fan de nit faions o senyals als castells de Montsoriu e d'Argimon e a aquells qui per ell tenen los dits castells".(MIRET i SANS) I acaba ordenant al dit Abella, que prengui les potestats dels castells del dit P. Malany.</p>
1367	<p>El 16 de juliol l'infant Joan, amb el Senescal Bernat de So reduïa els rebels de la ciutat de Vic i tot seguit, fet seu l'Osona i el Cabrerès, s'encaminava a posar setge als castells d'Argimont i de Castelló de Bas, amb les hosts que s'havia pogut aplegar malgrat la greu epidèmia que assolava el país. (...) Després de la seva caiguda en poder de les hosts reials, la fortalesa de Castelló de Bas fou enderrocada. El castell d'argimont, tot i l'heroica resistència del seu cap Arnau sa Mascorda, també va ser pres per les forces de Bernat de So i enderrocat, de tal manera que només en restà al seva capella. Tan sols hi havia en peus la rebel·lia del castell de Montsoriu, defensat eficaçment per Berenguer de Malla. Les operacions militars es feien molt difícils i entretingudes, tant per raó dels accidents geogràfics de la privilegiada situació de la fortalesa com per l'existència de bastides i altres reductes a l'entorn del castell, que calia anar prenent un rere l'altre i que al cap de poc tornaven a ser ocupats pels resistents.</p> <p><i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 73-74.</i></p>
1367	<p>Comunies</p> <p>A Bonanat Gaucelm, sagristà de Centenys. Comissió per informar sobre els que tiraren a terra les forques de Bàscara i els que impediren que els parroquians de Centenys anessin a la comunia contra els que eren als castells d'Argimon i Montsoriu, 7 desembre 1367. ADG U-056-00604 Llibre U-56 Full f (57-58)</p> <p>Als clergues de Mieres. Guillem de Soler, de Ruilles i Arnau Casadellà, de Mieres es querellen que els clergues els tenen per excomunicats, perquè no acudiren a la comunia que es féu contra Berenguer ça Mascorda, Berenguer Barrot de Riudarenes, Pere Cusí, Pere de Coll, Pere Siurana d'Hostalric, Arnau Guilmar de Santa Coloma i Arnau ça Rovira, batlle de Tordera, que tenien els castells d'Argimon i Montsoriu i foren foragitats de pau i treva; rebí informació, 7 desembre 1367. ADG U-056-00605</p> <p>A Pere Cervera, donzell i saig del bisbe. Ateses les convinences entre el bisbe i el rei sobre processos de pau i treva, cal fer comunia contra certs homes que tenen els castells d'Argimon i Montsoriu; se'l comissiona per fer-ho; cf f 224v-225, 226v-227, 228v, 230rv, 231, 234, 238v, 242v, 244v, 248v i 249rv. ADG U-056-00654</p> <p>Atès que els parroquians de Mont-ras són excomunicats per no haver acudit amb l'exèrcit de les comunies de la diòcesi contra certs gitats de pau i treva que es van recollir als castells d'Argimon i Montsoriu, s'autoritza l'absolució dels que es trobessin en perill de mort, 10 gener 1368. Similars s'expediren a Castellfollit i Sant Joan les Fonts (f 4), Cassà de la Selva (f 5), Sant Vicenç de Camós (f 6), Porqueres (f 8), Cassà (f 10v), Caldes (f 11v-12), Segueró (f 13), Mieres (f 54), Sant Cebrià dels Alls (f 56) i Sant Feliu de Boada (f 60v) Evidentment la comunia fou un fracàs ADG U-057-00659</p>

	<p>A Bernat Garriga, batlle i als prohoms de Palamós. No obliguin els homes d'església a pagar els homes de guerra que són a Montsoriu, 26 juliol 1368. ADG U-057-00730 f 202</p> <p>S'excusa Pere Sabater, de castell d'Empordà, d'acudir a la comúnia contra els castells d'Argimon i Montsoriu per ancianitat, 7 gener 1368 ADG U-057-00683</p> <p>El bisbe firma rebut a Bernat Mora, domer de Palafrugell, de 20 sous, deguts per Pere Carbonell, per causa de no haver acudit a la comúnia dels castells d'Argimon i Montsoliu, 22 octubre 1367; altra escriptura anàloga, sobre Pere de Pou, de Vallgorner, parròquia de Peralada f 174. ADG D-163-00164 Bernat Gil, domer de Sant Iscle de Colltort, promet al bisbe que, si no intima monitòria als seus feligresos per anar amb el duc de Girona a les comúnies contra els gitats de pau i treva als castells de Montsoriu i Argimon, estarà a la misericòrdia del bisbe, 7 març 1368; a continuació, el rector de Cogolls s'obliga de manera semblant. ADG G-051-03336 El bisbe fa procura a Asbert de Trilla, donzell, nebot seu, per cobrar les quantitats degudes per contumàcia en no anar amb l'exèrcit reial en processos de pau i treva contra els que es recolliren als castells d'Argimon i Montsoriu (comúnies), 9 novembre 1370. ADG G-053-03435 Als clergues de Banyoles, Porqueres, Vilert, Serinyà, Usall, Mieres, Fontcoberta, Miànigues i Mata, sobre comúnia a Argimon i Montsoriu, 20 març 1369. U-052-00389 f 68 i 69</p>
1368	<p>El 4 de maig el castell de Montsoriu continua en mans dels rebels, com es diu en una carta del rei Pere III dirigida al lloctinent del governador general de Catalunya, en la qual se li diu que en el castell de Montsoriu hi ha persones estranyes que en ofensa de la seva reial majestat tenen ocupat el castell i en surten i retornen perpetrats morts, lladronicis i d'altres maldats, de forma que els caminants no poden transitar per aquest territori, creu oportú que surti host de Barcelona...</p> <p>V. COMA SOLEY: <i>Los Vizcondes de Cabrera: condes soberanos de Urgel, condes de Mòdica y Osona, Vizcondes de Gerona, Bas, Àger y Montsoriu. Barcelona, 1968. p. 114</i></p>
1368	<p>En la mateixa data que l'anterior en una altra carta dirigida a Jaume Verdaguier, lloctinent del Batlle General, el rei pretén formar un exercit de 1200 homes per assetjar Montsoriu, havent-se de concentrar a Hostalric, on prendria el comandament el mateix rei. Els homes havien d'ésser contractats per un termini de quatre mesos.</p> <p>V. COMA SOLEY: <i>Los Vizcondes de Cabrera: condes soberanos de Urgel, condes de Mòdica y Osona, Vizcondes de Gerona, Bas, Àger y Montsoriu. Barcelona, 1968. p. 114</i></p>
1368	<p>Referent a aquests fets JM PONS i GURI escriu: "El 4 de maig del 1368, aprofitant una treva en la guerra amb Castella, el rei Pere decidí d'anar poderosament envers lo dit castell et haver aquell a nostra mà per executió de justícia i a tal fi, convocava de nou les hosts de Catalunya, fent reprendre el setge començat per les de la vegueria de Barcelona i el Vallès. A les hosts d'arreu dels llocs reials, hi eren afegits els serveis forçats dels homes dels termes dels castells de Montpalau, Montclús, Sant Iscle de Vidreres, Anglès i la Vall d'Osor, obligats a lluitar contra la seva senyoria natural. A l'acció, les hosts reials hi arribaren a fer <i>ús de ginys</i> de guerra. Mentre duraren els preparatius del que ja era una veritable guerra, el rei anava prorrogant la celebració de les Corts que tenia convocades amb els valencians i les traslladava a Sant mateu, com a lloc més proper a Catalunya. Foren tantes les prorrogues, que s'arribaren a celebrar noves corts a Barcelona abans que les del regne de València.</p> <p>JM PONS I GURI: <i>Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 74-75.</i></p>
1368	<p>24 de maig Bernat So, majordom reial rep llicència d'altar portàtil en certa bastida que fa per assetjar el castell de Montsoriu [Segons Pons i Guri bastida: Enginy de guerra movable a manera de torre per arrambar-se i assaltar els murs exteriors d'un castell] <i>Arxiu Diocesà de Girona, Llibre U-57, full f 154v</i></p>
1368	<p>El dia 23 de juny pocs progressos havia fet l'exercit assetjador, ja que el rei ordena al veguer de Tortosa que els homes allistats continuïn a l'host. <i>COROLEU i FORGAS: Los fueros de Catalunya, p. 100</i></p>
1368	<p>Els assetjats, ajudats per la pagesia de l'entorn, no tan sols tenien vitualles de sobres, sinó que arribaren a vendre caps de bestiar als mateixos assetjants més desproveïts, fet que provocà la indignació i la ira del rei. El setge, amb els seus alts i baixos, alguna vegada a presència del mateix rei Pere, durava encara la tardor d'aquell any 1368.</p> <p>JM PONS I GURI: <i>Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 75.</i></p> <p>Segons COMA SOLEY que contradiu la hipòtesi de COROLEU i FARGAS, "que los defensores eran restos de las compañías blancas. Estamos convencidos de que se trataba de vasallos de los Cabrera, no sólo grandes conocedores del terreno, sino con leales amigos en los pueblos y masías de los alrededores. De todos modos hemos de recordar la declaración del arzobispo de Tarragona en la cual manifestaba que Bernat de Cabrera, el Vell, le habia dicho que disponía de cuatro castillos que al menos resistirían cuatro años"</p> <p>V. COMA SOLEY: <i>Los Vizcondes de Cabrera: condes soberanos de Urgel, condes de Mòdica y Osona, Vizcondes de Gerona, Bas, Àger y Montsoriu. Barcelona, 1968. p. 115.</i></p>
1368	<p>Pere III concedeix a Bartomeu Jançana, deodatus capelle Sancte fidey de Montesigno, a la seva esposa i al seu bestiar guiatge o salconduit. La carta del rei Pere III consta com a "dada en lo setge de Muntsoriu, en la Bastida de Fitor, a 17 dies del mes de setembre de l'any de la Nativitat del Nostre Senyor M.CCC.LX.VIII"</p> <p><i>Arxiu de la Vegueria de Vic. Processos Civils en Art. 1368. Antoni Pladevall a Monografies del Montseny, 5, p. 134</i></p>
1368	<p>El comte d'Osona s'enrolà amb els mercenaris d'Enric de Trastàmara que lluitaven contra Pere I de Castella i en una de les campanyes troba la mort, l'octubre de 1368, en el setge de Tordehumos, prop de Valladolid.</p>
1368	<p>El 6 d'octubre de 1368, el rei remetia al senescal Bernat de So les bases per a una possible capitulació del castell de Montsoriu, segons les quals se sotmetria a plet l'expropiació dels béns dels fills del comte d'Osona i, entretant, el castell de Montsoriu seria posat en <i>seqüestre (segrets)</i>, precisament sota el comandament de Berenguer de Malla, o sia del mateix cavaller que l'ocupava i dirigia la rebelió en nom de la casa de Cabrera; serien alliberats de llur presó Ponç i Constança, fills del comte, i la comtessa d'Osona rebria guiatge per poder tornar a Catalunya, mentre que els</p>

	<p>assetjats del castell s'haurien de comprometre a acceptar la sentència i cessar tot seguit les hostilitats. Però, potser perquè els assetjats no es podien comprometre sense la conformitat del cap de la nissaga dels Cabrera, no arribà l'avinença, i tant la resistència com el setge del castell duraren sense interrupció.</p> <p><i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 75</i></p>
1368	<p>Cartes reials del rei Pere III al veguer, batlle i prohoms de la ciutat de Girona perquè enviessin més servents al setge de Montsoriu</p> <p><i>Arnall, M. J: Les lletres reials a la ciutat de Girona, 2 vol. Fundació Noguera 2000. Doc núm 300, 302, 303</i></p> <p>En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de Valencia, de Mallorques de Cerdanya e de Còrsega e comte de Barcelona, de Rosselló e de Cerdanya, als feels nostres los veguer e batlle de la ciutat de Gerona, salut e gràcia.</p> <p><i>Nós scrivim als jurats e prohómens de la dita ciutat per nostra letra en aquesta forma: "En Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, et cetera, als feels nostres los jurats e prohómens de la ciutat de Gerona, salut e gràcia. Sapiats que Nós aquells servents que.ls lochs nostres tenien e devien tenir en lo setge de Montsoriu havem ara reduïts a menor nombre, en la qual reducció ne toquen ara a vosaltres ab Sant Feliu de Guíxols e ab los homens dels ciutadans e de l'Espital Nou e de la batllia de Gerona quaranta e dos servents, però que sien bé complidament pagats de mes en mes. Perquè us deïm e us manam espressament sots pena de la nostra gràcia e merçe que los dits quaranta e dos servents contínuament en lo dit setge tingats e paguets d'aquí avant complidament, és a saber, tanost per I mes e al cap d'aquest mes per altre mes e axí de mes en mes aytant com durarà lo dit setge. Però volem que I conestable dels diits vostres servents haja haver en fi de cascan mes albarà del lochtinent de escrivà de ració de casa nostra qui és en lo dit setge en lo qual vos certifich que .ls dits servents hajen complidament servit aquell mes passat. E si per lo dit albarà apparia que falta hajen feta aturant-vos aytant com puig aquella falta de la paga que lavors farets per lo mes esdevenidor als dits vostres servents. Data ut infra ". Perquè deïm e manam espressament sots pena de la ira e indignació nostra a vós dit batlle que encontinent presentets la dita letra ab dits jurats e prohómens e fets de fet complir totes les dites coses, car special càrrech vos en donam, no res menys forçats e destrényets los hòmens dels lochs de Quart e de Palou a tenir en lo dit setge I servent qu.ls hi toca segons la dita reducció e aquells fets pagar de mes en mes segons la forma desús dita. E com en la dita reducció que havem feta, hajam fet compte que los lochs que d'abans tenien en lo dit setge V servents n.i tinguen ara III per vigor de la dita reduccióe així segons més e menys, per ço, a vós dit veguer manam espressament e sots la ira e indignació nostra que encontinent façats tenir en lo dit setge e pagar bé e complidament de mes en mes, segons la dita forma, aytans servents com a tots los lochs de vostra vegueria pertanyerà a tenir en lo dit setge, segons la dita reducció de V a III. E guardats-vos que.s complesca de fer sinó tonrnar-nos-ne'm sobre vós car special càrrech vos en donam.</i></p> <p><i>Dada en Barcelona, sots nostre constrasegell primer dia de noembre en l'any de la nativitat de Nostre Senyor M CCC LX VIII Iacobus prothonotarius</i></p>
1368	<p>A les darreries de novembre, els assetjats oferiren, per mitjà del comte de Foix -oncle de la comtessa d'Osona- vuit capítols que tot seguit foren acceptats bé que amb alguna esmena pel rei Pere, sota el formulari <i>Plau al senyor rey</i>. A conseqüència d'aquesta capitulació, foren alliberats de la presó de Girona tots els valedors de la casa de Cabrera presos en la revolta, els menors Ponç i Constança de Cabrera sortiren de l'empresonament de Perpinyà i foren posats a cura de la seva àvia Timbors, a la qual també li era llevat el confinament i pogué retornar a la dominicatura de Montclús, mentre que el castell de Montsoriu es considerava posat en <i>seqüestre</i> sota govern i potestat del que fins aleshores n'havia estat defensor Berenguer de Malla. Pel que feia als patrimonis, dominis i jurisdiccions confiscats s'havia convingut de sotmetre-ho a decisió de personalitats presidides per l'arquebisbe de Tarragona.</p> <p><i>JM PONS I GURI: Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys. Ed. Aj. d'Arenys de Munt, 2005. p. 76.</i></p>
1368	<p>Bernat Gil, domer de Sant Iscle de Colltort, promet al bisbe que, si no intima monitòria als seus feligresos per anar amb el duc de Girona a les comúnes contra els gitats de pau i treva als castells de Montsoriu i Argimon, estarà a la misericòrdia del bisbe, 7 març 1368; a continuació, el rector de Cogolls s'obliga de manera semblant.</p> <p><i>Arxiu Diocesà de Girona. Notaria Notularum 1329 - 1508 SELECTIU Referència arxivística: Llibre G-51 Full f 4v</i></p>
1368	<p>Havent estat acusat Vidal de Clos, rector d'Arbúcies, d'haver afavorit els rebels del castell de Montsoriu, jura en mà del notari Vicenç Carbonell que no els socorrerà, 13 novembre 1368.</p> <p><i>Arxiu Diocesà de Girona. Notaria Notularum 1329 - 1508 SELECTIU Referència arxivística: Llibre G-50 Full f 77rv</i></p>
1369	<p>Es recorda un indult donat pel rei a veïns de Breda en ocasió que es trobaven sitiats els castells d'Argimon i Montsoriu, 1369.</p> <p>ADG U-059-00807</p>
1370	<p>El bisbe fa procura a Asbert de Trilla, donzell, nebot seu, per cobrar les quantitats degudes per contumàcia en no anar amb l'exèrcit reial en processos de pau i treva contra els que es recolliren als castells d'Argimon i Montsoriu (comúnes), 9 novembre 1370.</p> <p><i>Arxiu Diocesà de Girona. Notaria Notularum 1329 - 1508 SELECTIU Referència arxivística: Llibre G-53 Full f 69v-70</i></p>
1372	<p>Es restitueixen en la figura de Bernardí, net de Bernat II de Cabrera, els béns confiscats als Cabrera: El castell de Montsoriu, el lloc d'Hostalric i tot el vescomtat de Cabrera, amb l'honor de Roda i Cabrarès, a Osona, amb totes les viles i castells que Bernat de Cabrera havia donat al seu fill el comte d'Osona en contemplació del seu matrimoni, així com el castell d'Anglès i els castells i les valls i parròquies de Torelló, Voltregà, Cabrera, Sau i Osor i tota la resta que s'inclou a Osona fora de la ciutat de Vic, amb una llegua entorn d'ella, com s'havia limitat en el temps que aquella ciutat fou erigida en comptat.</p>
1373	<p>Bernat IV de Cabrera. [Bernardí] ?, 1352 - Milà?, 1423</p>

	<p>Vescomte de Cabrera (1373-1423) (<i>Bernat IV de Cabrera</i>) i de Bas (1381-1423) i comte de Mòdica (1393-1423), conegut també per <i>Bernardí</i>. Amb alguns dels seus familiars fugí de Catalunya després de l'execució del seu avi, Bernat II de Cabrera. Fou lliurat com a ostatge del seu pare al senyor de Pruyana, i després a Pere I de Castella, que el retingué pres a Carmona fins que Enric de Trastàmara l'alliberà en un canvi de presoners. Els seus familiars aconseguiren que el rei Pere el Cerimoniós li restituís una part dels béns confiscats al seu pare: el vescomtat de Cabrera (1373) i més tard el de Bas (1381). El rei el prengué sota la seva protecció i, d'acord amb ell, tallà l'intent de remoure els processos contra els Cabrera per part de l'infant Joan, detentor d'una part dels béns confiscats. Es casà amb Timbor de Prades, filla del comte Joan de Prades. El 1390 defensà Besalú davant la invasió del comte d'Armanyac, i el 1392 passà a Sicília amb l'infant Martí, com a capità de l'expedició que havia de reinstaurar en el tron Maria de Sicília i el seu marit Martí el Jove. Nomenat almirall del regne (1392-1400), tornà a Catalunya el 1393; hi empenyorà les seves terres per portar a Sicília naus i tropes de reforç; això li valgué el comtat de Mòdica com a recompensa. El 1403 i el 1404 les rivalitats amb els consellers aragonesos de Martí el Jove l'indisposaren amb aquest, i fou empresonat, però el rei Martí l'Humà féu pressió perquè fos alliberat. Lluità a Sardenya i participà en la batalla de Sanluri (1409). Havent tornat a Sicília, fou nomenat mestre justicier del regne, però entrà en conflicte amb els nobles aragonesos de la facció de Sanç Roís de Liori i amb la reina Blanca de Sicília, vídua ara de Martí el Jove. Hom li atribuï el projecte de casar-se amb Blanca i apoderar-se de la corona de l'illa. Empresonat per Sanç Roís de Liori, fou alliberat per ordre de Ferran d'Antequera (1413). Tornà a Catalunya, on es casà en segones noces amb Cecília d'Urgell, germana de Jaume el Dissortat. A les Corts del 1416 formà part del grup de nobles que negà el subsidi al rei Alfons el Magnànim per a lluitar contra Gènova. Tot i això, l'acompanyà a Sardenya i li serví de tractador al parlament sard del 1421. Des de Nàpols, el rei envià Bernat a Milà com a ambaixador. Probablement hi morí. Fou enterrat a Sant Jordi de Ragusa.</p>
1381	El rei Pere III, restitueix a Bernardí el vescomtat de Bas
1381-98	Els Cabrera, comtes de Mòdica, resideixen a Montsoriu.
1385	Butlla del Papa Climent dispensant el parentesc de tercer grau entre el Vescomte de Cabrera i Timbor de Prades, perquè poguessin contraure matrimoni 1385/03/01 ADM Butlles núm. 2931
1392 - 1398	<i>... que según yo he hoydo decir en tiempo antiguo pidieron muchos vassallos a Bernat de Cabrera que les eximiese de aver de ajudar y trabaxar dichos castillos, y el les respondió que mas valia fortificarse e travaxarse en tiempo de pax, que no perderse en tiempo de Guerra</i> AHH ADM Rotlle còpia 1008 / L-37/2 núm. 446. Memorial del sr Don Jaime de Moncada n. 13.
1392	Diploma concedit a Bernat de Cabrera al 1392 per part del rei de Sicília Martí: " com jo en el meu regne, tú en el teu comtat "
1392-1398	Segons Jordi Bilbeny: Bernat IV de Cabrera fou almirall de Sicília entre 1392 i 1400, i capità General de l'illa al 1398. Després de la guerra civil catalana esdevé urgellista. Casat en primeres núpcies amb Timbor de Prades, besneta del rei Jaume II. Alguns historiadors diuen que en Bernat perseguia el regne de Sicília, doncs desenvolupà la funció de virrei a Sicília a la mort del rei Martí. I durant l'interregne el pensava reclamar com a hereditari, doncs tenia pensat anomenar-se rei de Sicília abans que sortís la proclama de rei d'Aragó
1399	Es té constància que Bernardí de Cabrera (que era a Sicília des de feia un any) conservava tots els documents del patrimoni que tenia i posseïa en aquestes parts, en el castell de Montsoriu: egregius vir (Bernardi de Cabrera) sit absens et in partibus ultra marinis, tamen propterea non est verum nec est verosimile quod titulos sive instrumenta secum per maria detulerit cum omnia instrumenta patrimonii quod idem nobilis et egregius vir tenet et possidet in his partibus sint in castro de Montsoriu. <i>Associació d'estudis d'Estudis Torellonencs, de Sant Feliu de Torelló, pergami de numeració vella 440, del 6 de febrer de 1399.</i> <i>Jaume Coll. El Castell de Montsoriu, Breda 1994. pàg. 43.</i>
1405	A Bernat Teixidor, porcioner de Breda i beneficiat de la capella del castell de Montsoriu. Dispensa per retenir també la rectoria de sant Esteve de la Bruguera (BCN). 20 juliol 1405 <i>Arxiu Diocesà de Girona Llibre U-105, Full 72v-73 (segona numeració)</i>
	Bernat V Joan de Cabrera ?, ~1400 - ?, 1466 . Vescomte de Cabrera (<i>Bernat V de Cabrera</i>) i de Bas i comte de Mòdica (1423-66). El 1420 es casà amb la seva cosina Violant de Prades. El 1432 formà part del grup majoritari que a les Corts s'oposà a les constitucions sobre censals i violaris. Després de la desfeta de Ponça (1435), fou nomenat capità general de l'estol que anà de reforç a Nàpols. Havent tornat a Catalunya presidí el braç militar al parlament de Barcelona i a les corts de Tortosa (1442-43) . Al servei de la generalitat, en produir-se el conflicte del 1462 es posà al costat de la reina; però, traït pels seus vassalls, fou capturat a Hostalric i dut a Barcelona. Per contra, el seu germà bastard, Ponç de Cabrera, que era al seu servei, continuà al costat de la generalitat. Alliberat en un canvi de presoners, cuità a posar-se al costat de Joan II, del qual fou conestable. Participà en la batalla de Calaf (1465). Quan morí, l'enemic ocupava gairebé totes les seves possessions.
	A Bernat Teixidor, porcioner de Breda i beneficiat de la capella del castell de Montsoriu. Dispensa per retenir també la rectoria de Sant Esteve de la Bruguera (Barellona), 20 juliol 1405 ADG U-105-07479
1415	Procés d'informació sumària per a l'execució de dispensa apostòlica d'impediment de parentiu per al matrimoni entre

	Bernat de Cabrera, fill de Bernat de Cabrera, comte de Mòdica, i Violant, filla de Jaume de Prades. 1415 <i>ADG Processos Medievals (1282 - 1500) Ref: Número 640</i>
1425-28	Terratrèmols de la Sèrie Olotina. La parròquia d'Arbúcies va sofrir danys.
1429	Bernat de Cabrera, va obtenir del rei Alfons V el permís per a construir una torre de defensa. Al 1429 van començar les obres de construcció d'aquesta potent torre vorejada pel mar, de més de 30 metres d'alçada i coneguda com la Torre Cabrera de Pozzallo .
1431	Els Cabrera, centrats en aquest segle XV en el comtat de Mòdica a Sicília esdevenen una de les nissagues més poderoses i influents de la corona. La fi del món medieval i l'aparició de l'humanisme es reflecteixen també en la forma de viure de la família vescomtal, allunyada ara del vell i inhòspid castell de Montsoriu per residir al seus palaus de mar (Blanes, Ragussa...). Els Cabrera entraren en contacte amb l'humanisme i el renaixement italià i ben aviat esdevenen uns mecenes de grans obres d'art. Un exemple del seu refinament en són les pintures encarregades per Sança Ximenis de Cabrera i de Foix en la capella de Santa Clara de la Catedral de Barcelona , al 1431. Sança era filla del Vescomte Bernat IV o Bernardí de Cabrera i de Timbor de Prades. Andreu i Dauí: Llibres de comptes de Sanxa Ximennis de Fois e Cabrera 1440. Col·loqui de la història de l'alimentació de Catalunya i Aragó. Lleida 1995 Vinyoles: encuentros con una dama del siglo XV, 2005
1437	Capbreu fet i firmat per Pere Llorenç Ferrer del mas Ferrer de Sant Pere Desplà a favor del vescomte de Cabrera i de Bas, rebut en la batllia de n'orri, rebut per Francesc de Puig procurador de dit vescomte, absent. Acta de remença i d'homer propi del vescomte pels masos Ferrer i altres dit Duran, Costa, Padró i guaita derruïts. A més dels censos estipulats fa anualment per dits masos al castell de Montsoriu mitja obra i tragines com és consuetud <i>... item facio vobis annuatim pro predictis in castro vuestro de monte sirico mediam opera et traginas pro ut est consuetum...</i> Segueixen els juraments pels censos a favor dels altres senyors: Dosrius, Vic, Grions, Cercada... (Arxiu Patrimonial Mas Ferrer de Sant Pere)
1439	Guilbert de Montsoriu operava amb sis galeres pròpies a les costes de Salern.
1456	Montsoriu com a centre de bandositats Les autoritats formularen protestes a la comtessa de Mòdica, dient que en el territori del vescomtat de Cabrera deu o dotze persones es dedicaven a robar als que transitaven pel camí reial, els segrestaven i els tancaven al Castell de Montsoriu, d'on no els deixaven sortir si no era a canvi d'un fort rescat.
1459-1475	SANT JORDI I LA PRINCESA c. 1459-1475 . Retrat de Bernat Joan de Cabrera. Jaume Huguet (Valls, c. 1412 - Barcelona, 1492) MNAC/MAC 15868 Al dors de la taula hi ha representat l'escut de la família Cabrera. A la taula esquerra de Berlín hi ha la figura d'un cavaller presentat per sant Joan Baptista, probablement Bernat Joan de Cabrera, fill també de Bernat IV i Timbor de Prades, i a la de la dreta, una dama presentada per sant Lluís de Tolosa, que podria ser Violant de Prades, esposa de Bernat Joan de Cabrera.
1460	Onofre Serra era castlà del Castell de Montsoriu
1462	Guerra Civil Catalana Bernat Joan de Cabrera fill de Bernat IV, hereu del vescomtat, vivia a Hostalric, i tenia, per ordre de la reina, la missió de frenar l'avanç de les tropes del comte de Pallars, tot però, sembla ser que es va deixar sorprendre per l'exercit del Principat, que es va apoderar de la Vila i castell d'Hostalric. Això va tenir lloc el mes de maig de 1462.
1462	El capità d'hostalric comunicava, el 2 de juny (segurament devia ser el 2 de juliol), ja que la diada de Sant Pere és el 29 de juny, de 1462, als Diputats del General. Certificant que, que en el dia de Sant Pere, Festa Major de Montsoriu , no deixaren entrar ningú al castell, ja que degut a la festa hi acostumava a entrar molta gent... "Och norresmenys son stat vists moços ab jaquetes trepades entorn lo castell e lo viscastellà qui es exit del castell comprat gallines, polls e ous, ço que acostumat no havien, siau avis". <i>Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXI, pàg 209.</i>
1462	23 de juliol, el comte de Pallars escrivia a la Diputació. " E seríem de parer provehisseeu en haver lo castell de Montsoriu al qual no estan sino dos o tres homens segons som certificats"
1463	"Fou feta deliberació e conclusió que sien anadits quatre homens a peu fiables per custodia del castell de Montsoriu ab lo stipendi acostumat dar als altres companyons destinats a la dita custodia e despeses del General, així que ab los sis que ja hi eren sien X companyons". <i>Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXIII, pàg 386. Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXII, pàg 97.</i>
1463	6 desembre <i>Fonch feta deliberació o conclusió que attes en Johan Moner capità del castell de Montsoriu en dies passats havia soldejats quatre companyons per custodia del dit castell, que fet per lo dit Moner jurament del dia que ha soldejats dits companyons, li sia donat lo sou que muntava lo temps que hauran servit a la raho que son pegats los altres companyons qui ja ere en lo dit castell.</i> <i>Levantamiento y guerra de Cataluña en tiempo de don Juan II.: Documentos relativos á aquellos... Vols. XXIII edited by Manuel de Bofarull y de Sartorio. 1858 p. 465</i>
1463	El 25 d'octubre, els Diputats de la Generalitat comunicaren al capità del castell que havien embargat les rendes de

	<p>l'abadia de Sant Salvador de Breda, a causa que l'abat (Miquel Sampsó era tingut per enemic del Principat, per tant, disposaven en una nota al Prior, addicte a la terra, que "per no venir en mans dels enemichs qui ofici de lladres mes que de bons guerres usen, el més prest per fer-se puixe vos e los monjos e preveres ab totes les coses així sacres com profanes e virtualles vos recolliau al Castell de Montsoriu on stareu segurament e fareu lofici devotament e sens temença alguna. <i>Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXIV, pàg 273.</i></p>
<p>1463</p>	<p>p. 19: Item ates que la Magestat del Senyor Rey benaventuradament regnant es presencialment en lo Principat e los castells de Hostalrich e do Montsoriu son forces tals que dignament deuen star en mans e poder de sa Altesa fou deliberat e conclos que los dits castells sien liurats al dit Senyor Rey e daciavant stiguen a despeses de la sua cort e no del dit General</p> <p>p. 206: Los deputats del General e consell representant lo Principat de Cathalunya teniats e possehints les rendes emoluments e fruyts de la abadia del monestir de SAnT Salvador de Breda per adjudicació feta al dit General dels bens del reverent frare Pere abbat del dit monestir inimeix acuydat del dit Principat volents e per nostre poder desijants la conservació del dit monestir e que lo servey divinal a aquell se façe. Perço ab tenor de la present donam otorgam potestat e facultat a vosaltres honorable frare Johan Saula prior del dit monestir e an Johan Moner capità del castell de Montsoriu ço es que abdosos ensemps en nom nostre quant a nosaltres se sguarda puixats demanar compte e raho al religios frare March Blanch, enfermer del dit monestir e a qualssevol procuradors batles e altres qualsevol persones de les rendes drets emoluments sdeveniments fruyts e altres bens per ells tenguts rebuts regits e administrats de la dita abbadia en qualssevol manera. Barchinona XXV octubre MCCCCLXIII</p> <p>p. 236: Al honrat senyer En Johan Moner capità del castell de Montsoriu Honrat Senyer. Vostres letres havem rebudes stants en deliberació sobre la provisió fahedora es sobrevenida la nova de Hostalrich per la qual raho decontinent lo S. don Johan de Beamunt loctinent e conseller de aquesta ciutat partexen ab sforç de gent a cavall e a peu per anar aqueixa via. Sieu avis e stau be sforçat e atent com loablement haveu acostumet car de aquesta volta totes les coses succehiran be ab la ajuda de Deu Barchinona 1 de nohembre de MCCCCLXIII</p> <p>p. 258: s'esmenta l'artilleria del castell d'Hostalric</p> <p>p. 263: a la molt egregia e magnifica senyora la comtessa de modica. Molt egregia e magnifica senyora. Tanta contentació tenim de vostres loables actes obrats en recuperació del castell de Hostalrich que mes dir nos pot. E jatsia de vostra gran noblesa altre no sperassem com verdadera cathalana encara vos ne comendam molt e molt fahents certa aquella tals virtuosas operacions seran messes en record. Adonchs senyora molt egregia pregam vos com mes podem que continuant lo començat doneu ordre los vassaylls del vezcondat stiguen ordenats e prompte al que necessari sera per defensió lur e del dit principat e per ofensió dels dits enemichs. Certificantvos per vostre pler e consolació que los nobles don Ivany de So e de Castra, mossen Periç de Biure, mossen Phelip de Rexach, mossen Bernat de Çamassó, cavallers Pere de Darnius, Johan de Valgornera, Navinho Johan de Caramany, Macià de Rexach e molts altres cavallers e gentils homens Dempurdà se son aderits al Principat e a la present ciutat de Barchinona e han fermat capitols amichs de amichs e enemichs dels enemichs. Feu compte senyora que la potencia divina la qual visiblement te les mans en les negociacions del dit Principat fa continuar la prosequió de aquelles per forma los senyals prometten prospera e gloriosa successió en la qual sera participant vostra quan noblesa de la qual la Santa Trinitat sie continua protecció. Data en Barchinona a VII de nohembre del any Mil CCCCLXIII - Los deputats del General</p> <p>p. 273: Al molt honorable mossen lo prior del monestir de Sent Salvador dabreda Molt honorable mossen. Desitjant la conservació de aqueix monestir de sent Salvador de Breda e de les sues coses e que lo culto divinal no cesse en manera alguna havem acordat per no venir en mans dels enemichs qui ofici de lladres mes que de bons guerres usen al mes prest que fer se puixa vos e los monjos e preveres ab totes les coses axi sacres com profanes e virtualles vos reculliau al castell de Montsoriu on stareu segurament e fareu lofici devotament e sens temença alguna. Avisats vos adonchs de nostra dita voluntat vos pregam e encarregam com mes podem decontinent doneu ordre les dites coses sien a exequió deduhides totes rahons e excepcions cessants. E si per alguns ere pretes lo contrari procediu anant e no stigau per res con aquesta sie la salut de tots. P. de Belloc Barchinona XI nohembre MCCCCLXIII <i>Levantamiento y guerra de Cataluña en tiempo de don Juan II.: Documentos relativos á aquellos... Vols. XXIII edited by Manuel de Bofarull y de Sartorio. 1858</i></p>
<p>1463</p>	<p>Novembre de 1463 <i>Bofarull, Col. Documentos Inéditos p. 300-3002</i> Al honrat lo batle del terme de Palau Tordera Honrat senyer. pregam e encarregam vos decontinent liureu an Johan Moner capita per nosaltres del castell de Montsoriu les deu quarteres de forment que haveu acustumat pagar quascun any e aço en paga prorata del salari de la dita capitania. Data en Barchinona a XVII de nohembre del any MCCCCLXIII - M. de Montsuar dega de Leyda - Los deputats del General et cetera Als honrats los batle e prohomens de la Vall de Gualba Honrats senyers. Pregam e encarregam vos decontinent liureu En Johan Moner capita per nosaltres del castell de Montsoriu les XXV quarteres dordi que haveu acustumat pagar quascun any al dit castell les quals segons som informats son degudes de dos anys e aço sie en paga prorata del salari de la dita capitania. Data en Barchinona a XVII de nembre del any Mil CCCCLXIII - M. de Montsuar degua de Leyda - Los deputats del General et cetera</p>

	<p>Los deputats del General e consell representants lo Principat de Catahalunya als honrats los procurador jutge batles e sotzbatles del vezcomdat de Cabrera als quals les coses devall scrites pertanguen e a lurs loctinent e a quascun dells salut.</p> <p>Ab tenor de la present vos pregam e per lo benefici publich requerim que tots deutes penes e altres coses devallants de la guerra per qualsevol persones degudes e devadores e o pertanyents al capita del castell de Montsoriu façau pagar e satisfere quant a quascuns se sguarda an Joahn Moner capita per nosaltres de aquell tota hora que per ell daço instats o requests seran repulses totes dilacions e excepcions. Donant en aço tal orde e recapte que lo dit capita no haja occasio de querelar se. Data en Barchinona a XVII de nohembre dany de la Nativitat de Nostre Senyor Mil CCCCLXIII - M. de Montsuar dega de Leyda. Domini deputati et cetera</p> <p>Al honrat senyer batle del terme de Arbucies.</p> <p>Honrat senyer. Pregam e encarregam vos que totes rahons e excepcions cessants façau fer les guaytes acustumades al castell de Montsoriu segons es acustumat en temps de guerra o façau los homens se concorden ab lo capita de aquell e en aço ne matau torb algun com axi vullam se faça e sie degut e saludable per salut daqueixa terra. Data en Barchinona a XVII de nemebre del any MCCCCLXIII - M. de Montsuar dega de Leyda - Los deputats del General et cetera. Domini deputati et cetera</p> <p>p. 303: A la molt egregia e magnifica senyora la comtessa de Modica.</p> <p>Molt egregia e magnifica senyora. Vostra letra havem rebuda ab la qual nos certifica que los honorables en Bernat de Balbs e son fill no han volgut pendre carrech de les capitanyes de que scrit los haviem. Oferint vostra gran noblesa que tota via star a ordinacio del Principat en totes coses e pregants nos aquella hajam per recomenada. A les quals coses senyora molt egregia responem regraciant vos les dites ofertes de les quals sempre stam confiants com a vituosa cathalana zeladora del be publich que totes vegades per nostre poder farem lo que sie honor e util vostre. e per quant senyora molt egregia per lo util de aqueix vezcomdat e benavenir del principat es necessari les coses sien meses promptament en degut ordre segons es stat aci apuntat e per lo magnifich mossen Pere de Belloch diputat lo qual ensemps ab mossen Pere Johan serra conseller dasquesta insigna ciutat per aquestes coses e altres es trames vos sera referit. Pregam vostra gran noblesa que adhibint li plena fe e creença decontinent do orde les coses que per part nostra vos dira sien meses en exequcio totes dilacions cessants. E tingueus la Santa Trinitat en sa proteccio. Data en Barchinona a XVII de nohembre del any MCCCCLXIII. - M de Montsuar dega de Leyda - Los deputats del General et cetera</p>
1463	<p>El 19 de novembre, manà la Generalitat " Item que dels bens del dit General sien donats al capità del Castell de Muntsurriu per defensió d'aquell, un caxó de passadors, una roba de pólvora, L pessadors de leva, dos mertinets é XXX gansalles de fil de ballesta".</p> <p><i>Bofarull, Col. Documentos Inéditos, XXIII, pàg 465.</i></p>
1464	<p>4 d'abril, es dona ordre que el castell fos tornat al rei</p>
1465	<p>En aquest any Pere de Portugal va romandre a Barcelona des d'on es dedicà a fortificar Centelles, Manresa i Martorell, on havia posat per capità a Bernat de Marimon, així com els castells d'Hostalric i Montsoriu (confiat al portugués dídac d'Arambuja)</p> <p>Reg Promiscuum 1 Foli 53</p> <p>Reg GRatiarum fol 83 veure Joan Moner, capità de Montsoriu que assolí un gran èxit militar, més tard caigué en desgràcia i perdé la capitania, sembla que se l'acusà de cert crim</p> <p>J. E. Martinez Ferrando: Pere de Portugal "rei dels catalans": vist a través del registres de la seva cancelleria, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1936</p>
1466	<p>Pere el Conestable de Portugal (anomenat Rei dels Catalans), llegà el castell de Montsoriu, que havia estat confiscat als Cabrera - Mòdica, al cavaller portuguès, Diego de Azambuja.</p>
1469	<p>Es donà la capitania del castell a Berenguer Saiol</p>
1471	<p>El rei vengué a Joan de Sarriera el castell de Montsoriu.</p> <p>Còpia de la venda a carta de gràcia que feu el rei Joan a favor de Joan de Sarriera de la vila d'Hostalric, castell de Palau, vila de Blanes, Castell de Montsoriu, Batllia de n'Orri, vila i terme de Sant Celoni, castell de Montclús, terme i batllia de Montseny, terme i batllia de Palau, llocs i termes de Gualba, Montnegre, Maçanet, i altres del vescomtat de Cabrera, excepte les que posseïa Bernat d'Armendariz</p> <p>AHH núm. 2733</p>
1472	<p>Segons l'histpriador Jordi Bilbeny:</p> <p>... En Lluís Colom, és l'Alba Vallès qui ens certifica que, després de la Guerra Civil, "s'exilià a Sicília, acollit pels Cabrera, Comtes de Mòdica". Com que la guerra es va acabar al 1472, em sembla natural que fos acollit per En Joan I de Cabrera, Comte de Mòdica, que aleshores romania a Mòdica -on moriria al 1474 - i que "fou un dels generals catalans a l'època de la guerra contra Joan II". Era el fill d'En Bernat V de Cabrera, cosí germà de la reina Margarida de Prades, i el nét d'En Bernat IV de Cabrera, que va ser almirall de Sicília del 1392 al 1400; que, al 1398, va ser nomenat Capità General de l'illa i que, com subscriu En Santiago Sobrequés, "acabà urgellista en el darrer moment de l'interregne". Això va fer que, després de la mort d'En Ferran I, al 1416, es casés amb la Cecília d'Urgell, la germana d'En Jaume el Dissortat.</p> <p>Segons En Sobrequés, "Margarida de Montserrat, la mare del Comte d'Urgell, que havia negat la mà de Cecília al fill del comte de Cardona, considerant aquest magnat responsable de la desfeta del seu fill per la seva adhesió a Ferran de Trastàmara durant la revolta de Jaume, no s'estava de manifestar amb prou imprudència que només casaria Cecília amb aquell qui fos capaç d'alliberar el seu fill". Sembla que aquesta va fer mans i mànigues per reeixir en la comesa, puix En Xuriguera ens reporta que va aconseguir "de la reina Maria una autorització perquè «un seu hom» pugui parlar</p>

	<p>amb el seu germà al castell de Xàtiva". Segons ell, "aquest fet insòlit revela una causa poderosa, perquè és la primera vegada que trobem una referència relativa a l'il·lustre presoner".</p> <p>Tot plegat explicaria, alhora, que En Bernat IV es fes "molt aviat capdavanter de l'oposició que a les primeres Corts del nou rei Alfons s'enfrontà decididament amb la reialesa, creant situacions que van arribar a dos dits de la revolta armada". Si, a més a més, érem conscients que, en primeres núpcies va estar casat amb Timbor de Prades, besneta del rei Jaume II, i que era, a l'ensems, l'oncle de la reina Margarida⁷⁹, la muller d'En Martí l'Humà, ens adonarem tot seguit de la seva categoria reial. En aquest vessant, és altament revelador que En Llorenç Valla, a la Història d'En Ferran d'Aragó, de 1546, ens digui que "En Bernat de Cabrera perseguia afanyosament el regne" de Sicília, el qual "pensava reclamar basant-se en el dret hereditari". En Valla ens dóna a conèixer les seves maquinacions, perquè, "abans que hi hagués proclama del rei d'Aragó, que fos nomenat ell rei de Sicília"⁸² i com va intentar "casar-se amb la reina [Blanca] i així aconseguir més autoritat per sumir el nom de rei"⁸³. Pel cronista italià, "a En Bernat li semblava que, per petit que fos el seu dret, seria suficient si obtenia el regne i es casava amb l'esposa d'En Martí"⁸⁴. Ell mateix ens el descriu com "el reietó de Sicília"⁸⁵ i com va ser fet presoner pel partidari de la virreina Blanca i conduït a Barcelona, on, al cap de poc, i després del judici corresponent, se li va retornar la seva condició d'honorable. Per acabar rebulant: "Aquest desenllaç tingué l'intent d'En Bernat de Cabrera d'apoderar-se de Sicília. I si li hagués sortit bé, segurament s'hauria desencadenat una guerra entre espanyols i italians no menor de la que, en altre temps, hi hagué entre cartaginesos i romans per la mateixa illa"⁸⁶. Tot plegat il·lumina ara perfectament la subsegüent presa de posició tan contundent dels Cabrera, comtes de Mòdica, a la Guerra Civil contra En Joan II i dóna sentit absolut al fet que En Lluís Colom fos acollit per ells.</p>
1466-74	<p>El fill de Bernat V Joan de Cabrera, Joan I (1466-1474) havia nascut a Mòdica el 1425 i mai no abandonà l'illa per interessar-se pels afers del vescomtat. Fou Joan I de Cabrera qui acolliria Lluís Colom, germà del descobridor, a la seva cort de Sicília.</p> <p>En l'actual església del monestir de Sant Salvador de Breda trobem adossada a una paret lateral, la làpida sepulcral del matrimoni format per Ferran de Joara i Timbor de Cabrera: datada d'inicis del segle XVI, està feta de marbre (Ferran de Joara va ser Procurador i Governador General dels Vescomtats de Cabrera i de Bas entre els anys 1495-1517).</p>
1477	<p>El seu fill Joan II Bernat de Cabrera també va nèixer a Sicília vers el 1460 i morí pocs anys després que el seu pare, al 1477 a la illa, succeint-lo en els seus comtats de Mòdica i Osona i vescomtats de Cabrera i Bas la seva germana Anna I de Cabrera. Joan II visqué sempre a Sicília. També va deixar un germanastre anomenat Joan Climent de Cabrera, que creiem un fill seu anomenat Antic de Cabrera es va casar al 1527 amb Anna de Colom i Ros, filla de Guillem Joan Colom, nebot del descobridor.</p>
	<p>Anna I, vescomtessa de Cabrera i Bas, comtessa d'Osona i Mòdica, baronessa de Montclús i de Caccamo Calatafimi i Alcamo (1477-1526), va nèixer vers el 1466 era germana de Joan II i filla de Joan I i Joana Devèse. Es casà al 1480 amb Fadrique Enríquez, almirall de Castella i comte de Melgar. En morí el seu germà, Joan II, heretà tots els seus estats, inclosos els que tenia bloquejats a Catalunya.</p> <p>Anna I de Cabrera, seguint la voluntat del rei Ferran el Catòlic, l'any 1480 es casà amb Fadrique Enríquez, Gran Almirall de Castella i cosí del rei. D'aquest matrimoni no en sortí descendència i el rei, altre cop, induí a Anna de Cabrera a disposar totes les terres del Vescomtat a mans del nebot del seu marit <i>Luys</i> Enríquez, fet que ocorregué al 1515. S'inicià així la nissaga dels Enríquez de Cabrera que perdurà uns cent anys més com a possessors del Vescomtat de Cabrera, fins a la seva venda al ca. 1575 als comtes d'Aitona.</p>
	<p>Anna II de Cabrera (1526-1565) va nèixer a Valladolid el 1508, era filla de Joan de Cabrera i de Rocabertí i d'Anna de Montcada. Neboda d'Anna I, a la mort d'aquesta heretà els béns sicilians del comtat de Mòdica i totes les possessions catalanes dels Cabrera. Fou la darrera descendent del llinatge dels Cabrera.</p>
1480-1481	<p>Entre el 21 de juliol de 1480 i el 23 de març de 1481 el cosmògraf i secretari reial Jaume Ferrer de Blanes va entrar al servei dels comtes de Mòdica, després del casament d'Anna de Cabrera i Fadrique Enríquez, i va esdevenir íntim amic i assessor de Cristòfol Colom i d'els reis catòlics en matèria de nàutica i cosmografia. Tant els Colom com els Cabrera lluitaren en el mateix bàndol polític i militar en la Guerra civil catalana esdevenint antijoanistes i partidaris de la causa de la casa d'urgell.</p> <p><i>V. Coma i Soley: Jaume Ferrer de Blanes y el descubrimiento de América. Imprenta Ortega, Barcelona 1952, p. 36</i> <i>R. Torrent i orri: Jaume Ferrer de Blanes, els comtes de Mòdica i la descoberta del nou món XXIV (1978) p. 94</i></p>
	<p>Llinatge dels Enríquez de Cabrera</p> <p>Al 1518 Anna II de Cabrera, IV comtessa de Mòdica i vescomtessa de Cabrera i Bas, filla de Joan de Cabrera, germà d'Anna de Cabrera muller de Fadrique Enríquez, IV almirall major de Castella, i de Na Anna de Mendoza, es casa amb Luís Enríquez de Cabrera, VII almirall major de Castella, 3 duc de Medina de Rioseco, comte de Mòdica... la succeïx el seu fill:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luis Enríquez de Cabrera, VIII almirall de Castella, mort al 12 de novembre de 1612. Casat amb Victoria Colonna - Juan Alfonso Enríquez de Cabrera, IX almirall de Castella, casat en segones núpcies amb Luisa Padilla - Juan Gaspar Enríquez de Cabrera, X almirall de castella, Grande de España i home de camara de Felip VI. Mort al 1680 a Madrid. Casat amb Elvira de Toledo - Juan Francisco Tomas Enríquez de Cabrera, XI almirall de Castella. Mort al 1711 a Portugal. Sense descendència. Casat amb Catalina de la Cerda y Aragon.
1481	<p>El rei Ferran el Catòlic mana que Joan Sarriera, restitueixi als comtes de Mòdica, els castells, les viles i els llocs que tenien segrestats, recuperant 10.000 florins d'or i retenint-se el castell i la Vila d'Anglès, mentre no fos satisfet per les obres fetes per ell en els castells de Montsoriu i Hostalric</p>

1504	<p>Època de 500 lliures signada per Martí Malianta, capità del castell de Montsoriu a Jaume Ferrer L'11 d'octubre de 1504 era capità Martí Malianta, que firma rebut de 500 lliures a Jaume Ferrer, clavari general del vescomtat de Cabrera, per raó del seu salari d'un any, com a capità del castell de Montsoriu. <i>Torrent i Orri, R. (1978): "Jaume ferrer de Blanes, els comtes de mòdica i la descoberta del nou món" a Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, XXIV, Girona, p. 72</i></p>
1513-18	Era capità de Montsoriu, Alfons d'Escobar, donzell.
1527	<p>Copia de la posesión Tomada por Don Fradrique Henríquez de Cabrera viudo de D. Anna de Cabrera de todas las villas, castillos, parroquias de los Vizcondados de Cabrera y Bas Presa de possessió per l'apoderat Villaroel, és capità del castell Alfons d'Escobar, donzell Transcrit per Pons i Guri a Revista de dret català 2001 El capità Alfons d'Escobar ja apareix ja al 1513. <i>Torrent i Orri, R. (1978): "Jaume ferrer de Blanes, els comtes de mòdica i la descoberta del nou món" a Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, XXIV, Girona, p. 72</i></p>
1539	T-002-01377 1377. Definició d'Alfonso de Escobar, capità del castell de Montsoriu, f 70v. Testament de 1539. Ing.: 274 ll. Desp.: ... Arxiu DG
1540	<p>El vicari general, atès que Alfonso de Escobar, donzell de Segovia i capità del castell de Montsoriu, fill d'Antoni de Baena i Isabel, havia nomenat en testament persones que posteriorment moriren, subroga marmessors, entre ells Salvador Pons, monjo de Breda, 9 agost 1540; nova subrogació f 349. ADG D-220-00607</p> <p>Concòrdia atorgada entre Berenguer de Cervelló i Lluís Enríquez de Cabrera, comte de Mòdica i vescomte de Cabrera i Bas, per evitar els plets que entre aquests senyors hi pogués haver sobre la successió en aquests vescomtats i el castell de Montsoriu, en ocasió del testament que atorgà Guerau, vescomte de Cabrera, deixant per hereva universal a la seva filla Marquesa AHH núm. 2746</p>
1553	En el fogatge de 1553, a més dels eclesiàstics i laics, s'hi troba esmentat un militar , en Pere de Balissa (Bellista) Capità de <i>Monsorni</i> , o Montsoriu?, el qual posseïa el comandament d'aquest castell i no sabem si hi tenia també la residència, car consta en el fogatge de Sant Feliu de Buixalleu.
1566	Una memoria de las rentas que tenia el señor Almirante , en esta forma: ... En la Montaña del castillo de Montsoriu un bosque que suelen gozar los capitanes pero se arrienda la bellota. Otras tierras alrededor del castillo, en que hay una viña donde los labradores de Riells y Viabrea y Santa Fe tienen obligacion a hacer jornales para ella y sino pagarlos en dinero...
1567	<p>Año de 1562 hasta fin del 1567 y de las rentas de los años de 1565 a 1567 Item el bosque de monsoriu quando hay bellotas se arrienda según se entiende de 25 a 30 ll y hay muchos años que no hay bellotas y las tierras del castillo valen muy poco y todo lo tiene el castellar, puede se contar unos años con otros 20 ll digo... ... El bosque de Montsoriu y las tierras del castillo las ha acostumbrado siempre tener el alcaide de monsoriu, y el bosque le suele arrendar quando hay bellotas de 25 a 30 ll y las tierras son poca cosa y tambien las suele tener el alcaide ... el castillaje de monsoriu dice el que esta alli que nunca ha valido nada</p>
1570	<p>Luys I Enríquez de Cabrera, fill d'Anna II de Cabrera i de Luís Enríquez, es casà el 1570 amb Anna Mendoza. Morí a Valladolid al 1595. Finalment, els deutes i les contínues vendes a carta de gràcia a Francesc de Montcada, comte d'Aitona, faran que aquest darrer s'apoderi dels territoris de l'antic Vescomtat de Cabrera i Bas entre els anys 1566 i 1574, pel preu de 273.000 lliures. Aquesta dinastia, Montcada- Aitona perdurà al Vescomtat 240 anys més, fins a l'extinció de les jurisdiccions senyorials. El títol comtal d'Aitona no es concedí fins el 1523, que l'atorgà el primer dels Àustria per recompensar els mèrits dels Montcada i fou convertit en marquesat el 1581. Pere Aimeric i Geroni Pasqual procuradors del comte d'Aytona manen a l'aguatzil d'Hostalric anar a Montsoriu amb un serraller i els porters reials per a pendre possessió de la fortalesa. Pedro de Bellista és el castellà del Montsoriu " que acostumen a estar en la present vila"... "... i ates que dita porta esta tancada y que nomes hi ha tocat i cridat obriu al Rey ningú respongué per exemptio de dites... feu obrir dita porta per lo serraller ab clau de compte com millor y ab menos dany se puga et i així predits Joan Ribes, serraller, Joan Millars i Joan Bru porters reials, no podent obrir la tancadura per esser la porta fermada y altrament fou fet forat baix, y rompuda la pedra del llindar de dita porta per dit senyor alguatzil, mana entrar dins dit castell dits porters y serraller qui essent dins acabaren de obrir dita porta cum minor danno quo fieri potest ... // ... D. Lluís Enríquez de Cabrera dins duc de Medina de Rioseco, comte de Modica y vescomte de Cabrera y Bas dades en Barcelona a deu del mes de març proper passat fent manament a Pedro de Bellista a sert castella o guarda del castell de Montseriu per lo dit Ill. Don Luys Enriques de Cabrera eo a Antoni ... habitant en dit castell que dins tres dies primer vinents buyden y enamen lo dit castell, ates que el dit alguatzil real per encontro de dites tres reals executories del dit castell li a posat en posseessió lo dit Ill. Comte de Aytona o sos procurador, y per aquell es estat revocat de castellar o guarda del dit castell, y denou es estat creat en castella del dit castell mossen Miquel de Cartella donzell y per loctinent de aquell o guarda del dit castell Miquel Fuster habitant en lo mas de Orri, lo qual manament se fa a instancia dels noble y mag. Don Pedro de Aymeric y misser Hieronym Pasqual doctors en drets, procuradors generals del comte de Aytona. Dats en dit castell de monseriu a quatorze dies del mes de abril any mil sincents setanta AHH</p>

1586	<p>Proceso de verificacion en el que declara el vicario general del obispado de Gerona que pertenece a los Senyores Vizcondes de Cabrera el ius patronatus del Beneficio que el noble Guerau de Cabrera fundó con la invocacion de S Pedro en la capilla del castillo de Monsoliu 6-12/10/1745</p> <p>El 19 de febre de 1586 és vacant el benefici de Sant Pere de Montsoriu a causa de l'òbit de Joan Mendany, clergue beneficiat. Francisco Oliveras procurador de Francesc de Montcada presenta al vicari general de Girona per obtenir el benefici a Onofre Menescal, clergue. Es bisbe de Girona Jaume Cassador. Instrument en poder del notari de Barcelona Francesc Pedralbes</p> <p>El procurador del comte d'Aitona presenta Onofre Manescal, clergue de Barcelona, per al benefici de Sant Pere del castell de Montsoriu, parròquia de Sant Feliu de Buixalleu, vacant per òbit de Joan Mendaña, 19 febrer 1586. ADG D-245-02998 Libre D-245 Full f 13</p>
1588	<p>11 de febrer de 1588. Llicència atesa la ruina de la capella del castell de Montsoriu, de fer a Hostalric el servei del benefici de la mateixa. <i>Arxiu Diocesà de Girona Llibre U-298, Foli F 137V</i></p>
1590	<p>En un memorial de l'any 1590, sobre les necessitats de reparació dels castells de Montsoriu, Palafoles i Anglès podem llegir: "(...) <i>el de Monseliu le fuy a ver, el qual anda deruiendose, y para repararse conforme han dicho los oficiales que le han visto se hauria de gastar mil y quinientos o dos mil escudos, lo que convenga para gora seria procurar de adovar los canales de la cisterna, que estan en algunas partes rotas, y reparar todos los texados y corredores, que l'agua como llueve se puede recoger en la cisterna o que vaia fuera, que no gaste la casa, y para este reparo solo hise subir alla oficiales y dixeron que para esso her menester quinientos o seis çientos escudos</i>". (Memorial del sr Don Jaime de Moncada n13. Reparos que necesitan los castillos de Monsoliu, Palafoles i Anglès, y lo que vendrà se haga nueva capbrevacion. <i>AHH Fons Aitona 1008 L-37/2 p.446</i></p>
1591	<p>Relación de las rentas de los Vizcondados de Cabrera y Bas: Censos que responden los herederos de Pere de Bellista por el bosque de Montsoriu, cinco sueldos. ADM núm. 4737</p>
1594	<p>Posesion q. C de los Vizcondados de Cabrera y Bas y sus Villa,s Parroquias y terminos tomó misser Geronimo de Zaporta en nombre del S. D: Gaston Marques de Aytona, Vizconde de Cabrera y Bas, desde 26 de Nov hasta 13 de Dic. De dicho año, està autorizado de Francisco Cortils</p> <p>Deinde autem die mercredy septima predictorum mensis decembris et anim millesi quingentesimi nonagessimi quarti constitui personalmente lo dit Iile senyor misser Hieronym de Çaportella en el nom de procurador del dit Illm senyor Don Gastó de Moncada dins la notari y escrivania publica de la vila de Hostalric davant Pere Orta sot alcaide del castell de Monseriu construït dins la batllia de norri del dit vescomtat de Cabrera, en presentia de mi dit notari y del venerable mossen Pere Lladó prevere domer de la esglesia parroquial de Sant Esteve de Tordera, y del maganifich senyor Onofre de Comelles donzell en la dita vila de Hostalric domiciliat, testimonis, en astat cridat y pregat, ha dit al dit Pere Orta sot alcaide de dit castell de Monseriu com ell en dit nom inseguint y continuant als actes de possessio que per ell en dit nom fets dicta ... y entre altres coses del dit Castell de Montsoriu demanava ara de present i manava al dit Pere Orta sot alcaide de dit castell de Monseriu que en senyal de la dita possessio de dit castell de monseriu y de la traditio de dita possessio de aquella li donas y lliuras e integras les claus de les portes de dit castell de monseriu, y encontment lo dit Orta en dit nom de sot alcaide les n'ha donades, lliurades e integrades y les ha preses en mans y poder, y encontment ha tornades encomanar les mateixas claus al dit Orta y que aquelles migues de aquí al davant en guardia y quostodia en nom del dit Illm senyor Don Gastó de Moncada compte de Aytona y vescomte de Cabrera y Bas, creant de present y de nou al dit Orta en sot alcaide del dit castell de monseriu ... y presta los homenatges de jurament de fideliat de ma y de bocha, encomenat en ma y poder del dit senyor misser Hyeronim de Çaportella en dit nom de procurador del modo y forma si y segons que de drets y lleis de la patria esta disposat y altrament en tot cas es tingut y obligat prometen en virtud del jurament per ell prestat esser fidel al dit Illm Don Gastó de Moncada comte de Osona y vescomte dels vescomtats de cabrera y bas y hobeir lo conforme bons vassals y capitans y sotalcaydes deben obeir a son verdader y natural senyors ...</p>
1599	<p>A través d'un altre document de l'any 1599, procedent del fons Aitona, sabem que aquest any Montsoriu, estaria habitat per un guarda: "<i>Item en Blanes a – del mes de Diciembre en poder del notario vendió a su S Viladecans el ius Iuendi del bosque de Montsoriu por precio de 400 libras con reservación del feudo y directa senyoria, y con censo de un puerco de pesso de 60 libras cada anyo, pagadero en Barcelona, y le da habitacion en el castillo con cargo de hazer la guarda y habitar-lo (...)</i>". <i>AHH Fons Aitona 1008 L-37/2 p.672</i></p>
1599	<p>Memorial de lo que el Marques de Aitona mi senyor ha negociado en los vizcondados de Cabrera y Bas y lo que ha sacado assi de servitio, como de precios de vendas y mejoras por via de luytiones, stablecimientos y vendiciones desde el mes de Agosto de 1598 que vino su Ex Illma a Barcelona y a los Vizcondados hasta -- de febrero de 1599 que se volvió a su casa</p> <p>Item en Blanes a – del mes de Diciembre en poder del notario vendió a su S a Viladecans el ius luendi del bosque de Montsoriu por precio de 400 libras con reservation del feudo y directa senyoria, y con censo de un puerco de pesso de 60 libras cada anyo, pagadero en Barcelona, y le da habitacion en el castillo con cargo de hazer la guarda y habitarlo, y sin el salario de las 12 ll que su S. dava de salario al guardian de dicho castillo de Montsoriu, de manera que el precio es 400 ll</p>
s. XVI- XVII	<p>Memòria de les mines del Vescomtat de Cabrera</p> <p>- La del castillo de Montsoriu es de cobre, si se halla la beta sera de mucho provecho por estar en buen asiato para beneficiarla</p>

	<p>- Parrochia de Arbucias en el camino a la casa de la -na hay una beta que muestra ser de cobre, tiene una tierra arenosa plateada, esta tiene un poco de plata i poco cobre</p> <p>- En lo terme de Sant Feliu de Buixalleu entre Hostalric i Arbúcies i ha una farga amb compliment d'aigua i llenya, i a un tret de arcabus una mina de ferro de poch profit i en la mateixa parrochia en lo veïnat de Palau. ADM núm. 5248</p>
1607	Rendes del clavari pel bosc de Montsoriu - 6 lliures. ADM núm. 4738
1607	Antic Negrell, rector de Bigues (Barcelona) permuta el benefici de Sant Joan d'Hostalric amb Onofre Manescal, prevere de Barcelona, obtentor del benefici de Sant Pere del Castell de Montsoriu, 1607. <i>Arxiu Diocesà de Girona Llibre D-260, full f 210</i>
1617	"El tres de desembre de 1617 fouch lo gran dilubi que sen espalla lo pont de Arbucies hi també la casa que io ana feta nova aloulivar que la agi de tornar fer de sola rel, Ioanan momplet pages de arbucies hi aso ci per mamori dels qui vindrans que sens recordian, avuy als 3 de desembre 1617 Joan momplet pages de la casa del monplet". <i>Arxiu del mas Marcús</i>
1624	Al 1624 el terme o vegueria del castell de Montsoriu passà per compra a la família Sarriera , comtes de Solterra. Així en el document de compra se'ns diu que Joan de Sarriera compra a Gastó de Montcada:... <i>totum illud castrum de Monsoriu situm in Vicaria de Gerunda nunc pro maioris parte dirutum et deshabitatum...</i>
1629	15 d'octubre. Baptisme de Miquel Costa fill de Joan Costa i Antiga Blanch els quals habitaven en el castell de Montsoriu. 18/10/1618 casament de Joan Costa i Antiga Blanch . <i>Arxiu parroquial, llibre de casaments foli 8</i>
1634	LA PRÓSPERA FORTUNA DE DON BERNARDO DE CABRERA. Antonio Mira de Amescua Texto basado en la edición príncipe, LA PRÓSPERA FORTUNA DE DON BERNARDO DE CABRERA, en <i>Doce comedias de Lope de Vega Carpio y otros autores, parte veinte y nueve</i> (Huesca: Pedro Blusón, 1634). Fue preparado por Vern Williamsen en el año 1976. Luego fue editado en forma electrónica en el año 1986.
1646	Don Juan de Saleta Ponsich. Fill d'isidre Saleta i d'Argila, veguer de Barcelona elevat a la condició de noble el 1677, nét de Carles de Saleta i de Roquer de Sant Hilari Sacalm, senyor del Castell de Montsoriu , elevat a la dignitat de cavaller el 1646 i besnet de joan de Slaeta i Sant Martí de Vich, ciutadà Honrat de Vich nomenat el 1620 F. J. Morales Roca: Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Catalunya siglos XVI-XVIII
1653	Montsoriu és ocupat per una part del terç d'irlandesos que servint al virrei Joan Josep d'Àustria canvien de bàndol i es passen a l'exèrcit del Rey de França. "...me compta que se era trobat (Joan Campeny) a la presa del castell de Montsoliu y que lo dit Michel Pujol de Arbutias resta en lo Dit Castell en companyia de un capita portugues ab molts de altres pera guardar lo castell y ell dit Campeny y Isidro Vandrell de Blanes que ara servix a nos mon Rey companyaren los soldats irlandesos des de dit castell a la Armada francesa..." AEV processos criminals – Bandolerisme
1655	Proceso de verificación en el que declara el vicario general del obispado de Gerona que pertenece a los Senyores Vizcondes de Cabrera el ius patronatus del Beneficio que el noble Guerau de Cabrera fundó con la invocacion de S Pedro en la capilla del castillo de Monsoliu. 6-12/10/1745 És vacant el beneficiat de Sant Pere de Montsoriu a causa de l'òbit de Pere Joan Puig, clergue, son últim possessor. Guillem Ramon de Montcada, marques d'Aitona presentà al vicari general de Girona a Jacinto March, clergue, com a nou beneficiat. Es bisbe de Girona Gregori Parceró. S'esmenta que des de la mort d'aquest (no es diu quan) fins al 1745 no hi ha cap altre beneficiat Jacint March, clergue de Calella, insta la col·lació del benefici de Sant Pere del castell de Montsoliu (Sant Feliu de Buixalleu), vacant per òbit de Pere Joan Puig, al qual ha estat presentat pel marquès d'Aitona, 1655. ADG D-310-01542 Llibre D-310 Full f 47v
1667	20 de gener. Venda a carta de gràcia feta per Isidro Matamala, pagès hereu del mas Matamala de la parròquia de St. Hilari de Sacalm, bisbat de Vich, al Rnd. Juan Saldoni Matheus prev. Rector de Arbúcies, Vd. layca et privada persona, de tot dret del peix de la vila d'Arbúcies per raho del castellatge de Montsoriu . Quinquaginta quinque libras bar.
1678	Jacint March prevere rector de Sant Cebrià i Sant Pol i beneficiat de Sant Pere de Montsoriu Feliu de Buxaleu com a beneficiat que som del benefici de Sant Pere de Montsoliu las rendas de dit benefici, so es las que traue y rep de la casa den Massaguer y de casa d'en Malla de Sant Feliu, y de las tascas del Rieral d'Arbúcies tant de Ciurana com del Marques, y Riells y casa d'en Morer pagès d'Arbúcies, y no més, so es per quatra anys per preu de dotze doblers, so es tres per cada any, y de ditas dotze doblas me promet pagar las sis per tota la sammana entrat y en mans de Mn Joseph Amatller, prevere d'Hostalric, y las restants sis doblas ab quatra yguales pagas, so es una dobla y mitga cada any comensant la primera paga per tot lo mes de agost més propinent, y així consaquitivament, tots los anys de qui que sian finits dits quatra anys y per ser la veritat li'n fas la present clarisia de ma mia propia Vull als 22 de febrer de 1678. Hyacinto March prevere rector de Sant Ciprià y Sant Pol y beneficiat de Sant Pere de Montsoliu AHH Sembla ser que aquest benefici de Sant Pol de Mar s'adjuntà al patronat del benefici de la casa Cabrera a través de la donació que en feu Sança Ximenes de Foix i de Cabrera a la seva cunyada i cosina Violant vescomtesa de Cabrera i comtessa de Mòdica, en el seu darrer testament signat a 1 de febrer de 1471. En què li atorga el ius patronat del benefici de Sant Pol de Mar : <i>lo qual jo he instituit com la senyora mare ho hagués ordenat e menat en son testament Andreu, J. Et al (1992): El llibre de comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle XV, Fundació</i>

	<i>Noguera, 27, p. 34</i>
1713	<p>Venda de la muntanya de Montsoriu</p> <p>La castlania de Montsoriu estava en mans de la família Matamala de Sant Hilari Sacalm, els quals vengueren a Quirze Pasqual la muntanya de Montsoriu i la Casa Nova del Castell construïda en la plaça de les Bruixes</p> <p>"Toto illo monte sive magna possessione terre sitam partim in parochia Sancti Felicis de Bussaleu, et partim in dicta parrochia de Arbucias, in loco vocato lo castell de Monsoliu, una cum quodam domo vulgo nuncupata la Casa nova del castell, alias la plaça de las Bruixas"</p> <p>(Coll, 1994, 45) Arxiu Fogueres de Breda, doc. núm. 8</p>
1713-1714	<p>Guerra de Successió. Combat d'Arbúcies, 12 de gener 1713</p> <p>Una columna de 750 homes procedents de Mataró i Hostalric es dirigia a socórrer les forces del General bRacamonte a menaçada per l'aixecament violent d'osona i del Lluçanès. Van fer nit a Arbúcies on tractaren de manera despòtica a la població que va enviar immediatament avís als pobles veïns de Sant Hilari, Viladrau, i Espinelves perquè vinguéssin a judar-los.</p> <p>L'endamà al matí, al Pujol (Penyes d'en Grau Sala) es preparà una emboscada sota les ordres d'Esteve de la Creu, oficial del regiment de Sant Jaume, i dels paisans Francesc Puig i isidre Pujatò. Quan les tropes castellanen sortiren d'Arbúcies a primera hora del matí van caure a la trampa que els havien preparat i encara que van intentar defensar-se, només 200 homes van poder tornar a Hostalric. Les baixes foren més de 500, la majoria presoners entre ells 63 oficials un bon nombre dels quals foren tancats al castell de Montsoriu i d'altres enviats al castell de Cardona.</p> <p>Portals, J.: <i>La Guerra de Successió al Montseny. Anys 1713-1714</i>, a: Monografies del Montseny6, 23, Amics del Montseny, Viladrau, 2008</p>
1745	<p>Proceso de verificación en el que declara el vicario general del obispado de Gerona que pertenece a los Senyores Vizcondes de Cabrera el ius patronatus del Beneficio que el noble Guerau de Cabrera fundó con la invocacion de S Pedro en la capilla del castillo de Monsoliu 6-12/10/1745 AHH</p> <p>El Duc de Medinaceli, Luis Fernando de Cordova, presenta al vicari eclesiàstic de Girona a Pere Menta, clergue, com a nou beneficiat de l'església de Sant Pere de Montsoriu, s'esmenta que des l'òbit de Jacint March, el darrer beneficiat instituit al 1655, no n'hi havia hagut cap altre</p> <p>Pere Menta, escolar de Girona, insta la col·lació del benefici de Sant Pere de la capella del castell de Montsoliu (Sant Feliu de Buixalleu), al qual ha estat presentat pel duc de Medinaceli. (1745). ADG Referència arxivística: Llibre D-399 Full f 80</p>
1757	<p>Capbreu de la casa Medinaceli</p> <p>Capbreu de 21 de desembre de 1757 dels ducs de Medinaceli, en el qual Joan Saurí Serrat, senyor útil i propietari del mas Serrat de Sant Feliu de Buixalleu, reconeix que és home propi de Pere d'Alcàntara, marquès d'Aitona i del paborde de Sant Salvador de Breda, en indivís, i esmenta que ha de prestar en el castell de Montsoriu vint jornals.</p> <p>Altres masos que també reconeixen haver de prestar jornals a Montsoriu són: Can Roig de Riells, can Perarnau de Riells, Can Salvà de Viabrea... Capbreu conservat a l'AH de Sils</p>
1757	<p>Capbreu de la casa Medinaceli</p> <p>Entre 1757 i 1759 Antoni Vilar de Sant Feliu de Buixalleu, propietari del mas Baró de Gallinans, declara que és home propi del marquès d'Aytona i presta anualment al capellà de la capella de Montsoriu a saber 3 sous en un any, y en lo altre any tres sous i un diner barcelonesos. (Capbreu conservat a l'AH de Sils)</p>
1781	<p>Josep de Carreras i Molins, escolar de Sant Pere Pescador, insta la col·lació del benefici de Sant Pere del castell de Montsoliu (Sant Feliu de Buixalleu), vacant per òbit de Josep Ramon Ramis, a presentació de Pedro Alcàntara Fernández de Córdoba, duc de Medinaceli (1781). Arxiu Diocesà de Girona. Llibre D-436, full f 26</p>
1809	<p>Referència que fa el Rector de Campins en relació a la Guerra del Francès:</p> <p>... Sr Esteve Pagès, Comandante. El enemigo está dividido en varios campamentos, de los cuales uno es en Arbúcies y otro en el castillo de Montsoriu, de donde hace diariamente sus correrias en los lugares de Riells, Breda y San Feliu...</p> <p>Portals, J. (1996): "Arbúcies, vila de pas, i Fogars, lloc de refugi a la Guerra del Francès" a: <i>Monografies del Montseny, 11</i>, Amics del Montseny, Viladrau</p>
1833	<p>La darrera ocupació militar que tenim documentada del castell fou en el decurs de la primera Guerra Carlina entre els anys 1833 i 1840, quan estigué ocupat per una companyia de la Milícia Nacional (Renter, 1984), fet que també va ocórrer en altres castells de la comarca com Farners i Blanes.</p> <p>Entre els soldats de la Milícia Nacional destacats a Montsoriu hi havia Pau Piferrer (na. 1818 - m. 1848), destacat literat d'època romàntica que ens ha deixat una visió peculiar de Montsoriu</p>
1848	<p>Piferrer, P. (1888): "El castillo de Montsoliu", <i>Revista de Girona</i></p> <p>Entre els soldats de la milícia Nacional (1era Guerra Carlina) destacats a Montsoriu hi havia Pau Piferrer, destacat literat d'època romàntica.</p> <p>... Ocupa la cima un vasto castillo gótico del cual subsisten aun algunos lienzos de muro con dos torrecillas, al paso que una completa desolación confunde en las habitaciones interiores columnas derribadas, corredores en pié y arcos góticos que se dibujan en la atmósfera de resplandor de luna, como el puente aéreo de misteriosas apariciones...</p> <p>(...) el último señor de Montsoliu saqueó el vecino monasterio de monjes de S. Benito [Breda] (...)</p>
1850-1863	<p>Torre de telegrafia òptica en el marc de les guerres carlines.</p> <p>Secció d'Hostalric: Hostalric, Sant Jordi de Maçanet, Castell de Montsoliu (Montsoriu) i una darrera no identificada.</p> <p>Oficial encarregat : Joan Pastor</p> <p>Buscató, Il.: <i>Exèrcit i control del territori. Hostalric i la telegrafia òptica a Catalunya</i>, a: <i>Quaderns de la Selva, 18</i>,</p>

	Centre d'Estudis Selvatans, 2006
1868	Anuari Català 1875 p. 180-185 Eugeni Estassén: Lo Darrer Comte de Montsoliu
1872	Tercera Guerra Carlina Els carlins incendiaren una casa prop del monestir de Sant Salvador de Breda (4 de juny de 1872), per foragitar uns liberals que estaven tancats en el campanar de dit monestir, però no aconseguiren rendir-los. Els carlins deixaren les armes el 15 de juny pels voluntaris de Breda, el 18 de juny pels de Sant Hilari i els d'Arbúcies. El 19 de juny hi hagué un enfrontament armat entre liberals i carlins en la zona del riera entre ca n'Horta i can Vilà fins a can Xacó. El mes d'novembre d'aquest 1872 els carlins van trossejar la via del ferrocarril al seu pas per Sant Feliu de Buixalleu. Folgarolas, J.: Gaserans, p. 195
1873	2.6 Col·lecció de fitxes descriptives. Arquitectura medieval catalana. Lletra "M": Madrona - Musull Autor: DOMÈNECH I MONTANER, Lluís . (Barcelona, 21/12/1850 - Barcelona, 27/12/1923). Any de titulació: 1873 . Fons Domènech Montaner. 3.96 Montsoliu [o Montsoriu. A Arbúcies]. full amb anotacions. Fitxa bibliogràfica amb dibuixos (Pere Domènech i Roura). Llapis sobre paper
1875	23 abril 1875. Enfrontament entre carlins (General Savall) i liberals a la serra de Gaserans, entre el Turó d'en Blanc, els pins de la Gratadora i fins arribar al capdemunt del Bac d'en Toni. A Breda també hi hagué una escomesa. L'1 d'agost de 1875 va començar un altre enfrontament a la serra d'en Ramió (Casanova d'en Ramió) fins a cal Vigatà. L'enfrontament va continuar amunt fins a la zona de la Torre de la Mora. La zona quedà en mans dels liberals. El comandament i l'artilleria estava situada en el turó de Santa Anna. En total es creu que hi havia per aquests encontorns 7 o 8 mil homes.
1878	Renaixença, La. Any 08, tomo 1, núm. 03 (15 feb. 1878) La Associació eatalanista d' excursions científicas, ha fet última ment profitosas anadas á diversos punts interessants pera l' historia y l' arqueología, y últimament á Breda, Montsoliu, Arbucias y Hos talrich, de quals principals antiguetats s' han tret vistas fotogràficas que 's reproduiràti per medi de la heliografía, 'comensantse la co llecció artística de vistas de Catalunya que á son tettihs publicarà la Associació Renaixença, La. Any 08, tomo 2, núm. 01a (15 jul. 1878), p. 27-Supl. p. 192 La entrega 5.' del Album pintoresch-monumental de Catalunya que está publicant l' Associació catalanista 'excursions científicas conté una vista heliogràfica del castell de Montsoliu. La ilustració francesa tracta de reproduir algunas d' aquestas vistas.
1878	l'any 1879 Artur Osona , en la seva guia titulada <i>Excursió á la montanya de Montseny</i> , considerada una de les primeres guies excursionistes de Catalunya, ens diu que: <i>lo turista podrà admirar las ruinas del castell de Montsoriu</i> . El mateix autor l'any 1899 en una altra Guia Itineraria de la regió del Montseny y Guillerias, diu <i>que s'arriba a las grandiosas ruinas del castell de Montsoriu</i> . També C. Cornet y Mas en la seva <i>Excursión por Cataluña</i> de l'any 1888 parla de <i>las románticas ruinas de Montsoriu</i> .
1879	Lo camí al eixir de Breda tira al N. O. vorejant la riera que porta 'l nom de la població y deixant sempre á la dreta lo turó y castell de Montsoriu, abans guayta amenazador de l' encontrada y are inofensiu fantasma qu' esporugueix á la gent sencilla del entorns; mes encare, pera nosaltres, retort dels temps gloriosos de la nostra historia, y particularment pera mon amich García y jo, recordansa falaguera d' una nit deliciosa, passada en companyia del senyor Mariezcurena, lo nostre consoci fotógrafo y d' un intrépit guía, en lo coll de Castellar, á l' ombra fantástica del castell projectada per la claror de la lluna, entorn d' una fumada llar, á la llum fungosa d' una teya y sentina contar ab la embadalidora senzillesa d' aquells habitants, llegendas y tradicions de la montanya. En lo coll de Cas i es l' únicll punt per pont lo Montsoriu s' uneix-telar, qu' ab las domes estribacions del Montseny y deixa d' estar del tot aïslat, hi há una casa y en aqueixa cas havíam rebut hospitalitat la nit en que pel afany de traure una vista del famós castell ab destino á la nostra publicació, havent- sens apagat lo sol darrera de las Agudas al cayent de la tarde, resolguérem no mourens d' allí fins á haber conseguit lo nostre propósit. Convensuts de que hauríam de dormir entre las inhospitalarias ruinas del castell, cxposantnos á morir de fret, ja vegeu qu' era just recordarnos de la casa que 'ns recullí y 'ns doná foch, sopar y llit, per mes qu' aquest últim fos format de sachs de patatas. A Osona Una excursió al Montseny Renaixença p. 252 Renaixença, La. Any 09, tomo 2, núm. 08 (oct. 1879)
1879	L'any 1879 una sèrie de socis de l' Associació Catalanista puguen al Montseny , entre ells Antoni Massó que en fa la ressenya, confessen que hi han anat pel seu valor pintoresc " <i>únic per què hi haviem sigut atrets</i> " (Massó, 1889). No ens estranyarà, després de tot el que hem vist, que el mateix castell de Montsoriu canviï els valors als que està associat. En la mateixa ressenya Massó en deia " <i>abans guaita amenazador de la contrada i ara inofensiu fantasma que esporugueix a la gent sencilla de l'entorn; mes encara per a nosaltres, record dels temps gloriosos de la nostra història</i> " (Massó, 1889). F. Roma: <i>Els espais mitològics del Montseny</i> - Pàg 20.
1879	Bassegoda, B.: Les primeres publicacions de l'excursionisme en català , <i>Revista Muntanya</i> , 879: Centre Excursionista de Catalunya, 2008. p. 30-35: fot. Al 1876 un grup reduït de joves barcelonins funden l' <i>Associació Catalanista d'Excursions Científiques</i> . Al 1878 inicien la publicació en fascicles de <i>l'album pintoresch-monumental de Catalunya. Aplech de vistas dels mes notables monuments y paisatjes d'aquesta terra, acompanyadas de descripcions y noticias historicas y de guías pera que sían fàcilment visitats</i> (reprodueix fotografies mitkjançant heliografia, obra de Heribert Mariezcurrena i l'impresor fou Pau Riera. Al 1879 es va posar a la venda una nova sèrie amb fotografies d'Hostalric i Arbúcies: <i>Album pintoresch-monumental</i>

	<p>de Catalunya amb 48 làmines Al 1880 es començà l'edició de les <i>Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques il·lustrades ab gravats</i> Apareix un dibuix d'Eduald Canivell de Montsoriu</p>
1880	<p>Diari catalá. Núm. 361 (25 maig 1880) Excursió al Montseny.—L' itinerari de la . que farà la societat d' Excursions. Catalana</p>
1881	<p>Ramon Arabia (1881): "Al Montseny", a: <i>Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana</i>, Barcelona L'excursionisme de la Renaixença quedà pres de l'aureòla de misteri de Montsoriu, la descripció que fa Ramon Arabia Solanas del castell és la suma del romanticisme, el nacionalisme i la religiositat. <i>...Quan se arriba a dalt y per entre los pilots de pedra y los punxosos esbarzers se penetra en aquellas estancias solitarias y obertas als quatre vents, quan se véhuen aquells gòtichs finestrals sense l'ayrosa columneta, aquelles altias voltas enderrocadas, aquellas espayosas sitjas vuydas y respirant un baf sepulcral: l'anima se encobreix de dol y se sent com una anyoransa de patria. Afortunadamente, una sola mirada defora las murallas reconforta l'esperit: la esplendent riera d'Arbucias, las hermosas planas de Breda y de Tordera, lo immens costellám del Montseny y las humils montanyas que á sos peus radian per tot Catalunya, ara com avans viuen forta y robusta vida. La obra humana tan superbiosa se desfá com pols, l'obra de Deu persisteix, immutable á través dels sigles. Mentres ell sia, no'ns faltará patria may.</i></p>
1882	<p>Butlletí del CEC. Excursió al gorg negre de la tordera i a Montsoriu. Artur Osona. Conté dibuix</p>
1884	<p>Piferrer, P.; Pi i Margall, F.: Montseny. España, sus monumentos-su naturaleza e història -Cataluña- Tomo II, Editorial de Daniel Cortezo y Cia, Barcelona, 1884. Conté il·lustracions de Montsoriu, Sant Miquel dels Barretons, Sant Salvador de Breda, Pont de les Bruixes, Gorg Negre, Sant Gualba. <i>J. Sardà: D. Pau Piferrer y Fabrega a: Renaixensa, La. Any 14, núm. 46-49 (1884)</i> Si hem de creure la llegenda, perquè sobre 'n Piferrer fins hi ha com un principi de llegenda, sa afició als monuments vells se li despertà de molt jove i en ocasió Gas á cert punt graciosa. En Piferrer, airó seria '136 ó 37, era nacional, y com á tal hagué de sortir de columna contra 'is facciosos. ¿Seria potser ab ocasió d' alguna de las famosas <i>solsontadas</i> de la guerra dels set anys? La forsa de que formava part estigué destacada al castell de Montsoriu, sobre Breda, un deis restos de castell senyorial, com saben, més boniclis de Catalnnya, Fou una nit de lluna, y realment, una nit de lluna, enaquella cúspide dentada del cono que forma la montanya, te d' esser, pera qui senti semblant orde de bellesas, un espectacle sens rival. En Piferrer, que sentia ab tot lo fervor d' un romántich y que ja de sí era d' una excitabilitat nerviosa extraordinaria, se sentí fundament impresionat. Aquella nit Ii inspirá una de sas primeras obras literarias, una llegenda, <i>El castillo de iJlonatsoliu</i>. No la he poguda trobar de cap manera, pero coneixent al home y son temps, vos podeu figurar lo que seria. Aquella nit se despertá també en ell 1' autor futur deis <i>Recuerdos y bellezas de España</i>.</p>
1886	<p>Sebastià Farnés: Excursió a les Guillerias, a: <i>Renaixensa, La. Any 16, núm. 25-27 (1886)</i> Esmenta llegendes d'Arbúcies i la del General Maus a Montsoriu</p>
1888	<p>Piferrer, P.: El castillo de Montsoliu. Cuento. <i>Revista de Gerona</i>. Tom XII: Girona, 1985. (Facsimil de l'edició de 1888). : p. 233-242, 273-276, 326-329. Entre els soldats destacats a Montsoriu hi havia Pau Piferrer, reconegut literat romàntic, que trobà a les ruïnes de Montsoriu un escenari ideal per la seva novel·la <i>El castillo de Montsoriu</i>, on ens deixa descripcions com aquesta: ... <i>Ocupa la cima un vasto castillo gòtico del cual subsisten aun algunos lienzos de muro con dos torrecillas, al paso que una completa desolación confunde en las habitaciones interiores columnas derribadas, corredores en pié y arcos góticos que se dibujan en la atmósfera de resplandor de luna, como el puente aéreo de misteriosas apariciones.</i></p>
1888	<p>C. Cornet y Mas en la seva <i>Excursión por Cataluña</i> de l'any 1888 parla de las románticas ruinas de Montsoriu.</p>
1890	<p>Julio Serra. Mapa del Montseny i les Guilleries Cartografia del sector de Montsoriu, on apareix el castell. El tinent Juli Serra i el seu equip pujaren al castell i realitzaren una fotografia de les runes des de la Torre de les Bruixes. <i>... Hay ciertas noches, que según cuentan, aparece el castillo iluminado con fugaces resplandores, cual si una legión de diablos lo recorriera, antorcha en mano. Sin duda serán visiones de ilusos y rústicos labriegos, pero vaya usted a hacerles creer que los titilantes haces luminosis no son de diablos ni de antorchas, y que los inarmónicos sonidos no los producen brujas congregadas en aquelarre misterioso...</i> Descripció del procés de revelat de la fotografia deta per Carranza del castell de Montsoriu: <i>... vaciamos en cantidad graduada el sulfato de hierro en la cubeta y esperamos el mágico efecto del baño en que se sumergia la placa consabida. Pronto algunas ligeras sombras pardas o negruzcas aparecieron en su lisa superficie, el líquido fue oxidando la capa gelatinosa y poco a poco las sombras se convirtieron en manchas, las manchas se extendieron, adoptaron formas especiales de contornos cada vez más definidos u al fin se transformaron en árboles, peñas, plantas, murallas y torreones, sucediéndose el desdibujamiento de trozos aislados por el claro oscuro de un cerro abrupto de vegetación selvática y un castillo escueto, conquistado por la naturaleza para afirmar en sus desbaratados muros las raíces de la yqdra , de la encina o del romero.</i> <i>Tarrés, J; Rams, E.: Un viatge per les Guilleries i el Montseny. Rafael Dalmau Editor, 2002, p. 85</i></p>

1891	Víctor Balaguer al 1891 en les seves pàgines d'opinió a la Vanguardia ja deia de Montsoriu ²²² : <i>Que es uno de los que existen en Catalunya de más caracter y tambien de más belleza</i>
1892	S. Rusiñol: Otra vez en el carro. De Manlleu a Sant Feliu. La Vanguardia, 5 d'agost de 1892 <i>Por fortuna el precipicio aquel era de lo mas bello que pueda verse combinado en materia de paisaje. Un prado terso y verde como un paño de billar, un lujo tropical de árboles, un riachuelo corriendo entre dos líneas de flores y las ruínas del castillo de Montsoliu en el fondo, para colmo de la alambicada poesía y romanticismo exaltado. Para la lírica no faltava más que la guitarra, y como Casas se encargó de su rasgueo, ejerciendo de voluntario trovador, aquello resultó una lámina de año treinta, con fuente, prado, plácida sombra y ruínas góticas y de las más arruinadas. Porque el castillo de montsoliu es un modelo en su género. En ningún como en aquél hay tanta yedra escalando, tanta grieta; en ninguno tanto torreón caído, ni tanto musgo dando patina a los amarillentos muros; en ninguno tan escarpada siluetat saliendo de espesura tan tupida y destacando de montaña más azul ni más espléndida. Para que nada falte para ser castillo de veras, no falta la tradición de la mina, de aquella mina profunda, que según cuentan, tenía todo castillo prudente y previsor, para en caso de situi subir por allí las provisiones. Dicen las gentes que les dijeron las crónicas que en un sitio que aquí hubo, cuando el sitiador creía encontrar a los sitiados muertos de hambre, el feudal de estas ruínas – que no lo eran entonces- invitó a comer a su enemigo, y añaden personas muy competentes, que entre otros manjares, sirvieron los de dentro a los de fuera pescado fresco, con gran admiración de convidados y mirones, que nunca faltan en estos casos de jolgorio, aunque haya peligro.</i> Dibuix a carbó del Castell de Montsoriu per S. Rusiñol
1897	Balaguer Cirera, Víctor. Al pie de la encina. Historias, tradiciones y recuerdos (...) en toda su belleza sobre la cumbre cónica del monte, aislado y soledoso, con su agria y pina pendiente, enlazado solamente por el llamado Coll de Castellar a las demás estribaciones del Montseny.
1898	Lo castell de Montsoliu, "llegenda tràgica en quatre actes i cinch quadros en vers català" original de Joseph Abril i Virgili (1869-1918), autor de peces moralitzadors. L'acció passa, segons l'autor, "lo primer acte entre selves de Montseny i Montsoliu, lo segon en lo castell de Montseny i los restants en lo Montsoliu". Fou estrenada, amb gran èxit, l'abril de 1898 en el Centre Moral-Instructiu de Barcelona, (Gràcia).
1901	Busquets Punset, Anton. Ventijols de Guilleria. Poesies montanyencas per... Quin plé he retrovat solet dalt d'esta cima voltat de pedregam, prehuada runa que cada nit va platejant la lluna fent-te tornar palau d'encantament (...) Busquets Punset, Anton "Lo cant del castell" Una niçaga forta, que'l temps logrà aclofar-ne, al cim d'esta cinglera m'aixecà (...) Ma història, quina història! Llegiu-la, excursionistes en pergamins que guarda el bon pagès (...)
	Verdaguer Santaló, Jacint. Obres completes (pròleg de M. Manent) I quin Calvari més hermos! Puiglagulla, l'Arola i Sant Miquel dels Barretons són les guies del seu camí: l'altívol Montsoriu n'és només que un guarda-rodas; lo Pla de la Calma per un costat i els graons de sa grandiosa escalinata; la Riera Major que atravessa la Guilleria duent lo tribut de ses aigües al Ter, i el riu Tordera que desemboca en la mar, són dues fonts de la mateixa muntanya.
1902	Juventut. Núm. 130 (7 ag. 1902). Antón Busquets y Punset: Las Guillerias (s'esmenta el castell de Montsoriu com a lloc d'interès turístic) Catalunya artística. 1a època, núm. 123 (213 oct. 1902). Una Excursió al Montseny de Josep Lloreda, fa un resum de la història del castell i en especial de la guerra del francès en la comarca
1907	la Secció Excursionista de l'Associació Popular Catalanista (17 de febrer de 1907) i l' A. E. Club muntnayenc (28 de febrer de 1907) organitzen dues excursions des de Barcelona amb tren a Breda i pujada al castell
1909	Dins el corrent artístic del modernisme, la revista satírica catalanista Cu-Cut publicà l'any 1909 en el seu calendari un dibuix d'Antoni Ros y Guell que s'identifica amb el castell de Montsoriu, obra d'aire romàntic i il·luminació crepuscular que caracteritzen l'obra paisatgística de Ros i Guell. Deportes, Los. Año 14, no. 537 (28 feb. 1910). El centre autonomista de dependents del comerç i la indústria organista una excursió al Montseny i passaren per Montsoriu
1914	Estiuada, L'. Núm. 79 (21 ag. 1914). Els Sarrieres, senyors de Solterra i Sant Hilari, per Joaquim Miret i Sans
1914-1915	Per aquesta zona del Montseny, també fou bàsica i transcendental, l'activitat d'aixecament de plànols i estudis dels monuments, que feu el Servei de Catalogació i conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona a començaments del segle XX ²²³ . Entre els anys 1914 i 1915 s'efectuaren una sèrie de fotografies, plànols i dibuixos del

²²² Balaguer, V.: El castillo de Montsoliu, sus tradiciones, su etimología, a: La Vanguardia 1 de setembre de 1891

	<p>castell per part de Jeroni Martorell, cap del servei de catalogació i arquitecte que també es feu càrrec de les obres de restauració del claustre del monestir de sant Salvador de Breda l'any 1932 a càrrec de l'Associació d'Amics de l'Art Vell, amb Manel Genovart i Dolors Callol al capdavant.</p> <p>Aquesta ha esdevingut la primera intervenció científica al castell de Montsoriu. L'estudi de Jeroni Martorell, Director de la Catalogació de Monuments de la Mancomunitat de Catalunya, comprenia el dibuix arquitectònic de la planta del castell, així com dues seccions i un alçat frontal. A més Martorell va elaborar el primer projecte de restauració de Montsoriu. A més dels treballs planimètrics és de gran vàlua per l'estudi de les estructures aèries de Montsoriu el recull fotogràfic que féu J. Martorell entre els anys 1914-1915, en el qual es documenta perfectament l'estat d'abandó del castell, dins del qual havia crescut literalment un bosc d'alzines.</p>
1915	<p>Mn. Lluís Rovira i Benet (Breda 1843-1915) va escriure dues obres literàries inspirades en la història del castell: <i>Mont-soliu y Breda...</i> (1914); <i>Moróu: llegendes aràbiges montsenyenes del temps mitjà-aval</i> (1915)</p> <p>Gent nova. Any 17, Núm. 733 (18 des. 1915). Excursió al castell de Burriac on s'esmenta de retruc el castell de Montsoriu</p>
	<p>Els reculls llegendaris de Joan Amades (1880-1959), en diversos volums, també ens endinsen vers el món imaginari i màgic que envolta en castell, una d'aquestes llegendes evoca el conflicte remença:</p> <p><i>Un minyó vassall del senyor de Montsoliu va casar-se amb una de les noies més precioses de la rodalia. Per satisfer el vell tribut de vassallatge, celebrades les noces, el nuvi va presentar la núvia al senyor. En clarejar, el nuvi va fer via al castell per recuperar la seva esposa. Els guàrdies del castell reberen el minyó amb mals termes, li digueren que el senyor encara no s'havia llevat i que hi tornés l'endemà. Amb males raons el feren passar tres dies.</i></p> <p><i>El dia que feia quatre, el jove, encès d'ira, pujà al castell disposat al que calgués. En caure el pont, el propi senyor es presentà al portal i li lliurà la seva esposa amb paraules burletes i escarnidores. El noi es tragué la daga i travessà el cor del senyor de Montsoliu sense que els seus servents ho poguessin evitar. Mentre al castell regnava la major confusió i desordre davant del succeït, els nuvis van fugir muntanya avall. En arribar al poble tothom els esperava disposat a tirar-se al carrer en defensa de la raó del jove matrimoni. D'aquell moviment de poble va néixer la guerra dels remences, en què els vassalls van alçar-se contra el poder abusiu dels nobles i senyors.</i></p>
1917	<p>Gent nova. Any 19, Núm. 798 (17 març 1917). Excursió a Torroella de Montgrí on s'esmenta de retruc el castell de Montsoriu</p>
1918	<p>Stadium. No. 286 (23 nov. 1918). Dia 19 Conferencia ilustrada con proyecciones fotograficas a cargo de don Enric Cubas "El castell de Montsoriu. Son passat i son present"</p>
1919	<p>Stadium. No. 293 (1 feb. 1919). Excursion fotografica al Montseny. Itinerario: Breda, Castell de Montsoriu, Riells i Gualba</p> <p>Intransigent, L'. Núm. 27 (20 març 1919). Grup Excursionista "Rafel de Casanova,, Per al diumenge, dia 23, ha organitzat aquest grup una excursió a Montseny, anant hi per Breda, Coma Fosca, Coll de Castellar, Castell de Montsoliu, Texa-llarga, Santa Fè, Gorc Negre, Forja de Aran i Gualba. Sortida a les 4'30 del matí de l'estado de M. Z. i A.</p> <p>Almanach de l'Esquella de la Torratxa. Any 1919. Els aficionats a resseguir les despulles que resten de les grandeses medievals, tenen una bona colla de castells senyorials a Catalunya, algun d'ells encara ben conservat Dels més a la vora de Barcelona podem esmentar el de Burria. Un dels itineraris que poden seguir-se per passar-hi és aquest; Mataró, per Premià, Sant Bartomeu, turons de Sellecs i tornada per Granollers El de Gelida, deixant el tren a la mateixa població pot seguir-se una bonica combinació cap a Puigdagulles, Ordal, Corbera i Molins de Rey Al de Centelles, per Centelle stornant per Aiguafreda Al de Montsoriu per Breda i Riells, retornant per Breda Al de Palafolls, per Tordera i tornar per Hostalric Al de Aranprunyà per Cornllè, Sant Climent i Brugués retornant per Gavà...</p>
1920	<p>Vell i nou. Època 2, vol. 1, núm. 05 (ag. 1920). Josep F. Ràfols Conservació i catalogació de Monuments. Resum de l'activitat del servei de patrimoni de la Mancomunitat de Catalunya</p> <p>... Però no solament és la prova fotogràfica i el petit dibuix lo que's cerca i es col·lecciona, sinó que també (i ara majorment per Pencàrrec a la Direcció del «Servei» de formar el «Re pertori Iconogràfic», com tota la secció «Es panya Monumental» de que aquest forma part a la futura Exposició de Barcelona) es va de dret cap a ralcament de plànols i la repro ducció a gran tamany de detalls decoratius de molts deis edificis que per llur importància ho requereixen. Els plànols aixecats fins al present, són els del recinte murat de Girona i del poblat de Sant Antoni a Calaceit (com a monuments ibèrics); de les fortificacions mitjvals de Car dona, Hostalric, Montblanc, Pals, Santa Pau i Tossa; del castell musulmà de La Suda, a Lleida; deis castells cristians d'Albi, Arbeca, Bellcaire, Blanes, Benda, Cartellá, Castellet, Castellví de Rosanes, Gelida, La Bisbal, La Geltrú, La Pobla de Claramunt, Mala, Mar mellá, Monclús, Montsoriu, Palausacosta, Palausator, Peratallada, Pubol, Riner, Salas, Santa Coloma de D'arnés, Sant Martí Sarroca, Santa Cecília de Montserrat, Solsona, Tama rit, Torroella de Montgrí, ...</p>

1921	Pocs anys després de l'estudi arquitectònic de J. Martorell, l'any 1921 tingué lloc una conferència de Cèsar August Torras , considerat el primer promotor de l'excursionisme català, i una visita a les ruïnes del castell explicada pel mateix Jeroni Martorell. Es tracta de la <i>Primera Excursió Colectiva a Breda, castell de Montsoriu, Riells i Breda</i> , organitzada per l'Associació Excursionista AVANT el dia 22 de maig de 1921, i patrocinada per la lliga de societats excursionistes de Catalunya.
1923	Catalunya social. Núm. 103 (14 abr. 1923) . Es publica una novel·la curta on els personatges es diuen Montsoriu. Autor J Civera Sormani: Quan la passió entenerbeix els ulls.
1925	Aragay Blanchar, Josep (Barcelona 1889 – Breda 1979) . El castell de Montsoriu (1925) poema
	Excursionistes a Montsoriu: L'any 1907 la Secció Excursionista de l'Associació Popular Catalanista (17 de febrer de 1907) i l' A. E. Club muntanyenc (28 de febrer de 1907), el Club Alpino Español (21 de novembre de 1914) la secció d'esports de muntanya del C. E. De Catalunya (14 de maig de 1916) organitzen dues excursions des de Barcelona amb tren a Breda i pujada al castell. Entre aquestes, l' A. E. Sant Celoni al 1914. Grupo Excursionista y Deportivo Gironí (2 abril de 1921), l' A. E. 31 i el C. E. Montseny (20 octubre de 1922), el C. E. de Barcelona (30 octubre de 1926), el Grupo Excursionista i Deportivo Gironí (19 de novembre de 1926), l' A. E. Júpiter (29 de gener de 1927), la Colònia escolar Barcelonesa a Arbúcies (21 juliol de 1927 i 1 de setembre de 1928), la colònia Escola de l'Ajuntament de Barcelona (2 i 24 d'agost de 1928), el Club Excursionista de Sans (26 de gener de 1929), l' A. E. De Gràcia (18 gener de 1930), l' A. E. Catalunya (31 octubre de 1931), l' A. E. La Punxal (8 octubre de 1932), l' Agrupació Escoltista (22 octubre de 1932), l' A. E. de Catalunya (8 abril de 1933), el C. E. La Morella (27 gener 1934), el C. E. Bodamón (2 de febrer de 1934), Grup Excursionista PCG (10 març de 1934), l' A. E. Muntanya (27 octubre de 1934), C. E. Aliga (19 octubre i 1 de novembre de 1935)...
1926	Catalunya social. Núm. 245 (23 gen. 1926) . Fragment de novel·la de J Civera on apareix un personatge de nom Montsoliu.
1927	Butlletí de dialectologia catalana. Núm. 15 (gen.-des. 1927) . J. Amades: Éssers fantàstics. Es recull la llegenda de la bruixa Guilleuma i del tresor de gra i segó.
1928	Album meravella: llibre de prodigis d'art i natura ... Editat per Editorial ibérica, 1928. Notes de l'element: 5-6. Original de la Universitat de Michigan. Digitalitzat el 29 gen. 2008. EL CASTELL DE MONTSORIU AL NO. de la vila de Breda i en el cim de la muntanya ... Exterior i una de les voltes, fermes encara, del castell de Montsoriu. ...
1931	Catalunya social. Núm. 497 (24 gen. 1931) . Fragment d'una novel·la inèdita de J. Civera Sormani: El Sacrifici dels humils, on sur un comte de Montsoliu
1933	Flama. Núm. 059 (20 gen. 1933) . SANS. GRUP "SABA NOVA". NUM. 37. El diumenge passat, dia 8, férem. Una excursió al Castell de Montsoriu, passant per Breda, Riells, amb nombre d'uns 10. Sortírem a dos quarts de sit del matí per l'estació de França, vers Breda, on visitàrem l'antiga església romànica, exteriorment gòtica i barroca interiorment, que data dels segles XI i XII, i XV, respectivament. Visitàrem, també, el Castell, des del qual s'albira un panorama magnífic. Després d'esmorzar férem via al Mo nestir de Riells, on dinàrem retornant, més tard, fins a Breda i seguint així mare teix cap a ciutat.
1934	Nosaltres sols!. Núm. 160 (28 abr. 1934) . NOSALTRES SOLS ! » Secció Excursionista DELEGACIO BARCELONA Programa de sortides confeccionat per al proper mes de maig : Dia 13. — Breda, Coma Fosca, Castell de Montsoriu, Riells, Gualba.
1935	l'entitat Amics de l'Art Vell , associació depenent de l'Institut d'Estudis Catalans, per mediació del seu soci Manuel de Genovart resident a Breda des dels anys 1920, ja es preocupà per la situació de Montsoriu. A la memòria de l'entitat publicada el 1935 ²²⁴ llegim: <i>Castell de Montsoriu.- El soci senyor Manuel de Genovart ens comunicà la conveniència d'atendre la conservació dels murs de l'antic castell de Montsoriu, els quals es trobaven amenaçats per l'exhuberant vegetació que se n'havia apoderat. Cridàrem l'atenció sobre aquest particular al seu propietari, el senyor J. de Ribot, el qual amb diligència digna de lloança atengué la conservació interessada, malgrat les dificultats que porta en sí una obra d'aquesta fàcil.</i> Bona part de les fotografies de M. Genovart féu al castell de Montsoriu entre els anys 1920-23 s'utilitzaren més endavant per elaborar l' Exposició Castell de Montsoriu , organitzada per l'Associació La Salle de Sant Celoni amb el patrocini de l'ajuntament de la vila, l'any 1973.
	En el conte " La dama del retaule " d' A. Fuster Valdeperes (1895-1942), el castell de Montsoriu hi té gran protagonisme.
1949	Primera actuació a favor de la recuperació del Castell de Montsoriu , es considera la primera reivindicació formal cap al llarg camí de salvaguarda del monument per part de l'Ajuntament d'Arbúcies. L'ajuntament de l'època, en base al decret de 27 d'abril sobre protecció de castells espanyols, proposa al de Sant Feliu de Buixalleu i al de Breda d'actuar-hi. <i>J. M. Rueda: "L'ajuntament d'Arbúcies, anys 40", <u>Perxada 23, ajuntament d'Arbúcies, 2001</u></i>
1953	Destino. Año 1953, No. 804-808 (Enero) . Pere Català Roca: Cataluña tierra de ruinas de castillos
1970	La primera campanya de caràcter popular per a la recuperació del castell neix de la iniciativa de l' Asociación

	<p>Española de Amigos de los Castillos, que amb el seu sotpresident el capdavant, Lluís Monreal, endeguen a començaments de 1970 una campanya per a la recuperació de Montsoriu, al que qualificaren com una de les fortaleses més importants de Catalunya, tan pel seu valor històric - artístic com la seva ubicació estratègica. Exposició a Breda i xerrada de Monreal sobre Montsoriu.</p> <p>Un ple de l'Ajuntament d'Arbúcies del dia 24 de febrer de 1970 demana la seva cessió a l'Estat. Però, el 15-3-70, la "Delegación provincial de Hacienda" envia un escrit notificant que la petició no procedeix per ser el castell propietat de José de Ribot Batlle.</p>
1971	Día de los Castillos. Visita als Castells de la línia de la Tordera
1972	Exposició a Sant Celoni del Castell de Montsoriu

INTERVENCIIONS ANTERIORS

Des de l'estudi arquitectònic i projecte de restauració de Jeroni Martorell l'any 1914 Montsoriu no havia tornat a ser objecte d'investigació arqueològica – arquitectònica oficial fins l'any 1952, quan l'Institut d'Estudis Gironins, a través dels seus membres Miquel Oliva i Lluís Pericot, publicaren la troballa de ceràmiques iberoromanes al turó de Montsoriu en el decurs d'una recerca superficial en el turó.

En la dècada següent les publicacions a l'entorn de la història del castell es succeeixen en diversos inventaris de castells i fortificacions al país ²²⁵, que recorren sovint a les fonts escrites de les investigacions medievalistes de l'IEC del primer quart del segle XX.

Pel que fa a Montsoriu, no revisqué el seu estudi arqueològic i arquitectònic fins a la dècada dels anys 1980 en què es realitzaren un seguit de cales de prospecció en indrets significatius del castell: sala sud del Pati d'Armes – Les Quadres (1979), sector entre el castell i la torre de les Bruixes (1980), capella gòtica del pati d'Armes i fossat (1983), dins el marc de la primera campanya programada d'excavacions arqueològiques a Montsoriu.

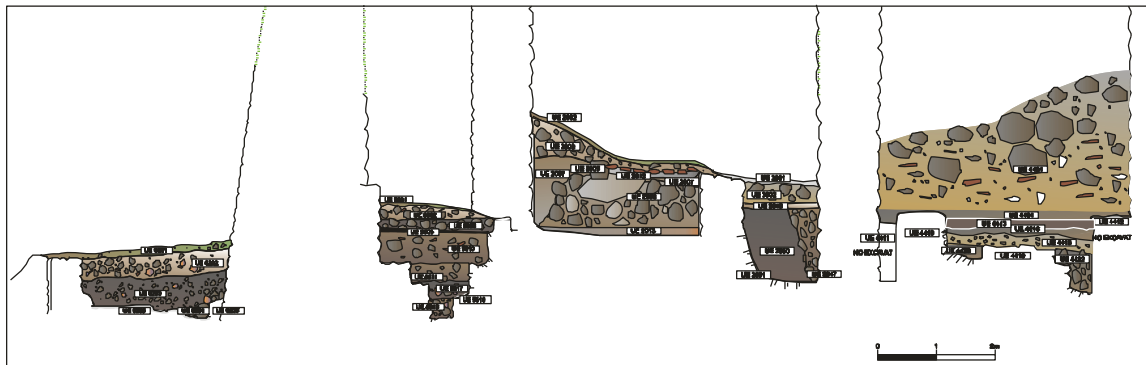

59- Excavació programada 1983. Sector Fossat Nord

Les excavacions arqueològiques però, no es repregueren de forma continuada i sistemàtica fins l'any 1993, sota la direcció tècnica del **Museu Etnològic del Montseny** i dins el projecte arqueològic i històric **Castells del Montseny**. Aquell any es celebrà el primer camp de treball d'arqueologia organitzat pel Departament de Joventut de la Generalitat de Catalunya. Des d'aleshores, any rere any, durant un mes, joves catalans i de tot el món han treballat per a la recuperació de Montsoriu. Fins a l'any 2013 s'han dut a terme 21 campanyes d'excavació en camps de treball (de un, dos o tres torns de quinze dies anuals). L'any 1995 el Museu Etnològic del Montseny repregué les excavacions programades, amb estudiants d'arqueologia provinents d'universitats del país, de la resta de l'estat i de França.

Els treballs realitzats durant tot aquest seguit de campanyes, són plenament palpables. L'any 1996 es finalitzaren les excavacions del Recinte Sobirà, reafirmant la presència d'estructures ibèriques, perfilant el primitiu castell roquer dels segles X-XII i permetent conèixer l'evolució del recinte fins al segle XV, moment en què es localitza la darrera fase constructiva d'època medieval en aquest sector del castell.

²²⁵ *Inventario de los castillos, fortalezas, recintos amurallados, torres de defensa y casas fuertes de la provincia de Gerona* (Oliva 1967-1969).o bé la magna obra de Català i Roca: *Els castells catalans* (Dalmau, ed. 1969)

CASTELL DE MONTSORIU. RECINTE SOBIRÀ SECCIÓ E-W.

60- Secció E- O del Recinte Sobirà de Montsoriu

El primitiu recinte fortificat dalt del turó representa plenament la tipologia de **castells anomenats roquers**, caracteritzats per la seva localització enlairada, per la seva adaptació a la topografia irregular del terreny i pel traçat adaptat a aquesta topografia de la seva construcció.

Dintre els elements que han perviscut d'aquest castell d'origen preromànic en destaca la **Torre de l'Homenatge**, datada des d'un punt de vista arquitectònic dins la segona meitat del segle X, i les restes de la petita **capella castral**, definida per un absis de planta d'arc ultrapassat, típic de l'arquitectura del segle X. Aquesta capella estigué en funcionament almenys fins la primera meitat del segle XII, època en que es daten les pintures murals que recobrien el seu interior.

61- Planta del sector S del Recinte Sobirà

Dins d'aquest període s'ha documentat la presència d'una antiga **cisterna** o aljub, als peus de la torre mestra. La cisterna, retallada a la roca, anava tota ella revestida de morter hidràulic i serviria per a recollir les aigües provinents del mateix terrat de la Torre i capella. Finalment, en l'habitació contigua (4400) aparegueren uns paviments de terra batuda que cal inscriure també en aquesta època.

En la zona que volta la torre de l'Homenatge per la banda sud, aparegué un poderós **mur defensiu de doble línia d'espitlleres**, fonamentat directament sobre la roca del turó. Aquest mur cal relacionar-lo amb un moment històric en què el Pati d'Armes o segon recinte del castell encara no es trobava bastit del tot.

A partir de la segona meitat del segle XII, i especialment a partir del segle XIII, aquest recinte patirà una importantíssima remodelació, configurant-se el **castell romànic** que s'ampliava amb un nou perímetre de muralles, i aixecant-se nous edificis com és el cas

de l'anomenada Sala Gòtica. També en aquest període cal inscriure la construcció d'una nova cisterna al pati.

Finalment en el segle XIV, el recinte sobirà de Montsoriu adquirirà la fesomia de **gran castell – palau gòtic** que actualment podem veure, definida per l'existència d'un pati interior i dues crugies laterals, en les que se situen un conjunt d'àmbits de tipus residencial al costat de grans estructures d'emmagatzemament com és el cas dels grans dipòsits del sector est del recinte .

L'any **1997** s'iniciaren les excavacions al segon recinte del castell, el Pati d'Armes. Les excavacions arqueològiques han permès descobrir l'estructura d'aquest espai i determinar-ne, fins al moment, dues fases constructives, una que s'iniciarà a les darreries del segle XII i que tindrà continuïtat durant bona part del segle XIII i la gran reforma de mitjans segle XIV. A més, es va posar al descobert el complex i elaborat sistema de recollida i aprovisionament d'aigua de pluja, amb la gran cisterna situada al centre mateix del Pati, així com l'antiga capella romànica situada en l'angle Sud-Est del recinte.

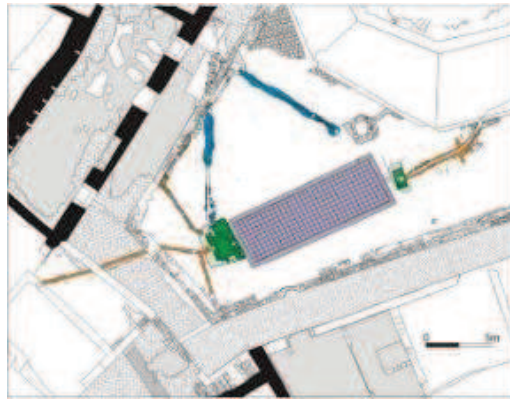
Durant el **trienni 1999-2001** la zona en la qual es varen concentrar la major part d'intervencions va ser el **Pati d'Armes**. En aquest sector es va portar a terme la finalització de l'excavació del pati pròpiament dit, la finalització de l'excavació de la galeria porxada, l'excavació de dos àmbits del sector sud-est del pati: àmbit 10.600 (habitació) i àmbit 10.700 (capella gòtica), i excavació de la zona d'accés.

La zona pròpiament del pati del Pati d'Armes, al segle XIV es trobava coberta per un magnífic enllosat de pedra, del tipus que s'anomena "marbre de Gualba". La major part d'aquest enllosat, però, ja es trobava desaparegut en el moment de la intervenció arqueològica, i únicament es troba conservat en una raconada a redós del talús de la torre de l'Homenatge i en el sector nord-est, que coincideix amb la zona d'entrada al pati.

En el transcurs del camp de treball de l'any 1999 es portà a terme l'ampliació de la zona excavada del pati central l'any 1998 i de la galeria nord-est, que condueix a la porta. Aquesta actuació va permetre destapar pràcticament la totalitat del pati central del recinte i de les galeries que envoltaven aquest pati.

Els materials lliurats pels enderrocs que cobrien aquests espais eren bàsicament ceràmiques dels segles XVI, XVII i XVIII, que corresponen a la darrera etapa d'ocupació del castell, i a freqüentacions posteriors.

En el transcurs de l'excavació programada de l'any 1999, per sota dels nivells de pavimentació del segle XIV en el sector nord-est del Pati, i mercès a l'existència d'una zona amb major potència estratigràfica, degut al fet que la roca mare estava en un nivell inferior, es van poder localitzar restes de l'ocupació romànica del Pati, corresponents a inicis del segle XIII. Aquestes escadusseres restes corresponien a una llar, a la fonamentació d'un mur, i a un nivell d'ocupació, relacionat amb aquests elements.

62- Planta pati d'Armes i sistema de recollida d'aigües pluvials

L'any 1999, tingueren continuïtat les tasques d'excavació de la gran cisterna central del Pati, iniciades l'any 1998, però degut al perill que podia oferir als components de l'excavació i per la seva dificultat tècnica (sistema de muntacàrregues, plataformes...), es decidí que la realitzessin els treballadors de l'empresa COLUMBA, que és la qui portava en aquells moments els treballs de consolidació i restauració del castell, sota la supervisió de l'equip responsable de les excavacions.

També dintre de l'any 1999, es portà a terme l'excavació de l'àmbit 10.600 (**Capella Romànica**). En aquest cas es tracta d'un edifici, orientat a l'est, té una forma rectangular i unes dimensions de 10 x 4'5 metres. Arquitectònicament destaca la presència d'una capella lateral sustentada per un arc i una volta apuntada, situada a la capçalera de l'edifici en la zona del presbiteri. Cal destacar també l'existència de dues banquetes laterals, al llarg dels murs perimetrals de la nau.

Aquesta capella romànica construïda entre les darreries del segle XII i principis del segle XIII, fou transformada funcionalment en el segle XIV en un àmbit residencial (possiblement una estança), a través d'una reforma que comportà un sobreaixecament general d'estructures i elements per tal d'adaptar-la als nivells de circulació gòtics, situats quasi dos metres per sobre dels romànics.

Finalment en l'excavació programada de l'any 1999 es va portar a terme una rasa de prospecció del Recinte Jussà. Aquesta tingué lloc en l'extrem sud d'aquest recinte, prop de l'esquei o rocam natural. Aquest sondeig ens confirmà l'existència d'un nivell de circulació del s.XIV i la cronologia constructiva del recinte dins també de l'etapa gòtica del castell.

Al contrari dels altres dos sondejos realitzats al Recinte Jussà, la roca mare no presentava una forma còncava a manera de fossat. Això, però no ens faria descartar totalment la possibilitat d'aquest tipus d'estructura anterior a la construcció de la muralla d'aquest recinte al segle XIV. La proximitat a l'aflorament natural de la roca, a l'esquei, descartaria la necessitat de fer arribar el fossat fins aquest indret.

63- Secció SE – NO capella gòtica

Per altra part i com ja havia passat en les prospeccions anteriors en aquest recinte, el resultat pel que fa a la localització d'estructures situades dintre del seu perímetre, va ser negatiu, cosa que fa pensar que la seva funcionalitat, era únicament defensiva, i que podia ser utilitzat com a zona de recer per a persones o animals en cas d'atac.

En la intervenció de **l'any 2000**, es continuà l'excavació del Pati d'Armes en la zona propera a l'entrada principal del recinte i es va portar a terme l'excavació dels nivells d'abandonament, que correspondrien a la darrera fase d'ocupació del castell en el segle XVII i a freqüentacions de -principis del segle XVIII.

Aquest mateix any es varen iniciar les tasques d'excavació de l'àmbit 10.700 (**capella gòtica**), en el qual ja s'havia practicat una cala de prospecció l'any 1983. Es tracta d'un edifici, de planta lleugerament irregular, amb unes dimensions màximes de 10x7'5 metres i es troba situat al costat de llevant de l'antiga capella romànica. Actualment encara conserva la major part de tres dels seus murs perimetrals, en els que destaquen un ull de bou i dos finestral en ogiva, juntament amb el campanar d'espadanya. En l'excavació es posà al descobert un paviment *d'opus signinum*, i un esglaó que separava la nau del presbiteri. En el presbiteri es van localitzar restes de l'altar adossades al mur de llevant.

Una vegada excavada la capella, es feu un sondeig, proper al mur sud-oest, que ampliava la cala feta el 1983. Aquest sondeig, l'any 2000, va aprofundir 2,20 m, a partir del nivell del paviment de la capella, sense arribar a la roca mare o a nivells estèrils.

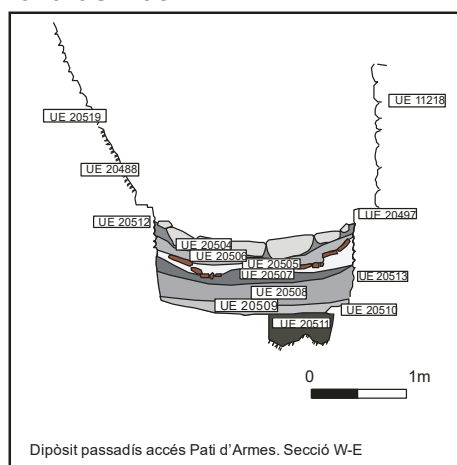
64- Capella Gòtica. Secció SE - NO

Aquest sondeig va lliurar una àmplia profusió de materials ceràmics, monedes, closques d'ou d'estruç, ferros, fauna, vidres... Quant a les ceràmiques hi havia una presència considerable de ceràmiques grises i les ceràmiques en verd manganès i en verd gòtic. El conjunt dels nivells per sota paviment els podem datar amb seguretat en el segle XIV, concretament entre els anys 1347 i 1348.

Els treballs en aquest àmbit van continuar en la campanya de l'any 2001, amb la intenció de finalitzar l'excavació dels diferents nivells de reompliment del segle XIV, i amb l'objectiu de localitzar els nivells corresponents a la fase d'ocupació de les darreries del segle XII i principis del segle XIII, vinculats amb la construcció de la capella romànica. Aquests nivells es varen localitzar a una potència màxima de 3'5m per sota de la pavimentació del segle XIV.

L'any 2001 es va portar a terme l'excavació del **passadís d'accés al Pati d'Armes** (Sector 11.300).

La seva ubicació, entre el talús del Recinte Sobirà i el seu pas de ronda i el cos de guàrdia del castell, juntament amb l'estretor del seu accés, el configuren com un espai fàcilment defensable, restant a més tancat per una porta avui desapareguda, però de la qual han perviscut alguns elements com són la llinda inferior, un dels brancals laterals i una estructura rectangular de lloses de pedra situada en la seva base exterior, emprada possiblement com a dipòsit de recollida de terres i aigües de pluja, evitant d'aquesta manera que entressin a la zona del Pati.

65- Secció de l'eixarnador del Pati d'Armes

Entre els materials lliurats en l'excavació del dipòsit, a banda de les ceràmiques del XV, es va trobar una butlla papal, del Papa Climent VI, per tant de mitjans del segle XIV i que molt possiblement hauria format part de l'arxiu familiar dels Vescomtes de Cabrera que documentalment sabem que es conservava a Montsoriu.

Aquest mateix any es van iniciar les excavacions del **sector del Cos de Guàrdia**. Aquesta edificació situada al costat de la porta d'entrada principal al castell, i que controla tant l'entrada al Pati d'Armes com de l'accés al recinte sobirà, està dividida en dos espais diferenciats: la torre (UE 11400), en la que s'ubicava el sistema d'obertura de la porta (2,80 x 3 metres), i una àmplia habitació (UE 11200) paral·lela al passadís d'entrada al Pati d'Armes. En aquest segons cas es tracta d'una edificació coberta amb volta sostinguda per arcs de creueria, a la part superior de la qual hi hauria existit un terrat o adarb, fet d'*opus signinum*.

Els anys **2002 i 2003**, es va continuar amb l'excavació en extensió del sector d'entrada al Pati d'Armes del castell (Àmbits 11.400, 11.200, 11.100).

La **torre del cos de guàrdia** (UE 11.400) és de planta quadrangular per l'interior, i en origen estava formada per dos nivells i terrat o adarb. Per la part exterior presenta una morfologia de torre semicircular, a causa del doblament de murs efectuat en la fase de reformes constructives del segle XIV.

La seva construcció original, cal vincular-la amb el desenvolupament del sistema de muralles i torres del Pati d'Armes, per bé que dins d'aquesta fase constructiva caldria situar-la en un moment avançat, ja en el primer quart del segle XIII. Des d'un punt de vista funcional, aquesta torre controlava l'accés a la porta principal del castell.

La **Sala gòtica del cos de guàrdia** (àmbit 11200), té unes dimensions màximes d'11'90 x 4'80 m. Es tracta d'una construcció de planta rectangular amb doble tram de volta sostinguda per arcs de creueria, que suportava un terrat o adarb impermeable, fet d'*opus signinum*. L'estança encara presenta de forma visible elements de manposteria en granit destacables, a més dels arcs i peces de la volta, com una gran finestra de festejador i dues portes d'accés.

En origen, aquesta construcció, que cal datar dins de la primera meitat del segle XIV, estava dividida en dos àmbits, separats per un mur, que dividia aquest espai en dues meitats pràcticament idèntiques pel que fa a dimensions i amb dues portes independents. Entre les darreries del segle XIV i el primer quart del segle XV, aquest àmbit va patir una gran transformació, que va suposar la unificació dels dos àmbits originals, i el seu eixamplament. Serà en aquest moment també quan es porta a terme la construcció de les voltes de creueria que ja hem esmentat.

Pel que fa al seu abandonament, aquest correspon al segle XVII, com ho testimonien les restes ceràmiques localitzades, així com dues monedes encunyades durant el regnat de Felip IV de Castella.

Entre els anys **2002 i 2003** va tenir lloc també l'excavació de l'**àmbit 11.100**. Aquesta habitació es situa a continuació de la sala gòtica del cos de guàrdia, en direcció S. Es tracta d'una estança de 6'45 x 4'25 m. que presenta el seu accés originari en el passadís porticat del Pati d'Armes, exactament igual que la resta d'estances construïdes arran de la gran reforma constructiva del segle XIV.

Des d'un punt de vista funcional, aquest àmbit, caldria relacionar-lo amb el cos de guàrdia. De totes maneres, des d'una perspectiva arquitectònica i a partir dels materials localitzats en les intervencions arqueològiques, presenta algunes connotacions que li atorguen uns trets diferenciats. En aquest sentit cal esmentar l'existència d'una llar i d'un conjunt de materials (escudelles, plats, gibrells...) que semblen indicar-nos la presència d'un àmbit domèstic.

Des d'una perspectiva històrica l'any 1599, tenim constància de l'existència d'una estada per al guarda del castell.

"Item en Blanes a - del mes de Diciembre en poder del notario vendió a su S Viladecans el ius Iuendi del bosque de Montsoriu por precio de 400 libras con reservación del feudo y directa senyoria, y con censo de un puerco de pesso de 60

libras cada anyo, pagadero en Barcelona, y le da habitacion en el castillo con cargo de hazer la guarda y habitar-lo (...).²²⁶

És evident que aquest espai (11.100), situat al costat del cos de guàrdia, molt a prop de l'entrada principal del castell, i amb un conjunt d'elements típics d'un àmbit domèstic acompliria bé la funció d'estada per un guarda. Més si tenim en compte que a partir dels materials arqueològics localitzats (blaus catalans del segle XVII i reflexos en pinzell-pinta també del segle XVII) sabem que en el moment en que les fonts citen l'existència d'una estada pel guarda, aquest àmbit està d'empeus i en plena utilització a diferència de molts altres àmbits que o bé ja estan enrunats o en procés d'enrunament.

Per altra part les tasques arqueològiques portades a terme l'any 2003, per sota els nivells constructius del segle XIV, permeteren localitzar les restes de diferents estructures, així com quatre espitlleres defensives corresponents a la fase constructiva corresponent al castell de la segona meitat del segle XII i el segle XIII.

66- Planta general del sector NE Pati d'Armes. Àmbits 11300, 11200, 11100

Continuant amb aquests treballs, **els anys 2004 i 2005** el programa d'intervencions es va centrar en diferents àmbits del Pati d'Armes (**10200, 10300 i 10400**) situats en el **sector S-O del Pati**, intervencions vinculades amb el procés de desenvolupament del Pla Director del Castell de Montsoriu, sobre una zona en la que s'havia de realitzar un projecte executiu de rehabilitació arquitectònica per part del Patronat del Castell.

L'àmbit 10400, es troba situat paral·lelament i de manera contigua al passadís porticat del Pati d'Armes. Arquitectònicament es caracteritza per una planta de forma rectangular per bé que relativament irregular, que delimita un espai interior de poc més de 8 metres de llargada per una amplada variable entre 2'96 i 3'60 metres.

²²⁶ AHH ADM Fons Aitona 1008 L-37/2 p.672.

67- Planta general del sector S del Pati d'Armes. Àmbits 10300, 10400 i 10500

Per sota de l'enderroc de murs, apareixien les restes de l'enderroc del teulat de l'edifici (UE 10403), (amb una potència d'entre 5 i 25 cm), en contacte amb l'abandonament de l'àmbit, situat cronològicament entre les darreries del segle XVI i la primera meitat del segle XVII. Per sota d'aquest abandonament, va aparèixer directament la roca mare retallada (UE 10418), que pel seu estat d'erosió, mostrava clars indicadors d'haver servit com a paviment.

68- Canal de recollida d'aigües pluvials. àmbit 10400

Paral·lelament es va posar al descobert un canal de recollida d'aigües pluvials (UE 10419) de 3'40m de longitud, amb una profunditat i amplada de 20cm.

Aquest canal, excavat a la roca, partia del canal de recollida d'aigües (UE 10407), aparegut a l'interior de la paret S-0 de l'habitació i seguint una línia obliqua per l'interior de l'habitació, continuava per sota la paret Nord de l'àmbit (UE 10421), passava per sota del passadís porticat del Pati d'Armes del castell i desaguava en el pou de decantació de la gran cisterna del castell.

L'excavació del farciment de la rasa constructiva del mur S.-E d'aquest àmbit. (UE 10409) permetre localitzar diferents fragments de ceràmica de cuina amb cuita reductora així com dues monedes (dos diners de doblenc de Jaume I), encunyades a partir de 1222. La qual cosa juntament amb la manca de ceràmiques vidrades (molt freqüents a Montsoriu a partir del darrer terç del segle XIII), ens permeten proposar una cronologia de construcció d'aquest mur en el segon i darrer terç del segle XIII.

Al mateix temps l'estudi de la disposició de les parets de l'edifici, mostrava clarament dues fases constructives, ja que el nivell de paviments que hauria funcionat amb la primera fase, es va rebaixar en més de 40 cm respecte els nivells originals, restant els

murs de l'àmbit suspesos sobre la roca mare en dos terços de la superfície de l'habitació.

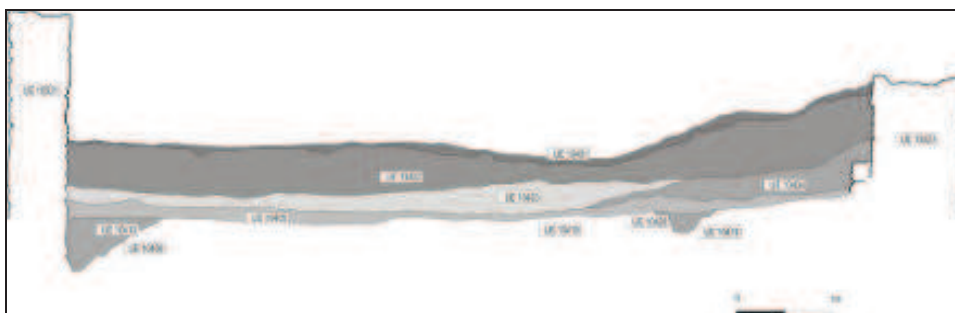
Aquest fet impossibilita la localització d'estrats relacionats amb la construcció i utilització de l'àmbit en la seva primera fase, excepte en el sector S-E, en el qual i degut a l'inclinació del sol natural del turó, ja hem esmentat que es va localitzar la rasa constructiva del mur, amb les dues monedes anteriorment descrites.

La segona fase, s'hauria de situar en la gran fase constructiva de mitjans segle XIV. D'aquesta fase constructiva han aparegut dos forats de pal (UE 10411, 10413) d'uns 20 cm de diàmetre, situats de manera paral·lela al mur Nord de l'habitació (UE 10421), i que interpretem com a elements de suport d'una estructura en fusta: un porxo o bé un suport per a les bastides de fusta emprades en el reforçament de murs en la segona fase constructiva d'aquest àmbit.

A partir d'aquests moments (segle XIV), l'accés a aquest àmbit es portava a terme a través d'una porta que comunicava amb l'àmbit 10.500 (UE 10536), i en el transcurs de l'excavació es va localitzar una segona porta que el comunicava amb l'àmbit 10.200 (UE 10424).

En un moment imprecís (ja que no s'han localitzat materials associats), però que s'hauria de situar entre les darreries del segle XV i el segle XVI, moment en que el castell ja no és emprat com a residència, es va tapiar la porta de comunicació amb l'àmbit 10.500 (UE 10511) i es va enderrocar una part del mur Nord (UE 10421), per tal d'obrir un nou accés al mateix àmbit.

Per tot el descrit amb anterioritat, tant pel que fa a la no existència de paviments de rajols ni morter de calç (típics de les habitacions o sales nobles del castell i fins i tot de passadissos), afegit al fet que no s'han localitzat tampoc finestrals, ni altre tipus d'obertures diferents de la porta d'accés, creiem que aquest àmbit va ser emprat, possiblement ja des del seu origen i fins al seu abandonament com a magatzem.

69- Secció E-W Àmbit 10400

L'àmbit 10500, es troba situat al S-E de l'anterior. Arquitectònicament presenta una forma trapezoïdal, amb unes dimensions màximes de 7'60m X 8'50m i amb restes dels murs perimetrals amb alçades variables entre els 4m i els 70 cm.

Per sota de l'enderroc dels murs apareixia un estrat en contacte amb l'abandonament de l'habitació, format per restes de teules procedents de l'enderroc de la coberta de l'edifici (UE 10506).

El nivell d'abandonament comptava amb presència de fragments de teula, procedents de l'enderroc de la coberta, i amb restes ceràmiques tant de cuina com ceràmiques vidrades de taula (Blaus catalans dels segles XVI- principis del segle XVII, fragment de peces decorades amb reflex metàl·lic del tipus pinzell-pinta, fragments de contenidors i gerres vidrades en verd i mel.lat, etc.); que en conjunt donen una cronologia, per l'abandonament de l'àmbit, dintre del segle XVII.

Per sota de l'abandonament va aparèixer un paviment de rajoles disposades en escaleta (UE 10512), amb nombrosos paral·lels dins del propi castell i que s'associen cronològicament a la fase constructiva iniciada a mitjans del segle XIV (1347-1348) i que tindrà continuïtat fins a inicis del segle XV.

70- Pavimentació àmbit 10500

D'aquesta fase constructiva, cal destacar les restes d'un finestral de festejadors en el mur NW, amb un banc inferior, en granit (UE 10528).

Es va localitzar també una banqueta (UE 10516) en el sector S de l'habitació, amb dos encaixos per bigues de fusta, la qual cosa ens porta a pensar, que es tractava del suport d'una estructura de fusta, de la qual ara per ara desconeixem la seva funció.

Un altre element, que va aparèixer en aquesta sala, van ser les restes (bastant ben conservades) d'una escala (UE 10529) amb 11 graons de granit, que partint de l'angle S-E de l'habitació, passava per sobre de l'absis de la capelleta lateral de l'església romànica del castell (transformada en habitació a mitjans segle XIV).

71- Escalinata àmbit 10500

La seva construcció va suposar la destrucció parcial de la volta de la capelleta lateral, i permetia un accés directe (en un nivell teòric de primer pis) a la capella gòtica (segle XIV).

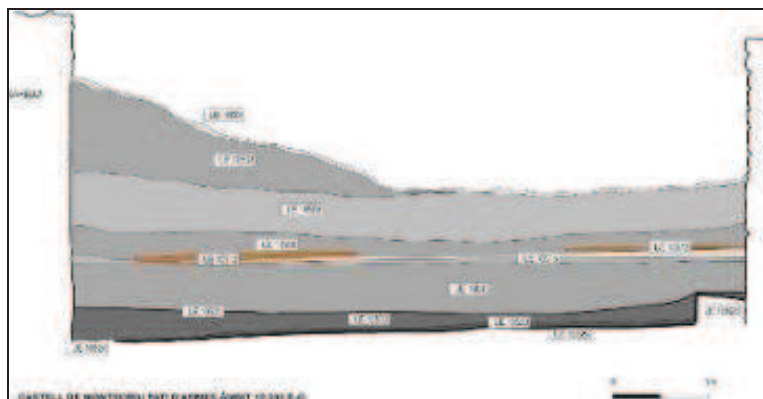
Aquest àmbit que interpretem com a sala, tenia un únic accés (UE 10535) i des d'ell s'obrien altres portes a: l'escala anteriorment descrita, a l'antiga capella romànica (transformada en aquests moments en una habitació), a un magatzem (àmbit 10.400), i a una altre possible habitació (àmbit 10.300), emprada com a magatzem i cort en la darrera fase d'ocupació del castell ja en els segles XVI-XVII.

Per tal d'extreure conclusions cronològiques de la seva construcció, així com per tal de localitzar els nivells exteriors de circulació corresponents a la fase romànica d'aquest sector, es va practicar una cala de prospecció, situada en el mur S de l'àmbit en el sector immediat a l'entrada de l'habitació S (que correspon també a l'entrada de l'antiga capella romànica).

Aquesta cala va permetre localitzar un segon nivell de pavimentació (UE 10514) en morter de calç (que correspon a una primera fase constructiva d'època gòtica (primera meitat del segle XIV), tal com va demostrar l'excavació d'un farciment (UE 10515, 10522) (amb una potència d'entre 60 i 80 cm.) amb presència de nombrosos fragments de ceràmica grisa de cuina i fragments de ceràmica vidrada decorada en verd i manganès.

Per sota d'aquest farciment va aparèixer un nou paviment de morter de calç (UE 10525) (perfectament conservat i amb paral·lels idèntics a la capella romànica – amb una cronologia de finals del segle XII-1/4 del segle XIII), i que s'entregava a la paret lateral de la capella, amb restes de la presència d'un banc corredor (UE 10524) de pedra i morter adossat a la paret O de la capella romànica (Àmbit 10600). La datació d'aquest àmbit ens la donen les monedes de Jaume I datades a partir de 1222.

L'interès arqueològic d'aquest paviment, va fer que es portés a terme una rasa transversal SE-NW –d'un metre d'amplada, per tal de tenir la secció completa de l'habitació, i per tal de veure la relació entre aquest element i la resta d'estructures conservades d'aquest àmbit.

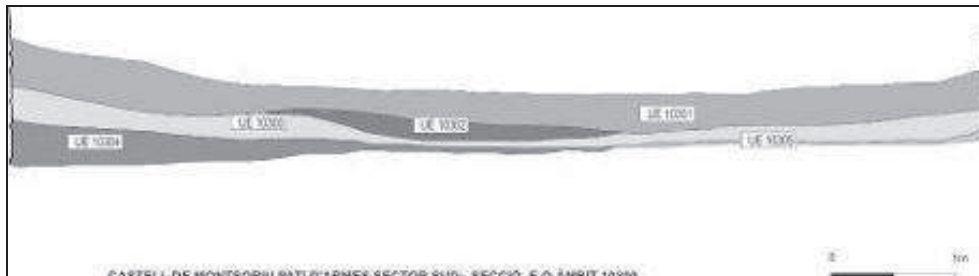

72- Secció E-O, àmbit 10500

Efectivament, i mercès a aquesta rasa de prospecció es va poder observar, com aquest paviment arribava fins a una banquetta (UE 10526) de 40 cm d'alçada, realitzada en pedra i morter de calç, adossada al mur N-W de la sala (UE 10531),

Aquest mur és el mateix que es va localitzar en l'excavació de l'àmbit 10.400, i en el que en la seva rasa o trinxera de fonamentació es varen localitzar les dues monedes de Jaume I.

En el sector N-W de l'àmbit anterior s'excavà l'habitació 10300. Aquesta habitació presenta una forma rectangular, amb unes dimensions màximes de 7'90m x 4'40m en el seu interior. Els murs perimetrals, construïts amb blocs de pedra del turó de dimensions variables (entre els 10 i els 50 cm), units amb morter de calç, presenten una amplada de 60-70 cm, excepte el mur O, que té una amplada de 140cm i que correspon a la muralla O del Pati d'Armes del castell.

73- Secció E-W, àmbit 10300

Per sota dels nivells d'enderroc, va aparèixer el nivell d'abandonament (UE 10304, 10305, 10306) amb una potència d'entre 10 i 30 cm. Aquest abandonament presentava un notable conjunt de fragments ceràmics: grises de cuina, blaus catalans del segle XVI- principis del segle XVII, reflexos metàl·lics (segona meitat del segle XVI- primera meitat del segle XVII), així com de contenidors i estris ceràmics vidrats en verd i melat, amb cronologies semblants als anteriorment descrits, així com restes de poals i algun cànir; juntament amb restes i objectes metàl·lics: claus de ferro, una clau d'arqueta ben conservada, plaques de ferro, etc.

Per sota apareixia un paviment (UE 10308) de terra trepitjada i roca retallada. Excepte en l'angle NW, en que es va localitzar un paviment de rajols i lloses de pedra (UE 10307) perfectament delimitat dins l'habitació, i que ocupa una superfície de 3 x 3'50m.

Com ja hem esmentat, l'aspecte d'aquest àmbit, sobretot pel seu tipus de paviments, ens porta a creure, que ens trobem davant d'un altre magatzem, emprat fins i tot com a cort de bestiar. Tot i que és possible que en origen (mitjans segle XIV), aquest espai hagués estat emprat com a habitació, les possibles restes d'un gran finestral de festejadors, podrien donar peu a aquesta hipòtesi.

Paral·lelament, l'any 2004 es va portar a terme una **prospecció en el sector situat entre el castell i la torre de les Bruixes**, zona en la qual el mes d'octubre de l'any 2003 i el mes de juliol de 2004, havia estat objecte d'una prospecció geofísica a càrrec de l'empresa SOT, sota la direcció de Roger Sala.

La cala de prospecció de 3x3 metres, va permetre localitzar, per sota de l'estrat vegetal, les restes d'un estrat general d'enderroc -P1003- (amb presència abundant de pedres, i escadusseres i fragmentades restes de teula); per sota d'aquest nivell d'enderroc-anivellament, apareixia la roca mare retallada, producte d'una intervenció antròpica, que en un moment indeterminat (no es varen localitzar restes d'ocupació que permetessin establir una hipòtesi cronològica) hauria funcionat com a espai de circulació. A aquest estrat de circulació s'hi associaven unes escadusseres restes de teula i dos fragments informes de ceràmica grisa.

74- Sondeig sector poblat

La interpretació que proposem, és la de les restes d'un enderroc, i un anivellament de la superfície d'aquest sector. A partir d'aquí i amb el materials localitzats extreure conclusions cronològiques seria agosarat. De totes maneres no seria del tot forassenyat relacionar l'anivellament d'aquest sector amb l'abandonament localitzat en un altre punt de la zona (l'any 1979), i que oferia una cronologia de la primera meitat del segle XIV, moment en el qual es porten a terme importants obres de reforma al castell de Montsoriu i que en aquest sector, previsiblement haurien suposat l'eliminació de les estructures aixecades en el segle XIII, i el posterior anivellament de tot el sector..

Ja hem esmentat anteriorment que la **campanya 2005** es va plantejar com una continuació del programa de treball iniciat l'any anterior, ja que de facto l'àrea sud del Pati d'Armes és en si mateixa una unitat formada per un conjunt d'habitacions, interrelacionades.

L'àmbit 10200, és una construcció de planta rectangular, que delimitava un espai interior de poc més de 8 metres de llargada, i amb amplades d'entre 4 i 6 metres, mentre que la torre d'angle, annexa a aquest àmbit amida de diàmetre uns 3 m. Al llarg de l'excavació, però, aparegué un mur divisor intermedi, situat aproximadament en el centre de l'àmbit descrit suara i que el dividia en dues parts. Per una banda, el *sector S* amb accés propi a través de la porta que comunica amb l'àmbit 10300 i que al seu torn dóna accés a l'espai inferior de la torre d'angle. Mentre que el *sector N* té l'accés per la porta que comunica amb l'àmbit 10400 i es tracta d'una sala destinada a magatzem amb restes d'unes escales de granit que comuniquen al pis superior probablement en fusta.

La cronologia constructiva d'aquest sector se situa a mitjans del segle XIV, moment de la gran reforma urbanística del castell, conserva però restes del primitiu recinte emmurallat de mitjans del segle XIII (muralla amb obertures d'espitlleres al sector W i S, i també al interior de la Torre).

En aquest context, l'actuació arqueològica s'excavaren els nivells superficials i d'enderroc de murs perimetrals (UE: 10201, 10202, 10203), i es posaren al descobert els límits físics de l'àmbit (murs perimetrals o UE: 10204, 10205, 10206)

Per sota de l'enderroc de murs es va localitzar un nivell de terres compactades, (UE 10211) interpretat com un nivell general de circulació, vinculat a freqüentacions, dins del moment d'abandonament del sector . Per sota es localitzà el nivell d'enderroc de les teulades (UE 10221, 10225) I finalment l'abandonament de la sala (UE 10247, 10253, 10255), amb una potència variable entre 15 a 30 cm.

En el decurs de l'excavació del nivell de caiguda de la teulada aparegué un mur divisor en sentit E-W que partia l'àmbit en dues sales diferenciades (UE 10219), per una banda el sector N amb les escales de granit que donaven accés al pis superior, i per l'altre el sector S amb l'accés a la torre d'angle. Es tracta d'un mur divisor construït amb posterioritat als murs perimetrals de la sala, possiblement ja en època gòtica tardana.

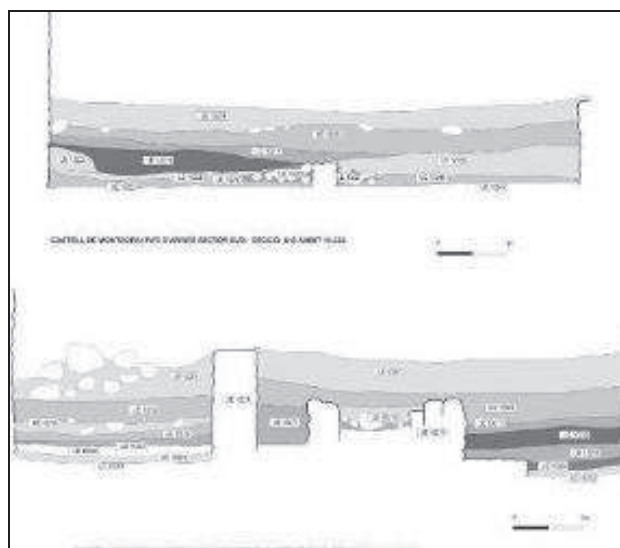
Arqueològicament s'apreciava una certa diferència en la textura i potència dels sediments en els dos sectors de l'àmbit 10200, així, mentre en el sector N el nivell d'enderroc de teula era considerable (UE 10221-10225, 10250) i apareixia en contacte amb nombrós material ceràmic datable en el segle XVI, en el sector S aquesta potència era menor al igual que el nombre de material associat (UE 10220, 10240).

Per sota dels nivells d'abandonament, en el sector N van aparèixer restes del paviment de morter de calç que cobria directament la roca mare retallada (UE 10254). En el sector S la pavimentació de morter es mostrava més compacte i en millor estat cobrint pràcticament tot el sòl de l'habitació (UE 10241). Cal esmentar que en aquest sector s'aprecia un segon nivell de pavimentació en morter més compacte per dessota del nivell excavat i que es deixà in situ (UE 10246).

75- Àmbit 10200 i 10300

Respecte al conjunt d'elements apareguts en l'excavació cal destacar la descoberta d'unes escales en granit que permetien l'accés al segon pis de l'habitació (UE 10213). Aparegueren també les restes d'una latrina situada a l'interior del mur de la torre d'angle (UE: 10212, 10228) i d'un possible dipòsit d'aigua relacionat amb la latrina contigua (UE 10218).

76- Seccions àmbit 10200

Una vegada finalitzades les intervencions en el sector sud del castell, i motivat per la programació establerta en el Pla Director del Monument, que preveu el desenvolupament del projecte executiu per a la consolidació i restauració del sector d'entrada al castell, es portaren a terme dues intervencions en el sector est del castell, concretament en els **àmbits 11.100 i 11200**.

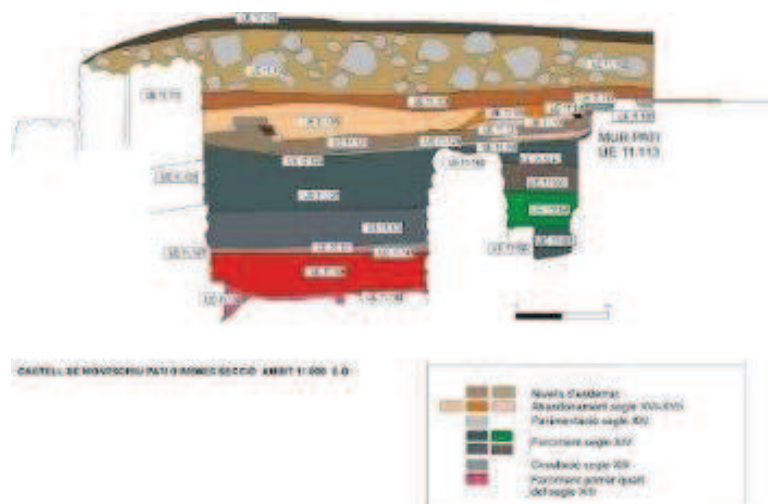
L'àmbit 11100, està situat en la zona inicial del recinte Pati d'Armes, en contacte amb el Cos de Guàrdia (orientació N-W). L'any 2003 s'excavaren les restes de les estructures i nivells d'abandonament d'època gòtica i moderna (segles XIV-XVII).

L'any 2005 es portaren a terme els treballs d'excavació dels nivells situats sota les restes de la pavimentació de morter de calç del segle XIV que segellava estructures pertanyents a l'antic castell romànic. Concretament es va continuar l'excavació i documentació dels estrats en contacte amb el mur travesser (UE 11143) en sentit E-W que s'interpretà com un primer traçat de muralles que correspondria a la fase anterior a l'aixecament de les muralles de principis del segle XIII.

77- Àmbit 11100. Sector NO del Pati d'Armes

El nivell de circulació (UE 11.163) associat a aquestes estructures es troba realitzat en terra trepitjada i presenta un pla de circulació organitzat en petites feixes o plataformes en relació a possibles sistemes d'evacuació d'aigües. En relació al mur travesser es documentà l'existència d'un altre mur longitudinal (UE 11166) que delimitaria una antiga construcció pertanyent al primitiu castell romànic. En aquest cas es tracta d'un mur construït en pedra seca. Pel que fa als possibles nivells de circulació vinculats amb aquest mur (UE 11.166) i amb la muralla de tancament (UE 11.143), van desaparèixer amb la construcció del mur (UE 11.113). La fonamentació d'aquest mur d'època gòtica (corresponen a les construccions de mitjans segle XIV) que es realitza sobre la roca mare va suposar l'eliminació dels nivells d'època anterior. La superfície entre els murs romànics 11.1143 i 11166 i el mur gòtic 11.113, es va reomplir en època gòtica (UE 11.160, UE 11164, 11.165).

78- Secció àmbit 11100

Amb la intenció de realitzar un seguiment de les estructures de l'antic castell romànic que havien aparegut en l'àmbit contigu (11100) s'inicià una cala de prospecció en els nivells sota paviment de la **sala del cos de guàrdia (Àmbit 11.200)**, que tindran continuïtat l'any 2006.

Cal destacar que en el moment de l'excavació del nivell de preparació de la pavimentació (UE 11241) de la sala del cos de guàrdia aparegué una moneda de Jaume II ratificant el moment constructiu de la sala dins la primera meitat del segle XIV. Per sota va aparèixer un nivell de compactació de terres amb restes de morter, que s'interpreta com el sol i nivells de circulació corresponents a la construcció dels murs de la sala en el segle XIV.

A continuació, s'excavaren els nivells inferiors, amb la documentació dels nivells de circulació (UE 11242, 11244) corresponents al segle XIII, i que es varen posar en funcionament amb la construcció de la muralla romànica de principis del segle XIII. Aquests nivells apareixien organitzats a l'igual que en l'àmbit anterior (11.100) en terrasses, per tal de facilitar el decantament de l'aigua vers el talús

L'excavació per sota els nivells de circulació del segle XIII, va permetre localitzar les restes del mur longitudinal (orientat de S-N), ja documentat en l'àmbit contigu 11.100 (UE 11.143 - UE 11.166). A un nivell inferior, en els nivells de construcció del recinte de la fase romànica apareixen les restes de la destrucció d'un possible forn per a la fosa de mineral de ferro, amb restes abundants de material constructiu termo-alterat per altes temperatures, rebuig d'escòria de ferro i carbons (UE 11247, 11248).

Cal esmentar que en contacte amb el primer nivell de circulació de la muralla perimetral de finals del segle XII primer quart del segle XIII, aparegué una moneda que previsiblement, malgrat el seu estat fragmentari, es podria associar a una emissió del rei Pere I de Catalunya (1196-1213).

En les campanyes del 2006, s'intervingué en l'**àmbit 11000**, estança situada a continuació de l'àmbit 11100 excavat l'any anterior, en el sector E del pati d'armes. Arqueològicament parlant s'excavaren els nivells superficials i d'enderroc de murs perimetrals (UE: 11010, 11011, 11012, 11013), i es posaren al descobert els límits físics de l'àmbit així com la descoberta de la llinda i brancal de la porta d'accés a l'estança (UE 11014, 11015, 11016).

79- Pavimentació àmbit 11000. UE 11009

En el decurs de l'excavació del nivell de caiguda de teula es pogué documentar el sistema de coberta, amb teula àrab, destacant la gran quantitat de fragments de teules aparegudes així com la presència de pedres planes i algunes rajoles que formaven part del sistema d'embigat per a sostenir el teulat (UE 11004, 11006 i 11007). Els materials ceràmics relacionats amb aquests estrats mostren un moment d'abandonament i caiguda de coberta homogeni que podem situar-se entre les darreries del segle XVI i la primera meitat del segle XVII (confirmat per la troballa d'una moneda encunyada a la ciutat de Girona en època de la Guerra dels Segadors).

Per sota dels nivells d'abandonament (11008), en tot l'espai de l'habitació es va posar al descobert un paviment de rajoles, tipus catalana, disposada en escaleta, (UE 11009) que es conserva en bon estat, malgrat que en el sector est –en la zona en contacte amb la muralla perimetral- apareix enfonsat, producte indubtablement de l'erosió del farciment inferior degut a filtracions d'aigua.

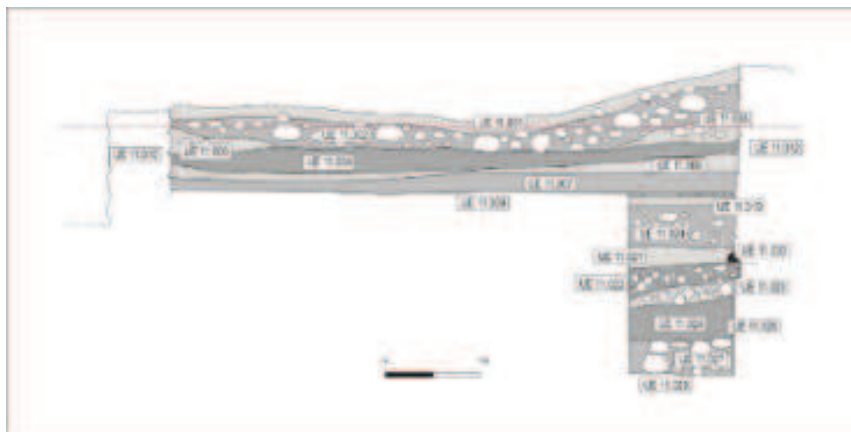
En aquest sector, i en el marc de l'excavació programada s'obrí una cala de prospecció per tal de documentar la continuïtat de les estructures del primitiu castell tardoromànic que apareixen en les estances contigües (11200 i 11100), i per tal de definir planimètricament la disposició i construcció del castell del segle XIII. S'excavà el nivell de preparació de la pavimentació, en morter de calç (UE 11.019). Un cop excavats els diversos nivells de reompliment constructiu associats a la fase constructiva del segle XIV (UE 11020, 11021) es documentà un nivell de reompliment vinculat a la construcció de la banquetta de fonamentació del mur 11012 (UE 11022) i altres nivells de farciment vinculats a la fase constructiva de la segona meitat del segle XIV (UE 11023 i 11024). Dessota aparegué un nivell de circulació vinculat a l'espitllera oberta en la muralla perimetral de la fase constructiva del segle XIII (UE 11025) i obliterated pels esmentats nivells de reompliment (UE 11026).

80- Àmbit 11000. UE 11027

Dessota seu, un nivell de farciment (UE 11027) cobria una construcció en pedra o plataforma, disposada en sentit perpendicular a la muralla perimetral del pati d'armes

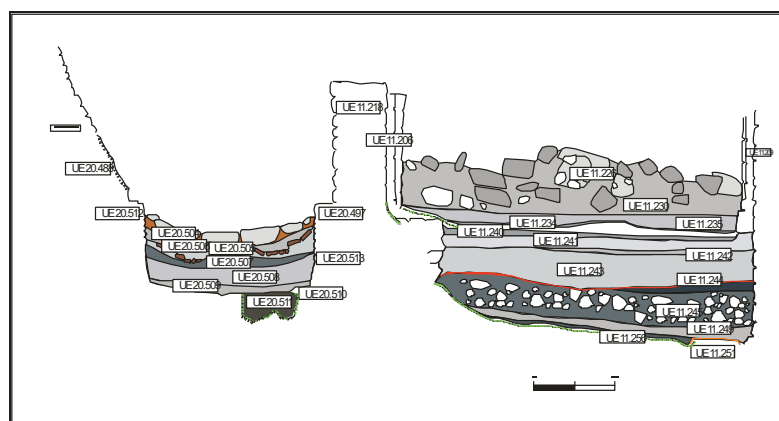
del segle XIII, a la qual s'associa un nivell de circulació també d'aquesta època (11029), es tracta d'un nivell de circulació relacionat amb les espitlleres, la plataforma i l'entrada al pis inferior de la torre. Sobre aquest paviment van apaèixer uns fragments de ceràmica en blanc estagnífer del segle XIV. També es va documentar un forat de pal possiblement de construcció (UE 11031).

81- Secció àmbit 11000

En la campanya programada del 2006 s'intervingué novament en l'Àmbit 11200 (Cos de Guàrdia), excavat l'any 2002 i 2003 fins a la documentació dels nivells en ús del segle XIV: sala del cos de guàrdia, restes de les voltes de creueria i finestral gòtic. L'any 2005 s'inicià l'excavació en els nivells inferiors a la pavimentació del XIV que segellava les estructures de l'antic castell romànic (segles XII i XIII).

Es continuà l'excavació dels nivells de reompliment de la fase constructiva del segle XIV. A continuació, s'excavaren els nivells inferiors, amb la documentació d'un mur longitudinal (UE 11255), ja documentat en l'àmbit contigu 11100 (UE 11166), i les restes de murs transversals que formaven part de les estructures de l'antic castell romànic, amb nivells de circulació associats (UE 11242, 11244) i organitzats a l'igual que en l'àmbit anterior en terrasses, per tal de facilitar el decantament de l'aigua vers el talús.

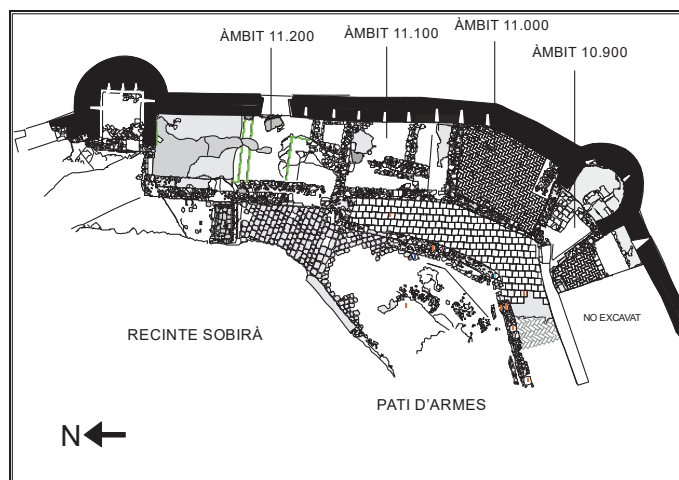
82- Secció E-W Sector nord àmbit 11.200

Un cop excavats els nivells de circulació, en contacte amb la roca mare retallada aparegueren les restes d'una llar de foc (UE 11251). Es tracta d'una llar construïda directament sobre la roca amb una preparació de terra cremada o argila, de forma rectangular. A aquesta llar s'hi associa un nivell de circulació (UE 11236).

83- àmbit 11200

Finalment, es documentà el traçat en negatiu de la muralla del segle XII (UE 11257) construïda directament sobre un esperó de la roca mare lleugerament retallada, la qual presenta un farciment en pedruscall documentat com a UE 11254.

84- Planta Sector E Cos de Guàrdia. Àmbits 11300, 11200, 11100, 1100, 10900

Per altra banda en aquest anys s'iniciaren els treballs d'excavació del **sector de la Barbacana**, consistents en la neteja de l'escalinata.

85- Escalinata de la barbana

En la intervenció Programada es continuà amb l'excavació dels nivells de farciment de mitjans del segle XIV que ocupaven la part central de l'**àmbit 10300**, i que ja s'havien localitzat en la intervenció de l'any 2004. Es localitzà un nivell d'abandonament amb materials ceràmics dels segles XV-XVI, en l'angle NO de l'habitació (UE 10308). En canvi en la zona on no s'havia conservat el paviment apareix un nivell de farciment de tipus constructiu (terres soltes compactades amb presència de pedruscall que cobria les restes d'estructures inferiors corresponents a la fase constructiva de finals del segle XII- principis del segle XIII). Es tracta del farciment 10312.

86- Àmbit 10300

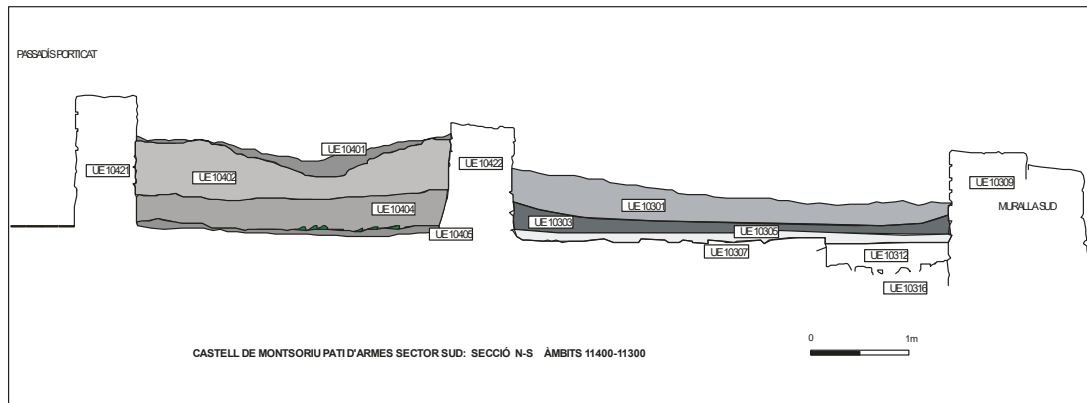
En el centre de l'estança es detectaren les restes d'una capa de morter de calç (preparació del paviment del segle XIV: UE 10313), que s'entrega a la roca mare retallada en el sector NE. El retall de la roca coincideix amb el nivell de circulació de la fase del segle XIV.

Entre la roca mare retallada i la plataforma de rajol (UE 10307) aparegué un mur de contenció (UE 10315), que previsiblement correspon als nivells inferiors d'una estructura d'atalussament, corresponent a la fase de la segona meitat del segle XII, seguint els paral·lels que trobem en els àmbits 11200, i 11.000. Cal esmentar en aquest sentit que en aquest sector del castell els estrats corresponents al segle XIII, seràn en part eliminats en la reforma del segle XIV, ja que la nova disposició del pla constructiu d'aquesta fase, suposarà rebaixar en alguns punts de l'habitació els nivells de circulació de la fase del XIII, una mitjana de 40 cm, inclosa la roca mare que serà retallada.

També es localitzà una banquetta constructiva situada en l'angle SO de l'estança. La banquetta o plataforma (UE 10316) s'adossa al mur de tancament O (UE 10423). En aquest cas el paral·lel constructiu dins del mateix castell el trobem en la plataforma al voltant de la torre est del recinte del pati d'armes en l'àmbit 11.000. Aquest conjunt d'estructures com ja hem esmentat corresponen a la fase constructiva de la segona meitat del segle XII, i en molts casos estaran en funcionament durant els segles XIII i primera meitat del XIV, moment en que la gran reforma gòtica de Montsoriu, suposarà una transformació integral de l'urbanisme del castell, modificant fins i tots els propis plans constructius.

En el transcurs de l'excavació dels nivells de reompliment del segle XIV que s'entreguen a la muralla S (UE 10309), es localitzaren una sèrie d'espitlleres amortitzades, que es trobaven en funcionament amb la part inferior del mur, d'època tardoromànica (segona meitat del segle XII principis del segle XIII), es tracta de les UE 10317, 10318, 10319, 10320.

Finalment, un cop excavat el nivell de farciment constructiu de l'anivellament del segle XIV (UE 10312) va aparèixer un segon estrat de farciment (UE 10321) de color grogenc i amb presència de pedres de mida mitjana. Es tracta d'un nou nivell de reompliment per tal d'igualar el desnivell natural de la roca retallada i el sobreaixecament de les muralles que va tenir lloc a partir de la segona meitat del segle XIV, amb la construcció del gran castell-palau.

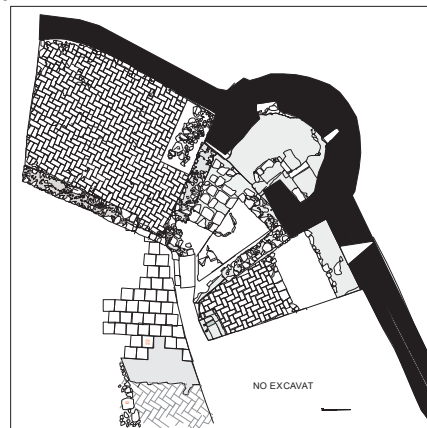

87- Secció N-S. Àmbits 10.400-10.300

En la campanya de l'any 2007 es va intervenir en **Àmbit 10900**, situat en l'ala est del Recinte Pati d'Armes. Aquesta habitació es troba en contacte amb una torre semicircular de defensa, o bestorre (UE 10908).

L'estrat superficial era de gran potència, entre 60-80 cm i es trobava format per pedres d'esquist i blocs de granit sobreposats, procedents de l'excavació de les sales contigües, i terra solta amb vegetació (UE 10901). Seguidament, s'inicià l'excavació dels primers nivells d'enderroc de les estructures perimetrals (UE: 10902 i 10903), i es posaren al descobert els límits físics de l'àmbit.

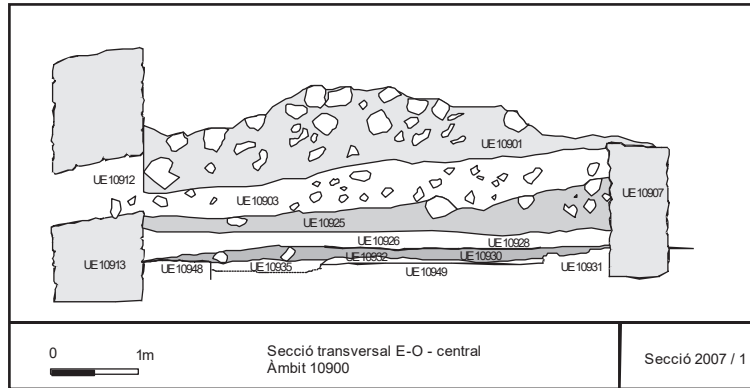
En el **sector S de l'àmbit**, l'excavació del primer nivell d'enderroc (UE 10903) compost de pedres de mida gran i mitjana i pedruscall, es trobava cobert en part per un gran bloc de paret caigut (UE 10904). Aquest estrat d'enderroc dels murs perimetrals, amb presència de deixalles del segle XX, cobreix el mur de tancament de l'avantcambra de la bestorre del sector N (UE 10905), i també cobria el mur de tancament o divisòria de la sala pel sector S (UE 10906).

88- Planta general de l'àmbit 10900. Bestorre i avantcambra

Continuant l'excavació del **sector S de l'àmbit**, es detectà la presència de les restes molt malmeses d'un mur de tancament (UE 10906) que divideix en dues estances el gran espai contigu a la bestorre (no excavat). El mur de tancament és visible també de forma vertical inserit a la part aèria de la muralla gòtica E, a partir de certa alçada. Presenta una possible obertura central (blocs de granit formant llinda inferior i brancals laterals) que caldrà documentar en posteriors treballs arqueològics. En l'angle SO, a redós del mur del passadís, aparegueren les restes d'una estructura domèstica (UE 10931) construïda en rajol i que es podria tractar del basament constructiu d'un petit dipòsit o d'una estructura de combustió.

Per sota dels nivells d'enderroc es documentaren els estrats creats a partir de l'ensorrament i caiguda del sostre i coberta de l'estança, nivells de gran potència en el sector S (UE 10926, 10930), formats per terra més clara, sorrosa, i nombrosa presència de material constructiu de la coberta (teules i algun rajol).

89- Secció transversal E-O àmbit 10900

L'enderroc constructiu de la teulada cobria el darrer nivell d'abandonament de l'estança (UE 10935) que cobreix la part central de la sala, disposat al damunt d'una preparació de paviment entre el paviment (UE 10949) i la banqueta de fonamentació de la muralla E (UE 10948). També al damunt del paviment de rajol es localitzà un estrat d'abandonament equiparable al 10935 (UE 10932).

La banqueta constructiva es troba situada en el sector SE de l'àmbit i s'entrega al mur N de la bestorre, i al damunt seu s'hi recolza la muralla de tancament E (UE 10913) i el mur divisòri de l'estança (UE 10906).

En aquest àmbit, aparegué un paviment de rajoles (UE 10949) de tipus català col·locat en escaleta, conservat en la part central de l'estança. En bon estat de conservació. Per damunt del paviment de rajoles es documentà també un estrat d'abandonament (UE 10932) que el cobria.

90- Paviment (UE 10949) i banqueta (UE 10948)

També es posà al descobert una gran espitllera (tronera) oberta en la muralla perimetral E (UE 10912), que amida 1,10 m de llargada i 67 cm d'amplada màxima. La gran espitllera oberta a la muralla perimetral del Pati d'Armes, formava part del sistema defensiu del castell en la segona meitat del segle XIV.

L'excavació de l'àmbit 10900 es continuà amb els treballs de documentació arqueològica de **l'avancambra de la bestorre o sector N de l'àmbit**.

En aquest sector de l'avancambra, un cop excavat el primer nivell d'enderroc (UE 10902) que es trobava format per pedres de mida mitjana, alguna de gran i més

pedruscall, amb terra solta de color marró fosc, es va posar al descobert una escalinata de granit que donava accés a la torre (UE 10914). formada per 7 graons compostos de blocs de granit i esquists que es lliuren al mur de tancament N (UE 11012) i al tancament frontal O de la bestorre (UE 10908). També es posà al descobert el mur de separació d'àmbits N i S (UE 10905).

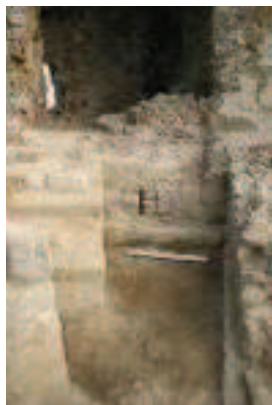
El mur de tancament de l'avantcambra de la bestorre pel sector N (UE 10905) amida uns 55 cm d'amplada màxima i s'entrega a l'estructura superior de la bestorre (UE 10908), per altra banda, en l'excavació programada posterior es documentà que es trobava recolzat en l'antic mur inferior del castell romànic (UE 10934). Es tracta d'una estructura aixecada en el transcurs de la gran reforma constructiva de la segona meitat del segle XIV i que formaria part de la delimitació arquitectònica entre el subàmbit de l'avantcambra de la bestorre i el sector S, suara descrit.

Els treballs arqueològics continuaren amb l'excavació dels nivells d'enderroc inferiors de l'avantcambra (UE 10925), que es defineix com un estrat amb presència abundant de pedres de mida gran i mitjana, amb alguna teula i fragments de rajol i que apareix documentat en els dos sectors de l'àmbit (N i S).

Seguidament es documentà un nou nivell d'enderroc en el sector N o avantcambra de la bestorre (UE 10926) amb gran presència de teules procedents de l'antiga coberta de la sala. Paral·lelament aparegueren a redós del mur de separació dels àmbits S i N (UE 10905) restes de combustió sobre un nivell de circulació general d'època moderna (UE 10928).

En el decurs de l'excavació del nivell de caiguda de teula (UE 10929, 10930) es pogué documentar el sistema de coberta, amb teula àrab, destacant la gran quantitat de fragments de teules aparegudes així com la presència de pedres planes i algunes rajoles que formaven part del sistema per a sostenir el teulat, molt possiblement amb embigat de fusta. Els materials ceràmics relacionats amb aquests estrats mostren un moment d'abandonament i caiguda de coberta homogeni que podem situar en la primera meitat del segle XVII.

Aparegueren les restes de la construcció d'una banqueta (UE 10933) adossada al mur O de la bestorre. Cal esmentar que aquesta banqueta segellava en part una antiga espitllera de la fase del segle XIII (UE 10956). Aquesta banqueta s'entrega per una banda a les escales d'accés a la bestorre i per l'altre a un mur antic (UE 10934) sobre el que es recolza la construcció del mur de separació dels dos àmbits, S i N, anomenat 10905.

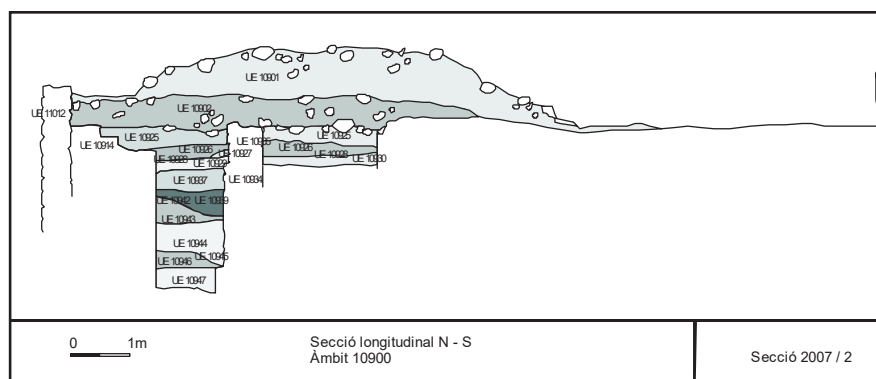
91- UE 10933. Banqueta

Es documentà el nivell de preparació de la construcció de la banqueta (UE 10937) i s'excavaren els nivells de reompliment constructius de la segona meitat del segle XIV (UE 10939) on aparegueren ceràmiques decorades en verd i manganès. Vinculat a la construcció del sobreaixevament constructiu gòtic es documentà un nivell de circulació (UE 10942), un nivell de farciment constructiu format per sorres de color clar i molta calç (UE 10943) i una rasa de fonamentació del mur O de la bestorre (UE 10944, 10945). Seguint amb els treballs d'excavació dels nivells inferiors, continuaren apareixent nivells de farciment constructius per tal d'elevat el nivell de pas, formats per terra compactada amb presència de pedruscall (UE 10946) i terra de color negròs amb pedres (UE 10947). Finalment es documentà la presència d'una llar de foc construïda amb un perímetre de pedres i base d'argila cremada (UE 10953).

92- Llar de foc UE 10953

En el sector O de l'estada N, en contacte amb la porta d'accés a l'àmbit, aparegué un mur (UE 10951 i banqueta 10952) en un nivell inferior que es troba relacionat amb el mur 10934. Al damunt s'aixeca i es recolza el mur de tancament gòtic 10907 i 10923, i la porta d'accés (10918, 10919, 10920).

93- Secció N-S àmbit 10900

La **Bestorre del sector E** del Pati d'Armes es configura com una estructura semicircular, amb murs que presenten una amplada màxima de 90 cm a la qual s'hi entreguen les muralles perimetrals externes del recinte Pati d'Armes. Conserva la part inferior del segle XII-XIII i el sobreaixecament de la segona meitat del segle XIV.

La neteja d'aquest sector va permetre documentar una latrina i urinari (UE 10909) situats en l'interior del mur N de la bestorre i que conserva part de la canalització de ceràmica per l'evacuació exterior. Cal esmentar però que aquestes estructures vinculades a serveis es troben obertes en una antiga espitllera defensiva de la torre ,

corresponent a la fase del segle XIII, i per tant reaprofitada en la reforma del segle XIV (ca 1348) com a obertura per a latrina.

Així mateix, en el sector central E de la bestorre es documentà una espitllera defensiva de la fase de la torre del segle XIII, que posteriorment fou tapiada (UE 10910). També en l'interior de la bestorre es localitzaren les restes d'una obertura de forma allargada que podria correspondre a una altra antiga espitllera oberta en el mur S de la bestorre (UE 10911). Igual que les dues anteriors, es tractaria d'una espitllera defensiva de la fase de la torre del segle XIII (sector S).

L'interior de la bestorre es troba pavimentat per un terra de pedruscall i morter tipus *signinum* (UE 10917) i es conserva un sobreaixecament de paviment (UE 10921) que farceix en part l'obertura de l'antiga espitllera del sector S de la bestorre (UE 10911).

Des del pis de la bestorre una sèrie d'esglaons en granit permetien l'accés al seu terrat superior. Actualment en són visibles unes poques restes dels esglaons superiors que permetien l'accés al terrat defensiu de la bestorre, que en origen es trobava coronat per merlets (UE 10915). També en l'interior del pis de la bestorre es conserva un recipient en pedra o safareig (aljub) (UE 10916) en forma d'estructura rectangular que servia per recollir les aigües provinents de la canalització ceràmica superior. Amida 1,15 m de llargada màxima per 75 cm d'amplada. Vinculat al safareig, apareix una boca oberta en el pis o paviment de la bestorre (UE 10922), que amida 50 cm de llargada per 35 cm d'amplada, que correspon a la boca d'entrada a la cisterna, que ocupa el nivell inferior de la bestorre.

En l'excavació dels nivells arqueològics que omplien **l'interior de la cisterna** es documentaren, en un primer moment, els estrats superficials (UE 10936) de l'interior de la cisterna de la torre, formats per sorres fines, restes d'enderrocs i abocaments de pedres amb presència de deixalles dels excursionistes des de finals del segle XIX i del segle XX.

Un cop excavat aquest nivell, es pogué documentar el vessador d'aigües (UE 10941) situat a l'interior de la cisterna, a la part superior del mur O, que permetia l'entrada de les aigües de pluja provinents de la canalització ceràmica i safareig superior. Aquest vessador és de forma rectangular i conserva restes d'arrebossat hidràulic.

Seguidament, aparegué un nivell de reompliment (UE 10940) format per terres de color fosc i presència de blocs de pedra i granit treballats, que havien estat abocats a l'interior de la cisterna. Es tracta d'un nivell de gran potència, de més d'1,5 m. En aquest estrat van aparèixer restes humanes procedents, segurament, de dos individus. Aquestes restes i el conjunt de l'estrat el trobem vinculat a ceràmiques decorades en blau de la cirereta, el que a tall d'hipòtesi ens obre la possibilitat a que es puguin relacionar amb l'ocupació per part de les tropes napoleòniques del castell durant la guerra del francès, moment en el qual documentalment sabem que el castell va ser ocupat.

L'excavació dels nivells inferiors va permetre documentar la presència de dos estrats molt rics amb materials arqueològics, per una banda un farciment interior (UE 10954) format per terra fina i sorres amb restes abundants de fauna i material ceràmic, i sobretot l'estrat (UE 10955), farciment format per sorra molt fina amb restes de carbons i cendres, i amb presència de material ceràmic i no ceràmic corresponent als segles XV i XVI. Es tracta d'un nivell amb una potència de 60-80 cm.

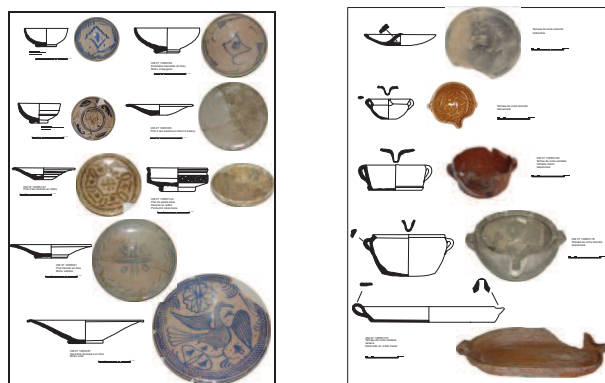

94- Detall materials abocament (UE 10955)

Es finalitzà l'excavació del nivell d'abocament interior de la cisterna (UE 10955) d'uns 20 cm de potència màxima fins arribar al nivell de llims corresponents a l'estrat de funcionament de la cisterna com a tal. El nivell inferior de l'estrat UE 10955 presentava una textura de sediment més fina i amb més presència de cendres, malgrat que els materials ceràmics eren els mateixos que en la zona superior de l'estrat. Aquest fet va aconsellar separar de manera preliminarment els materials (UE 10955B).

En l'estrat enumerat com a 10955 aparegueren gran quantitat de materials ceràmics i no ceràmics corresponents a la darrera fase d'ocupació estable del castell (ca 1570). Algunes d'aquestes peces formen conjunts extraordinaris, com les taules que tot seguit exposen on s'han col·locat alguns dels elements ceràmics més representatius d'aquest fons

Cal esmentar en aquest sentit que en el nivell inferior d'aquest darrer estrat es van localitzar fragments de peces que ja s'havien localitzat en l'inici de l'estrat UE 10955, en el transcurs de l'excavació del mes de setembre. És molt interessant aquest fet ja que ens demostra que l'abocament de materials fou producte d'una acció puntual realitzada en molt poc temps.

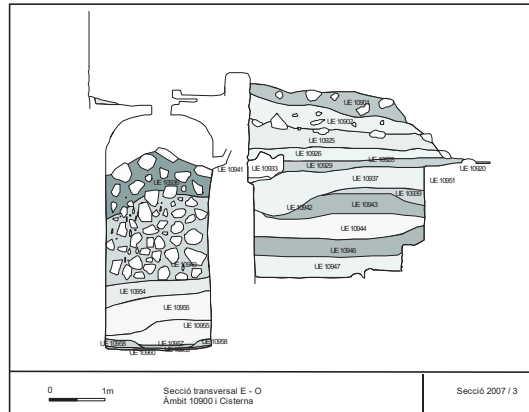

95- Taula de ceràmica vidrada de taula procedent de l'estrat UE10955. Produccions catalanes i valencianes.

Finalment, s'excavaren els darrers 15 cm de nivell de llims i sorres, amb presència de cendres i amb restes també de materials ceràmics, materials de construcció (teules i rajols) i fauna, en la major part.

La UE 10957 correspon a un nivell de terres de gra gruixut que apareix en el punt central de caiguda d'aigua procedent del vessador superior. Pràcticament sense restes de material ceràmic. Aquest nivell s'entrega a la UE 10958, o nivell de llims endurits de textura argilosa molt compactada que es localitza en els laterals de la cisterna. En aquest context van aparèixer les restes d'un poal, totalment remuntable, en cuita oxidant i també restes fauna.

Un element que cal tenir en compte, és que la quantitat de material ceràmic corresponent a aquests estrats és mínim. I es curiós observar com les restes ceràmiques corresponents a l'abocament de les darreries del segle XVI no es troben en aquest estrat. A tall d'hipòtesi sembla evident que amb una caiguda de més de quatre metres si els llims de l'interior de la cisterna haguessin estat tous, amb la caiguda, el material s'hauria encastat en aquests llims, cosa que com hem dit no es va produir. Aquest fet ens fa pensar per tant que la cisterna, en el moment en el qual es va produir l'abocament, ja no estava en funcionament.

96- Secció àmbit 10900

Finalment en els darrers 5 cm, es documentà un segon nivell de sorres molt fines (clarament filtrades per l'aigua) que corresponien al darrer moment de funcionament de la cisterna (UE 10959). Aquest nivell fou més estèril en quan a materials ceràmics i no ceràmics i es presentava directament en contacte amb el paviment de signinum de la cisterna.

A uns 4'30 metres de fondària des de la boca superior de la cisterna es localitzà el paviment de morter de calç tipus *signinum* que recobreix el basament final de la cisterna, i que es troba en bon estat de conservació (UE 10960). Es tracta del mateix tipus d'arrebossat de morter, anomenat hidràulic, que recobreix les parets laterals de l'estructura. Cal destacar també que la part superior de la coberta es troba construïda en volta d'encanyissat.

La recuperació, al llarg de l'excavació programada de la cisterna inferior de la bestorre, **d'un conjunt de més de 400 objectes ceràmics i no ceràmics**, ha permès documentar un conjunt excepcional de parament de taula i cuina del castell de Montsoriu, que fou abandonat a finals del segle XVI en l'interior d'aquesta cisterna. El conjunt d'objectes està format per la vaixel·la del castell (plats, escudelles, servidores, sitres, copes de vidre...), els atuells de cuina (olles, cobertores, greixeres, greixoneres, bugaders, tupins, bacins...) a més d'altres objectes de vidre i metall i centenars de restes de fauna.

Un conjunt de gran rellevància, és el format pels **objectes de vidre**, amb més de **30 objectes diferenciats**. Entre els vidres cal destacar la troballa de produccions catalanes dels segles XV i XVII corresponents a vidres esmaltats de gran qualitat artística.

Destaca també el conjunt de **recipients de cuina**, bàsicament olles de cuita reductora o terrissa negra, però també amb una notable presència de peces de cuita oxidant i vidrat de plom, semblants a les que segles més tard generalitzaran les terrisseries de

Breda i que avui encara podem veure en algunes cases, és també realment extraordinari.

97 - detall de la vaixel·la de pisa del castell

Pel que fa a la **ceràmica esmaltada** s'han pogut remuntar més d'un centenar de peces de servei de taula, corresponents a plats d'ala i bols de cuita oxidant i decorats en vidrat estagnífer blanc. El joc d'una cinquantena de serveis complets ens permet afirmar que el parament de taula del castell estava preparat a finals de l'època gòtica, per servir a uns 50 comensals. A més de les produccions pròpies del Principat (tallers de Barcelona, Reus...) s'han localitzat diversos exemplars d'importació provinents de les manufactures valencianes (produccions en reflex i blau de Manises) i també produccions policromes de la Toscana, concretament dels tallers de Montelupo, es tracta de peces de gran bellesa i policromia, en molt bon estat de conservació, i que estan datades entre els anys 1510 i 1515. Entre les quals en destaca un exemplar amb l'escut de la família Mèdici de Florència.

Dins la troballa o abocament a l'interior de la cisterna també s'han recuperat un conjunt molt important de **restes de materials no ceràmics**. Destaca per nombre el conjunt de fauna, comptabilitzada en més 12000 fragments. Entre el conjunt de troballes realitzades en os destaca l'aparició de dos flabiols de sis forats, treballats en os de tibia de xai. Es tracta d'una flauta dolça recta que ja en l'edat mitjana el mateix intèrpret tocava amb un petit tambó o bombo, era anomenada *flaiol* o *el flaihutel*. Pel que fa als metalls s'han pogut identificar a priori: 324 puntes petites, 7 sivelles, 236 claus, 14 informes, 57 plaques allargades, 3 ferradures, 2 anelles, 1 podall, 2 ganivets, 1 punta ballesta, 1 llantia, 1 esquetlla, tot elaborat en ferro. En bronze destaquem la troballa d'1 ham de pescar, 1 didal, 1 anell, 1 arrecada, 7 sivelles, 5 agulles de cap senceres, 1 tatxa, 1 anella petita, 27 fragments d'agulla... i en plom s'ha identificat 1 contrapes a més de 23 fragments indeterminats. Pel que fa a numismàtica es recuperaren un total de 15 monedes que actualment es troben en procés d'estudi.

La troballa de l'abocament d'aquest parament de taula i dels materials de la vida quotidiana, es pot vincular al procés d'abandonament definitiu que va patir el castell entre el darrer terç del segle XVI i principis del segle XVII.

Al llarg de les **campanyes d'excavació de l'any 2008 i 2009** es va intervenir a l'exterior de la fortificació central del castell, concretament en l'**Àmbit 30100 - Barbacana**

L'àmbit 30100 es situa en la zona intermitja del jaciment, concretament en la zona de contacte del Recinte Pati d'Armes i el Recinte Jussà, espai conegut com *la Barbacana* i que ja havia estat motiu d'intervenció arqueològica l'any 2006. En aquest sentit, la barbicana de Montsoriu, correspon al sistema de defensa situat en el punt de

confluència dels dos recintes inferiors del castell, el pati d'Armes i el recinte Jussà. Es tracta per tant d'un sistema de defensa exterior del portal d'entrada al recinte Pati d'armes o palau, punt clau de la defensa militar del castell.

La barbacana, no obstant, no és pas l'únic element defensiu que trobem en aquest sector del portal, altres són: les **torres bessones** que flanquegen la porta, el **matacà**, les **espitlleres laterals**, l'**avantporta** inferior, el **camí fortificat** i **passos de ronda**, els **talusos** i **merlets**... és a dir, es tracta de la zona fortificada defensivament més important del castell, punt de confluència dels recintes exteriors (jussà i poblat) amb la zona interior d'habitatge noble del castell (Pati d'Armes i Recinte jussà).

Així, en el moment d'iniciar l'excavació, eren visibles les restes de la part superior de l'escalinata que condueix a la portada del Recinte Pati d'Armes, i també els murs de tancament laterals i les restes físiques dels passos de ronda superiors, que limiten l'estructura defensiva de la barbacana pel sector E. També es podia observar l'existència d'una poterna oberta en el sector N, es tracta d'una porta de petites dimensions practicada en l'angle del mur fortificat que dona al vall o fossat excavat a la roca del sector Nord del castell, i que comunica a través d'un passallís de roca cap a la zona del poblat de Montsoriu i més enllà amb la torre albarrana anomenada de les Bruixes.

Un cop delimitat l'espai físic per a realitzar les intervencions es va procedir a efectuar els treballs previs de neteja superficial de bardisses i vegetació, i de la runa d'època actual fins arribar als nivells arqueològics (UE 30101; 30102).

Seguidament, s'inicià l'excavació dels primers nivells d'enderroc de les estructures. Arqueològicament parlant, s'excavaren els nivells superficials i d'enderroc (UE 30103, 30105), i es posaren al descobert els límits físics de l'àmbit. L'excavació dels estrats superiors d'enderroc de murs va permetre posar al descobert la continuació de l'escalinata d'accés al recinte superior, en el tram més baix i el mur inferior de tancament o de contenció (UE 30120).

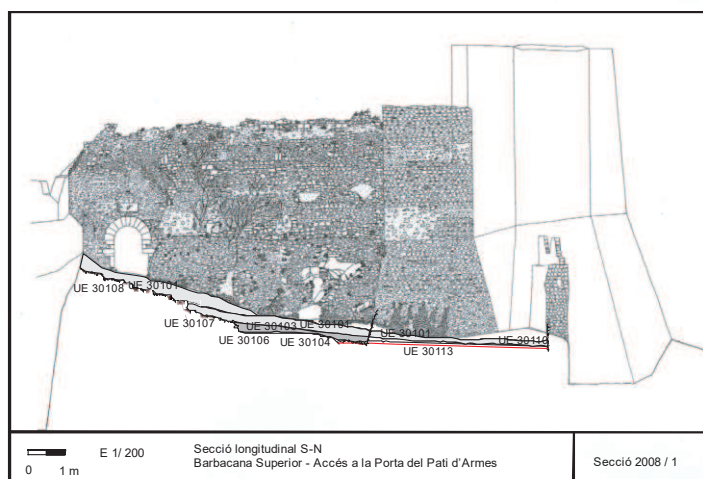
98- Sector escalinata barbacana. Enderroc escala UE 30105

Pel que fa a l'escalinata d'accés al RPA, es tracta de les restes força malmeses d'uns nivells de graons construïts en pedra local d'esquist i algun bloc de granit i marbre, disposat directament sobre la roca del turó, que en alguns trams apareix retallada. L'escalinata permet salvar el desnivell considerable que presenta el tram superior de la barbacana des de la placeta central fins al portal del castell.

En el sector final de l'escalinata es documentà un nivell d'enderroc format per grans blocs de granit, marbre i d'esquists procedents de les parets i obertures de les estructures contigües, així com de la mateixa estructura de l'escala desmuntada pel pas del temps (UE 30105). També es posà al descobert les restes d'una estructura

semicircular adossada, i seccionada en part per la muralla perimetral del recinte Pati d'Armes (UE 30107) possiblement vinculada a una fase d'ocupació d'època romànica, però que estudis posteriors hauran d'aclarir.

Finalment, es documentà la fonamentació d'aquestes estructures al damunt de la roca mare retallada que conforma el basament constructiu de l'escalinata, juntament amb les restes d'un paviment de morter de calç (UE 30106), amb restes de nivell de circulació (UE 30104) amb presència escadussera de materials ceràmics vinculats a la darrera fase d'ocupació de Montsoriu (segles XVI-XVII). Per altra banda en el sector central de la barbacana superior es documentà un paviment de morter de calç que recobria la roca mare de la plaça central (UE 30106) i que es lliura a la muralla del RPA i a la torre d'angle N.

99- Secció àmbit barbacana

En el decurs de l'excavació del tram inferior de la barbacana, i un cop documentat el nivell d'enderroc (UE 30109) que apareix en el sector del camí d'entrada de la barbacana, es procedí a excavar l'estrat d'abandonament (UE 30110) que recobria el paviment de morter de calç (UE 30113) en el tram mig i N de la barbacana, disposat directament sobre la roca mare retallada.

Al damunt de les restes d'aquest paviment de morter van aparèixer restes materials corresponents a la darrera fase ocupació - abandonament del castell, entre finals del segle XVI i mitjans del XVII.

L'excavació dels nivells d'enderroc i abandonament d'aquest sector va posar al descobert el pas d'accés a la poterna del fossat nord i també les restes de la banqueta de fonamentació (UE 30114) de la muralla perimetral del Recinte Jussà, que es continuà excavant en la programada del mes de setembre.

Finalment, en el tram inferior de la barbacana que s'uneix a la porta del recinte Jussà, es va documentar un nou estrat d'abandonament (UE 30112). La cronologia d'aquest nivell correspon, a l'igual que els documentats en la part superior de la barbacana, a la darrera fase d'ocupació de finals del segle XVI – inicis del XVII.

Aquest estrat cobria les restes físiques prou ben conservades d'una escalinata (UE 30116) obrada en la seva cara frontal amb carreus de marbre blanc de Gualba, del mateix tipus que es conserven en el pati d'Armes. En total s'ha documentat l'existència de 4 esglaons construïts amb pedra i blocs de marbre, a més de l'existència de les

marques en negatiu de 2 esglaons més, dels quals han desaparegut els blocs frontals de pedra, però en resten les marques del morter que les subjectaven a la roca mare retallada.

L'escalinata documentada en aquesta intervenció arqueològica permet sobrepassar el desnivell de la roca natural del turó des de la porta de la barbacana (UE 30117), fins a la plaça central de la barbacana. En aquest punt el camí es bifurca en dos espais diferenciats, per una banda en direcció al pas encobert de la poterna del fossat Nord (UE 30121), i per altra vers a l'escalinata superior que condueix al portal del RPA.

Cal esmentar que la porta de la barbacana es troba protegida i coberta per un pas de ronda elevat (UE 30118), que enllaça amb el pas de ronda de la muralla perimetral del Recinte Jussà (UE 30115). El portal de la barbacana és una obertura realitzada en origen en volta de mig punt i brancals de granit per la cara externa (avui la majoria perduts), mentre que presentava una estructura d'arc rebaixat, possiblement en rajol, per la cara interna. El sistema de tancament era amb porta de fusta de dues fulles, obertes vers l'interior i barrades per un travesser que anava de paret a paret lateral.

Les feines realitzades en **l'Excavació Arqueològica Programada** del 2008 seguiren amb l'excavació dels nivells d'abandonament inferiors del sector de l'escala de la barbacana (UE 30128): format per terra solta de color clar amb presència de pedruscall. De forma similar que els nivells d'abandonament excavats anteriorment. En aquest sector també aportaren una cronologia d'època moderna, coincidint amb la darrera fase d'ocupació de Montsoriu (segle XVI-XVII).

Paral·lelament, s'excavaren els nivells de reompliment (UE 30127) formats per terra solta i pedruscall amb presència de ceràmica grisa que apareix a la part central de la barbacana entre la banquetta de fonamentació del mur del RJ (UE 30114) del sector NE i la roca mare retallada del capdemunt de l'escalinata inferior. Es tracta de reompliments de tipus constructiu per a l'aixecament de la banquetta de la muralla, la no presència de material vidrat tipus terrissa o ceràmica catalana, ens indica una cronologia anterior a mitjans del segle XIV, per tant l'obra constructiva d'aquest sector s'hauria de situar entre les darreries del segle XIII i la primera meitat del segle XIV, moment en què s'esmenten obres de reforma a Montsoriu dutes a terme per la vescomtesa Marquesa de Cabrera.

Consecutivament es procedí a la documentació de les estructures vinculades al portal de la barbacana, entre elles el pas d'obertura de la porta vers l'interior i la llinda inferior del portal. Concretament, al damunt de la llinda original de la porta, obrada en blocs de granit, aparegué una filada de pedra ben disposada que sobreaixecava el nivell de pas.

Es tracta d'una estructura perible (UE 30122) que tanca el llindar de la porta d'accés a la barbacana en la seva part inferior, formada per una filada de blocs de pedra treballats reaprofitats (fragments de capitells i sobrecapitells dels finestrals gòtics del castell) i altres fragments d'obra (rajols) disposats en línia, sense relligar, al damunt del dintell de la porta. Es tracta doncs d'una estructura sense relligar en forma de sobreaixecament de llinda que funcionaria en la fase d'abandonament i enderroc del castell (s. XVII-XVIII). Així doncs, l'estructura es vincula als nivells d'abandonament que cobreixen els esglaons de l'escala i als nivells d'enderroc i abandonament presents en la zona de l'avantporta de la barbacana (UE 30123).

100- Portal inferior d'accés a la barbacana. Escales de marbre

En el sector de l'avantporta de la barbacana (exterior), l'estructura de la barbacana s'inicia amb una replà construït en pedra i amb frontals de granit (UE 30124). L'estructura es lliura al talús i al llindar inferior de la barbacana i estava coberta per un nivell d'abandonament (UE 30125) format per terra solta, presència de teules i rajols trencats amb pedruscall situat cronològicament entre finals del segle XVI i primera meitat del XVII, corresponent a la darrera fase d'ocupació contínua del castell.

Per altra banda, es continuà amb l'excavació de l'estructura semicircular superior (UE 30107), que es documentà en l'escala superior d'accés al RPA. A l'estructura circular s'hi adossa una canalització destinada a l'evacuació d'aigua des del portal del RPA (UE 30126). Apareix a la part superior retallat a la roca mare i en el tram baix es troba construït amb pedra i morter.

101- Restes del canal de desguàs de l'escala superior

L'àmbit 30200 correspon al **camí fortificat** que permet l'accés des de la poterna d'entrada al Recinte Jussà fins al portal inferior de la barbacana. Es tracta d'un espai allargassat i estret en forma de camí o pas directe, que permet salvar el desnivell orogràfic existent entre el recinte inferior del castell o Recinte Jussà, i l'espai intermig de la barbacana.

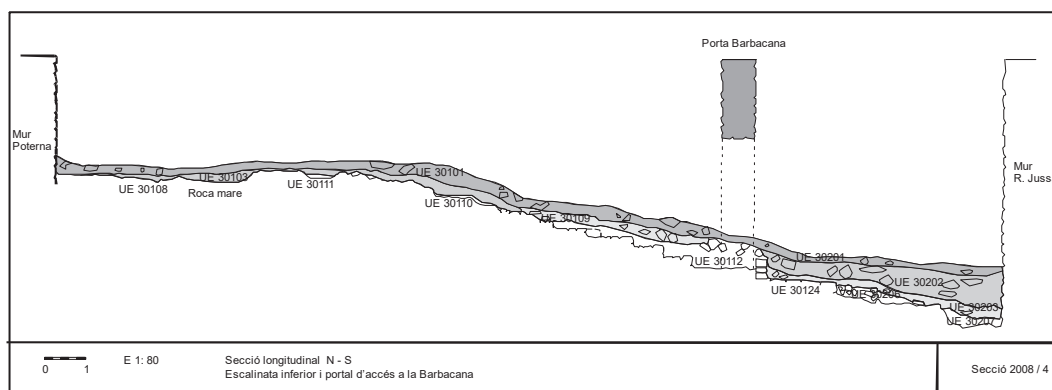
El camí es troba protegit en la seva part inferior per una torre d'angle de planta rectangular que és la mateixa torre de flanqueig de l'entrada principal del castell. Seguint en direcció N, el camí es troba delimitat a l'Est per la muralla perimetral del Recinte Jussà, fonamentada directament sobre la roca mare retallada i amb una alçada exterior de més de 5 metres conservats, amb pas de ronda superior en origen. Per altra banda, en el sector O el camí es troba delimitat pel talús fortificat del Recinte Pati

d'Armes, amb les muralles superiors del mateix recinte i la torre de flanqueig de portal d'accés a aquest. El camí fortificat finalitza en el punt de contacte amb el portal de la barbacana, concretament amb l'estructura del replà de la porta, punt en el qual s'inicia l'estructura defensiva de la barbacana.

Així doncs, l'excavació d'inicià amb la retirada del nivell superficial (UE 30201) que cobria el camí d'accés a la barbacana des de la poterna d'entrada al castell. Es tracta d'un nivell de potència variable entre 35 i 40 cm format per pedres soltes i nivell de vegetació.

Dessota seu aparegué un potent nivell d'enderroc (UE 30202) amb presència de grans blocs de pedra procedents de les estructures aèries del camí de la barbacana (muralla RJ i talús RPA) així com amb presència d'alguns blocs de granit i de marbre. Aquest estrat presentava una potència d'entre 50-80 cm.

Un cop documentat aquest potent estrat es procedí a l'excavació d'un segon nivell d'enderroc format per pedres de mida mitjana i petita (UE 30203). Aquest estrat cobria el nivell d'abandonament (UE 30204) del sector del camí, situat cronològicament entre finals del segle XVI i el segle XVII. ES tracta d'un nivell d'abandonament amb presència de restes soltes de morter de calç procedents d'una fina capa de pavimentació que cobria la roca mare retallada del camí d'accés a la barbacana, sobretot en la part baixa del camí, entre la roca retallada de la part del talús i la muralla del RJ. En alguns trams apareix compactat pel pas.

102- Secció longitudinal camí fortificat i escalinata

Finalment, es documentà la presència d'un nivell de terra més compactada amb taques de morter, que en forma de nivell de circulació apareix al damunt de la roca retallada del camí fortificat de la barbacana (UE 30208). Apareix en el sector O del camí, arran del talús.

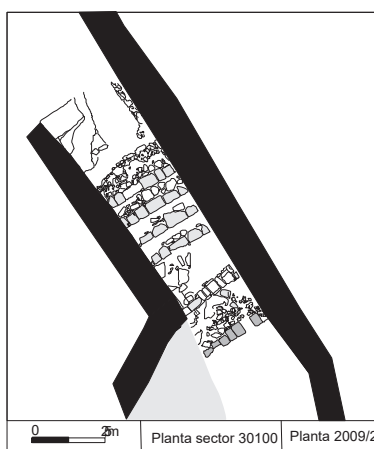

103- nivell d'abandonament inferior i roca mare retallada

També, en l'excavació del sector més elevat del camí, davant el portal de la barbacana, en contacte amb el replà es documentà un estrat d'enderroc, format per grans blocs de pedra d'esquist treballats i blocs de granit procedents de la portalada de la barbacana (UE 30206) i alguns blocs caiguts de marbre procedents de l'escala de la barbacana. Aquest estrat cobria el nivell general d'abandonament (UE 30207). Dessota dels nivells d'abandonament del camí apareix senzillament la roca mare retallada lleugerament en la part del camí del sector de la muralla, formant petits esglaons (alguns amb restes de desgast per l'ús) que ajuden a salvar el desnivell. Es tracta doncs d'un camí o zona de pas funcional sense cap tipus d'engalanament, tal i com correspon a una zona defensiva i d'accés d'un castell d'època gòtica.

Les **campanyes arqueològiques del 2009** es van situar en la zona de la **Poterna i camí fortificat d'accés a la Barbacana (àmbit 30200)**, juntament amb la **porta d'accés al recinte Jussà (àmbit 30300)**

L'àmbit 30200 correspon al camí fortificat que permet l'accés des de la poterna d'entrada al Recinte Jussà fins al portal de la barbacana. Es tracta d'un espai allargat i estret en forma de camí directe que permet salvar el desnivell orogràfic existent entre el recinte inferior del castell o Recinte Jussà, i l'espai intermig de la barbacana. A mida uns 25 m de llargada i supera un desnivell aproximat de 7 m d'altura. La funció del camí no era altra que la de dificultar i protegir l'accés a una zona intermitja del castell, la barbacana, considerada des del punt de vista defensiu com un espai exterior de la zona habitada de Montsoriu, però essent efectivament un espai dissuasori i de defensa situat en el punt central dels accessos a l'interior castell.

104- Planta accés Barbacana i escalinata de marbre

En el moment d'iniciar l'excavació de l'any 2009 era visible la part superior del replà del portal de la barbacana (descoberta en l'anterior campanya de l'any 2008) i també els murs i passos de ronda que limiten l'estructura defensiva del camí pel sector E. També es podia observar l'existència de la torre del cos de guàrdia del Recinte Jussà, i l'obertura de la poterna que donava pas al camí procedent del pla de Talavera i més enllà de Breda, així com els talussos i la roca mare retallada en alguns trams superiors del camí.

En un primer moment, els treballs es centraren en la neteja superficial de bardisses i vegetació, i de la runa fins arribar als nivells arqueològics (UE 30201; 30202). Aquests estrats superficials i de gran potència foren retirats per mitjans mecànics. L'excavació del potent nivell d'enderroc I (UE 30202) permeté recuperar grans blocs de pedra procedents de les estructures aèries del camí de la barbacana (muralla RJ i talús RPA)

així com amb presència d'alguns blocs de granit, de marbre i de columnes de les finestres coronelles. Aquest estrat presentava una potència d'entre 50-80 cm.

Seguidament, s'inicià l'excavació dels nivells d'enderroc inferiors procedents de la caiguda de les estructures perimetrals. Arqueològicament parlant, s'excavà el nivell inferior d'enderroc II (UE 30203), i es posaren al descobert els límits físics del camí, delimitat pel sector E per la muralla perimetral del jussà i pel sector O pel talús i per la roca mare retallada. Aparegué seguidament un segon nivell d'enderroc (UE 30203) amb material dels segles XVI-XVII, que cobria un nivell d'abandonament (UE 30204) identificat cronològicament a finals del segle XVI, i amb presència de morter de calç procedent d'una fina capa de pavimentació que cobria la roca mare.

105- nivells d'abandonament (UE 30204, 30208). Roca mare retallada (UE 30205)

L'excavació d'aquest estrat va posar al descobert l'existència de la roca mare lleugerament retallada (UE 30205) en contacte amb el talús. S'excavà la rasa de fonamentació de la muralla E, per la seva cara interna, aportant materials ceràmics del segle XV (UE 30241). Mentre que en el sector en contacte amb la muralla del RJ el camí es troba a una cota de nivell inferior, i en aquest sector es documentà la presència d'un estrat d'abandonament (UE 30208) amb presència de pisa catalana de finals del segle XV.

Aquest nivell de d'abandonament i circulació es troba en relació a una rampa construïda amb terra compactada que es lliura a uns esglaons de granit (UE 30222, 30223) que permeten superar el desnivell de mes de 6,5 metres des de la part inferior del camí fins al portal de la Barbacana.

106- Restes dels esglaons en granit del camí fortificat i de les rampes d'accés al portal de la barbacana (UE 30222 i UE 30223)

Al llarg de l'excavació d'aquest sector van aparèixer els nivells d'abandonament relacionats amb l'ús en època moderna del portal o poterna del castell (UE 30209 i 30210).

L'estrat d'abandonament (UE 30209) es troba localitzat en el sector de l'accés per la poterna. Format per pedres de mida petita, pedruscall i sorra fina amb presència de morter. De forma similar aquest nivell d'abandonament aparegué en el replà superior de l'escalinata d'entrada (UE 30210), format per pedres de mida petita, pedruscall i sorra fina amb presència abundant de material ceràmic molt fragmentat, procedent de la darrera fase d'ocupació del castell amb policromes italianes i reflex metàl·lic català (XVI-XVII).

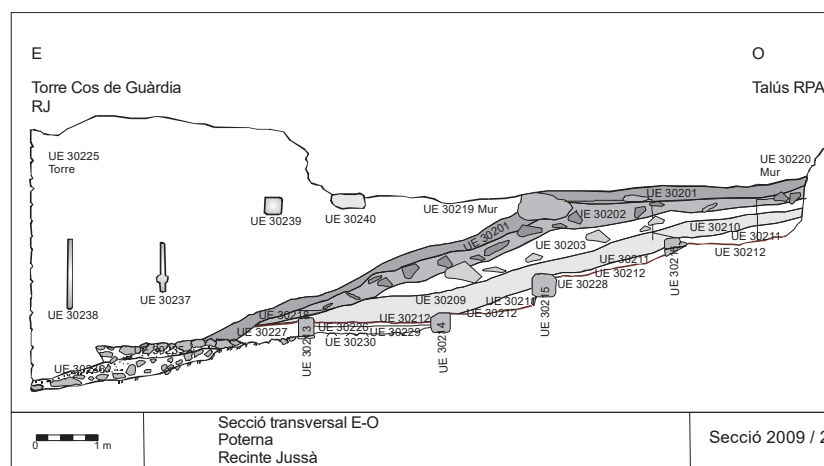
Dessota dels nivells d'abandonament aparegueren restes del nivell de circulació en forma de terra compactada i trepitjada, amb restes de morter de calç que formava el nivell de pavimentació del replà en el darrer esglaó de l'escalinata d'accés al RJ (UE 30211).

En el sector central de l'escalinata es documentà una UE similar a l'anterior, es tracta d'un estrat de circulació (UE 30212) format per terra compactada amb restes de morter (sobretot a redós del mur) que forma el nivell de pavimentació de les rampes que connecten els esglaons. En aquest tercer esglaó de l'escala es documentà (UE 30228) l'estrat de reompliment i d'aterraplanament per a la construcció del nivell de pas (UE 30212).

107- Nivell de circulació de la part superior de l'escalinata UE 30212.

Aquestes rampes i nivells de circulació es lliuren als esglaons que formen l'escalinata. Es tracta de les restes d'uns nivells de graons (30213, 30214, 30215, 30216, 30217) elaborats en pedra de granit treballada a la cara vista, i units per rampes de terra compactada que permeten superar el desnivell de més de 1,5 metres que hi ha des de l'entrada de la poterna fins al replà superior del camí.

108- Secció longitudinal escalinata i poterna

Continuant amb l'excavació, en la part inferior de la l'escalinata, en el tram del primer esglaó de es documentà un nivell de terra solta, fina i molt depurada cobert pel nivell

de circulació de la darrera fase d'abandonament del segle XVI i XVII. Es tracta d'un estrat que ens indica un moment d'abandonament del castell amb possible acció de l'aigua que feia corre les terres des del tram superior del camí fins a la sortida natural que va esdevenir l'escalinata (UE 30226).

Finalment un nivell d'abandonament (UE 30229) cobreix l'empedrat original que formava el paviment (UE 30230) del primer esglaó de l'escala de la poterna, realitzat amb pedra i terra compactada disposades directament sobre la roca mare. Presenta restes de terra cremada.

En el sector exterior de la poterna del castell s'excavà l'estrat d'enderroc (UE 30218) que cobria la llinda inferior de la porta, realitzada en dos blocs de granit. Un cop excavat aquest estrat d'enderroc aparegué un nivell d'abandonament (UE 30227) format per pedres soltes i terra color marró fosc, juntament amb material ceràmic de la darrera fase d'ocupació del castell (finals del XVII).

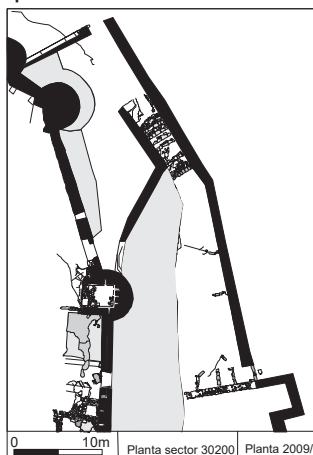
La neteja d'aquest sector exterior va permetre posar al descobert la banqueta constructiva de la torre del cos de guàrdia (UE 30235), formada per una estructura en pedra i morter de dues filades. En la neteja exterior de la torre també es documentà la conservació de 4 espitlleres (dues al sector N i 2 al sector E), una de les quals havia estat reformada per a convertir-la en tronera per a arma de foc.

Un cop superat el desnivell de l'escalinata d'accés, i arribats al replà el camí es bifurca en dos sentits. Per una banda, trobem l'accés que seguint la roca mare retallada condueix al camí fortificat del portal de la barbacana (de més de 25 metres de llargada i d'un desnivell de 6 metres).

Per altra banda, des del mateix replà i girant a mà esquerra va aparèixer una nova porta (desconeguda en la planimetria fins al moment) que permet l'accés a l'interior del Recinte Jussà (àmbit 30300). Aquesta porta ens permet reinterpretar el sistema defensiu d'aquest recinte inferior de Montsoriu, destinat bàsicament al refugi dels pobladors de les viles veïnes.

Per altra banda, en el sector de contacte de l'escalinata i la porta descoberta que donava pas al Recinte Jussà es documentà un nivell de circulació (UE 30234) relacionat amb l'estructura de la llinda de la porta del RJ.

Un cop traspassat el llindar de la porta del Recinte Jussà s'obrí una cala paral·lela al mur de tancament, d'1,5 m d'amplada.

109- Planta general sector camí fortificat i barbacana

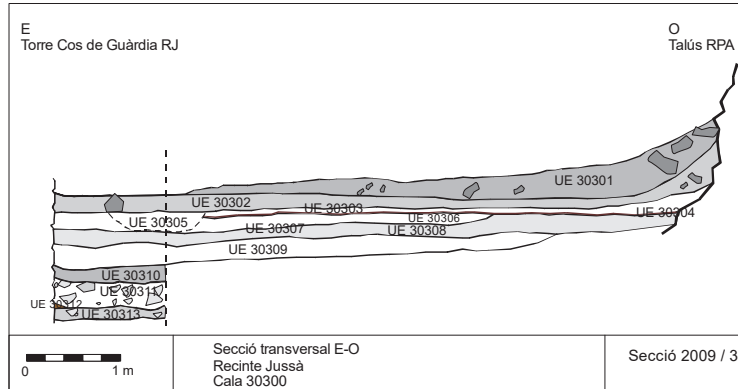
Dins d'aquesta cala, anomenada **àmbit 30300**, s'excavaren els nivells superficials (30301) i d'enderroc superior (30302) amb presència de material d'època moderna, fins al nivell 30303 de terra solta que cobria un nivell de pas (30304) relacionat amb l'espai d'entrada de la porta del RJ. En l'excavació del nivell d'abandonament (30303) es documentà la presència de pisa d'importació italiana i una punta de ballesta.

110- Estrat d'abandonament (UE 30303) que cobria el nivell de pas (UE 30304).

Dessota del nivell de circulació relacionat amb la porta es documentaren estrats de terra compactada, amb presència de pedruscall i fragments de ceràmica medieval i renaixentista (segle XV-XVI) molt rodada (UE 30306 i 30307), en l'estrat inferior (UE 30308) aparegué una moneda, juntament amb pisa de procedència italiana.

Finalment, un cop excavats els nivells superiors d'abandonament es detectaren estrats d'abocament constructiu (pedruscall, morter i terra solta), que podria formar un estrat d'anivellació constructiva del recinte jussà (mitja moneda i projectils en pedra) (UE 30309).

111- Secció E-O Recinte Jussà. Cala

L'excavació es continuà en el sector est aprofundint la cala.

L'estrat 30310 ens indica un nivell de terra compactada amb presència de pedruscall (possible nivell de circulació en la fase constructiva dels reompliments gòtics). L'estat 30311 correspon a un altre nivell de terra amb presència de pedruscall i pedres soltes de mida mitjana que forma un estrat d'aterraplenament constructiu de la fase del XIV. Aquests nivells de reompliment constructiu tenen en comú la presència de ceràmica grisa, algun fragment de pisa decorada en verd i manganès, fet que ens confirma la datació de mitjans finals del XIV. Es tracta de reompliments de tipus constructiu per a l'aixecament de la banquetta de la muralla, la no presència de material vidrat tipus pisa catalana, ens fa intuir a priori l'època de construcció d'aquest sector a mitjans del segle XIV.

112- Nivell constructiu de sabata de fonamentació del mur (UE 30313).

També es documentà la presència de morter a redós de mur de tancament del recinte jussà (UE 30312) relacionat amb la construcció de la sabata de fonamentació del mur de tancament del recinte jussà. Així com l'estrat 30313 que correspon a un nivell de pedruscall més compactat que es relaciona amb la sabata constructiva del mur de tancament del recinte jussà. La sabata 30314 o banqueteta constructiva suporta el mur de tancament del RJ.

La troballa més singular, correspon a dos projectils fragmentats de pedra, d'uns 6-7 cm de diàmetre. Aquests tipus de projectils corresponen a **peces d'artilleria de petit calibre**, usades en el nostre entorn a partir del segle XIV i especialment en el XV i el XVI. Tot i que és difícil atribuir-los a un tipus concret d'arma, donada la diversitat tipològica d'aquests primers moments de l'artilleria, poden correspondre a un petit canó del tipus del **falconet** (d'aproximadament 1,50 m de llargada), molt manejable i que llençava projectils d'un calibre similar als localitzats: boles de pedra o de ferro d'entre 5 i 7 cm de diàmetre aproximadament.

113- Projectils de pedra per a falconet i tascó de ferro

Referències documentals ens parlen de l'ús de cerbatanes (un altre tipus de canó) durant la Guerra Civil Catalana de 1462-1472 en el setge de Girona i en la defensa d'Hostalric. En el mateix castell de Montsoriu, el 1463 la Diputació del General ordena donar al capità del castell per a la defensa de la fortalesa, "*un caxó de passadors, una (ar)roba de pólvora, L pessadors de leva, dos mertinets é XXX gansalles de fil de ballesta*", es a dir, diversos elements i peces de ballesta i una rova de pólvora (entre 8 i 10 kg), la qual cosa implica l'ús de peces d'artilleria per a la defensa del castell.

L'any **2010** s'incia l'excavació de la **zona 9000** del castell, situat al nord oest del pati d'Armes, una zona bastat desconeguda fins llavors arqueològicament parlant. Es tracta d'un espai de més de 25 m de llargària i uns 8 m d'amplada màxima, ubicat en la cara N O del Recinte, i vinculat amb la zona de les cuines i magatzems del castell. L'excavació continuà els anys 2011, 2012 i que finalitzà el 2013

114- Aspecte de l'àrea d'excavació abans d'iniciar els treballs arqueològics

La cronologia constructiva de la muralla de tancament perimetral (sobreaixecament exterior), així com de les estances interiors i del talús del Recinte Sobirà es situa a mitjans del segle XIV (1347-1353), moment de la gran reforma urbanística del castell. No obstant això, es conserven restes arquitectòniques anteriors que formaven part del sistema defensiu del castell romànic dels segles XII i XIII com és el cas del doblament de la muralla perimetral amb espitlleres...). Hi destaca una construcció relacionada amb la conservació i emmagatzematge d'aigua (cisterna romànica) transformada possiblement en un magatzem-fresquera en època gòtica i que presenta una porta oberta en la façana S de la qual es conserva la llinda inferior i restes dels brancals.

Els treballs arqueològics s'iniciaren en **l'excavació** del pis superior d'aquesta construcció (**àmbit 9400**). Es documentà l'enderroc amb una cronologia moderna de fins a la segona meitat del segle XVI, coetani als enderrocs de la zona del passadís. La presència d'aquests enderrocs, murs perimetrals i restes de la coberta de teula ens fan pensar en l'existència d'una segona planta aixecada en els segles XIV-XV sobre la coberta de l'antiga cisterna romànica.

115- Materials ceràmics nivells d'abandonament àmbit 9400

Destaca l'aparició de **la boca superior d'extracció d'aigua** (UE 9407) de l'antiga cisterna romànica, que conserva l'obertura o boca tapiada amb 7 rajols col·locats de cantó i segellada en morter, conserva una petita marca de canalització de secció rectangular que conserva un filtre de plom insertat (UE 9409).

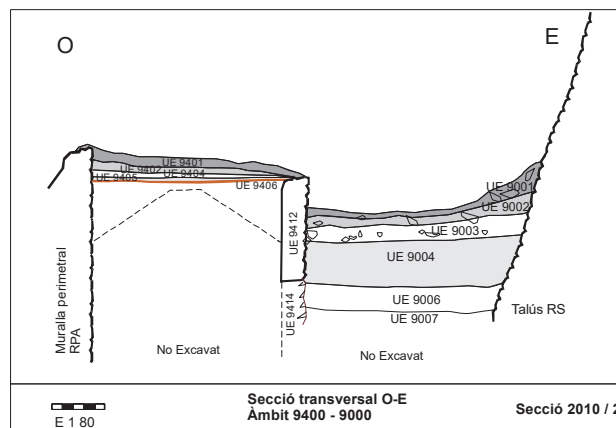
116- Aspecte de la boca del pou de la fresquera i de les restes de la preparació de paviment

La boca de la cisterna és tapiada per un paviment format per sorra i morter de calç (UE 9408), que oblitera l'entrada a l'antiga cisterna i a la reixa inferior amb filtre (UE 9409).

La planta pis de la cisterna conserva els arrencaments dels murs de tancament a una alçada que va dels 10 cm a 1,50 m a la cara N. Desconeixem la funcionalitat d'aquest espai superior en època gòtica. Els murs de tancament perimetrals de l'antiga cisterna romànica (planta inferior) són la UE 9411 – mur de tancament N, que s'adossa una l'estructura caiguda de pedra (UE 9010) o possible arrencament de la coberta originària romànica, i a la muralla perimetral del Recinte del segle XIII.

El mur de tancament E (UE 9412) es fonamenta sobre la roca mare retallada i es lliura al mur N. El mur de tancament S de la cisterna es lliure al mur E i O (UE 9412) i es fonamenta sobre la roca mare retallada (UE 9414). Presenta una obertura moderna que correspon a la porta de la fresquera, amb alguns dels blocs de granit adovellats originaris in situ.

Probablement la roca mare del sector del passadís fou de nou retallada en la fase constructiva i de remodelació arquitectònica de mitjans del segle XIV, per tal d'adaptar el nivell original del turó al nou pla constructiu del recinte Pati d'Armes, situat a una cota inferior. Per aquest motiu la construcció romànica presenta un aspecte enlairat respecte el pla de circulació del segle XIV i XV.

117- Secció transversal àmbit 9400 i 9000

Finalment, aquesta estructura patí una darrera reforma entre des darreries del segle XIV i la primera meitat del segle XV. En la planta baixa de l'antiga cisterna s'obrí una porta que presenta brancals de granit i llinda inferior també de granit, on es conserva un petit aixernador o canal retallat a la roca.

Paral·lelament, es treballà en la zona del **passadís del sector 9000**, on es documentà els nivells d'abandonament del segle XV fins al primer quart del segle XVI (UE 9003 i 9004), que suposà un abocament massiu de restes materials ceràmiques i no ceràmics procedents possiblement del recinte superior.

En el tram inicial del passadís, per sota el nivell d'enderroc va aparèixer un estrat homogeni que cobria tot el sector del passadís o camí, amb presència de sorres de morter descompost i alguna pedra de mida mitjana i gran (UE 9006) el material ceràmic d'aquesta UE es situa amb data antequem al 1550, detaca també la troballa de varis projectils de falconet en pedra.

118- Materials ceràmics nivells d'abandonament segle XV

L'estrat següent (UE 9007) documentat en aquest sector del passadís, es mostrava com un sediment format per terra de color marró fosc, orgànic, amb presència també de materials abundants i on destacà la troballa i localització de nombrosos projectils en pedra de granit de 26 cm de diàmetre. Aquest estrat d'abandonament cobria el nivell de circulació relacionat amb l'estructura de **l'escala d'accés al passadís** i els murs de tancament E de les estances contigües. Els materials ceràmics recuperats aporten una cronologia del segle XV, amb presència de blaus valencians del segle XV i ceràmica catalana de finals del 1400.

Els esglaons (UE 9011, 9012, 9013) comunicaven el passadís porticat del Pati d'Armes amb el sector 9000 vinculats a un nivell de circulació relacionat amb la fase d'ocupació i reformes constructives del segle XV.

119- Esglaó superior i restes del nivell de circulació d'època moderna. XVI-XVII. MEMGA

En la part superior de l'escalinata s'obrí una cala de prospecció per a datar la construcció de l'estructura. El material ceràmic recuperat en aquesta cala permet datar la construcció dels esglaons en pel segle XV per tal d'anivella el pla constructiu i d'utilització del pati d'armes amb el sector (més elevat degut als abocaments continuats de material). Finalment, la UE 9018 correspon a una fina capa de morter que cobria la roca mare retallada com a paviment originari d'aquest sector, en aquest cas estaríem parlant de l'etapa constructiva i de circulació plenament gòtica (s. XIV), relacionada també amb la fonamentació del mur de tancament E (UE 9015).

Continuant amb l'excavació del sector del passadís, en la UE 9016 es localitzà especialment en el sector en contacte amb el talús del Recinte Sobirà una gran concentració de pedres, teules i blocs de morter. Destaca la presència de més de 30 projectils o bombardes de granit. El material relacionat amb aquest nivell cal contextualitzar-lo entre les darreries del segle XIV i el segle XV. La UE 9016, a mesura que s'avança en l'excavació, augmenta en potencia i s'observa una diferenciació en la composició del sediment, donant lloc a un nou estrat (UE 9020). Aquesta UE es caracteritza per la presència de cendres i gran abundància de restes faunístiques. Cobreix la capa de morter o pavimentació del segle XIV (UE 9018), dipositat directament sobre la roca mare retallada.

En el **sector NO del passadís**, entre la muralla perimetral E i l'antiga cisterna, es documentà un estrat (UE 9009) cobert per un gran bloc constructiu (UE 9010) (possiblement de la volta de pedra adossada a la muralla antiga, que permetria l'accés a la torre) i que segellava un sediment format per terra i presència de carbons i morter descompost amb fauna i material ceràmic abundant datat en l'etapa de funcionalitat de finals del segle XIV- inicis del segle XV.

Per altra banda, es posà al descobert el mur de tancament (UE 9015) que delimita el passadís pel sector on es localitzà la base d'un **finestral gòtic de festejador** (UE 9019) del segle XIV

A l'interior de l'àmbit (es dividí l'espai en dos àmbits ja que es partí de la hipòtesi previa de l'existència de dos habitacions (9100 i 9200)) es detectaren nivells d'abocament i abandonament corresponents a època moderna (segle XVI-XVII). En l'excavació del nivell inferior (UE 9202) es detectà un sediment format per terra i presència de abundant teula, restes de morter i pedruscall abundant, que cobria un estrat d'abocament constructiu situat a la cantonada NO de l'estança (UE 9203). En aquest estrat a més de la presència de teules, pedres... destacà la troballa de **14 pilars de granit** procedents de l'estructura del passadís porticat del Recinte Pati d'Armes i que havien estat dipositats de forma alineada en aquest sector. Els pilars es recolzen damunt un nivell(UE 9204) de terra marró fosc, identificat com a nivell de circulació d'època moderna (UE 9205). En aquesta UE aparegué fauna molt abundant i cendres i carbons, juntament amb material ceràmic del segle XVI.

El nivell teòric de contacte de la base dels pilars dipositats a la sala, marca també un nivell d'ús i circulació (UE 9205), que es dirigeix vers la porta d'entrada de la fresquera. Dessota la llinda inferior de la porta aparegué una obertura a manera de canal que talla també la roca mare.

120- Pilars de granit procedents del porticat del Pati d'Armes

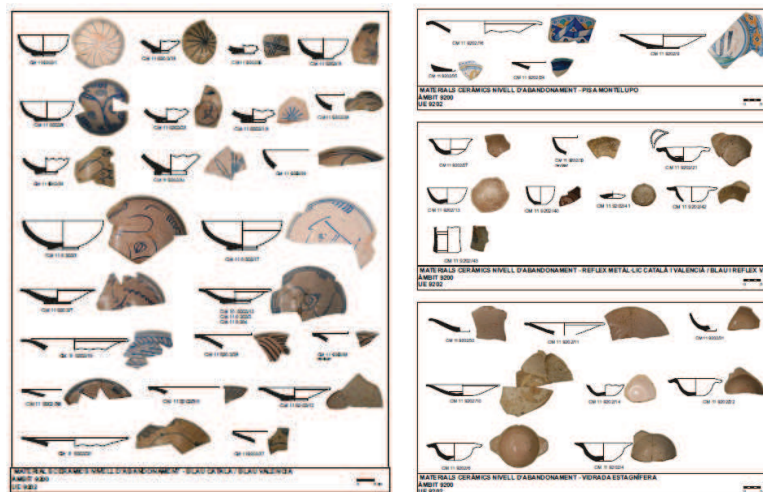
Seguidament es procedí a deixar els pilars *in situ* i es marcà un nou àmbit d'excavació en el sector. L'excavació de la UE 9206 va permetre detectar un nou nivell de reompliment de color negròs, amb restes de fauna i materials ceràmics que aporten una cronologia més antiga, del segle XV. L'excavació dels nivells d'abocament inferiors del XV (UE 9207) va permetre finalitzar l'excavació amb la troballa de les restes de morter de calç (UE 9208) en contacte amb el mur de tancament 9015 en part i que cobrien la roca mare retallada (UE 9209) de la construcció gòtica (segle XIV).

L'any **2011** es continuà amb l'excavació de l'àmbit 9200, (iniciat l'any 2010) amb l'excavació en extensió de l'àmbit, una estança adossada a la murall perimetral Oest.

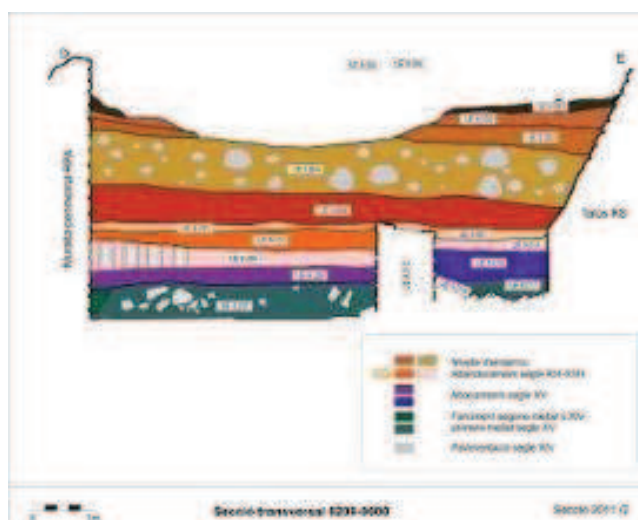
121- Aspecte inicial de l'àmbit 9200 (any 2011). UE 9201

En primer lloc es documentà darrera fase d'ocupació del segle XVI (UE 9201) i es detectà un sediment (UE 9202) molt ric en material ceràmic i fuana nt, que cobria un estrat d'abocament constructiu situat a la cantonada NO de l'estança (UE 9204, amb presència de ceràmica florentina c. 1520).

122- Taula de materials ceràmics UE 9202

En aquest estrat 9204 a més de la presència de teules, pedres... destacà la troballa de **14 seccions de tambors o peces de pilars de granit** procedents de l'estructura del passadís porticat del Recinte Pati d'Armes i que havien estat dipositats de forma alineada. Els pilars es recolzen damunt un nivell de terra marró fosc, identificat com a nivell de circulació d'època renaixentista (9205) constituït per un abocament format per terra solta de color marró fosc amb presència de teula abundant i alguna rajola (restes de material constructiu), juntament amb cendres i restes de carbons (UE 9204). Els materials ceràmics són abundants i van aparèixer alguns objectes singulars una l'agulla d'os i un corn marí (segle XV).

123- Secció transversal àmbit 9200

Així doncs, el nivell teòric de contacte de la base dels pilars dipositats a la sala, marca també un nivell d'ús i circulació (UE 9205), que es dirigeix vers la porta d'entrada del dipòsit. Dessota la llinda inferior de la porta del dipòsit aparegué una obertura a manera de canal o sobreixidor que talla també la roca mare.

Seguidament es procedí a retirar els pilars de granit per continuar l'excavació dels nivells de farciment inferiors. L'excavació de la UE 9206 va permetre detectar un nou nivell de reompliment de color negròs (cendres), amb restes de fauna i materials ceràmics que aporten una cronologia plenament del segle XV, amb presència també de ceràmica en verd i manganès català (possible pervivència d'utilatge antic).

En finalitzar l'excavació es documentà la presència d'una petita estructura (UE 9211), de consistència molt feble, formada per una filada de pedres dipositades sobre el nivell d'abocament del segle XV (UE 9207).

124- UE 9207

L'excavació dels nivells d'abocament inferiors del segle XV (UE 9207) va permetre finalitzar l'excavació amb la troballa de les restes de paviment de morter de calç (UE 9208) en contacte amb el mur de tancament 9015 i que cobrien la roca mare retallada (UE 9209). Cal indicar que la roca mare es troba més ben retallada en el sector N de l'estança en contacte amb l'àrea de les cuines, en canvi, en l'angle SO presenta més irregularitats i sense pavimentar, indicant probablement que l'obra constructiva de l'estança va quedar inacabada.

Durant l'excavació programada es realitzà l'excavació dels nivells d'abocament inferiors del segle XV (UE 9207) va permetre finalitzar l'excavació amb la troballa de les restes

d'una preparació de morter de calç (UE 9208) en contacte amb el mur de tancament E (UE 9015) i que cobrien la roca mare retallada (UE 9209), que formava la pavimentació de l'estança. En aquest cas es tractaria de la reforma constructiva gòtica (iniciada al segle XIV). Cal indicar que la roca mare es troba més ben retallada en el sector N de l'estança, en canvi en l'angle SO presenta més irregularitats, indicant probablement que l'obra constructiva de l'estança va quedar inacabada.

125- Pavimentació de morter sobre roca mare

Finalment es posaren al descobert restes de morter a redós del mur 9015 i dipositat directament sobre la roca mare retallada (9209), es tracta de la pavimentació original de l'estança 9200 (s. XIV) (UE 9208).

A redós del mur interior Oest es documentà la sabata constructiva de fonamentació del mur (UE 9212). En l'excavació dels nivells de reompliment gòtics, es detectà la rasa de fonamentació constructiva del mur (UE 9214), amb un reompliment de terra fosca i de textura solta amb fragments de teula (UE 9213), que talla el nivell de reompliment interior de l'habitació. El material ceràmic aparegut a l'interior de la rasa, ens permet datar la construcció d'aquest mur de doblament de la muralla oest durant la primera meitat del segle XV.

Interior de la cisterna (Àmbit 9300). En la planta baixa de la cisterna es documentà l'obertura d'una porta, relacionada amb una reforma constructiva d'època tardogòtica (s. XV). La porta presenta brancals de granit i llinda inferior també de granit, on es conserva un petit eixarmador o canal retallat a la roca. En tot cas, l'obertura de la porta es tractaria d'una reforma que significaria un canvi d'usos de l'element constructiu, passant de ser una antiga cisterna (s. XIII-XIV) a dipòsit o espai d'emmagatzematge a partir de les darreries del segle XIV-segle XV. La UE 9301 estava formada per terra solta fina, amb presència de pedres i deixalles del segle XX.

Sota seu es detectà una capa de terra compactada per l'acció de l'aigua en degoteig (UE 9302) que cobria el paviment més modern de la cisterna, conservat en el sector N (UE 9303) composta per morter de calç i sorres. Es relaciona amb el nivell de pas d'època moderna (UE 9205 - segle XV) i la llinda superior d'accés.

En la meitat SO de la cisterna es localitzà un estrat format per materials calcaris molt compactats per l'acció de l'aigua en degoteig (calç, guix i sorres), de molta duresa (UE 9304). En el centre de la cisterna es detectà un nivell de terra solta o reompliment (UE 9305) que es trobava segellat pel nivell de pavimentació i circulació del segle XV (UE 9303). En aquest reompliment es localitzà la presència d'una espasa curta o daga de ferro. Finalment aparegué la pavimentació original de la cisterna que cobria la roca mare retallada (UE 9306), i que correspondria a la fase constructiva originària de la cisterna (segle XIII-XIV).

En el sector d'accés a la cisterna aparegué un nivell d'abocament de terra solta (UE 9307), entre la llinda de granit i els tres blocs de pedra que formen una segona llinda

d'època més moderna, considerat de l'etapa d'ús del segle XVI. La llinda moderna rep el número 9308.

A l'interior de la cisterna van aparèixer una sèrie d'estructures que tot seguit enumerem:

Banqueta del mur S que conserva l'arrebossat de morter hidràulic (UE 9309)

Volta d'encanyissat, de forma lleugerament apuntada, però de secció irregular, conserva les marques de l'encanyissat a 1,70 / 1,80 m del nivell del terra.

Obertura superior de la cisterna (boca d'entrada d'aigua). Tapiada amb rajols col·locats de canto.

Finalment la **llinda inferior del portal** d'entrada a la fresquera, que també conserva el primer bloc dels brancals laterals de la porta i la xarnera (UE 9312)

Un cop finalitzada l'excavació de l'estança Oest, es continuaren els treballs en la zona del **passadís del sector 9000**, que s'havia iniciat l'any anterior.

El sector del passadís de l'àmbit 9000 presentava diferents nivells d'enderroc (UE 9001 i 9002) de gran potència, procedent de la caiguda de les estructures aèries del castell. En l'excavació de l'any 2010 s'havien posat al descobert els límits físics del passadís, delimitat pel sector O per la muralla perimetral del Pati d'Armes i l'antiga cisterna, i pel sector N amb el mur de tancament de la Sala Gòtica i a l'E amb el talús del Recinte Sobirà. Seguidament, s'efectuà la documentació arqueològica dels nivells d'abandonament del segle XV fins al primer quart del segle XVI (UE 9003, 9004 i 9005), que suposà un abocament massiu de restes materials ceràmics i no ceràmics procedents possiblement del recinte superior i de l'àrea del pati d'Armes.

L'any 2011 es continuà amb la documentació dels nivells UE 9016 i 9017 que testificaren uns nivells d'abocament de terres compactats, que funcionaven com a reompliment del nivell de circulació vinculat als esglaons del passadís. El material ceràmic recuperat en aquesta cala permet datar la construcció dels esglaons en el segle XV.

La UE 9016 es localitzà especialment en el sector en contacte amb el talús del RS una gran concentració de pedres, teules i blocs de morter. Destaca la presència de més de 30 projectils de granit. El material relacionat amb aquest nivell és del segle XV. El material relacionat amb aquest nivell cal contextualitzar-lo entre les darreries del segle XIV i el segle XV. La UE 9016, a mesura que s'avança en l'excavació, augmenta en potència i s'observa una diferenciació en la composició del sediment, donant lloc a un nou estrat (UE 9020). Aquesta UE es caracteritza per la presència de cendres i gran abundància de restes faunístiques. Cobreix la capa de morter o pavimentació del segle XIV (UE 9018), dipositat directament sobre la roca mare retallada.

La UE 9018 correspon a una fina capa de morter que cobria la roca mare retallada com a paviment originari d'aquest sector, en aquest cas estaríem parlant de l'etapa constructiva i de circulació plenament gòtica (segle XIV, inicis del segle XV), relacionada també amb la fonamentació del mur de tancament de l'estança oest (UE 9015).

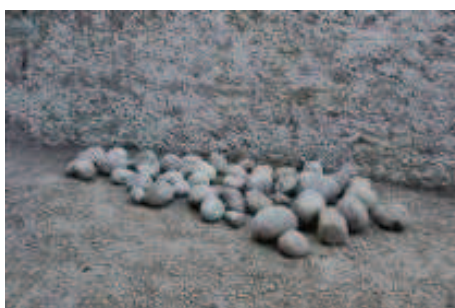

126- UE 9018- Paviment de morter damunt roca mare.

En aquests nivells de farciment o constructius dels segles XV i XVI es localitzaren gran nombre de materials: pisa cartalana, valenciana, florentina de taula, atuells de cuina, materials metàlics. (ganivets, espasa, esperó, tisores, claus i plaques...), de vidre i d'os treballat (agulla, daus...). També es localitzà un important conjunt destacat de **projectils de pedra** del tipus de falconet abocades en l'estrat d'abandonament del segle XVI

L'any **2012** es continuà treballant en el **Sector 9000**, a la zona del passadís. En el camp de treball de l'any 2012 es continuaren els treballs de documentació dels nivells iniciats en l'excavació Programada del 2011 en la zona central del passadís (àmbit 9000). Seguint amb la cala de prospecció oberta l'any 2010, l'any 2011 s'excavaren els estrats corresponents a nivells d'abocament de terres compactades, que funcionaven com a reompliment del nivell de circulació vinculat als esglaons del passadís (UE 9017). El material ceràmic recuperat en aquesta cala permet datar la construcció dels esglaons entre el darrer quart del segle XIV i inicis del segle XV.

Continuant amb l'excavació de la UE 9016, on es localitzaren més de 30 projectils de granit, a mesura que s'avança en direcció nord augmenta la potencia d'aquest estrat i s'observa una diferenciació en la composició del sediment, donant lloc a un nou estrat inferior (UE 9020), separats per un nivell de pavimentació (UE 9019) que formaria l'estrat de circulació entre ambdós nivells de reompliment gòtics. La UE 9016 es caracteritza per la presència de cendres i gran abundància de restes faunístiques i d'ictiofauna juntament amb la terra menys compacta que forma el sediment.

127- Projectils de granit procedents de l'excavació de la UE 9016

Finalment, la UE 9018 correspon a una fina capa de morter que cobria la roca mare retallada com a paviment originari d'aquest sector, en aquest cas estaríem parlant de l'etapa constructiva i de circulació plenament gòtica (segle XIV), relacionada també amb la fonamentació del mur de tancament de la sala 9200 (UE 9015).

L'abundància de materials arqueològics recuperats (especialment fauna i ceràmica del segle XIV) va fer necessària el filtratge del sediment. Per aquest motiu tot el sediment retirat d'aquesta UE va ser garbellat.

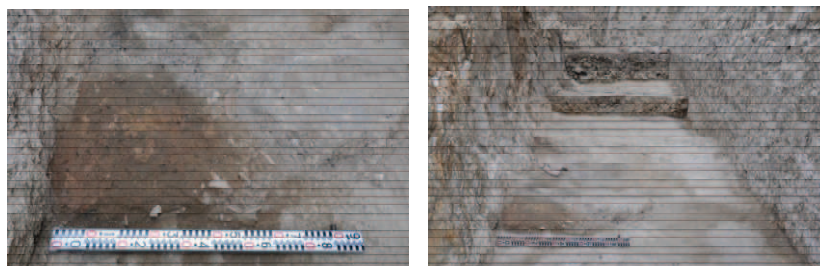
L'estrat 9016 cobreix un nou nivell de circulació (UE 9019). Es tracta d'una pavimentació de morter de calç. Aquesta pavimentació no és uniforme en quan a gruixudària ni a composició. En la part central té un gruix de 15 cm que es va diluint als extrems.

Àmbit 9000 – Passadís oest

En l'excavació programada s'amplià la cala en direcció Nord fins a una llargada total de 12,50 m, mantenint l'amplada màxima de 3 m. Continuant amb l'excavació del sector del passadís, s'excavà l'estrat 9019 (pavimentació de morter de calç) que cobria un nou nivell de reompliment (UE 9020).

La UE 9020 es caracteritza per la presència de cendres i gran abundància de restes faunístiques i d'íctiofauna (en estudi) juntament amb la terra menys compacta que forma el sediment. Presència de teula, signinum fragmentat i pedruscall. Cobreix la darrera capa de morter o pavimentació del segle XIV (UE 9018), dipositat directament sobre la roca mare retallada.

En la part sud de la cala es localitzà un nou estrat (UE 2021) format per terra solta amb presència abundant de carbonets i restes de cendres. Es troba relacionada amb una petita estructura de combustió 9022, formada per terra cremada i les restes de cendres i carbonets associats.

128- Estructura de combustió 9022 i al fons l'estrat 9020 i 9023

Un cop finalitzada l'excavació de la UE 9020 es localitzà el paviment de morter (9018) que cobreix la roca mare. En alguns punts d'aquest paviment es detectà la presència de terra cremada i restes de carbonets, especialment en contacte amb el talús al sector nord (9024).

En l'ampliació nord de la cala, es documentà un estrat format per una acumulació important de pedres de mida gran i mitjana, sense treballar (UE 9023). Es tracta de la mateixa roca del turó abocada en aquest racó a l'extrem d'un esperó de roca natural, i dipositat al damunt del nivell de circulació 9019, hipòtesi que caldrà confirmar en les properes campanyes d'excavació.

Aquesta acumulació de pedres, possiblement, correspon a un rebaix de la roca natural en aquest Nord-oest del castell relacionat amb reformes constructives a la segona meitat del segle XIV i primer quart del segle XV. El dipòsit de les pedres sense treballar, juntament amb la resta de l'esperó de roca, és un altre element que ens permet deduir que ens trobem en un espai possiblement inacabat de la fortificació.

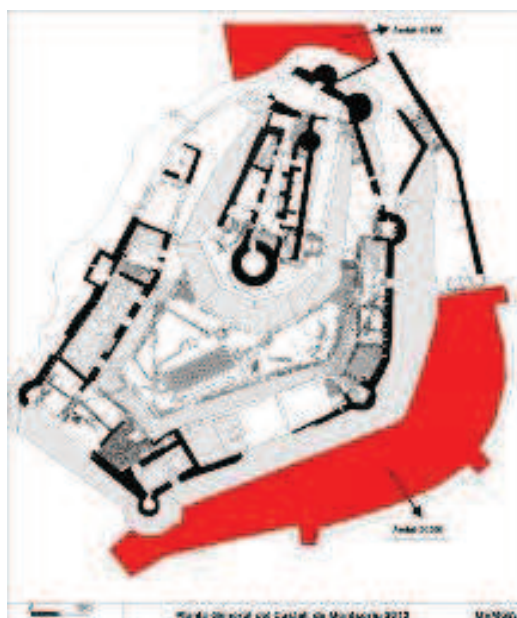
L'excavació de les ue 9016 i 9090, nivells d'abocament gòtics permeté la recuperació d'un conjunt d'un conjunt força homogeni amb presència considerable d'atuell de taula, on destaquen la ceràmica en verd i manganès (amb algunes peces senceres) i les peces de procedència valenciana decorades en blau i reflex. També han aparegut

atuells de cuina i de rebost (olles de forma globular i llavis arrodonits, fragments de tenalles i d'àmfores valencianes...).... tot plegat ens indica una cronologia molt precisa a l'entorn de la segona meitat del segle XIV. Cal destacar també el nombre important de restes de fauna i ictiofauna. Concretament només en la UE 9016 se n'han recuperat més de 10000 restes, especialment d'ovicàprids, bovins i suïdes. A més de les 40 restes de peixos i més de 50 banyes.

INTERVENCIIONS RECENTS (2013)

Control arqueològic del Recinte Jussà i Fossat Nord

Arran de les obres d'urbanització de la zona d'aparcament de Coll de Castellar promogudes per la Diputació de Girona dins la gestió d'ús públic del Parc Natural del Montseny, es va fer necessari l'aportació d'uns 700 m³ de terres. Per iniciativa del Patronat del Castell es planteja l'oportunitat de retirar els nivells superficials del Recinte Jussà i del Fossat Nord del castell de Montsoriu, zones ja documentades arqueològicament en campanyes anteriors. La intervenció de control arqueològic afectà els nivells superiors d'abocament i enderroc de l'àrea del Recinte Jussà i Fossat Nord del castell, zona colmatada amb runa en els darrers anys a causa de les obres de restauració i consolidació del monument.

129- Sectors de control arqueològic març-abril 2013

Àmbit 40.100 – Fossat Nord

Aquest àmbit ja havia estat objecte d'intervenció arqueològica l'any **1983** en el marc de la primera campanya d'intervencions arqueològiques a Montsoriu ²²⁷.

En aquesta campanya s'obrí una cala de 2x3 m en el sector Est del fossat Nord, en contacte amb la zona de pas enlairada que connecta el poblat i el recinte Jussà del Castell (rocam de pas). S'arribà provisionalment a una fondària de 2m. En l'excavació es pogué observar una sedimentació d'abocament que deixà entreveure una seqüència d'estratigrafia:

- primers nivells d'enderrocament de pedres procedents de la muralla nord del recinte sobirà del castell
- nivell amb calç
- nivells d'abocament amb abundants restes de fauna

²²⁷ Rueda, J. M.; Llorens, J. M.; Mataró, M.: Memòria. Castell de Montsoriu. Campanya 1983. Direcció General de Patrimoni Cultural

La seqüència cronològica recuperada a partir del material ceràmic localitzat permet distingir, dos períodes de colmatació del fossat: segle XV determinat per la ceràmica amb decoració blava i segle XIV per la de verd i manganès. En els nivells inferiors de la cala s'observà la disminució dels materials amb verd i manganès i el predomini de la ceràmica grisa.

130- Excavació del fossat 1983

En el moment de la intervenció al sector del fossat nord de Montsoriu presentava un aspecte de colmatació important. Les restes de runa, sediments i materials constructius caiguts de les estructures superiors, havien anat cobrint el retall de la roca que definia el límit del fossat per la cara nord i nord-oest.

131- UE 40101: nivell superficial en el sector nord oest i central nord, just en l'esperó del talús. Abans d'iniciar els treballs de neteja mecànics

La primera tasca consistí en la neteja dels nivells de rebliment moderns del Fossat Nord. Es rebaixà des de l'extrem oest uns 30 cm en la part més alta. Immediatament en aquest sector es localitzà la roca a una cota superior que la resta del fossat.

A continuació, es seguí el desnivell del primer estrat superficial en tot el sector, marcat per un fort desnivell a partir dels 5 m de longitud des del punt inicial del retall de roca del sector oest.

132- Excavació del primer nivell superficial UE 40101 en el sector nord oest

La neteja superficial en la part oest de seguida va permetre posar al descobert el retall de la roca mare que marcava clarament la forma en U del fossat. Es tracta d'un retall de secció rectangular i d'uns 2 metres d'amplada mínima i que es va obrint a mesura que segueix el talús en direcció nord. En l'extrem sud-oest aquest retall presenta un acabat més acurat i es troba en relació amb les restes de la construcció d'una antiga torre adossada a la muralla.

La neteja de l'espai central que ocupava l'antic fossat medieval va permetre enretirar una gran quantitat de material de rebliment modern, aportat en el decurs de les obres d'aquets darrers anys, de consolidació i restauració del castell. Just, sobre aquest espai central és on les màquines van estar treballant en la consolidació de tot el bloc Nord del recinte Sobirà.

Un cop netejat aquest nivell superficial (UE 40101) es procedí a retirar la segona capa de sediment (UE 40102). Es tractava d'un estrat format per terra solta amb la presència de restes de calç. S'hi localitzaren alguns blocs de pedra, restes de panys de muralla i pedregolam barrejat amb la calç descomposta.

Aquest segon estrat (UE 40102) resseguia el fort desnivell marcant unes graonades descendents des de l'extrem nord oest fins a la part central nord. Un nivell totalment estèril en quan a la presència de material arqueològic. Cal interpretar la formació d'aquest nivell a partir de l'època d'abandonament, amb la caiguda de panys de muralla, descomposició dels talussos...

Sector 30.000- Recinte Jussà

Els treballs de moviment de terres afectaren també el Recinte Jussà, on amb mitjans mecànics s'enretiraren de 30 cm a 1 metre del nivell superficial de tot el recinte. Aquest recinte ja havia estat objecte de diferents intervencions arqueològiques amb cales de prospecció els anys 1997, 1998, 1999, El resultat d'aquestes actuacions permeté considerar el recinte com un espai defensiu i de recer en cas d'atac, amb cap estructura arquitectònica a l'interior del seu perímetre. L'estratigrafia, senzilla, presentava a grans trets dos nivells: un nivell d'abandonament amb enderrocs procedents de les estructures del Pati d'Armes (30001, 30002) i un farciment (en dos nivells) d'anivellament per a la circulació.

L'any 2009 es va intervenir en el tram final del camí fortificat entre la poterna i la barbacana que permeté la descoberta de la porta d'accés al Recinte Jussà, vinculat a un nivell de circulació. Es decidí realitzar una cala a l'interior del recinte, paral·lela al mur de tancament. Es documentaren nivells superficials i d'enderroc d'època moderna cobrint uns estrats de terra compactada amb ceràmica dels segles XV-XVI.- Finalment es detectaren els estrats d'abocament d'aterapament i constructius del recinte de mitjans del segle XIV. El resultat de totes les cales i prospeccions fou l'aportació d'una estratigrafia homogènia, segellada per un nivell superficial d'uns 40 - 50 cm. Aquest és el nivell on s'efectuà el control arqueològic del moviment de terres.

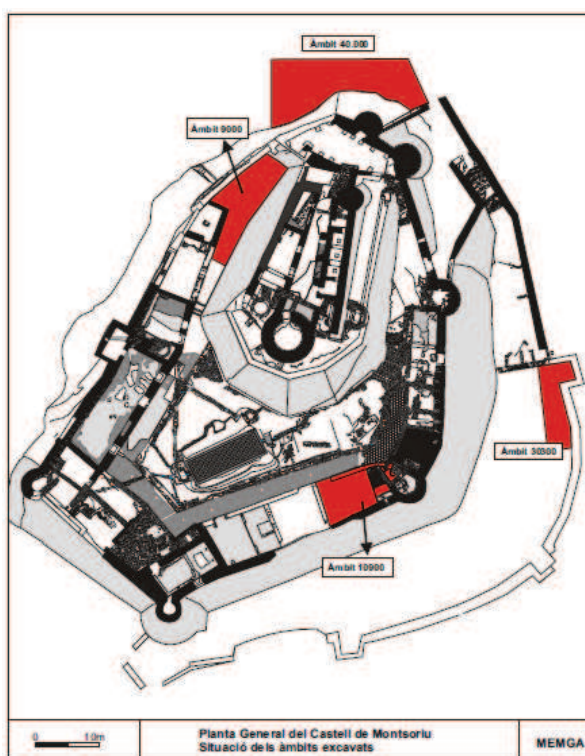
A l'interior de la Torre de la Poterna, el nivell superficial estava condicionat per la presència d'un xipré, de grans dimensions, que anys enrera havia esta plantat al seu interior.

133- neteja superficial del Recinte Jussà amb mitjans mecànics

Un cop enretirats els nivells superiors (30001, 30002), sense la presència de material arqueològic, la intervenció es va aturar just en el canvi de textura de la sedimentació que venia acompanyada per la presència d'alguns fragments de teula.

Camp de treball i excavació programada

134- zones d'intervenció arqueològica al 2013

Àmbit 10.900 – estança est o “cambra del prevere”

La zona excavada en el camp de treball del mes de juliol es troba situada en el segon recinte del castell, conegut com a Pati d'Armes. Es tracta d'una estança adossada a la muralla perimetral E del castell, anomenada segons la terminologia arqueològica **àmbit 10900**, i que ja havia estat motiu d'excavació parcial en el camp de treball del 2007 (avantcambra de la bestorre).

La cronologia constructiva d'aquest sector es situa a mitjans del segle XIV (ca 1348-1350), moment de la gran reforma urbanística de la fase gòtica del castell. Conserva però restes arquitectòniques del primitiu recinte emmurallat de mitjans del segle XIII (basament de la bestorre i muralla perimetral externa pel sector E).

135- Vista aèria de l'àmbit 10900 abans i després de la intervenció arqueològica del Camp de Treball del 2007

En el decurs del camp de treball del 2013 s'excavà el sector sud de l'estança 10900. L'objectiu de l'excavació del sector 10900 fou aportar dades de l'època de construcció i d'abandonament de la sala, així com documentar arqueològicament la funció de l'ample sector.

L'excavació de l'any 2007 en aquest mateix àmbit **10900** va permetre recuperar la seqüència estratigràfica de la darrera fase d'ocupació i abandonament de Montsoriu (ca 1570-80). L'excavació del primer nivell d'enderroc dels murs perimetrals cobria els murs de tancament de l'avantcambra de la bestorre del sector N, i també el mur de tancament o divisòria de la sala pel sector S (UE 10906).

Aquest mur de tancament o divisió de l'àmbit 10900 és visible també de forma vertical inserit a la part aèria de la muralla gòtica E, a partir de certa alçada. De la mateixa forma que els murs perimetrals de l'àmbit, aquest mur de tancament també formaria part de les construccions dutes a terme en el transcurs de la gran reforma constructiva de mitjans segle XIV.

136- Estructura de combustió i murs divisoris de l'avantcambra i sector S.

L'aparició d'aquest mur de partició de l'àmbit 10900 ens limita la nova estança on s'han efectuat les excavacions d'aquest 2013.

Es tracta d'una habitació de forma pràcticament rectangular que presenta un enderroc acumulat d'entre 1,50 i 50 cm de potencia que cobreix el terra original de la sala (rajola catalana). L'entrada s'efectuava per l'habitació contigua identificada com a sagristia (àmbit 10800), i per una poterna oberta en el mur mitger s'accedia a la sala. Una altre poterna comunica aquesta sala amb l'avantcambra de la bestorre i la latrina i cisterna situada en el seu interior, així com amb l'escalinata que puja al terrat de la bestorre.

S'inicià l'excavació amb la neteja superficial l'àmbit, és a dir, la retirada de les pedres soltes i matèria orgànica que cobria l'estança. Un cop efectuada aquesta tasca es procedí a l'excavació del primer nivell arqueològic que es corresponia a l'enderroc I procedent de la caiguda de mur (UE 10902).

Seguidament es documentà el segon nivell d'enderroc format per pedres de mida mitjana i gran procedents dels murs perimetrals i gran quantitat de calç i sorres procedent de l'arrebossat caigut de les parets i del material de construcció (UE 10965).

Un cop finalitzada la tasca de documentació d'aquest nivell arqueològic es procedí a l'excavació en extensió del següent nivell que corresponia a l'enderroc de la teulada, en aquest cas format per les teules procedents de la caiguda de la coberta de la sala (UE 10966). La coberta de la sala era a dues aigües construïda amb embigat de fusta i teula àrab.

Cal destacar la no presència de nivell d'abandonament o sediment format per restes d'ocupació de la sala, la qual cosa denota que la caiguda de la teulada s'efectuà en un període en què el castell, o si més no aquesta estança, ja no es trobava habitada i que a més a més ja havia patit l'espoli de part del paviment de rajol originari. El tipus de material recuperat en aquest estrat ens aporta una cronologia ante quem primera meitat del segle s. XVII.

137- UE 10966 estrat de caiguda de teules

El resultat final fou la descoberta de bona part del paviment originari que cobria l'estança, realitzat en rajola catalana de 30 x 30 cm dipositada sobre una preparació de paviment de morter de calç. Bona part d'aquest paviment es trobava perdut a causa d'una espoliació produïda abans de l'enderroc dels teulats. En el centre de la sala es documentà la presència del basament d'un pilar de granit escairat que possiblement sostenia una estructura aèria o post de subjecció de la coberta (embigat de fusta).

El mur de tancament oest es troba fonamentat sobre una banquetta constructiva visible arran mateix del paviment.

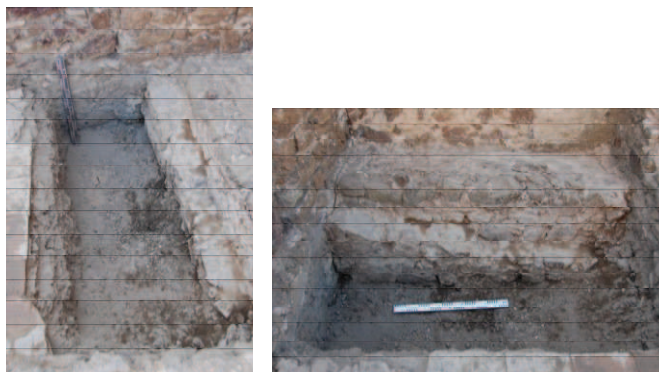

138- UE 10969 paviment i UE 10968 banquetta

Finalment, també es procedí a l'excavació i documentació de l'enderroc que cobria la porta d'accés provinent de l'avantcambra de la bestorre (UE 10967 i 10971) i la porteta de connexió amb la sala 10800. Ambdues portes presenten llinda inferior i bancals de granit, conserven també la doble polleguera en granit.

També es documentà la part basal d'un antic finestral de festejador obert en el mur perimetral est i que es troba parcialment enderrocat a causa de la caiguda o ensorrament d'aquesta muralla.

Finalment, en el sector de l'avantcambra es procedí a documentar el nivell de farciment (UE 10962) localitzat entre les restes del paviment de rajol i la banqueta constructiva del mur perimetral Est (UE 10948). Es tracta d'un abocament de terra solta amb pedruscall que ens aporta, mitjançant les restes ceràmiques, la cronologia constructiva d'aquest sector a mitjans del segle XIV (ca 1350). A un nivell inferior es documentà la sabata constructiva (UE 10963) d'aquesta estructura de fonamentació de la muralla perimetral.

139- Farciment 10962, banqueta constructiva 10948 i sabata constructiva 10963

140- Aspecte final de la sala 10900 en finalitzar el Camp de treball 2013

En el decurs del camp es dugueren a terme tasques de documentació fotogràfica i de dibuix tècnic arqueològic (seccions i plantes a E 1:20), i la neteja de material arqueològic aparegut i seguidament el siglat d'aquest material segons les UE de procedència.

En el decurs de **l'excavació programada** s'efectuà una cala sota el paviment de l'estança 10900. Aprofitant que una part de les rajoles havien estat espoliades s'obrí una cala de 1,5 m d'amplada i es documentaren en primer lloc els nivells de preparació del paviment de rajoles (UE 10975) i un abocament de morter de calç molt compacte (UE 10976) relacionat amb la construcció del paviment de la sala.

141- UE 10975 i UE 10976: preparació de paviment

Seguidament l'excavació continuà amb la documentació de tres nivells de reompliment o abocament constructius UE 10977 , UE 10979 i UE 10980 formats per terra solta de color fosc amb presència de pedruscall ens permeten situar cronològicament la fase constructiva d'aquest sector a mitjans del segle XIV (ca 1347-1348) moment de la gran reforma d'aquesta zona del recinte Pati d'Armes i que suposà la construcció d'un nivell de circulació molt més elevat en aquest sector E (format per l'abocament i anivellament de terres sobreposades). Cal assenyalar la troballa d'una vora de ceràmica espatulada en aquests nivell superior de reompliment. Aquesta peça ceràmica és important doncs, malgrat que es troba en un context posterior, ens indica l'ocupació del turó ja al segle X (IX-XI).

142- UE 10977

143- UE 10979

144- UE 10980

A continuació es localitzà un nivell pla, trepitjat i lleugerament compactat amb restes de calç i pedres col·locades en pla, que s'ha relacionat amb un nivell de circulació (UE 10981). Es troba tallat als extrems per les rases de fonamentació dels murs laterals (muralla perimetral i mur de tancament de la sala), fet que ens indica que aquest nivell de circulació es trobaria en funcionament en anterioritat a mitjans del segle XIV i molt probablement formaria part del nivell de pas del castell tardoromànic del segle XIII.

Aquest pla de circulació fou objecte d'una nova rasa arqueològica en la part central. Es continuà la prospecció excavant el farciment que formava el nivell de circulació del segle XIII. Es tracta d'un reompliment format per terra trepitjada amb presència de pedruscall (UE 10986) i ceràmica grisa medieval.

Per altra banda es documentaren les rases de fonamentació dels murs laterals. Concretament, la rasa (UE 10982) de fonamentació del mur O (sector pati), amb el farciment (UE 10983) que tallen el nivell de circulació del segle XIII. I la rasa (UE 10984) de fonamentació del mur E (sector muralla exterior), amb el farciment (UE 10985) que també tallen el nivell de circulació del segle XIII (UE 10986)

Finalment es documentà la banqueteta (UE 10978) inferior del mur de contenció de la muralla E (UE 10948). Aquest mur de contenció ja era visible en el sector en contacte amb la bestorre i es perllonga al llarg de tot el tram de mur perimetral.

Àmbit 9000 – Passadís nord-oest

En l'excavació programada es finalitzà l'excavació del sector 9000, afectat per les obres de restauració del talús defensiu del recinte Sobirà, amb una ampliació de la cala del 2012 en direcció Nord.

En aquest sector, es documentà un potent estrat format per una acumulació important de pedres (esquist local) de mida gran i mitjana, sense treballar (UE 9023), amb presència de material constructiu. Es tracta de la mateixa roca del turó abocada en aquest racó a l'extrem d'un esperó de roca natural, i dipositat al damunt del nivell de circulació UE 9019.

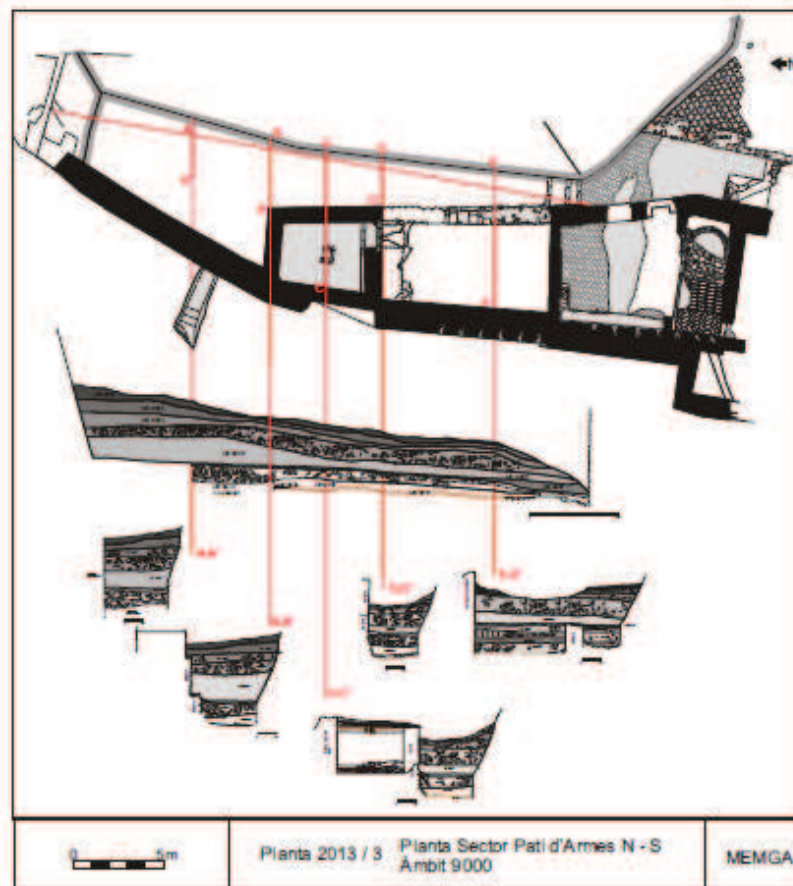
Aquesta acumulació de pedres, possiblement, correspon a un rebaix de la roca natural en aquest Nord-oest del castell relacionat amb la reforma constructiva del segle XIV. El dipòsit de les pedres sense treballar, juntament amb la resta de l'esperó de roca, és un altre element que ens permet deduir que ens trobem en un espai possiblement inacabat de la fortificació.

145- UE 9023. Blocs de pedra sense treballar dipositats sobre la pavimentació

Dessota dels grans blocs de pedra apareix la UE 9020 que es caracteritza per la presència abundant de restes faunístiques i d'ictiofauna juntament amb la terra menys compacta que forma el sediment. Aquesta UE cobreix una capa de morter del segle XIV (UE 9018)) que cobreix la roca mare. Es tracta d'una pavimentació irregular, que ens denota un acabament poc polit. L'aparició de basses o clots de forma més o menys circular ens fa deduir que aquest espai s'utilitzava com a zona d'obres en la reforma arquitectònica d'aquesta fase gòtica de Montsoriu.

Finalment s'obrí una petita cala sota el paviment de morter de calç en el sector N del passadís (9018). Es tracta d'un estat (UE 9025) format per terra solta amb presència d'ossos que forma el farciment constructiu del nivell de circulació superior.

146- Seccions i planta sector 9000

Àmbit 30300- Torre Nord-Est del Recinte Jussà

Per motius d'execució de les obres de construcció d'una zona d'equipaments turístics, en aquest espai d'accés al castell, es procedí a l'excavació en extensió de l'àmbit de la torre Nord del Recinte Jussà i, seguidament s'amplià la cala a la zona contigua, seguint el tram de muralla perimetral.

En l'excavació de la **Torre N-E** es documentà un primer nivell de terra solta amb presència de pedruscall i material arqueològic del segle XVI (UE 30314).

Seguidament un nivell de circulació (UE 30315) format per terra trepitjada es lliurava al basament de les espitlleres. Cronològicament correspon a la fase d'abandonament de la segona meitat del segle XVI.

147- UE 30315. Torre NE Recinte Jussà. MEMGA

Es documentà el nivell de farciment constructiu (UE 30316) del nivell de circulació superior del segle XVI: terra amb presència d'abocaments de material d'obra (teula, calça, morter...) amb presència de fauna i ceràmica del segle XVI abundant.

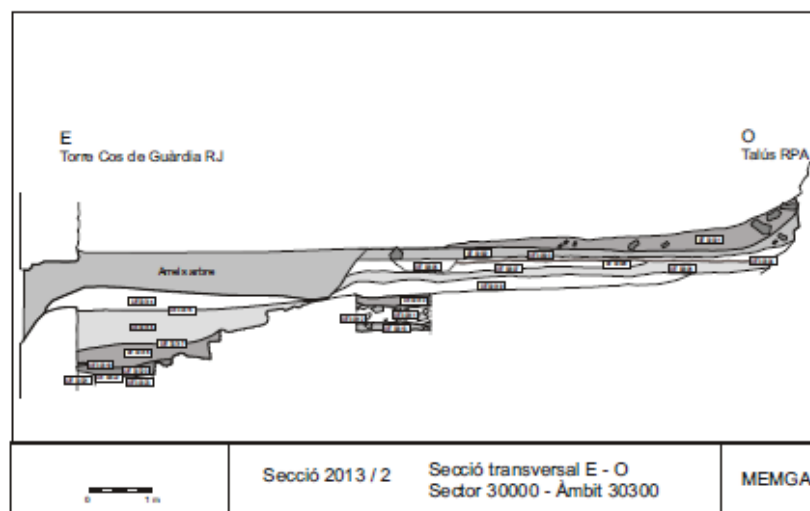
Un segon nivell de circulació (UE 30317) relacionat amb la tronera del mur S (UE 30332) es trobava format per terra trepitjada amb pedres planes, soltes. El nivell de farciment d'aquest estat (UE 30318) constructiu del pla de circulació del segle XV (30317) estava constituït per terra negrosa, solta amb menys material arqueològic.

Un tercer nivell de circulació (UE 30319) de terra compactada es relaciona amb les restes de morter adossat a la paret de la torre (fonament constructiu de la torre UE 30337). El nivell de farciment interior (UE 30320) per donar cos al nivell de circulació superior (30319) es troba relacionat amb la construcció gòtica de la torre.

Finalment, dins lla torre, la UE 30325 correspon al nivell de pla de circulació o paviment constructiu situat entre la roca mare retallada i la banqueta de fonamentació del mur E de la torre. El farciment d'aquest nivell correspon a la UE 30326, format per terra amb pedruscall que es troba situat entre la torre i la banqueta constructiva del mur E, conforma el cos del pla de circulació superior.

En el **sector d'ampliació de la cala** es localitzà un nivell de terra (UE 30321) bastant compactada amb presència de pedruscall que es correspon a la fase d'abandonament i un nivell de terra (UE 30322) amb presència de pedres de mida petita i material ceràmic que serví de farciment constructiu al pla de circulació superior.

Finalment, un estrat (UE 30323) format per una capa de morter de calç que actuava com zona d'obres amb una bassa per amarrar la calç destinada a les obres de construcció d'aquest recinte del castell al segle. Aquestes restes són importants per entendre el sistema de construcció del propi recinte Jussà del castell, doncs podem veure com els materials constructius, especialment la calç d'obra, es produïa a l'interior del mateix recinte, en el moment d'executar les obres.

148- secció E- O Torre - talús

Les intervencions arqueològiques d'aquest 2013 s'han situat en tres espais diferenciats del castell: l'estança 10.900 del Pati d'Armes, la zona 9000, una zona bastant desconeguda arqueològicament parlant i la Torre Nord-Est del Recinte Jussà.

L'excavació de **l'àmbit 10900** ha permès documentar una estança noble, com ho testimonia l'enllosat de rajola catalana i el gran finestral de festejador. Es documentaren també dues portes que comuniquen la sagristia per una banda i la bestorre per l'altra. Tot indica que es tractava d'una estança vinculada a l'espai religiós del castell i utilitzada possiblement pel prevere de Montsoriu tenia estada en aquest espai doncs es tracta d'una sala comunicada directament, a través de la sagristia amb l'església gòtica. Des d'una perspectiva cronològica, els resultats són espectaculars, ja que permeten conèixer amb molta precisió, a partir del creuament de les dades arqueològiques i documentals, la construcció d'aquesta estança entre els anys 1347 i 1348

Deixant de banda la funcionalitat de la sala en època gòtica, l'excavació dels nivells constructius inferiors ens ha aportat coneixement en relació al castell del segle XIII que situaven els seus nivells de circulació gairebé dos metres per sota dels actuals paviments del segle XIV en aquest sector Est del castell.

Pel que fa al **sector 9000 o Nord oest**, la finalització de l'excavació d'aquesta àrea que s'inicià l'any 2010 ens ha permès confirmar que els nivells d'abandonament de la segona meitat del segle XVI, amagaven dessota seu les estructures gòtiques i els nivells de circulació i utilització de l'espai fins ben entrat el segle XV. Així l'excavació del passadís de l'àmbit permeté la documentació de dos grans nivells de reompliment del segle XIV amb grans quantitats de fauna. En el nivell superior d'aquests abocaments (UE 9016) aparegueren blocs de granit treballat amb abundant materials (segle XIV – principi del segle XV). El següent estrat de reompliment (UE 9020) els materials foren més minsos (situats cronològicament en el segle XIV) però igualment apareixen moltes restes de fauna i material constructiu abocat (signinum...). Just després de l'esperó rocallós de la cisterna aparegué un altre estrat amb gran quantitat de pedres sense treballar (UE 9023) dipositades sobre el nivell de circulació intermedi (9019). Tot plegat ens indica que en aquest sector es van produir diverses fases d'ocupació – remodelació en una breu franja de temps (segona meitat – finals del segle XIV fins a inicis del segle XV).

Finalment, l'excavació de la **Torre N-E** del Recinte Jussà ens permet documentar la seva construcció en el segle XIV i al mateix temps observar l'evolució funcional de l'espai fins a la segona meitat del segle XVI, amb l'adaptació de les velles espitlleres a troneres per arma de foc (segle XV).

PALEOAMBIENT

Mercès a l'estudi del pol·len i carbons es pot perfilar el tipus de clima i medi ambient que envoltava el castell en època medieval.

Durant l'època medieval el clima global fou més temperat de l'habitual, ja que succeí un òptim climàtic, nomenat Període Càlid Medieval (del 900 al 1350 a. C.) Convencionalment aquest òptim s'acabà amb el fred hivern de l'any 1354, moment en què es fa començar la Petita Edat del Gel.

Les anàlisis paleobotàniques portades a terme a Montsoriu ens descobreixen un paisatge per la vall d'Arbúcies dominant per alzinars, malgrat que sectorialment hi podia haver roureda. També s'hi troben taxons o mostres de bedolls i castanyers, els quals podrien davallar tot seguint els indrets i sots ombrívols i humits que es poden trobar a mitja muntanya.

Formant els boscos de ribera al fons de la vall hi vivien, com a mínim, salzes (*Salix* sp.), freixes (*Fraxinus* sp.), verns (*Alnus* cf. *glutinosa*), avellaners (*Corylus* cf. *avellana*), així com algun tamariu (*Tamarix*).

La presència de brucs (cf. *Erica*) i estepes (*Cistaceae*) ens indica que aquests boscos estaven esclarissats, bàsicament degut a l'ús del territori: conreus de cereals (*Cerealia*), entre ells el sègol (*Secale*); oliverars (*Olea*); pastures, utilització de productes forestals (llenya, carbó, fruits silvestres, etc.) i sobretot per la creació d'una àrea de seguretat del castell, totalment desforestada.

Segons les anàlisis paleobotàniques efectuades en els diferents nivells arqueològics, podem reconstruir, segle a segle, la vegetació que envoltava el castell de Montsoriu. Així, el paisatge vegetal del segle XIII es caracteritza a nivell local per dominar els prats i matolls (herbes i arbusts) sobre les zones boscoses. Una obertura antròpica del paisatge (bàsicament per crear una àrea de protecció amb alta visibilitat a l'entorn del castell i també per la presència d'un 4,7% de taxons de conreus, que ens indica la presència de feixes i camps de conreu pròxims al castell), Aquesta seria la principal causa de l'escassa cobertura arbòria (que representava només un 23,1%, molt allunyat de l'actual).

Durant el segle XIV, els percentatges no presenten grans variacions: 37,5% d'arbres de bosc, 20,8% d'estrat arbustiu i 36,1% d'herbaci.

La paleobotànica (palinologia i antracologia) no aporta dades sensiblement diferents a les actuals en quant a espècies, però en el cas de Montsoriu, ens permet observar el comportament o grau de sensibilitat de la cobertura vegetal als canvis produïts sobretot per l'acció de l'home.

FAUNA

Des dels inicis de les excavacions a Montsoriu l'any 1983 els diversos equips d'investigadors han donat una importància cabdal a l'estudi de l'entorn natural (paleocarpologia) i també a l'estudi de la fauna i ictiofauna.

En memòries precedents hem presentat els resultats de l'estudi arqueozoològic desenvolupat pel departament de la UAB sobre els materials recuperats en l'excavació de l'àmbit 10900. En els anys 2011-2012, en el marc de l'ACOM s'ha dut a terme un treball d'anàlisi de les restes faunístiques procedents de la UE 10955 (interior cisterna bestorre, excavat l'any 2007) juntament amb la Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Prehistòria (Laboratori d'Arqueozoologia).

L'arqueozoologia, a través dels estudis desenvolupats a Montsoriu des de l'inici de les primeres campanyes d'excavació (anys 1983 i ss.), ens mostra una gran varietat faunística, molt més diversificada que l'actual. La presència de cèrvids com el cérvol o el cabirol, la de caprins com la cabra salvatge i l'isard i la presència de carnívors com el linx, en són una bona mostra d'aquest fet.

La fauna salvatge detectada en els nivells arqueològics del segle XIII està formada pel teixó (*Meles, meles*), el senglar (*sus scrofa*), el conill (*oryctolagus cuniculus*), la llebre (*lepus europaeus*), la cabra salvatge (*capra hyrcus, capra pyrenaica*), el cabirol (*Capreolus sp.*) i el cérvol (*cervus elaphus*). L'única espècie que no s'adiu amb boscos d'alzinar és el cérvol. La seva presència, així com la de les altres espècies, a excepció potser del toixó, s'explica per la cacera. Segurament les veïnes fagedes i avetoses de les parts altes del Montseny, devien de ser un bon amagatall per aquest animal.

Al llarg del segle XIV, a nivell faunístic, continuem trobant teixó, senglar, llebre, cérvol i cabirol, a més de linx (*lynx sp.*). Les faunes salvatges dels finals del segle XIV i del XV, són bàsicament les mateixes, amb la incorporació de l'isard (*Rupicapra rupicapra*) i amb l'absència fins el moment de cérvol, cabirol, teixó i linx.

Aquests estudis han donat lloc a la presentació de la primera tesi doctoral: **Estudi de les pautes d'accés i consum dels recursos animals a partir de l'arqueozoologia. L'exemple del castell de Montsoriu**, a càrrec de Violeta Novella Dalmau, sota la direcció de la Dra. Maria Saña Seguí (UAB 2014).

Els resultats de l'estudi exhaustiu de les restes de la UE 10955 ens indiquen que del conjunt de **8804 restes de fauna recuperades** (de les que 6270 han estat classificades a nivell taxonòmic i anatòmic), les restes de macromamífers són les que presenten més importància quantitativa, seguides per les aus.

CATEGORIA	NR i %
Macromamífers	6162 (70%)
Micromamífers	18 (0,2%)
Aus	2443 (28%)
Ictiofauna	173 (2%)
Malacofauna	8 (0,09%)
TOTAL	8804

Pel que fa als **recursos ictis**, la següent taula ens mostra la seva representació al castell:

Família	Espècie	NR (%)
Sparidae	<i>Pagrus sp.</i>	2 (1%)
	<i>Pagellus sp.</i>	2 (1%)
	<i>Sparus aurata</i>	3 (2%)
	<i>Pagellus erythrinus</i>	6 (3%)
	<i>Pagrus/Pagellus</i>	55 (32%)
Scombridae	<i>Scomber scombrus</i>	4 (2%)
	<i>Scomber sp.</i>	1 (1%)
	<i>Trachinus sp.</i>	1 (1%)
Gadiadae	<i>Gadus morhua</i>	1 (1%)
	<i>Phycis phycis</i>	3 (2%)
Trigiliidae	<i>Chelidonichthys lucerna</i>	2 (1%)
Merluccidae	<i>Merluccius merluccius</i>	37 (22%)
Zafidae	<i>Zeus faber</i>	2 (1%)
Labridae	<i>Labrus sp.</i>	1 (1%)
Rajidae	<i>Raja sp.</i>	2 (1%)
Elasmobranchia	<i>Elasmobranqui</i>	2 (1%)
Indeterminat		49 (28%)
TOTAL		173

Pel que fa als macromaífers tenim:

Categoria	NR	%
<i>Ovis aries</i>	220	5,04
<i>Capra hircus</i>	152	3,48
<i>Ovis /Capra</i>	1873	42,94
Total ovicaprins	2245	51,46
<i>Sus domesticus</i>	1729	39,64
<i>Bos taurus</i>	226	5,18
<i>Equus caballus</i>	2	0,05
<i>Caperolus caperolus</i>	8	0,18
<i>Cervus elaphus</i>	11	0,25
<i>Vulpes vulpes</i>	50	1,15
<i>Oryctolagus cuniculus</i>	82	1,88
<i>Lepus capensis</i>	9	0,21
MGND	98	
MMND	1273	
MPND	202	
TOTAL	5935	

I dins la categoria d'espècies domèstiques

Categoria	NR	%
<i>Ovis aries</i>	220	5,14
<i>Capra hircus</i>	152	3,55
<i>Ovis / Capra</i>	1873	43,72
total ovicaprins	2245	52,40
<i>Sus domesticus</i>	1729	40,36
<i>Bos taurus</i>	226	5,28
<i>Equus caballus</i>	2	0,05
<i>Oryctolagus cuniculus</i>	82	1,91
TOTAL	4284	100,00

Pel que fa als mamífers salvatges:

<i>Capreolus capreolus</i>	8
<i>Cervus elaphus</i>	11
<i>Vulpes vulpes</i>	50
<i>Lepus capensis</i>	9
Total	78

Un grup a part el formem les espècies d'aus:

<i>Gallus gallus</i>	861 (36%)
TOTAL DOMÈSTIQUES	861
<i>Columba palumbus</i>	469 (19%)
<i>Columba livia</i>	2 (0%)
<i>Phasianus colchicus</i>	69 (3%)
<i>Perdix perdix</i>	30 (1%)
<i>Garrulus glandarius</i>	31 (1%)
<i>Falco subbuteo</i>	11 (0%)
<i>Francolinus sp.</i>	2 (0%)
<i>Buteo buteo</i>	4 (0%)
<i>Athene noctua</i>	3 (0%)
<i>Dendrocopus major</i>	2 (0%)
<i>Scolopax rusticola</i>	1 (0%)
TOTAL SALVATGES	624
No determinades	962 (40%)
TOTAL AUS	2445

Com a conclusions podem dir que l'adquisició d'aliment per part dels habitants del castell de Montsoriu es centre de manera prioritària en els recursos domèstics (97% comptant mamífers i aus), mentre que l'aportació d'animals salvatges caldria relacionar-ho amb activitats cinegètiques de caire esporàdic, amb excepció de les aus salvatges que eren caçades de forma permanent, a causa de la seva importància en la dieta com a element d'estatus. El consum més important és el de carn de porc, cèrvids i d'aus.

En les seves conclusions, Violeta Novella ens remarca les innovacions aparegudes en el camp de les tècniques ramaderes a partir del segle XVI, l'augment de la talla dels animals i l'acceleració del seu ritme de creixement contribueixen a incrementar la productivitat ramadera. Les espècies eren molt cares i el sacrifici d'animals juvenils anava lligat a l'estatus social de la clientela. La volateria i els cabrits esdevenen símbols de distinció social. L'aliment depassa la seva funció estrictament biològica i esdevé un vincle de relació social, sense dependre del mercat ni del seu cost, sinó de les preferències personals.

El conjunt estudiat (UE 10955) és un clar exemple de com la dieta càrnia pot representar la posició social, i en concret de com les possibilitats d'accés a determinats recursos indiquen la seva importància en l'alimentació i no les seves qualitats nutritives. Paral·lelament, la vaixella de taula i cuina recuperada en aquest sector reforça la idea de prestància social de l'acte de menjar.

Les presència d'aus salvatges, relacionats amb l'activitat senyorial de la caça amb palomeres de tudos és una característica del model alimentari del castell de Montsoriu en la primera meitat del segle XVI. Pel que fa als mamífers procedents de la caça, predomina la caça menor, no hi ha senglar i molt poques restes són de cèrvids.

La presència de bacallà, és també un indicador del proveïment extern del castell. Altres peixos provenen de cursos fluvials, possiblement de Frnaça, com el lluç de riu. També s'hi torben representades espècies mediterrànies com la tonyina, el congre, l'orada, la boga, el verat...

Actualment, Àngel Blanco del **laboratori d'arqueozoologia de la Universitat Autònoma de Barcelona** està realitzat l'estudi de les **restes ícties del sector 9000**, que corresponen a una cronologia de la primera meitat del segle XV, del castell, excavat entre els anys 2010 i 2012, els resultats en un primer moment són:

JACIMENT	UE	ELEMENT	NUM. ELEMENTS	FAMILIA	GÈNERE	ESPÈCIE
Montsoriu '12	9020	Dentari + Angular dret	1	Congridae	<i>Conger</i>	<i>conger</i>
Montsoriu '12	9020	Premaxil.lar dret	1	Congridae	<i>Conger</i>	<i>conger</i>
Montsoriu '12	9022	Articular dret	1	Serranidae	<i>Epinelephus</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu '11	9016	Vèrtebra (una amb marca de tall)	2	Chondrichthyes	<i>indet</i>	<i>indet</i>
Montsoriu	9016	Vèrtebra toràcica	1	Sparidae	<i>indet</i>	<i>indet</i>
Montsoriu '12	9021	Vèrtebra caudal	1	Sparidae	<i>indet</i>	<i>indet</i>
Montsoriu '11	9020	Vèrtebra caudal	2	Sparidae	<i>indet</i>	<i>indet</i>
Montsoriu	9016	Vèrtebra caudal	3	Sparidae	<i>indet</i>	<i>indet</i>
Montsoriu	9023	Vèrtebra caudal	1	Merluccidae	<i>Merluccius</i>	<i>merluccius</i>
Montsoriu '12	9021	Vèrtebra toràcica	1	Merluccidae	<i>Merluccius</i>	<i>merluccius</i>
Montsoriu '12	9020	Vèrtebra caudal	4	Mullidae	<i>Mullus</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu '10	9004	Premaxil.lar dret	1	Sparidae	<i>Pagrus /Pagellus</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu	9023	Vèrtebra caudal	39	Sparidae	<i>Pagrus /Pagellus</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu '12	9020	Vèrtebra caudal	8	Sparidae	<i>Pagrus/Pagellus</i>	<i>sp.</i>
Monstoriu '12	9020	Palatí esquerre	1	Sparidae	<i>Pagrus/Pagellus</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu	9023	Dentari dret	2	Sparidae	<i>Pagrus/Pagellus</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu	9023	Vèrtebra toràcica	13	Sparidae	<i>Pagrus/Pagellus</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu	9023	Frag. Premaxil.lar dret	1	Sparidae	<i>Pagrus/Pagellus</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu '12	9020	Vèrtebra toràcica	5	Phycidae	<i>Phycis</i>	<i>phycis</i>
Montsoriu '12	9020	Vèrtebra caudal	2	Scombridae	<i>Scomber</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu '12	9021	Vèrtebra caudal	13	Scombridae	<i>Scomber</i>	<i>scombrus</i>
Montsoriu '12	9016	Vèrtebra caudal	1	Scombridae	<i>Scomber</i>	<i>scombrus</i>
Montsoriu	9023	Vèrtebra toràcica	1	Scombridae	<i>Scomber</i>	<i>sp.</i>
Montsoriu	9023	Dentari esquerre	3	Sparidae	<i>Sparus</i>	<i>aurata</i>
Montsoriu	9023	Premaxil.lar dret	1	Sparidae	<i>Sparus</i>	<i>aurata</i>
Montsoriu '12	9016	Premaxil.lar esquerre	1	Sparidae	<i>Sparus</i>	<i>aurata</i>
Montsoriu	9023	Frag. Premaxil.lar	1	Sparidae	<i>Sparus</i>	<i>aurata</i>
Montsoriu	9023	Vèrtebral caudal	11	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9020	Premaxil.lar	4	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9016	Opercle esquerre	1	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9016	Vèrtebra caudal	14	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9021	Interopecle esquerre	1	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9021	Vèrtebra caudal	2	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9021	Dentari esquerre	1	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9021	Premaxil.lar dret	1	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '11	9020	Dentari dret	1	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '11	9020	Vèrtebra caudal	9	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9020	Vèrtebra caudal	5	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '12	9020	Vèrtebra caudal	26	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '11	9016	Vèrtebra toràcica	3	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '11	9016	Vèrtebra caudal	5	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>
Montsoriu '11	9020	Vèrtebra caudal	1	Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>

Dins les espècies documentades, el gènere més abundant en els nivells constructius i d'ocupació dels segle XV a Montsoriu és la tonyina seguit del pagell. Les dues espècies procedeixen de la pesca en altura a la zona de costa, concretament la pesca de la tonyina es documenta a l'almadrava de Blanes des del segle XIV.

FAMILIA	GÈNERE	ESPÈCIE	%
Chondrichthyes	<i>indet</i>	<i>indet</i>	1
Congridae	<i>Conger</i>	<i>conger</i>	1
Merluccidae	<i>Merluccius</i>	<i>merluccius</i>	1
Mullidae	<i>Mullus</i>	<i>sp.</i>	2
Phycidae	<i>Phycis</i>	<i>phycis</i>	2,5
Scombridae	<i>Scomber</i>	<i>sp.</i>	8,6
Scombridae	<i>Thunnus</i>	<i>thynnus</i>	43,3
Serranidae	<i>Epinelephus</i>	<i>sp.</i>	0,5
Sparidae	<i>Sparus</i>	<i>aurata</i>	3
Sparidae	<i>indet</i>	<i>indet</i>	3,5
Sparidae	<i>Pagrus/Pagellus</i>	<i>sp.</i>	33,1

Foto: Àngel Blanco

El consum de peix era fonamental en una societat fortament marcada per les prescripcions religioses en què uns 150 dies a l'any eren de dejuni i abstinència d'ingesta de carn.

Pere Gil en la seva obra Geografia de Catalunya, escrita a l'entorn de 1600 explica la riquesa i varietat dels peixos:

Tenint com te Cataluña doscentes quaranta millas de costa maritima; y tenint molts rius y alguns estanys te abundancia de peyx de aygua salada y dolça, no sols per à si pero encara per à altres provincias: lo qual no tenen molts provincias de España, Francia, è Italia, las que estan en part mediterrànea y no participan de costa maritima.

De les espècies que es capturaven als segles XV i XVI destaquen: el peix blau o "gras" (sardines, alatxes, anxoves, verats, sorells, bissus, bonítols, tonyines y llampugues):

Y començant dels peyxos de mar de Cataluña pescànse generalment en tot lo mar de Cataluña ab los arts y bols Sardinas, Alatxas, Bogas, Sorells, Anchovas, Agullas, Varats, y altra varietat de peyxos, en gran abundancia especialmente en lo mar de Colliure, Rosas, Cadaques, Lloret y Canet, Palamos, y Tarragona, y encara que en un temps se pescan mes que en altre temps, pero ordinariament de aquests peyx y ha en Cataluña gran abundancia.

Tambié es capturava peix blanc i altres espècies com congre, lluç, llobarro, besuc, mero, boga, morena, calamar, llagosta...

La pesca es practicava de forma tradicional, amb petites embarcacions i tecnologia rudimentària. Destaca la seva estacionalitat doncs depenien dels mesos en què les diverses espècies s'acostaven a la costa, com les sardines a la primavera i estiu, les anxoves entre abril i setembre, i la tonyina entre juliol i octubre.

L'almadrava era un sistema de xarxes que interrompien el pas de la tonyina, conduint-lo a un espai on no podien sortir. A Catalunya es calava la de retorn (entre estiu i finals d'octubre), activitat que necessitava de força mà d'obra

Tonyinas y bonitols, que nos pescan en gran cantitat en Cataluña: Tota via se esdeve alguns anys que sen pescan molts, specialment en Coblliure, Rosas, Cadaques, Tarragona y Coll de Balaguer. Lo any 1595 y 1596 se posaren almadraves en algunas parts dela costa de Cataluña, y se guanyaren be los gastos y treballs. ²²⁸

Precisament, dins l'àrea del vescomtat de Cabrera, Juan de Montcada, que des de 1578 era senyor de la jurisdicció del vescomtat de Cabrera (que incloïa la franja costanera des d'Arenys fins a Blanes), tenia el privilegi exclusiu de la senyoria de calar almadraves en el litoral i de fet tota l'activitat econòmica es trobava perfectament regulada per les ordinacions de pesca i venda de peix del 1401 i 1411 al vescomtat de Cabrera, seguint possiblement regulacions anteriors d'època medieval ²²⁹. No ens ha de sorprendre doncs la gran i variada presència de peix fresc de la costa en els nivells d'ocupació del segle XV i inicis del segle XVI al castell de Montsoriu.

²²⁸ Josep Iglésies, Pere Gil, S. J. (1551-1622), i la seva Geografía de Catalunya. Seguit de la transcripció del Llibre primer de la historia Cathalana en lo qual se tracta de historia o descripció natural, ço es de cosas naturasl de Cathaluña (Barcelona: IEC, 2002)

²²⁹ Josep Maria Pons Gurí, "Ordinacions sobre pesca i venda de peix del 1401 al 1411 [al vescomtat de Cabrera]", en Recull d'Estudis d'Història Jurídica Catalana (Barcelona: Fundació Noguera, 1989)

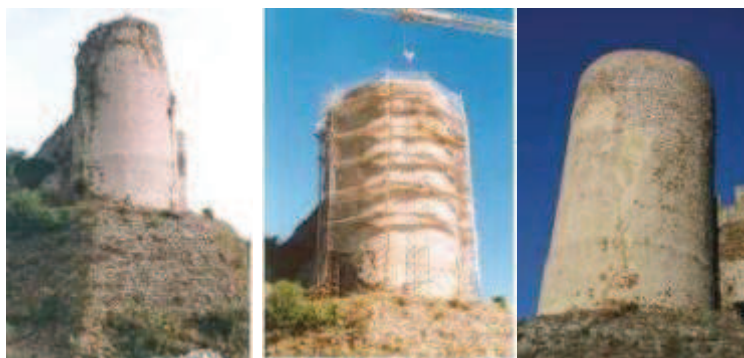
TASQUES DE RESTAURACIÓ I CONSOLIDACIÓ DE MONTSORIU, A CÀRREC DEL PATRONAT DEL CASTELL DE MONTSORIU

Des del 1993, en que s'iniciaren les intervencions arqueològiques de manera continuada, Montsoriu ha anat canviant la seva fesomia. A aquest fet hi ha contribuït en gran manera el desenvolupament d'un important conjunt d'obres de restauració i consolidació, portades a terme de manera paral·lela a les intervencions arqueològiques. dirigides pel MEMGA.

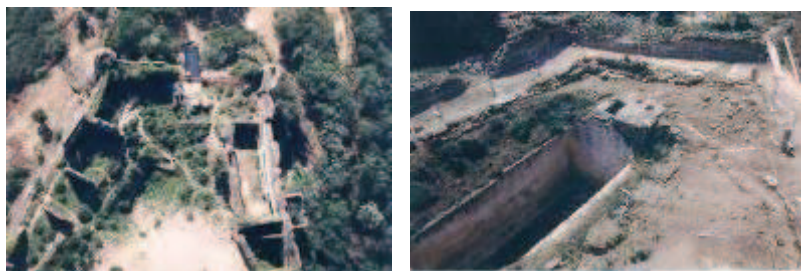
153- Montsoriu. Pati d'Armes i edifici de la sala noble (1990- 1999)

- La primera fase d'obres de restauració de Montsoriu a càrrec del Patronat del Castell de Montsoriu, es dugueren a terme entre els anys 1995 i 1998, amb el cobriment de la sala noble i la cuina del Pati d'Armes.
- L'any 1997, es portà a terme la consolidació del mur d'espitlleres del recinte sobirà, així com els pous de decantació del Pati d'Armes.
- L'any 1999, es va portar a terme la consolidació i impermeabilització de la coberta de la sala gòtica del recinte sobirà.
- Entre els anys 2001 i 2002, es van portar a terme les obres i infraestructures necessàries per portar l'aigua i l'electricitat al castell.
- L'any 2002 es varen iniciar les obres de restauració de la torre de l'Homenatge, que varen finalitzar l'any 2003.

154- Montsoriu. Pati d'Armes i edifici de la sala noble (1990- 1999)

- L'any 2004, s'iniciaren les obres de restauració de la gran cisterna central del Pati d'Armes.

155- Vista aèria del pati d'armes, amb la cisterna central (1995-1999)

- L'any 2005 finalitzaren aquestes obres amb la finalització de la coberta de la cisterna i la pavimentació del pati. Al mateix temps es va portar a terme la consolidació dels canals originals, que portaven l'aigua pluvial a la cisterna.

156- Montsoriu. Pati d'Armes i edifici de la sala noble (2006)

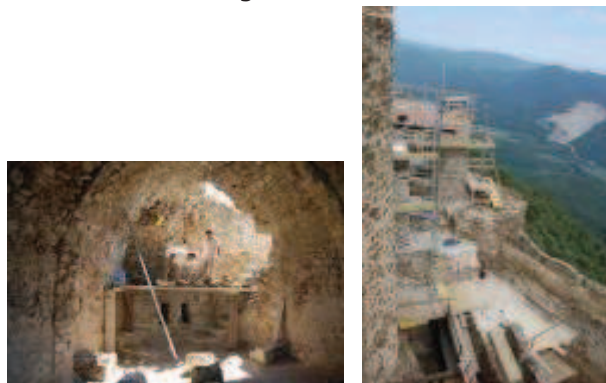
- A les darreries de l'any 2004 s'inicià la restauració de la muralla E del recinte sobirà. Aquestes obres tingueren continuïtat durant l'any 2005.

157- muralla RS

- L'any 2008 es continuà la quarta fase de restauració que afecta la zona norest del conjunt monumental. Aquesta fase d'obres, ha consistit en la restauració de la porta principal del Pati d'Armes, amb la reposició dels carreus de granit i de la manposteria superior de l'arc de mig punt de la volta del portal. Per altra banda d'han finalitzat les obres de restauració de l'adarb est del recinte sobirà amb la restauració dels merlets del sector E i l'escala d'accés. Paral·lelament s'han finalitzat els treballs de restauració dels murs transversals i de la llar de foc de les habitacions del recinte sobirà en el sector N-W, i el cobriment d'aquest sector. Així mateix s'ha actuat en la zona del pati central del Recinte Sobirà, cobrint els desnivells de la roca amb gresa per tal d'anivellar la zona d'accés al Recinte. També en les habitacions del sector W s'anivellà el terra interior amb gresa en l'espai no no es conserva el paviment originari.
- Any 2009: injecció d'1.500.000 euros aportats a parts iguals per la Diputació de Girona, la Generalitat i l'Estat invertits en les obres de restauració de la Sala Gòtica i del mur sud, i l'adequació final del recinte sobirà. Les obres també van permetre recuperar dos fragments de la muralla est amb la restauració dels merlets, així com la restauració dels passos de

ronda. D'altra banda, també s'ha actuat a la zona nord del castell, recuperant l'habitatge superior de la Sala Gòtica. Un altre element restaurat ha estat la torre quadrada, adjacent a la porta principal d'entrada, des d'on s'accedirà al pas de ronda principal, i s'ha rehabilitat part del mur sud, un dels sectors més degradats del recinte.

158 - Obres de restauració del Recinte Sobirà any 2009. MEMGA

- El Pla Director per a la restauració del castell fixa en 8 milions d'euros el pressupost global per poder recuperar la fortalesa gòtica que corona un dels turons del Montseny. Fins ara, les aportacions que s'han fet han permès recuperar alguns espais com la Torre de l'Homenatge, la restauració de la Sala Gran, cobrir la cisterna i adequar algunes estances del recinte sobirà. Tot plegat ha costat a la Diputació, la Generalitat i al Patronat del mateix castell (que és propietat del Consell Comarcal de la Selva) uns 740.000 €.
- També el Patronat del castell va encarregar l'any 2009 un estudi del model de gestió del castell en el futur, el projecte de restauració i pàrquings i accessos al castell.
- Any 2010 s'ultimà la darrera fase abans de l'obertura al públic del castell, que ha consistit en l'arrenjament dels accessos del recinte Jussà (escalinata de la barbacana) i cos de guàrdia. També s'han acabat les obres de restauració d'un dels passos de ronda del castell, els merlets escalonats de les torres, la sala noble, el recinte sobirà, la terrassa i una part de la muralla.

159 - Obres de restauració del cos de Guàrdia i Recinte Sobirà l'any 2010. MEMGA

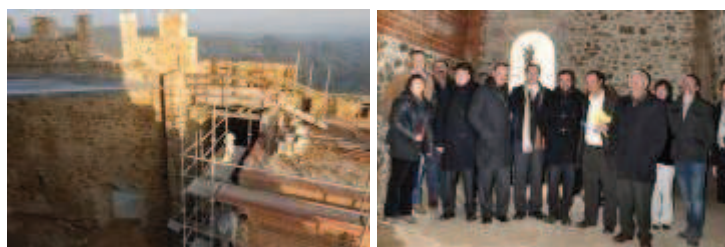
- Any 2011. El dia 29 de gener va tenir lloc la inauguració oficial de les obres del castell de Montsoriu. Aquest acte significa un pas importantíssim en la consecució dels objectius plantejats per part de les institucions implicades en la recuperació del monument, doncs a

partir d'aquest moment s'obrirà el castell al públic de forma continuada. A partir del dissabte dia 5 de febrer el castell obre les seves portes cada cap de setmana amb **visites guiades** i concertades prèviament a través de la **pàgina web:** www.montsoriu.cat.

160 - Acta d'inauguració de les obres l'any 2011. MEMGA

- Paral·lament es continuaren les obres de la IV fase – B de rehabilitació i que han consistit en l'acabament del cos de guàrdia i de les sales nobles del sector N, juntament amb la consolidació de diversos trams de talussos dels recintes inferiors. L'any 2012 es celebrà el primer aniversari de l'obertura al públic del castell de Montsoriu

161- Espais restaurats fins al 2012

- Durant l'any 2013 finalitzaren les obres de restauració dels passos de ronda, tancament de la Sala Nord, instal·lació de dues escales de cargol per a l'accés als adarbs (Sala Nord i Cos de Guàrdia) i millora en la seguretat en els recintes del castell. Les obres es realitzaren amb el finançament de l'Institut Català del Sòl i la Diputació de Girona. Es continuaren els treballs de consolidació de murs del Recinte Patí d'Armes del Castell. Les obres realitzades per l'empresa Teyco, sota la direcció dels arquitectes Eulàlia Marquès i Ramon Castells, estaven incloses dins l'anomenada fase IVB de restauració del castell de Montsoriu, finançada en base al conveni signat per la Diputació de Girona, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i el Consell Comarcal de la Selva.

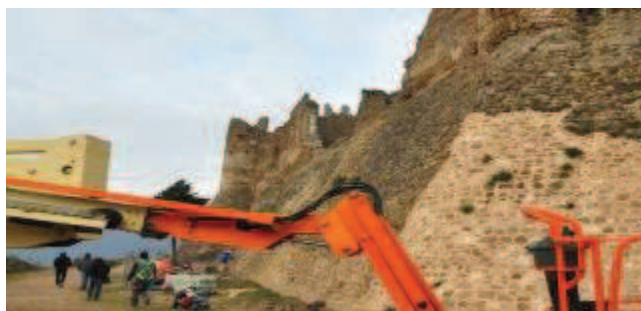
162- passos de ronda

També durant el 2013 es realitzaren també les obres d'adequació de les feixes de Coll de Castellar per ubicar-hi una sèrie de serveis: Zona d'aparcament de 1800 m² i capacitat per 51 vehicles, zona de parada per transport col·lectiu, instal·lació caseta d'informador del Parc Natural del Montseny, instal·lació de serveis sanitaris i zona de maniobra per a autocars i trenet turístic, promogudes per la Diputació de Girona i dins la gestió d'ús públic del Parc Natural del Montseny.

163- aparcament Coll de Castellar

- A finals del 2014 i al llarg del 2015 es realitzaren les obres, incloses en la fase IVB6 del pla director de restauració del castell, que van permetre la restauració dels murs i torres dels sectors est i sud del castell amb la qual cosa es completarà la consolidació dels murs d'aquest sector que en alguns sectors estaven força deteriorats per la presència de vegetació. La direcció de les obres, que executa l'empresa TEYCO, va a càrrec dels serveis tècnics del Consell Comarcal de la Selva. El cost de les obres és de prop de 150.000€ i està previst que durin aproximadament dos mesos.

164 - Obres de restauració de la muralla Sud. Any 2014.

- Celebració dels vint anys de restauració del Castell de Montsoriu al 2015: El Consell Comarcal de la Selva i el Patronat del Castell de Montsoriu van celebrar aquest cap de setmana una jornada de reconeixement a les persones, entitats i institucions que han col·laborat en la restauració del recinte amb motiu dels vint anys d'inici de les obres.

Les persones i entitats distingides en aquest acte van ser:

La família De Ribot, que va tenir la generositat de renunciar a la propietat i va fer el gest necessari i imprescindible per permetre l'inici d'aquesta restauració amb la cessió del recinte formalitzada el 1998.

Professionals, constructors i paletes que al llarg d'aquests vint anys han treballat en les diverses fases de restauració del castell: Sr. Josep Planiol, de l'empresa Columba, autora de les primeres obres de restauració del Castell de Montsoriu. Sr. David Roma, de les empreses Art i Construcció i Roma construccions, autors de algunes obres de restauració imponent com ara la cisterna, la torre de l'homenatge o el cos de guàrdia. Sr. Jordi Alonso, de l'empresa TEYCO autora d'algunes obres de recuperació més importants del castell de Montsoriu, com ara les restauracions del sector nord i alguns dels talussos que donen al recinte jussà.

El periodista Enric Casals Ginesta, per la seva constància en defensar Montsoriu, a través de diferents mitjans de comunicació des de l'any 1970.

L'entitat Amics del castell de Montsoriu que ha difós, especialment entre els pobles de la zona la necessitat de fer aquests treballs de restauració. En va ser peça clau per iniciar els treballs de recuperació del castell per al país i n'ha estat un amatent vigilant i col·laborador.

Arquitectes i aparelladors: Ramon M. Castells, arquitecte redactor del pla director del castell de Montsoriu i també director de les obres en diverses fases de la restauració. Eulàlia

Marquès, arquitecta directora de diverses fases d'obres del castell de Montsoriu. Josep Simon arquitecte tècnic i director de seguretat en diverses fases de la restauració. Toni Rodon arquitecte tècnic i director de seguretat en diverses fases de la restauració

Professionals del Museu Etnològic del Montseny la Gabella d'Arbúcies, que han tingut un paper fonamental per fonamentar les bases dels treballs fets a Montsoriu: Sr. Jordi Tura, arqueòleg i director del Museu Etnològic del Montseny la Gabella, d'Arbúcies, Sr. Kim Mateu arqueòleg i exdirector del Museu Etnològic del Montseny la Gabella, d'Arbúcies, Sr. Josep Manel Rueda, que a més de la seva tasca des del Museu ha estat durant molts mesos el gran defensor del castell davant les instàncies de la Generalitat

Reconeixement a la feina feta pels centenars de nois i noies que en els camps de treball durant gairebé 25 anys han anat traient a la llum aquest gran monument. En la seva representació, es va lliurar el reconeixement a Berta Quintana del grup Jovent d'Arbúcies.

Reconeixent per als presidents del Patronat del castell de Montsoriu que des del 1994 quan es van començar a establir les bases del l'ens que podria restaurar el castell hi van ser al capdavant com a principals impulsors d'aquesta recuperació. Els presidents d'aquesta etapa han estat: Josep Micaló 1991 – 1995, Carme Benages 1995 – 1999, Joan Puig 1999 – 2003, Jordi Iglesias 2003 – 2007, Jordi Gironès 2007 – 2009, Robert Fauria 2009 – 2011, Joan Garriga 2011- 2014 i al que en fou secretari de bona part d'aquests anys des del seu naixement fins a la seva jubilació fa 4 anys, Jesús Ciuró

Els quatre ajuntaments que formen part del patronat, amb els alcaldes respectius: Arbúcies, Sr. Pere Garriga, Breda, Sr. Jordi Iglesias, Riells i Viabrea, Sr. Josep M: Bagot, Sant Feliu de Buixalleu, Sr. Josep Roquet,

Altres institucions: Departament de Cultura de la Generalitat, Sr. Joan Pluma, Director General d'Arxius, Biblioteques i patrimoni, Diputació de Girona, Sr. Antoni Solà, diputat ponent de cultura.

165 - Acta reconeixement a les persones, entitats i institucions que han col·laborat en la restauració del recinte amb motiu dels vint anys d'inici de les obres

- **Cessió oficial d'una maqueta de Montsoriu de Genovart al castell**

El Museu de l'Exèrcit ha formalitzat la cessió d'una maqueta del castell de Montsoriu, de fa més de seixanta anys, obra de l'artista **Manel Genovart**, al Patronat del Castell de Montsoriu. La cessió es va fer oficial durant els actes de commemoració dels 20 anys de treballs de restauració del castell de Montsoriu diumenge passat, amb presència de representants del ministeri de defensa, del castell de Sant Ferran - on estava dipositada la peça- i del Patronat de Montsoriu. La cessió de la maqueta, que al 1959 ja va ser exposada en una mostra de Castells de Catalunya celebrada a Barcelona, s'ha fet per cinc anys si bé hi ha la voluntat de prorrogar-la per tal que es pugui veure de manera permanent al mateix castell de Montsoriu.

166 - Cessió de la maqueta de M. de Genovart

- **Restauració dels murs est i sud**

El mes de març de 2015 també es va finalitzar les obres de restauració corresponents a la fase de consolidació i restauració de talusos i torres sud i est del recinte. Les obres les ha dut a terme l'empresa TEyCO amb un import d'adjudicació de poc més de 135.000€ i han servit per consolidar l'estructura d'uns murs i torres que en algunes zones encara estaven afectats per la vegetació i podien patir enderrocs. En l'actuació s'ha eliminat una plataforma metàl·lica, que s'havia instal·lat a la zona sud fa prop de vint anys per donar suport a les obres; altrament, s'han recuperat les parts d'algunes torres que havien caigut i s'han fet actuacions de consolidació per garantir la solidesa dels murs.

167 - Restauració del mur Sud l'any 2015

- **Senyalització interior per a permetre visites lliures**

Des de l'1 de març de 2015 l'itinerari pel castell de Montsoriu s'ha senyalitzat per facilitar-ne la visita sense guies. Per la visita lliure s'ha editat una guia del visitant, en català i castellà, que permet anar seguint el recorregut amb explicacions concretes sobre els diferents elements arquitectònics i els aspectes històrics que configuren Montsoriu que s'exposen en una sèrie de plafons explicatius al llarg del recorregut.

168 - Plafons explicatius per a la visita lliure al castell

EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGICA 2014-2015

Plans de treball i objectius de les intervencions. Campanyes 2014

-Camp de treball: un torn format per 22 joves provinents de Catalunya, Europa i la resta del món, de més de 18 anys, va tenir lloc entre els dies 1 i 15 de juliol de 2014

-Excavació programada: entre els dies 17 i el 28 de setembre amb 15 estudiants d'universitats catalanes.

Zones d'intervenció arqueològica

Seguint amb els treballs de neteja iniciats l'any 2013, en la campanya de 2014 s'ha intervingut en la zona del fossat Nord, arqueològicament parlant és el **sector 40100**.

XXIIè Camp de treball d'arqueologia del castell de Montsoriu – Campanya 2014

Les zones d'intervenció arqueològica s'han ubicat: Àmbit 40100, fossat - sector oest

XXena Excavació Programada Castell de Montsoriu –Campanya 2014

Les zones d'intervenció arqueològica s'han ubicat: Àmbit 40100, fossat – cala sector nord

Plans de treball i objectius de les intervencions. Campanyes 2015

-Camp de treball: un torn format per 22 joves provinents de Catalunya, Europa i la resta del món, de més de 18 anys, va tenir lloc entre els dies 3 i 17 de juliol de 2014

-Excavació programada: entre els dies 18 i el 29 de setembre amb 15 estudiants d'universitats catalanes.

Zones d'intervenció arqueològica

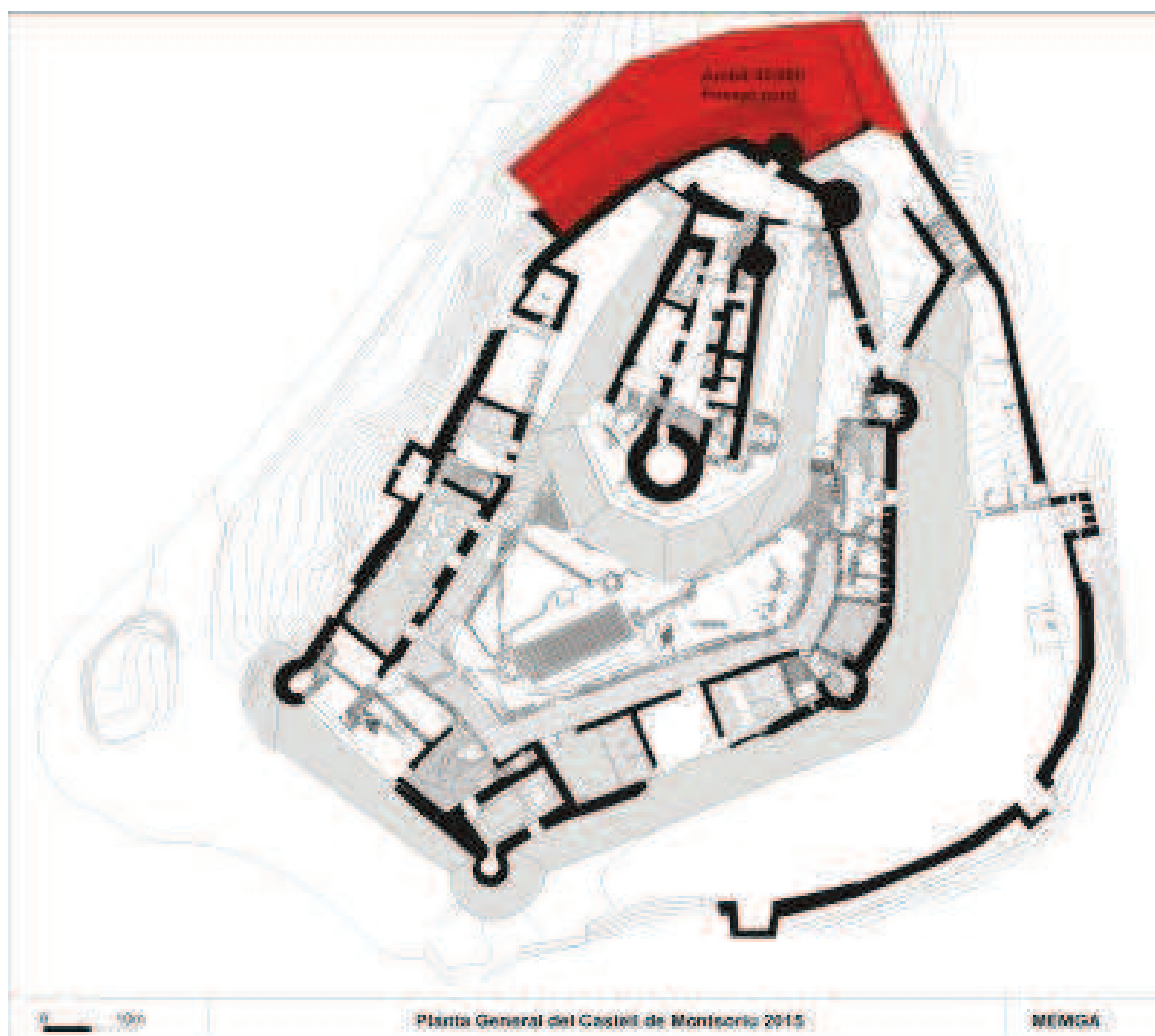
Seguint amb els treballs de neteja iniciats l'any 2013, en la campanya de 2014 s'ha intervingut en la zona del fossat Nord, arqueològicament parlant és el **sector 40100**.

XXIIIè Camp de treball d'arqueologia del castell de Montsoriu – Campanya 2015

Les zones d'intervenció arqueològica s'han ubicat: Àmbit 40100, fossat - sector central

XXIena Excavació Programada Castell de Montsoriu –Campanya 2015

Les zones d'intervenció arqueològica s'han ubicat: Àmbit 40100, fossat – cala sector nord i central

169 - Planta del castell de Montsoriu 2015 amb indicació de la zona excavada els anys 2014 i 2015

Objectius intervenció arqueològica Camp de treball i programada 2014 i 2015

La zona on s'han efectuat les intervencions arqueològiques del bienni 2014-2015 es troba situada a l'exterior de la fortificació, en la vessant Nord. Concretament es tracta de la zona del fossat que delimita el castell per la cara nord i el separa de la zona intermèdia de la zona de serveis o poblat. Aquesta mateixa àrea fou motiu d'intervenció arqueològica en la primera campanya programada de l'any 1983.

L'àrea del fossat nord, és una zona excavada parcialment l'any 1983, quan s'obrí un cala de 2 x 3 m en el sector de l'accés, arribant a una fondària de 2 m.

Hom hi pogué observar una sedimentació d'abocament que deixava entreveure la següent estratigrafia: després dels primers nivells d'enderroc de pedres provinents de la muralla, segueix un nivell de calç i per dessota altres nivells d'abocament amb grans quantitats de restes de fauna. Els materials ceràmics recuperats aportaven una cronologia *postquem* s. XIV.

L'any 2013 s'hi efectuà una campanya de neteja superficial amb maquinària, de manera que es delimità la zona d'excavació. En les imatges inferiors es pot observar l'aspecte del Fossat Nord, abans de la intervenció de neteja del 2013. L'estructura del fossat havia quedat

colmatada per grans enderrocs de murs de pedra, en part caiguts sencers, i terra que cobrien els murs del talús i la roca retallada.

La intervenció arqueològica en aquest sector té com objectiu:

-Documentar cronologia constructiva del talús defensiu d'aquest sector del fossat nord es situa a mitjans del segle XIV (ca 1348-1350), moment de la gran reforma urbanística de Bernat II dins la fase gòtica del castell.

- Documentar, restes de períodes constructius anteriors: segle XII-XIII o també en relació a les obres de reforma del primer terç del segle XIV.

METODOLOGIA EMPRADA

En el punt 1.4 del projecte quadriennal **Montsoriu. Estudi de l'evolució arquitectònica i de les formes de vida en el pas de l'edat mitjana a l'edat moderna en l'àmbit del Montseny. Projecte de recerca 2014-2017**, ja es desenvolupa la metodologia d'intervenció que serveix com a línia directriu dels plans de treball específics de recerca arqueològica, sempre tenint en compte que els diversos tipus d'intervencions arqueològiques que es puguin derivar del present projecte s'han d'ajustar a uns principis metodològics comuns, les principals línies són:

- sistema d'excavació en extensió, inspirada en l'utilitzat per E. C. Harris (1975, 1977, 1979) i A. Carandini (1977, 1981)
- seguint les directrius de la denominada arqueologia de l'arquitectura, que pretén reconstruir la microhistòria del conjunt de les edificacions
- l'excavació de cada campanya es centra en àmbits del castell, cadascun numerat prèviament tenint en compte els diversos recintes que formen la fortalesa.

Tot seguit passem a desenvolupar la **metodologia i tècniques del treball de camp**:

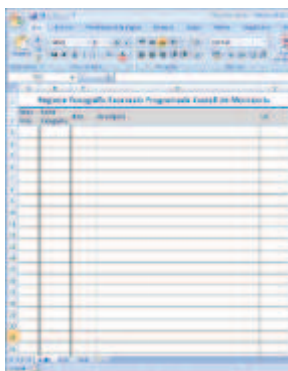
Documentació del registre arqueològic

- **Fitxa de UE.** Fitxa descriptiva dissenyada pel Museu Etnològic del Montseny en la que s'identifica, es defineix, es posiciona cada UE dins el jaciment i es relaciona respecte altres unitats estratigràfiques. La numeració d'aquestes UE segueix un criteri lògic a partir de l'establiment previ d'una numeració per recintes (de 5 dígits- decenes de milers), seguida per la d'àmbits (milers) i finalment el nivell estratigràfic (començant per les unitats i augmentat fins que sigui necessari).

Tot seguit exposem la fitxa de mostra que s'utilitza en l'excavació programada al castell de Montsoriu, però que és extrapolable a qualsevol altre jaciment que ho requereixi dins l'àmbit d'investigació del projecte.

170- fitxa registre UE

- **Documentació fotogràfica:** registre de camp de imatges (MS-Excel), on s'indica la data, autor, descripció i UE de les fotografies. Les imatges són posteriorment emmagatzemades en un disc dur amb còpia automàtica (STORA)

171 - fitxa registre fotografia de camp

- **Planimetria i seccions** : La metodologia de treball emprada en el projecte té en el dibuix arqueològic un dels elements claus de la documentació d'estructures i unitats estratigràfiques. El dibuix de seccions i plantes es realitza a llapis sobre paper mil·limetrat generalment a escala 1:20, i en el cas de detalls a 1:10. Posteriorment aquest dibuix de camp es digitalitza i es tracta amb software gràfic.

172 - exemple de dibuix de camp

-**Diari d'excavació** : El diari d'excavació és l'element que permet recollir les dades més rellevants del procés d'excavació, les hipòtesis o interpretacions que van sorgint durant el procés d'excavació, i tota aquella informació rellevant a partir de cròquis i dibuixos, que complementarà, les dades proporcionades pels demés sistemes de documentació. Recull també les impressions dels arqueòlegs en el moment immediat de l'excavació i és el pas previ a la realització de la fitxa de registre de UE i de fotografia.

Recollida de material in situ

Com hem esmentat en el capítol 1.4 el sistema de recollida de material arqueològic es realitza manualment i es segueix el protocol següent:

- separació de material per UE
- dins de cada UE es separa segons la tipologia (fauna, ceràmica, materies dures animals treballades, metall, numismàtica...) en bosses de polietilè.
- S'indica mitjançant una etiqueta inclosa dins de cada bossa el nom de la campanya, l'any i la UE
- S'escriu en la bossa del material la número de la UE
- El material fràgil (vidre, metall...) és separat, etiquetat i protegit seguint les indicacions de les restauradores del Museu (reemay suau dins bosses de polietilè foradades).
- Els objectes són traslladats al laboratori.

En cas que la composició de la UE ho requereixi es garbella el sediment en uns sedassos de malla de 2,5 mm, d'aquesta manera es permet la recuperació de materials com agulles de bronze, denes de nàcar i corall, monedes o fragments de matèries dures animals (espines de peix, microfauna...).

La recollida de mostres de carbons, terres o sediments es realitza seguint el mateix procés de conservació en bosses de polietilè, tancades amb zip i etiquetades convenientment.

Treball de laboratori

Neteja i siglat de material ceràmic i no ceràmic

Un cop arribat al laboratori el material ceràmic i la fauna recuperat es netejat amb aigua amb un raspall suau, es deixa assecar completament i seguidament es procedeix al siglat manual. El metall, vidre i les matèries dures animals no es posen en contacte amb l'aigua, sinó que són netejades seguint els protocols de conservació preventiva del Museu.

Seguidament es procedeix al siglatge de tot el material recuperat, tan elements amb forma com informes, inclosa la fauna. El metalls i el vidre són etiquetats correctament però no es marquen a causa de la seva fragilitat. El sistema utilitzat pel siglatge és el marcatge individual amb ròtring de cada peça:

Sigles del Jaciment – Per exemple: CM (Castell del Montsoriu)

Any (2 dígit) – Per exemple: 14 (2014)

UE – Per exemple: 30333

Individualització – Per exemple : / 3

Així obtindrem:

CM 14

303333 / 3

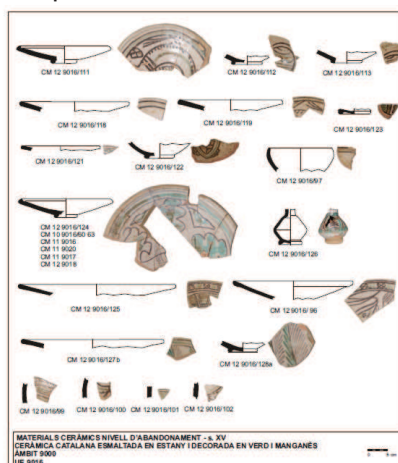
173 - treball de laboratori: dibuix de material ceràmic

Emmagatzematge i registre

Un cop els materials han estat nets i siglats es procedeix al registre i comptabilització dels elements per UE, i dins de cada UE segons la seva tipologia. S'utilitzen diverses fitxes de registre (FileMaker) segons cada tipologia: material ceràmic, material no ceràmic i numismàtica.

Fitxa de registre de material ceràmic, fitxa individualitzada per UE. S'indiquen el nombre de fragments de cada tipus de material ceràmic segons sigui forma: vora, base, nansa, altres, o informes amb decoració o sense. La llista de tipologies (26 ítems, a més dels materials de construcció) abasta una àmplia franja temporal que va des de la ceràmica alt-medieval fins a pisa i terrissa d'època moderna, de manera que es permet la identificació cronològica del conjunt. La fitxa també permet l'elaboració de percentatges i la comptabilització total.

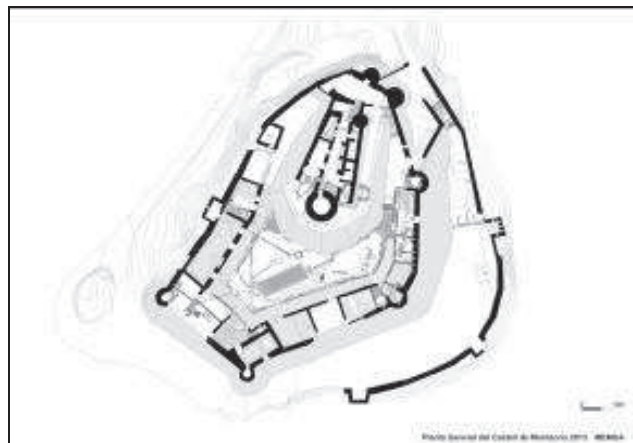
l'escalatge de tots els dibuixos, la inclusió de les imatges retallades i tractades i l'elaboració de les làmines d'objectes ceràmics per cada UE.

179 - dibuix materials arqueològics (processat)

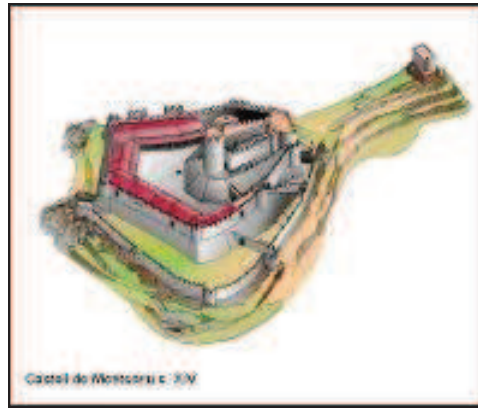
Dibuix de plantes i seccions

Paral·lelament al tractament digital dels dibuixos de materials, també es realitza la digitalització dels fulls de seccions i plantes de l'excavació. Es tracten digitalment amb el programa Corel Draw, s'escalen i grafien segons els colors i textures establerts en el protocol de publicacions que elabora l'equip. Seguidament es traslladen a les planimetries de cada àmbit i a la planimetria general del jaciment, obtenint finalment una planta general del conjunt excavat amb indicació de les seccions. Aquest procés del treball és extremadament important doncs permet visualitzar les fases constructives del jaciment, la seqüenciació de l'ocupació i abandonament i la relació de les diverses UE.

180 - planta de montsoriu 2013

Aquest treball permet alhora generar recreacions del jaciment segons les fases constructives i veure l'evolució global al llarg d'un període de temps.

181 - restitució ideal del castell al segle XIV

Realització d'anàlisis i estudis sectorials

Hem esmentat que un dels objectius intrínsecs del projecte és afavorir la multidisciplinarietat dins el camp de les ciències auxiliars en arqueologia, de manera que es puguin aplicar el màxim d'anàlisis de mostres de diversa mena (metal·logràfiques, de morters i argamasses de construcció, petrològiques, carpològiques, faunístiques...) d'acord amb les possibilitats de cada lloc.

Per tal de facilitar al màxim aquests treballs, es manté el contracte amb un equip pluridisciplinar (veure apartat 6 del present Projecte) que s'encarreguen de les anàlisis específiques que es puguin establir.

Una de les línies d'investigació iniciades en el quadrienni anterior i que ha donat interessants resultats és la **bioarqueologia**, per aquest motiu en les futures campanyes es preveu continuar amb la col·laboració amb la UAB – Departament de Prehistòria per tal de poder avançar en els estudis de la fauna (especialment macromamífers i ictiofauna) i la carnisseria a l'època moderna, amb l'estudi dels darrers fons aportats per la recerca arqueològica, concretament el volum format per més de 10.000 restes procedents de la zona de magatzem i abocador del sector Oest del Castell de Montsoriu, inscrit en el període de la darrera ocupació del castell entre finals del segle XV i primer quart del segle XVI.

L'estudi dels **metalls** és un dels altres ítems del projecte. Aquest anàlisi ha permès fins ara la identificació d'objectes propis dels diferents aspectes de la vida en els castells, com són utensilis de la vida quotidiana (ganivets, llànties...), religiosa (medalles...), militar (botons, puntes de ballesta, peces d'armadura...), dels constructors (tascons i martells), domèstica (anelles, sivelles, agulles i didals), s'ha realitzat la descripció de tots ells i l'obtenció de cronologia específica per tipologia de puntes de ballesta o altres peces militars com restes d'armadura del segle XV. La continuació d'aquest estudi ha de permetre elaborar una seqüenciació cronològica dels diferents tipus recuperats.

L'estudi **numismàtic** és un dels altres anàlisis que es preveu realitzar en aquest proper quadrienni. D'aquesta manera es preveu obtenir una cronologia més precisa per alguns estrats que han estat datats a priori per les tipologies ceràmiques i relacions estratigràfiques.

L'anàlisi **ceràmic** realitzat per l'equip del MEMGA fins a hores d'ara ha permès establir la cronologia de diverses UE de l'excavació del castell de Montsoriu. Aquest estudi com també tots els altres que hem anat esmentat són susceptibles d'ésser aplicats en qualssevol campanya que es pugui realitzar en el marc del Projecte de recerca. L'estudi dels materials ceràmics realitzat fins ara ha donat lloc a la identificació i descripció del fons trobat en la

cisterna del sector E, un dels conjunts més importants de ceràmica del primer quart del segle XVI recuperat a Catalunya, i establir la funció de cada objecte, ja fons pel parament de taula, la cuina o la conservació dels aliments. Algunes peces localitzades en excavació són també un bon indicador de cronologia i el seu estudi i identificació aporta una data significativa per la cronologia de la UE i en general de l'evolució històrica del conjunt arquitectònic estudiat, per aquest motiu és important entrellçar les dades obtingudes en l'estudi numismàtic, l'estudi ceràmic i les relacions estratigràfiques al llarg de tot el projecte de recerca arqueològica.

182 - classificació i estudi de materials ceràmics

Recerca documental i històrica

Paral·lelament a la recerca arqueològica i a l'anàlisi científica dels materials recuperats, es durà a terme una recerca documental encaminada, per una banda, a **identificar tipològicament les troballes** (ceràmica, vidre, manufactures òssies...) i per altra banda, a concretar la cronologia de les restes materials o identificar el seu ús en el context del castell.

Per altra banda, la recerca documental s'amplia amb l'anàlisi de les **fonts històriques** que ens permetin relacionar l'arqueologia amb els fets recollits per la historiografia o interpretar les fases constructives del castell en relació a les vicissituds de les diverses etapes històriques del vescomtat de Cabrera. En aquest context es continuarà amb la investigació de la documentació dels següents fons:

- *Fons de l'antic Vescomtat de Cabrera (microfilmada i còpia dipositada a l'AH Hostalric)*
- *Fons Montclús i Palautordera (dipositats a l'AH Arenys de Mar)*
- *Fons notariais de Barcelona*
- *Fons de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona*
- *Fons de l'Arxiu de Protocols notariais de Barcelona*
- *Fons de l'Arxiu Diocesà de Girona*
- *Fons de l'Arxiu Diocesà de Vic*
- *Fons de l'Arxiu del Monestir de Pedralbes*
- *Fons patrimonials dipositats a l'AH d'Arbúcies*
- *Fons Casteldorius dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya*
- *Altres fons patrimonials o familiars dipositats en arxius públics*

EQUIP D'EXCAVACIÓ

L'excavació del Castell de Montsoriu forma part del programa **Castells del Montseny, projecte d'investigació arqueològica i arquitectònica**, promogut científicament pel Museu Etnològic del Montseny, la Gabella amb seu a Arbúcies. Aquesta institució té la responsabilitat científico-arqueològica del projecte, que es personalitza en un grup de cinc persones:

Jordi Tura i Masnou

Joaquim Mateu i Gasquet

Josep Maria Llorens i Rams

Sandra Pujadas i Mitjà

Gemma Font i Valentí

L'actuació arqueològica s'estructura al voltant de tres eixos:

- Camp de treball d'arqueologia
- Excavació programada
- Control arqueològic de les zones afectades pel moviment de terres

RESULTAT DE LES CAMPANYES D'EXCAVACIONS 2014 - 2015

El castell de Montsoriu es troba format per tres recintes concèntriques, tots ells emmurallats i amb merlets (Recinte Jussà - Recinte Pati d'armes - Recinte Sobirà), disposats seguint el desnivell de la muntanya, de forma esglaonada, amb una alçada de muralles i talussos que arriba a superar els 20 metres. Aquest tipus de construcció li aporta l'aparença de fortificació inexpugnable, i és considerada avui dia com un dels millors exemples de patrimoni militar d'època gòtica conservats a Catalunya.

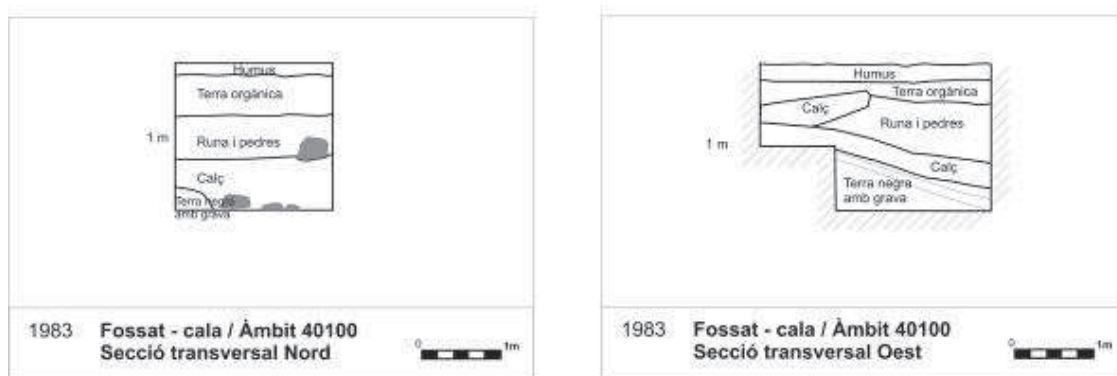
La zona on s'han efectuat les intervencions arqueològiques en aquests darrers dos anys es troba situada a l'exterior de la fortificació, en la vessant Nord-Oest. Concretament es tracta de la zona del fossat que separa el castell de la zona intermèdia del turó en direcció a la torre albarrana de les Bruixes.

Prèviament als treballs del bienni 2014-2015, **l'any 1983** en l'àrea del fossat nord s'excavà una petita cala de prospecció²³⁰. Hom hi pogué observar una sedimentació d'abocament que deixava entreveure la següent estratigrafia: després dels primers nivells d'enderroc de pedres escairades, provinents de la muralla, seguia un nivell de calç i per dessota altres nivells d'abocament amb grans quantitats de restes de fauna.

Els materials ceràmics recuperats aportaven una cronologia *postquem* s. XIV. En aquesta cala però no s'arribà a la roca mare en tota la seva extensió.

183 - Imatge de l'excavació de l'any 1983

184 - seccions de la cala excavada l'any 1983

²³⁰ Rueda, J. M.; Llorens, J. M.; Mataró, M: Memòria. Castell de Montsoriu (Arbúcies – Sant Feliu de Buixalleu, la Selva). Campanya 1983. Generalitat de Catalunya

185 - Excavació cala fossat nord. 1983. Autor: Martí Plana

Fossat – sector oest 2014

L'any 2013 s'efectuà una campanya de neteja superficial amb maquinària, de manera que es delimità la zona d'excavació i es netejaren els potents enderrocs superficials que colmataven l'espai del fossat.

186 - Inici dels treballs de neteja superficial. 2013. MEMGA

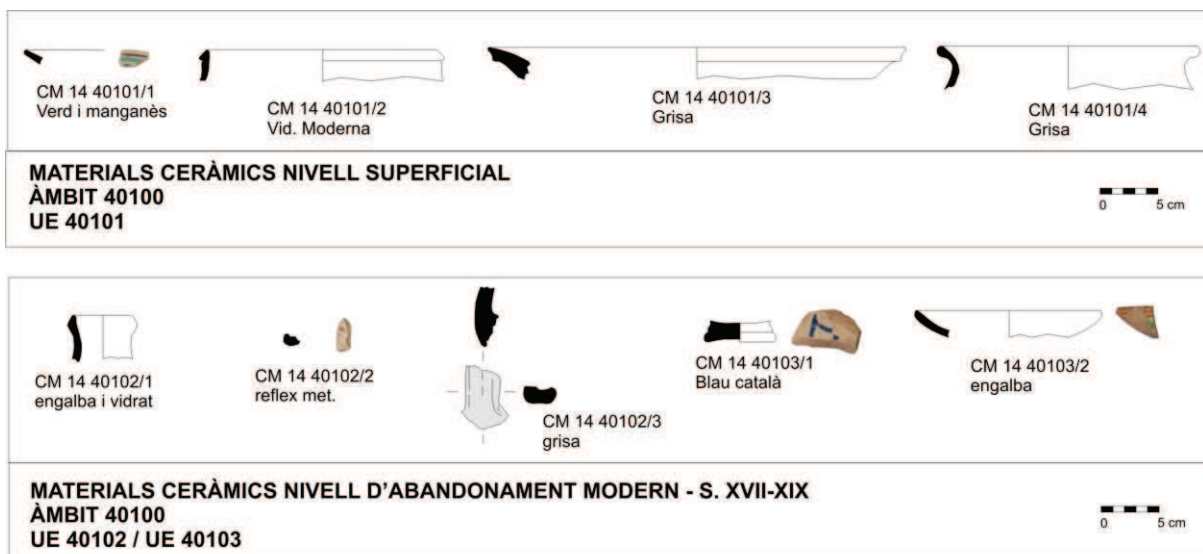
Les tasques d'excavació s'iniciaren l'any 2014 amb la neteja prèvia i desbrossament del mur del talús i de la roca mare retallada que delimita el fossat pel sector oest.

187 - Inici dels treballs d'excavació del sector oest del fossat 2014. MEMGA

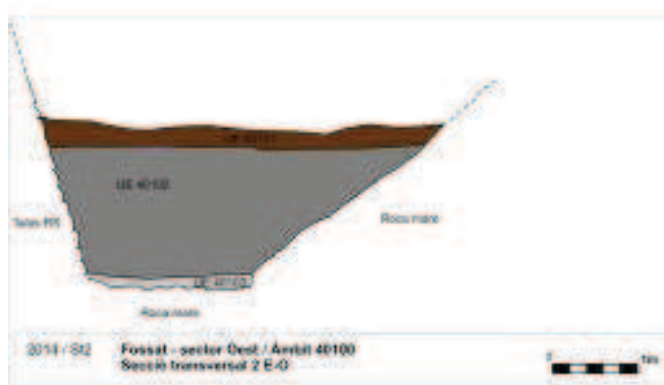
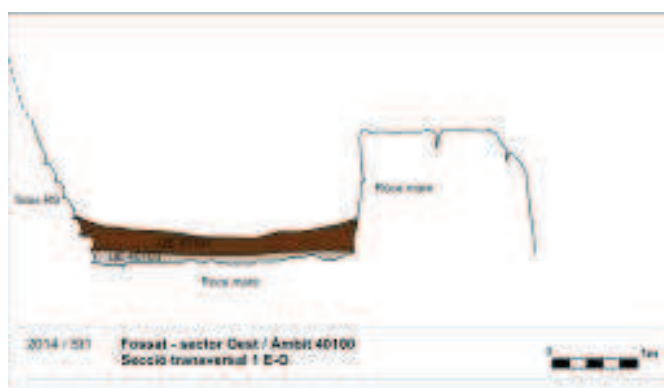
En aquest sector, que s'inicia en el punt de contacte de la torre adossada a la muralla oest (avui desapareguda), s'excavà en extensió tot el fossat. Es documentà l'estrat superficial UE 40101. Immediatament en aquest sector oest es localitzà la roca mare retallada a una cota superior que la resta del fossat.

A continuació, es va seguir l'estrat que marcava un fort desnivell a partir dels 5 m de longitud. Seguidament, s'excavà la UE 40102, format per terra solta de color marró clar, pedres de mida gran, grans blocs de la muralla enderrocada i pedregolam barrejat amb restes de morter de calç. Aquest segon estrat d'enderroc modern resseguia el fort desnivell marcant les graonades descendents de la roca mare retallada des de l'extrem sud oest fins a la part central nord. Es tracta d'un nivell pobre en material arqueològic.

188 El conjunt UE 40101 està format bàsicament per vidrades modernes i ceràmica de cuina de cuita oxidant (tipus Breda) i reduïda, en canvi en la UE 40102 apareix també material esmaltat i decorades en reflex (pinzell pinta) i blau.

Com a elements estructurals destacats senyalem l'aparició de dos gran blocs de la muralla del castell caiguts *in situ* (possiblement restes dels murs de tancament de la sala gòtica situada a uns 12 metres per sobre). Cronològicament es situa en l'etapa d'abandonament i enderroc posterior al segle XVII i fins al segle XIX.

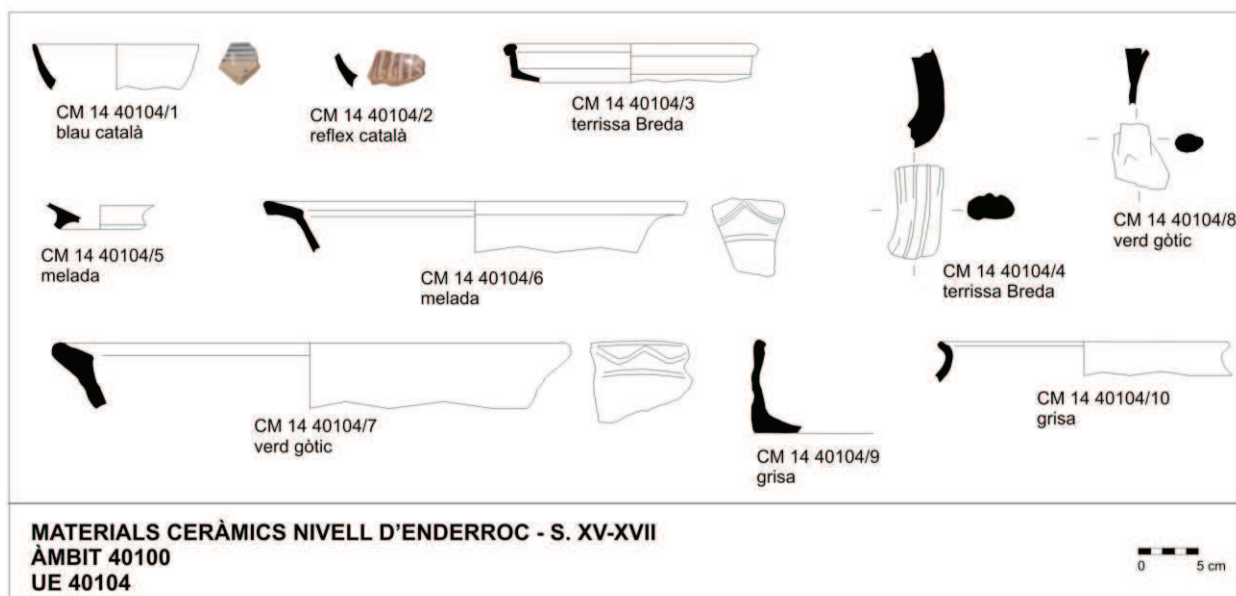
189 - Seccions transversals 1 i 2 del fossat oest. MEMGA

El següent estrat documentat fou el UE 40103, sediment format per terra solta de color negrós amb presència d'algun fragment de teula o altre material constructiu, apareix sobretot en el tram final del fossat oest, entre les esclotxes o desnivells de la roca mare. Es tracta d'un nivell d'abandonament i destrucció relacionat amb la caiguda de la paret oest de tancament de la sala gòtica del Recinte Sobirà. De la mateixa manera que la UE precedent la situem cronològicament entre finals del segle XVII i el segle XIX.

190 - Roca mare retallada del sector oest i estrat UE 40103. MEMGA

Seguidament es documentaren els estrats superiors d'enderroc, concretament l'estrat 40104, documentat a partir del punt on finalitza el retall de la roca (a uns 20 m de longitud del fossat oest). amb la presència de pedres mitjanes, fragments de morter i material constructiu fragmentat. Correspon a la fase d'enderroc d'època moderna (finals segle XV – XVII).

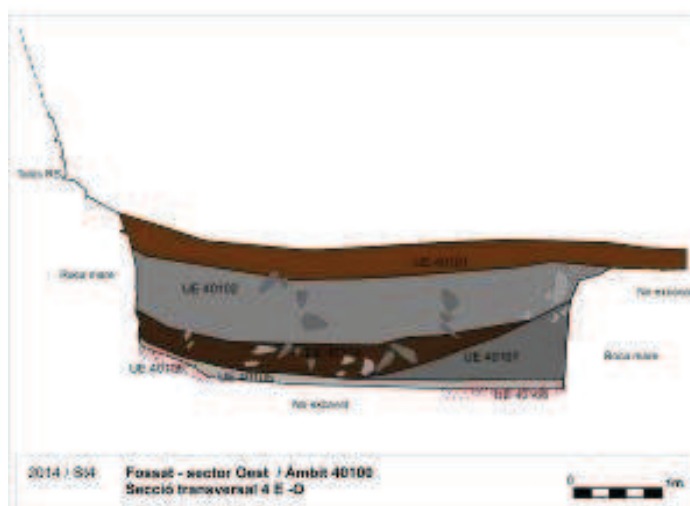
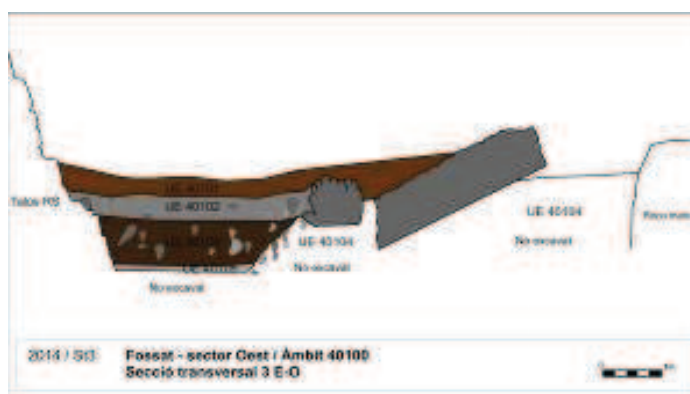
191 Els materials ceràmics de la UE 40104 estan formats en un 43% per cer. grisa i un 11% per vidrades d'època gòtica, la pisa decorada en blau català representa un 15%. Aparegueren també 5 plaquestes d'armadura i 1 punta de ballesta com a materials destacats.

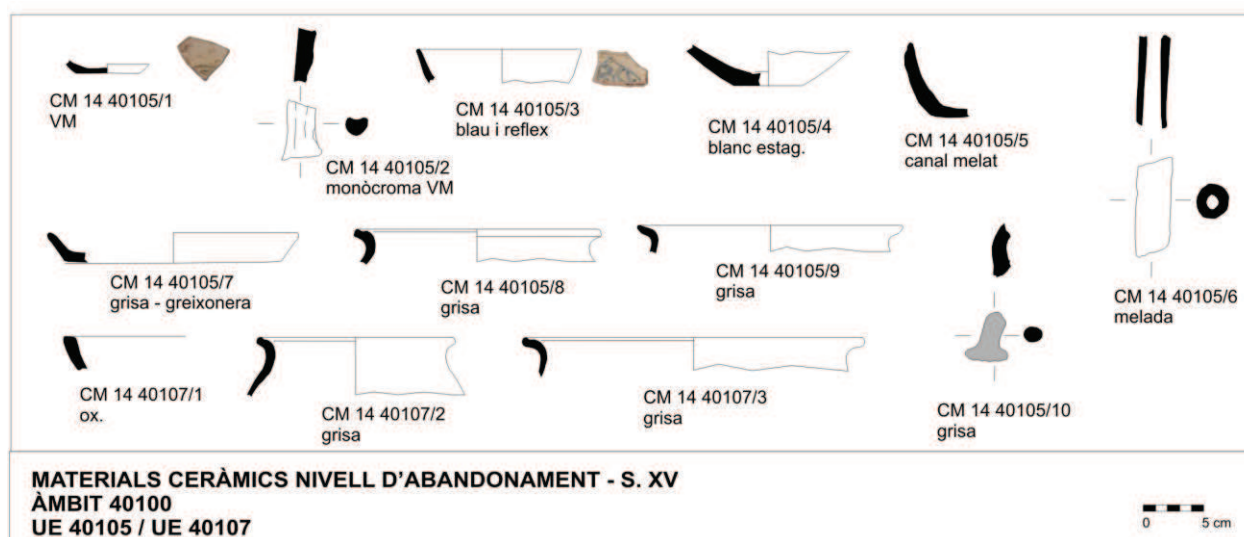
192 - UE 40104 i blocs de muralla caiguts. MEMGA

Dessota, aparegué (UE 40105) amb un sediment de terra solta, tova, negra on es van localitzar 4 puntes de sageta de ballesta. Es tracta d'un nivell de circulació vinculat a la darrera fase d'ocupació tardogòtica (segle XV), i cobreix les restes de morter de calç relacionat amb l'etapa constructiva del talús de la torre contrafort nord de mitjans-finals del segle XV.

En la UE 40105 i 40107 aparegueren nombroses restes de materials metàl·lics: 7 puntes de ballesta, plaquestes de ferro per armadura, una plaqueta de bronze decorada i esmaltada en daurat... A més d'una moneda d'Alfons I.

193 - Seccions transversals 3 i 4 sector oest del fossat. MEMGA

MATERIALS CERÀMICS NIVELL D'ABANDONAMENT - S. XV
ÀMBIT 40100
UE 40105 / UE 40107

194 La UE 40105 conté un 73% de ceràmica grisa medieval, un 12% de tenalles i contenidors i un 9% de pisa decorada. En la UE 40107 la proporció de ceràmica grisa augmenta fins al 91%, essent pràcticament la totalitat del fons d'ús culinari (melada i oxidada 7%).

Finalment es documentaren restes de morter de calç (UE 40106), que aparegueren sobretot en contacte amb el mur del talús. Present en tot el sector del fossat nord, est i oest. Correspon a la fase constructiva posterior als terratrèmols i es relaciona amb la construcció de la torre-contrafort del sector nord (segona meitat del segle XV – 1427-1428 i 1448). En alguns sectors presenta una potència considerable (gruix de més de 20 cm) i en altres punts és més escadusser. Aquesta presència irregular es relaciona amb el sistema de preparació

dels materials constructius, especialment de la calç d'obra formant basses directament en el sòl.

En el darrer tram d'aquest sector oest excavat l'any 2014 es documentà un estrat format per pedruscall i terra solta relacionat amb el límit nord del fossat i el sector intermedi o "poblat". Es tracta d'una esllavissada de sediment procedent d'aquest sector que colmata el fossat un cop aquest ja estava inutilitzat. Correspon a la fase tardogòtica (segona meitat del segle XV – segle XVI).

195 - UE 40105 relacionada amb un nivell d'ocupació tardogòtica. MEMGA

El sector oest del fossat del castell de Montsoriu presenta una topografia bastant regular, especialment en el sector inicial on el retall de la roca mare és més curós, marcant un perfil en U de parets rectes. En canvi, a mesura que el traçat avança, el retall de la roca es percep més descurat, marcant diversos desnivells en forma de graonada, possiblement seguint les mateixes vetes naturals de l'esquist. Cal esmenar que en aquest sector, el talús d'obra del segle XIV que reforça tot el perímetre murallat del castell es lliure directament a la base de la roca mare retallada, per aquest motiu podem deduir que es tracta d'una obra sincrònica en el temps.

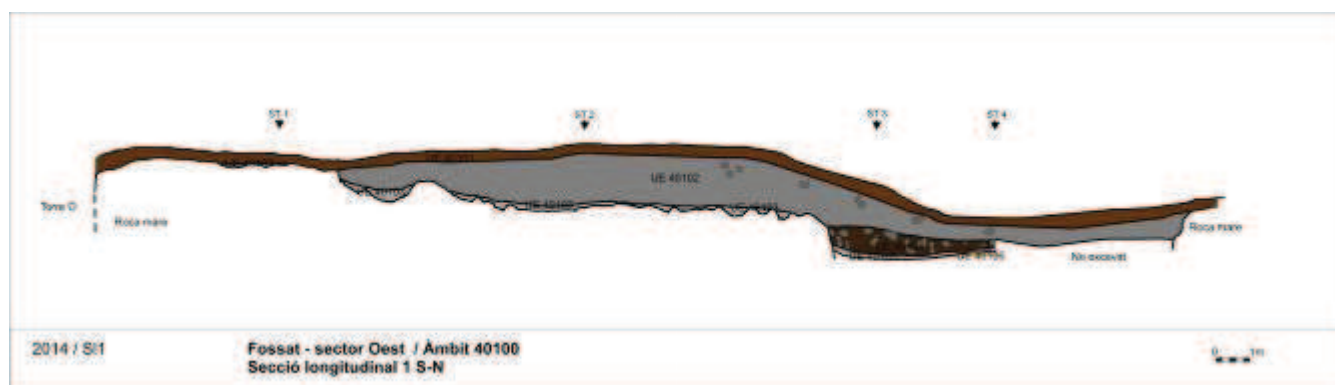
A partir però dels 21,5 m de longitud la roca mare presenta un fort tall vertical que marca un esglaó més pronunciat (situat dessota la sala gòtica del recinte Sobirà), a partir d'aquest punt l'obra constructiva del talús ja no es recolça en el basament de la roca mare a nivell de paviment horitzontal sinó que es troba sostingut directament sobre els sortints verticals de la roca de la mateixa paret. Aquest fet ens permet deduir que a partir d'aquest punt el fossat fou utilitzat possiblement com a pedrera en un moment que cal situar a mitjans del segle XIV, en el moment de la gran fase de reforma constructiva gòtica situada entre els anys 1347-1356, i també com a abocador fins a inicis del segle XV.

196 - Aspecte final de l'excavació del sector oest l'any 2014. MEMGA

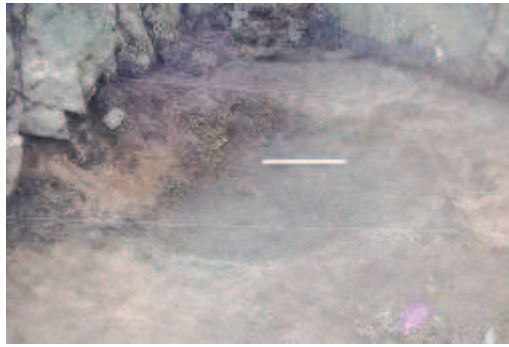
197 - Aspecte final de la roca del tuó retallada en forma d'U per a formar el fossat del sector oest. MEMGA

198 - Secció longitudinal S-N sector oest del fossat. MEMGA

Fossat – sector nord est 2014

En la part inicial del fossat nord, es recuperà el perímetre de la cala oberta l'any 1983 i es netejà el sediment superior (per evitar contaminacions). Es procedí a ampliar la cala a 4,5 m x 4,5 m.

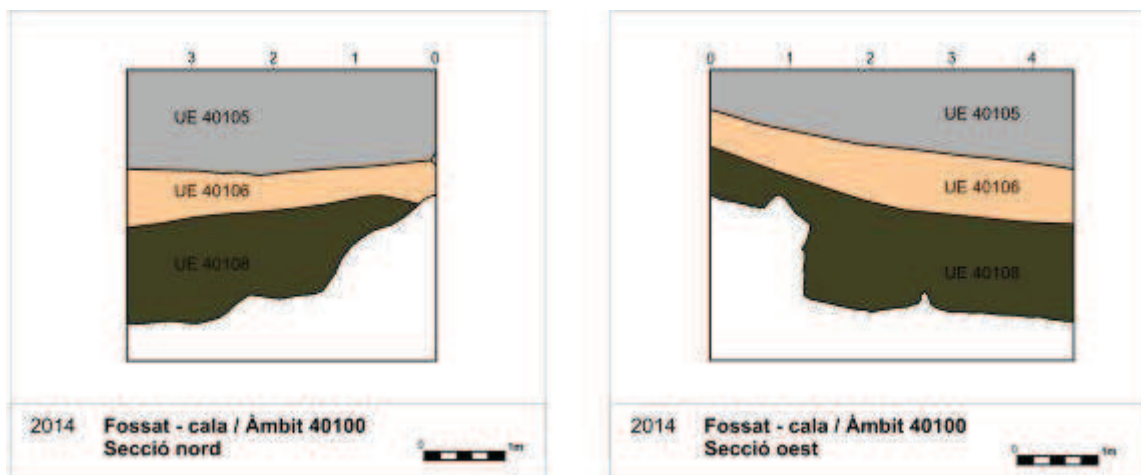

199 - Identificació de la cala del 1983 i ampliació cala 2014. MEMGA

En primer lloc, es documentà el nivell de circulació (40105) vinculat amb la darrera fase d'ocupació, que cobreix les restes de morter de calç. Seguidament, de la mateixa manera que ja ens havia aparegut en el sector oest, es documentaren restes de morter de calç (UE 40106), en contacte amb el mur del talús., que es relaciona amb l'etapa constructiva de la torre contrafort nord (segona meitat del segle XV).

200 - Treballs arqueològics a la cala del fossat nord 2014. MEMGA

201 - Seccions cala 2014. MEMGA

202 - UE 40106 morter constructiu. MEMGA

203 - UE 40107. MEMGA

Per dessota la capa de morter 40106, apareix l'estrat 40108, es tracta d'un potent reompliment format per terra solta, pedruscall, pedres de mida mitjana i restes de material constructiu molt trossejat. Cobreix la roca mare en el sector més elevat de la cala. En aquest estrat es localitzà material arqueològic abundant, especialment no ceràmic.

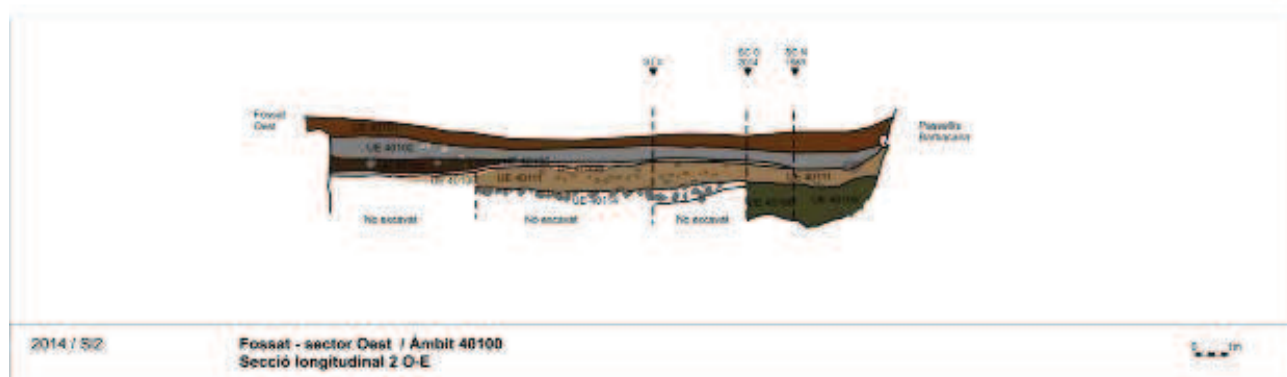

204 - Finalització de l'excavació de la cala 2014. Roca mare i estratigrafia. MEMGA

En el conjunt de material recuperat destaquem les peces metàl·liques com les de bronze: 1 didal, 1 agafador, 2 rosetes decoratives de cinturó, 1 picarol, o bé en ferro: 27 puntes de ballesta, prop d'un centenar de claus, 3 ganivets, 1 pany de caixeta, 2 claus de pany, 2 broques, 4 canuts, 1 passador de porta, 1 mànec, 4 ferradures, 1 punta de llança gran, 1 sivella gran, 1 estrep, 2 plaquetes grans, 1 podall petit... a més de dues monedes, una corresponent a Jaume I i una altra a Jaume II (1291-1327).

205 - Detall dels objecte en ferro localitzats en el sector de la cala 2014. MEMGA

206 - secció longitudinal est - oest fossat central. MEMGA

Pel que fa al material ceràmic, la presència de verd i manganès català i vidrades gòtiques en melat i verd ens permet situar la cronologia d'aquest estrat en la fase d'ocupació de mitjans del segle XIV.

207 - En la UE 40108, dels 1713 fragments ceràmics recuperats, un 2,5% corresponen a verd i manganès, un 5% a vidrades gòtiques i melades, un 62% a grisa medieval, i un 28% a tenalles i contenidors ceràmics

Fossat – sector central 2015

En el camp de treball d'arqueologia del 2015 es procedí a l'excavació en extensió de **l'àrea central del fossat nord**, just davant l'esperó rocós i desota la torre contrafort del recinte Sobirà.

Els estrats superiors (UE 40101-40102) ja havien estat retirats per maquinària en la campanya del 2013 i l'any 2014 s'excavaren els estrats d'enderroc UE 40103, i 40104, i l'estrat d'abandonament UE 40105 i 40107.

Tot seguit, es procedí a l'excavació en extensió d'aquesta àrea central. Concretament es documentà l'estrat format per les restes de morter de calç (UE 40106), que aparegueren sobretot en contacte amb el mur del talús.

208 - Restes de morter constructiu. MEMGA

209 - Un 81% de materials ceràmics recuperats en aquesta UE corresponen a ceràmica grisa i prop d'un 10% a vidrades gòtiques de cuina. La pisa decorada en verd i manganès representa un 3% del total.

Es tracta d'un estrat present en tot el sector del fossat nord que es relaciona amb l'etapa constructiva de reformes del segle XV. L'estrat format per les restes de les basses de morter de calç, es lliura al mur constructiu del talús. En alguns punts apareix molt compactat formant bossades de gran duresa i profunditat (basses de calç) especialment en el sector en contacte amb el retall de la roca del tram oest. Es tracta d'un nivell arqueològic pobre en quan a materials arqueològics, no obstant això va permetre recuperar algunes plaquetes d'armadura de ferro i unes pinces de bronze, a més de 32 fragments de ceràmica corresponents a una cronologia baix medieval (segle XV).

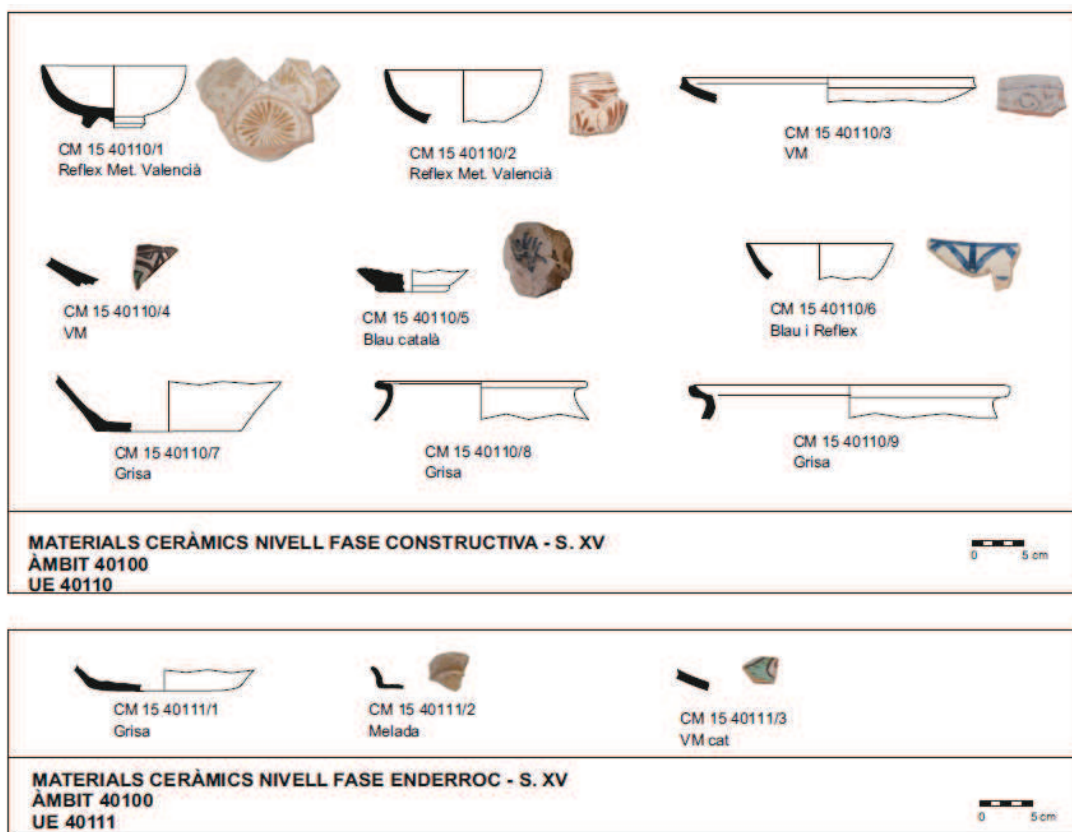
Un cop retirat el nivell de morter van aparèixer varis estrats d'abocament, formats especialment per materials constructius molt trinxats i d'enderroc. Concretament en primer lloc es va documentar la UE 40110, es tracta d'un estrat format per pedres de mida petita i abundant material constructiu molt esmicolat (teula, rajola, fragments de morter i restes d'obra) que apareix en forma de bossada a la part central de la zona d'excavació, especialment allà on la capa de morter és més minsa, amb materials arqueològics abundants (tenalla verd coure, blau i reflex metàl·lic, reflex valencià... i materials metàl·lics com palquestes d'armadura de ferro i una plaqueta d'armadura de bronze decorada). Aquest

estrat es situa en la fase constructiva del segle XV, posterior a la sèrie de terratrèmols que afectaren les estructures del bloc nord del castell.

210 - Bossada de material constructiu esmicolat UE 40110. MEMGA

Sota la capa de morter també es documenta un estrat d'enderroc (UE 40111) format per pedres de mida mitjana que apareix a la part en contacte amb la cala del 2014, especialment allà on la capa de morter és més prima. Els materials arqueològics associats són tenalla verda, ceràmica grisa i alguna rajola sencera; la pisa decorada representa un percentatge molt baix del total. Aparegué un bloc escairat amb un encaix circular de bronze i un dard de ferro. Aquesta UE es relaciona amb la UE 40114.

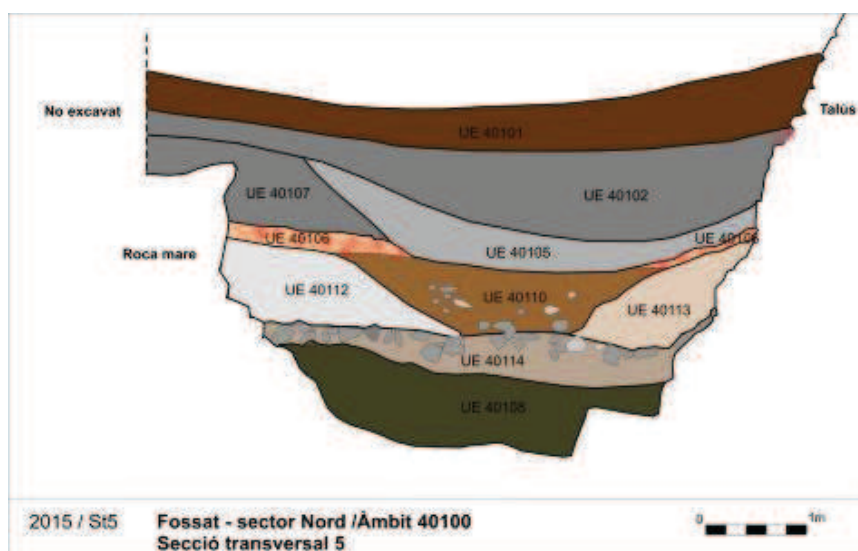

211 - En la UE 40110 la cer. grisa és el 65%, les vidrades gòtiques de cuina el 10%, les tenalles i contenidors el 19%, la pisa decorada suposo el 6,5% del total. En la UE 40111 les tenalles i contenidors suposen el 78%, la cer. grisa el 18,8%, les cidrades gòtiques de cuina el 1,6% i la pisa decorada l'1,6%.

Aquesta UE es relaciona amb la fase d'enderroc del segle XV, que va fer caure la volta de granit de la sala noble del RS, fet provocat molt possiblement pels terratrèmols de mitjans del segle XV.

212 - Enderroc del segle XV. UE 40111. MEMGA

213 - Secció transversal del sector central del fossat nord. MEMGA

L'estrat 40112 està format per terra solta orgànica de color negrós amb presència d'alguna pedra de mida petita i fragments de teula o rajola, que apareix en contacte amb el retall de la roca mare del sector del poblat. Correspon, a l'igual que les UE 40110 i 40111 a la fase d'enderroc de mitjans del segle XV.

En l'excavació es recuperaren pocs fragments ceràmics, dels quals el 93% corresponen a ceràmica de cuina tipus grisa medieval, aparegueren també 2 plaques d'armadura de ferro.

214 - Nivell d'ocupació 40112. MEMGA

215 En la UE 40112 la pisa decorada representa només l'1,8% mentre que la ceràmica grisa és el 93% del total. En la UE 40113 la ceràmica grisa és el 60%, les tenalles el 23 %, vidrada gòtica de cuina 6,6% i la pisa decorada el 10% (en verd-manganès i blau català del XV). En aquesta UE també aparegueren 2 plaques d'armadura de ferro.

L'estrat UE 40113 està format per un sediment tou de terra solta molt fina amb presència de calç i morter descompost procedent de la caiguda de l'arrebossat i morter constructiu del talús. Apareix en contacte amb el mur del talús, seguint tot el perfil del fossat. Ens trobem a la fase d'abandonament d'època moderna, posterior a la caiguda de la sala noble i a les remodelacions arquitectòniques de la segona meitat del segle XV.

216 - Descomposició dels materials constructius del mur del talús. Morter i sorres que formen UE 40113

Finalment, es delimità la UE 40114, o estrat d'enderroc 2, format per pedres de mida gran, blocs de granit procedents de l'interior del castell i carreus de pedra local (esquist) retallat. Apareix en tot el sector excavat. Es tracta d'un nivell arqueològic relacionat amb la fase d'enderrocs del segle XV, possiblement arran dels terratrèmols de mitjans del segle XV que afectaren especialment el bloc de l'adarb defensiu del Recinte Sobirà. Els materials ceràmics recuperats foren minsos i es representen en un 67,5 % de ceràmica grisa, un 27,5% de tenalles, un 2,5 de vidrada gòtica de cuina i només un 2,5% de pisa decorada.

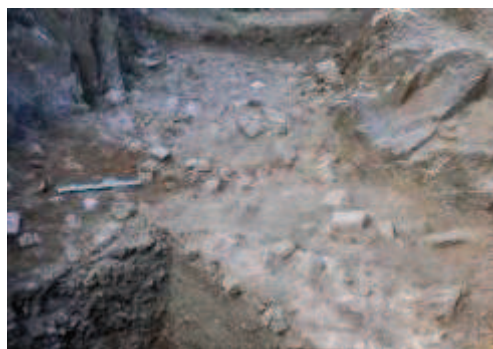
217 - Nivell d'enderroc UE 40114. Presència de grans blocs. MEMGA

Fossat – sector nord est 2015

En la campanya d'excavació programada del 2015 es continuà l'excavació del **sector NE** del fossat iniciat l'any 2014.

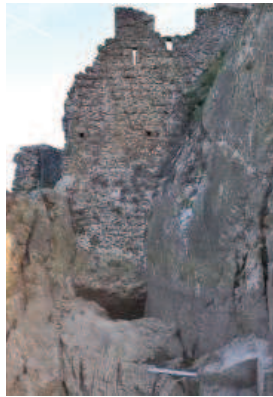
Es reemprengué l'excavació de la UE 40106 (capa de morter de calç) que s'havia iniciat en el camp de treball amb la intenció d'unificar els nivells en relació a la cala oberta el 2014.

Un cop documentat el nivell de morter, de molta potència en contacte amb el talús, es continuaren els treballs d'excavació del nivell delimitat en el camp de treball (UE 40111). Un cop excavat, es documentà la UE 40114 formada per pedres de mida mitjana, treballades i alguns casos escairades, juntament amb blocs de granit procedents de la volta de canó de la sala Nord del recinte Sobirà. Denota molta presència de calç que aporta un color beix clar al sediment.

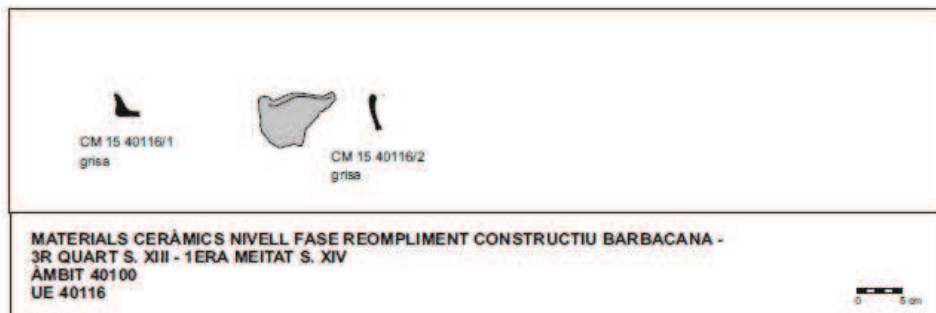
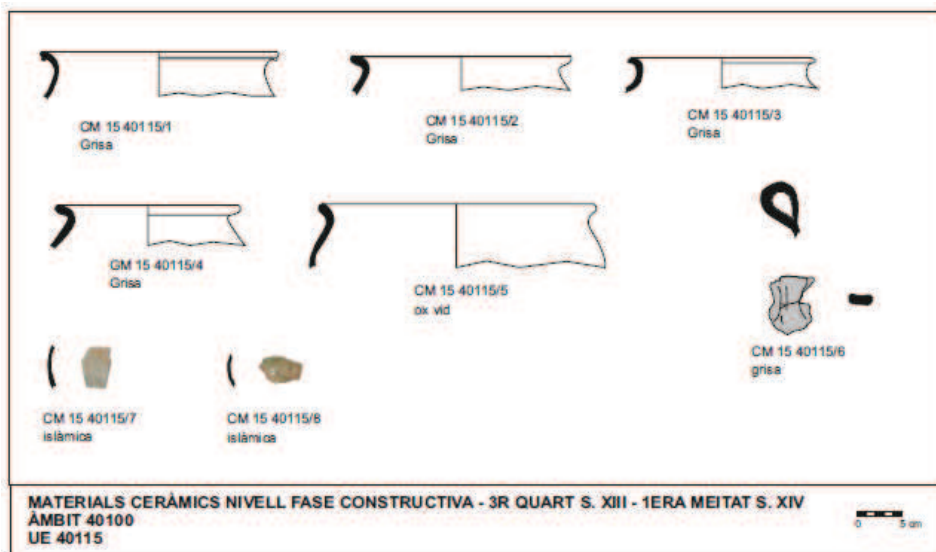

218 - Aspecte del sector central fossat del castell de Montsoriu un cop delimitat el nivell d'enderroc UE 40114

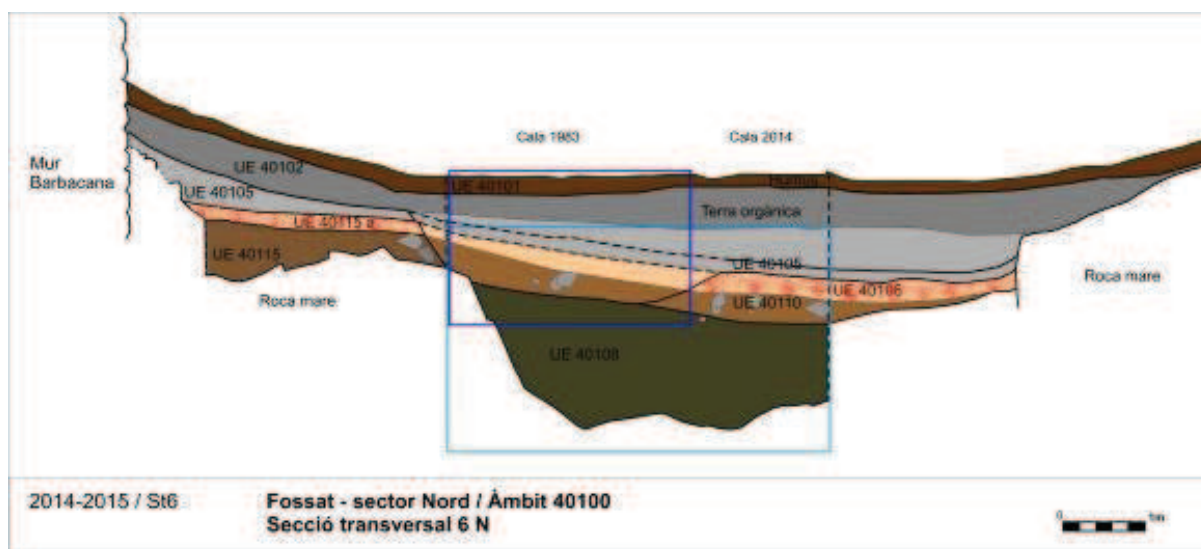
Per altra banda, en la raconada SE, en contacte amb la barbacana, s'excavà la línia de morter i es documentaren els nivells constructius segellats (UE 40115 i 40116), que es relacionen amb la construcció del mur de tancament de la barbacana entre la segona meitat del segle XIII i la primera meitat del segle XIV (ca 1270-1360). Cobreixen directament la roca mare del sector.

219 - Nivells constructius dessota el mur de tancament de la barbacana. MEMGA

220 – En la UE 40115 un 97% de ceràmica correspon a grisa, un 0,6% a vidrades gòtiques de cuina i finalment dos fragments de ceràmica esmaltada en verd de procedència islàmica extrapeninsular. En aquesta mateixa UE es localitzà una beina de bronze i una possible peça de joc en vidre. En la UE 40116 el 100% de materials ceràmics corresponen a grisa.

221 - Secció transversal 6 entre el mur de tancament de la barbacana i la roca retallada del fossat Est

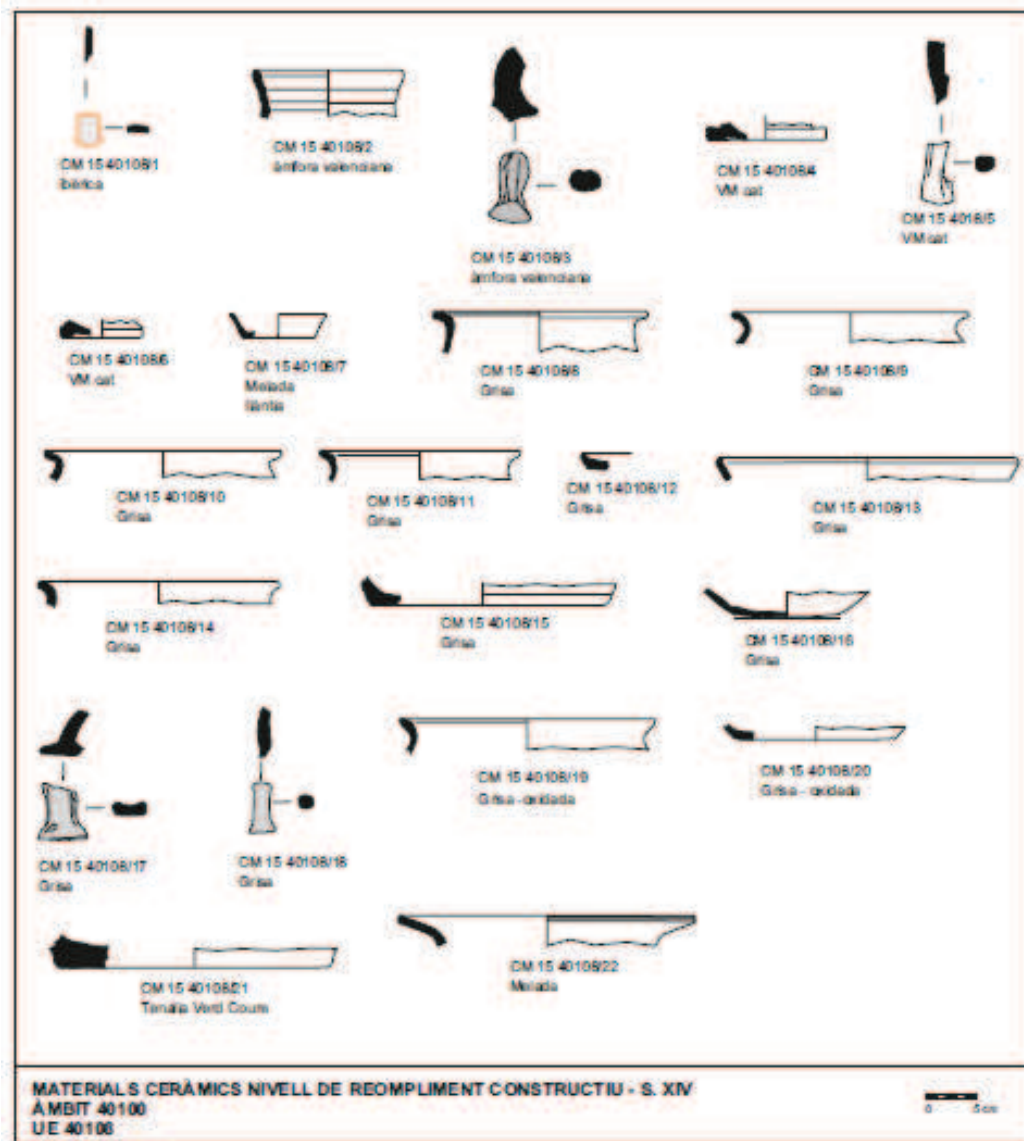
Un cop igualada l'estratigrafia en tot el sector, s'inicià l'excavació de la UE 40114, que correspon al potent enderroc de pedres de mida gran i mitjana escairades, juntament amb alguns blocs de granit i obra constructiva (aparegut també en l'excavació de la part central del fossat). Per dessota, es documentà un nivell més orgànic sense presència de blocs de pedra, i amb material arqueològic (UE 40108) que cobreix la roca mare del sector.

222 - Extensió fossat central i UE 40114

L'excavació finalitzà amb la localització de la roca mare natural del turó. Aquesta presenta una topografia molt irregular, possiblement a causa de l'extracció de pedra per a les obres del castell. En futures campanyes caldrà documentar la UE 40114 i 40108 present en la part central del fossat (tal i com es pot veure en les imatges inferiors).

El material arqueològic fou abundant, entre el que destaquen les peces metàl·liques com plaquetes d'armadura en ferro, plaquetes de bronze, puntes de sageta de ballesta, sivella, pinces de bronze... i altres elements com un fragment de corn marí, un os treballat en forma de trena, vidre esmaltat... Els fragments ceràmics també han estat quantiosos, destacant el conjunt del segle XIV.

223 - En la UE 40108 la ceràmica grisa representa el 89,5% del total, les tenalles el 5,5, les vidrades gòtiques de cuina el 3% i la pisa decorada en verd i mangan+es català el 2% del total de 919 fragments.

224 - Aspecte final del tall de secció 5b en el tram central del fossa: UE 40114 i 40018

225 - Aspecte de la torre nord i el retall de la roca mare amb el talús

Conclusions intervencions arqueològiques 2014-2015

Les intervencions arqueològiques a càrrec del Museu Etnològic del Montseny al Castell de Montsoriu en aquest bienni 2014-2015 s'han dirigit a delimitar un dels espais més emblemàtics del castell: el **fossat nord** que configura a hores d'ara una de les imatges més espectaculars de les poderoses defenses medievals del castell.

Pel que fa a les conclusions aportades per l'excavació de l'àmbit 40100 cal dir que es tracta d'un fossat retallat a la roca mare que delimita un espai molt concret: la zona de contacte entre el castell i l'espai del clos nord, en el segle XIII. Dins la poliorcètica del castell és indubtablement una de les zones defensives més espectaculars, no només per la seva fondària (més de 4 m en l'espai central) sinó també per les restes aèries conservades, especialment el talús del fossat i el mur defensiu nord (completant tot plegat una alçada de 28 m).

Per altra banda, destaca l'estructura del passallís retallat a la roca que delimita el fossat pel sector est i connecta amb la poterna d'accés a la barbacana de la porta principal del castell.

Des d'una perspectiva cronològica, i a tall preliminar, cal ressenyar que ens trobem davant d'una estructura construïda entre les darreries del segle XII i la primera meitat del segle XIII, moment en que tenen lloc importants obres constructives en el castell i a partir de les quals quedà definit en bona mesura l'actual perímetre del monument.

L'excavació del sector Est ha permès documentar la construcció del mur de tancament de la barbacana entre la segona meitat del segle XIII i la primera meitat del segle XIV, possiblement relacionat amb la fase constructiva de Marquesa I (ca 1285-1300).

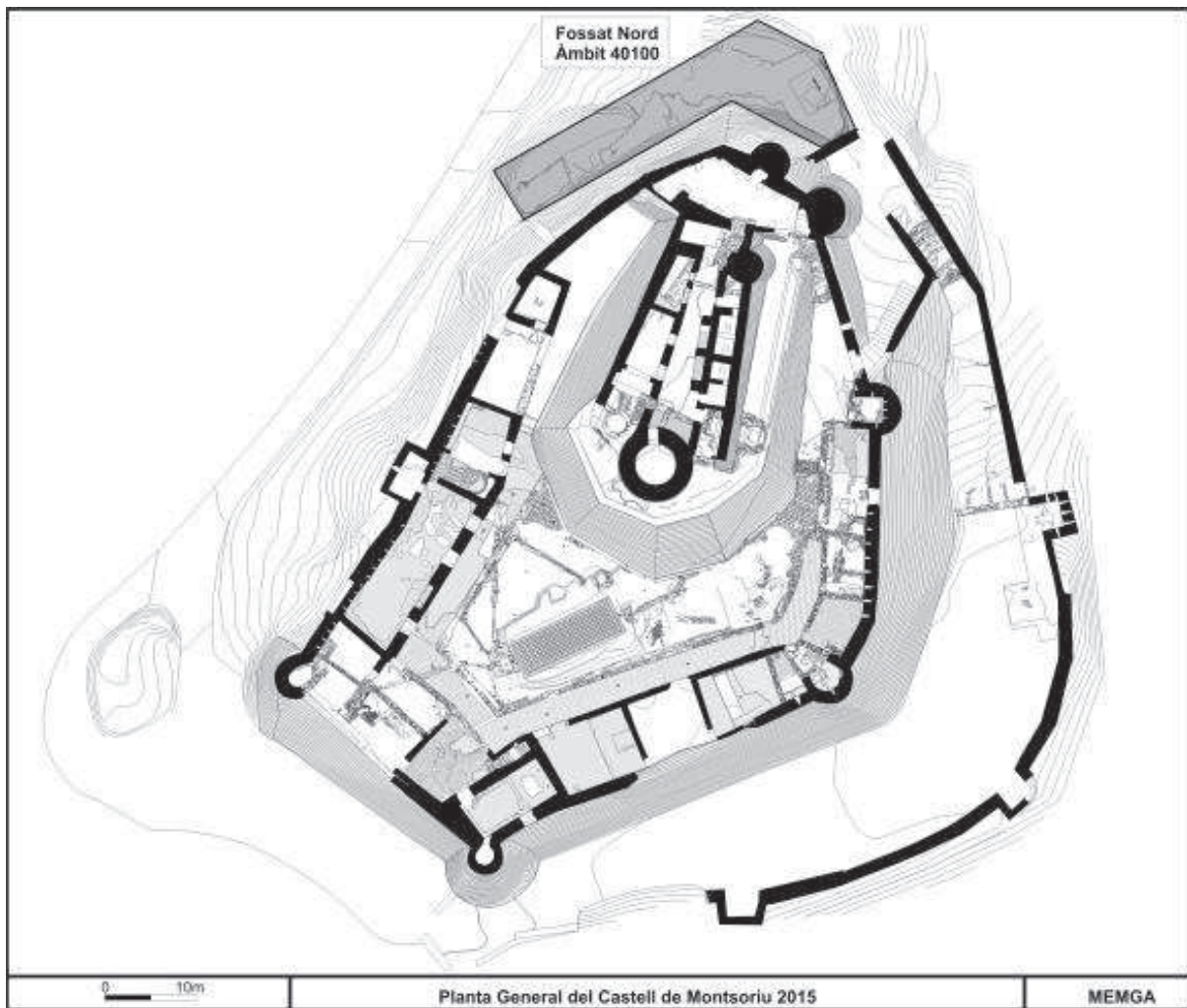
És rellevant recordar la cita documental del 1270 en què s'esmersen 200 sous procedents del monestir de Sant Pol de Mar, en obres de fortificació al castell de Montsoriu per part de la parella vescomtal formada per Marquesa I de Cabrera i el seu espòs el comte Ponç Hug d'Empúries.

Un xic més endavant en el temps, a mitjans del segle XIV i també coincidint amb una important etapa de remodelació de la fortalesa de Bernat II (ca 1347), es bastirà un potent talús defensiu que ocupa bona part de la façana nord del castell. De manera coincident amb

aquestes obres tindrà lloc un important procés de colmatació del fossat, que afectarà un terç de la seva potencia original.

Ja en el segle XV aquest fossat es veurà afectat per un important enderroc que en deixarà visible únicament el seu terç superior. Aquest fossat de més de 2 metres de profunditat es mantindrà gairebé inalterat en els dos propers segles. A partir d'aquest moment el procés d'enrunament del propi castell suposarà la colmatació definitiva de bona part de l'estructura.

En properes campanyes a part de continuar amb l'excavació del fossat, caldrà incidir en la relació entre aquest i el clos nord o poblat, del que actualment encara s'observen restes de la seva muralla perimetral.

226 - Planta arqueològica del castell de Montsoriu. Autor: MEMGA

CONCLUSIONS GENERALS

Evolució i funcionalitat dels espais al castell de Montsoriu

Les tasques arqueològiques portades a terme a Montsoriu en els darrers 20 anys, ens ofereixen les dades essencials per poder definir la seqüència evolutiva de la construcció del castell, així com la funcionalitat de la major part dels àmbits que conformen el conjunt monumental. A aquesta informació cal afegir un aprofundit estudi de les fonts històriques, recollides en nombrosos arxius com es pot comprovar en els capítols dedicats a aquest àmbit en la present memòria, així com la informació obtinguda en els estudis sobre fauna a càrrec del laboratori d'arqueozologia de la UAB, cosa que en global ens permet en aquests moments oferir una aproximació a l'evolució històrica i arquitectònica, així com de les formes de vida al llarg de la història del castell, força acurada.

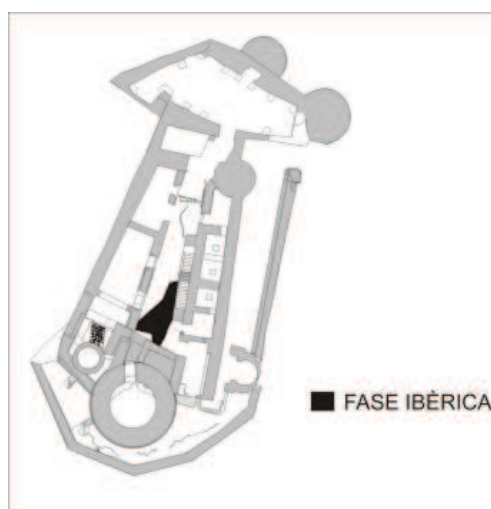
Les primeres ocupacions del turó: ocupació ibèrica

La primera ocupació del turó de Montsoriu actualment documentada, correspon a **època ibèrica (s. III-IV a. d. C.)**, en aquest període la fortalesa situada al capdamunt del turó hauria tingut una funció defensiva i de punt de control visual del territori. Sobretot de la vall de Breda i Arbúcies, i nogensmenys dels camins i carrerades que formaven un important nus de comunicacions en aquest sector llevanti del Montseny. Així per una banda tenim el corredor o pas natural que travessa la vall mitja de la Tordera, entre el massís del Montseny i el Montnegre, lloc per on en època romana transcorrerà la Via Augusta, i per altra banda l'important camí carener que seguint la vall d'Arbúcies s'enfilava vers el Montseny i a la plana osonenca.

La llarga tradició ramadera de semitranshumància en aquest sector del Montseny arrenca probablement d'aquests pobles indígenes, on el pastureig formava part de les formes de vida econòmiques més ancestrals (v. Feixa Llarga, Torre de la Mora, Can Pons...). No podem oblidar tampoc la importància de l'explotació del mineral de ferro present en betes en superfície en aquest sector del turó de Montsoriu, activitat que també s'emmarca en la vessant de l'explotació dels recursos naturals de llarga tradició.

Possiblement tots aquests factors (control visual sobre les vies de pas, ja siguin de transhumànica o d'explotació dels recursos naturals), juntament amb la seva posició predominant sobre el punt d'obertura de la vall natural de la riera d'Arbúcies i de la riera de Riells-Breda, jugaren un paper important en l'ocupació del turó de Montsoriu en aquest període antic.

Precisament la privilegiada situació estratègica del turó, enmig del nus de comunicació de la zona prelitoral i central catalana, amb una bona visibilitat fins a la zona costanera, fou una de les raons fonamentals pel nou establiment militar en època medieval, en aquest mateix lloc.

227- Restes de l'ocupació ibèrica del turó de Montsoriu

Dades sobre l'ocupació altmedieval

El turó o muntanya de Montsoriu es trobava a l'extrem SO del comtat carolingi de Girona, i alhora extrem S i fronterer de la *marca* vers l'any 785. En aquest període però el turó de Montsoriu no restava ocupat militarment, almenys que en tinguem notícies fins ara.

Tenim però una dada toponímica que ens fa creure que el turó estava, en aquest període, habitat o almenys formava part de les possessions d'un personatge d'origen germànic, *Sigeric*. Segons Coromines el topònim d'origen germànic *Montem Sigerici* es transformaria en Montsoriu, per tant és probable que es tractés de terres ocupades en època visigòtica o altmedieval, malgrat la manca de restes arqueològiques que ho confirmin.

Per altra banda, el territori que més endavant formarà el terme castral de Montsoriu surt esmentat en documentació del segle IX: Arbúcies s'esmenta en un precepte carolingi del 886, Breda i Riells al 860/862 i 878, i la riera d'Arbúcies i el Montseny al 862. En el primer quart del segle X, en l'Acta de dotació de l'església parroquial d'Arbúcies de l'any 923 s'esmenten un total de 25 topònims que formen encara actualment part de la riquesa toponímica de la vall de la riera d'Arbúcies.

L'origen d'aquest poblament altmedieval registrat en la documentació del segle IX i X serà possiblement autòcton però també amb presència d'influències foranies, com ho fa entreveure l'existència de noms germànics i francs. Així trobem topònims d'època preromana com Lliors, d'època romana com Gausacs, i advocacions pròpies de l'antiguitat tardana com Quirze, Julita, Maria, Pere, Nazari o Iscle, o topònims germànics com coll de Te (*Loter*), Pla d'Úfol (*Ulfo*), palau *Felmiro* (Sot del Palau), i advocacions gèl·liques com Sant Marçal. Alguns autors afirmen que aquesta banda del comtat de Girona que comprèn les valls de Santa Coloma de Farners i d'Arbúcies, probablement com a indrets de refugi a redós del Montseny i les Guillerries, foren en principi més habitades que la mateixa plana central del comtat ²³¹.

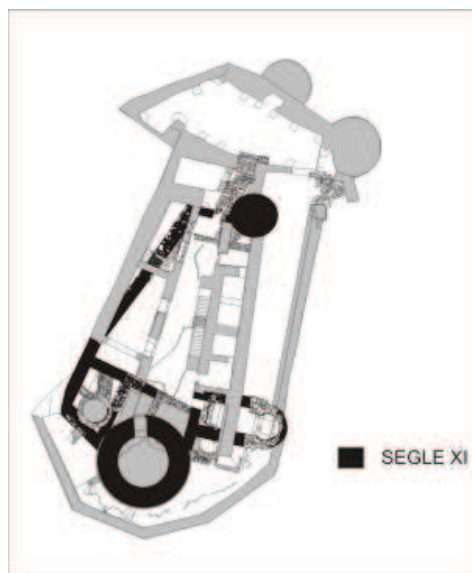
La vall d'Arbúcies com a terra fiscal depenia del comte carolingi, es trobava ocupada per vilars i masos dispersos, aglutinats administrativa i fiscalment per una sèrie de parròquies o petites esglésies (5 en total) que justament al 923 es fan sufragànies de la d'Arbúcies. Aquests petits centres o aglutinacions de poblament formaran l'antiga vegueria de la vall,

²³¹ BOLÒS, J.; HURTADO, V.: Atles dels comtats carolingis. Girona. 2000

adquirida més endavant pel propi castell de Montsoriu com a terme o apèndix. Així, la vall natural (possiblement hereva d'una antiga demarcació indígena) passà a formar el terme del castell, es tractava d'una antiga demarcació basada en els límits naturals i geogràfics que marca el mateix territori i segurament reconeguda pels habitants de la zona des de temps antics.

Per altra banda, el testament de Moció de l'any 985 arran de l'escomesa de Barcelona per Al-Mansur, on apareix la donació de l'alou d'Arbúcies, ens fan situar de nou el turó de Montsoriu dins l'òrbita de les tinences alodials de les classes socials més benestants que formaven l'oligarquia visigòtica i franca del segle X. Només 17 anys més tard, el fill de Moció, de nom Giskafred fa donació de l'alou d'Arbúcies, rebut de mans del seu pare, al monestir de Sant Cugat. En aquesta donació s'esmenta per primera vegada l'existència d'un terme "castral" vinculat a Montsoriu.

Paral·lelament a l'existència de petites senyories territorials, com devien ser la família de Giskafred i Moció, ja en el segle XI ens apareix documentada la presència de la gran senyoria alodial del territori de la vall d'Arbúcies. Així, els vescomtes de Girona obtingueren aquest territori en feu, és a dir en propietat alodial, com a vicaris del poder comtal possiblement ja des de finals del segle X- inicis del XI. Al 981 la dignitat vescomtal es converteix en hereditària, i el vescomte Guiniguis Mascaró i el seu fill Seniofred inicien la llarga nissaga de vescomtes hereditaris de Girona, entroncats a partir del 1033 amb la família Cabrera. El fill de Seniofred, Amat de Montsoriu, serà el primer personatge vescomtal que ens apareix en la documentació relacionat amb el castell, ja des de l'any 1002 (*Amato Castro Surice*). De fet Montsoriu, juntament amb el castell d'Argimon i el de Blanes, són els tres únics castells documentats en el territori del bisbat-comtat de Girona poc abans/a l'any 1000, doncs formaven part de la frontera carolingia de la Tordera.

228- Restes del castell d'època alt medieval

Quin fou el motiu de la "nova" ocupació del turó de Montsoriu?

En termes generals, fins a l'any 1000, aquesta part del territori comtal de la Catalunya Vella, el comtat de Girona, es va mantenir com a rerafrontera o segona línia de defensa de la *marca*. Aquesta línia de defensa, es trobava senyalada en el territori pel curs de la Tordera i els aiguamolls que es trobaven en la seva part mitja i baixa, que obligaven a creuar el riu per un pas possible (Pont Trencat de Sant Celoni, d'origen romà). El camí que

la creuava no era altre que la via Augusta que comunicava la cara N dels Pirineus amb el S, i més enllà amb les terres de l'Íslam. Cal assenyalar que la via Augusta ja fou emprada pels francs com a camí de penetració per a la invasió d'aquestes terres l'any 778 i el 785, arribant a la Tordera, i el 801 amb l'entrada a Barcelona.

La ciutat de Girona, en aquesta època, mantenia l'autoritat civil i administrativa de l'antiga urbs clàssica i l'organització episcopal, que en molts casos en època visigòtica arribaren a sobreposar-se o confondre's. Amb l'arribada dels àrabs la situació administrativa de la ciutat es va mantenir gràcies als pactes signats en el moment de la rendició. Al 778 l'exèrcit franc entra a les terres del S, i ràpidament la ciutat li obre les seves portes, aquest fet suposà el trasllat de la frontera de l'Albera a la vall de la Tordera. Finalment, la frontera es traslladà al 801 al Llobregat, amb la presa de Barcelona.

Malgrat la nova situació de protecció franca, les terres del comtat gironí patiren una sèrie de ràtzies: el 793, 827, 846, 852, que suposaren el debastament de bona part del territori.

En possible relació a aquest context històric tenim en el territori de la vall d'Arbúcies el jaciment de Torre de la Mora (Sant Feliu de Buixalleu). Es tracta d'una torre de perímetre circular situada al damunt d'un antic poblat ibèric, construïda aprofitant un basament de pedra romà, i amb un sobreaixecament de murs en tapia i sostre de fusta. Torre de la Mora, a més, conserva un important conjunt de material ceràmic datat del segle IX. Es tracta doncs d'una torre d'origen romà reaprofitada en època alt medieval que acabà els seus dies a causa d'un violent incendi que la destruï completament.

Des de l'any 894 el comtat de Girona passà a dependre del comte de Barcelona. Guifré el Pilós convertí el territori de Girona en la frontera N del domini comtal del casal de Barcelona. Ara els atacs venien pel N, com a mitjans del segle X (942) amb la invasió dels hongaresos, i per la costa, amb els musulmans (982).

Quin paper jugava Montsoriu en aquest context d'atacs periòdics de gent vinguda del N, i de vigilància del pas o corredor de la Tordera, i d'organització militar i fiscal d'un territori? Segurament cabdal, com ho demostra la construcció de la magnífica Torre de l'Homenatge dalt del turó en la segona meitat del segle X i el fet que el vescomte de Girona, Amat, s'intitulà *de Montsoriu*.

Primeres referències documentals de Montsoriu

Ja hem esmentat en capítols precedents que la primera referència al turó de Montsoriu la trobem en una delimitació de masos cedits a la parròquia d'Arbúcies, en l'Acta de Consagració de l'església parroquial de Sant Quirze i Santa Julita d'Arbúcies l'any 923. Però que no serà fins a l'any 1002 que trobarem la primera referència documental on indirectament es fa esment a l'existència d'un castell al turó de Montsoriu. Es tracta de dos documents signats el mateix any, un fa referència a la donació de Giskafred de l'alou d'Arbúcies i el terme de Montsoriu a Sant Cugat, i l'altra a una signatura del vescomte de Girona, intitulat ara *de Montsoriu* o simplement de *Castro suriz* (1017).

Malgrat aquestes breus cites històriques del castell del tomball de l'any 1000, els paral·lels constructius tant pel que fa a la torre de l'homenatge o torre mestra com per les restes de la capella preromànica, ens situen l'origen de la construcció en un context indeterminat dins la segona meitat del segle X, és a dir una generació abans. No seria del tot forassenyat vincular aquesta construcció primerenca de la torre mestra aïllada damunt del turó amb dels fets

succèits a Barcelona arran de la devastació provocada per l'exèrcit d'Al-Mansur, i relacionar-ho amb l'alou de la Marca i d'Arbúcies que Moció donà al seu fill al 985.

En tot cas, sí que identifiquen arqueològicament que el nucli inicial del castell correspon a l'actual torre de l'homenatge. Aquesta torre de planta circular es construeix en la part més enlairada del turó. En origen sembla que hauria estat exempta tot i que ben aviat se li adossaran una sèrie de construccions que formaran el primitiu castell roquer. Aquest castell encimbellat dalt del turó es mantindrà en ús al llarg dels segles XI i bona part del segle XII, i donarà lloc a l'espai conegut com a Recinte Sobirà, que formarà part del castell-palau d'època gòtica, més desenvolupat arquitectònicament.

En el context cronològic dels segles X-XI, els castells roquers esdevingueren construccions característiques de l'ocupació i organització del territori, en base a unes estructures fortament militaritzades que actuaven com a centres de domini del seu terme o *apendicio*. D'aquesta manera, a mitjans del segle X sorgirà en el turó de Montsoriu el nucli físic de poder d'un cabdill d'aquesta nova organització política i militar feudal, el vescomte hereditari de Girona i senyor de Montsoriu, Amat.

A partir d'aquest moment Montsoriu esdevindrà seu militar dels vescomtes de Girona, que el tenen en alou franc o plena possessió.

El castell roquer de Montsoriu (segle X- primera meitat del segle XII)

El castell de Montsoriu formava, en aquests moments, un petit clos emmurallat de no més de 30 m de llargada per 19 m d'amplada màxima. Es tracta d'una fortificació adaptada a la topografia del turó, en forma trapezoïdal, on el punt més fort, militar i visualment, de la construcció era la Torre de l'Homenatge, símbol de poder del senyor.

La Torre de l'Homenatge correspon a una torre circular d'uns 4,3 m de diàmetre intern i de 16 m d'alçada (conservats en l'actualitat). Fou construïda amb un parament de maçoneria amb pedres de mida mitjana poc treballades i unides amb morter de calç, característic de les construccions defensives de l'època.

L'accés a la Torre s'efectuava per una poterna situada al primer pis (a xxxx metres d'alçada), orientada a l'est. La torre per tant disposava de planta baixa o possible magatzem, als que caldria sumar un mínim de dos pisos (tots ells separats per trespols de fusta) i terrat. La torre, per tant hauria complert les funcions habituals d'aquest tipus d'edificacions: control territorial a partir d'una ubicació estratègica, espai d'emmagatzematge i residència fortificada, a més de constituir, des d'una perspectiva simbòlica, la manifestació arquitectònica de la presència d'una estructura de poder i d'administració territorial. Una funció aquesta darrera que no cal considerar com a menor, sinó ans al contrari, ja que representaria un potentíssim element d'articulació del teixit social i econòmic del territori en mans dels vescomtes de Girona, i que es mantindrà al llarg dels segles, esdevenint l'únic element del primitiu castell en ús fins a la seva fi. Nogensmenys, el bastiment d'una petita capella castral adosada a la torre mestra conferia la plenitud de la simbologia feudal.

229 - Torre Mestra o de l'Homenatge de Montsoriu

Als peus de la torre, es situa una petita cisterna per a l'acumulació d'aigua de pluja, es tracta d'una cisterna retallada a la roca del turó, de forma rectangular, amb arrebossat de morter hidràulic i de la que no coneixem la seva alçada original, degut al fet que fou en bona part d'erruïda en les remodelacions dels segles XIII i XIV.

En el sector est de la Torre es localitzà durant la campanya de 1996 el basament d'una estructura que corresponia a l'absis d'una petita capella castral. Per la solució constructiva utilitzada, perfil en arc ultrapassat o en forma de ferradura, ens permet situar-la cronològicament a finals del segle X inicis del segle XI.

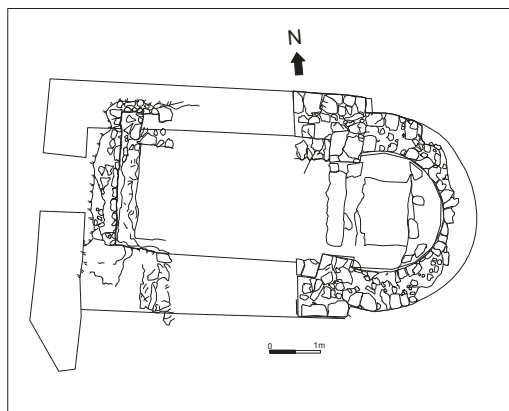
230- Absis en arc ultrapassat de la capella Preromànica de Montsoriu

Aquesta esglésiola es mantingué en ús al llarg del segle XI i previsiblement a la primera meitat del segle XII, com ho certifica la troballa de restes de pintures murals d'època romànica en la part inferior de les parets de la capella. A finals del segle XII i inicis del XIII el culte es traslladà a la nova capella romànica situada en el Pati d'Armes.

Els fragments d'estucat pintat, recuperats en l'excavació de la capella preromànica, representen una valuosa troballa. Es tracta de fragments decorats procedents del revestiment mural intern, sobre morter, de mida petita, que oscil·len entre els 3 i els 30 cm. Els fragments de morter localitzats fins ara no presenten decoracions antropomorfes o zoomorfes reconeixibles. La majoria són decorats amb colors plans, sense profunditat però molt vius i brillants. Hi ha una gran varietat cromàtica, així trobem colors com vermell, verd, groc, blau grisós, negre i blanc. Alguns fragments tenen petites decoracions amb puntets o ratlletes a manera de flors o possibles dibuixos geomètrics, i d'altres tenen dibuixades lletres en color negre sobre fons blanc.

El Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (Valldoreix), a través del Servei d'Assistència als Museus de Girona, endegaren una petita campanya d'extracció i consolidació

de les restes pictòriques que encara restaven intactes en els murs de la capella. La pintura que ha pogut ser arrencada in situ correspon a les parts basals de l'absis, la qual cosa ens fa suposar que es tracta dels cortinatges o d'elements de decoració menors. Els mateixos professionals d'aquest centre juntament amb el Museu Nacional d'Art de Catalunya aporten una cronologia preliminar per aquestes pintures en un context de mitjans segle XII.

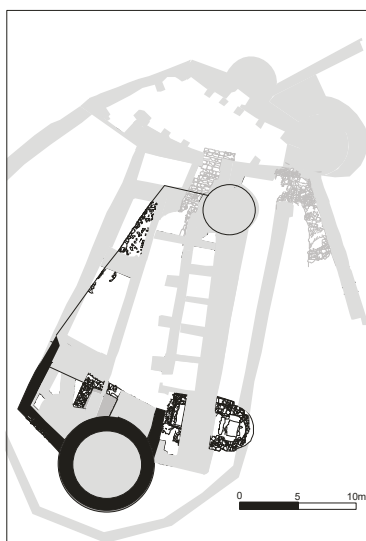
231 - Planta de la capella preromànica de Montsoriu.

El conjunt arquitectònic del castell roquer de Montsoriu es complementava amb una petita estança situada entre la cisterna i la muralla oest i també amb una sèrie de possibles estances o coberts situats en el sector Est, com ho podria demostrar la presència de forats de pal (construccions peribles en fusta). Finalment les restes d'una plataforma d'anivellament en el sector Nord-oest ens indica el límit del clos defensiu per aquest sector. No podem confirmar les divisions internes del primitiu recinte a causa de les successives ocupacions i les grans reformes d'època gòtica que arrasaren en la seva major part les estructures anteriors, però sí que podem definir amb força precisió el perímetre d'aquest castell inicial.

A l'extrem Nord del turó, trobem una torre, que flanquejava l'entrada originària al recinte emmurallat. A aquest primer clos, s'hi afegí, possiblement, una primitiva barbacana (que en la reforma del castell del segle XIII donarà lloc a la coneguda com a Sala Gòtica). L'accés s'efectuava per una escalinata que comunicava l'exterior del recinte clos amb una poterna que donava accés al pati central del primitiu castell.

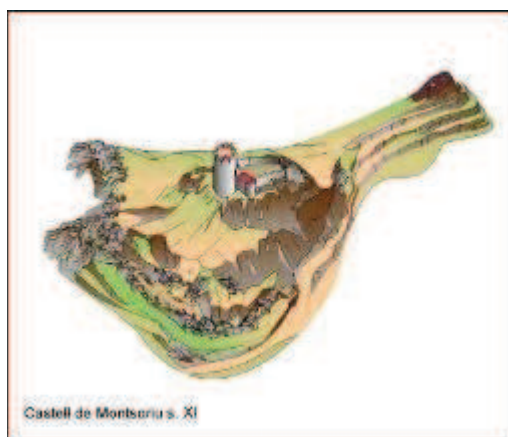
La tipologia de castell roquer es va mantenir més o menys inalterat durant almenys 150 anys, fins a les reformes constructives de la segona meitat del segle XII. A partir d'aquest moment i al llarg del segle XIII s'ampliarà el conjunt defensiu a un nou pla constructiu: el Pati d'Armes, modificant totalment la inicial aparença del castell, i convertint el petit castell roquer en una gran fortalesa.

El material ceràmic més antic recuperat durant les excavacions arqueològiques realitzades al recinte, conforma un repertori formal curt, compost bàsicament d'olletes de vora arrodonida, lleugerament exvasada, cos globular i el fons pla o una mica còncau. El tipus majoritari va ser cuit en atmosfera reductora, tot i que amb presència d'alguna peça cuita en atmosfera oxidant, amb argiles caracteritzades per la presència abundant de quars. Les decoracions estan formades per línies horitzontals i paral·leles, col·locades entre la vora i la carena. Aquestes ceràmiques es situen cronològicament entre els segles XI i XII.

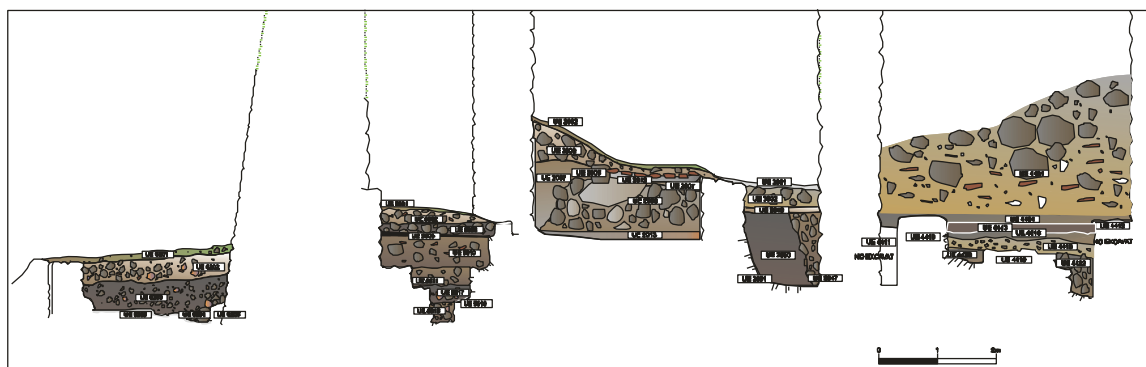

232 - Planta del castell roquer

Ens trobem per tant davant d'una tipologia de castell típica del marc cronològic que abasta les darreries del segle X i inicis de l'XI, i de la que ens han arribat nombrosos exemples, per bé que amb una heterogeneïtat notable en la seva definició arquitectònica i amb importants transformacions producte de successives remodelacions portades a terme en segles posteriors: castell de Taradell (documentat des del 893) i Sant Martí de Centelles (898) en l'àmbit proper al propi Montseny, o altres exemples paradigmàtics com són el castell de Querbús a les Corberes (1020), Santa Perpètua de Gaia (976) a Pontils Conca de Barberà, o evidentment l'exemple per excel·lència d'aquest tipus de fortificació com és el cas del castell de Mur al Pallars Jussà (segles X-XI).

233 - Recreació del castell roquer de Montsoriu al segle XI

CASTELL DE MONTSORIU. RECINTE SOBIRÀ SECCIÓ E-W.

234 - Seccions arqueològiques del Recinte Sobirà

Montsoriu a la segona meitat del segle XII i el segle XIII. El Castell romànic

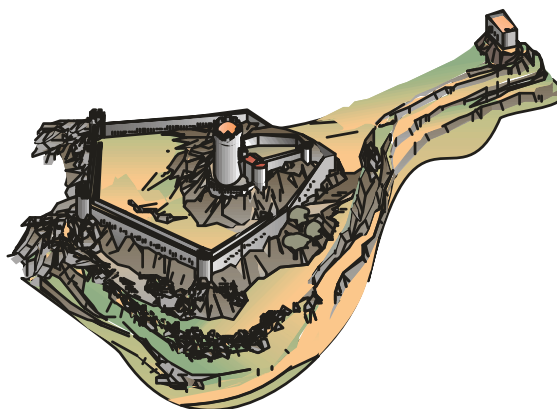
Malgrat que el coneixement que actualment tenim de l'evolució arquitectònica de Montsoriu és important, la fase constructiva d'aquest període, presentava nombrosos interrogants. El fet que moltes de les obres de reforma del segle XIV, es realitzessin sobre construccions dels segles XII i XIII (moltes vegades doblant les parets de la fase precedent), o bé rebaixant els nivells de circulació fins a la roca mare o retallant fins i tot la roca (el que va fer desaparèixer en més del 60% de la superfície del castell els estrats horitzontals corresponents a les fases anteriors del segle XIV), no ens ajudava massa a descobrir els elements del castell dels segles XII i XIII. Mercès a les intervencions portades a terme en al recinte Sobirà i al pati d'armes del castell, el coneixement d'aquesta gran etapa constructiva ha experimentat una millora notable.

Àmbits i testimonis de l'ocupació del castell entre els segles XII-XIII

A partir de la segona meitat del segle XII i durant bona part del segle XIII Montsoriu serà objecte d'una importantíssima transformació. En aquesta fase es desenvoluparà el segon recinte o pati d'armes, i el sector comprès entre el castell i la Torre de les Bruixes (clos nord). Pel que fa al recinte sobirà aquest no serà aliè a aquesta transformació i serà profusament remodelat. Aquest conjunt de reformes afectaran a tot el conjunt d'edificacions que formen la fortificació de Montsoriu.

Des d'un punt de vista conceptual caldria inscriure l'origen d'aquesta remodelació en el context arquitectònic de les fortificacions aixecades en el context del que habitualment s'anomena segon romànic, però l'evolució del conjunt d'obres sobretot a partir de finals del segle XII i sobretot del segle XIII, l'acosta als models de transició entre el romànic i el gòtic, definits sovint per la presència d'un pati central al voltant del qual s'aniran edificant el conjunt d'estances del castell, és en definitiva el model vinculat sovint a les grans construccions de les ordres militars com serà el cas de castells com Montizón (Villamanrique -Ciudad Real) o Calatrava la Nueva (Aldea del Rey- CiudadReal), però també a grans fortificacions catalanes d'origen adalusí com és el cas del castell de Miravet.

A partir d'aquest esquema inicial, veurem que la seqüència constructiva d'aquesta fase, s'iniciarà amb la definició d'un nou perímetre murallat que ocuparà el segon replà del turó, situat als peus de la zona més elevada sobre la que s'aixecava la fortificació dels segles X-XI, en el seus sectors de llevant, migdia i ponent, cosa que suposà de fet, planificar un nou anell defensiu de 230 metres, situat 10 metres per sota del pla inicial de l'antic castell roquer, amb la qual cosa i des d'una vessant defensiva permetia disposar de dues línies de defensa, configurant-se per tant un recinte Jussà sobre el que s'aixecava el recinte Sobirà, que esdevindrà a efectes pràctics el Donjon de la terminologia clàssica d'aquest tipus de fortificacions.

235 - Idealització de Montsoriu a la segona meitat del segle XII. MEMGA

Des d'aquesta perspectiva estaríem parlant doncs d'un model de castell encara inserit en la tradició de fortificacions del segle XII, i per tant encara amb evidents adaptacions a la topografia del lloc, per bé que en la seva definició formal s'observa ja una marcada voluntat de regularització, tant en el disseny de les línies de cortines, com en la disposició de les bestorres angulars.

L'evolució constructiva, al llarg de les dècades següents, serà la que ens portarà a parlar en el cas de Montsoriu del model de pati central.

Seguidament veurem com aquest conjunt d'obres va afectar els diferents recintes del castell.

El recinte sobirà

La reforma constructiva de la segona meitat del segle XII i del segle XIII, suposarà importants canvis en l'aspecte d'aquest recinte, del que únicament perviuran de l'etapa anterior, tot i que amb modificacions, la torre mestra o torre de l'homenatge i possiblement també la torre de l'extrem Nord del recinte Sobirà.

En aquesta fase, en la planta baixa de la vessant N de la torre de l'homenatge, s'obrirà una porta dovellada, amb arc de mig punt en la cara interna. Aquesta obertura obligà a eliminar l'antiga cisterna d'aigua que arribava fins aquest extrem i, conseqüentment la construcció d'una de nova cisterna de mides més reduïdes, just al seu costat.

En un context posterior, principis del segle XIII, s'enderrocarà en la seva major part l'antiga capella preromànica del recinte sobirà -que en aquests moments ja hauria estat substituïda pel nou edifici del Pati d'Armes-, el que permetrà construir la nova muralla del sector llevanti, i obrir un nou itinerari d'accés paral·lel a aquesta muralla Est, fins a una nova porta situada als peus de la torre de l'homenatge. Aquesta porta presenta un accés per un camí estret i fortificat per sengles panys de muralla que condueixen fins a l'escala d'accés al portal. Les dades arqueològiques més recents ens porten a pensar que aquest itinerari d'accés a la porta principal situada al costat de la torre de l'Homenatge, hauria tingut continuïtat en el sector Oest fins a enllaçar de nou amb la sala gòtica, constituint per tant un itinerari fortificat pràcticament circular al voltant del recinte sobirà i que confluirà en els seus dos extrems en l'anomenada Sala Gòtica.

Construcció de la Sala Gòtica

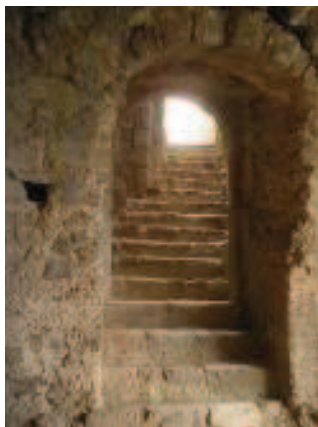
Un dels elements més destacats d'aquesta fase de remodelacions en el Recinte Sobirà, és sens dubte la construcció de la tradicionalment anomenada *Sala Gòtica*. Una obra important amb nombrosos paral·lels constructius dins l'arquitectura medieval tardoromànica i de

transició al gòtic, tant en edificis militars com també religiosos i que observem en contextos cronològics corresponents a les darreries del segle XII i el primer terç del segle XIII-.

Aquesta edificació, de planta irregular, situada en el sector de tramuntana, té unes dimensions màximes de 16 m de longitud per 6 m d'amplada, està coberta amb una volta apuntada, i disposa de 4 arcs torals o faixons també apuntats que arrenquen de la base de l'edifici i que li fan de suport.

En el seu mur de tramuntana s'obria un finestral, cegat posteriorment amb la construcció d'una torre-contrafort, en una data avançada i que segurament hauríem de situar en el segle XV.

Aquesta nau constituïa l'accés principal al Recinte Sobirà, i podria haver funcionat com una mena de cos de guàrdia al segle XIII, ja que en ella conflueixen en aquests moments diferents itineraris, i constitueix per tant un espai clau en la defensa del castell i en especial del recinte superior. Des d'ella i a través d'una escalinata, tancada per una porta situada a la seva part superior, s'accedeix al pati del recinte superior i que constitueix al seu torn el nucli del recinte sobirà.

236 - Escala d'accés al pati del recinte sobirà.

Aquesta potent estructura arquitectònica suportada per murs que superen el metre d'amplada, permetia disposar a la seva part superior d'un ampli adarb, amb paviment de *signinum*, que esdevenia un extraordinari punt fort sobre el fossat (15 m per sota) i del recinte o clos nord culminat a tramuntana per la Torre de les Bruixes. Aquest adarb presenta forma de resalt trapezoidal vertical, a manera d'esperó, i la seva presència l'hem de veure en relació a la defensa del sector Nord de la fortificació.

Algú ha definit la seva forma, com un dels primers exemples d'estructura defensiva poligonal en altura present en els castells d'època tardo-romànica a Catalunya. Tècnica militar que es generalitzarà a partir de l'època gòtica i que es reforçarà a Montsoriu amb la construcció del tercer nivell sobre la sala gòtica a mitjans del segle XIV. De totes maneres no s'ha d'obviar que la seva forma respon, també, a una adaptació topogràfica al lloc on s'aixeca l'edifici.

El Recinte Pati d'Armes

Com hem comentat en iniciar el capítol, aquesta és la zona del castell que a hores d'ara, ha donat el major nombre de testimonis de l'ocupació de Montsoriu d'aquesta fase intermèdia corresponent a la segona meitat del segle XII i el segle XIII.

Sense una cronologia precisa, ja que hores d'ara, els testimonis arqueològics en forma de ceràmiques en cuita reductora, la documentació existent i els elements arquitectònics que han perviscut d'aquesta fase constructiva del castell no permeten establir un marc estricte per a la seva adscripció cronològica en el seu origen; sí que podem esbossar unes línies generals que ens situen en la segona meitat avançada del segle XII. És evident que aquestes construccions són anteriors a l'edificació de la capella romànica, ben datada documentalment entre les darreries del segle XII i principis del segle XIII (amb dotacions entre els anys 1198 i 1205 que ja hem esmentat en l'apartat documental). I diem que són anteriors ja que la capella s'adossa, com un element constructiu posterior, al perímetre de muralles que en un primer moment es dissenya de manera exempta i sense construccions adossades, excepte, evidentment les bestorres angulars.

D'aquesta primera fase constructiva del segon recinte de Montsoriu ens han quedat com a testimoni, les tres bestorres cilíndriques angulars del recinte i el traçat de les muralles sud i oest i part de la muralla est, així com el disseny del sistema d'entrada al castell, que s'ha pogut documentar a partir de les diferents intervencions arqueològiques portades a terme en aquest sector.

Aquesta muralla inicial, estava construïda en maçoneria amb pedres mitjanes i petites i presenta en alguns indrets testimonis d'encofrat. En essència estaríem parlant d'una tècnica constructiva molt similar a la que observem en l'etapa precedent dels segles X-XI. Cal mencionar en aquest sentit, que el tipus de pedra del turó –esquist-, dificulta enormement un treball acurat com seria l'elaboració de carreus o carreus, cosa que fa que la tècnica emprada en el segle XII, es mantingui gairebé sense alteracions en les construccions dels segles XIII-XIV i XV.

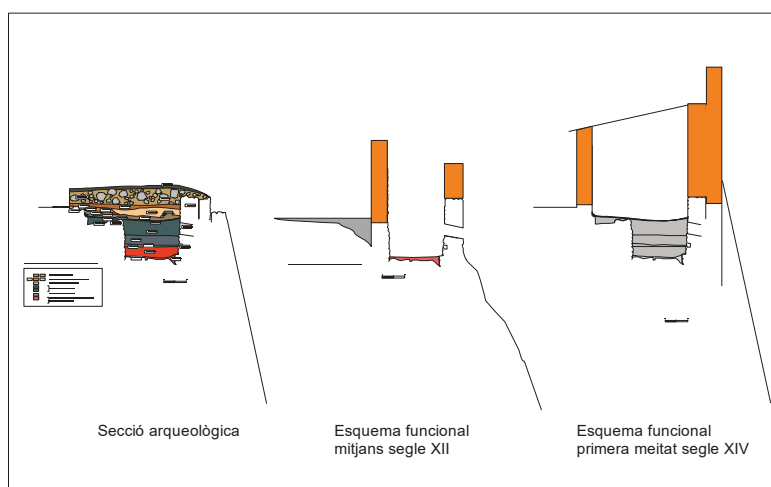
Les dimensions d'aquesta muralla, amb una amplada d'uns 70cm, i unes alçades que difícilment superen els 5 metres, aparentment ens farien pensar que estaríem parlant d'una estructura molt feble. La realitat, però, és que aquesta muralla se situa sobre un replà rocós regularitzat en part amb la construcció del recinte, i que se situa 11 metres per sobre de la seva base, amb la qual cosa estaríem parlant d'una alçada total propera als 16 metres, als que caldria afegir en una part important del seu perímetre, la presència d'un potent fossat que en alguns llocs supera els 4 metres de profunditat: Unes estructures defensives, suficients per tant, per dissuadir als possibles atacants.

Aquest sistema defensiu restaria complementat, amb la construcció d'un segon mur situat paral·lelament a la muralla principal pel sector interior de la fortificació. La seva presència al llarg dels sectors est i sud esdevindria de facto una segona línia de muralles, que tot aprofitant els desnivells de la roca, tancaven l'espai central del recinte en la zona en la que en el segle XIV es construirà la gran cisterna i s'ubicarà el nucli del pati d'armes del castell. Les tasques arqueològiques portades a terme ens porten a pensar, al mateix, temps que el corredor d'aproximadament 75 metres de longitud que restaria entre la muralla i aquest segon mur (que hauria pogut tenir una alçada mínima d'entre 3'5 i 4 metres), configuraria en realitat el camí fortificat d'accés al nucli del segon recinte en el que es trobarien diferents edificacions i estructures, entre elles un taller de forja.

Aquest sistema defensiu de doble muralla i camí fortificat entre els dos murs, és el mateix model que trobem en la zona d'accés al recinte sobirà i que ja hem comentat anteriorment.

Cal esmentar, que en aquesta fase, la defensa dels murs no es realitzaria a través d'un sistema de passos de ronda (ja hem comentat que es tractava de murs de 70cm i alçades

que difícilment superaven els 4-5 metres), sinó que es realitzaria a peu de muralla a través d'una línia d'espitlleres situades en intervals d'uns 70 cm entre elles.

237 - Evolució sistemes defensius zona Pati d'Armes

Ens trobaríem per tant davant d'un acurat sistema defensiu, però que malgrat tot, i com ja s'ha indicat anteriorment, ens remet als models romànics. L'evolució urbanística d'aquesta zona a partir dels darrers anys del segle XII i sobre tot en el primer terç del segle XIII, definirà un nou plantejament que ens acostarà al model de castell amb pati central. Un model que malgrat tenir nombrosos precedents en l'arquitectura andalusina de la pròpia península ibèrica (com seria el cas de Burgalimar a la província de Jaen, o el ja mencionat castell de Miravet a les terres de l'Ebre, amb origen també andalusí); dins del context medieval veurem com es generalitzarà a la resta de l'Europa Occidental entre la segona meitat del segle XII - en especial durant el seu darrer terç- i la primera meitat del segle XIII. En línies generals es el model de castell que els anglesos denominen Plantagenet, els francesos Felip August, i d'altres l'anomenen castell de les ordres militars, ja que la base d'experimentació d'aquest castell serà també la zona d'orient proper.

En essència es tracta d'un castell de grans dimensions, de forma més o menys quadrangular i definit per la presència d'un pati central, on s'obren un conjunt d'habitacions i tancat per un perímetre de muralles. Un model de fortificació en definitiva, sobre el trobaríem fins i tot paral·lels en època romana i que defineix sobretot un concepte important a tenir en compte i que ens explica fàcilment la seva aparició (i/o reaparició) al llarg de la història: es tracta generalment d'un castell de grans dimensions i per tant un castell que només es possible desenvolupar a partir d'un gran esforç, tant en homes com en recursos econòmics, per això és habitual vincular aquest tipus de construccions amb la monarquia, les ordres militars i també en comptades ocasions amb els poder feudals més preeminents. És evident que els Cabrera estaven en condicions de complir aquest requisit indispensable.

Altres construccions en el Pati d'Armes

Pel que fa a les construccions de l'interior d'aquest recinte, es van localitzar en les campanyes dels anys 2000 i 2001 les restes dels nivells d'ocupació de dos àmbits, la fonamentació d'un mur de tancament d'un d'aquests àmbits i dues llars. Es tracta d'estructures extraordinàriament senzilles: murs de 50-60 cm units amb fang, paviments de terra batuda, i llars fetes amb argila cuita i delimitades per pedres. És important ressenyar que al costat d'una d'aquestes estructures de combustió van aparèixer restes d'escòria de

ferro, el que podria obrir la possibilitat, per paral·lels de cronologia semblant (l'Esquerda), de que es tractés d'un taller de forja.

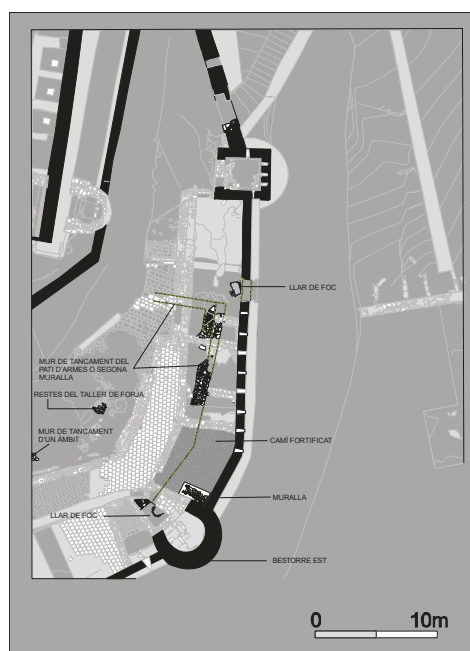
En les excavacions de l'any 2006 i 2007 es localitzaren novament dues llars de foc realitzades en la mateixa tècnica anteriorment descrita (base de pedruscall amb argila cremada i delimitada per pedres) que es vinculen als nivells d'ocupació del castell tardoromànic, concretament a la zona del camí fortificat i situades en una posició molt estratègica: una entre la bestorre d'entrada i l'inici del camí fortificat i l'altre als peus de la bestorre E, al mig del traçat del camí just en el punt on aquest camí canvia de direcció. Aquesta ubicació evidentment no és gratuïta i s'interpreten com a punts de control de la guàrdia del castell.

Pel material recuperat en aquests nivells, la ceràmica és de difícil adscripció, en ésser bàsicament ceràmiques grises i per tant amb cronologies no massa precises. De totes maneres i pel que fa a les monedes, és interessant la troballa d'una moneda de Pere I concretament un òbol de billó encunyat l'any de la seva mort a Muret, l'any 1213, que va aparèixer en contacte amb un dels nivells inferiors de circulació relacionat amb el funcionament d'un dels àmbits i el taller de forja, situats a la zona interior del pati.

Els espais de circulació i entrada al pati d'Armes

L'any 2003 es va localitzar, en la zona ubicada entre la bestorre d'entrada i la bestorre est, les restes d'un mur, orientat de N a S i per tant gairebé paral·lel a la muralla, de la que resta separada uns 2'5 metres, la continuació de les tasques d'excavació l'any 2005, dins l'àmbit de l'anomenat cos de guàrdia del segle XIV, permeteren observar com aquest mur hauria tingut continuïtat en aquest sector, i que al mateix temps, hauria sofert una remodelació que hauria modificat lleugerament el seu traçat. Aquests mur que hauria estat en funcionament entre la segona meitat del segle XII i la primera meitat del segle XIV, havia format part d'un primer sistema de tancament del recinte en el sector Nord-Est, configurant al mateix temps el tancament del camí fortificat per l'oest.

La interpretació d'aquest fet, cal veure'l en funció de l'existència de dos nivells de circulació que funcionarien sincrònicament: un nivell superior, que correspon al pati i un nivell inferior, relacionat directament amb les espitlleres obertes a la muralla, que configuraria el recorregut d'accés fortificat al pati d'armes en aquesta fase.

238 - Planta General del sector d'entrada al Pati d'Armes de Montsoriu amb indicació dels elements pervivents corresponents al segle XII i principis del segle XIII.

Construccions i reformes arquitectòniques corresponents a les darreries del segle XII i la primera meitat del segle XIII

Construcció de la capella romànica dedicada a Sant Pere

Ja hem comentat anteriorment que l'antiga capella preromànica del castell, serà substituïda –entre els darrers anys del segle XII i principis del segle XIII, per un nou edifici al Pati d'Armes, d'estil romànic.

Documentalment existeixen referències d'aquest edifici, dedicat a Sant Pere, des de les darreries del segle XII. La primera en un codicil de Ponç III de l'any 1198 (5), i successivament en testaments de Guerau IV del 2 de febrer de 1205 i del 18 de setembre de 1223 ²³². És interessant també un document del 1255 en el qual, Bernat, vescomte de Cabrera, establí a la verge Maria de Montsoriu 15 sous anuals sobre alguns masos de l'entorn. El que significaria que existia a la capella un altar dedicat també a la verge.

Arquitectònicament, es tracta d'un edifici de forma rectangular (9'70 m de llargada x 4'50 m d'amplada) format per una sola nau amb capçalera també rectangular orientada al NE.

La capçalera està separada i sobreaixecada de la nau per un esglaó. La nau per la seva part presenta un banc corredor adossat tant als murs laterals com a l'oposat al presbiteri. L'accés a la capella s'efectuava per una porta oberta a l'angle SO. La llum entrava a la capella a través de dues finestres de doble esqueixada situades a la part central dels dos murs curts de l'edifici, el mur de la capçalera NE i el de capdavall de la nau SO.

El paviment de la capella és de morter. Les parets també estaven recobertes de morter de calç. En l'arrebossat de la paret O de l'habitació, es descobriren una sèrie d'esgrafiats: conjunts de tres creus i una figura humana esquemàtica. Cal esmentar que aquests

²³² Coll, J: El castell... (op cit.)

esgrafiats varen ser objecte, l'any 2004 de tasques de consolidació portades a terme per tècnics del Servei de Restauració de Sant Cugat.

La coberta originària de la capella consistia en un teulat de dues vessants, amb encavallada de fusta i coberta de teules.

L'edifici presenta una capella lateral oberta en el mur O, amb accés des del presbiteri. Aquesta petita capella es troba coberta amb volta de pedra, lleugerament apuntada, de la qual encara es conserven les marques d'encanyissat constructiu. També en el mur O, dins la petita capella lateral, es conserva una finestra de doble esqueixada d'estil romànic, malmesa en el segle XIV per les obres de construcció d'una escala, que afectaren també una part de la volta d'aquesta capella.

L'estil arquitectònic i els paral·lels trobats (Sant Andreu de Bastracà al municipi de Beget i Sant Martí de Corsavell a Bassegoda, entre d'altres) ens fan situar la construcció de la capella de Sant Pere de Montsoriu en un moment que se situaria entre finals del segle XII i principis del XIII, coincidint per tant amb els documents de les dotacions des que ja hem esmentat, corresponents als anys 1198 i 1205. El seu estil arquitectònic s'inscriu dins dels models del que s'anomena segon romànic i en el que s'observen alguns trets que posteriorment definiran les construccions gòtiques, com és el cas de la utilització de les voltes i els arcs apuntats.

Els àmbits del sector sud

Les intervencions portades a terme en el sector Sud del Pati d'Armes del castell, en la zona situada entre la capella romànica i la gran sala del castell del segle XIV, van permetre localitzar interessants elements corresponents al castell del segle XIII.

De fet l'evolució constructiva del sector sud del Pati d'Armes de Montsoriu, constitueix el testimoni de l'evolució del castell romànic format per dos recintes (Sobirà i Jussà o albacar), vers el castell amb pati central pròpiament dit i que trobarem definitivament consolidat amb les grans reformes del segle XIV.

La construcció de la capella romànica a l'angle sud-est del pati, a les darreries del segle XII, constitueix el primer testimoni d'aquesta voluntat, que tindrà continuïtat a la primera meitat del segle XIII amb la construcció de noves edificacions com seran els àmbits 10.500, 10.300 i 10.200. Unes construccions que s'integraran en el castell del segle XIV i que encara, en part, avui podem observar.

L'àmbit 10500, adossat a ponent de la capella romànica, va ser construït amb posterioritat al primer quart del segle XIII, com ho testimonia el fet de la troballa de dues monedes de Jaume I encunyades amb posterioritat al 1222, en el basament de la paret O. Es tracta d'un espai de rellevància, ja que per accedir a la pròpia capella necessàriament s'havia de passar pel seu interior, constituint per tant una mena d'unitat. El fet que en realitat sigui una avantcambra de la capella i que arquitectònicament presenti bancs corredors, iguals que els que trobem a la nau de la capella en el seu perímetre, fa pensar que es tractés d'un espai versemblantment amb una funció de reunió.

En un pla diferent, amb un desnivell d'aproximadament 1 metre, adossat a la sala anterior, es va aixecar a ponent, un nou àmbit (10.300), que les transformacions del segle XIV

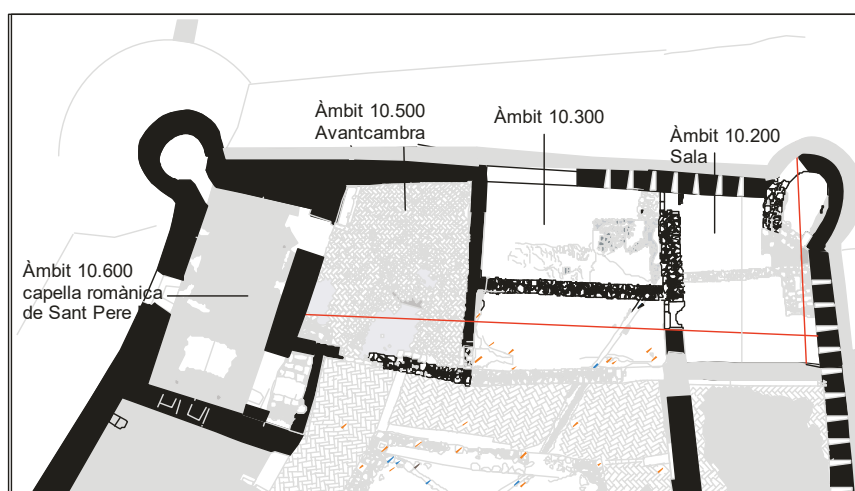
(modificació d'alçades, doblament de parets, obertura d'un finestral i rebaix del sol original de l'habitació, per sota del nivell original de la roca mare en el segle XIII), fan pràcticament impossible conèixer la seva funció, ja que més enllà del perímetre dels murs, qualsevol altre testimoni material que ens pogués ajudar a conèixer els usos a que es va destinar en el segle XIII, va desaparèixer en les reformes constructives corresponents a mitjans segle XIV.

Pel que fa a l'àmbit 10.200, s'ha pogut documentar que en el segle XIII, formava part d'una gran sala amb un perímetre semblant a la gran sala gòtica del segle XIV, però adossada a l'angle sud-oest del castell. La reforma gòtica compartimentarà una part d'aquesta antiga sala i possiblement la perllongarà en direcció nord. Les dimensions d'aquest àmbit en el segle XIII, el converteixen en l'espai cobert més gran del castell.

L'accés a aquesta gran sala es realitzava a través d'una porta situada en el mur de llevant, actualment encara visible, però que va ser tapiada en les reformes del segle XIV, concretament per l'aixecament del mur de tancament de l'àmbit 10.400.

Constructivament els tres àmbits presenten les mateixes característiques constructives, murs de maçoneria, amb pedres petites i mitjanes lleugerament treballades i unides amb morter de calç. La única diferència està en l'amplada dels murs, que en els àmbits 10.500 i 10.300 és de (xxxxxxx), mentre que en l'espai 10.200 l'amplada és de (XXXXXXXXX) un fet que cal veure en relació a la pròpia amplitud dels espais i els pesos de les cobertes que havien de suportar.

Des d'una perspectiva urbanística presenten una distribució i alineaments diversos, producte d'un desenvolupament portat a terme en diferents fases, i sense seguir aparentment un patró preestablert ni regular. La seqüència constructiva del conjunt s'iniciaria amb la construcció de la capella a les darreries del segle XII i tindria continuïtat amb la construcció de la gran sala (àmbit 10.200). Ambdues construccions les observem amb una disposició regular seguint les alineacions de la muralla est i oest respectivament, mentre que els àmbits 10500 i 10300 obeeixen a una fase d'obres posteriors (els seus murs s'adossen a les construccions anteriors) i seran aixecats amb posterioritat al primer quart del segle XIII com així ho demostren les monedes de Jaume I en estrats vinculats a la seva construcció.

239 - Montsoriu sector sud. Planta dels àmbits en funcionament al segle XIII

Cisterna del sector Nord

La muralla d'època tardoromànica protegia també el tram perimetral del sector Oest del turó i s'allargava vers al sector N fins a contactar amb la base de l'esperó rocós sobre el que en el primer quart del segle XIII s'ubicarà l'anomenada sala gòtica del recinte sobirà. D'aquesta construcció, remodelada en diverses fases entre els segles XIII i XIV, en resten visibles les espitlleres defensives situades a peu de muralla (sector de la sala noble i cuines del segle XIV).

En aquest sector N destaca també la presència a la muralla, de les impropres d'una coberta en forma de volta de canó eliminada en la reforma del segle XIV, cosa que ens testimonia la presència de construccions al llarg d'aquest tram de muralla oest i que molt possiblement haurien format un conjunt amb la gran sala (àmbit 10.200) i la cisterna que actualment encara es conserva (àmbit 9300) de forma rectangular, de planta lleugerament irregular o trapezoidal, que fou construïda sobre la roca natural retallada i adossada per la cara interna a la muralla de tancament perimetral romànica.

La cisterna conserva una volta lleugerament apuntada d'eix descentrat i construïda amb encanyissat. Tipologia constructiva que també trobem en altres construccions d'aquesta època en el castell (p. ex. capella lateral de l'església romànica o alguns sectors de l'anomenada Sala Gòtica del Recinte Sobirà) i que associem a construccions cronològicament situades entre les darreries del segle XII i primer terç del segle XIII.

Pel que fa a l'estratigrafia d'aquest sector, en cap cas tenim registres anterior a les grans reformes del castell a mitjans del segle XIV, ja que aquestes obres suposaren l'eliminació dels nivells constructius i d'ocupació anteriors, rebaixant fins i tot la roca mare.

El clos nord i la torre de albarrana de les Bruixes

La torre de les Bruixes es troba situada en un extrem nord del turó de Montsoriu, dalt d'un petit esquei rocallós, des del qual es té una visió completa del conjunt arquitectònic que forma el Castell de Montsoriu.

L'edificació ha seguit les vicissituds històriques del castell de Montsoriu, del qual era una posició avançada. Es tracta d'una torre de guaita, o albarrana, que tenia per finalitat el control visual del pas o l'entrada natural a la Vall d'Arbúcies, seguint el recorregut de la riera.

Es tracta d'una torre de planta rectangular, formada per un o diversos pisos, i possiblement terrat o adarb defensiu. Es troba envoltada per un imponent fossat excavat en la roca natural del turó.

Malgrat que en l'actualitat es troba relativament ensorrada i colgada pel seu propi enderroc es poden observar algunes de les seves característiques constructives. Es conserva una alçada màxima de 3 m a gairebé les quatre parets que la formen. L'aparell constructiu és de carreus en pedra local, de grans dimensions, que varien segons la cara, hi ha dues parts més devastades on els carreus són de formes irregulars i el mur es troba foradat. En altres cares els carreus són de forma més regular, recordant l'obra d'estil tardo romànic. Es poden apreciar algunes espitlleres que confirmen el caràcter defensiu de l'edifici.

El fossat sec retallat a la roca, similar al que podem observar en la cara nord del castell, impedia l'accés directe a la torre des de la zona intermèdia del turó, on es situava l'anomenat clos nord en els segles XII i XIII. De manera que és molt possible que existís un pas elevat o bé un camí de circumval·lació per accedir a la torre.

240 - Torre de les bruixes

També en aquesta fase es desenvoluparà arquitectònicament el sector comprès entre el castell i la Torre de les Bruixes. Aquest sector restava protegit per una muralla perimetral en el sector Est i oest, i per dos fossats als sector nord i sud. El castell en un extrem i la torre de les bruixes a l'altra servien de protecció i control visual de tot aquest espai.

La torre de les bruixes mantindrà la seva funcionalitat al llarg del segle XIII i XIV. En la fase de remodelació del conjunt arquitectònic de mitjans del segle XIV, la torre seguia en funcionament com a torre albarrana o de guaita avançada en l'extrem nord del turó, però ja deslligada arquitectònicament del castell.

A trets generals, aquest castell, serà l'any 1285 el refugi dels comtes d'Empúries en el transcurs de l'atac del rei francès Felip l'Ardit contra el regne d'Aragó, i serà també el castell del que el cronista Bernat Desclot dirà que és un dels bells i nobles del món. Es tracta d'una fortalesa extraordinària, de 242 m de llargada i una amplada màxima de 52 m, amb un perímetre exterior total de gairebé 600 m. Tant sols per defensar-la feia falta un veritable exèrcit.

Enderroc de la capella castral preromànica

L'antiga capella fou substituïda des de les darreries del segle XII o principis del segle XIII per un nou edifici al Pati d'Armes, d'estil romànic. L'enderroc de la capella situada al sector E del RS va permetre remodelar la muralla de llevant del recinte i obrir un nou portal o accés pel sector S al Recinte Sobirà.

Aquest nou itinerari, destinat a dificultar encara més l'accés al recinte superior, i per tant a facilitar-ne la seva defensa, transcorre paral·lel a la muralla del sector de llevant i desemboca en el petit recinte format pel mur espitllerat del sector sud del recinte (Àmbit 8.100). El pas a l'interior del nucli central d'edificacions del recinte sobirà, es realitza mitjançant una porta en arc de mig punt situada al peu de la torre mestra.

Aquest nou pas o itinerari, acabarà per substituir definitivament, potser ja entrat el segle XIV, l'accés a través de la *Sala Gòtica*.

A trets generals, aquest castell, serà l'any 1285 el refugi dels comtes d'Empúries en el transcurs de l'atac del rei francès Felip l'Ardit contra el regne d'Aragó, i serà també el castell del que el cronista Bernat Desclot dirà que és un dels bells i nobles del món. Es tracta d'una fortalesa extraordinària, de 234 m de llargada i una amplada màxima de 52 m, amb un perímetre exterior total de 540 m. Tant sols per defensar-la feia falta un veritable exèrcit.

Altres construccions en el Pati d'Armes

Pel que fa a les construccions de l'interior d'aquest recinte, es van localitzar en les campanyes dels anys 2000 i 2001 les restes dels nivells d'ocupació de dos àmbits, la fonamentació d'un mur de tancament d'un d'aquests àmbits i dues llars. Es tracta d'estructures extraordinàriament senzilles: murs de 50-60 cm units amb fang, paviments de terra batuda, i llars fetes amb argila cuita i delimitades per pedres. És important ressenyar que al costat d'una d'aquestes estructures de combustió van aparèixer restes d'escòria de ferro, el que podria obrir la possibilitat, per paral·lels de cronologia semblant (l'Esquerda), de que es tractés d'un taller de forja.

En l'excavació de l'any 2007 es localitzà novament una llar de foc realitzada en la mateixa tècnica anteriorment descrita (base de pedruscall amb argila cremada i delimitada per pedres) que es vincula als nivells de circulació del castell tardoromànic, en relació als passos de ronda inferiors (àmbit 10900).

Pel material recuperat en aquests nivells, la ceràmica és de difícil adscripció, en ésser bàsicament ceràmiques grises i per tant amb cronologies no massa precises. De totes maneres i pel que fa a les monedes, és interessant la troballa d'una moneda de Pere I concretament un òbol de billó encunyat l'any de la seva mort a Muret, l'any 1213, que va aparèixer en contacte amb un dels nivells inferiors de circulació.

Els espais de circulació i entrada al pati d'Armes

L'any 2003 es va localitzar les restes d'una plataforma d'anivellament, orientada de N a S i per tant gairebé paral·lela a la muralla, de la que resta separada uns 2'5 metres, la continuació de les tasques d'excavació l'any 2005, dins l'àmbit de l'anomenat cos de guàrdia del segle XIV, han permès observar com els murs d'aquesta plataforma d'anivellament del castell del segle XIII, en un fase immediatament anterior, havien format part d'un primer sistema de tancament del recinte en el sector Nord-Est.

La interpretació d'aquest fet, cal veure'l en funció de dos nivells de circulació que funcionarien sincrònicament: un nivell superior, que correspon al pati i un nivell inferior, relacionat directament amb les espitlleres obertes a la muralla, que configuraria el recorregut d'accés al pati d'armes en aquesta fase.

La capella romànica

Les restes constructives del conjunt conservades actualment, permetien endevinar l'existència d'una capella d'origen romànic dintre del segon recinte del castell, conegut com a Pati d'Armes.

Documentalment existeixen referències d'aquest edifici, dedicat a Sant Pere, des de les darreries del segle XII. La primera en un codicil de Ponç III de l'any 1198 (5), i successivament en testaments de Guerau IV del 2 de febrer de 1205 i del 18 de setembre de 1223 ²³³. És interessant també un document del 1255 en el qual, Bernat, vescomte de Cabrera, establí a la verge Maria de Montsoriu 15 sous anuals sobre alguns masos de l'entorn. El que significaria que existia a la capella un altar dedicat també a la verge.

²³³ Coll, J: El castell... (op cit.)

Arquitectònicament, es tracta d'un edifici de forma rectangular (9'70 m de llargada x 4'50 m d'amplada) format per una sola nau amb capçalera també rectangular orientada al NE.

La capçalera està separada i sobreaixecada de la nau per un esglaió. La nau per la seva part presenta un banc corredor adossat tant als murs laterals com a l'oposat al presbiteri. L'accés a la capella s'efectuava per una porta oberta a l'angle SO. La llum entrava a la capella a través de dues finestres de doble esqueixada situades a la part central dels dos murs curts de l'edifici, el mur de la capçalera NE i el de capdavall de la nau SO.

El paviment de la capella és de morter. Les parets també estaven recobertes de morter de calç. En l'arrebossat de la paret O de l'habitació, es descobriren una sèrie d'esgrafiats: conjunts de tres creus i una figura humana esquemàtica. Cal esmentar que aquests esgrafiats varen ser objecte, aquest any 2004 de tasques de consolidació portades a terme per tècnics del Servei de Restauració de Sant Cugat.

La coberta originària de la capella consistia en un teulat de dues vessants, amb encavallada de fusta i coberta de teules.

L'edifici presenta una capella lateral oberta en el mur O, amb accés des del presbiteri. Aquesta petita capella es troba coberta amb volta de pedra, lleugerament apuntada, de la qual encara es conserven les marques d'encanyissat constructiu. També en el mur O, dins la petita capella lateral, es conserva una finestra de doble esqueixada d'estil romànic, malmesa en el segle XIV per les obres de construcció d'una escala, que afectaren també una part de la volta d'aquesta capella.

L'estil arquitectònic i els paral·lels trobats (Sant Andreu de Bastracà al municipi de Beget i Sant Martí de Corsavell a Bassegoda, entre d'altres) ens fan situar la construcció de la capella de Sant Pere de Montsoriu en un moment que se situaria entre finals del segle XII i principis del XIII, que s'anomena segon romànic i en el que s'observen alguns trets que posteriorment definiran les construccions gòtiques, com és el cas de la utilització de les voltes i els arcs apuntats.

Evolució constructiva del Pati d'Armes al llarg del segle XIII

Les intervencions portades a terme en el sector Sud del Pati d'Armes del castell, en la zona situada entre l'antiga capella romànica i la gran sala del castell del segle XIV, van permetre localitzar interessants elements corresponents al castell del segle XIII.

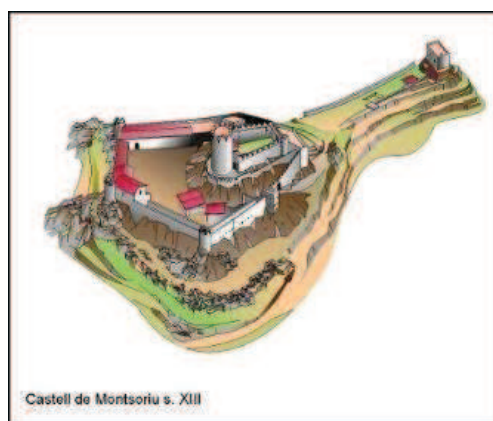
Dintre de les noves aportacions cal incloure el conjunt d'edificacions corresponents als àmbits 10.200, 10.300 i 10.500.; que malgrat configurar part del castell del segle XIV, actualment sabem que ja estaven parcialment en funcionament en el segle XIII.

En un pla diferent, amb un desnivell d'aproximadament 1 metre, adossat a la sala anterior, es va aixecar a ponent, un nou àmbit (10.300), que les transformacions del segle XIV (modificació d'alçades, doblament de parets, obertura d'un finestral i rebaix del sol original de l'habitació 20 cm, per sota del nivell original de la roca mare en el segle XIII), fan pràcticament impossible conèixer la seva funció, ja que més enllà del perímetre dels murs, qualsevol altre testimoni material que ens pogués ajudar a conèixer els usos a que es va destinar en el segle XIII, senzillament no existeix.

L'àmbit 10500, adossat a ponent de la capella romànica, va ser construït amb posterioritat al primer quart del segle XIII, com ho testimonia el fet de la troballa de dues monedes de Jaume I encunyades amb posterioritat al 1222, en el basament de la paret O. Es tracta d'un espai de rellevància, ja que per accedir a la pròpia capella necessàriament s'havia de passar pel seu interior. El fet que en realitat sigui una avantcambra de la capella i que arquitectònicament presenti bancs corredors, iguals que els que trobem a la nau de la capella en el seu perímetre, fa pensar que es tractés d'un espai de reunió.

Pel que fa a l'àmbit 11200, s'ha pogut documentar que en el segle XIII, formava part d'una gran sala amb un perímetre semblant a la gran sala gòtica del segle XIV, però adossada a l'angle sud-oest del castell. La reforma gòtica compartimentarà una part d'aquesta antiga sala i possiblement la perllongarà en direcció nord. Les dimensions d'aquest àmbit en el segle XIII, el converteixen en l'espai cobert més gran del castell.

Corresponent a una fase posterior i en un context arquitectònic d'època gòtica, que cal situar entre el darrer terç del segle XIII i la primera meitat del segle XIV, s'ubica la construcció del conjunt d'estances situades en el sector sud de la porta principal d'accés al castell (enderrocades en part per la construcció del cos de guàrdia de la segona meitat del segle XIV) i el traçat de la barcana que protegeix l'accés principal.

241- Recreació del castell amb pati de Montsoriu a la segona meitat del segle XIII

Cisterna del sector Nord

La muralla d'època tardoromànica protegia també el tram perimetral del sector Oest del turó i s'allargava fins al sector N. En resten visibles les espitlleres vers la cara interior (sector de la sala noble i cuines) i mercès als treballs arqueològics efectuats en aquests darrers anys també és possible veure la continuïtat del mur del segle XIII en el sector dels magatzems N (àmbit 9200). Concretament es ressegueix la muralla per la cara externa i es conserva part de les marques de l'antiga volta de pedra que permetia establir un ampli adarb.

En aquest sector N (àrea 9000) destaca també la presència d'una cisterna (àmbit 9300) de forma rectangular, de planta lleugerament irregular o trapezoidal, que fou construïda amb basament de roca natural retallada i adossada al mur de tancament perimetral romànic. Les restes d'antiga volta de pedra que sostenien un potent adarb formaven part del mur S i N d'aquesta cisterna, la qual cosa ens permet interpretar la simultaneïtat constructiva d'aquests elements.

La cisterna conserva una volta lleugerament apuntada d'eix descentrat i construïda amb encanyissat. Tipologia constructiva que també trobem en altres construccions d'aquesta

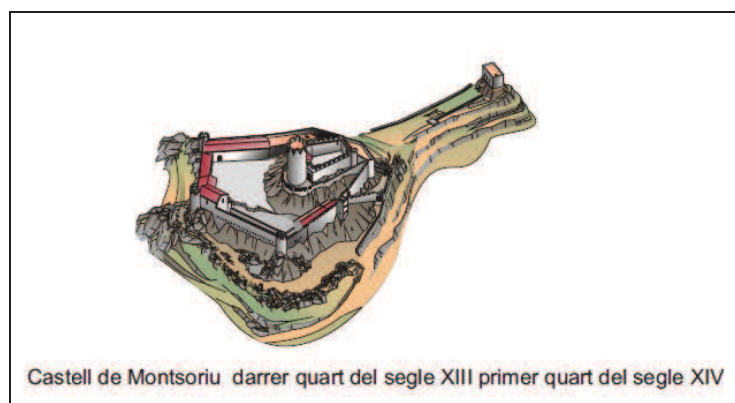
època en el castell (p. ex. capella lateral de l'església romànica o alguns sectors de l'anomenada Sala Gòtica del Recinte Sobirà).

El clos nord i la torre de albarrana de les Bruixes

La torre de les Bruixes es troba situada en un extrem nord del turó de Montsoriu, dalt d'un petit esquei rocallós, des del qual es té una visió completa del conjunt arquitectònic que forma el Castell de Montsoriu.

L'edificació ha seguit les vicissituds històriques del castell de Montsoriu, del qual era una posició avançada. Es tracta d'una torre de guaita, o albarrana, que tenia per finalitat el control visual del pas o l'entrada natural a la Vall d'Arbúcies, seguint el recorregut de la riera.

Es tracta d'una torre de planta rectangular, formada per un o diversos pisos, i possiblement terrat o adarb defensiu. Es troba envoltada per un imponent fossat excavat en la pedra natural del turó.

242 - Reformes constructives a l'entorn de 1285

Malgrat que en l'actualitat es troba relativament ensorrada i colgada pel seu propi enderroc es poden observar algunes de les seves característiques constructives. Es conserva una alçada màxima de 3 m a gairebé les quatre parets que la formen. L'aparell constructiu és de carreus en pedra local, de grans dimensions, que varien segons la cara, hi ha dues parts més devastades on els carreus són de formes irregulars i el mur es troba foradat. En altres cares els carreus són de forma més regular, recordant l'obra d'estil tardo romànic. Es poden apreciar algunes espitlleres que confirmen el caràcter defensiu de l'edifici.

El fossat sec retallat a la roca, similar al que podem observar en la cara nord del castell, impedia l'accés directe a la torre des de la zona intermèdia del turó, on es situava l'anomenat clos nord en els segles XII i XIII. De manera que és molt possible que existís un pas elevat o bé un camí de circumval·lació per accedir a la torre.

També en aquesta fase es desenvoluparà arquitectònicament el sector comprès entre el castell i la Torre de les Bruixes. Aquest sector restava protegit per una muralla perimetral en el sector Est i oest, i per dos fossats als sectors nord i sud. El castell en un extrem i la torre de les bruixes a l'altra servien de protecció i control visual de tot aquest espai.

La torre de les bruixes mantindrà la seva funcionalitat al llarg del segle XIII i XIV. En la fase de remodelació del conjunt arquitectònic de mitjans del segle XIV, la torre seguia en funcionament com a torre albarrana o de guaita avançada en l'extrem nord del turó, però ja deslligada arquitectònicament del castell.

La remodelació arquitectònica de mitjans del segle XIV. El castell gòtic

Les obres de remodelació i fortificació de Montsoriu al segle XIV

Com ja hem esmentat anteriorment serà en el segle XIV quan Montsoriu assolirà la seva màxima expressió en termes arquitectònics, convertint-se un dels exemples més reeixits de l'arquitectura militar gòtica.

De l'any 1347, tenim un dels documents més importants de cara a definir en un marc cronològic precís el gruix de les obres portades a terme en el segle XIV, es tracta d'una avinença entre Bernat de Cabrera i els homes de la batllia de Montsoriu per portar lenya i fer construir un forn de calç per les obres de fortalesa del castell.

D'acord amb els usos feudals de l'àrea del comtat de Girona, en les obres dels castells hi havia de participar els homes del terme castral amb llurs obrades, però aquesta càrrega només podia ser imposades per obres exteriors de la fortificació, com murs, ampits, barbicanes i sageteres, mentre que de les obres interiors només s'admetia la de la cisterna. També s'hi comprenia la tragina de pedres o d'altres materials d'obra, així ho trobem en les usos i costums de Girona compilats pel jurista Tomàs Mieres ²³⁴.

Les obres de Montsoriu suposaren la mobilització dels homes del terme, especialment de les parròquies de Buixalleu, Viabrea, Riells, Arbúcies, Joanet, Lliors, Cerdans, Desplà i Gaserans, aquests contribuïren amb jornades de treball i tragí de materials per l'obra, sota la supervisió d'un mestre d'obres i possiblement del mateix vescomte Bernat II. El document de 1347 és interessant doncs ens permet situar cronològicament l'inici dels treballs al castell, i la seva durada prevista per 3 anys.

28 de maig de 1347

Avengut fos entre lo senyor en Bernat de Cabrera (i) els homens de Gaserans, de Viabrea, de Riells, de Sant Feliu de Buixalleu, de Arbúcies, de Joanet, de Lliors, de Cerdans e de Sant Pere Desplà, que de aquests III anys primers vinents no sien tenguts de fer host ne cavalcade sino per exemccio de iustiae ho per deffeniment de vittam ne sien tenguts de fer auida ne de anar ab servents qui fossin tramessos per lo vescomte. Els homes dels dits lochs sien tinguts en los dits III anys presents (n)e son de tayllar e de portar lenya a I forn de calç consam aen aluo messions e quel forn sie de MM corteres o ha II quiscun consam sie de M corteres e que desò ne sien tenguts de fer altres messions ne altra cosa per aquesta raó. E si ben aquesta calç nos met en obres de fortalesa del castell que en res deçó lo dit senyor nols sie tenguts per ço com es avinença feta entre els seus force. Qui ho açó sie sens tot perjudici de les parts, així que passats aquest temps los homens no sien tenguts de fer açó nec dit senyor aitam poch ans tota aquesta cosa sie nulla e nona e per no neguna. E açó ferma lo dit senyor a mont sui en G. Sesgleya, en Bn des Pin, en A ses Rieres de Arbúcies, en Johan des Terrers de Cerdans, en G Palanus, en Pere Ferrer, en A de Soler de Joanet, en R Palagrí de Riells, en Bn sa Plana, en Jacme Pinol de Viabrea, en P Prat de Sant Feliu de Buixalleu, en G Subirani de Gaserans, en P des Puig de Gaserans. ²³⁵

Aquest document, ens dona prou claus per interpretar la magnitud del que es vol portar a terme, tant per les persones implicades, com per les dimensions del forn, com per la pròpia temporalitat: 3 anys de treballs

²³⁴ Mieres, T.: *De iuribus castrorum terminatorum*, c. 2 cf Pons i Guri: Les col·leccions de costums de Girona. Fundació Noguera, 1988, p. 325-326

²³⁵ AHH ADM còpia digitalitzada úm 3404

Però a més, aquí cal afegir un fet determinant, i és que aquesta avinença es traduirà realment en un conjunt important d'obres de reforma i ampliació. Sabem documentalment, que només un any després de la construcció dels forns de calç, **l'any 1348, la nova capella gòtica estarà construïda**. La data de la llicència per aixecar l'altar d'aquesta capella és el 18 de març de 1348 ²³⁶.

A partir de l'estudi arqueològic i arquitectònic sabem que la reforma promoguda per Bernat afectà la totalitat del castell i que el seu propòsit fou adaptar-la als nous temps. En aquesta època molts castells d'ocupació secular pateixen, o bé una reforma o bé un abandonament. En aquest cas Montsoriu era propietat de Bernat de Cabrera, militar expert que havia conegut campanyes militars i setges a castells i ciutats d'arreu de la península i la mediterrània i per tant coneixia de primera mà les darreres innovacions poliorcètiques. També és un moment en que les comoditats que ofería un vell castell romànic no són les que podien oferir els grans palaus gòtics de les ciutats, on la rica burgesia aixecava nous habitatges amb ambients sumptuaris. Així no és d'estranyar que Bernat i la seva família volguessin dotar el seu vell castell amb les instal·lacions que calien per a la comoditat personal i per a les activitats públiques i de representació: paviments, llars de foc, estances àmplies i il·luminades per grans finestral de festejadors amb vistes a l'espectacular paisatge del qual era posseïdor. Qui sap si emmirallant-se amb el que el propi rei Pere havia fet en el palau reial major, on a la seva cambra hi obrí un gran finestral per contemplar del llit estant el mar.

És possible que el 1353 les obres no hagin acabat ja que afranqueixen els habitants de Breda a canvi entre d'altres coses de contribuir a les obres d'enfortiment i al seu pagament. Aquest no és un tema menor, ja que al 1347 Bernat tenia un deute de 133.294 sous barcelonesos de tern, que li gestionava el seu fill Pons i que podria ser una de les raons per les que les obres restessin en alguns punts inacabades. Efectivament, alguna de les obres inicialment projectades i iniciades no s'acaben i s'opta per solucions ràpides. Aquest és el cas de les cuines. L'obra inicial preveia una sala quasi bessona a la contigua, el menjador. Per algun motiu es realitza el basament i la primera tramada de mur, i abans de col·locar la bastida per continuar alçant-la es decideix no seguir. La sala es tanca, fent-se molt més petita i resta un espai, amb un finestral de festejador inclòs sense acabar.

Tot i això, el resultat és un castell imponent.

Així, es basteix el recinte Jussà, en el recinte Pati d'armes es desballesten parcialment l'antic sistema defensiu tardoromànic amb doble muralla i defenses a peu de mur amb una gran profusió d'espitlleres, cosa que evidentment debilitava el mur i es basteix la nova fortificació gòtica (sobre aixecant alçades i doblant els murs, cosa que permet desenvolupar un pas de ronda perimetral així com nous adarbs), amb les edificacions del palau al voltant de la cisterna central. També en aquest moment es reorganitza de nou l'espai interior del recinte sobirà configurant-se en gran mesura com el veiem actualment.

Si Montsoriu com a palau tingué segurament poca vida, la gran fortalesa patirà en breu la gran prova de foc, que malauradament qui la projectà no podrà veure: els setges del castell efectuats entre els anys 1367 i 1368 per l'host de Pere III, en que el castell i els defensors resistiren durant més de d'un any i mig.

La remodelació arquitectònica de Montsoriu mitjans del segle XIV. El castell gòtic

²³⁶ ADG: U-11 F 25V

En el context de la política militar de mitjans del segle XIV, l'armament i els sistemes de guerra i setge de castells havien assolit una notable complexitat. Els ginyes de guerra per escalar i esfondrar muralles, llençar projectils... s'havien perfeccionat notablement. No ens ha d'estranyar doncs que Montsoriu fos reformat arquitectònicament a mitjans d'aquesta centúria pel poderós Bernat II de Cabrera, de forma que les seves estructures defensives s'adeqüessin, al poder del vescomtat i a les noves modalitats de setge i presa de castells.

L'experiència militar de Bernat II en nombroses campanyes militars en les guerres dels dos Peres a Castella, en l'ocupació de l'Alguer i en altres setges a castells, ciutats, ports i viles d'arreu de la península i del mediterrani, havia de representar-se forçosament en el nou disseny de la fortalesa de Montsoriu, promoguda per ell mateix a l'entorn dels anys 1347-1350, dins el context històric del regnat de Pere III, qui a causa de les guerres contra Castella havia obligat a fortificar ciutats i pobles arreu de Catalunya.

Així doncs, el vell castell romànic de gran amplitud, i que abastava gairebé 600 m de perímetre emmurallat al damunt del turó, és reformat i redissenyat defensivament. Aquesta reforma, tot i que no serà producte d'una única actuació, i que tindrà precedents entre les darreries del segle XIII i la primera meitat del segle XIV, serà a mitjans d'aquest segle XIV quan assolirà la seva màxima dimensió.

Quina fou la causa de l'embranchida de les obres a Montsoriu en aquests anys centrals del segle XIV? Com es poden relacionar les obres de Montsoriu amb altres processos de reforçament militar a forteses del vescomtat?

Aquestes preguntes poden trobar la resposta en l'anàlisi de la complexa situació política exterior de la monarquia catalano-aragonesa, en la segona meitat del segle XIV, en la qual la família Cabrera hi participà activament.

El regnat de Pere III es caracteritzà entre d'altres coses per una gran tasca organitzadora de l'administració i de renovació arquitectònica. Bernat en el seu vescomtat seguirà en aquesta mateixa línia. Ja hem vist com treballà la vessant organitzativa i de gestió del seu territori, i ara veurem la vessant constructora. Dins el vescomtat coneixem les gestions per potenciar el castell de Montpalau, Blanes, les feines de fortificació d'Hostalric i evidentment la gran reforma del castell de Montsoriu.

En essència, la intenció de la remodelació arquitectònica del segle XIV no és altra que donar prioritat al reforçament del nucli central de la fortalesa (Pati d'Armes i sobretot Recinte Sobirà) i prescindir del clos nord, situat en la centúria anterior al centre del turó entre el castell i la torre de les Bruixes.

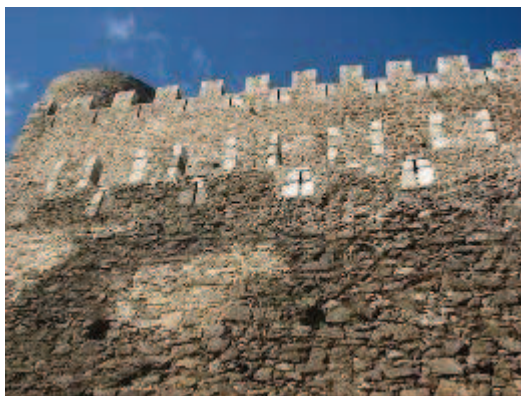
En el nou model de castell gòtic s'observa una clara voluntat de reclosament arquitectònic, on l'enginyeria militar dona preeminència a la compartimentació (en recintes concèntrics) dels àmbits defensius. El disseny dels tres recintes que formen el conjunt de la fortificació està concebut de tal manera que si un recinte era pres la resta del castell es pogués aïllar del sector inferior i donar protecció als defensors, sense que per l'obertura d'una escletxa en una muralla s'hagués de rendir tot el castell.

Al llarg del segle XIV i durant el primer quart del segle XV, Montsoriu es convertirà en un veritable **castell-palau**, on la concepció militar que regia l'arquitectura del castell romànic es veurà implementada amb un conjunt d'obres on els espais residencials (sales, cambres...) prenen un pes específic important. Per primera vegada, i en el context del castell de

Montsoriu, podem parlar de luxe, si aquest concepte el podem vincular a elements i espais arquitectònics de caire suntuari, i per tant en certa manera superflus.

Aquest fet no és gratuït i s'ha de veure en funció d'una nova concepció arquitectònica general que es repeteix en molts castells catalans, no en va estem parlant d'un castell gòtic. Però també és important esmentar que durant el segle XIV, Montsoriu esdevé residència habitual dels vescomtes de Cabrera.

Tot i que en aquest segle la gran transformació del castell té lloc en el Pati d'Armes i el Recinte Jussà, que es basteix en aquests moments, el Recinte Sobirà assolirà també bona part de la configuració que en aquests moments podem veure.

243 - Imatge de les defenses del Recinte Sobirà de Montsoriu, amb la seva característica doble línia de muralles.

Aquesta reforma, suposarà en primer lloc el sobreaixecament i el doblament de les muralles de la fase anterior. Aquest fet és una constant que s'observa en molts altres indrets del castell, i que s'ha de veure en funció, per un costat, de la necessitat de reforçament de les defenses (a partir de mitjans segle XIV es comença a desenvolupar i emprar la pirobalística), i per altre, per l'adaptació a un nou format arquitectònic, definit per uns nous espais d'estada o habitació, més còmodes, amplis i amb cobertes i sostres més enlairats que en l'etapa precedent.

Els eixos principals d'aquesta gran reforma arquitectònica seran:

-Replantejament dels sistemes de defensa: construcció de talussos, sobreaixecament de muralles i torres, doblament de murs, construcció dels passos de ronda, edificació del recinte jussà o albacar i del camí fortificat d'accés a la barbacana.

-Disseny d'una nova i complexa xarxa de recollida d'aigua pluvial: construcció o reedificació de la gran cisterna del pati d'armes (amb una capacitat de més de 300.000 litres) construcció de canalitzacions i pous de decantació.

-Construcció d'un nucli residencial (palau) al pati d'armes del castell: Aquesta important remodelació consistirà en la construcció d'un conjunt d'àmbits i habitacions, al voltant d'un gran pati central obert, pavimentat amb lloses de marbre de Gualba. Al seu voltant es disposava una galeria coberta a manera de porxo, que esdevenia al mateix temps espai de circulació i accés cobert a les diferents habitacions del palau.

-Reordenació dels espais interiors del recinte sobirà: construcció de nous espais d'emmagatzemament, i construcció d'un nou conjunt d'àmbits de tipus residencial (cuina, sala, cambres...). Reorganització dels sistemes de defensa aeris (adarb, espitllera vertical...)

Aquest conjunt de reformes, com es pot veure, afectaran en major o menor grau a la major part d'estructures preexistents.

Reordenació dels espais i àmbits del nucli del Recinte Sobirà

El Recinte Sobirà es troba situat en la part més enlairada del turó i constituïa l'element de fortificació més inexpugnable i irreductible del conjunt. Com a elements clau en destaca la torre mestre de més de 16 metres d'alçada i el terrat o adarb que abasta una superfície de 350m² en els sectors est, nord i oest del recinte.

Tot i que el perímetre del recinte Sobirà no experimentarà canvis substancials, en aquesta etapa es defineix una nova distribució dels diferents espais, que quedaran configurats a través de tres crugies paral·leles, amb orientació Nord-Sud.

La crugia central fa la funció de pati i espai de distribució, actualment no disposa de coberta. Les dimensions d'aquest espai són de 20 metres de longitud per 4'6 metres d'amplada màxima.

Pel que fa a les crugies laterals, la que correspon al sector de ponent, està dividida en tres àmbits o habitacions, obertes al passadís mitjançant portes de punt rodó, i dues, amb àmplies finestres coronelles triforades. D'aquests àmbits destaca el central que en el seu moment va acollir una petita sala presidida per una gran llar de foc d'arc rebaixat i realitzada amb granit.

El darrer dels àmbits d'aquest sector, adossat a la torre mestra, és l'únic que no presenta finestres, i el seu espai interior, està ocupat per les restes d'un forn domèstic construït en el segle XIV, de forma circular i de 3'20 metres de diàmetre. El paviment d'aquest àmbit (a diferència de la resta d'habitacions d'aquest conjunt que estan pavimentades amb rajoles disposats en espiga o escaleta) és de terra, excepte les banquetes laterals adossades als murs que també estan pavimentades amb rajoles.

244 - Portes i finestres de la crugia de ponent del Recinte Sobirà de Montsoriu

Pel que fa a la crugia del sector de llevant, està dividida en cinc àmbits.

El primer d'aquests àmbits adossat a la torre de tramuntana, sembla haver tingut dues plantes. L'obertura al passadís es realitza amb una porta de punt rodó i arc intern rebaixat. A l'alçada del primer pis, separat de la planta baixa per un trespol de fusta, i del qual ens han

arribat els forats de l'embigat que li feia de suport, es conserva un finestral que servia per donar llum a aquesta planta.

Els següents àmbits, són tres grans dipòsits, coberts amb volta, revestits amb morter hidràulic, amb una única obertura en cadascun d'ells, situada en la coberta. Un dels dipòsits disposa d'un vessador a la seva part inferior, que desguassa en el passadís central. Pel que fa a aquests dipòsits o sitges, d'unes dimensions de (XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX), en un primer moment es va considerar que es tractés de cisternes d'aigua, l'estudi de pendents i dels canals de desaigua, ens deixa clar que l'aigua de pluja no es portava a aquests grans dipòsits sinó a la cisterna contigua, adossada a la torre de l'homenatge construïda en el segle XIII i que en aquests moments estava encara en funcionament. Per tant la hipòtesi preliminar es que es tractés d'unes grans sitges emprades per l'emmagatzematge de gra.

El següent àmbit, és una cambra de petites dimensions, amb l'única obertura de la porta, que a l'igual que la resta de les portes del recinte presenta arc de mig punt a l'exterior i arc rebaixat en la cara a l'interior, amb dovelles de granit, en desconeixem el seu us, però per les seves característiques segurament hauria estat utilitzat també com a magatzem.

Finalment, el darrer àmbit d'aquest sector, és en realitat una zona de circulació. És l'únic dels espais de la crugia que no disposa de coberta amb volta, i en realitat es tracta d'un sistema defensiu conegut com a espitllera vertical. Constitueix el pas obligat d'entrada al Recinte Sobirà, després de cegar-se l'accés a través de la *Sala Gòtica*. Funciona com una mena de cancell, i serveix per evitar un accés directe al pati del recinte, obligant a realitzar un gir de 90° entre les seves dues portes: la porta principal situada al peu de la torre mestra, i la porta d'accés al pati. Al mateix temps i en cas de perill, aquest accés es defensava des de l'adarb superior i també des de la torre mestra.

A la segona planta d'aquesta crugia, es troba l'adarb o terrat defensiu, al que s'accedeix mitjançant una escala de pedra i rajol que parteix del passadís central o pati. És tracta d'un punt fort del castell, amb merlets i espitlleres que omplen els buits inferiors entre ells, esdevenint una veritable talaia sobre tot el vessant llevantí del castell, amb un ampli domini sobre tot el recorregut de la barbacana interna i les defenses de l'entrada al Recinte Sobirà. Servint al mateix temps com a única via d'accés a la primera planta de la Torre de l'Homenatge i defensa vertical de la porta d'accés al recinte, com ja hem comentat suara.

Construcció d'una nova planta a la Sala Gòtica

Una de les constants d'aquesta gran fase constructiva, com ja s'ha vist, és el sobreaixecament de les estructures i àmbits preexistents. En aquest sentit, a la Sala Gòtica, construïda en la fase anterior, s'aixecarà un nou pis, cobert amb una volta de blocs de granit perfectament escairats, i de la qual avui només en resten els arrencaments. D'aquest tipus d'obra, en tot el conjunt del castell, només trobem un paral·lel en la coberta de la gran cisterna del Pati d'Armes, tot i que els blocs d'aquesta darrera són de mida superior.

El pis superior d'aquest edifici, per sobre de la volta del segon pis, constituïa la perllongació de l'adarb cap el sector nord del conjunt, i per tant amb un excel·lent domini visual sobre tot el sector de tramuntana de la fortificació.

L'adarb de la cara N, és caracteritzada per la seva forma poligonal, essent una de les primeres representacions arquitectòniques en els castells medievals catalans que utilitza aquesta

estratègia militar. L'estructura poligonal facilitava la sortida vertical de la muralla i reduïa i evitava els angles morts, millorant la visualització dels assaltants.

Altres remodelacions

Dintre de les remodelacions corresponents al segle XIV referides al recinte sobirà, cal esmentar també el nou sistema d'accés a la seva porta d'entrada. En aquest cas, i seguint la planta de les defenses del segle XIII, es reforçarà el paper del camí fortificat preexistent a partir del doblament de la muralla est, aixecada en la centuria anterior, el que permet edificar un nou pas de ronda. Al mateix temps, i com ja hem comentat anteriorment, es cegarà l'accés a la planta baixa de la sala gòtica, deixant un sol itinerari possible per accedir al recinte superior a través de la porta situada als peus de la torre de l'Homenatge. Cosa que indubtablement contribueix a aïllar encara més el recinte i per tant a dificultar-ne l'atac.

Finalment cal situar en el context d'aquest conjunt de reformes del segle XIV, la construcció dels potents talussos que reforçaran les diferents línies de muralles d'aquest sector.

245 - Vista de les defenses del recinte sobirà.

El Recinte Pati d'Armes

El recinte del Pati d'armes que és considerat l'espai noble o palau residencial dels Cabrera, en la segona meitat del segle XIV, es perfila a ulls del visitant com un gran clos emmurallat, amb torres d'angle (construïdes a la segona meitat del segle XII) unides per cortines d'alts murs defensats per espitlleres i merlets. Atacar un castell escalant els murs era un sistema habitual, per aquest motiu a Montsoriu a mitjans del segle XIV es doblen i sobreaixequen les muralles dels dos recintes superiors del castell fins arribar a alçades de més de 15 metres i que en algunes ocasions arriben a superar els 25m. A Aquest fet cal afegir-hi la presència de l'escarpa o talús defensiu que en alguns trams presenta una amplada propera als 6 metres. Cosa que en conjunt servia per dificultar d'una manera extrema l'atac al castell, tenint en compte les possibilitats tècniques dels assaltants del segle XIV i la dificultat d'intentar acostar-hi grans ginys de setge degut a les fortes pendents del turó sobre els que s'aixeca el castell.

Per sobre dels alts murs, es va construir el pas o camí de ronda (o adarb en alguns sectors), que protegit pels merlets, constituïa la defensa de les muralles i la comunicació d'una banda a altra de la fortalesa. Aquest pas de ronda, seguint la línia de la muralla, enllaçava amb la primera planta de la Sala Gòtica al recinte sobirà, creant d'aquesta manera, a través de la sala, una circumvalació al llarg de tot el perímetre de muralles del recinte.

En el segle XIV, l'espai interior del que anomenem actualment Pati d'Armes, va patir una intensa remodelació que el va transformar totalment. Aquesta transformació obeïa a una planificació general, que pretenia deixar totes les construccions en un mateix pla, a diferència

del castell tardoromànic que encara estava adaptat en gran mesura a la topografia del terreny, i per tant amb diferents desnivells. Així el nivell de partida ens vindrà marcat per la coberta de la gran cisterna central, sobre el que es disposarà el pati. A partir d'aquesta cota es rebaixarà el nivell de les habitacions preexistents del sector oest i sud, fins i tot per sota el nivell original de la roca mare, mentre que el sector est, es farceix de terres, pedres i materials d'escombrera, per pujar el nivell de sòl i assentar-hi les noves dependències i l'espai de circumval·lació, que a manera de porxo o claustre de forma trapezoïdal ressegueix perimetralment el pati amb una amplada de 3m i una longitud de gairebé 80 metres.

Aquest porxo està tancat per un muret (que en els punts on es troba més conservat assoleix els XXXXXX cm), sobre el que es disposaven els pilars de suport de la coberta, formada, per una encavallada de fusta i teula àrab. El porxo servia alhora de passadís que comunicava les diferents dependències del Pati.

La galeria o passadís cobert, del sector O, es trobava tot ell pavimentat amb un sòl de rajoles de tipus català, disposades en forma d'escaleta en la major part del recorregut, de la mateixa manera que ho trobem en tots els paviments de les habitacions nobles del segle XIV. Les estances que es troben en la zona perimetral del porxo (cuines, sala, magatzems, capella gòtica, palau o residència, sagristia, estada del prevere...) tenen accés directe al passadís porticat o Galeria que encerclava el pati sota del qual es disposa la gran cisterna central.

246 - Vista Parcial del Pati d'Armes de Montsoriu.

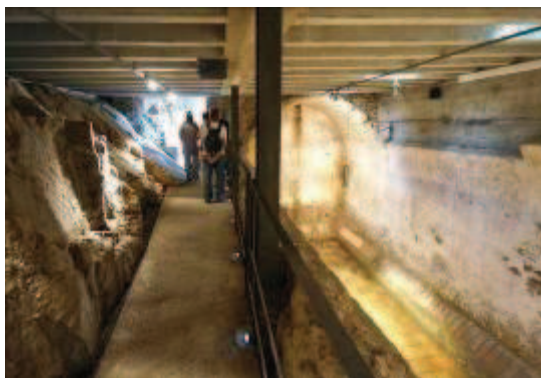
La zona pròpiament dita de pati, originàriament, es trobava coberta per un enllosat de marbre, probablement procedent de la zona montsenyenca de Gualba on encara avui existeixen pedreres en funcionament. Tot aquest paviment de lloses reposava damunt una fina capa de morter i terra solta amb petits fragments de pedra que servia per tal d'anivellar tota la superfície per sobre de la roca mare. Aquest enllosat tant sols es conserva en la zona nord oest a tocar el talús de la torre de l'homenatge, i en el sector d'entrada al Pati en la zona nord-est ja que segurament fou espoliat en una fase avançada de l'abandonament del castell, entre la segona meitat del segle XVII i el segle XVIII.

La cisterna del pati d'armes i el conjunt d'elements hidràulics

La cisterna central del Pati d'Armes és la més gran de tot el conjunt del castell i recollia l'aigua de pluja que provenia dels passos de ronda i sostres que l'envoltaven. La cisterna és de grans proporcions: amida 12 m de llarg per 4'20 d'amplada. La seva profunditat és de 5'90 m.

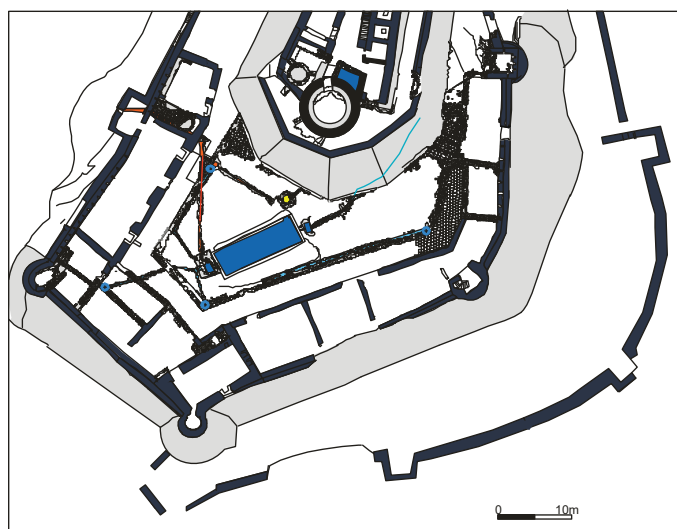
La construcció de la cisterna es féu retallant la roca mare: s'obrí una gran cavitat just al centre mateix del pati d'uns 8,5 m d'amplada per 13 de llargada, al centre d'aquesta cavitat

es construí la cisterna del Pati d'Armes. El parament dels murs està bastit, a la part baixa, amb la roca mateixa del turó (esquist) regularitzada amb maçoneria de blocs de pedra del lloc, de mida mitjana i impermeabilitzada amb morter hidràulic. La part superior de la paret de la cisterna, així mateix com la volta, es troben construïdes amb grans blocs de granit perfectament retallats, de forma rectangular i també rejuntats amb morter. El fons de la cisterna és de rajoles quadrangulars i té pendent vers la banda nord-oest. Justament en aquesta banda en el seu angle esquerra es troba el conducte que connecta la cisterna amb el pou d'extracció d'aigua.

247 - Cisterna patid'Armes.

L'excavació del reompliment situat entre la roca retallada i els murs de la cisterna ens proporcionà material ceràmic dels segles XIII-XIV (varis fragments de verd i manganès català) que ens permet situar cronològicament la seva construcció, en el segle XIV.

- Pou d'extracció d'aigües
- Cisternes i pous de decantació
- Punts de recollida d'aigües
- Canalitzacions d'entrada d'aigües
- Canalitzacions de sortides d'aigües

248 - sistema d'emmagatzematge d'aigües pluvials al pati central del castell

El conjunt d'elements relacionats amb aquest conjunt hidràulic es complementa amb dos pous de decantació, situats en els dos extrems (Nord i Sud) de la cisterna, i un conjunt de vuit canals; sis canals que tenen la funció de portar l'aigua procedent dels teulats del conjunt

d'edificis a la cisterna i al pou d'extracció, mentre que els dos restants servien de sobreexidors o de desguàs d'aigües cap a l'exterior.

Formant part també del complex sistema d'elements relacionats amb l'aigua, cal destacar la localització l'any 2001, en el sector nord-est del pati, al peu de la porta d'accés, d'una fossa destinada a la recollida de les aigües procedents de la zona d'entrada i del talús est del Recinte Sobirà i l'any 2007 d'una altra cisterna independent localitzada al subsòl de la bestorre de l'angle E.

Cosa que en total dóna una capacitat d'emmagatzematge d'aigua, propera als 270.000 litres. Una quantitat sens dubte suficient per les necessitats diàries del castell, així com per aguantar un setge perllongat sense precipitacions que poguessin omplir de nou les cisternes.

Les edificacions del Pati d'Armes

Des de l'any 1995 i fins l'any 2013 s'ha excavat una part important dels àmbits situats en el Pati d'Armes del castell. Amb una perspectiva de conjunt, és interessant observar com es defineix clarament la distribució funcional dels diferents espais.

Zona d'entrada i militar

Sector Nord: edificis destinats a la guàrdia del castell: torre del cos de guàrdia, sala gòtica del cos de guàrdia, i estada del guarda del castell.

Àmbit 11.400. Torre del cos de guàrdia

En aquest cas es tracta d'una torre de planta quadrangular aixecada en el marc de les primeres reformes del Pati d'Armes dins la primera meitat del segle XIII. En el segle XIV, aquesta torre estava formada per dos nivells o sostres de fusta i terrat o adarb. Per la part exterior del recinte presenta una morfologia de torre semicircular, a causa del doblament de murs efectuat en la fase de reformes constructives del segle XIV, que afectà tot el recinte del castell.

A nivell de la planta baixa, la torre presenta sis espitlleres situades estratègicament en els murs (una espitllera controlant la porta principal d'entrada al recinte, tres espitlleres al mur est controlant el sector d'accés exterior i una espitllera al mur sud batent l'angle sud i muralla perimetral del pati d'armes). Aquestes obertures defensives varen ser tapiades en el moment de la reforma constructiva del segle XIV, quan es doblaren les muralles perimetrals del recinte i es construï el doblament semicircular de la torre per la seva part exterior. Amb l'excepció de l'espitllera del sector N que es mantingué en funcionament fins a finals del segle XIV com a element defensiu de la porta d'accés principal del recinte.

Àmbit 11.200. Sala del cos de guàrdia

La sala forma part del cos de guàrdia del castell del segle XIV. Es tracta d'una construcció de planta rectangular, amb unes dimensions màximes d'11'90 x 4'80 m. L'estança conserva restes d'elements constructius en granit destacables com són les restes dels arcs de dues voltes de creueria, un gran finestral de festejadors i dues portes d'accés.

En la seva primera fase constructiva (darreries del segle XIII i primera meitat del segle XIV), aquesta sala estava compartimentada en dos espais. A partir de les reformes arquitectòniques de les darreries del segle XIV-principis del segle XV, la sala adquirirà les dimensions i els trets arquitectònics que encara avui, i després del procés de restauració de la sala, podem veure en part.

Aquest àmbit i des d'una perspectiva funcional, forma una unitat amb la torre quadrangular adjacent situada al costat de la porta d'entrada i que controla l'accés al castell.

249 - Pas de ronda, torre i cos de guàrdia de Montsoriu

250 - Planta àmbits del sector d'entrada al Pati d'Armes

Àmbit 11.100. Espai domèstic vinculat al cos de guàrdia. L'habitació del guarda.

L'àmbit 11100 es situa a continuació de la sala gòtica del cos de guàrdia, en direcció S. Es tracta en aquest cas d'una estança de 6'45 x 4'25 m, amb la porta d'accés situada en el passadís porticat del Pati d'Armes, exactament igual que la resta d'estances construïdes arran de la gran reforma constructiva del segle XIV.

Des d'una perspectiva funcional, destaca per la presència d'una petita llar de foc. L'excavació dels seus nivells d'abandonament (datables en el segle XVII), (escudelles, fragments d'olles i gibrells...) ens mostren que es tractava d'un àmbit destinat a la vida domèstica. La seva ubicació al costat del cos de guàrdia i molt proper a la porta d'entrada, fa molt versemblant la

hipòtesi que es tractés de l'estada del guarda del castell, documentada a finals del segle XVI i principis del segle XVII.

Cal assenyalar que el conjunt dels edificis anteriors (11.200 i 11.100), formaran en el moment inicial de la seva construcció (entre les darreries del segle XIII i la primera meitat del segle XIV) una unitat arquitectònica definida per tres àmbits de dimensions molt semblants, i una mateixa tècnica constructiva a partir de l'aixecament de murs amb maçoneria i pedres petites i mitjanes unides amb morter de calç. Diferenciada per exemple de l'àmbit següent (11.000) on predominen les pedres petites i una major presència de morter.

Àmbit 11.000. Estança

Estança destinada a habitacle o magatzem, construïda possiblement en el transcurs de la gran reforma arquitectònica de mitjans segle XIV. Destaca la conservació íntegra del paviment de rajoles catalanes disposades en escaleta i la gran quantitat de teules aparegudes en l'excavació ens demostren el sistema de coberta amb teulada àrab. Els materials ceràmics relacionats amb aquests estrats mostren un moment d'abandonament i caiguda de coberta homogeni que podem situar-se entre les darreries del segle XVI i la primera meitat del segle XVII (confirmat per la troballa d'una moneda encunyada a la ciutat de Girona en època de la Guerra dels Segadors).

Àmbit 10.900. Avantcambra de la bestorre. Bestorre i cisterna inferior

L'estança coneguda com a avantcambra de la Bestorre E presentava en els seus orígens una funcionalitat doble, per una banda una vinculació clara amb l'accés a les estructures hidràuliques de l'interior de la bestorre i l'accés al terrat defensiu de la torre i al pas de ronda superior, i per altra banda com a espai d'accés a la sala contigua destinada a habitacle.

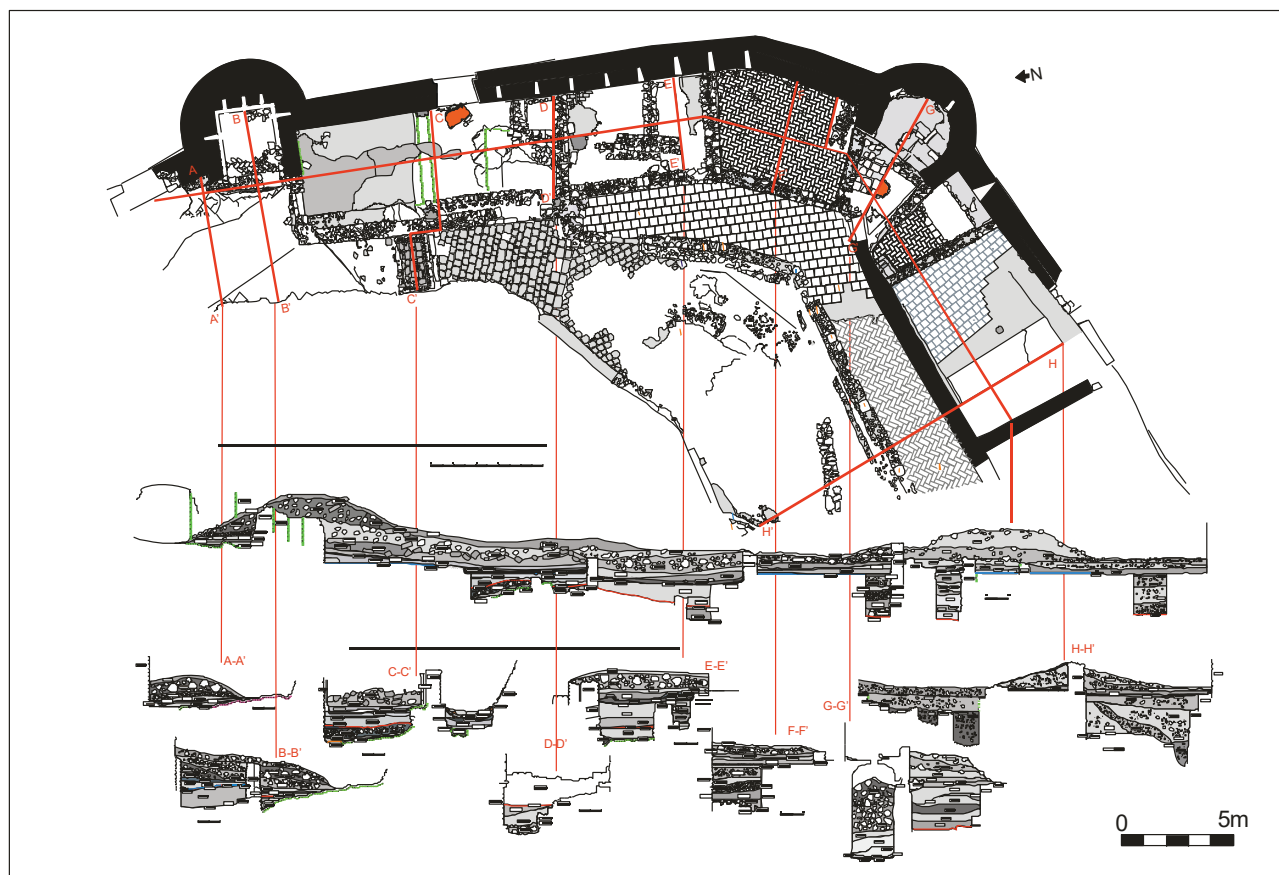
L'avantcambra és un petit espai o zona de distribució interna (a manera zona de distribució de pas), de forma irregular, amb l'entrada des del passadís porticat del pati d'armes, just en el punt d'inflexió del camí cobert. En el seu interior, destacava la presència d'una escala d'accés a la planta baixa de la bestorre. En aquesta planta es conserven les restes de les estructures vinculades a la recuperació i emmagatzematge d'aigua de la pluja (canalització de ceràmica, dipòsit de recollida d'aigua i forat d'accés a la cisterna inferior) així com estructures vinculades a la higiene (comuna).

En parlar de la bestorre hem d'esmentar la presència de restes arquitectòniques procedents de l'antic castell romànic (sèrie de 3 espitlleres tapiades i fonamentació inferior) que en la reforma del castell gòtic s'obliteraren completament per tal d'aportar un nou canvi d'usos i de funcionalitat a l'estructura.

En l'avantcambra de la bestorre una porta situada a la dreta de l'entrada des el pati, permet accedir a la sala contigua, on ha perviscut la planta d'una petita estança amb restes d'una estructura domèstica (petita llar). En aquesta petita estança, pavimentada amb rajola catalana disposada en escaleta, es pot observar l'existència de la canalització de ceràmica melada que aportava l'aigua del teulat de l'edifici fins a l'interior de la cisterna. A més és visible una tronera o espitllera de grans dimensions oberta en el mur perimetral defensiu del recinte pati d'armes.

La importància de la avantcambra de la bestorre radica en què es tracta d'un espai arquitectònic on s'uneixen les tres funcionalitats bàsiques del castell: habitatge, vida quotidiana i defensa.

Pel que fa a la torre, destaca la recuperació dels elements arquitectònics vinculats amb la recollida de l'aigua de pluja, ja sigui per a usos domèstics o bé d'higiene. Entre aquests la cisterna inferior de més de 4 metres de profunditat conserva l'arrebossat hidràulic en morter impermeable en molt bon estat. Serà en l'interior d'aquesta cisterna on l'any 2007 es localitzà un espectacular fons d'objectes dels segles XV-XVI.

251 - Plantes i seccions del conjunt d'àmbits del sector d'entrada al Pati d'Armes de Montsoriu

Zona d'activitats vinculades amb el culte

El conjunt d'edificis que vinculem funcionalment amb el culte, ocupa l'espai central entre els edificis de la guàrdia i la zona residencial i de magatzems. Aquesta zona està formada per les restes de tres edificis: la capella gòtica i un edifici annexa de dimensions lleugerament més reduïdes, però que és comunicava per una porta amb el presbiteri de la capella gòtica. Aquest edifici encara no s'ha excavat, però per les seves característiques i la seva relació directa amb la capella, seria versemblant que es tractés de la sagristia. Finalment, el tercer edifici situat al nord d'aquest àmbit esmentat anteriorment, es troba comunicat per portes interiors amb la sagristia i l'avantcambra de la bestorre. Des d'una perspectiva preliminar cal relacionar aquesta estança amb l'espai residencial del prevere del castell.

Àmbit 10700. La capella gòtica

Amb la reforma arquitectònica del segle XIV, la capella romànica deixa de funcionar com a tal i el culte es trasllada a l'estança contigua, sala que avui encara conserva l'ull de bou, un finestral ogival i el campanar d'espadanya característic. La nova capella s'adapta millor a la nova distribució de l'espai que la reforma arquitectònica gòtica suposà, permetent l'accés directe des del pati central del castell-palau gòtic.

Aquest edifici de forma lleugerament irregular, té unes dimensions de gairebé 9'60 m de longitud per 7'40 m d'amplada. La coberta de la capella era d'encavallada de fusta a dues vessants. El presbiteri, senyalat amb un esglaó construït amb blocs de granit, ocupa la meitat llevantina de l'edifici, mentre que l'altar se situava adossat al mur oriental.

Es conserven elements propis de l'arquitectura religiosa d'època gòtica com el campanar en espadanya, les obertures d'ull de bou, i les finestres ojivals. Destaquen també les possibles marques de suport d'una estructura de fusta en el mur de la capçalera, i els forats de l'antic embigat que sostenia una tribuna construïda també en fusta en el mur oposat al presbiteri. L'accés a aquesta tribuna s'efectuava per una escalinata amb graons de granit procedent de la sala del palau on s'ubiquen les estances nobles. Aquest edifici va ser construït entre els anys 1347 i 1348.

Àmbit 10800. Sagristia

Vinculada a la capella existeix una sala contigua (àmbit 10800) que es comunica amb aquesta mitjançant una portella situada a l'angle E del presbiteri. La interpretació *a priori* d'aquesta estança és la de sagristia. Futures campanyes arqueològiques en aquest sector confirmaran i aportaran més llum sobre l'ús i funció de la sala.

Àmbit 10900. Estança del prevere

Es tracta d'una sala de grans dimensions que conserva el gran finestral de festejador obert al mur perimetral est i l'enllosat pràcticament sencer en rajoles de terrissa (de xxxx x xxxxx) del mateix tipus que trobem en la zona contigua del porxo i que recobria el sòl de l'estança (algunes d'aquestes rajoles presenten esgrafiats de creus simples). En el centre de la sala s'hi localitzà un pilar de granit, que servia molt possiblement de suport a l'embigat de fusta de la coberta de doble vessant de la sala. Cal assenyalar també l'existència de les restes d'un gran finestral del tipusfestejador, obert a la muralla perimetral el recinte i que servia per donar llum a aquesta estança.

En el segle XIV la capella de Sant Pere estava instituïda en benefici d'un prevere que residia habitualment en el castell. Al llarg dels segles XV i XVI els capellans ja no resideixen al castell però continuen mantenint el beneficiat.

Zona residencial, espais públics i de magatzems

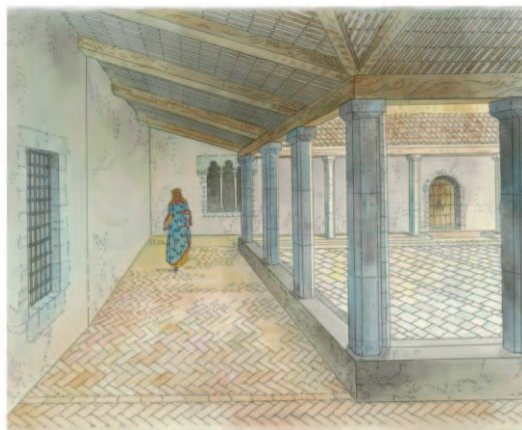
Situada en el **sector Sud i Oest** del Pati d'Armes; i que es podria subdividir en tres sectors:

Espais privats o nucli residencial situats en la vessant sud del pati d'armes. Es tracta d'una ala del castell formada per cinc àmbits, i amb dues latrines ubicades en els seus extrems dins de les dues torres d'angle de la muralla perimetral. L'accés a aquest conjunt

d'àmbits s'efectuava des del pati d'armes mitjançant una única porta situada en el sector sud-est del conjunt d'habitacions.

Espais públics format per la **gran sala o menjador** del castell (situada en el sector oriental del pati).

Espais de serveis formats per la **cuina** (situada al costat de la sala en el seu sector nord) i altres estances (en algun cas inacabades), identificades *a priori* com a espais d'abocament i també en el cas de l'antiga cisterna tardoromànica, transformada en el segle XIV, possiblement, com a **rebot i/o magatzem**.

252 - Idealització del Porxo i Pati d'Armes de Montsoriu al segle XIV. F. Riart

Nucli residencial sud o espais privats

Àmbit 10600. Cambra noble est

Situada en l'angle sud-est del Pati d'Armes, correspon a l'antiga capella tardo-romànica del castell, que en el segle XIV es converteix en habitació. Les seves dimensions són de 9'70 metres de llargada, per 4'50 metres d'amplada, amb la porta en el sector oest i un gran finestral de festejadors, obert en la muralla Est, idèntic als localitzats en la gran sala del Pati d'Armes. Annex a aquest àmbit, dins de l'antiga torre de l'angle sud-est es conserven les restes d'una latrina.

L'accés a aquesta habitació es realitzava a partir d'una porta oberta al mur Oest, que donava directament a l'avantcambra-rebedor o sala de distribució (Àmbit 10500).

Àmbit 10500. Avantcambra-rebedor i sala de distribució.

Arquitectònicament presenta una forma trapezoïdal, amb unes dimensions màximes de 7'60m X 8'50m. Té una sola porta d'accés, oberta directament al passadís del Pati. Des de l'interior d'aquesta sala s'obren quatre portes, que menen a les diferents habitacions, magatzem i escala d'accés a la capella gòtica. Destaca també per la presència d'un finestral de festejadors obert al pati en el mur nord, i que en el seu moment va estar protegit per una reixa de ferro, que impossibilitava l'accés des del pati a través d'aquest finestral; així com per la seva acurada pavimentació realitzada amb rajols disposats en escaleta. A l'angle Sud-Est cal esmentar la presència d'una estructura d'obra que s'ha interpretat com la base d'un element moble, i del qual ens han quedat, a la base, els forats del suport d'una estructura de fusta. És possible pensar en l'existència d'una mena de tinell.

Àmbit 10.400. Magatzem

Situat al costat oest de l'anterior, aquest àmbit, orientat d'Est a Oest, es troba situat paral·lelament i de manera contigua al passadís porticat del Pati d'Armes. Arquitectònicament es caracteritza per una planta de forma rectangular per bé que relativament irregular, que delimita un espai interior de poc més de 8 metres de llargada per una amplada d'entre 2'96 i 3'60 metres. Presenta una porta d'accés des de l'àmbit 10.500, i una altra que permet accedir al 10.200. No presenta en la part conservada finestres, i la seva pavimentació es de terra trepitjada en alguns llocs i en altres directament la roca retallada. En el seu mur sud presenta les restes d'una canalització de recollida d'aigües pluvials, que continua soterrada per sota del nivell de paviment i mur nord de l'habitació, en direcció al pou de decantació d'aigües de la gran cisterna.

Àmbit 10.300. Cambra noble oest. Aquest àmbit el trobem ubicat, de manera paral·lela al Sud de l'àmbit anterior, i se situa a l'Oest de l'àmbit 10500. Com en el cas anterior aquesta habitació presenta una forma rectangular, amb unes dimensions màximes de 7'90m x 4'40m en el seu interior.

Arquitectònicament presenta un accés des de la sala 10.500, i per una altra porta dona pas a l'àmbit 10.200. Presenta també les restes d'un possible finestral de festejadors obert a la muralla Sud.

Des d'un punt de vista funcional, possiblement es tracta d'un dels àmbits que més canvis ha experimentat. La presència del finestral de festejadors, constitueix un tret comú de les habitacions nobles d'aquest sector. Malgrat això el mal estat de les pavimentacions dona la possibilitat que també hagués estat emprada com a zona de magatzem; i finalment ja hem esmentat que en els darrers temps de la seva utilització hauria estat emprada també com a cort de bestiar.

En el seu angle Nord-Oest, presenta, a nivell del paviment, les restes d'una estructura de forma rectangular, diferenciada de la resta de l'habitació que recorda per les restes, la pavimentació de les grans llars de foc localitzades a la sala noble i la cuina del castell. Cal esmentar en aquest sentit, que en el conjunt d'habitacions del sector de les estances privades del palau, no s'ha localitzat cap llar. Cosa que en un castell situat als peus del Montseny, com és el cas de Montsoriu, era un problema important sobretot entre els mesos d'octubre i març.

Àmbit 10.200. Sala - magatzems i latrina

Es tracta d'una construcció de planta rectangular, lleugerament irregular, que delimita un espai de poc més de 8 metres de llargada, i amb amplades d'entre 4 i 6 metres, mentre que la torre d'angle, annexa a aquest àmbit amida de diàmetre uns 3 m i va ser emprada com a latrina. Aproximadament al centre d'aquest àmbit en direcció E-O es va aixecar un mur divisor intermedí, situat aproximadament en el centre de l'àmbit i que el dividia en dues parts. Per una banda, el sector Sud, amb accés a través de la porta que comunica amb l'àmbit 10300 i que al seu torn dóna accés a la latrina. Mentre que el sector Nord té l'accés per la porta que comunica amb l'àmbit 10400. Des d'un punt de vista Arquitectònic, cal destacar la no presència de finestres, la seva pavimentació en morter de calç i l'existència de les restes d'unes escales que comuniquen a un pis superior amb sostre de fusta.

Espais públics

Àmbit 10.100 La sala noble

La sala noble, menjador o sala de recepcions (Àmbit 10.100) es troba situada en el sector de ponent del pati, és de forma rectangular amb unes dimensions de 18'50 x 5'80 metres, amb una única porta d'entrada, situada en el seu mur de llevant, realitzada en arc de mig punt i arc rebaixat a la cara interna, la sala conserva també dos amplis finestrals de festejador amb restes de les finestres del tipus *coronelles*, triforades. La coberta originària era en teula àrab disposada sobre llates i bigues de fusta suportades directament i de manera transversal per 3 arcs diafragmàtics encastats als murs est i oest (arcs cecs). Les bigues suportaven longitudinalment una coberta de fusta a dos aiguavessos. És una solució molt comuna en l'arquitectura gòtica catalana que presenta com a avantatge més destacat la facilitat de la construcció, la reducció de les complicacions tècniques o l'abaratiment dels costos i la senzillesa, doncs era una tècnica emprada ja de forma tradicional.

El paviment original era en llosetes de ceràmica tipus catalana (30x15 cm) disposades en escaleta.

La sala, conserva les restes d'una gran llar de foc, realitzada en granit, tant pel que fa als brancals com les dovelles del seu arc rebaixat. Destaca també la presència d'una torre adossada en el sector oest de l'àmbit, a la qual es podia accedir a través d'una obertura en la planta baixa de la sala, com també a través d'una escala al seu primer pis.

253 - Idealització de la gran sala de Montsoriu. F. Riart

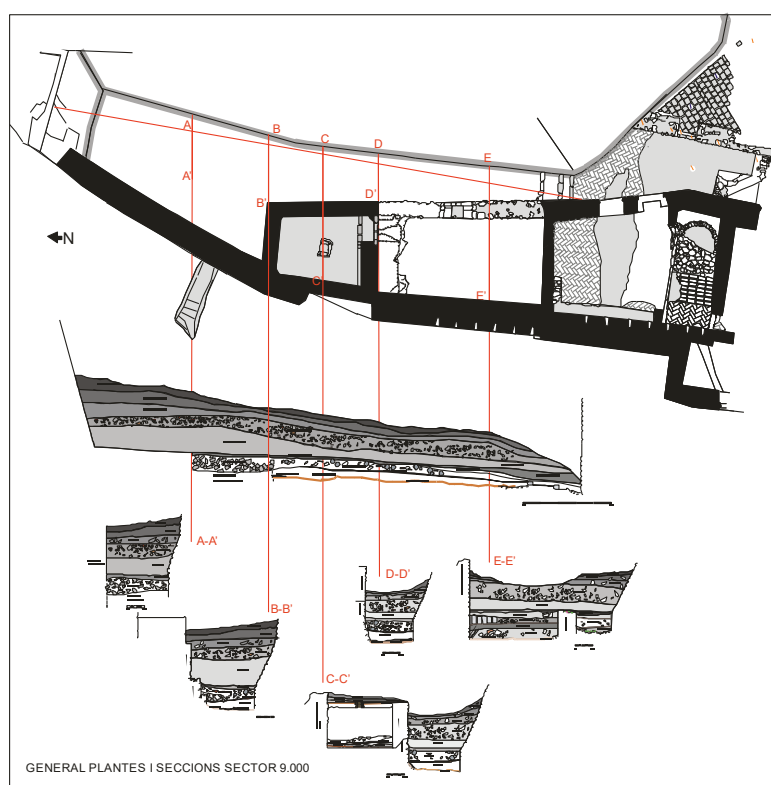
Espais de serveis

Àmbit 10.000 La cuina i el rebost

La cuina (Àmbit 10.000): adossada al mur nord de l'àmbit anterior, amb unes dimensions màximes de 9x6'60 metres, i en la que destaca la presència d'una gran llar, que amida 6,6m de llarg i 2,75m d'amplada i ve delimitada en la seva obertura per un arc rebaixat de granit. A dins de la llar es documentaren restes d'un forn d'una cambra per a la cuina de pa, i restes de paviments termoalterats per la presència de foc a terra. A més de l'existència de la marca en negatiu d'un gran recipient adossat a la llar que es vincula amb l'antiga presència i ús d'un possible bugader de cendra.

La sala de la cuina presenta una tipologia constructiva idèntica a la sala noble contigua (arc diafragmàtic i coberta a dues vessants en teula àrab, presència de finestral de festejador tipus coronel.la triforata i accés mitjançant porta en arc de mig punt des del passadís porticat. A diferència de la sala noble, la cuina havien tingut dues plantes separades per un trespol de fusta, al qual s'accedia a través d'unes escales també de fusta ubicades en el sector nord de l'àmbit. Cal anotar la presència, també, de les restes d'una banqueta o lleixa, disposada perimetralment al mur oest de l'habitació.

És important esmentar que aquest edifici fou projectat en el seu moment (mitjans segle XIV) per tenir unes dimensions molt més grosses, ja que l'àmbit contigu en direcció nord (àmbit 9.200) i que es conserva en una alçada màxima d'1,50 metres, constitueix una continuació formal de l'edifici de les cuines, que en realitat restaren inacabades.

254 - Planta i Seccions del sector dels espais de serveis de Montsoriu

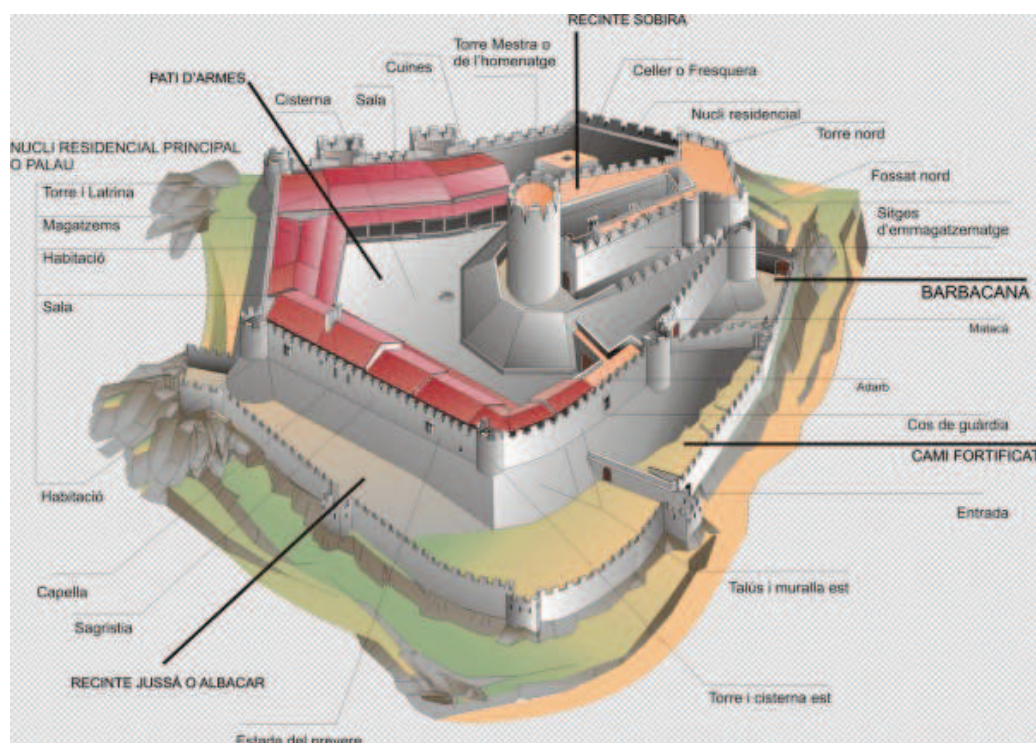
Àmbit 9000 Sector Nord – oest: cuines inacabades i celler

El mur de tancament frontal de les cuines es ressegueix en direcció nord fins a una alçada de 1,5 m, just en el nivell d'aixecament del finestral de festejador inacabat. Aquest mur fou una obra dissenyada en ple segle XIV que no tingué continuïtat. Tal i com ho demostra l'interior de l'àmbit 9200, en què s'observa el treball de la roca mare natural, molt poc retallada, i en l'angle NO pràcticament inacabada. Per altra banda, els nivells de farciment del segle XV, denoten l'ús d'aquest àmbit com a zona d'abocador, i on fins i tot, s'obrí una rasa de fonamentació del nou mur interior de reforçament de la muralla perimetral O.

L'antiga cisterna romànica per altra banda es transformada en el segle XV en fresquera o celler, obrint una porta en el nivell inferior i que relaciona el nivell de circulació amb l'estrat de colmatació de l'àmbit en aquest període.

255 - Fotografia de l'estat actual del conjunt d'edificacions del sector Nord-Oest del Pati d'Armes, on destaca el potent talús contrafort, de 14 metres d'alçada, que protegeix el recinte Sobirà

256- Idealització del castell de Montsoriu al segle XIV amb indicació dels àmbits funcionals

El Recinte Jussà o Albacar

Un altre sistema de defensa aplicat a Montsoriu almenys des de mitjans del segle XIV, fou el d'allunyar dels atacs el nucli central del castell (Pati d'Armes-palau i recinte Sobirà), mitjançant el bastiment d'un tercer recinte inferior circumdant o albacar (Recinte jussà). La definició urbanística d'aquest nou recinte, situat als peus de la muralla est del Pati d'Armes, suposa la construcció d'una nova muralla de 145 metres de longitud que tanca una superfície de 1.100m². Sembla evident que la presència d'aquest recinte, a més de servir de lloc de refugi per la població, tenia com a objectiu restar eficaç a les armes de llançament simple dels enemics (fonèvol, balistes i trabuquets...) i dificultar la presència d'altres ginyes de setge com les torres, ariets... La construcció d'aquest recinte defensiu construït directament sobre la roca, al que s'afegeix la construcció dels potentíssims talussos que reforcen la muralla del

Pati d'Armess, dificultaven enormement a més, a l'enemic, l'excavació de mines o caves a la base dels murs.

L'albacar aportava també una línia de defensa exterior al mur frontal del sector est del Pati d'Armes, i va permetre la construcció dels talussos i anivellament de la part inferior de les muralles del Pati d'Armes, estratègia recomanada pel mateix Francesc Eiximenis. L'albacar es troba defensat per 4 torres rectangulars i estigué coronat, previsiblement per un pas de ronda que envolta una gran esplanada sense divisions internes.

257 - Fotografia aaèria del sector de llevant de Montsoriu, amb el recinte jussà en primer terme.

La funció d'aquest recinte inferior, a més de la militar, era com ja s'ha comentat la d'espai de refugi, així ho testifica l'afranquiment que feren Bernat II i el seu fill, el comte d'Osona, als habitants de la parròquia de Breda:

*... desslliurant-los de pagues, obres manuals, cavalcades i contribucions fets al vescomtat de Cabrera, sota el pacte que hagin d'anar sempre que els vescomtes ho considerin convenient a defensar tot el vescomtat de Cabrera, que facin guaita i guardia al castell de Montsoriu, que participin en les obres d'enfortiment, contribueixin en el pagament de dites obres i que en temps de guerra entrin i hagin d'entrar al dit castell i allí introdueixen i reservin tots els seus bens mobles i sermovents...*²³⁷

L'edificació de l'albacar, va comportar al mateix temps la construcció d'una nova porta d'accés al castell, protegida per una de les torres del recinte, així com la construcció del camí fortificat d'accés a la Barbacana.

Camí fortificat

El camí fortificat (30200) transcorre des de la porta d'entrada situada al costat de la muralla del Recinte Jussà fins a la barbacana, i presenta un recorregut de 35 metres en forta pendent. La seva construcció es deu a dues fases constructives: una fase inicial corresponent a les darreries del segle XIII-primera meitat del segle XIV, que cal vincular amb la construcció de la barbacana i en el qual es disposa la plataforma sobre la que transita el camí, i una segona realitzada amb posterioritat, que formalment és la que configura el camí fortificat pròpiament dit, amb l'aixecament de la muralla que tanca el recorregut per l'est. Aquesta segona fase cal relacionar-la amb el bastiment del recinte Jussà a mitjans segle XIV.

Aquest recorregut, que segueix un traçat estret i dificultós, en ziga-zaga al seu inici, s'insereix a l'interior d'un petit recinte de planta triangular (de 6,5m d'amplada en el sector inicial de la pendent i de 2'5 m al final en la porta d'entrada a la barbacana) i resta tancat per la muralla del recinte Jussà al Sud, la muralla i el talús del recinte Sobirà a l'Oest, la nova muralla de tancament a l'Est i la muralla i la porta de la barbacana al Nord.

²³⁷ Coll, J.: *El castell de Montsoriu*, Aj. Breda, 1994. pàg. 99-100

Cal assenyalar la dificultat que significava per als possibles atacants, la presència d'un recorregut tant estret i amb tanta pendent (mes de 7 metres de desnivell) i al mateix temps tan defensat per torres i muralles. És evident que ens trobem davant d'un dels punts clau de la defensa de Montsoriu i també és evident, que el seu disseny respon a una voluntat de fer-lo inaccessible especialment als ginys de setge, amb els quals hom hagués pogut intentar acostar-se a la porta principal del castell.

Àmbit 30100 Barbacana

A Montsoriu la defensa del sector d'entrada al Pati i recintes superiors incorporava a més a més del camí fortificat i el recinte Jussà, al segle XIV, una barbacana situada davant el portal d'entrada al castell. L'obra d'aquesta estructura defensiva, tal i com avui la podem veure, cal situar-la entre les darreries del segle XIII i la primera meitat de segle XIV, en una etapa anterior a la construcció del camí fortificat i el recinte jussà o albacar (anteriorment 1348). La barbacana és una obra de fortificació avançada que controla el camí d'accés i dificulta l'accés directe cap a la porta que defensa (en el cas de Montsoriu de la porta principal del segon recinte). Es tracta d'un element defensiu documentat des de l'antiguitat i serà habitual en castells medievals i posteriorment en castells renaixentistes, tal i com es pot veure en la següent cita on Pere de Portugal mana la construcció d'una barbacana a la vila de Cervera l'any 1464:

*"... volem se faça una barbacana davant la porta de la vila que mira al Capcorral, junta ben pegada a la muralla, tant que un cavall se puxa contornar e girar be dedins, la qual a la porta de la muralla desviada .xij. o .xv. passes se faran dues torretes redones buydes dedins, ab bombarderes..."*²³⁸

Però a més de la barbacana, en el castell construïren una avantporta, que es troba composta d'un mur baix que s'uneix a la muralla principal del Recinte Jussà, i estreny i protegeix el portal des de l'exterior. En l'excavació de l'any 2008 es documentaren la presència d'una escalinata amb graons frontals de marbre de Gualba que permetia salvar el desnivell del turó i accedir a través de la barbacana fins al portal del castell (uns 5,5 m de desnivell en altura).

258 - Vista de la barbacana des de l'interior.

Si estudiem a més detingudament les restes arquitectòniques del portal és possible veure encara avui, uns forats travessers en els laterals interiors de la porta, forats on es col·locaven les fustes travesseres (*alamuds*) que tancaven i barraven el portal des de l'interior, reforçant la porta contra els impactes externs.

²³⁸ *Lletra de Pere de Portugal* Al capità de la vila de Cervera. Igualada, 23 de febrer de 1464. Vocabulari de la llengua catalana medieval de Lluís Faraudo de Saint-Germain . IEC. 2004

Tot plegat doncs, ens permet entreveure l'enginyós i complex sistema de defensa d'aquest espai intermig del castell, punt de confluència dels dos recintes inferiors i zona d'accés al portal d'entrada al Pati d'Armes. Es tracta de l'espai arquitectònic més ben traçat i planejat, defensivament parlant, de tot el castell i on hi conflueixen tots els elements característics de la poliorcètica medieval.

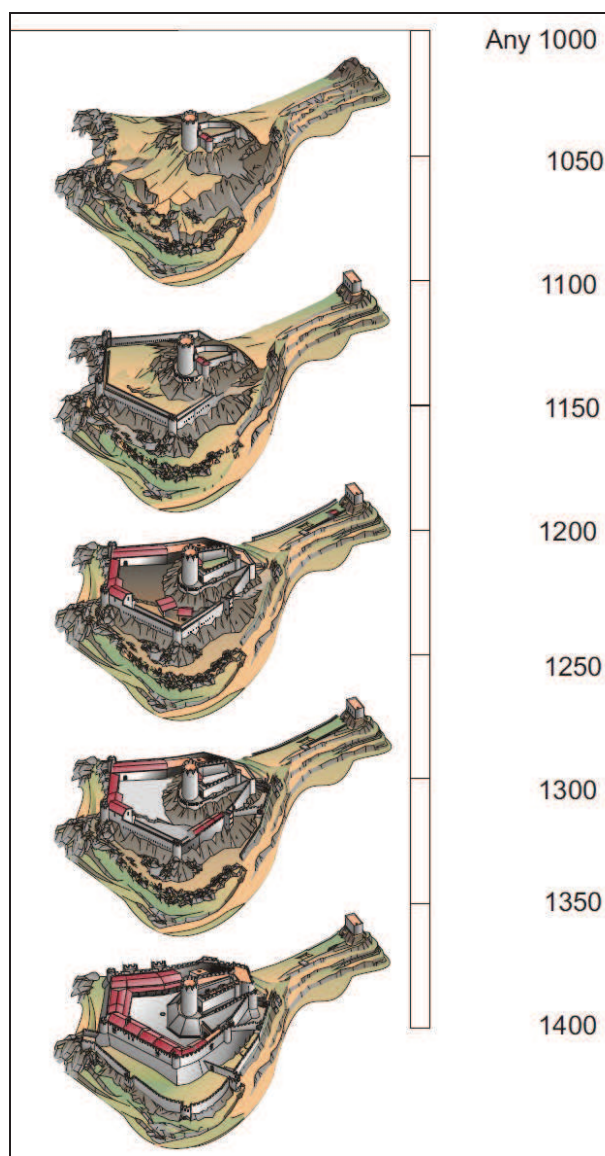
Dades referents als espais exteriors al castell al segle XIV

Pel que fa als espais exteriors del castell, situats fora muralles, cal esmentar l'existència de dues vinyes i un hort, documentades en un establiment atorgat per Bernat de Cabrera a Arnau Puig, l'any 1330: "*Et affrontat ab oriente in vinnea longa dicti Castri (...) ab occidente in vinea de batto (...) stabilimus tibi dicto Arnaldo et tuis ac quibus valueris perpetuo quoddam trocium illis orti vocati longui qui est in dicto podio*". De fet l'espai immediatament exterior del castell devia estar ocupat per a zones d'aprofitament, ja sigui forestal (bosc de Montsoriu) com ramader o vinícola.

A més, un conjunt de masos i camps de conreu devien ocupar les planes més fèrtils i més arresarades d'aquest sector, tal i com ho testimonia el capbreu dels Castell Dosrius de 1313. Aquest capbreu és una excel·lent font històrica per conèixer l'organització territorial a la vall d'Arbúcies, dins el terme de Montsoriu. En ell hi apareixen 16 unitats familiars agropecuàries formades per masos i bordes, dels quals 8 corresponen a homes de remença. En el capbreu es declaren 59 peces de terra, entre feixes, peces més petites, solanes... i 10 plantacions de vinya. Destaca també la capbrevació de dues parts de bosc per pastura de glans en el turó de Montsoriu i 34 pagaments de censos de diversos propietaris per dret de pastura a la muntanya, possiblement derivat d'antics drets de pasturatge en terres públiques. Aquest sector de la vall d'Arbúcies es mostra doncs perfectament organitzada per a l'explotació dels recursos agrícoles i forestals, destacant l'alt percentatge d'explotació ramadera en base a pastures de semitranshumància en els boscos del Montseny oriental, possiblement vinculat a la pervivència dels empius de Riells i Santa Fe. Paral·lelament al capbreu de la senyoria dels Dosrius – Cartellà, el rector de l'església parroquia d'Arbúcies de l'any 1343 ²³⁹ es comptabilitzen 33 persones o grups familiars vinculats amb la senyoria de la rectoria, dels quals 7 corresponen a homes o dones de remença. En total apareixen 31 cases, casals o hospicis, alguns amb pati o feixes contigus, que es troben situats en l'alou de la rectoria en la cellera d'Arbúcies. Apareixen també 9 feixes o peces de terra i un mas (Morer sa Rocha) i una borda (Quadras) que són de pertinença de dita senyoria.

Tot plegat ens mostra un territori adjacent al castell molt poblat i perfectament estructurat dins diverses senyories territorials (laiques i eclesiàstiques) i alodials, de tot plegat ens han arribat fins avui dia la presència dels masos, feixes, boscos i topònims... vestigis d'ocupació medieval del territori.

²³⁹ ADV Capbreu de la rectoria d'Arbúcies

259 - Cronograma de l'evolució arquitectònica de Montsoriu ss. XI - XIV

L'abandonament del castell de Montsoriu. Segles XV-XVI-XVII

La revolta del Vescomtat i el setge del castell en el darrer quart del segle XIV, marcaren un fort contrapunt en la història de la nissaga Cabrera i la seva vinculació amb les terres catalanes. El setge que havia durat, en intervals, quasi bé dos anys suposà un desgast econòmic i patrimonial pels Cabrera, aquest fet sumat a la mort prematura de l'hereu, el comte d'Osona, estroncà els plans per a la revisió de la sentència de Bernat II i la recuperació del patrimoni confiscat pel rei, que no fou retornat a la casa vescomtal fins 4 anys més tard, en la figura de Bernat IV de Cabrera, comte de Mòdica i nét de Bernat II.

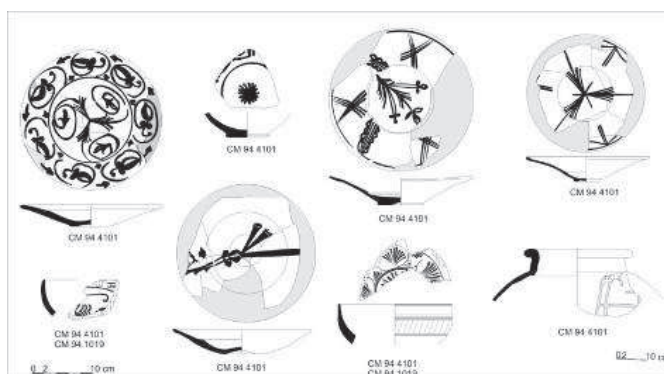
En el darrer quart del segle XV, el distanciament de la família és fa més palès, girant el ulls vers el comtat de Mòdica on establiren la residència definitiva a partir d'inicis de la centúria del 400. A partir d'aquest moment, el castell de Montsoriu, centre del patrimoni familiar de la nissaga vescomtal des de l'any 1000, cap i casal dels Girona - Cabrera, residència familiar i enclau militar de primer ordre en els segles medievals, quedà relegat al seu paper de fortalesa de segon terme, guaita i refugi de les terres interiors del vescomtat.

Així, a partir del primer quart del segle XV, Montsoriu inicià un lent procés d'abandonament, que es tradueix arquitectònicament, en la manca de grans reformes urbanístiques, i en un progressiu deteriorament del conjunt d'edificacions.

Des d'una perspectiva històrica, ja s'ha presentat en capítols precedents les notícies que ens ha arribat sobre el castell al llarg dels segles XV, XVI i XVII.

Malgrat l'intens programa de remodelació arquitectònica que com s'ha vist en el capítol precedent afectarà el castell de Montsoriu a mitjans segle XIV, l'arqueologia i les fonts històriques ens demostren que ja a les darreries del primer terç del segle XV, Montsoriu presentarà els primers símptomes de decadència.

Des d'una perspectiva arqueològica aquesta afirmació ha deixat mostres relativament escadusseres. En aquest sentit cal tenir en compte, que la major part del castell restà pavimentada en el segle XIV i que per tant els testimonis estratigràfics d'aquesta decadència només es poden localitzar en uns punts molt determinats del recinte sobirà i corresponen a restes d'enderrocs que no seran enretirats, malgrat haver-se produït en zones que des d'una perspectiva funcional podrien afectar, encara que des d'una perspectiva relativa, el desenvolupament d'algunes activitats del castell. Aquest és el cas dels enderrocs de la cisterna del recinte sobirà o fins i tot de part de la volta de l'àmbit 4.100, annex de la sala gòtica, que en la seva caiguda va sepultar un interessant conjunt ceràmic datable dins de la primera meitat del segle XV.

260 - Conjunt ceràmic localitzat sota l'enderroc de la coberta de l'àmbit 4100 del recinte Sobirà.

De totes maneres, serà en l'àmbit arquitectònic on trobem alguns dels testimonis més rellevants d'aquest procés de decadència. Dintre d'aquests, el primer, és la constatació de la manca d'un programa clarament definit d'obres semblant al que havíem vist en els segles XIII i XIV i que en el segle XV restarà reduït a reformes i remodelacions interpretades com a tasques de manteniment i reforç del sistema defensiu amb actuacions puntuals com les que semblen haver tingut lloc a la muralla oest i al sector nord, actuacions que no amaguen malgrat tot, els primers símptomes de deteriorament de la fortalesa. Dintre d'aquests, destaca, la no reparació de la imponent coberta del segon pis de la sala gòtica. Un fet en si rellevant, però que al mateix temps, i des d'un punt de vista defensiu, suposa la pèrdua de l'adarb nord de Montsoriu. I aquesta no és una qüestió menor sobretot si tenim en compte que estem parlant d'un punt estratègic de primer ordre pel castell, situat 30 metres per sobre de l'antic clos nord del segle XIII. Una zona planera entre el castell i la torre de les bruixes i que sense la presència d'una estructura defensiva de grans dimensions com era l'adarb, resta extraordinàriament desprotegida i dilueix enormement les possibilitats, per exemple, de resistir un setge.

261 - Torre Nord de Montsoriu, construïda amb els carreus de l'enderroc de l'adarb.

Aquest adarb serà substituït per una nova torre construïda amb els carreus de l'antiga volta enderrocada. Malgrat tot la funció d'aquesta torre, que si bé mantindrà una funció defensiva, cal interpretar-la com un contrafort de les malmeses estructures que havien quedat dempeus, com és el cas del mur nord del segon pis de la sala gòtica.

Cal assenyalar també, respecte a les causes d'aquest enderroc, que si bé no estan clares del tot, els testimonis que han restat sobre les estructures que han perviscut, ens mostren que fou causat per un fet absolutament extraordinari, com així ho demostrarien tant les esquerdes en els murs com també els moviments soferts per la volta i els arcs de l'anomenada sala gòtica aixecada en el primer terç del segle XIII i que encara avui podem veure. No es del tot forassenyat, tot i que no tenim testimonis documentals, que Montsoriu va ser víctima, també, com tantes altres edificacions de l'època, dels terratrèmols de la sèrie olotina de 1427-1428, que arribaren a afectar a Barcelona, o bé del terratrèmol del 24-25 de maig de 1448 amb epicentre a la zona de Cardedeu-Llinars i que es considera tingué una intensitat de VII-VIII.

L'altre element que ens permet constatar la no existència d'una decidida voluntat de prosseguir amb l'ambiciós programa de remodelacions iniciat en el segle XIV, és sens dubte l'evidència d'obres inacabades, com seria el cas de l'edifici que acull les cuines del castell en el sector nord oest del segon recinte de la fortalesa, o el propi edifici del cos de guàrdia del castell, que tot i que s'arribà a bastir la seva imponent volta de creueria, la pavimentació, restà reduïda a una barreja de terra i morter de calç, molt més simple que les de la majoria d'àmbits del castell, que apareixen amb notables enrajolats de ceràmica o en marbre de Gualba.

És evident que després del traslladament de la residència dels vescomtes de Cabrera a Blanes entre les darreries del segle XIV i el primer quart del segle XV, Montsoriu perdrà una de les funcions principals per les quals es va construir (residència nobiliària). L'altra funció: la de fortalesa inexpugnable, també s'esvairà al llarg del mateix segle, arrel del desenvolupament de les noves tècniques militars, definides per l'ús de l'artilleria, i davant les quals poca cosa podrien fer els seus alts murs. Malgrat tot, la seva importància estratègica com a talaia i punt d'enllaç visual del territori farà que continuï sent emprat militarment fins ben entrat el segle XIX.

Així encara en la segona meitat de segle XV, Montsoriu és una poderosa fortalesa en bon estat, dotada d'una petita guarnició, però que ja havia perdut la categoria d'enclavament militar de primer ordre. Probablement també en el primer quart del segle XV (1425-28) es feren sentir en les estructures del castell els danys ocasionats pels terratrèmols de la sèrie olotina, que tant afectaren el territori de la vall d'Arbúcies. En aquesta època, es realitzen

algunes obres de manteniment com l'aixecament d'un sostre en el sector oest de l'adab del recinte sobirà i una actuació d'emergència per salvar la sala gòtica, però també apareixen alguns símptomes d'abandonament del castell com l'obliteració d'un dipòsit d'aigua al recinte sobirà ²⁴⁰.

Dins el context de la Guerra Civil Catalana, a mitjans del segle XV el castell encara devia restar en bones condicions, doncs el mateix rei el considera un enclavament militar a recuperar: *... ates que la Magestat del Senyor Rey benaventuradament regnant, es presencialment en lo Principat e los castells de Hostalrich e do Montsoriu son forces tals que dignament deuen star en mans e poder de sa Altesa, fou deliberat e conclòs que los dits castells sien liurats al dit Senyor Rey, e daciavant stiguen a despeses de la sua cort e no del dit General*²⁴¹

No obstant això, el paper de Montsoriu en aquesta guerra queda relegat a un segon terme. I finalment, després de passar per diferents mans, el castell fou restituit el 1481 a Anna de Cabrera, casada amb l'almirall castellà Fadrique Enriquez, i el 1515 passà juntament amb el vescomtat al nebot del seu marit, Luís Enriquez. A partir d'aquest moment els vescomtes del nou llinatge, no són presents a les terres del vescomtat i la gestió la portaran els seus delegats o procuradors generals. Finalment, a causa de l'endeutament constant dels Enríquez de Cabrera, el vescomtat és venut a partir de 1566 i adquirit per la casa Montcada - Aitona, i així romandrà fins a l'extinció de les jurisdiccions senyorials.

Les troballes arqueològiques d'aquest darrer bienni ens permeten situar el procés d'abandonament definitiu del castell en el darrer quart del segle XVI. Justament, l'any 1570 el procurador del vescomte Luís Enríquez de Cabrera mana al guarda del castell que tregui tots els béns del castell a causa de la propera presa de possessió del castell per part del capità anomenat per l'Aitona: *... D. Lluís Enriquez de Cabrera dins duc de Medina de Rioseco, comte de Modica y vescomte de Cabrera y Bas, dades en Barcelona a deu del mes de març proper passat, fent manament a Pedro de Bellista a sert castella o guarda del castell de Montseriu per lo dit Ill. Don Luys Enriques de Cabrera a Antoni ... **habitant en dit castell que dins tres dies primer vinents buyden y enamen lo dit castell**, attes que el dit alguatzil real per encontro de dites tres reals executories del dit castell li ha posat en possessió lo dit Ill. Comte de Aytona o sos procurador, y per aquell es estat revocat de castellar o guarda del dit castell.*

Aquesta cita documental es vincula clarament amb la troballa del parament de la cuina i sala del castell dins de la cisterna de la bestorre (10955) del pati d'armes.

Pocs anys després, en un memorial de l'Aitona de l'any 1590 s'ementen les necessitats urgents de reparació del castell: *:(...) el de Monseliu le fuy a ver, el qual anda deruiendose, y para repararse conforme han dicho los oficiales que le han visto se hauria de gastar mil y quinientos o dos mil escudos, lo que convenga para gora seria procurar de adovar los canales de la cisterna, que estan en algunas partes rotas, y reparar todos los texados y corredores, que l'agua como llueve se puede recoger en la cisterna o que vaia fuera, que no gaste la casa, y para este reparo solo hise subir alla oficiales y dixeron que para esso her menester quinientos o seis çientos escudos".* (ADM L-37/2 p.446).

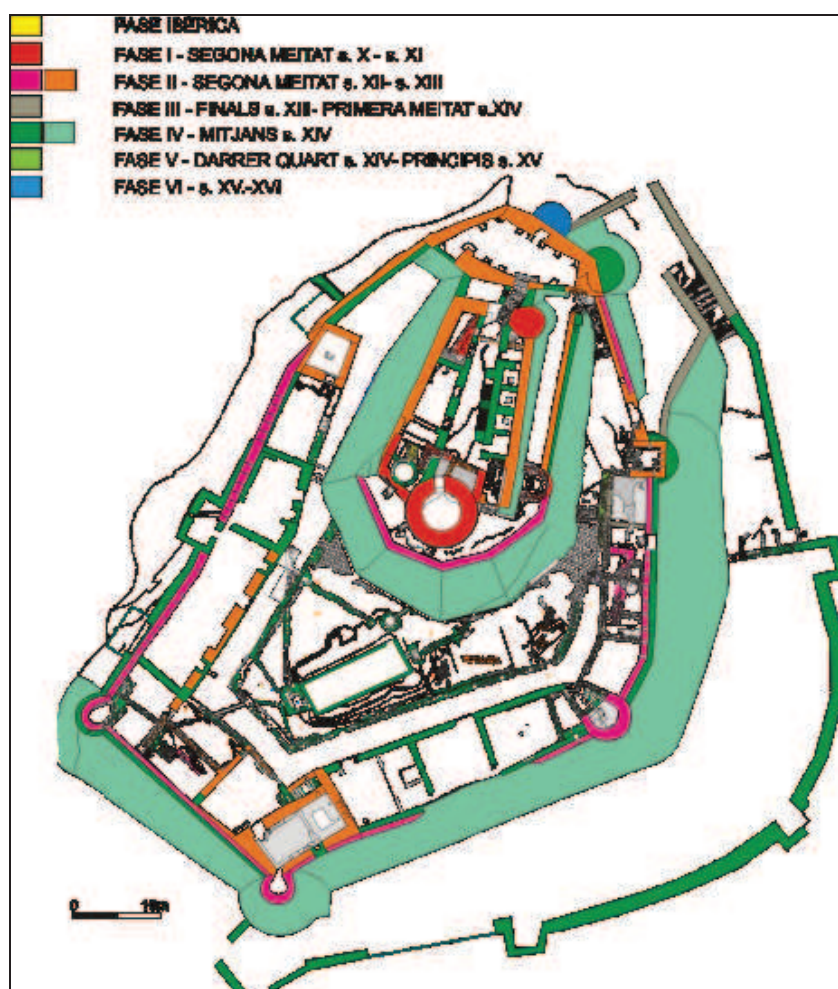
²⁴⁰ En l'any 1481 Ferran el Catòlic mana a Joan de Sarriera que restitueixi les viles, castells i llocs que tenia segretats en nom del rei, recuperant però els 10.000 florins d'or i retenint-se el castell de Montsoriu i la vila d'Anglès, mentre aquest preu no fos satisfet per les obres fetes per ell en els castells de Montsoriu i Hostalric.

²⁴¹ BOFARULL: 1858, 19

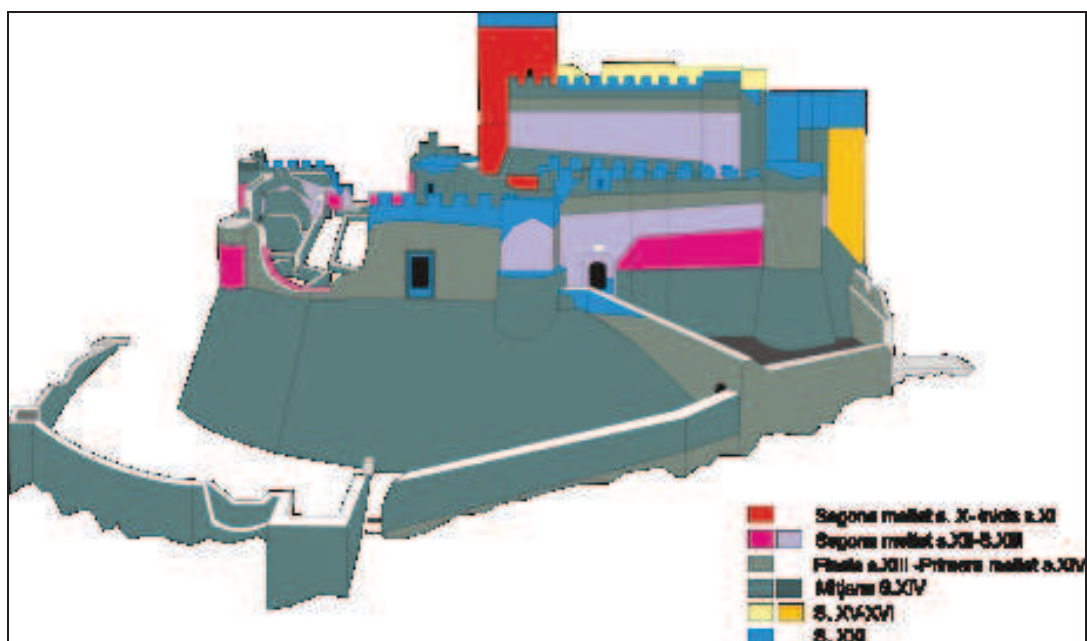
Dels documents anteriors i de la troballa de l'abocament de materials de la vida quotidiana del castell renaixentista, es dedueix un estat important de degradació de Montsoriu a partir del darrer quart del segle XVI, fruit de la falta de manteniment i de l'abandonament de les estances al llarg d'un continuat període de temps. Es pot interpretar que el deteriorament afecta bàsicament a les cobertes de teula de la zona del Pati d'Armes i sobretot al sistema de canalitzacions d'aigua i desguàs de la cisterna central. L'abandonament general de les estructures d'habitació del castell devia fer que fos pràcticament irrecuperable, doncs les obres de restauració no es dugueren a terme mai.

No obstant això, encara en la primera meitat del segle XVII alguns espais restaven en ús, com les cuines, on es documenta arqueològicament la construcció d'un forn de pa. Aquesta ocupació d'una de les sales més ben conservades del pati cal relacionar-la amb una breu cita que apareix en l'Arxiu Parroquial d'Arbúcies on es conserva l'assentament del bateig de Miquel Costa, el 15 d'octubre de 1629, on es pot llegir: "*Miquel Costa fill de Joan Costa i Antiga Blanch els quals habitaven en el castell de Montsoriu*".

Semblaria, d'aquesta manera, que ens trobem davant del final de la trajectòria històrica del castell de Montsoriu com a tal. Les ocupacions posteriors del castell seran de tipus discontinu (bandolerisme i ocupacions militars). La seva importància estratègica serà la raó de que sigui emprat militarment fins ben entrat el segle XIX. De totes maneres, i des de la perspectiva puntual d'aquestes freqüentacions, no era necessari mantenir en bon estat la major part de les edificacions del castell, ja que el que serà important en aquests moments és únicament la seva posició de punt de control.

262 - Evolució arquitectònica del castell de Montsoriu segons les darreres dades arqueològiques. MEMGA

263 - Evolució arquitectònica del castell de Montsoriu: alçat. MEMGA

Montsoriu al segle XVI. testimonis arqueològics de l'abandonament del castell

Al llarg dels més de 20 anys d'intervencions que s'han portat a terme a Montsoriu, els testimonis arqueològics en forma majoritàriament de restes d'objectes ceràmics corresponents a l'etapa d'abandonament del segle XVI són nombrosos i afecten a la major part dels nivells d'abandonament localitzats en els diferents àmbits o espais arquitectònics del castell. Cap d'aquests nivells de totes maneres ha ofert quantitativament i qualitativament la informació que està oferint la troballa efectuada l'any 2007 en el transcurs de l'excavació de l'interior de la cisterna est del pati d'armes del castell.

Es tracta d'una cisterna de 4'30 m de profunditat, construïda en el marc de la gran reforma arquitectònica del castell en el segle XIV (ca 1348-1350), aprofitant part dels murs d'una antiga bestorre aixecada en la segona meitat del segle XII i que formava part del primitiu traçat de la muralla defensiva del sector est del castell, en la zona del Pati d'Armes ²⁴².

La recuperació d'aquest fons, format per més de 400 objectes ceràmics i no ceràmics en la major part dels casos remuntables i alguns casos sencers, ha permès documentar un conjunt excepcional format per la vaixel·la del castell (plats, escudelles, servidores, sitres, copes de vidre...), els atuells de cuina (olles, cobertores, greixeres, greixoneres, gibrells...) a més d'altres objectes de metall i vidre, als que cal afegir les gairebé 12.000 restes de fauna obtingudes i que han estat objecte d'un tesi doctoral a càrrec de la investigadora Violeta Novella, portada a terme sota la direcció de la Dra. M. Saña. del laboratori d'arqueozoologia de la UAB.

²⁴² FONT, G. (et al.) 2008: p. 405

Ceràmica catalana vidrada en estany i decorada en blau cobalt			
Tipus	Motiu decoratiu		n²⁴³
Escudella			11 (4)
	creu de línies paral·leles amb traços semicirculars esquemàtics als angles		6
	estrella de 4 o més puntes amb traços lineals al volt		9 (3)
	alàfies esquematitzades		7 (4)
	pinya reixada		7
	palma		5
Escudella gresala	Vegetal esquemàtic simulant fulles i tiges		1
	estrella de 4 puntes amb traços simples al volt		3 (1)
	vegetal amb espigues estilitzades i palma al centre		1
	creu de triple línia flanquejada per quarts de cercle		1
Servidora	ocell envoltat per motius vegetals		2 (3)
	rostre humà de perfil envoltat de motius vegetals		1
	Divisió geomètrica reomplerta amb motius vegetals		1
Plat	creu entre muntanyes		1
	palmeta central		2 (1)

²⁴³ Nombre d'individus sencers. En parèntesi fragments del mateix tipus decoratiu.

	traços lineals simple		1
	creu de triple línia flanquejada per petits cercles		1
			60

Materials ceràmics. La vaixel·la de taula

El conjunt de materials ceràmics de parament de taula recuperats a l'interior de la cisterna és d'un gran interès tant per la seva diversitat tipològica com per la procedència de les manufactures. Així, a més de les produccions pròpies del Principat (tallers de Barcelona, Reus...) s'han localitzat diversos exemplars d'importació provinent de tallers valencians (produccions en reflex i blau de Manises) i també produccions policromes de la Toscana, concretament dels tallers de Montelupo, un dels grans centres productors de ceràmica en el renaixement.

264 - Fons d'objectes procedents de la cisterna E de Montsoriu abans de la seva restauració

Pel que fa a la vaixel·la de taula, s'han pogut remuntar fins ara més d'un centenar de peces de servei de taula. El joc d'una cinquantena de serveis complets ens permet afirmar que el parament de taula del castell estava preparat a finals de l'època gòtica, per servir almenys uns 50 comensals.

Les produccions ceràmiques el tipus més ben representat correspon a la pisa decorada en blau cobalt de procedència catalana (47%), seguida de les produccions en blanc d'estany (36%) i el reflex català (7%). Les produccions foranes també són significatives, sumant tot plegat el 11% del fons de pisa decorada. Les produccions de Manises representen el 7% i les de Montelupo el 4%.

La ceràmica anomenada genèricament "blava catalana" és la més nombrosa dins el conjunt, arribant al 47% del total del fons. L'estat de conservació de les peces és en general molt bo i ha permès la restauració de bon nombre d'individus.

Es poden diferenciar dos subconjunts, un d'estil tardogòtic (conjunt d'escudelles i plats) que morfològica i decorativament podem situar com a produccions catalanes de la segona meitat del segle XV, i en alguns cas a inicis del segle XVI (ca. 1500), coincidint amb jaciments com Can Xammar de Mataró ²⁴⁴. Aquestes escudelles presenten cos semiesfèric i peu massís lleugerament treballat per donar forma convexa, amb aresta poc marcada. L'esmalt d'estany

²⁴⁴ CERDÀ, J. A. (1991): 162

recobreix la peça completament, amb excepció de la forma identificada com escudella gresala que només apareix esmaltada a l'interior. Les orles són simples de línies paral·leles i emmarquen un motiu decoratiu de traç simple i sovint imperfecte. Pel que fa als plats, la tipologia formal és poc variada però decorativament trobem elements que podríem definir com a habituals en aquesta cronologia i que trobem repetits en les escudelles (palma, creu de tres línies...) i altres de menys freqüents com el motiu religiós de la gran creu entre muntanyes. Els peus també solen ser massissos i lleugerament convexos.

El segon subconjunt és el les grans servidores, peces decorades profusament en blau i que presenten elements propis de les produccions tardogòtiques catalanes (palmetes, pinyes reixades, traços simples...) però amb una forta presència del motiu decoratiu central. El dibuix figuratiu de dona i l'animalístic, en especial d'ocell, és el més representat.

Per altra banda, volem subratllar la no aparició de ceràmica catalana amb policromia. Aquest fet juntament amb el que s'ha comentat anteriorment referent a les tipologies decoratives ens portaria a situar cronològicament aquest conjunt en un context anterior al darrer terç del segle XVI.

Ceràmica esmaltada en estany

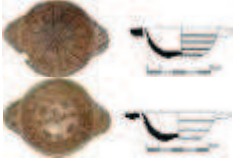

Tipus		n
Escudella orelletes de perfil vegetal		12
Escudella orelleta simple		11
Plat		35
Total		58

ceràmica catalana vidrada en blanc d'estany

La pisa estannífera blanca és el segon grup representant en quan a quantitat dins el fons arqueològic recuperat a la cisterna (36%). Es tracta d'un conjunt de formes homogènies: escudella amb orelletes i plat, destacant el nombre considerable de plats individuals. Aquesta producció es caracteritza per la manca de peu i per la presència de base lleugerament còncaua, l'esmalt en estany és a l'interior i exterior de la peça, però presenta diverses tonalitats dins la gama del blanc al rosat pà·lid, que denota una aplicació diferenciada del vernís d'estany.

Ceràmica catalana decorada en reflex

Tipus	Motiu decoratiu		n
Plat	geomètric formant flor de 6 pètals en pinzell pinta		1
	creu central en pinzell pinta envoltat d'orles florals		1

	decoració a l'anvers desapareguda. Revers de línies paral·leles		4
escudella	geomètric d'estrella realitzada en pinzell-pinta		2
	decoració a l'anvers desapareguda. Revers de línies paral·leles		3
	vegetal que alterna puntets i franges de línies paral·leles		1
			12

Ceràmica catalana decorada en reflex

Dins del conjunt de la ceràmica decorada en reflex daurat procedent de tallers catalans es distingeixen dos motius decoratius, un de la sèrie de pinzell-pinta triple i un altre amb flor central ²⁴⁵ i bandes al lateral de punts i franges. La tècnica del pinzell pinta és documentada en el segon quart del segle XVI i en tot cas ja apareix amb anterioritat al 1550 ²⁴⁶.

Ceràmica valenciana vidrada en estany i decorada en blau cobalt i/o reflex – Tallers de Manises

Tipus	Motiu decoratiu		n
Escudella	caplletra gòtica (B) envoltada d'elements de tipus vegetal		1
	palmeta rodejada de puntets en daurat, a les parets trobem motius vegetals i fulles de julivert en blau cobalt		1
	vegetal esquemàtic envoltat per elements lineals inscrits en cercles concèntrics (<i>in principium erat verbum</i>)		2
Plat	pestanya. Orla d'elements incrits en cercles concèntrics (<i>in principium erat verbum</i>)		1
	decoració geomètrica integrada en 8 espais		2
: de parets altes safa	fulles vegetals emmarcades en orla (tipus 4 Manises)		5
			12

Tallers de Manises

²⁴⁵ CERDÀ, J. A. (2001): 71

²⁴⁶ CERDÀ, J. A. (2001): 51

Pel que fa a la pisa decorada en blau i daurat, o només en daurat, de procedència valenciana (Manises) és representada per pocs individus però en bon estat de conservació. En els plats i escudelles apareixen els motius decoratius de les fulles de card i també de les pseudocal·ligrafies (*in principium erat verbum*) típiques d'aquests tallers.

Un tipus decoratiu són els plats decorats en reflex que presenten decoració compartimentada en 4 franges que combinen faixes amb retícules o puntets i fulles de card. Aquest tema de la fulla de card es pot datar entre el 1475 i el 1530 i apareixen molt sovint en context amb altres exemplars decorats amb la pseudocal·ligrafia.

Per altra banda, cal destacar la presència de dues escudelles amb orelles de Manises decorades en blanc i reflex de la sèrie *erat verbum*, aquesta sèrie epigràfica està ben documentada a Manises entre 1502 i 1526. La inscripció deriva de la cita bíblica de Sant Joan: *in principium erat verbum*²⁴⁷. D'igual manera el plat decorat amb el motiu de la pestanya (1500-1520) presenta un orla pseudoepigràfica amb la inscripció de la sèrie *erat verbum*.

Un altre exemple de combinació de fulles de card en blau i elements reticulats en reflex són les formes de plats de parets altes (tipus 4 de Manises) i que es situen cronològicament entre el 1470-1526, mostrant altre cop la relació d'aquesta sèrie decorativa amb la de l'epigrafia *erat verbum*.

Pel que fa a les escudelles decorades en blau i daurat es situen en el tombant de la primera meitat del segle XV (1445-1500) i sembla ser que mostren una relació amb la sèrie d'inscripcions gòtiques sovint acompanyades de trifolis envoltades de flors o punts. El blau és un complement de la decoració daurada i es pinta únicament al voltant de la vora, en el fons o peu de l'escudella²⁴⁸.

Pisa italiana vidrada en estany i decorada en policromia – Tallers de Montelupo

Tipus	Motiu decoratiu		n
Plat	flor central emmarcada per orla en doble cinta entrelaçada formant una estrella. Montelupo. Gènere 25.2 Cintes 1500-1510		3 (1)
	mosaic escacat policrom envoltat de beines bicromàtiques. Montelupo. Gènere 38 baina 1505-1515		1
Servidora	escut dels Medici envoltat per orla amb motius vegetals. Montelupo. Gènere 34.2 grafit blau 1515		1
			5

Pisa italiana Policroma

El conjunt ceràmic de procedència italiana és identificat com a pisa de Montelupo. Es tracta de peces de gran qualitat, bellesa i policromia, en molt bon estat de conservació, i que estan datades entre els anys 1500 i 1515. Entre les quals en destaca un exemplar dins el conjunt *bleu graffito* del subtipus heràldic amb l'escut de la família Medici de Florència, es tracta d'una versió simplificada sense atribut heràldics.

²⁴⁷ Al retaule de Sant Eloi del MNAC datat al 1524 es pot veure una escudella similar

²⁴⁸ MESQUIDA, M. (2005): 16

Trobem també tres plats amb la decoració de doble cinta entrelaçada (Gènere 25.2 *Nastri*), els tons de blaus cobalt més suaus són característics d'inici del segle XVI, combinats en l'orla amb colors groc, vermell i taronja -ferrós que aporten un aspecte més càlid. Finalment, el tipus decoratiu de baines bicolors (Gènere 38 *bacello*) imita els plats esmaltats àmpliament difosos en aquest període, el relleu s'obtenia capgirant el plat i emmotllant en cru per obtenir la forma de relleu. La beina és decorada en taronja i verd i envolta la decoració central escacada.

La presència de ceràmica de procedència de la Toscana a Catalunya és bastant comuna en el tombant del segle XV-XVI, fins i tot es redactaren unes ordenances proteccionistes l'any 1528 per evitar l'entrada massiva d'aquest producte a Barcelona ²⁴⁹.

Recipients de terrissa

Dins del conjunt del fons localitzat, destaquen també els recipients de terrissa per a ús quotidià, tant en higiene com en la cuina i rebost, bàsicament olles de cuita reductora o grisa, però també amb una notable presència de peces de cuita oxidant i vidrat de plom en molts casos d'aspecte molt semblant a les produccions terrisseres de Breda, que veurem generalitzades segles més tard, però que des d'un punt de vista cronològic estan documentades com a mínim des de la segona meitat del segle XVI. La primera constància que trobem de l'ofici d'oller a Breda, és de l'any 1583 ²⁵⁰.

Recipients de terrissa i terra verda

Tipus			n
Bací	cuita oxidada vidrat en plom de color melat		3
Cobertora	cuita reduïda amb nansa superior de cinta		7
	cuita reduïda amb agafador superior de botó		1
	cuita oxidant amb vidrat de plom i agafador superior de botó		1
Gerra	cuita reduïda		6
Gerra d'oli	cuita oxidant vidrada verd gòtic		1
Gerreta	cuita oxidant amb vidrat de plom		1
Gibrell	cuita reduïda		4

²⁴⁹ AINAUD, J. M. (1941): 53-78

²⁵⁰ COLL, J. (1971): 228

	cuïta reduïda amb nanses laterals		1
	cuïta oxidant amb vidrat de plom		3
Greixera	cuïta reduïda		1
	cuïta oxidant amb vidrat de plom		2
Greixonera	cuïta oxidant amb vidrat de plom		10
	cuïta reduïda		6
Olla	Cuïta reduïda amb dues nanses		22
	cuïta oxidant amb vidrat de plom amb dues nanses		18
	cuïta reduïda amb quatre nanses		1
	cuïta oxidant amb vidrat de plom amb quatre nanses		1
Pitxer	cuïta oxidant amb vidrat verd gòtic		2
Poal	cuïta oxidant		1
Sitra	cuïta oxidant amb vidrat verd gòtic		5
sitrell	cuïta oxidant amb vidrat de plom		1
			98

Terrissa de cuina i terra verda

A partir del conjunt de ceràmica de cuina podem veure que el grup més nombrós correspon a les olles (42%) de les quals la meitat aproximadament corresponen a cuïta reductora i l'altra a oxidant amb vidrat de plom. Destaca la presència d'olles de 4 nanses i de dimensions grans, dissenyades per anar penjades als clemàstecs de la llar de foc.

Les olles de cuïta oxidant són de parets fines i argila ben depurada. Presenten un coll marcat i llavi alt lleugerament exvasat. Les nanses són de secció circular. Acostumen a presentar

decoració incisa de línies paral·leles molt fines. La tipologia formal de cos globular i base arrodonida – còncava és idèntica per als dos tipus de cocció (tan en reducció com en oxidació) i denota una certa pervivència de formes antigues comunes al llarg del segle XV. En canvi no apareix cap vora baixa típiques de les produccions més modernes del 1600.

Seguidament el segon conjunt més nombrós és el de les greixoneres (també en cuita reductora i oxidant, en aquest cas el 60% corresponen a cuita oxidant vidrades en plom de color marró). Dins d'aquesta tipologia ceràmica les vores tant es presenten altes i lleugerament exvasades a semblança de les olles, com també engruixides vers l'interior. Les greixeres per altra part només són representades per 3 individus.

Altres atuells formen part del rebost són les gerres per la conservació d'aliments (6%) sempre de cuita reduïda, una gerra per l'oli de cuita oxidant i vidrada en verd a l'interior i a l'exterior fins a mig cos. També apareix un conjunt de 5 gibrells de cuita reduïda, en aquest cas les pastes són poc depurades i en algun individu el desgreixant utilitzat és gra gros, i 3 de cuita oxidant vidrats en plom de color marró-melat, de pastes més fines.

Pel que fa a les cobertores aquestes es presenten diferenciades en dos grups: un de nansa de cinta i de cuita reduïda que sembla una pervivència més antiga i un altre model de cuita oxidant amb vernís de plom de color marró amb agafador de botó, més típic de les cuines catalanes del segle XVI.

Tancant el conjunt d'element de cuina i parament de taula tenim els elements ceràmics relacionats amb el servei de líquids com són el pitxer (2), el poal, la sitra (5) i el sitrell, és tracta de peces anomenades de "terra verda" pel color del vernís de la peça. Finalment, cal parlar també de la troballa de 3 bacins amb vidrat de plom de color melat.

Alguns recipients conserven les marques del terrissaire i de capacitat, com la gerra amb el segell estampilat F i les marques de mesura inscrites. Algunes olles de cuita reduïda han conservat marques de terrisser o obrador estampada a sota vora.

En el segle XVII, Montsoriu ja pràcticament en runes, viurà les darreres dècades d'ocupació continuada, com així ho testimonia la documentació històrica i que l'arqueologia refrenda amb la localització de materials corresponents a aquestes ocupacions, en forma majoritàriament de restes ceràmiques, i amb la manca de reformes arquitectòniques d'entitat, més enllà de la transformació dels espais corresponents a l'antic palau en el sector sud, que es convertiran en corts de bestiar, així com la transformació de l'antiga sala del pati d'armes i les cuines del castell en habitatge. Una ocupació que sembla mantenir-se fins al segle XVIII, moment en el que possiblement es destruirà la coberta de la cisterna, amb la qual cosa Montsoriu restarà mancat d'un dels seus principals tresors: l'aigua.

A partir d'aquest moment, i durant bona part dels segles XVIII i XIX, Montsoriu serà ocupat de manera puntual per destacaments militars en el marc dels sovintejats conflictes bèl·lics, en els que aquesta zona del Montseny es veura immersa.

No serà fins el segle XIX, i sobretot en el marc de moviments literaris com serà el romanticisme i la renaixença i el sorgiment de l'excursionisme, que Montsoriu serà redescobert mercès a la publicació de nombrosos textos literaris i guies excursionistes.

MONTSORIU

Alça't. Ara agenollat.

Ara pots seure.

Com en una cerimònia,

com si fos Verdaguer qui t'ho diu,

Turó de l'Home, genolls de Montserrat!

Perejaume

(Reduccions)

BIBLIOGRAFIA

- AMBLAS, O. (2003) "Projectils medievals i d'època moderna al castell de Montsoriu, segles XIII-XVIII (Arbúcies-Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)", a: *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Sant Cugat del Vallès S. 850-854
- AMBLAS, O. (2004) "Armament medieval i d'època moderna al castell de Montsoriu s. XIII-XVII (Arbúcies-St. Feliu de Buixalleu, Girona)" - In: *Actes del Congrés Els Castells Medievals a la Mediterrània Nord-Occidental* S. 341-352
- ARNALL, M. J (2000): *Les lletres reials a la ciutat de Girona*, 2 vol. Fundació Noguera
- BALAGUER, V. (1891): "El castillo de Montsoliu, sus tradiciones, su etimología", a: *La Vanguardia* 1 de setembre
- BASSEGODA, B. (2008): Les primeres publicacions de l'excursionisme en català, *Revista Muntanya*, 879: Centre Excursionista de Catalunya.
- BLANCO, À.: (2014) "Ictioarqueologia. Estudi de les restes ícties per a la reconstrucció arqueològica" *seminaris del laboratori d'arqueozoologia* (dept. prehistòria) període febrer- juny 2014 Facultat de Medicina – UAB
- BLANCO, À.; ROSELLÓ, E.; SAÑA, M. (2013) "El consum de peixos al castell de Montsoriu (Arbúcies, Girona) durant el segle XVI". *II Reunió Oikos de Bioarqueologia* Tarragona, 26-27 d'abril de 2013
- BOFARULL, P. (1898): *Col·lecció de Documents Inèdits del Archivo de la Corona de Aragón*.
- BOLÒS, J. (2004): "Fortificacions de la marca i organització del territori a Catalunya (s.VIII-XII)". *Actes del Congrés Els Castells Medievals a la Mediterrània Nord-Occidental*. Ed. Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies.
- BONNASSIE, P. (1988): *Vocabulario básico de la historia medieval*
- BURON, V. (1989): *Castells romànics catalans. Guia*. Barcelona, Edicions Mancús
- BUSCATÓ, LI. (2006): Exèrcit i control del territori. Hostalric i la telegrafia òptica a Catalunya, a: *Quaderns de la Selva*, 18, Centre d'Estudis Selvatans, 2006
- CABALLE, A. (1986-1987): L'excavació estratigràfica de la torre rodona del Castell de Taradell. *Castells, guaites, torres i fortalises de la catalunya medieval. Acta Mediaevalia*, Annex 3, pp. 25-39. Barcelona, Universitat de Barcelona.
- CABRA, J.; FONT, G. (2004). "Els conjunts ceràmics de la fase d'abandonament del castell de Montsoriu". A: *Actes del congrés Els castells medievals a la mediterrània nord-occidental*, Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies.
- CARRERAS, F. (1911): *Notes històriques de Sant Hilari ÇaCalm*.
- CATALÀ, P. (1967-79) "Els Castells Catalans, III", *Dalmau Ed., Barcelona*.
- COLL, J. (1994) "El castell de Montsoriu" *Parròquia de Santa Maria de Breda, Breda*.
- COMA V. (1968): *Los Vizcondes de Cabrera: condes soberanos de Urgel, condes de Mòdica y Osona, Vizcondes de Gerona, Bas, Àger y Montsoriu*. Barcelona.
- COMA, V. (1952): *Jaume Ferrer de Blanes y el descubrimiento de América*. Imprenta Ortega, Barcelona 1952
- COROLEU, J. (1878) : *Los fueros de Cataluña : descripción comentada de la constitucion histórica del principado*, Administración San Pablo, ed
- DALMAU, R., ed. (1969): *Els castells catalans*. Vol. III. Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 1969.
- FELIU, G.; SALRACH, J. M. (1999): *Els pergamins de l'arxiu comtal de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I, II* Fundació Noguera, Barcelona .
- FONT ET AL. (1994): Resultats de les campanyes arqueològiques al castell de Montsoriu. *II Jornades d'arqueologia a les comarques de Girona*. Torroella de Montgrí, 1994.
- FONT ET AL. (1996): El castell de Montsoriu: aproximació a l'evolució històrica d'un castell medieval. *Terceres jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*. Santa Coloma de Farners, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, Universitat de Girona, 1996.
- FONT, G. ET AL. (1998): "El castell de Montsoriu, resultats de les darreres campanyes d'intervenció arqueològica (Arbúcies, la Selva)". *Quartres jornades d'arqueologia de les comarques de Girona, Figueres*, 20 i 21 de novembre, Museu d'Arqueologia de Catalunya (Girona), Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Consell Comarcal de l'Empordà, Universitat de Girona, Institut d'Estudis Empordanesos, 1998
- FONT, G. ET AL. (1998): "Els sistemes d'aprofitament dels recursos hidràulics al castell de Montsoriu". *Monografies del Montseny*, 13. Viladrau, Amics del Montseny, 1998
- FONT, G. (2010): "Intervenció arqueològica preventiva a la torre de Montfort. Riells i Viabrea - Arbúcies (la Selva)" a: *Desenes jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*: Generalitat de Catalunya, Museu d'Arqueologia de Girona, Universitat de Girona, Ajuntament d'Arbúcies, Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies, 2010 p. 571-576: fot; plan. 978-84-8458-322-6
- FONT, G.; LLORENS, J. M.; MATEU, J.; PUJADAS, S. (2009): *Les senyories a l'entorn del castell de Montsoriu. El cas de la vall d'Arbúcies Les senyories a la Catalunya baixmedieval (ss. XIII-XV)*: Ajuntament d'Hostalric, Hostalric, 2009 p. 72-86.: fot.; dib. Actes del I Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (13-14 de novebre de 2008, Hostalric) 978-84-606-4924-3
- FONT, G.; LLORENS, J. M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J. M.; TURA, J. (1999) "Les darreres troballes arqueològiques al castell de Montsoriu: la capella preromànica i el recinte fortificat dels segles X-XI": *Trobada d'Estudiosos del Montseny*. <http://www.diba.es/parcsn/parcs/fitxers/pdf/p03d087.pdf>
- FONT, G.; LLORENS, J. M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J. M.; TURA, J. (2000) "La capella romànica de Sant Pere de Montsoriu" A: *V Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Olot.

- FONT, G.; LLORENS, J. M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J. M.; TURA, J. (2003) "Intervencions arqueològiques al castell de Montsoriu (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu)" A: *Tribuna d'Arqueologia 1999-2000*: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- FONT, G.; LLORENS, J. M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J. M.; TURA, J. (2004): El castell de Montsoriu. Configuració arquitectònica d'un gran palau gòtic a partir de les tasques arqueològiques desenvolupades entre els anys 2001 i 2004, a: *VI Trobada d'Estudiosos del Montseny*, <http://diba.es/parcsn/parcs/fitxers/pdf/p03d157.pdf>
- FONT, G.; LLORENS, J. M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J. M.; TURA, J. (2006): "Memòria de les excavacions arqueològiques. Castell de Montsoriu 2003-2006." Museu Etnològic del Montseny, La Gabella. Arbúcies
- Font, G.; Llorens, J. M.; Mateu, J.; Pujadas, S.; Tura, J. (2007) El Castell de Montsoriu (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva). Arqueologia i història d'un gran castell feudal *Tribuna d'Arqueologia*, 2007: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Barcelona, 2008. ISSN: 1130-7781
- Font, G.; Llorens, J. M.; Mateu, J.; Pujadas, S.; Tura, J. (2010): *Excavacions arqueològiques al castell de Montsoriu (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)*. *Campanyes 2008-2009* Desenes jornades d'arqueologia de les comarques de Girona: Generalitat de Catalunya, Museu d'Arqueologia de Girona, Universitat de Girona, Ajuntament d'Arbúcies, Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies
- Font, G.; Llorens, J. M.; Mateu, J.; Pujadas, S.; Tura, J. (2012): *Excavacions arqueològiques al castell de Montsoriu (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)*. *Campanyes 2010-11* Onzenes jornades d'arqueologia de les comarques de Girona: Generalitat de Catalunya, Museu d'Arqueologia de Girona, Universitat de Girona, Girona,
- Font, G.; Llorens, J. M.; Mateu, J.; Tura, J.; Pujadas, S.: "Montsoriu al segle XVI. Testimonis arqueològics de l'abandonament d'un gran castell". *Tribuna Arqueologia 2011-2012*. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya
- FONT, G.; LLORENS, J.M; MATEU, J.; PUJADAS, S. TURA, J (2008):Excavacions arqueològiques al Castell de Montsoriu. *Campanyes 2006-2007. IX Jornades d'Arqueologia de les Comarques Gironines*, L'Escala, 2008.
- FONT, G.; LLORENS, J.M; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J; SALA, R. (2006): *Excavacions arqueològiques al Castell de Montsoriu. Campanyes 2004-2005*. VIII Jornades d'Arqueologia de les Comarques Gironines, Roses.
- FONT, G.; LLORENS, J.M; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J; (2004); Excavacions arqueològiques al Castell de Montsoriu. *Campanyes 2002-2003*. VII Jornades d'Arqueologia de les Comarques Gironines,
- FONT, G.; LLORENS, J.M; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2005): El castell de Montsoriu. Configuració arquitectònica d'un gran palau gòtic, a partir de les tasques arqueològiques desenvolupades entre els anys 2001-2004. *VI Trobada d'estudiosos del Montseny*, Ed. Diputació de Barcelona, Barcelona, 2005 <http://diba.es/parcsn/parcs/fitxers/pdf/p03d157.pdf>
- FONT, G.; LLORENS, J.Mª; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (1999): *Darreres troballes arqueològiques al castell de Montsoriu: la capella preromànica i el recinte fortificat dels segles XI-XII*. III i IV Trobades d'Estudiosos del Montseny. Barcelona, Diputació de Barcelona,
- FONT, G.; LLORENS, J.Mª; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (1999): *El castell de Montsoriu a l'entorn de l'any mil. Actes del Congrés Internacional Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del 1r mil·lenni*. Vic-Ripoll, 10-13 de novembre de 1999. Vic, Editorial Eumo, col. Documents, 31.
- FONT, G.; LLORENS, J. M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2000): *La capella romànica de Sant Pere de Montsoriu, Arbúcies-Sant Feliu de Buixalleu, la Selva*. *Cinquenes jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*, Olot, Servei d'arqueologia, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, Universitat de Girona, Diputació de Girona, ajuntament d'Olot, consell Comarcal de la Garrotxa, Museu Comarcal de la Garrotxa.
- FONT, G.; MATARÓ, M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (1999): *El jaciment ibèric i la torre de l'Alta Edat Mitjana del turó de la Torre de la Mora (Sant Feliu de Buixalleu)*. *Resultats preliminars*. III i IV Trobades d'Estudiosos del Montseny. Barcelona, Diputació de Barcelona.
- FONT, G.; MATARÓ, M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J.: Torre de la Mora, una fortificació altmedieval en els primers contraforts del Montseny. *Actes del Congrés Internacional Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del 1r mil·lenni*. Vic-Ripoll, 10-13 de novembre de 1999. Vic, Editorial Eumo, col. Documents, 31.
- FONT, G.; MATARÓ, M.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2000): La torre de la Mora, una construcció d'origen romà reaprofitada en època alt medieval. *Cinquenes jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*, Olot, Servei d'arqueologia, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, Universitat de Girona, Diputació de Girona, ajuntament d'Olot, consell Comarcal de la Garrotxa, Museu Comarcal de la Garrotxa.
- Font, G.; Mateu, J.; Pujadas, S (2009). Interpretació poliorcètica de les reformes del segle XIV al castell de Montsoriu *Monografies del Montseny*, 24: Amics del Montseny, Viladrau, p. 119-133: fot. ISSN 1135/9293
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; TURA, J.(2008): Síntesi històrica del castell de Montsoriu. A: *Monografies del Montseny*, 23: Amics del Montseny, Viladrau, 2008.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J. M.; TURA, J. (1998): "Els sistemes d'aprofitament dels recursos hidràulics al castell de Montsoriu". A: *Monografies del Montseny*, 13, *Amics del Montseny*, Viladrau
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J. M.; TURA, J. (2001) "El castell de Montsoriu al segle XIII" A: Lauro, *Revista del Museu de Granollers*, 20. Granollers. <http://www.raco.cat/index.php/Lauro/article/viewFile/48350/51395>
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J. M.; TURA, J. (2001) "Montsoriu als segles X-XII. La gènesi d'un castell medieval a la Catalunya vella" A: *Quaderns de la Selva*, 13, Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2001): *El castell de Montsoriu*. *Revista seqüència*, núm. 8. Associació catalana per a la recerca en arqueologia medieval, Barcelona.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2000): *El castell de Montsoriu*. Ed. Consell Comarcal de La Selva-Museu Etnològic del Montseny, La Gabella. Santa Coloma de Farners.

- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2001): El castell de Montsoriu al segle XIII, *Lauro, revista del Museu de Granollers*, 20. Ed. Museu de Granollers.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2001): El castell de Montsoriu. *Revista seqüència, núm. 8*. Associació catalana per a la recerca en arqueologia medieval, Barcelona.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2003): *El castell de Montsoriu*, 2a Edició. Ed. Consell Comarcal de La Selva-Museu Etnològic del Montseny, La Gabella. Santa Coloma de Farners.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J.(2000): La torre de la Mora, una construcció d'origen romà reaprofitada en època alt medieval. Cinquenes jornades d'arqueologia de les comarques de Girona, Olot, Servei d'arqueologia, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, Universitat de Girona, Diputació de Girona, ajuntament d'Olot, consell Comarcal de la Garrotxa, Museu Comarcal de la Garrotxa.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2001): Montsoriu als segles XI-XII, la gènesi d'un castell Medieval a la Catalunya Vella. *Quaderns de La Selva, núm. 13*. Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2002): *Excavacions arqueològiques 2000-2001 al castell de Montsoriu. VI Jornades d'Arqueologia de les Comarques Gironines*. Sant Joan de les Abadesses.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. (2008): *Síntesi històrica del castell de Montsoriu Monografies del Montseny*, 23: Amics del Montseny, Viladrau, 2008. p. 109- 134: fot.; plan. ISSN 1135/9293
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.M.; TURA, J. *Les restes d'aus del castell de Montsoriu al segle XVI. Integració de l'arqueologia per a l'estudi de les formes de cacera en l'edat moderna a la vessant oriental del Montseny*
- Font, G.; Pujadas, S. (2012): El Castell de Montsoriu, a *Joies del Gòtic Català*, Enciclopèdia Catalana, Edicions 62,
- FONT, G.; PUJADAS, S. (1995): El castell de Montsoriu. *Aixa, 7*. Arbúcies, Museu Etnològic del Montseny, La Gabella,
- FONT, G.; PUJADAS, S. (1997): *El castell de Montsoriu: un exemple d'aprofitament dels recursos hidràulics en l'època medieval*. Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, vol. XXXVIII, Girona, Patronat Eiximenis, 1996-97
- Font, G.; Pujadas, S. (2012): Les muralles d'Hostalric, a *Joies del Gòtic Català*, Enciclopèdia Catalana, Edicions 62
- FONT,G.; CABRA, J. (2003); Els conjunts ceràmics de la fase d'abandonament del castell de Montsoriu (Segles XV-XVI) comunicació presentada en el marc del *Congrés: Els Castells Medievals a la Mediterrània Nord-Occidental*. Celebrat a Arbúcies, els dies 5,6 i 7 de març de 2003. Organitzat pel Museu Etnològic del Montseny, La Gabella, la Universitat de Girona, i el Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de Barcelona.
- GIL, X. (2004): *Diplomatari d'Ermessen, condesa de Barcelona, Girona y Osona (c.991- 1 de març de 1058)* Tesi doctoral UAB
- ILLA, J. (1999): Els orígens de l'administració civil a Arbúcies. *Pexada, 17*: Ajuntament d'Arbúcies, 1999.
- Illa, J.; Font, G.(2011) La cellera d'Arbúcies entre els segles X i XIV. Formació, evolució i creixement de l'espai urbà de la vila en època medieval *Ciutats, viles, sagreres. Els nuclis urbans a la Baixa Edat Mitjana (s. XIII-XIV)*: Ajuntament d'Hostalric, Hostalric, 2011 p. 96-104: map. Actes del II Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (18-19 de novembre de 2010, Hostalric) 978-84-606-5395-0
- Jorcano, C.; Jorba, M. À.: Ceràmiques vidriades de reflex metàl·lic al castell de Montsoriu, *RESCAT*, Centre de Restauracions de Béns Mobles de Catalunya <http://www20.gencat.cat/docs/msi-cultura/CRBMC/pdf/Arxiu/RESCAT21.pdf>
- JUNYENT, E. (1980): *Diplomatari de la Catedral de Vic*, Patronat d'Estudis Osonecs,
- LLINÀS, J; MALLORQUÍ, E; MERINO, J; ET AL (2003): *El castell de Sant Joan de Lloret*. Ed. Ajuntament de Lloret de Mar.
- LLORENS, J.M. (1989): *Projecte Patrimoni. Propostes sobre el Patrimoni Arquitectònic*. Girona, CIAG.
- LLORENS, J.M. (1991 a): Projecte Patrimoni. Propostes d'actuació sobre el Patrimoni Arquitectònic de les comarques de Girona. *Actuacions en el patrimoni edificat medieval i modern (segles X al XVIII) (1989)*. *Quaderns científics i tècnics, 3*, pp. 273- 279. Barcelona,Diputació de Barcelona. Servei del Patrimoni Arquitectònic, 1991.
- LLORENS, J.M. (1991 b): Els castells del Montseny. Estat actual i perspectives de futur. Els castells del Montseny. *VI Jornades d'Arqueologia Medieval a Catalunya*, 9-11 desembre 1991. Barcelona, Laboratori d'Arqueologia Medieval de la Universitat de Barcelona.
- LLORENS, J.M. MATARÓ, M.; RUEDA, J.M. (1982) : *Estudi del poblament al segle XI a Sant Feliu de Buixalleu, Arbúcies, Breda i Riells*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament Adjunt a la Presidència. Ajuntament de Sant Feliu de Buixalleu, 1982.
- MARQUÈS, J. M. (1984): Pergamins de la Mitra, Arxiu Diocesà de Girona, 1984.
- MARTINELL, C. (1935): *Amics de l'Art Vell. Els sis primers anys 1929-1935. Memòria de l'obra realitzada per l'entitat des de la seva fundació fins avui*. Barcelona, 1935.
- MARTINELL, C. (1935): *Memòria de l'Associació d'Amics de l'art vell*, 1935
- MARTINEZ, A. (2008): "L'agitat retir monàstic del vescomte Bernat II de Cabrera, a *Quaderns de la Selva*, 20 , Centre d'Estudis Selvatans, 2008.
- MARTINEZ, A. (2012): El poder feudal al vescomtat de Cabrera, Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners.
- MARTINEZ, A.(2007): *Els vescomtes de Cabrera (1199-1423) proposta d'Estudi d'un llinatge nobiliari català de la Baixa Edat Mitjana*. UdG.
- MATEU ET AL.(1996): *El castell de Montsoriu: aproximació a l'evolució històrica d'un castell medieval. Terceres jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*. Santa Coloma de Farners, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, Universitat de Girona.
- MATEU ET AL. (1994): *Resultats de les campanyes arqueològiques al castell de Montsoriu. II Jornades d'arqueologia a les comarques de Girona*. Torroella de Montgrí.
- Mateu, J. (2007): Montsoriu, el gran castell gòtic de Catalunya. *La Pomerà*, 11: Infograma, Arbúcies, p. 6-7: fot.

- Mateu, J. (2008) El castillo de Montsoriu. La participación de la sociedad civil *Participación ciudadana, patrimonio cultural y museos: entre la teoría y la praxis*: Universidad del País Vasco, Iñaki Arrieta (ed.), Bilbao, 978-84-9860-129-9
- MATEU, J. ET AL. (1998): El castell de Montsoriu, resultats de les darreres campanyes d'intervenció arqueològica (Arbúcies, la Selva). *Quartas jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*, Figueres, 20 i 21 de novembre, Museu d'Arqueologia de Catalunya (Girona), Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Consell Comarcal de l'Empordà, Universitat de Girona, Institut d'Estudis Empordanesos,
- MATEU, J. ET AL. (1998): Els sistemes d'aprofitament dels recursos hidràulics al castell de Montsoriu. *Monografies del Montseny*, 13. Viladrau, Amics del Montseny,
- Mateu, J. (2008) Les noves troballes al Castell de Montsoriu *La Pomera*, 23: Infograma, Arbúcies, 2008 p. 2: fot.
- MITJANS, R.; SOLER, T. (2009): *Els flabiols de Montsoriu*, a *Pexada*, 47, Ajuntament d'Arbúcies,
- MONREAL, L. (1971) : La línea de castillos del río Tordera. *Castillos de España*, segunda época, 4 , pp. 32-39.
- MONREAL, L. (1955) : *Els castells medievals de Catalunya*, Ariel, Barcelona 1
- MONREAL, L. (1971): *Ingeniería militar en las crónicas catalanas*, discurs llegit el 31 de gener de 1971 a la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona.
- NOVELLA, V.; SAÑA, M. (2012): Cria i reproducció de porcs domèstics (*Sus domesticus*) al Castell de Montsoriu entre els segles X i XVI: estat de salut de les poblacions animals i caracterització morfobiomètrica dels criteris de selecció aplicats. Estudi presentat a la: *II Reunió Oikos de Bioarqueologia* . Associació catalana de bioarqueologia. Tarragona, 26-27 d'abril
- NOVELLA, V.; SAÑA, M. (2013) La dieta avícola en el siglo XV-XVI: conservación y consumo de aves en el castillo de Montsoriu (Montseny) *Phicaria. Encuentros Internacionales del Mediterráneo: Universidad Popular de Mazarrón*, Concejalía de Cultura, Murcia, p. 109-118: fot.; graf. I Congreso sobre la producción en las sociedades mediterráneas. La producción de alimentos. Arqueología, historia y futuro de la dieta mediterránea 978-84-616-3667-9
- NOVELLA, V.; SAÑA, M (2012). La dieta d'origen animal al castell de Montsoriu al segle XVI. Estudi de la producció, consum i distribució d'aliments a partir de l'arqueozoologia *VIII Trobada d'Estudiosos del Montseny. Programa: Àrea de Territori i Sostenibilitat*, Diputació de Barcelona, Diputació de Girona, Universitat de Girona, Barcelona 2012
- NOVELLA, V.; SAÑA, M (2014): Acquisition and production of food in the Montsoriu castle (16th -century, NE Iberian Peninsula): taphonomic analysis and differentiation between local and foreign production. 2nd ICAZ Taphonomy Working Group. Taphonomy and archaeozoological research: recent approaches" 12th – 14th September 2013, Santander (Spain)
- Novella, Violeta: La dieta d'origen animal al castell de Montsoriu al segle XVI *seminaris del laboratori d'arqueozoologia*_(dept. prehistòria) període febrer- juny 2014 Facultat de Medicina – UAB
- NOVELLA, V.; SAÑA, M; TURA, Jordi; MATEU, Joaquim; FONT, Gemma; & PUJADAS, Sandra (2013) : Integration of archaeozoology and historical documentation for the study of bird hunting methods: pigeon hunting in the medieval castle of Montsoriu (15th-16th centuries; NE Iberian Peninsula). *7th Meeting of the ICAZ Bird Working Group* . 27 August – 01 September Iași, Romania
- OLIVA, M. (1967-1969): *Inventario de los castillos, fortalezas, recintos amurallados, torres de defensa y casas fuertes de la provincia de Gerona (I-VI)*. *Revista de Gerona*, 40-46 (1967-1969): I: 40 (1967), pp. 21-34; II: 41 (1967), pp. 47-62; III: 43 (1968), pp. 49-58; IV: 44 (1968), pp. 60-67; V: 4 (1968), pp. 44-57; VI: 46 (1969), pp.37-56.
- OLIVA, M. (1955): "La adquisición del Puig de Sant Andreu de Ullastret i los trabajos arqueológicos en la Provincia en 1952" dins *Revista de Gerona*, núm 7; pàg. 83-92. Gerona, Diputació de Gerona.
- ORSI, M. (2007): Les dotacions dels vaixells de l'armada de 1354, *Drassana*, 15. Museu Marítim Barcelona.
- PANAREDA, J. M. (2006): *L'evolució de les grans unitats del paisatge del massís del Montseny*. *Directrius per a la gestió [en format pdf, 7,88 MB]* Estudis Complementaris del Pla Especial del Parc Natural del Montseny, 2006.
- PIFERRER, P.(1888,1985): El castillo de Montsoliu. Cuento. *Revista de Gerona*. Tom XII: Girona, 1985. (Facsimil de l'edició de 1888).
- PLADEVALL, A. (1972) *El comtat d'osona a mig segle XIV*. Barcelona.
- PLADEVALL, A. (1986, 1990) : El Montseny a l'època medieval. Dominis i jurisdiccions. *Revista de Girona*, 141 (1990) pp. 70-77.
- PLADEVALL, A., dir. (1991): El Gironès. La Selva. El Pla de l'Estany. *Catalunya Romànica*, vol . V. Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana.
- PONS i GURI, J. M. (2005) *Orígens de la Batllia de Sant Martí d'Arenys*. Arenys de Munt.
- PONS, J. M. (1962)"Document del vescomte Seniofred de Girona sobre Lloret", circular Archivo Histórico y Museo Fidel Fita, núm 12, Arenys de Mar, febrer de 1962.
- PONS, J. M.: (2001)Les jurisdiccions dels vescomtats de Cabrera i de Bas, l'any 1527 . *Revista de dret històric català* , 1.
- PORTALS, J. (1996) "Arbúcies, vila de pas, i Fogars, lloc de refugi a la Guerra del Francès" A: *Monografies del Montseny*, 11, Amics del Montseny, Viladrau.
- PORTALS, J. (2008): *La Guerra de Successió al Montseny. Anys 1713-1714*, a: *Monografies del Montseny* 6, 23, Amics del Montseny, Viladrau.
- POU, J. (2011): L'alta edat mitjana a la vall d'Arbúcies. Aplicació d'un GIS a l'estudi de les dades documentals: les dinàmiques de control. Tutor: Dr. Francesc Tuset Bertran. *Pyrenae*, núm. 42, vol. 2 ISSN: 0079-8215 (p. 145-147). Tesis doctorals i treballs finals de Màster. Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia. Universitat de Barcelona
- Pradell, T. : Estudi de degradació dels vidriats de les ceràmiques de reflex metàl·lic del castell de Montsoriu, *RESCAT*, Centre de Restauracions de Béns Mobles de Catalunya <http://www20.gencat.cat/docs/msi-cultura/CRBMC/pdf/Arxiu/RESCAT21.pdf>

- RENAU, X.: Els orígens, a: *Història de Gualba*, Ajuntament de Gualba, 2000.
- RIQUER, M.: *Història de la Literatura Catalana*, II, pàg. 20. La cita la recull Rafel Dalmau Els Castells Catalans vol III.
- RIU, M. (1982): El paper dels "castra" en la redistribució de l'hàbitat al comtat d'Osona. *Ausa* X/102-104 (1982), pp. 401-409.
- RIU, M. (1985-1986) : L'aportació de l'arqueologia a l'estudi de la formació i expansió del feudalisme català. La formació i expansió del feudalisme català(1985). *Estudi General*, 5-6 (1985-1986), pp.27-47. Girona, Col·legi Universitari de Girona.
- RIU, M.; BOLOS, J. (1986-1987) : Observacions metodològiques, esquemes descriptius i notes de treball per a l'estudi de les fortificacions i castells medievals. Castells, guaites, torres i fortaleses de la catalunya medieval. *Acta Mediaevalia*, Annex 3, pp. 11- 24. Barcelona, Universitat de Barcelona,1986-1987.
- RIUS J. (1946): *Cartulari de Sant Cugat del Vallès; II, Barcelona*.
- RODÓN, F. (1998): Fets de la Marina de guerra catalana, Barcelona
- ROMA, F.: Els espais mitològics del Montseny, p. 20. www.geocities.com/francescroma
- ROVIRA, M. (1982): *Notes documentals sobre alguns efectes de la presa de Barcelona per Al-Mansur (985)* a: Acta Mediaevalia, 1, UB.
- RUEDA, J. M.: "L'ajuntament d'Arbúcies, anys 40", *Perxada 23, ajuntament d'Arbúcies, 2001*
- RUEDA, J. M.; TURA, J. (2004). "Montsoriu: gènesi, evolució i decadència d'un gran castell medieval". A: *Actes del congrés Els castells medievals a la mediterrània nord-occidental*, Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies.
- RUEDA, J.M. (1991): *El castell de Montsoriu. Resultats arqueològics preliminars. VI Jornades d'Arqueologia Medieval a Catalunya*. Barcelona, Universitat de Barcelona.
- RUEDA, J.M. (2003): El castell de Montsoriu. *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura III. Dels palaus a les masies*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- RUSIÑOL, S. (1892): Otra vez en el carro. De Manlleu a Sant Feliu. A: *La Vanguardia*, 5 d'agost de 1892
- SERVEI DEL PATRIMONI ARQUITECTONIC DE CATALUNYA (1990): *Catàleg de Monuments i Conjunts Artístics de Catalunya*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1990.
- SOLDEVILA, F. (1973) "*Les quatre grans cròniques*", *Biblioteca Perenne, Editorial Selecta, Barcelona*
- TARRÉS, J; RAMS, E. (2002): Un viatge per les Guílleries i el Montseny. Rafael Dalmau Ed.
- TORRA, C.; OCHOA, J. (2002): *El llegat del prevere Joan. Noves aportacions sobre els orígens documentals de Sant Just Desvern*. A *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs XI*. Centre d'Estudis Santjustencs. Sant Just Desvern.
- TORRENT, R. (1978): Jaume Ferrer de Blanes, els comtes de Mòdica i la descoberta del nou món, Anals IEG XXIV 1978
- TOUBERT, P. (2004): L'incastellamento. Problèmes de définition et d'actualisation du concept. *Actes del Congrès Els Castells Medievals a la Mediterrània Nord-Occidental*. Ed. Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies.
- TURA ET AL. (1992): *El castell de Montsoriu. Monografies del Montseny 7*. Viladrau, Amics del Montseny.
- TURA ET AL. (1996): El castell de Montsoriu: aproximació a l'evolució històrica d'un castell medieval. *Terceres jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*. Santa Coloma de Farners, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, Universitat de Girona.
- TURA ET AL. (1987): *Montsoriu*. Informe presentat als SSTT de Cultura de Girona, 1987.
- TURA ET AL. (1994): *Resultats de les campanyes arqueològiques al castell de Montsoriu. II Jornades d'arqueologia a les comarques de Girona*. Torroella de Montgrí, 1994.
- TURA, J. ET AL. (1998): El castell de Montsoriu, resultats de les darreres campanyes d'intervenció arqueològica (Arbúcies, la Selva). *IV jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*, Figueres, 20 i 21 de novembre, Museu d'Arqueologia de Catalunya (Girona), Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Consell Comarcal de l'Empordà, Universitat de Girona, Institut d'Estudis Empordanesos, 1998
- TURA, J. ET AL. (1998) : Els sistemes d'aprofitament dels recursos hidràulics al castell de Montsoriu. *Monografies del Montseny, 13*. Viladrau, Amics del Montseny, 1998
- TURA, J. (2001) *Excavacions arqueològiques 2001 al castell de Montsoriu. Aquí Riells i Viabrea*, núm 47. Ajuntament de Riells i Viabrea.
- TURA, J. RUEDA, JM. (2003) Ocupació humana i transformacions del paisatge del Montseny, *Ponències*, Centre d'estudis de Granollers, Granollers.
- TURA, J.: (1991) "El castell de Montsoriu. Projecte d'actuació". a *VI Jornades d'Arqueologia Medieval a Catalunya*, Barcelona, Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona.
- TURA, J. (2008): Montsoriu. Una troballa per a la història de l'arqueologia catalana *Perxada, 46*: Ajuntament d'Arbúcies, Arbúcies, 2008. p. 22-25: fot.
- TURA, J.; AMBLÀS, O.: El material metàl·lic del castell de Montsoriu. Segles (XI-XIX). *Eines i instrumental metàl·lic medieval (S. V-XVdC)*. Seminari, celebrat al Museu Arqueològic de l'Esquerda (Roda de Ter, Osona), el 13 i 14 de juny de 2002.
- TURA, J.; MATEU, J. (2008) Torre de la Mora o del Far (Sant Feliu de Buixalleu, la Selva). Una ocupació alt-medieval al Montseny *Fars de l'islam, antigues alimares d'al-Andalus*: Ramon Martí (editor), Ediciones Arqueológicas y Patrimonio, Barcelona, 2008 p. 139-154: fot.; dib.; plan. Actes del Congrés: Primeres Jornades Científiques OCORDE, celebrat a Barcelona i Bellaterra els dies 9 i 10 de desembre de 2006 978-84-936479-0-2
- TURA, J.; RUEDA, J.M. (1992): "L'abandonament del patrimoni: el castell de Montsoriu". *Revista de Girona*, núm. 155, Diputació de Girona, 1992.
- TURA, J. RUEDA, JM. (2004): "El castell de Montsoriu: gènesi i evolució d'un gran castell Medieval", Actes del congrés: *Els Castells Medievals a la Mediterrània Nord-Occidental*. Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies.
- VINYOLES, C. (1990): "Voltors damunt les pedres velles". *Revista de Girona*, 141 (1990), pp. 16-17.

VINYOLES, T. (2004): "L'ús de l'espai i el ritme del temps als castells medievals". Actes del Congrés *Els Castells Medievals a la Mediterrània Nord-Occidental*. Ed. Museu Etnològic del Montseny.

ADM Arxiu Ducal Medinaceli - Fons digitalitzat procedent de l'Arxiu Històric d'Hostalric

ADG Arxiu Diocesà de Girona

AHMA Arxiu Històric Municipal d'Arbúcies

M E M Ò R I A

EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES

CASTELL DE MONTSORIU

Arbúcies – Sant Feliu de Buixalleu, la Selva

C A M P A N Y E S 2 0 1 4 - 2 0 1 5

ANNEX 1

FITXES UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2014

FITXA

Unitat Estratigràfica

U.E.

40101

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova
 vegetació solta

Observacions

Estrat superficial. Es rebaixà des de l'extrem oest uns 30 cm en la part més alta amb maquinària. Immediatament en aquest sector oest es localitzà la roca a una cota superior que la resta del fossat. A continuació, es seguí el desnivell del primer estrat superficial en tot el sector, marcat per un fort desnivell a partir dels 5 m de longitud des del punt inicial del retall de roca del sector oest.

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega

igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

<input type="text"/>	<input type="text" value="40101"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text" value="40102"/>	<input type="text" value="40104"/>
<input type="text"/>	<input type="text" value="40103"/>	<input type="text" value="40105"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="40106"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Croquis

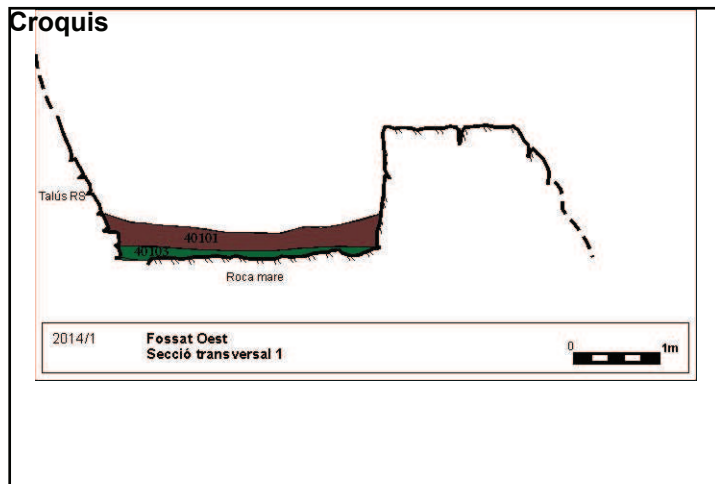

Foto UE

DATACIÓ

Fiabilitat si no
 T.P.Q. T.A.Q.

Criteris

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no

Garbell mm. litres
 Quantitat

Cotes màx. mín.

Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2014

FITXA

Unitat Estratigràfica

U.E.

40102

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
COMPOSICIÓ sorres **PRESENCIA** ossos **TEXTURA** dura tova solta
 pedra pedres mat. constr. solta
 Color

Observacions

Estrat format per terra solta de color marró clar, pedres de mida gran, restes de grans panys de muralla (un caigut in situ) i pedregolam barrejat amb calç descomposta. Retirat per la màquina. Aquest segon estrat (UE 40102) resseguia el fort desnivell marcant les graonades descendents de la roca mare des de l'extrem sud oest fins a la part central nord est. Nivell pobre en material arqueològic.

ESTRUCTURA pedres rajol **Dimensió** màx. mín.
MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega

igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

☐	40101	☐
☐	40102	☐
☐	40103	40104
☐	☐	40105
☐	☐	40106

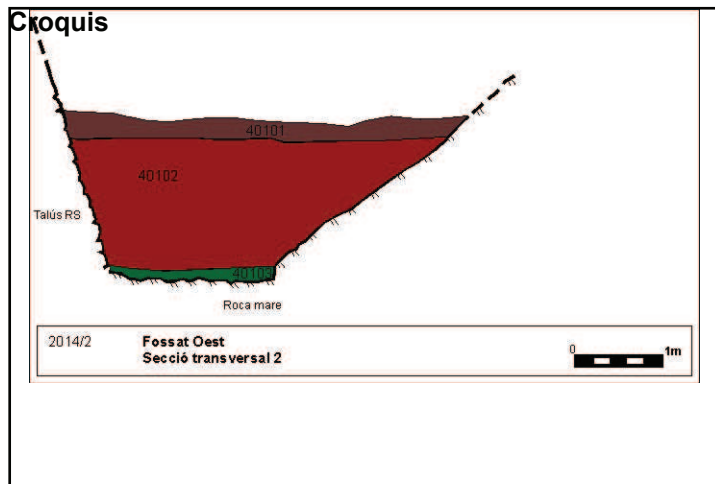
FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Van aparèixer dos gran blocs de la muralla oest caiguts in situ (possiblement el tancament de la sala gòtica)
 abandonament posterior al segle XVII (ceràmica reflex català en pinzell pinta)

DATACIÓ si **T.P.Q.** **T.A.Q.**
 Fiabilitat no

Criteris

Abandonament i enderroc d'època contemporànea

RECOLLIDA carbons ictiofauna Tot el sediment si no
MOSTRES llavors malacologia mm. litres
 pol.len Garbell Quantitat

Cotes màx. mín.

Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2014

FITXA

Unitat Estratigràfica

U.E.

40103

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova
 solta

Observacions

Sediment format per terra solta de color negrès amb presència d'algun fragment de teula o altre material constructiu, Apareix sobretot en el tram final del fossat oest, entre els forats o desnivells de la roca mare. Poc material.

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega

igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

☐	40101	☐
☐	40102	☐
☐	40103	40104
☐	☐	40105
☐	☐	40106

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

abandonament d'època contemporànea relacionat amb la caiguda o enderroc del pany de paret de la sala gòtica del Recinte Sobirà

Croquis

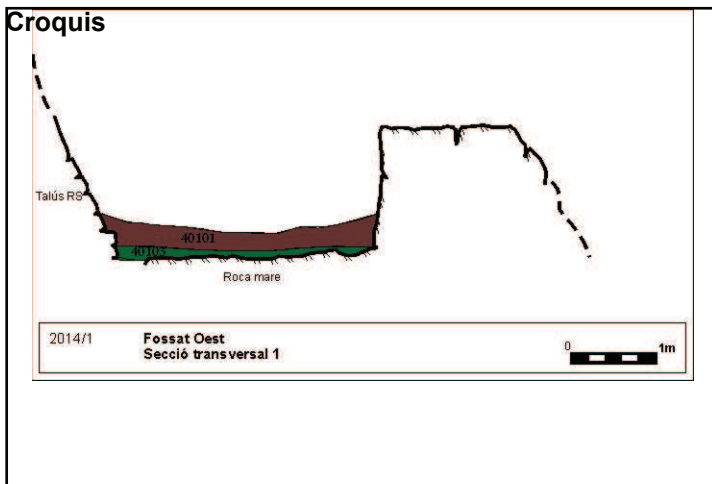

Foto UE

DATACIÓ

Fiabilitat si no T.P.Q. T.A.Q.

Criteris

constructius, estatigràfics i ceràmics

RECOLLIDA carbons ictiofauna Tot el sediment si no
 MOSTRES llavors malacologia mm. litres
 pol.len Garbell Quantitat

Cotes màx. mín.

Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2014

FITXA

Unitat Estratigràfica

U.E.

40104

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
COMPOSICIÓ sorres **PRESENCIA** ossos **TEXTURA** dura **Color**
 pedra pedres tova
 mat construc solta

Observacions

Estrat d'enderroc 2. Es documenta a partir dels 20 m de fossat en el sector oest, Just en el punt que s'acaba la roca mare retallada. Presència de pedres mitjanes, fragments de morter i material constructiu fragmentat.

ESTRUCTURA pedres rajol **Dimensió** màx. mín.
MATERIAL tovot fusta
 tapial ceràmica
 llargada
 amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega
 igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

☐	40101	☐
☐	40102	☐
☐	40103	40104
☐	☐	40105
☐	☐	40106

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Enderroc d'època moderna (ceràmica vidrada moderna tipus Breda i esmaltada en blau)

Croquis

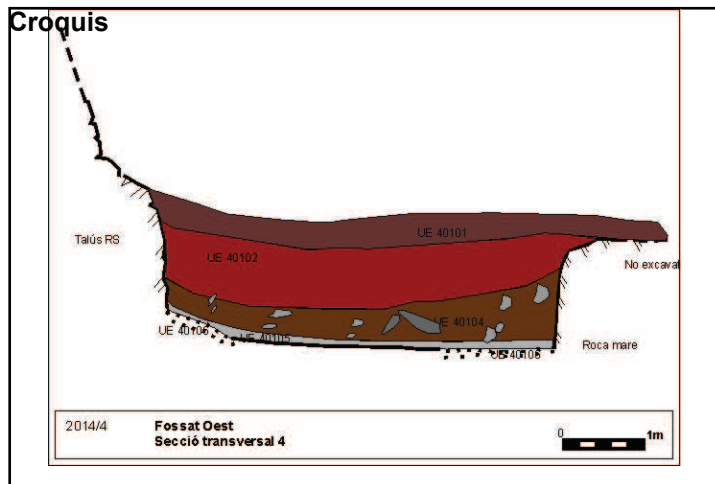

Foto UE

DATACIÓ

Fiabilitat si no
 T.P.Q. T.A.Q.

Criteris

constructius i estratigràfics

RECOLLIDA carbons ictiofauna Tot el sediment si no
MOSTRES llavors malacologia mm. litres
 pol.len Garbell Quantitat

Cotes màx. mín.

Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2014

FITXA

Unitat Estratigràfica

U.E.

40105

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres solta tova solta

Observacions

Estrat d'abandonament format per un sediment de terra solta, tova, negrosa on s'han localitzat 4 puntes de ballesta. Nivell de circulació vinculat amb la darrera fase d'ocupació, cobreix les restes de morter de calç relacinat amb l'etapa constructiva del talús.

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega
 igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

40101	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40102	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40103	40104	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40105	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

estrat d'abandonament d'època moderna

Croquis

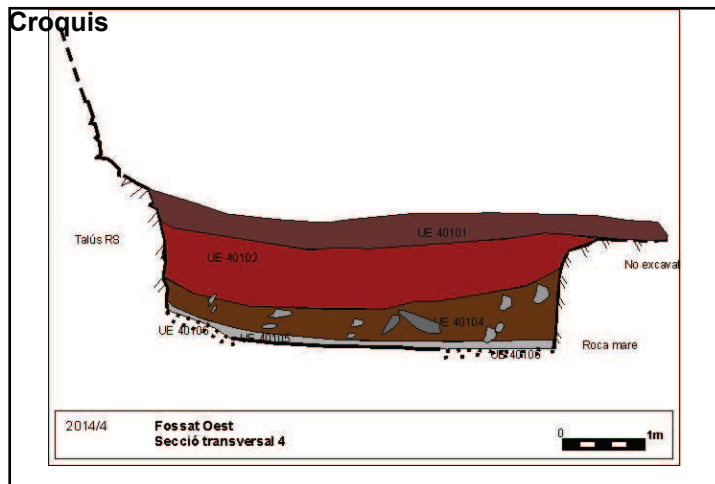

Foto UE

DATACIÓ

Fiabilitat si no
 T.P.Q. T.A.Q.

Criteris

criteris constructius i estratigràfics

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no
 Garbell mm. Quantitat litres

Cotes màx. mín.

Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2014

FITXA

Unitat Estratigràfica

U.E.

40106

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova
 calç solta

Observacions

Restes de morter de calç, que apareix sobretot en contacte amb el mur del talús, Present en tot el sector del fossat nord, est i oest. Es relaciona amb l'etapa constructiva moderna. Pobre en quan a materials arqueològics. En el sector de la cala apareix disposat sobre pedres de mida mitjana i cobreix en part la roca mare natural.

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega

igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

40101	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40102	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40103	40104	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40105	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
	40108	

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Fase constructiva moderna (posterior als terratrèmols del segle XV)

Croquis

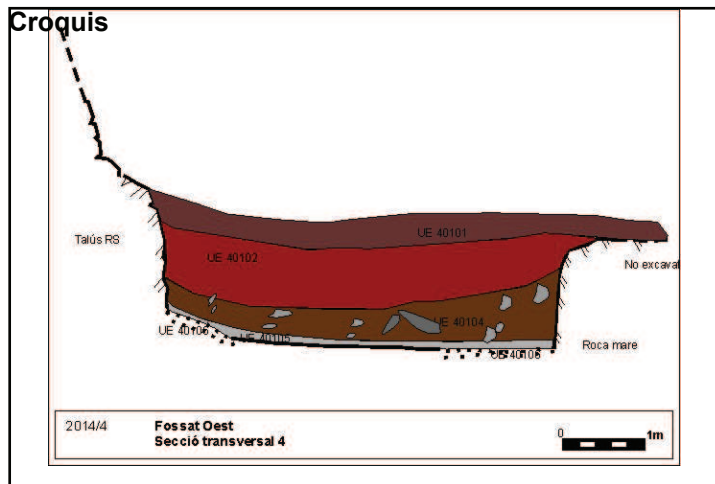

Foto UE

DATACIÓ

si T.P.Q. T.A.Q.
 Fiabilitat no

Criteris

constructius, ceràmics i estratigràfics

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no
 Garbell mm. litres
 Quantitat

Cotes màx. mín.

Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2014

FITXA

Unitat Estratigràfica

U.E.

40107

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
COMPOSICIÓ sorres **PRESENCIA** ossos **TEXTURA** dura tova solta
 pedra pedres Color

Observacions

Estrat format per pedruscall i terra solta que apareix en el límit del fossat i el poblat. Es tracta de l'esllavissada del sediment procedent del poblat que colmata el fossat.

ESTRUCTURA pedres rajol **Dimensió** màx. mín.
MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega

igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

40101	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40102	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40104	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40107	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40105	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40106	<input type="text"/>	<input type="text"/>

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Fase d'abandonament d'època moderna

Croquis

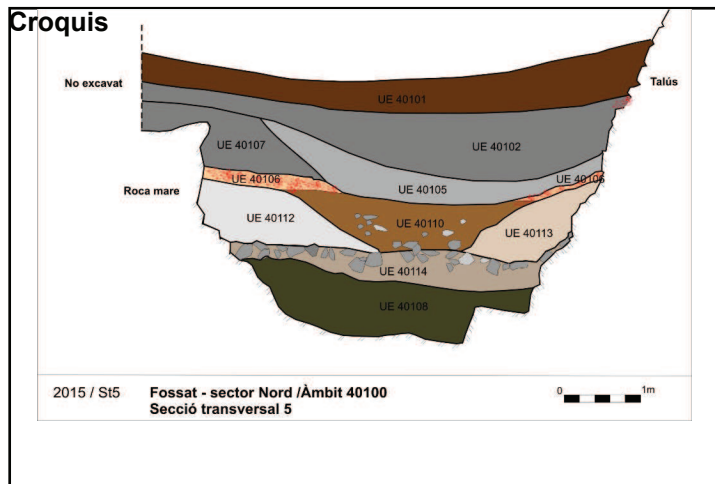

Foto UE

DATACIÓ

Fiabilitat si **T.P.Q.** **T.A.Q.**

Criteris

estratigràfics

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no
 Garbell mm. litres
 Quantitat

Cotes màx. mín.

Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2014

FITXA

Unitat Estratigràfica

U.E.

40108

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
COMPOSICIÓ sorres **PRESENCIA** ossos **TEXTURA** dura tova pedra pedres mat. constrc solta
 Color

Observacions

Estrat de reompliment constructiu format per terra solta, pedruscall, pedres de mida mitjana i restes de material constructiu molt trossejat. Cobreix la roca mare en el sector més elevat de la cala. Material arqueològic abundant.

ESTRUCTURA pedres rajol **Dimensió** màx. mín.
MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega
 igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

☐	40101	☐
☐	40102	☐
☐	40104	40107
☐	40105	☐
☐	40106	☐
	40108	

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Croquis

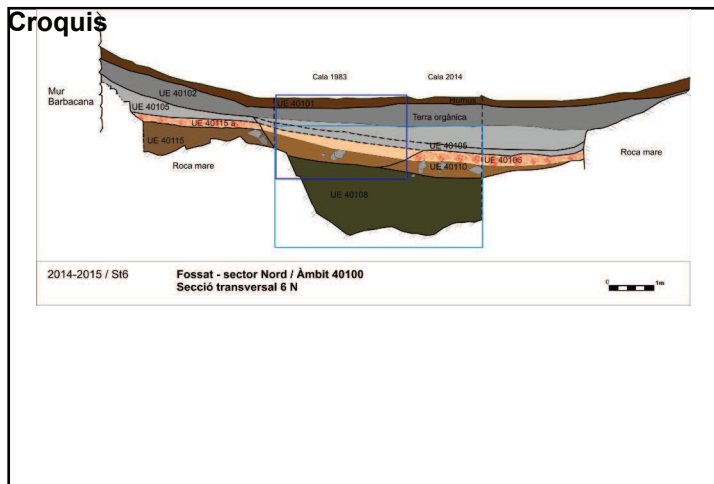

Foto UE

DATACIÓ

Fiabilitat si no
 T.P.Q. T.A.Q.

Criteris

arqueològics i ceràmics

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no
 Garbell mm. litres
 Quantitat

Cotes màx. mín.

Data Nom

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE 40106

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova
 calç solta

Observacions

Restes de morter de calç, que apareix sobretot en contacte amb el mur del talús, Present en tot el sector del fossat nord, est i oest. Es relaciona amb l'etapa constructiva del talús. Pobre en quan a materials arqueològics. En el sector de la cala apareix disposat sobre pedres de mida mitjana i cobreix en part la roca mare natural.

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega

igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

40101	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40102	<input type="text"/>	<input type="text"/>
40103	40104	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40107	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
40110	40113	40111

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Nivell de pavimentació d'època moderna. En alguns punts apareix molt compactat i de gran duresa

Croquis

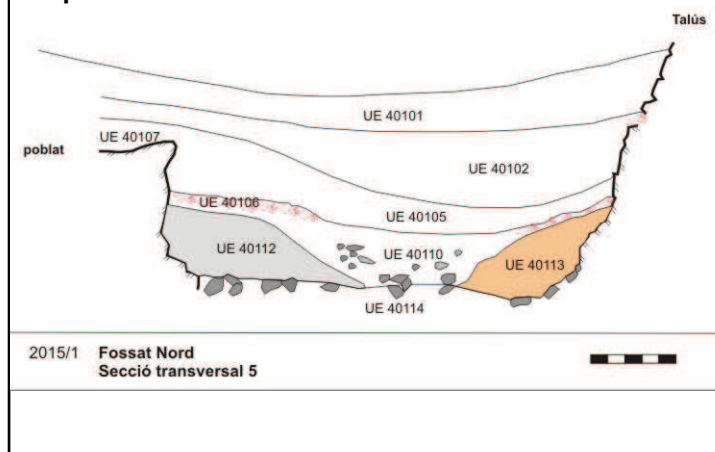

Foto UE

DATACIÓ

si
 Fiabilitat no

T.P.Q.

T.A.Q.

Criteris

constructius i estratigràfics

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no

Garbell mm. Quantitat litres

Cotes màx. mín.

Data Nom

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE

40108

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia
 argila cendres heterogènia Garbellat
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova solta

Observacions

Estrat format per terra solta amb presència de pedruscall,

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició igual a
 cobert per cobreix
 farcit per farceix
 tallat per talla
 se li recolza es recolza en
 se li entrega s'entrega a
 FASE

Diagrama

<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
40110	40111	40112
<input type="text"/>	40114	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40108	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural
 reompliment

Observacions

Abundants materials ceràmics del segle XIV

Croquis

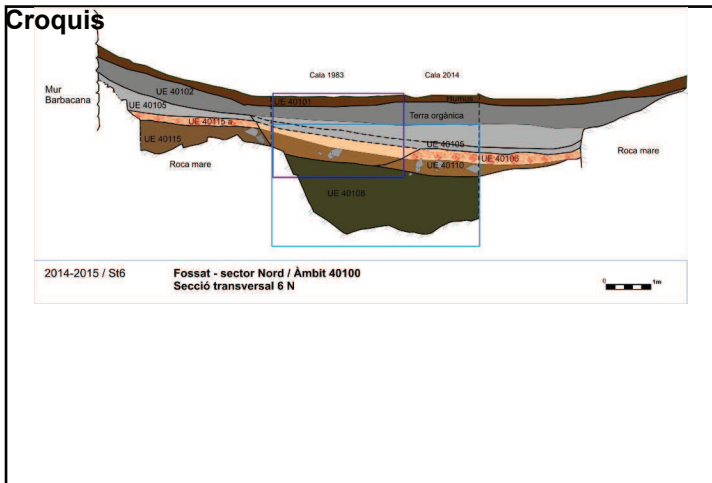

Foto UE

DATACIÓ

si
 Fiabilitat no

T.P.Q.

T.A.Q.

Criteris

constructius i estratigràfics. Els materials ceràmics aporta una cronologia a l'entorn de 1360

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no

Garbell mm. litres
 Quantitat

Cotes màx. mín.

Data Nom

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE 40110

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
COMPOSICIÓ sorres **PRESENCIA** ossos **TEXTURA** dura **Color**
 pedra pedres tova
 mat. rajoles solta

Observacions

Estrat format per pedres de mida petita i material constructiu molt trinxat (teula, rajola, fragments de morter i restes d'obra) que apareix en forma de bossada a la part central de la zona d'excavació del fossat nord, especialment allà on la capa de morter és més minsa

ESTRUCTURA pedres rajol **Dimensió** màx. mín.
MATERIAL tovot fusta
 tapial ceràmica
 llargada
 amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició igual a
 cobert per cobreix
 farcit per farceix
 tallat per talla
 se li recolza es recolza en
 se li entrega s'entrega a
 FASE

Diagrama

<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
40113	40110	40111
<input type="text"/>	40114	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40108	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural
 enderroc

Observacions

materials arqueològics abundants: tenalla verd coure i com a ceràmica indicadora de cronologia blau i reflex metàl·lic i reflex valencià
 Forma part de la fase constructiva del segle XV, posterior als terratrèmols

Croquis

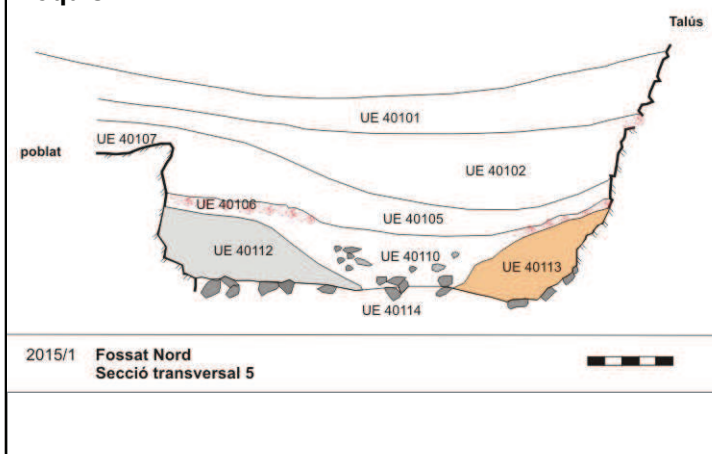

Foto UE

DATACIÓ

Fiabilitat si no
 T.P.Q. T.A.Q.

Criteris

constructius i estratigràfics

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no

Garbell mm. Quantitat litres

Cotes màx. mín.

Data Nom

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE 40111

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova
 mat. solta

Observacions

Estrat d'enderroc 1 format per pedres de mida mitjana que apareix a la part en contacte amb la cala del 2014, especialment allà on la capa de morter és més minsa

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició igual a
 cobert per cobreix
 farcit per farceix
 tallat per talla
 se li recolza es recolza en
 se li entrega s'entrega a
 FASE

Diagrama

<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
40113	40110	40111
<input type="text"/>	40114	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40108	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural
 enderroc

Observacions

materials arqueològics: gran quantitat de tenalla verda (78%), llàntia en melat i alguna rajola sencera. Aparegué un bloc escairat amb un encaix circular de bronze
 Es relaciona amb la fase d'enderroc del segle XV (terratrèmols)

Croquis

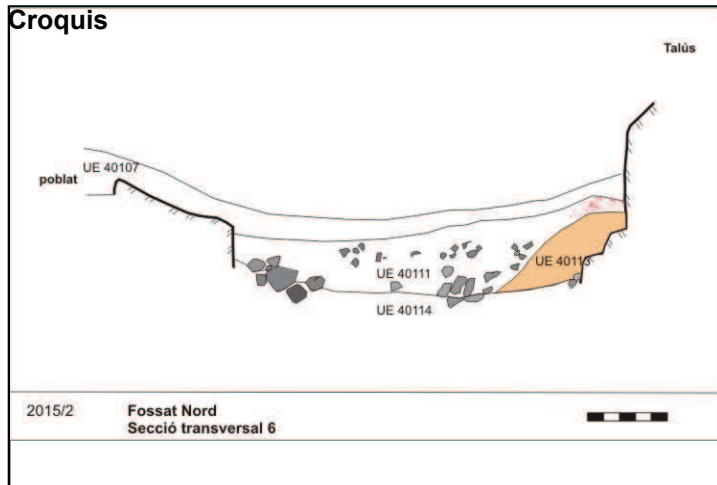

Foto UE

DATACIÓ

si
 Fiabilitat no

T.P.Q.

T.A.Q.

Criteris

cosntructius i estratigràfics

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no

Garbell mm. Quantitat litres

Cotes màx. mín.

Data Nom

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE 40112

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova solta

Observacions

Estrat format per terra solta orgànica de color negròs amb presència d'alguna pedra de mida petita i fragments de teula o rajola, que apareix en contacte amb el retall de la roca mare del sector del poblat,

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició igual a
 cobert per cobreix
 farcit per farceix
 tallat per talla
 se li recolza es recolza en
 se li entrega s'entrega a
 FASE

Diagrama

<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
40112	40110	40111
<input type="text"/>	40114	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40108	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Fase d'abandonament modern

Croquis

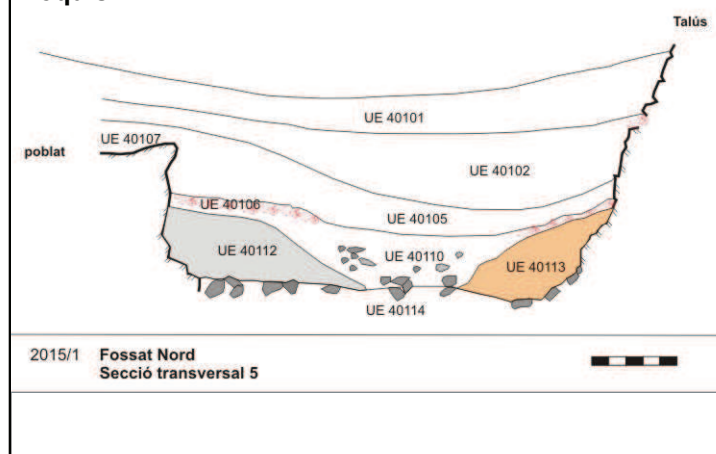

Foto UE

DATACIÓ

si
 Fiabilitat no

T.P.Q.

T.A.Q.

Criteris

constructius i estratigràfics

RECOLLIDA

carbons ictiofauna
 llavors malacologia
 pol.len

Tot el sediment si no

Garbell mm. Quantitat litres

Cotes màx. mín.

Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE

40113

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia
 argila cendres heterogènia Garbellat
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova
 calç morter desc solta

Observacions

Estrat format per terra solta molt fina amb presència de calç i morter descompost procedent de la caiguda de l'arrebossat i morter constructiu del talús. Apareix en contacte amb el mur del talús, seguint tot el perfil de la roca retallada del fossat

ESTRUCTURA pedres rajol **Dimensió** màx. mín.
MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició
 cobert per
 farcit per
 tallat per
 se li recolza
 se li entrega
 igual a
 cobreix
 farceix
 talla
 es recolza en
 s'entrega a

Diagrama

<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
40112	40110	40113
<input type="text"/>	40114	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40108	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Fase d'abandonament d'època moderna.

Croquis

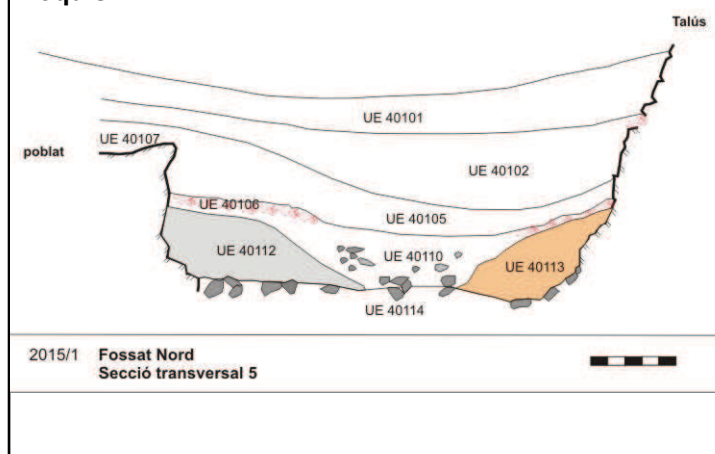

Foto UE

DATACIÓ

si
 Fiabilitat no

T.P.Q.

T.A.Q.

Criteris

constructius i estratigràfics

RECOLLIDA

carbons

ictiofauna

Tot el sediment si no

MOSTRES

llavors

malacologia

Garbell mm. Quantitat litres

pol.len

Cotes màx. mín.

Data

Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE

40114

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia
 argila cendres heterogènia Garbellat
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova
 granits solta

Observacions

Estrat d'enderroc 2, format per pedres de mida gran, blocs de granit procedents de l'interior del castell i pedres retallades. Apareix en tot el sector excavat

ESTRUCTURA pedres rajol **Dimensió** màx. mín.
MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició igual a
 cobert per cobreix
 farcit per farceix
 tallat per talla
 se li recolza es recolza en
 se li entrega s'entrega a
 FASE

Diagrama

<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
40112	40111	40113
<input type="text"/>	40114	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40108	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural
 enderroc

Observacions

enderroc d'època moderna relacionat possiblement amb els terratrèmols del segle XV. Presència de pedra constructiva i de blocs de granit caiguts (procedents de la volta de canó de la sala noble del recinte sobirà)

Croquis

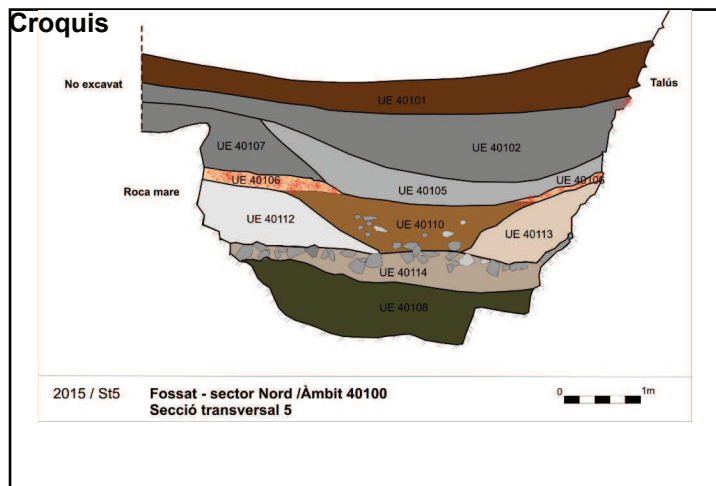

Foto UE

DATAció si no
 Fiabilitat **T.P.Q.** **T.A.Q.**

Criteris

constructius i estratigràfics

RECOLLIDA carbons ictiofauna malacologia Tot el sediment si no
MOSTRES llavors pol.len mm. litres
 Garbell Quantitat

Cotes màx. mín. **Data** **Nom**

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE

40115

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia
 argila cendres heterogènia Garbellat
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova
 solta

Observacions

estrat de terra solta amb presència d'alguna pedra i poc material ceràmic (grisa). Situat en l'angle nord-est del fossat. L'estrat es troba tallat per la construcció del talús del mur de tancament de la barbacana, de manera que connectaria els nivells inferiors de la barbacana.

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició igual a
 cobert per cobreix
 farcit per farceix
 tallat per talla
 se li recolza es recolza en
 se li entrega s'entrega a

Diagrama

<input type="text"/>	40106	<input type="text"/>
<input type="text"/>	40115	40116
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

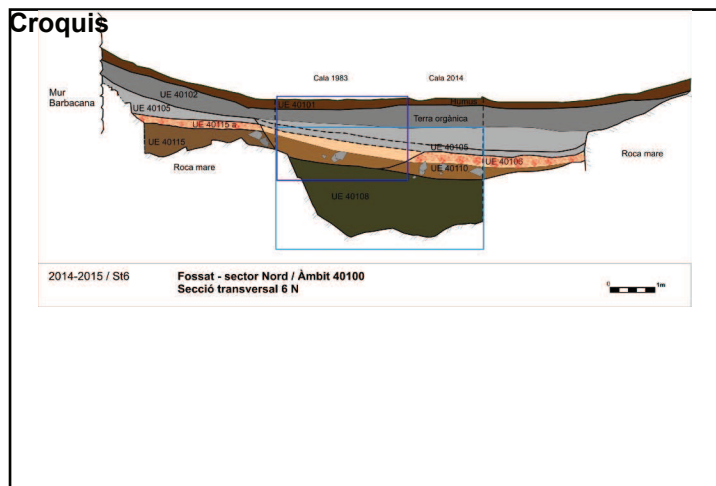
FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

posterior a la construcció de la barbacana (ca 1270) i anterior a la construcció del talús gòtic del segle XIV

DATAció si no
 Fiabilitat T.P.Q. T.A.Q.

Criteris

constructius, estratigràfics i ceràmics (94% grisa, i 1 fragment de vidrada en verd extrapeninsular)

RECOLLIDA carbons ictiofauna Tot el sediment si no
 MOSTRES llavors malacologia Garbell mm. Quantitat litres
 pol.len

Cotes màx. mín. Data Nom

CASTELL DE MONTSORIU (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu, la Selva)

2015

FITXA

Unitat Estratigràfica

UE 40116

ÀREA SECTOR QUADRE Positiva Negativa
 SECCIONS PLANTES FOTOS INVENTARI

SEDIMENT terra carbons homogènia Garbellat
 argila cendres heterogènia
 COMPOSICIÓ sorres PRESENCIA ossos TEXTURA dura Color
 pedra pedres tova solta

Observacions

Nivell de sediment situat sota el potent nivell de morter de el sector nord est del fossat, localitzat en un racó sobre la roca mare i sota el talús

ESTRUCTURA pedres rajol Dimensió màx. mín.
 MATERIAL tovot fusta llargada
 tapial ceràmica amplada
 alçada

SEQÜÈNCIA

posició igual a
 cobert per cobreix
 farcit per farceix
 tallat per talla
 se li recolza es recolza en
 se li entrega s'entrega a

Diagrama

<input type="text"/>	<input type="text" value="40106"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text" value="40115"/>	<input type="text" value="40116"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

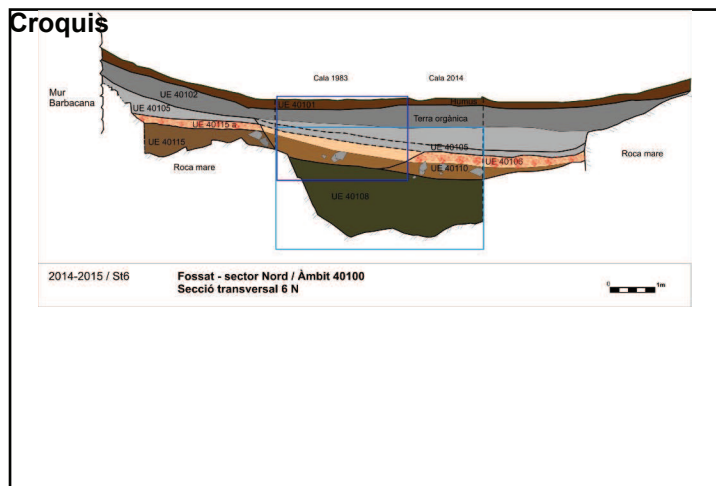
FASE

INTERPRETACIÓ

abandó construcció
 destrucció farciment
 ocupació sòl natural

Observacions

Fase de reompliment constructiu per a la construcció del mur de la barbacana (100% ceràmica grisa)

DATAció si Fiabilitat no
 T.P.Q. T.A.Q.

Criteris

constructius i estratigràfics

RECOLLIDA carbons ictiofauna Tot el sediment si no
 MOSTRES llavors malacologia Garbell mm. Quantitat litres
 pol.len

Cotes màx. mín. Data Nom

Museu Etnològic del Montseny, la Gabella

M E M Ò R I A

EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES

CASTELL DE MONTSORIU

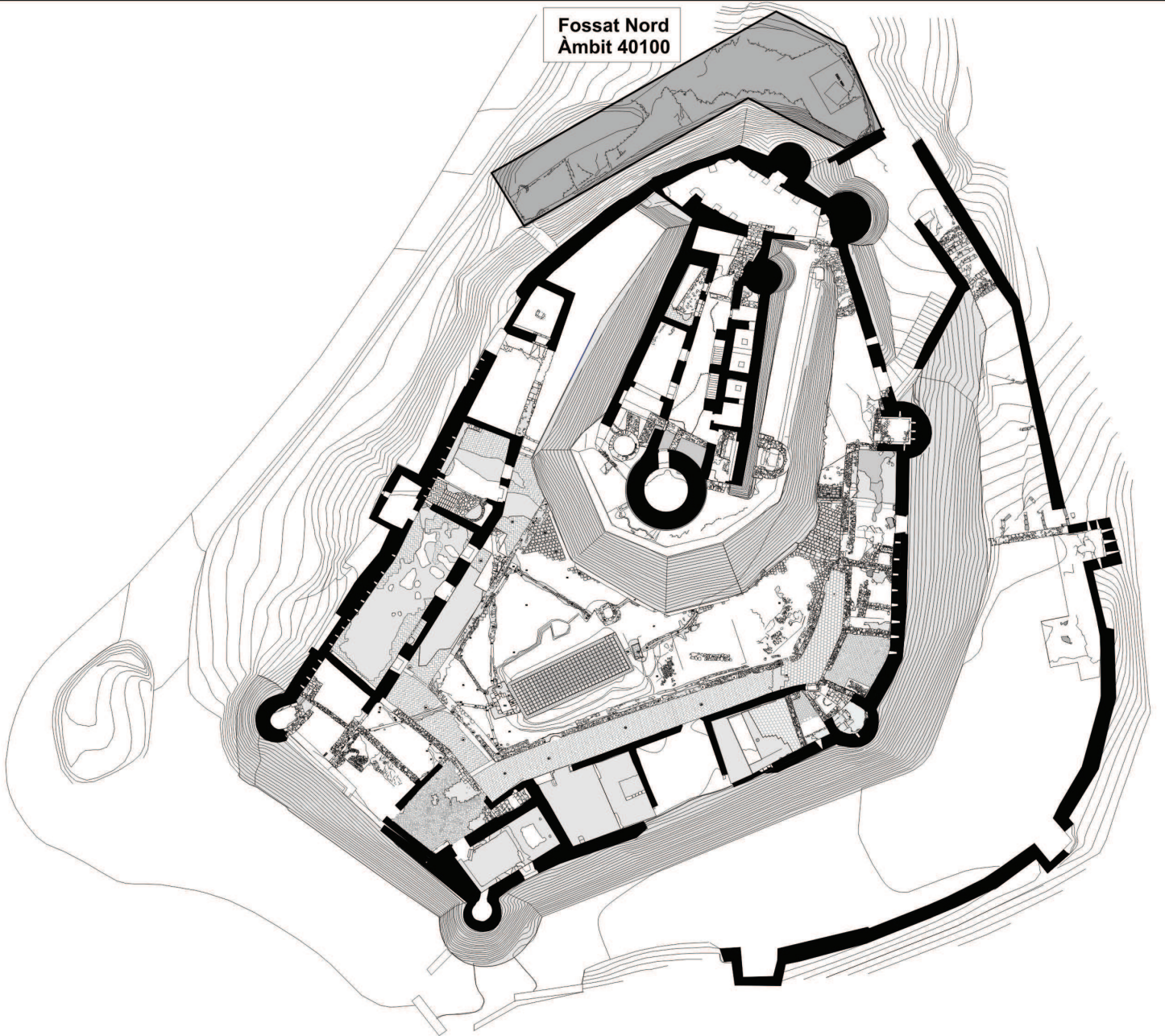
Arbúcies – Sant Feliu de Buixalleu, la Selva

C A M P A N Y E S 2 0 1 4 - 2 0 1 5

ANNEX 2

PLANTES I SECCIONS

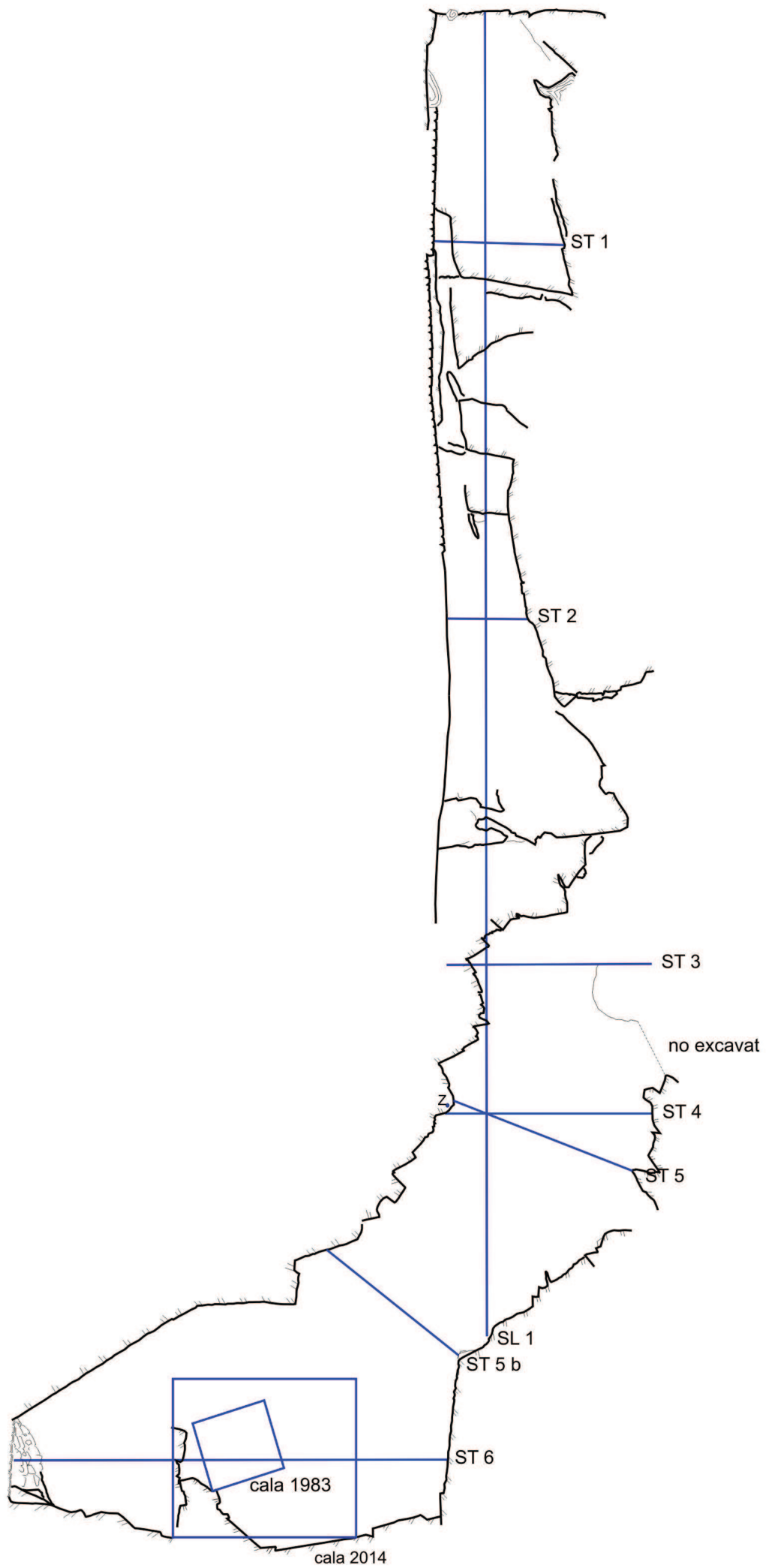
Fosat Nord
Àmbit 40100

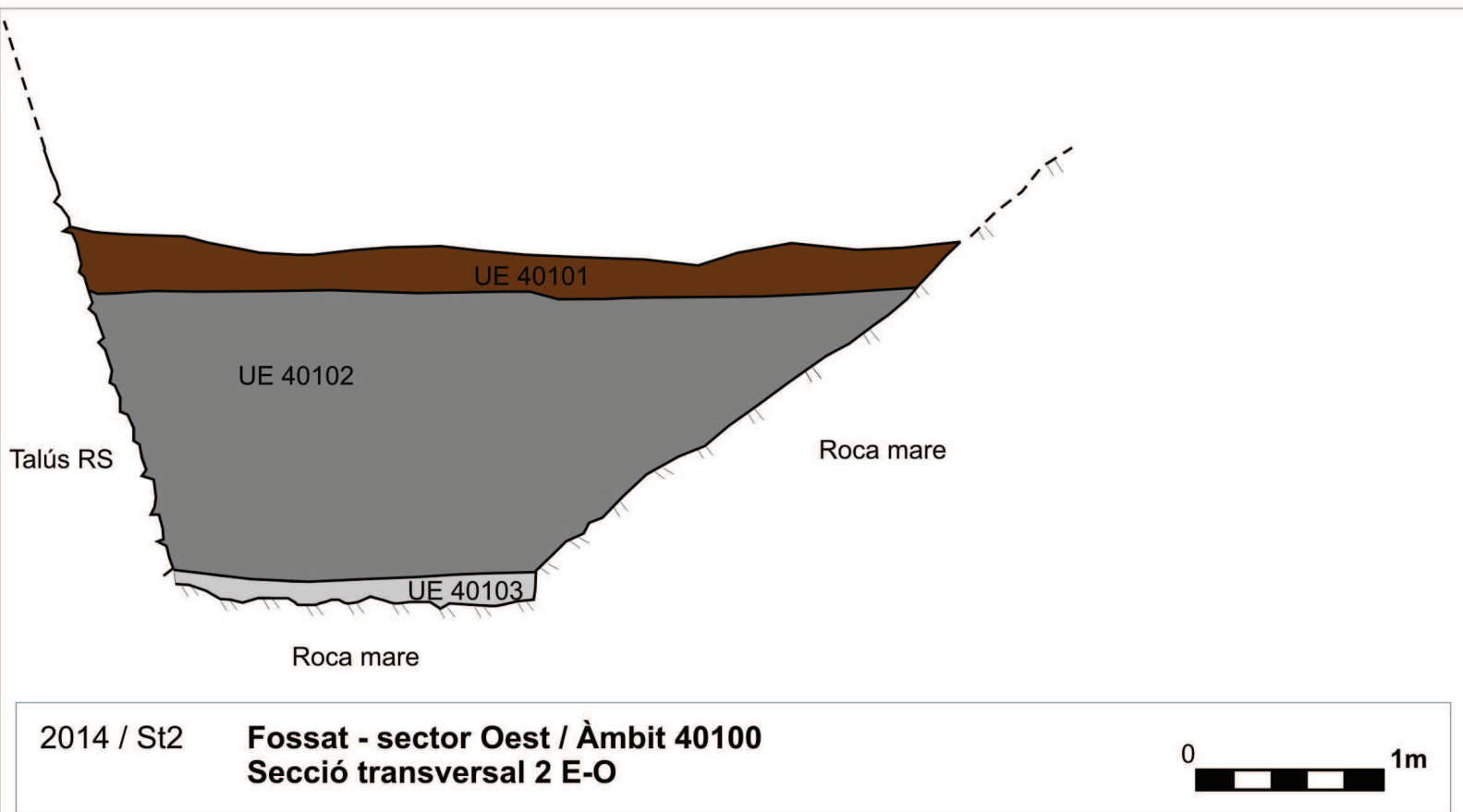
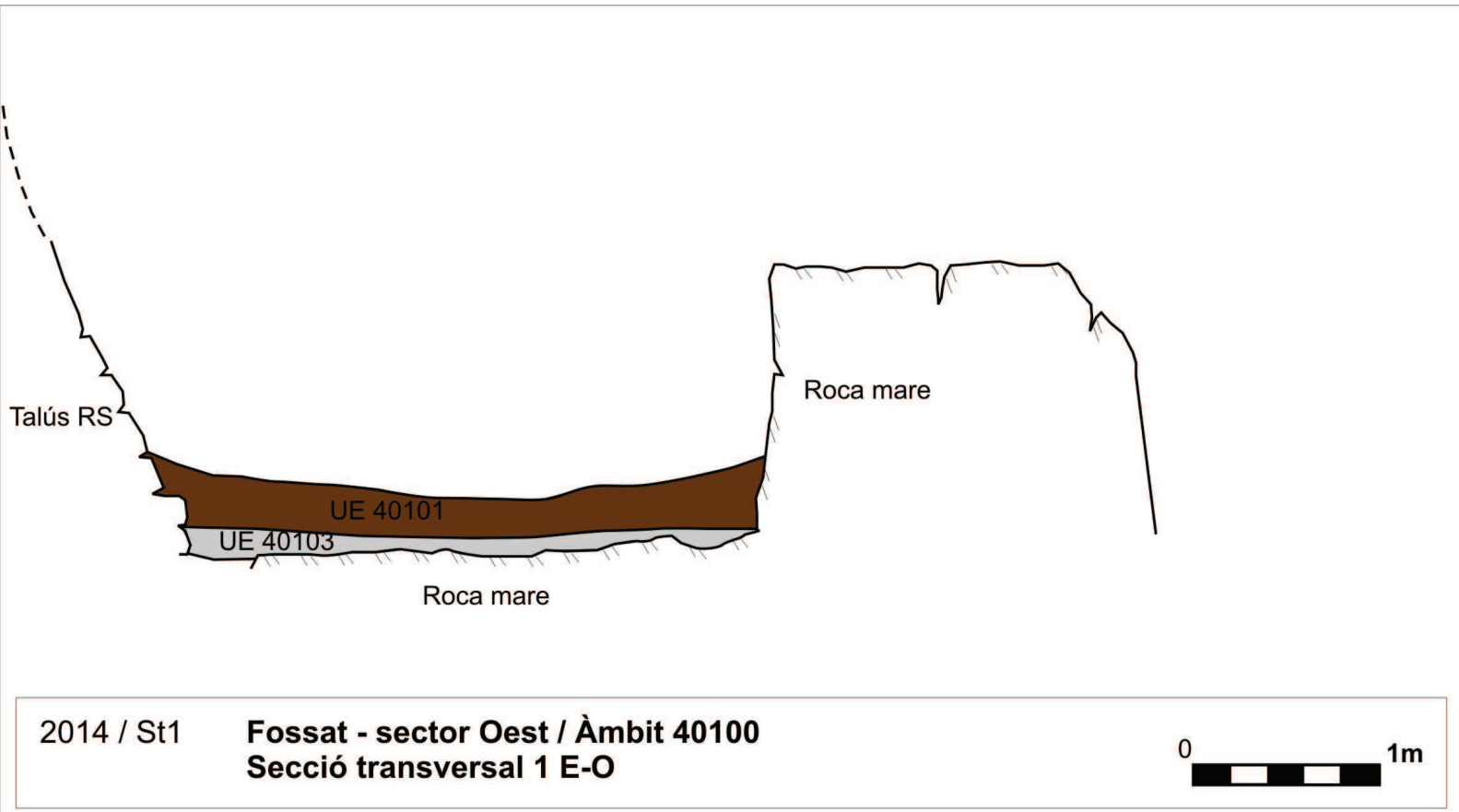

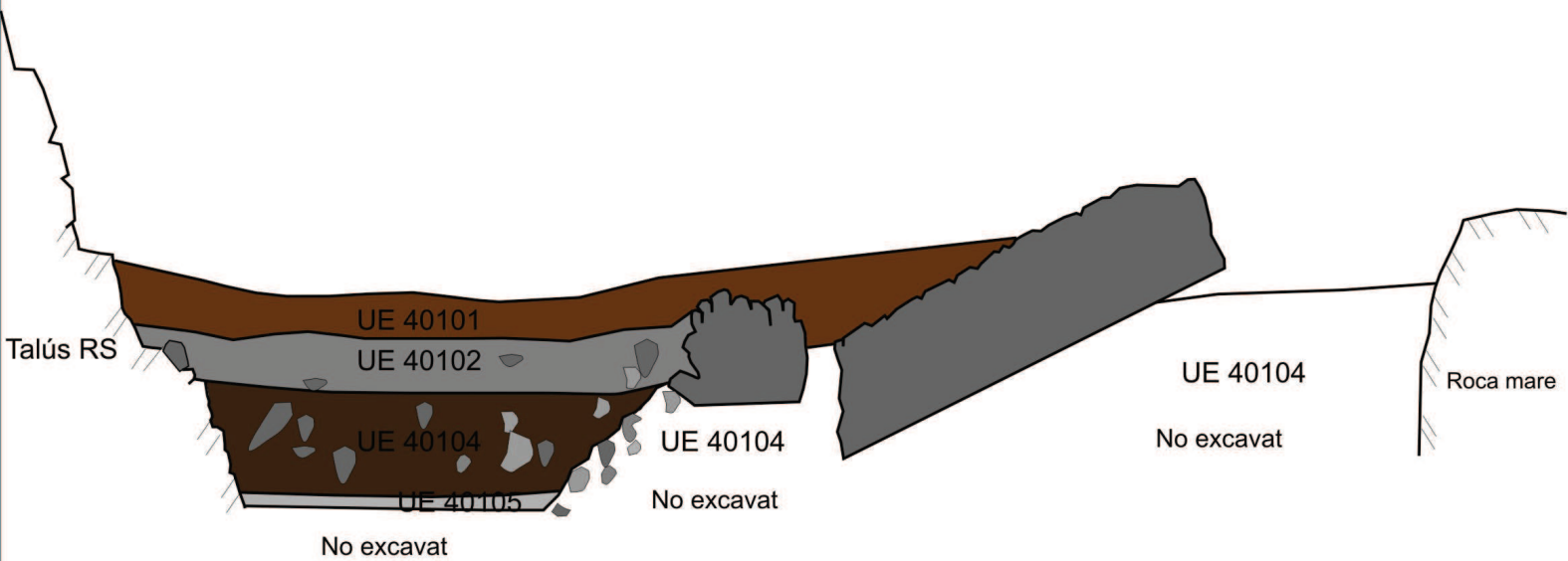
0 10m

Planta General del Castell de Montsoriu 2015

MEMGA

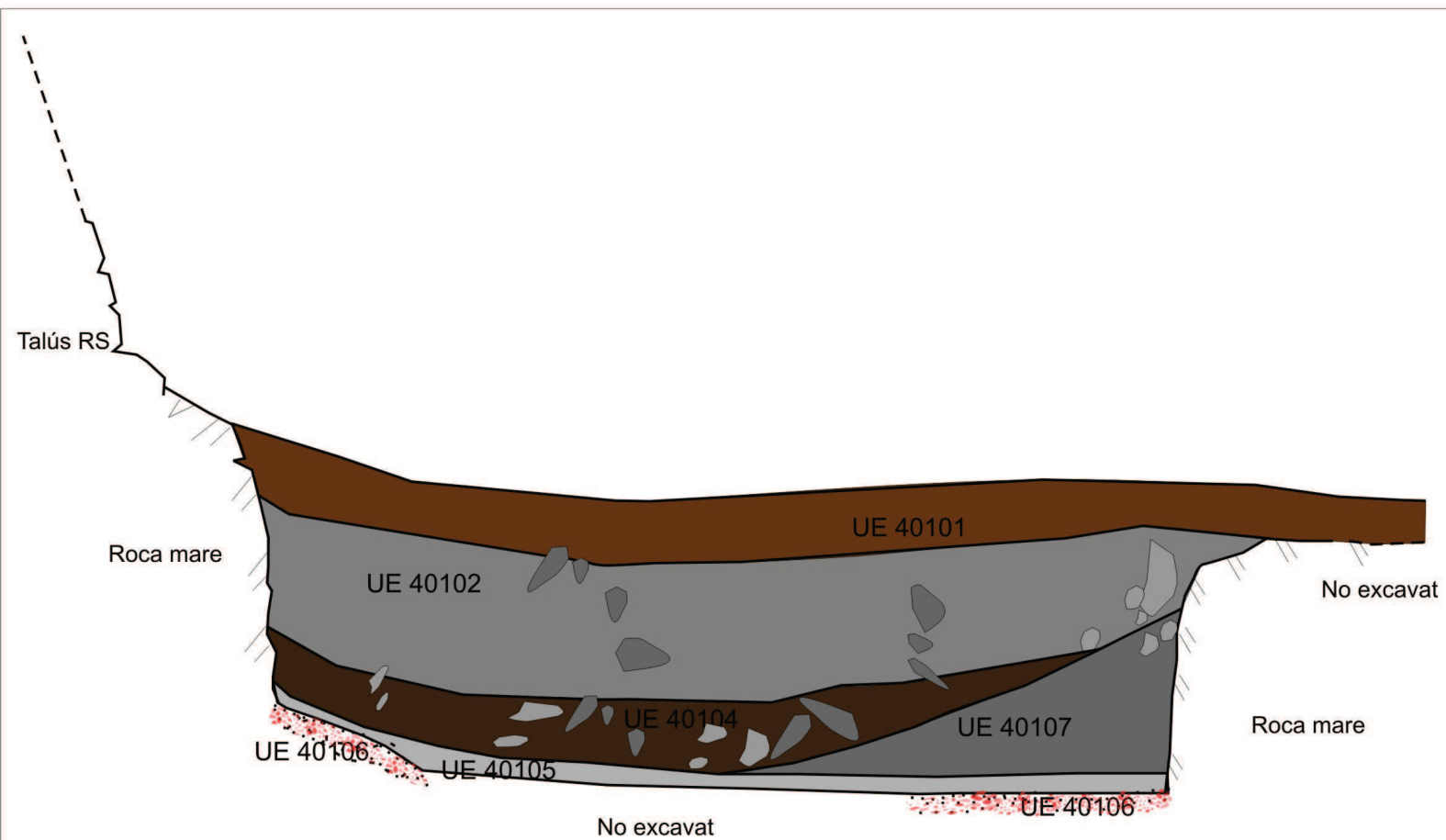

2014 / St3

Fossat - sector Oest / Àmbit 40100
Secció transversal 3 E-O

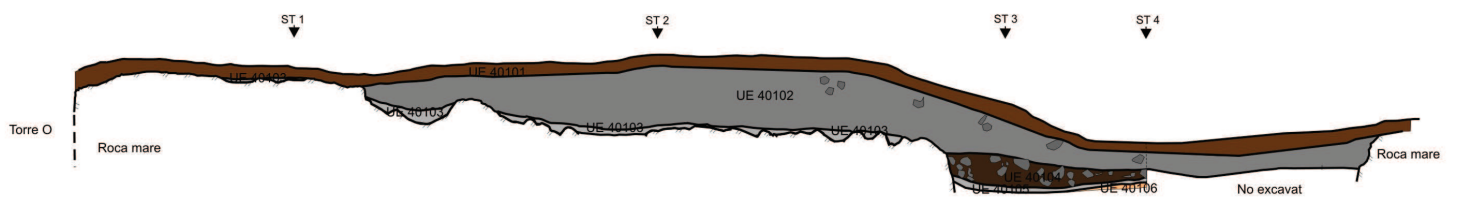
0 1m

2014 / St4

Fossat - sector Oest / Àmbit 40100
Secció transversal 4 E-O

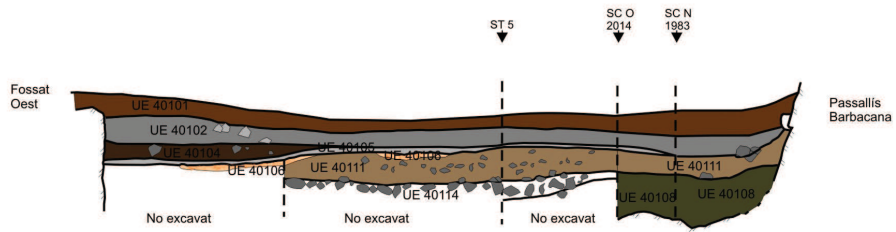
0 1m

2014 / SI1

Fossat - sector Oest / Àmbit 40100
Secció longitudinal 1 S-N

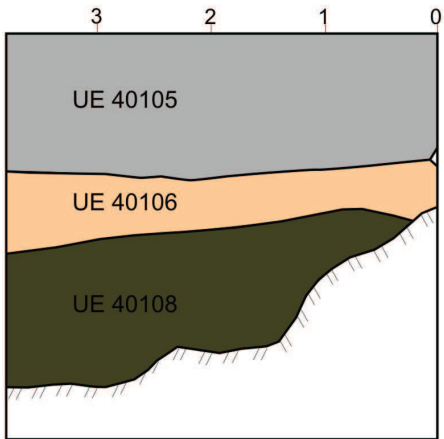
0 1m

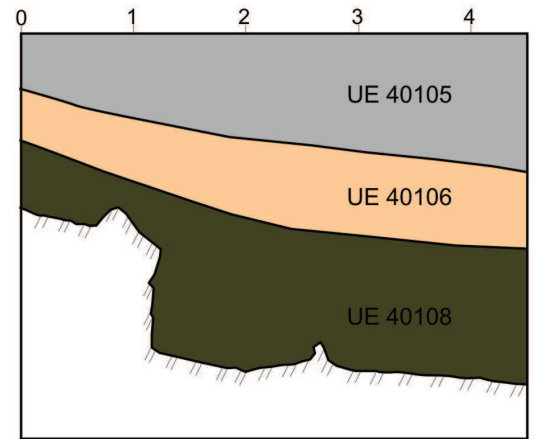
2014 / SI2

Fossat - sector Oest / Àmbit 40100
Secció longitudinal 2 O-E

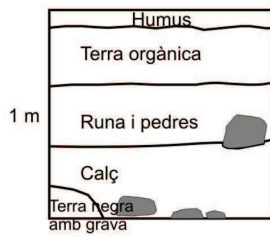
0 1m

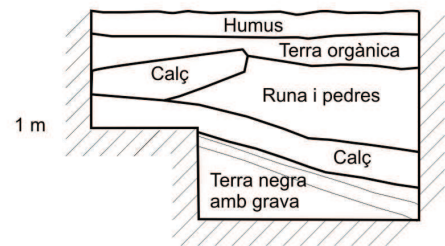
2014 Fossat - cala / Àmbit 40100
Secció nord

2014 Fossat - cala / Àmbit 40100
Secció oest

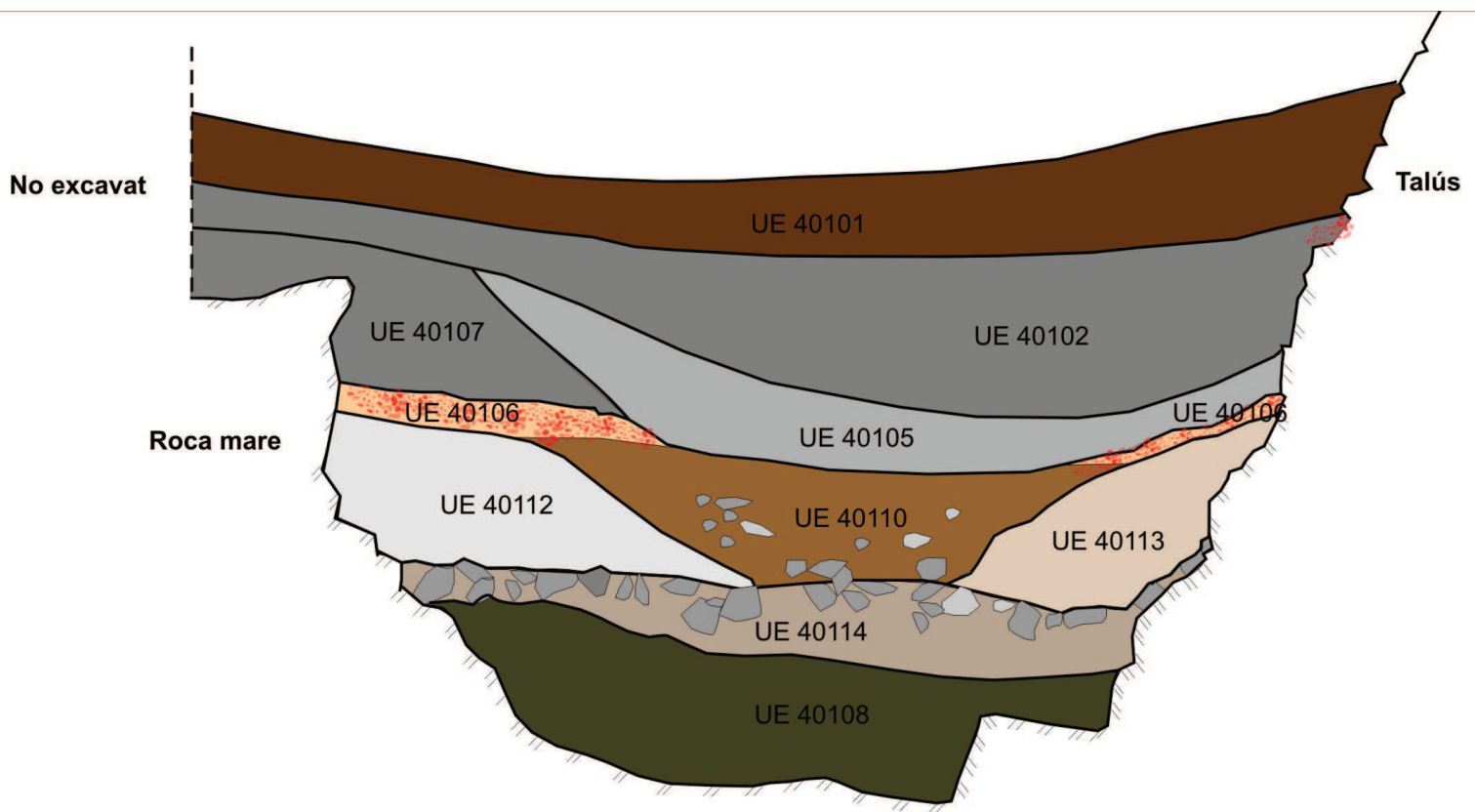

1983 Fossat - cala / Àmbit 40100
Secció transversal Nord

1983 Fossat - cala / Àmbit 40100
Secció transversal Oest

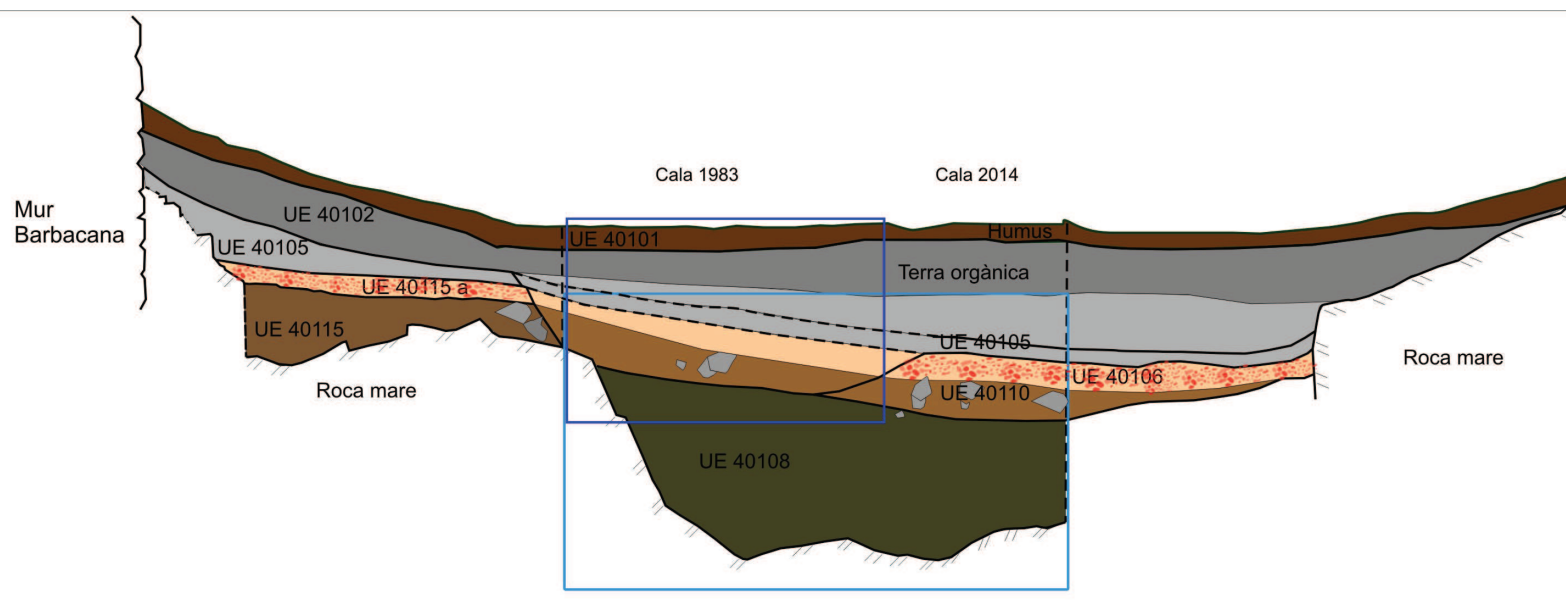

2015 / St5

Fossat - sector Nord / Àmbit 40100
Secció transversal 5

0 1m

2014-2015 / St6

Fossat - sector Nord / Àmbit 40100
Secció transversal 6 N

M E M Ò R I A

EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES

CASTELL DE MONTSORIU

Arbúcies – Sant Feliu de Buixalleu, la Selva

C A M P A N Y E S 2 0 1 4 - 2 0 1 5

ANNEX 3

INVENTARIS DE MATERIALS CERÀMICS

INVENTARIS DE MATERIALS NO CERÀMICS

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català	1						1	2,4%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV								0,0%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català					1		1	2,4%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)						1	1	2,4%
Vidrada verda gòtica		1					1	2,4%
Vidrada melada						2	2	4,9%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda	1					1	2	4,9%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	7					18	25	61,0%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada								0,0%
Tenalles verd courre						7	7	17,1%
Altres contenidors						1	1	2,4%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 41

Teules	1
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions

Altres contenidors - correspon a àmfora valenciana
 La teula conserva una marca de terrisser en forma de creu T

Cronologia

Criteri

TPQ

Estrat superficial

TAQ

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català								0,0%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV		1	1			2	4	44,4%
Blau català s. XVI-XIX						2	2	22,2%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)								0,0%
Vidrada verda gòtica								0,0%
Vidrada melada								0,0%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda						1	1	11,1%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal	1						1	11,1%
Grisa (red.)						1	1	11,1%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada								0,0%
Tenalles verd courc								0,0%
Altres contenidors								0,0%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 9

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions

Cronologia

TPQ XVIITAQ XIX

Criteri

Abandonament modern relacionat amb la caiguda de la muralla oest

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català								0,0%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià					2		2	1,6%
Blau català s. XV	6					13	19	15,4%
Blau català s. XVI-XIX		1					1	0,8%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català					1		1	0,8%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)		1				5	6	4,9%
Vidrada verda gòtica			1		1	2	4	3,3%
Vidrada melada	3	1				6	10	8,1%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda	4		1			14	19	15,4%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	6	5	2			40	53	43,1%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada								0,0%
Tenalles verd coure		1				5	6	4,9%
Altres contenidors						2	2	1,6%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 123

Teules	
Canonades	

<p>Elements ceràmics</p> <p>tap de ceràmica verd (tenalla verd coure)</p>
--

<p>Observacions</p>

<p>Cronologia</p> <p>TPQ <input type="text" value="XV"/></p> <p>TAQ <input type="text" value="XVII"/></p>	<p>Criteri</p> <p>Estrat d'enderroc d'època moderna</p>
--	--

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català		1			2		3	0,9%
Monòcroma manganès			1		1	1	3	0,9%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV	1					1	2	0,6%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic	1				1		2	0,6%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català	1				6	1	8	2,4%
Ceràmiques italianes					1		1	0,3%
Pisa indeterminada (blanca)		3				7	10	3,0%
Vidrada verda gòtica					1	1	2	0,6%
Vidrada melada	1					8	9	2,7%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda	1					1	2	0,6%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	21	3	3		3	212	242	73,1%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada				1	1	2	4	1,2%
Tenalles verd couré					8	13	21	6,3%
Altres contenidors					1	17	18	5,4%
Altres						3	3	0,9%
Ceràmica ibèrica			1				1	0,3%

Total 331

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

"altres" correspon a àmfora valenciana

Observacions

"altres" correspon a àmfora valenciana

Cronologia

TPQ TAQ

Criteri

Estrat d'abandonament d'època moderna

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català								0,0%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV								0,0%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)								0,0%
Vidrada verda gòtica								0,0%
Vidrada melada	1					3	4	3,3%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda								0,0%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	13	3			2	94	112	91,8%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada	1					4	5	4,1%
Tenalles verd couré								0,0%
Altres contenidors								0,0%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica						1	1	0,8%

Total 122

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions

Cronologia	Criteri
TPQ <input type="text" value="XV"/>	Estrat d'abandonament d'època moderna
TAQ <input type="text"/>	

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català	8	5	1		15		29	1,7%
Monòcroma manganès		1	1			7	9	0,5%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV								0,0%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)	3	1				10	14	0,8%
Vidrada verda gòtica	3	2	1			45	51	3,0%
Vidrada melada	1	1	1			30	33	1,9%
Altres vidrades						2	2	0,1%
Vidrada moderna - tipus Breda						6	6	0,4%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	111	26	13		15	907	1072	62,6%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada						21	21	1,2%
Tenalles verd coure	2	2				263	267	15,6%
Altres contenidors						90	90	5,3%
Altres	2					116	118	6,9%
Ceràmica ibèrica			1				1	0,1%

Total 1713

Teules	
Canonades	7

Elements ceràmics

“tub” o petita canonada de ceràmica grisa: 6
 Altres - correspon a àmfora valenciana

Observacions

Cronologia	Criteri
TPQ XIV	Estrat constructiu
TAQ 	

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català						1	1	3,1%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV								0,0%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)						1	1	3,1%
Vidrada verda gòtica		1					1	3,1%
Vidrada melada						2	2	6,3%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda								0,0%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	8	2			2	14	26	81,3%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada						1	1	3,1%
Tenalles verd courc								0,0%
Altres contenidors								0,0%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 32

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions

Cronologia	Criteri
TPQ <input type="text" value="XV"/>	nivell de pavimetnació d'època moderna
TAQ <input type="text"/>	

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català					1		1	0,8%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià	1						1	0,8%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià	1						1	0,8%
Blau català s. XV		1					1	0,8%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic					1		1	0,8%
Reflex metàl.lic valencià	1						1	0,8%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)	1					1	2	1,7%
Vidrada verda gòtica						8	8	6,6%
Vidrada melada	1						1	0,8%
Altres vidrades						3	3	2,5%
Vidrada moderna - tipus Breda								0,0%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	9	5			2	60	76	62,8%
Grisa (ox.)						2	2	1,7%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada								0,0%
Tenalles verd coure	1	1			3	17	22	18,2%
Altres contenidors						1	1	0,8%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 121

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions

altres contenidors - correspon a àmfora valenciana

Cronologia

TPQ TAQ

Criteri

EStrat format per grans quantitats de material constructiu molt trinxat que apareix en els llocs on no es detecta la capa de morter. Forma part de la fase constructiva del segle XV, posterior als terratrèmols

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català					1		1	0,8%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV								0,0%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)						1	1	0,8%
Vidrada verda gòtica						1	1	0,8%
Vidrada melada	1						1	0,8%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda								0,0%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	2	3				19	24	18,8%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada								0,0%
Tenalles verd coure					59	41	100	78,1%
Altres contenidors								0,0%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 128

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions
fragment de llàntia d'oli en vidrat melat

Cronologia	Criteri
TPQ <input type="text" value="XIV"/>	Estrat d'enderroc present on la capa de morter és més minsa, es relaciona amb la fase d'enderroc baixmedieval i modern provocat pels terratrèmols del segle XV
TAQ <input type="text" value="XV"/>	

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català	1				1		2	6,7%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV					1		1	3,3%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)								0,0%
Vidrada verda gòtica						1	1	3,3%
Vidrada melada								0,0%
Altres vidrades						1	1	3,3%
Vidrada moderna - tipus Breda								0,0%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	1					17	18	60,0%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada								0,0%
Tenalles verd courre						7	7	23,3%
Altres contenidors								0,0%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 30

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions

Cronologia	Criteri
TPQ <input type="text" value="XV"/>	abandonament d'època moderna
TAQ <input type="text"/>	

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català								0,0%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV								0,0%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)						1	1	2,5%
Vidrada verda gòtica								0,0%
Vidrada melada						1	1	2,5%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda								0,0%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	2					25	27	67,5%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada								0,0%
Tenalles verd courè						11	11	27,5%
Altres contenidors								0,0%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 40

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions

<p>Cronologia</p> <p>TPQ XV</p> <p>TAQ </p>	<p>Criteri</p> <p>enderroc d'època moderna relacionat possiblement amb els terratrèmols, presència de pedra constructiva de granit caiguda (procedents de la volta de canó de la sala noble del recinte sobirà)</p>
--	--

Material ceràmic

TIPUS CERÀMIC	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	%
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
Verd i manganès català								0,0%
Monòcroma manganès								0,0%
Verd i manganès valencià								0,0%
Verd marí àrab								0,0%
Blau valencià								0,0%
Blau català s. XV								0,0%
Blau català s. XVI-XIX								0,0%
Blau català amb policromia								0,0%
Blau i reflex metàl.lic								0,0%
Reflex metàl.lic valencià								0,0%
Reflex metàl.lic català								0,0%
Ceràmiques italianes								0,0%
Pisa indeterminada (blanca)								0,0%
Vidrada verda gòtica								0,0%
Vidrada melada								0,0%
Altres vidrades								0,0%
Vidrada moderna - tipus Breda								0,0%
Engalba i vidrat - tipus Bisbal								0,0%
Grisa (red.)	6		1			84	91	100,0%
Grisa (ox.)								0,0%
Grisa moderna								0,0%
Comuna oxidada								0,0%
Tenalles verd courc								0,0%
Altres contenidors								0,0%
Altres								0,0%
Ceràmica ibèrica								0,0%

Total 91

Teules	
Canonades	

Elements ceràmics

Observacions

Cronologia	Criteri
TPQ 3/4 XIII	nivell constructiu segellat relacionat amb la construcció del mur de tancament de la barbacana
TAQ XIV	

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	8	4	12	
DENT	1		1	
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	3		3	1 clau 1 fragment gran de pany 1 plaqueta
Bronze				
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	Pasta vítr.
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
			1			1	2	

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS		4	4	
DENT	1		1	
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro				
Bronze				
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	Pasta vítr.
Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
DENT				
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	2		2	1 clau 1 placa amb rematxes
Bronze				
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
Medalles						

LITICS	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	Pasta vítr.
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
								<input type="text"/>

ESCORIA	Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro	Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	1	5	6	petxina
DENT	1		1	
BANYA	1		1	
ICTIO				
MALAC.	2			

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	7	9	16	1 punta ballesta 5 claus 9 plaquetes informes 1 cercle amb forat central
Bronze				
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció
1 fragment de morter de paret	

VIDRE

FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	Pasta vítr.
Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
							<input type="text"/>

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total
OS	30	89	119
DENT	13	1	14
BANYA			
ICTIO			
MALAC.	1		

Observ.

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total
OS			
ALTRES			
BANYA			

Observ.

METALLS

	Det.	No det.	Total
Ferro	46	5	51
Bronze		2	2
Coure			
Plom			
Llautó			
Altres			

Observ.

Ferro: 1 tascó petit, 7 puntes de ballesta, 29 claus, 1 barreta, 6 plaquetes, 1 claueta, 1 ganxo

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total
Monedes					
Medalles	Or	Plata	Bronze	Plom	Total

Observ.

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.		2		2

2 projectils de falconet

Elements arquitectònics

Material construcció

1 fragment de morter amb ceràmica grisa

VIDRE

FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	
					11	11

Pasta vítr.

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
DENT				
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	2	5	7	2 puntes de ballesta 1 plaqueta de bronze decorada i esmaltada en daurat
Bronze	1		1	
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes				1	1	
Medalles	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	

LÍTICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	Pasta vítr.
Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	71	539	610	
DENT	89		89	
BANYA	1		1	
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	124	26	150	bronze: 1 didal, 1 agafador petit, 2 rosetes decoratives de cinturó o armadura, 1 picarol ferro: 27 puntes de ballesta, 65 claus, 3 ganivets, 1 pany de caixeta, 2 claus de pany, 2 broques, 4 canuts, 1 passador de porta, 1 mànec, mitja anella, 1 clau acabat en ganxo, estructura petita amb dos ganxos, 4 ferradures, 1 punta de llança gran, 1 sibella gran, 3 anelles, 1 estrep, 5 claus grans, 1 ganxo gran, 1 penjador petit, 2
Bronze	5	5	10	
Coure				
Plom		1	1	
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes				3	3	Jaume II Jaume I
Medalles						

LITICS	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.		1	1	2
mitja pedra d'esmolar (?) i 1 fragment de mineral sense identificar de color negre i polit				

Elements arquitectònics	Material construcció
4 fragments de morter de paret pintat	

VIDRE	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL	Pasta vítr.
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.		
						14	14	

ESCORIA	Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro	Mostres de carbons
				30	

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	22	25	47	
DENT	3		3	
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	6		6	4 clau 2 plaquetes armadura 1 pinces de bronze
Bronze	1		1	
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció
	petit fragment de guix amb marca

VIDRE

	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	
						1	1

Pasta vítr.
vidre observ.

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro
			4

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	110	140	250	
DENT	56		56	
BANYA	1		1	
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	21	33	54	3 sivelles de bronze Ferro: 18 claus, 1 punta de ballesta, 1 aplic, 1 anella Plom: un tubet
Bronze	4	6	10	
Coure				
Plom	1		1	
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.			2 granit	2

2 projectils de pedra de granit
2 esquits amb mineral de ferro natural

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	
	4					25	29

Pasta vítr.
vidre observ.

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro
	1		2

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	39	100	139	
DENT	15		15	
BANYA				
ICTIO	1		1	
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	1		1	1 os treballat en forma de trena 1 corn marí
ALTRES	7		7	
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	17		17	12 claus de ferro 5 plaquetes d'armadura 1 plaqueta de bronze decorada 1 anella de bonze
Bronze	2		2	
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	
	1					3	4

Pasta vítr.
vidre observ.

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	9	13	22	
DENT	2		2	
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	2		2	1 tascó de ferro 1 punta de dard de ballesta
Bronze				
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	

Pasta vítr.
vidre observ.

ESCORIA	Mostres de carbons								
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ceràm.</th> <th>Vidre</th> <th>Bronze</th> <th>Ferro</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro					
Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro						

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	10	32	42	
DENT	2		2	
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro	7		7	5 claus de ferro 2 plaques d'armadura
Bronze				
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LÍTICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

	FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
	Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	
					1	3	4

Pasta vítr.
vidre observ.

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total
OS	27	52	79
DENT	7		7
BANYA			
ICTIO			
MALAC.			

Observ.

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total
OS			
ALTRES			
BANYA			

Observ.

METALLS

	Det.	No det.	Total
Ferro	6		6
Bronze			
Coure			
Plom			
Llautó			
Altres			

Observ.

4 claus de ferro
2 plaquetes d'armadura

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total
Monedes					
Medalles	Or	Plata	Bronze	Plom	Total

Observ.

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics

1 rajola de terrissa

Material construcció

VIDRE

FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	

Pasta vítr.

vidre observ.

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	8	4	12	
DENT	1		1	
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro		1	1	
Bronze				
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	

Pasta vítr.
vidre observ.

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total
OS	43	120	163
DENT	10		10
BANYA			
ICTIO			
MALAC.			

Observ.

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total
OS			
ALTRES			
BANYA			

Observ.

METALLS

	Det.	No det.	Total
Ferro	2		2
Bronze	1		1
Coure			
Plom			
Llautó			
Altres			

Observ.

1 beina de bronze
2 claus de ferro

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total
Monedes					
Medalles	Or	Plata	Bronze	Plom	Total

Observ.

LITICS

Sílex Calcària Altres Total

Observ.

--	--	--	--

Elements arquitectònics

1 fragment de canal de terrissa

Material construcció

1 disc o tap de terrissa

VIDRE

FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	
1					1	2

Pasta vítr.

vidre observ.
possible peça de joc o
decoració en forma de mitja
lluna

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro
			9

Mostres de carbons

Material no ceràmic

FAUNA

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS	12	34	46	
DENT	8		8	
BANYA				
ICTIO				
MALAC.				

MATERIES DURES ANIMALS (elaborades)

	Det.	No det.	Total	Observ.
OS				
ALTRES				
BANYA				

METALLS

	Det.	No det.	Total	Observ.
Ferro				
Bronze				
Coure				
Plom				
Llautó				
Altres				

NUMISMÀTICA

	Or	Plata	Bronze	Cu/bill.	Total	Observ.
Monedes						
	Or	Plata	Bronze	Plom	Total	
Medalles						

LITICS

	Sílex	Calcària	Altres	Total
Observ.				

Elements arquitectònics	Material construcció

VIDRE

FORMA				SENSE FORMA		TOTAL
Vora	Base	Nansa	Altres	Decor.	No dec.	

Pasta vítr.
vidre observ.

ESCORIA

Ceràm.	Vidre	Bronze	Ferro
			7

Mostres de carbons

M E M Ò R I A

EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES

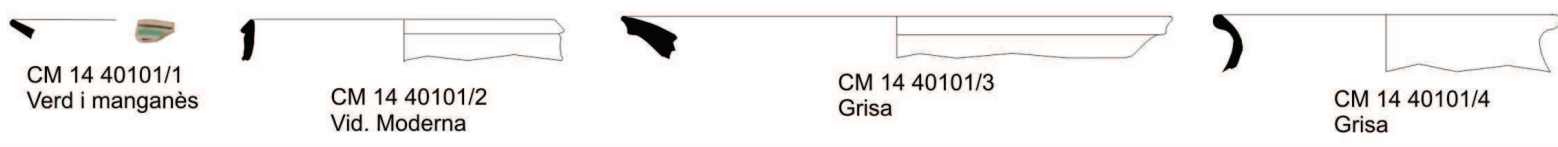
CASTELL DE MONTSORIU

Arbúcies – Sant Feliu de Buixalleu, la Selva

C A M P A N Y E S 2 0 1 4 - 2 0 1 5

ANNEX 4

DIBUIX MATERIALS CERÀMICS

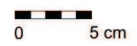
CM 14 40101/1
Verd i manganès

CM 14 40101/2
Vid. Moderna

CM 14 40101/3
Grisa

CM 14 40101/4
Grisa

MATERIALS CERÀMICS NIVELL SUPERFICIAL
ÀMBIT 40100
UE 40101

CM 14 40102/1
engalba i vidrat

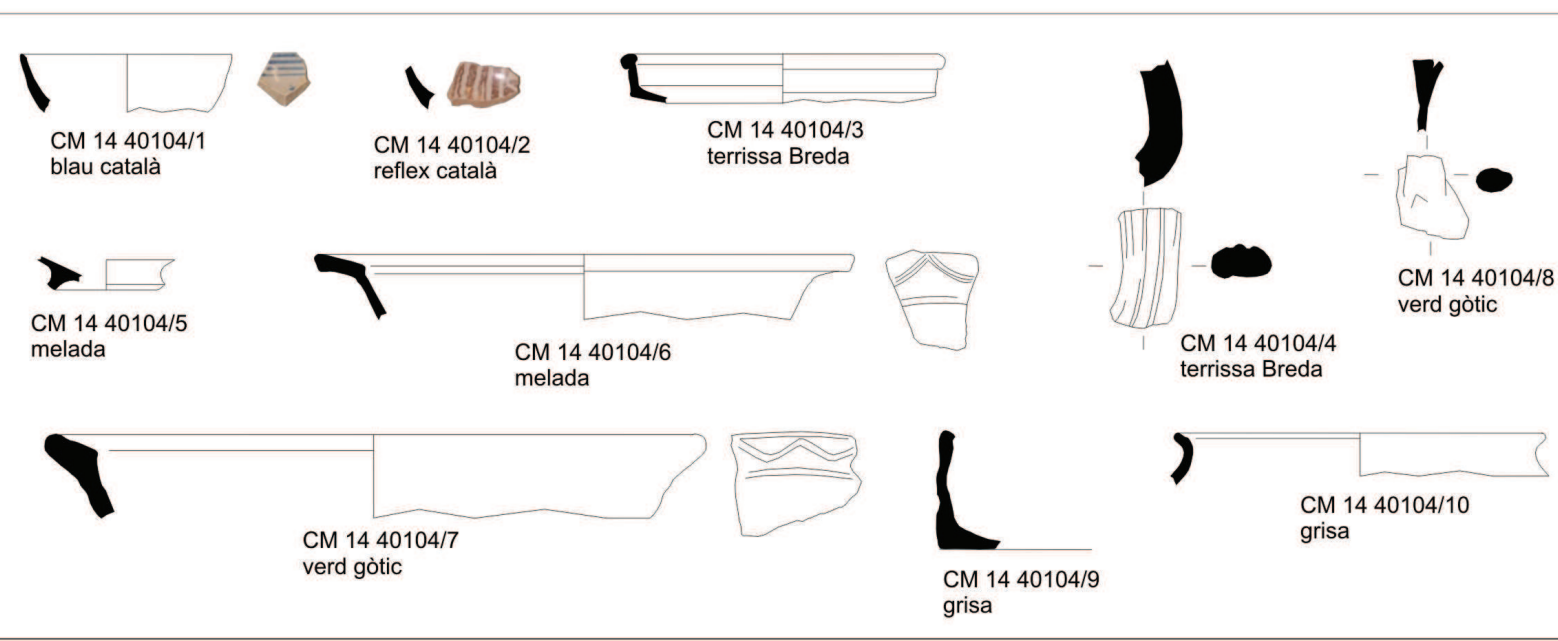
CM 14 40102/2
reflex met.

CM 14 40102/3
grisa

CM 14 40103/1
Blau català

CM 14 40103/2
engalba

MATERIALS CERÀMICS NIVELL D'ABANDONAMENT MODERN - S. XVII-XIX
ÀMBIT 40100
UE 40102 / UE 40103

CM 14 40104/1
blau català

CM 14 40104/2
reflex català

CM 14 40104/3
terrisa Breda

CM 14 40104/5
melada

CM 14 40104/6
melada

CM 14 40104/4
terrisa Breda

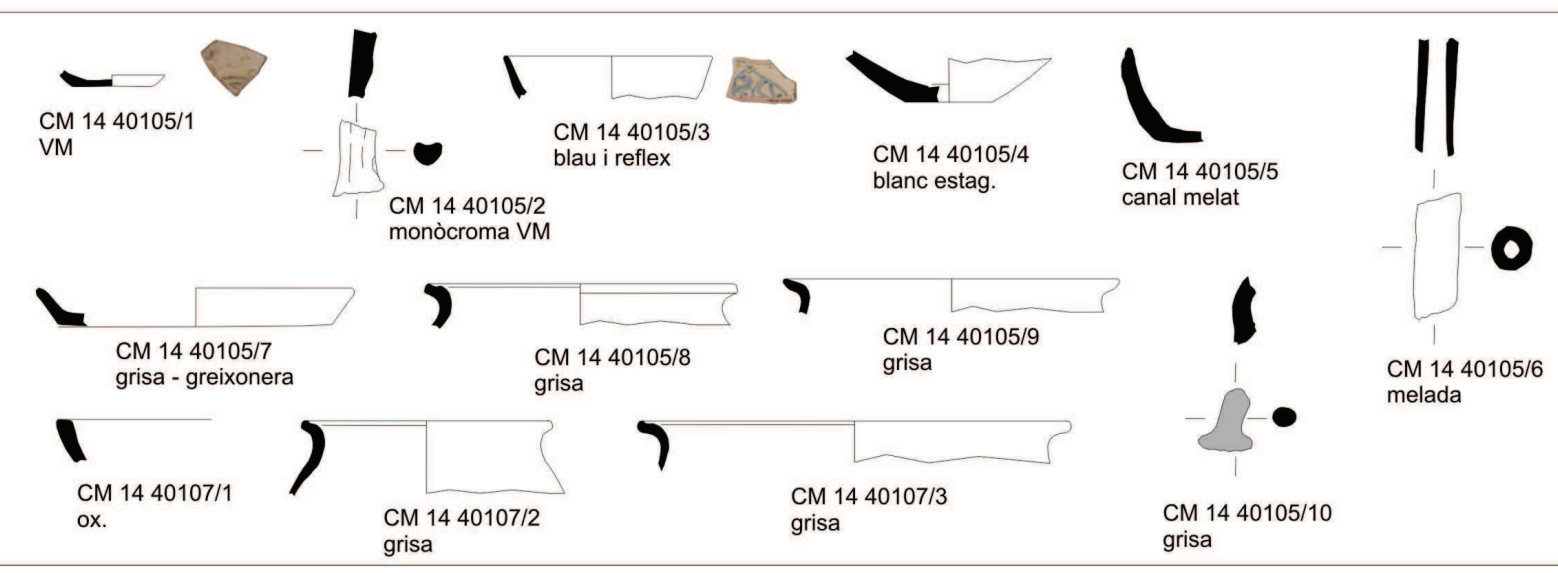
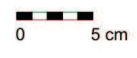
CM 14 40104/8
verd gòtic

CM 14 40104/7
verd gòtic

CM 14 40104/9
grisa

CM 14 40104/10
grisa

MATERIALS CERÀMICS NIVELL D'ENDERROC - S. XV-XVII
ÀMBIT 40100
UE 40104

CM 14 40105/1
VM

CM 14 40105/2
monòcroma VM

CM 14 40105/3
blau i reflex

CM 14 40105/4
blanc estag.

CM 14 40105/5
canal melat

CM 14 40105/7
grisa - greixonera

CM 14 40105/8
grisa

CM 14 40105/9
grisa

CM 14 40105/6
melada

CM 14 40107/1
ox.

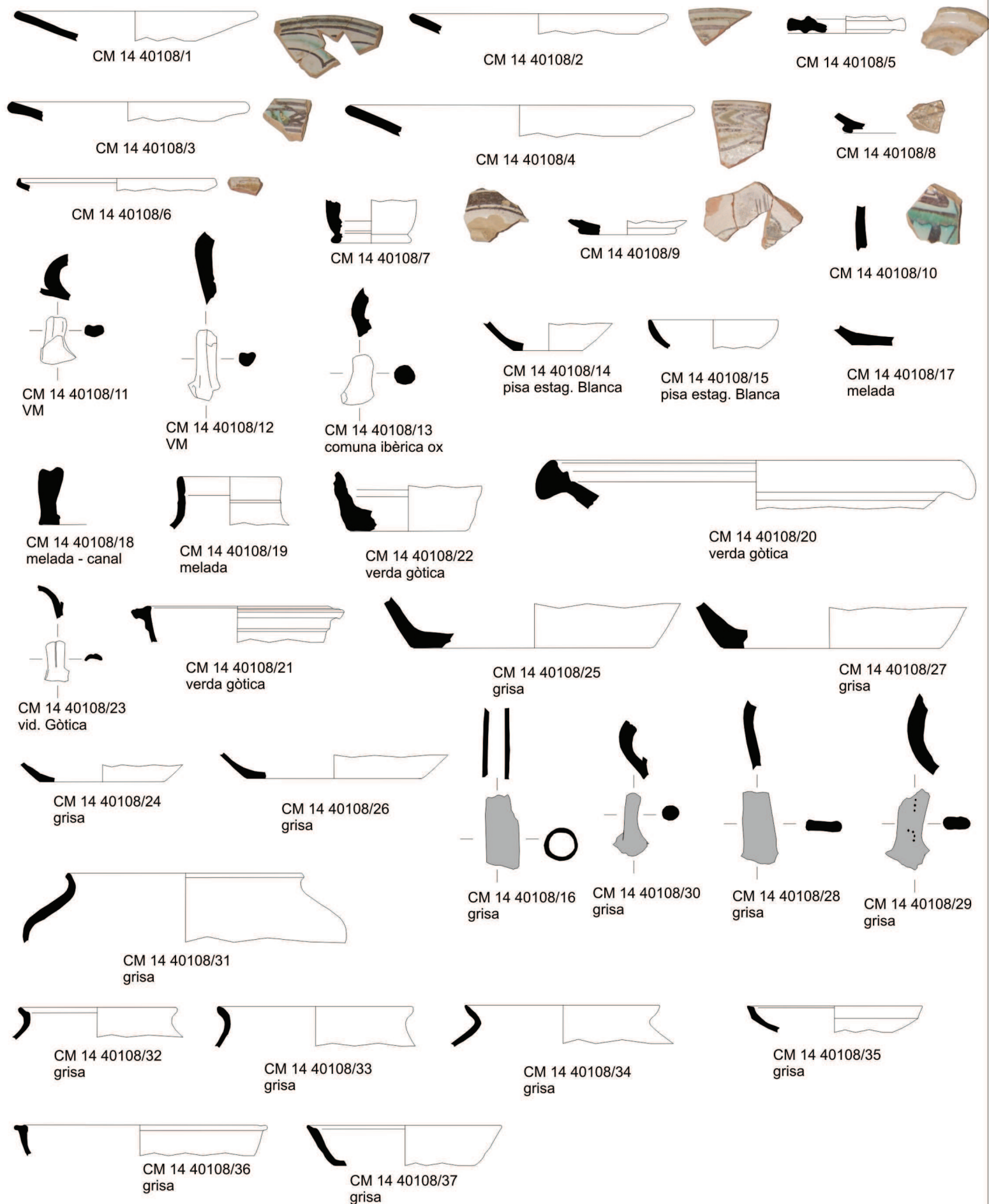
CM 14 40107/2
grisa

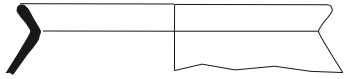
CM 14 40107/3
grisa

CM 14 40105/10
grisa

MATERIALS CERÀMICS NIVELL D'ABANDONAMENT - S. XV
ÀMBIT 40100
UE 40105 / UE 40107

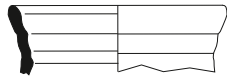

CM 15 40106/1

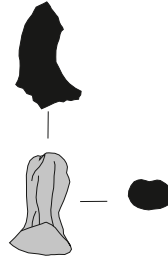
MATERIALS CERÀMICS NIVELL ABANDONAMENT SOBRE PAVIMENT MORTER - S. XV
ÀMBIT 40100
UE 40106

CM 15 40108/1
ibèrica

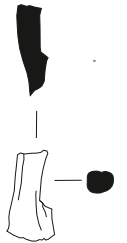
CM 15 40108/2
àmfora valenciana

CM 15 40108/3
àmfora valenciana

CM 15 40108/4
VM cat

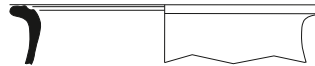
CM 15 4018/5
VM cat

CM 15 40108/6
VM cat

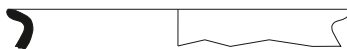
CM 15 40108/7
Melada
llàntia

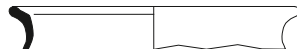
CM 15 40108/8
Grisa

CM 15 40108/9
Grisa

CM 15 40108/10
Grisa

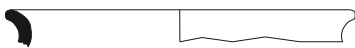
CM 15 40108/11
Grisa

CM 15 40108/12
Grisa

CM 15 40108/13
Grisa

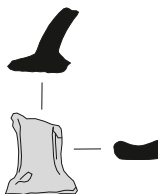
CM 15 40108/14
Grisa

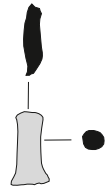
CM 15 40108/15
Grisa

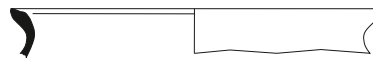
CM 15 40108/16
Grisa

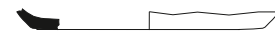
CM 15 40108/17
Grisa

CM 15 40108/18
Grisa

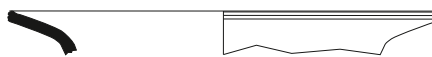
CM 15 40108/19
Grisa -oxidada

CM 15 40108/20
Grisa - oxidada

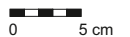

CM 15 40108/21
Tenalla Verd Coure

CM 15 40108/22
Melada

MATERIALS CERÀMICS NIVELL DE REOMPLIMENT CONSTRUCTIU - S. XIV
ÀMBIT 40100
UE 40108

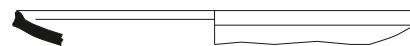

CM 15 40110/1
Reflex Met. Valencià

CM 15 40110/2
Reflex Met. Valencià

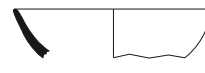
CM 15 40110/3
VM

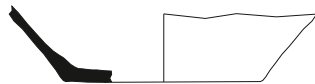
CM 15 40110/4
VM

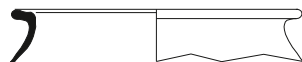
CM 15 40110/5
Blau català

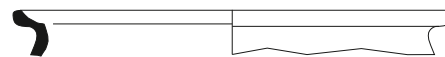
CM 15 40110/6
Blau i Reflex

CM 15 40110/7
Grisa

CM 15 40110/8
Grisa

CM 15 40110/9
Grisa

MATERIALS CERÀMICS NIVELL FASE CONSTRUCTIVA - S. XV
ÀMBIT 40100
UE 40110

CM 15 40111/1
Grisa

CM 15 40111/2
Melada

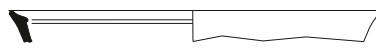

CM 15 40111/3
VM cat

MATERIALS CERÀMICS NIVELL FASE ENDERROC - S. XV
ÀMBIT 40100
UE 40111

CM 15 40112/1
Grisa

CM 15 40112/2
Grisa

CM 15 40112/3

MATERIALS CERÀMICS NIVELL FASE ABANDONAMENT - S. XV
ÀMBIT 40100
UE 40112

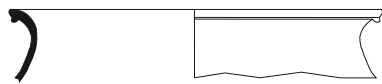
CM 15 40113/1
VM

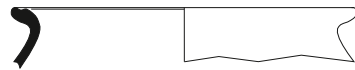
CM 15 40113/2
VM

MATERIALS CERÀMICS NIVELL FASE ABANDONAMENT - S. XV
ÀMBIT 40100
UE 40113

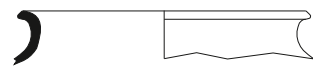

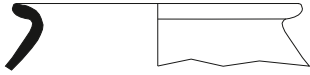
CM 15 40115/1
Grisa

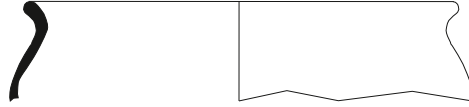
CM 15 40115/2
Grisa

CM 15 40115/3
Grisa

GM 15 40115/4
Grisa

CM 15 40115/5
ox vid

CM 15 40115/6
grisa

CM 15 40115/7
islàmica

CM 15 40115/8
islàmica

MATERIALS CERÀMICS NIVELL FASE CONSTRUCTIVA - 3R QUART S. XIII - 1ERA MEITAT S. XIV
ÀMBIT 40100
UE 40115

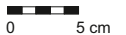

CM 15 40116/1
grisa

CM 15 40116/2
grisa

MATERIALS CERÀMICS NIVELL FASE REOMPLIMENT CONSTRUCTIU BARBACANA -
3R QUART S. XIII - 1ERA MEITAT S. XIV
ÀMBIT 40100
UE 40116

FITXA TÈCNICA EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES CASTELL DE MONTSORIU 2014-2015

Plans de treball i objectius de les intervencions. Campanyes

2014

Excavació arqueològica 2014

-**Direcció:** Gemma Font Valentí i Sandra Pujadas Mitjà

- **Permís d'Excavació: 11046**

-**Camp de treball d'arqueologia:** 22ena campanya d'excavació arqueològica en modalitat camp de treball que constà d'un torn format per 22 joves provinents de Catalunya, Europa i la resta del món, de més de 18 anys. Va tenir lloc entre els dies 1 i 15 de juliol de 2014.

Excavació arqueològica 2014

-**Direcció:** Jordi Tura Masnou i Joaquim Mateu Gasquet

- **Permís d'Excavació: 11215**

-**Excavació programada:** 20ena campanya d'excavació arqueològica programada que va tenir lloc entre els dies 17 i el 28 de setembre de 2014 amb 15 estudiants d'universitats catalanes.

Informe arqueològic lliurat als SSTT Cultura de Girona a data de 16/01/2015 (n/r 52)

Zones d'intervenció arqueològica

Seguint amb els treballs de neteja iniciats l'any 2013, en la campanya de 2014 s'ha intervingut en la zona del fossat Nord, arqueològicament parlant és el **sector 40100**.

XXIIè Camp de treball d'arqueologia del castell de Montsoriu – Campanya 2014

Les zones d'intervenció arqueològica s'han ubicat: Àmbit 40100, fossat nord - sector oest

XXena Excavació Programada Castell de Montsoriu –Campanya 2014

Les zones d'intervenció arqueològica s'han ubicat: Àmbit 40100, fossat nord – cala sector nord

Plans de treball i objectius de les intervencions. Campanyes 2015

Excavació arqueològica 2015

-Direcció: Gemma Font Valentí i Sandra Pujadas Mitjà

- Permís d'Excavació: 12205

- Camp de treball d'arqueologia: 23ena campanya d'excavació arqueològica en modalitat de camp de treball que constà d'un torn format per 22 joves provinents de Catalunya, Europa i la resta del món, de més de 18 anys, va tenir lloc entre els dies 3 i 17 de juliol de 2015

Excavació arqueològica 2015

-Direcció: Jordi Tura Masnou i Joaquim Mateu Gasquet

- Permís d'Excavació: 12204

-Excavació programada: 21 campanya d'excavació arqueològica programada que va tenir lloc entre els dies 18 i el 29 de setembre de 2015 amb 15 estudiants d'universitats catalanes.

Informe arqueològic lliurat als SSTT Cultura de Girona a data de 11/12/2015 (n/r 1329)

Zones d'intervenció arqueològica

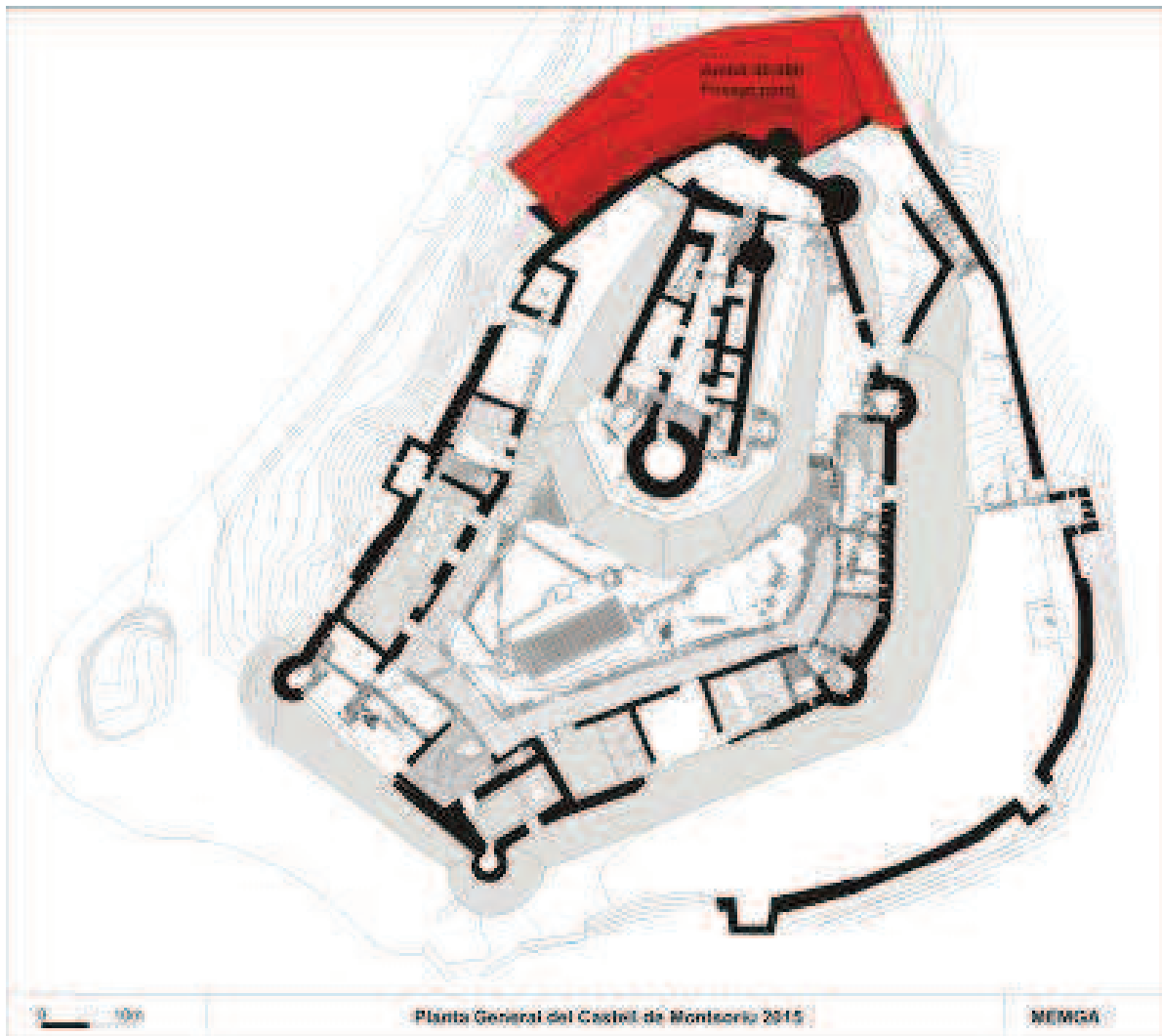
Seguint amb els treballs de neteja iniciats l'any 2013, en la campanya de 2014 s'ha intervingut en la zona del fossat Nord, arqueològicament parlant és el **sector 40100**.

XXIIIè Camp de treball d'arqueologia del castell de Montsoriu – Campanya 2015

Les zones d'intervenció arqueològica s'han ubicat: Àmbit 40100, fossat nord- sector central

XXIena Excavació Programada Castell de Montsoriu –Campanya 2015

Les zones d'intervenció arqueològica s'han ubicat: Àmbit 40100, fossat nord– cala sector nord i central

1 Planta del castell de Montsoriu 2015 amb indicació de la zona excavada els anys 2014 i 2015

Objectius de les intervencions arqueològiques al castell de Montsoriu en les excavacions de Camps de treball d'arqueologia i excavacions arqueològiques programades del bienni 2014 i 2015

La zona on s'han efectuat les intervencions arqueològiques del bienni 2014-2015 es troba situada a l'exterior de la fortificació, en la vessant Nord. Concretament es tracta de la zona del **fossat nord** que delimita el castell per la cara nord i el separa de la zona intermèdia de la zona de serveis o poblat. Aquesta mateixa àrea fou motiu d'intervenció arqueològica en la primera campanya programada de l'any 1983.

L'àrea del fossat nord, és una zona excavada parcialment l'any 1983, quan s'obrí un cala de 2 x 3 m en el sector de l'accés, arribant a una fondària de 2 m.

Hom hi pogué observar una sedimentació d'abocament que deixava entreveure la següent estratigrafia: després dels primers nivells d'enderroc de pedres provinents de la muralla, segueix un nivell de calç i per dalt altres nivells d'abocament amb

grans quantitats de restes de fauna. Els materials ceràmics recuperats aportaven una cronologia *postquem* s. XIV.

L'any 2013 s'hi efectuà una campanya de neteja superficial amb maquinària, de manera que es delimità la zona d'excavació. L'estructura del fossat havia quedat colmatada per grans enderrocs procedents dels murs de pedra del sector oest, en part caiguts sencers, i terra que cobrien els murs del talús i la roca retallada.

La intervenció arqueològica en aquest sector ha tingut com objectiu:

- Documentar la cronologia constructiva del talús defensiu d'aquest sector i del fossat nord-oest pròpiament dit, que es situa a priori a mitjans del segle XIV (ca 1348-1350), moment de la gran reforma urbanística de Bernat II dins la fase gòtica del castell.

- Documentar les restes de períodes constructius anteriors: barbacana de la segona meitat del segle XII-XIII i també les reformes en relació a les obres de fortificació del primer terç del segle XIV.